OROL.

Časopis

pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor, majiteľ a vydávateľ

Mikuláš Št. Ferienčík.

Ročník XI.

V T. Sv. Martine.
Kníhtlačiarsky účastinársky spolok.
1880.

O B S A H.

Strana

Básne.

a) *Pôvodné:*

b) *Preklady:*

Povesti, rozpravy, novelly atď.

a) *Pôvodné:*

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. januára 1880. **Číslo 1.**

Nový svet.

Noc. Tma jak v rohu, čo žúžol, — jako v bani
keď vyhasly i poslednie kahany.
Na vrchu jak vo vnútri zeme:
tak mrtvo, ticho, temne . . .
Na vrchu i vo vnútri zeme spia,
spia žitia abo smrti sen.
A obloha?
Obrovský jakoby vrcheň
sa vznáša nad zemou, nad čiernou hlbkou truhly,
umrlčej to nádoby,
kam všetky ľudské ozdoby
pozvoľne klesajú, sťa páper sňahu,
najprv ihrave, potom ale v priamom svahu,
ach všetko — záblesk tvárí, šedín, vence, stuhly,
i dobrota i milota:
celá zásoba života . . .
tak poetove struny, jak kráľovské koruny,
tak huňa sedliaka, jak šarlát mocnára,
a tak tra, keďže rozdielny sa svit pri krste luní,
nech aspoň hrob pri rovnej tme všetko zatvára,
tak stud chalupy, jak zpupnú trônu moc . . .
. . . Noc, číra noc.
Jak v bani
svet skaliskami mračien zakovaný.
Jak v bani —
kde nebodajných kovov kliate stány . . .
Počul si v hrobnom tichu cengnutie?
to žily zlata puknutie.
Ó, žila, žila! koľkých si už omámila . . .
A čuls' zas divé štrknutie?
to žily železovej puknutie.
Ó, žila, žila! koľkých si už zamárnila . . .
Tamtá okrúca dušu, táto drví telo.
— Lež čo to zas? to hluk, jakoby delo
tým vnútrom zeme bolo preletelo;
po slojách švist, po vrstvách šumenie,
a v hlbinách preťažké dunenie,
jakoby na vzduch preboriť sa chcelo.
Už viem, kto bdieme — všetci vieme:
to buchlo tam veliké srdce zeme:
rado by seba, tú zem rozboriť,
bo mok žíl jeho jasný — mračný jeho cit
vynáša zradný človek hor
svobode, cnosti na úkor . . .
Hej! byť to peleše, byť už len nešplechy: —
bij, srdce, zhusta tluč na pomstu za hriechy!
Mec vulkány!
bo také závia už od dávna hrtany;
stras chrbátom, ať padnú modly sveta,
ať nože v srdcia pravdy mierené
vrátia sa v srdcia zlosťou zjăžené,
ať sosujú sa breby v svoje rieky,
bo veď zlý svet len kalil jich na veky;
pozasyp svoje žily,
bo otravu a smrť z nich len točily;
strov soľ, keď trávíš samo seba,
bo pozbavili česť i kúska chleba;
zachvej velikým morom,
nech rozšplachne sa zemským nad priestorom
a spláknе tento besný byd,
čo vyliezol zo sitna nebo hanobiť,
nepracovať — len žiť a hniť;
postriasaj vrchami,
nech hýbu sa a mecú skalami
ta dol, ta dol,
odkiaľ vrhajú zhubu, neresť, bôl;
zbor hory, zlúpaj kôru drahú,
zpäť vtiahni zo životov vlahu,
nech koniec je, už koniec raz,
zas odsek časov, zas! . . .

Noc. Tma jak v rohu, čo žúžol — jako v bani
keď i poslednie vyhasly kahany.
Zas nový srdca zeme tluk: —
a prask a hluk a huk
až v nevýslovnom prepuknutí;
a ticho zas — — ha, svet snáď prepadnutý!?

Kde si, môj Slaviane?
— Neboj, na pevnej poľane!
tu v blízku nebies stojím, čakám
na mäkkom sňažnom záveji.
zrak k nebu a ja k zemi kľakám,
verím, že svit môj nastane . . .
— Daj splň Bôh tvojej nádeji! —

Veď kamkoľvek zaletí zrak nepredpojatý
— tvoj pohľad, Slavian! — v blízkosť a či v diaľ,
vo výš či v hĺbku, v hlučný časov val:
od všadial zaslzený sa navráti.
Niet k úteche tam ničoho,
len k bôľu, hnevu, k pomstve príčin premnoho.
Na každom letorastu
oproti tvojej hrudi šípy, tŕne rastú;
tvoj obraz v rámci, jak v krutom, pajednom hloží:
že krvácaš jak mučedlník boží;
to tvoje čisté meno
denne posmechom, hanou ochrleno;
um sveta, jazyk jeho, jeho zuby:
to všetko iskrí na teba peklom zhuby;
ten každý podlej duše dech
špinavý k tebe vrhá hriech;
to luže, žvastá, šprihá, tlácha,
že denne nová škvrna, nová plácha
na tvoje lice sadá obľadlé —
a plácha predsa i na jasnom zrkadle;
veď bijú zem a poháňajú, dráža more:
by tamtá vytrhla sa v obehu
zpod tvojích nôh, toto by vstalo hore
a v besnom, vzteklom nábehu
by rozšustlo sa ponad tvoje žitie . . .
No všetkých živlov vlnobitie
máš sebe oproti.
Si Prometheus, však v skutku a nie v báji,
si ním na horách, v doli, v stepiach, v háji,
i v dome zažívaš hryzavé trampoty . . .
... Prečo? rec už raz šakale, krkavče, havrane!
Čí to dlh, dajte znať!
Daromný dotaz. Kat je — kat!

— Kde si, môj Slaviane?
— Neboj, na pevnej poľane;
tuším už svit môj nastane. —

Veď ale
neupel predsa večne Prometheus na Kavkaz-skale!
Leteły veky na preteky:
každý chcel odvliecť jeho svleky;
ale on žil a žil a žil,
ten veľký jeho bôl
ho vše k väčšiemu otužil
jak ten predošlý bol . . .
Až praskly bralá:
reťaz v prepasti bezdnej shrkotala;
a Kavkazu na štíte —
už tam sa zhrieva väzeň na svobody svite. —

Na celej zemeguli
zatíchnu, čo zášť k tebe kuli.
Všetko, čo k tvojmu úmoru
nachystal svet, na jeho temä spadá;
urval si mladú tvoju podporu
a sostárla, čo po ňom brodí, zrada.
Už pleseň, šediny
dostávajú zla príčiny.
Už slepne, hluchne, zanemieva vrah
a skoro chodiť bude o berlách;
často už padá do mdloby,
naopak robí, čo robí;
hmla rozumom, mrak v pamäti,
len jeden dech a duša zahasla,
z mravo-oleja dávno ani zbla;
večernia žiara hneď sa zatratí
a bude — noc, a bude — tma . . .
Nastane zmätok živlov tichý,
až ponadeň odšumia pozdnie smrti vzdychy;
a bude pokoj zmorený
jak kým svet nebol stvorený . . .

— Kde si, môj Slaviane?
— Neboj, na pevnej poľane!
Stojím na otcov vrchu štíte
a volám v diaľ: už príjdte, príjdte, príjdte!
Ha! už sa rozvíja
nebeská svetla ľalija;
padajú lupne noci stranou . . .
Ha! anjel vykročil z nej s fakľou rozháranou,
a mne ju dáva — jinak jak Prometheuovi . . .
a ja ju prijal; ona mi plá jak slncový
lúč v temnú smes, z nejž nová zem sa pojí . . .
Kde si? — Tu dolu sme bez počtu, ale svoji!

Hviezdoslav.

Vo väzení.

Rozpomienka od *Sama Samoviča.*

„Rád by som, otec môj, s tebou súhlasil," preriekol môj syn Ivan, novopečený pravotár; „keby zúfalá skutočnosť tak dôrazne nepodpierala tvrdenie moje."

„Mladá krev, ľahká krev ľahko sa dá oduševiť a ľahko do zúfania upadne," prerečiem ja; čo ťa oprávňuje k tomu, zúfať nad budúcnosťou národa nášho?"

„Kde všetky nádeje oklamú, tam. myslím, jest dostatočnej príčiny k zúfaniu,“ odpovedal Ivan, radujúc sa zdanlive zdarilej svojej odpovedi.

„Ktoré nádeje?“ pätím ho ďalej.

„Naše vzdelavatelné ústavy s napnutím všetkých síl sme si založili, prišiel nepriaznivý vetor a sfúkal všetky naše v nich skladané nádeje preč. Nastaly slovansko-turecké války, s napnutosťou sme sprevádzali jích beh, vypadly dla túžby našej a predsa neospravedlnily naše nádeje.“

„Divné pochopovanie a divnejší výsledok; zo dvoch zmarených nádejí následkovať zkazu celého národa; u jednotlivého človeka to nestojí, a čo je našich pár rokov oproti tisícletému životu národov? Inakšie búrky prechodia ponad národy a ony žijú. Predznakom zkazy národov nenie ukrutnosť protivníkov, ale vnútorná neschopnosť k ďalšiemu životu, nemravnosť. My sa tohoto nemáme ešte obávať, máme mravnú silu a tá bude v stave všetky útoky odrážať. — Ty súdiš dla minulých desať rokov; obzri sa zase desať rokov nazad a iné uvidíš. Zdá sa, že v živote národa slovenského párne desaťročie donáša šťastie, nepárne nešťastie.“

„Nepochopujem dobre, otec môj!“

„Poznať, že si dejepis hnutia nášho neštudoval. V 40. rokoch počali Slováci žiť, započali prácu prebúdzania národa a jích námahy boly korunované zdarom; v 50. zaťahlo hmlisté počasie a bez slnca nedarí sa nič; v 60. zasvietilo slnce svobody a pri tom slnci zasiate semä začalo pučiť, kvitnúť, a už sme si robili nádeje na hojnú žatvu, keď v 70. mrazivé vetry zmarily nádeje naše. A teraz máme už 80; či máš právo k zúfaniu?“

„Odpusť mi, otec môj, za moje nerozvážené slovo; áno, uznám, že som len povrchne pozoroval. Zo slov tvojích rád čerpám nádeju; rozptýl mi, prosím ťa, ešte jednu pochybnosť.“

„Ešte vždy?“ zpytujem sa.

„Navzdor tomu, že nám je odňaté už temer všetko, čo je potrebné k vývinu národniemu, neprestávajú protivníci naši siahať na práva naše, nepoviem národnie, ale ľudské. Či sa nemáme obávať, že pre naše národnie presvedčenie surová moc odníme nám bezpečnosť osoby našej?“

„Jedným slovom, chcel si povedať, či nás nebudú väzniť a vešať? Nestrachuj sa príliš, lebo mučedlníctvo najväčšmi rozširuje zásady mučedlníkov, a to naši protivníci dobre vedia. A myslíš, že sme to už neprežili? — Posadajte vôkol mňa, rozpoviem vám niečo z mučedlníckych časov.“

Moja žienka prisadla bližšie ku peci, dcéra Ludmila nasledovala matku, Ivan napchal a zapálil fajku, usadiac sa proti mne.

I.

„V Lieskovom — začnem rozprávať — žila vdovica po nebohom nadpolesnom Jánovi Buravý. Neviedlo sa jej ani nalepšie, ani najhoršie, niečo shospodáreného a skromná pensia dostačovaly k poctivej výžive. Vo vdovskom stave nachodila pani Burová svoje potešenie v jedinom synovi Ludevítovi.

Ludevít ospravedlňoval nádeje v neho skladané, miloval svoju matku úprimne, čo na očach videl, všetko jej k vôli urobil. Po školách nepopúšťal prvé miesto, a matka všetko rada obetovala, vidiac, že zo syna vyrastie hodný, poriadny človek. Po skončení nižších škôl dal sa na učenie lekárske a práve ozdobený názvom doktorským, uberal sa domov, keď vypuklo povstanie.

Vy si neviete predstaviť rozpoloženie ducha v čase povstania. Človek akoby v rozochvení chopí sa dla svojho dosavádneho presvedčenia jednej lebo druhej strany. Idea, za ktorú bojuje, vystúpi do popredia a premôže všetky iné, ba dosiahne takého významu, že sa ti zdá byť cieľom života. Hovorím dla toho, čo som ako ohnivý mladík v čase povstania zkúsil. Nie ináče viedlo sa Ludevítovi. Mohol si voliť v mene krála proti královi a v mene krála za krála, on k tomu priložil otázku svojho slovenského národa a dla zkúsenosti minulých rokov volil si heslo: za národ a krála!

Pod záštitou cisárskeho vojska pokračoval na svojom, už v časoch študentských započatom diele národnieho prebúdzania svojej rodnej osady a jej okolia. Spolok čitateľský a spolok miernosti namáhaním jeho založené

zkvetaly. Pán Lieskovský, tamejší zemän, od dávna hľadel na toto počínanie krivým okom, a kde len možné bolo, hatil účinkovanie Ludevítovo, a keď sa zjavne neopovážil vystúpiť proti nemu, tedy tajne podrýval šľachetné jeho zámery.

Ludevít vedel o smýšľaní pána Lieskovského oproti vzdelavateľným spolkom a známe mu bolo aj to, že túžobným zrakom pozerá v stranu povstalcov, ale byť zradcom na spoluobčanovi, protivilo sa jeho šľachetnej duši.

Následkom nakopenia vojska a z čiastky aj nedostatku potravy vypukla vo vojsku nákazlivá horúčka. Lekári mali plné ruky práce. Ludevít neodťahoval sa, ale prispieval k prekazeniu nákazlivej nemoce svojou radou a pomocou; v otcovskom dome pripravil jednu chyžu k opatrovaniu nemocných.

Už ťa mám — myslel si Lieskovský — nepriateľov liečiť vystane len od vlastizradcu.

Nákazlivá nemoc začala sa v povážlivých rozmeroch rozširovať aj medzi obyvateľstvom; vojsko, aby prietrž bola urobená, ustúpilo k hraniciam.

Ludevít nepomýšľal na svoju bezpečnosť, keď súrodáci v nebezpečenstve boli. Vo dne v noci navštevoval svojich chorých dľa svojho povolania, a ako on hovoril, dľa svojej povinnosti.

Lieskovskému neušlo príhodné okamženie: predstavenému stolice oznámil odchod cisárskeho vojska, smýšľanie obyvateľstva a popularitu nebezpečného Ludevíta a s výkrikom: „vlasť je v nebezpečí!“ narádzal uväznenie a potrestanie Ludevítovo.

Lieskovänia tvrdo spali, len v niekoľkých domoch rozžaté svetlo ukazovalo, kde sa ešte nemocní nachádzajú. Ludevítovo miesto bolo pri posteli nemocných; matka znajúc jeho obyčaj, čakávala ho domov okolo polnoci. Nesvietila, ľahla do postele a načúvajúc driemala, a keď niekdy aj tichý spánok zatvoril jej oči, vo sne poznala blížiace sa kroky svojho syna, vyskočila, otvorila dvere, a keď ešte raz ponaprávala posteľ jeho, odobrala sa na svoje lúžko.

V ten večer včaššie zdal sa Ludevít prichádzať; slyšno kroky, ale inakší to chod, než chod Ludevítov, matka rozoznala. Búcha niekto na dvere — kto to môže byť? Ludevít nebúcha, on klope. Otvorila dvere.

„Vy to ráčite byť, pane Lieskovský? Snáď niekto ochorel, že tak pozde prichodíte?“ oslovila Lieskovského prekvapená Buravá.

„Neprišiel som po lekára,“ odpovedal Lieskovský, „vyslaný som buriča uväzniť.“

„Dobre viete,“ vravela Buravá v nevinnosti, „že nikoho nemáme pri dome, krem nás dvoch; ale nech sa vám páči do chyže, tu von je chladno.“

Lieskovský vstúpil dnu. „Dvaja chlapi ostanú pri dverach, dvaja pôjdu so mnou,“ rozkazoval; „kde je váš syn, pani Buravá?“

„Ešte sa nevrátil od nemocných. Už sa bojím, že mi prinesie nemoc do domu; nebojím sa za sebä, ale on, on!“ vravela Buravá, vdychnúc do posledných slov celý výraz svojej materinskej lásky.

„Tak ho musím v dedine vyhľadať; dobrú noc vám,“ odchádzal Lieskovsky, mihnúc dvom chlapom, aby ostali pri dome na stráži.

Ludevít stál pri posteli nemocného, úzkostlive pozorujúc prichodiacu smrť, obtočený usedave plačúcimi — manželkou a deťmi nemocného, keď bez predbežného zaklopania vkročil dnu Lieskovský, sprevádzaný pandúrmi. Ludevít upozornený neobyčajným šramotom, obrátil sa ku dverám a v prekvapení hľadel na vstupujúcich.

„Pane Buravý, z poverenia podžupanského úradu vás uväzňujem!“ ohlásil sa Lieskovský, pristupujúci k Ludevítovi.

Ludevít omráčený, nevedel, čo má povedať; Lieskovský opakoval svoje slová.

„Nie som si povedomý žiadnej viny,“ zpamätal sa konečne Ludevít.

„Ja vaše viny nezkúmam,“ vetil Lieskovský, „len rozkaz predstaveného poslúcham.“

Domáci zabudli na nemocného a so strachom hľadeli na tento výstup, až sa ku prosbám odhodlali, aby jim tak milý a potrebný lekár uväznený nebol, vyčitovali zásluhy jeho, lásku, starostlivosť o nemocných. Lieskovský ani nepozrel na nich, hľadel pevne na Ludevíta.

Ludevítovi sa sprikrily tie mnohé prosby.

„Neproste, nebojte sa!“ uspokojoval prosebníkov, „nič sa mi stať nemôže, pán Lieskovský so mnou len žartuje.“

„Mýlite sa, pane Buravý," odsekol Lieskovský, „vážne hovorím, že vás uväzňujem. Chlapi, sem! tohto pána vezmite sebou!"

Ludevít musel poslúchnuť.

Sotva ho odviedli, rozchýrilo sa po dedine, chlapi, ženy shrkli sa na ulici, každý ozbrojený palicou, kosou, cepami, sekerou, Lieskovského hľadajúc, po ňom ale ani chýru, ani slýchu; bežali k Ludevítovej matke, ktorá vlastným ušiam nechcela veriť, že jej Ludevít je ten hľadaný burič.

II.

Ludevíta odviedli do okresného mesta, kde na ten čas královský komissár sídlil. V nedostatku riadného a bezpečného väzenia upotrebili k tomu, čo sa mu najviac pripodobňovalo, byt predstaveného. Vtedy mu až napadlo, že z veľkého priestupku musí byť obvinený, keď nehľadiac na jeho dosavádne držanie, zachádzali s ním sťa s nejakým — chcel som povedať Róža Šándorom, ale ten už vtedy za vlasť zbíjal — teda ako s nejakým Šobrim.

Do väzenia, vlastne pivnice, nemalo prístup svetlo len jedným dobre zamrežovaným oblokom. Pri lepšom pozorovaní zbadal, že tie dobré mreže pre mäkkosť kameňa, do ktorého osadené boly, ľahko vylámať možno, ale v povedomí svojej nevinnosti a v očakávaní svojho ospravedlnenia na možnosť túto nepočítoval.

Strážnik väzenia bol v úrade svojom nový človek. Poctivého, už neviem akého remesla majster, dal sa za dobrý plat k strážnictvu upotrebiť. Nemal on ešte výzor opravdového, večne zamračeného a surového strážnika, jeho tvár nosila výraz dobromyslnosti. S ostiechaním podával Ludevítovi každodennú dávku väzňovského jedla a keď slovom nesmel prezradiť svoj súcit s ním, robil to aspoň pohľadom.

Jožko — tak sa menoval strážnik krátkym menom — mal milú 16-ročnú dcéru Aničku. Anička nevyriastla na spôsob mnohých remeselníckych dievčat, odkázaných výlučne na školu k nadobytiu si pokladov duševných. Vedená príkladom rodičovským čítala staré knihy a následkom toho stala sa pilnou čitateľkou. Jej priateľka, dcéra učiteľa Kameníčkého, Marienka, rada jej prepúšťala k čítaniu „Orla tatranského," a čo škola zameškala a čomu všetko, koľkú toľkú moc majúce prekážalo, to si nadobudla Anička pomocou Marienkinou: iskru národnieho povedomia.

Otec jej rozprával o novom väzňovi a ona žiadala si ho poznať. Nemusela dlho prosiť, dostala dovolenie smieť — pravda v tajnosti — navštíviť uväzneného.

Kľúče zaškripely v zámku, Ludevít zodvihol hlavu zo slamenej postele a keď videl, že to mladá ženská, ktorá mu donáša obednú dávku, vstal hore a pošiel jej v ústrety.

Anička sa zarazila, vidiac strojného mladého muža pred sebou, sklopila oči do zeme a bez slova podávala mu polievku na drevenej mištičke.

„Zase bez slova," vzdychol si Ludevít, odoberajúc jej mištičku; „k večnej nemote mám byť odsúdený? matka moja drahá!"

Anička pozrela na neho a videla, že z rozpálených očú nová slza tečie. Spoluútrpný vzdych jej ozval sa väzením.

„Vidím, že máte spoluútrpné srdce," pokračoval Ludevít; „či ani od vás nedostane sa mi nejakého slova? Nech ono bude jakékoľvek, len slovo potrebujem!"

Anička videla, že je na tvrdú zkúšku postavená, v rýchlosti tedy sberala večer vyprázdnenú nádobu a chvatom uberala sa preč a vo dverach ešte raz pozrúc na väzňa, položila prst na ústa, ukázala na zamrežené okno a pozdvihnúc sedem prstov, uvrzla zo dverí.

Kľúče zaškripely a Ludevít ostal samotný. Divné držanie sa Aničkino, jej tajné znaky začal rozberať. Prst na ústa položený znamená zabránené mluvenie, poukázanie na okno: že sa tam možno dohovoriť, a na otázku kedy? odpovedá pozdvihnutých sedem prstov.

Srdce mu zaklopalo od radosti, že aj tu má jednu s ním súcitiacu dušu, a akú? Tie čierne oči krásne boly smútkom zatiahnuté, a aké budú v smiechu? tie zapálené líčka, ako dve jabĺčka, červenosťou prekvitajú.

Kam sa zaplietol Ludevít? či je to nie všetko nastrojené, aby sa dal sviesť k nebezpečnému kroku? — Nie! v Paríži, Viedni

atď., je to možné, kde tie najúprimnejšie oči môžu byť náličnicou lsti a tá najozdobnejšia tvár skrývať môže najohavnejšiu dušu. K nám v tie časy ešte nebolą vnikla všetku úprimnosť už v zárodku nivočiaca kultúra.

Netrpelive čakal Ludevít ozvenu siedmej hodiny večernej; keď mu svobodu vzali, nemohli poviazať zvučný hlas zvona, aby k uchu väzňovmu nedoletel.

Zašušťalo v kroví pod oknom. Ludevít opatrne prikročil k oknu a naslúchal, zkade sa mu prvý ohlas dostane.

„Počujete, pane?“ ozval sa tichý hlas Aničkin.

„Tu stojím a slyším každé slovo vaše,“ odpovedal Ludevít.

„Len ticho, pre Boha! aby nás niekto nepočul,“ napomínala Anička. „Povedzte mi, prečo ste uväznený?“

„Neviem sám,“ preriekol Ludevít, akoby s výčitkou, že ho na jeho smutný stav upamätovala.

„Ja vám poviem. Ide chýr o vás, že ste búrili ľud proti vlasti, a ten zbúrený ľud po uväznení vašom oboril sa na dom pána Lieskovského a tam špatne hospodáril!“

„Snáď aj to mne za vinu pokladajú?“

„Všetko vám za vinu pokladajú. Varujte sa pred súdom pána Lieskovského, on je vaším najväčším nepriateľom.“

„Lieskovský? — On ma uväznil, ale pred Bohom svedčím, že som mu nikdy nič zlého neurobil!“

„Druhú vinu máte, že sa za Slováka držíte!“

„Či je aj to hriech, ostať tým, čím nás Bôh stvoril?“

„Teraz je hriech, lebo naši páni nepoznajú — vraj — Slováka ani Srba, ale len Maďara.“

„Povedzte mi, drahá duša, ako vás volajú?“

„Volám sa Anička a som dcéra vášho strážnikova, ale čo aj jednoduché meno mám, viem predsa, čo viem.“

„A čože tak viete, drahá Anička?“

„Viem,“ odpovedala rozhodne, „že ste nevinne uväznený!“

„Vďaka vám za tie slová! Keby to tí páni, čo ma v tejto ohavnej diere držia, tak vedeli —“

„Aj oni vedia,“ presekla mu reč, „ale uznať pred svetom nechcú.“

„Pravdu máte, Anička, uznať nechcú; jích úlohou nenie zpytovanie pravdy, ale dostať sa k masným hrncom, jích rozkošou nenie dobre činiť, ale trebars po šliapanom bratovi dostať sa k sláve.“

„Nerozpriadajte sa na dlho, lebo čas uteká. Či by ste niečo vo vašom väzení nepotrebovali, čoby som vám touto cestou podať mohla?“ zpytovala sa dobrosrdečne Anička.

„Dajte mi, prosím vás, niečo k čítaniu, už zúfam v samote!“

„Na to som myslela, ale pozor; keď slyšíte kroky, šuch do slamy! Priniesla som vám jednu knihu; tu máte!“ Pri tom podala Ludevítovi oknom knihu, on ju chytil, ale aj ruku Aničkinu; táto ponechala mu ju za čas, až s tichým: „dobrú noc vám, zajtrá sa uvidíme!“ zmizla v kroví. —

(Dokončenie nasleduje.)

Slovensko.

(Odvetou na Petőfi-ho „Alföld.“)

Čo mi z teba, roveň rozčapená
na šír, na zdĺž zradnej kolo Tisy!?
— Ležíš, čo dlaň obra zmeravená,
čo cintora leb bútľavý, lysý.

Jak cintory, kde niet slávy stĺpov,
niet zpomienky, tvoje púšte ležia;
zdobilo je bodľače pár chlpov,
no i s tými už hľa čerti bežia.

Pod oblač sa víry piesku nesú
jako kliatby, nimiž ústa žobrú
na svit, hnaný slnca na kolesu —
a ďas vzal i čarnú povetrohru.

Opodiaľ zas zelené bariny,
ponad ktoré smrtná býľ sa kníše,
turecké čo chvosty a na sliny
hmyzu a žiab vesť o more píše . . .

Čo sklo jasný tok odvádza Tatra;
lež ty ani v tých kryštáloch vodných
neznáš uctiť mesiac — svojho bratra;
bo zkalely, odvrátil sa od nich.

Nuž čože ma po tebe, zem šíra,
zem jak kniha naskrz roztvorená?
Háky-báky tam, jak kľučky štíra —
písmo, ktoré prisám smyslu nemá . . .

Polia tvoje, pravda, zlato rodia,
rodia zlato v klasoch kedy-tedy;
po stepoch sa kŕdle bravov brodia,
hajná koní, oviec stadá, čriedy —;

tvoj sedliak si sedem párov volov
môž' zapriahnuť — pravý magnáš v malom —,
by k jarmaku tam za tou homoľou
v čas dotiahol bezdným cesty kalom;

veselý tam ovčiar, koniar — všetci,
i syn pusty v pohodlí si žije,
chlieb — slanina v tanistre na pleci,
k čomu kulač žblnká harmonije;

i na šube sa to sladko sníva,
kým príroda samá voždy práca,
že kto chvílku shýňa sa a kýva,
na roky mu za to ide pláca;

pravda, hojnosť máš všetkého, mnoho: —
lež čo po ňom? mňa to nezajíma.
Ba či i dáš dač niekomu z toho?
Nech som . . . ľud tvoj vždy len príjma, príjma . . .

Britká hojnosť, keď len plnosť misy
a žalúdka, britké požehnanie —
preto tak rád z plání vôkol Tisy
zavraciam zrak na kriváňske stráne.

Veď tam žiadna dolu vyššia tucha,
sťa bublina každý pocit pľaskne;
preto hajde na tie paše ducha,
kde každá vnať myšlienkou sa leskne!

Tam, kde Tatier velebná obruba
jako veniec údol opletáva:
zem Slovače to, tá večne ľúba —
tam život môj znova z mŕtvych vstáva!

Môj duch ihneď z hrude povyletí
duši rodu v stretky jakby ženích,
vidz! už je tam, vniknul medzi deti
rozjarené v stráňach rozjarených;

pobaviv sa, zase k lesu spechá, —
jak veverka švihol sa na jedlu;
bez návštevy žiadnu chvoj nenechá,
až tak dospel k hrdých Tatier' sedlu:

kde spočinul. A tu potom sníva
sen rozkoše, sny budúcej slávy
o zemi tej, na ktorú sa díva,
kliatby oblak odhŕňajúc z hlavy — —

Nebadám ťa, roveň — kde si, kde si?
Čo zem moju až ku bránam neba
hľa zdvíhajú, tieto vrchy, lesy,
či niesú viac, jak tvoj vršek chleba!?

Táto hora vždy v zelenej sukni,
keď v šatke zôr . . . podívanie krátke,
však bájočné . . . kukni, roveň, kukni!
to Slovenka v maľovanej šatke . . .

Vrchy tieto — to kaštiele, hniezda
hľa orlov; kým mať chystá k večeri,
u orlíčat zasedáva, hviezda . . .
Ta dolu hyš zradné netopiery!

Len tu domov vysokých myšlienok,
len tu rodia bez škvŕn sa a hrdze
a z oblačných v svet sa lúpia plienok . . .
U tých zdrojov vreť sa učí srdce!

Tu vzrastá um jako ten smrek štíhlý, —
keby len naň nevešaly puto
a vrcholec k zemi zpät nepribli —
má sa merať s kým, toť vrchy tuto!

Tu kraj viery: — veď už totie hory
ako čoby stĺpmi chrámu boly.
Ba chrám to aj: kde v modlitbe sbory,
bo ňou je i čestná práca v poli . . .

To kraj lásky, ktorá však nehasne,
bo chová ju haluzienka smolná;
svieti, zhrieva ona jednočasne,
bo krm — haluz jej: ruka mozolná.

Tu nádejí zeleň nepremenná
všade, kam len človek okom hodí;
a nádejí týchto aká cena?
jedno slnce, čo z tmy vysvobodí!

Tu ríš duchov, bájí i povestí
z hlbín čniaca k hviezdam do vysoka;
každý šumot, lístie keď zšelestí,
každý šelest — nová básne sloka . . .

Pilnosť v poli a u stola skrovnosť . . .
Oj, keby nie bezočatá krivda,
ale pravda, jak na rovni — rovnosť:
stavím . . . môj ľud nezabiedi nikdá!

Keby voľnosť i v údoliach bola,
jaká tu hor' na končiaroch vlaje:
môj ľud by ver' na krýdlach sokola
prelctával denne svoje kraje;

ale . . . však načo? načo žalovať mám zas?
Veď orú ťa, lež marný tvoj obrat,
pyšná roveň! . . . Ty, Bože! daj sám čas:
by nemusel kraj ten u nej — žobrať . . .

Hviezdoslav.

Moc prírody.

Obrázky zo života.

I.

. . . „Človek žije v prírode a príroda v človeku. Moci prírody nikto odolať nemôže, a jestli ju aj so lsťou vypudí zo seba, ona sa predsa len navráti. Veliká je moc prírody v človeku“ . . . .

Tieto slová čítala grófka Kamilla Kevichová v pojednaní skvostne zaviazanej knihy a hlboko sa zamyslela nad nimi. Grófka bola paní najkrajšieho ženského veku, ešte mladá a šumná, a už svetu odumrelá — vdova. S posledným slovom označili sme nie len jej smutný stav osamelý, ale sme si aj vysvetlili tajomnosť jej povahy, povahy to do seba uzavrenej, svetu neprístupnej, nedotknuteľnej. Kamilla bola ešte decko, keď Arthurovi ruku podala, a podala mu ju z celého srdca. Jej sväzok manželský nebol konveniečným. ona Arthura zo srdca milovala a Arthur ju zbožňoval. A tento sväzok, ktorý Arthurovi na vlas podobný synčok blažiť začal, trval sotva tri roky. Arthur náhlo zomrel a syn nemluvniatko ho nasledoval. Po toľkom zažitom blahu a zas po tak nevýslovnej pohrome, ktorá ho zničila, jako by Kamillu bol mohol tešiť svet, jako by nebola utekať musela od hluku jeho? —

Ale — poviete — ľahko je Kamille na svet zabudnúť a od neho sa odtiahnuť. keď má dosť zábavy a vyrazenia doma. Veď dáva často večierky, celé koncerty vydržiavajú sa u nej a sotva jest v celom veľmeste pánský dom, ktorý by tak veľkí a na slovo vzatí umelci, literáti a haute volée navštevovala, jako práve jej; sotva jest salon tak obľúbený a tak vzácny, jako jej. Pravda, že v čas zimný dáva Kamilla večierky v palote svojej; pravda, že shromažďuje okolo seba umeleckých a literárnych výtečníkov, ale či má už tak žiť, ako mníška v kláštore, ako po smrti svojho nezapomenuteľného manžela a malého synáčka aj skutočne žila? Ona na verejné zábavy nechodí, ani len do divadla neide; — nuž nemá-li doma v tichosti vyraziť sa umením a duchaplnou, vyberanou spoločnosťou?

Prečo nie? Nikto jej to nezávidí, lež radšej každý, kto ju pozná — toho anjela v ľudskej podobe — žičí jej chvíle veselšie, v ktorých by mohla zabúdať na svoje bolasti, na svojho osamelého, opusteného srdca žiale.

I dnes má byť u grófky spoločnosť. Ona je v taký deň obyčajne rozčulená, nudí sa viac, ako inokedy. Kým služebníctvo všetko sriaďuje k večierkom, ona nespokojná prechodí svoje teremy. I dnes jich už prešla pár ráz, až vzala knižku do ruky, v ktorej čítala tie slová: „človek žije v prírode“ . . .

Líčiť vám veľkomestské večierky v grófskej palote? Líčiť skvos vystrojených dám a opisovať jích šperky a toiletty? Hovoriť vám, čo si učení a vzdelaní kavalieri nahovorili a čo si bon tonné dámičky naštebotaly? Opisovať vám domovú paniu, ako honeur robiť vedela, ako sa jej hostia okolo nej sťa hviezdy okolo slnka točily? Chváliť jednotlivé piéce z programmu hudebného večierok a tých, ktorí jich prednášaly? Zpomínať blesk salonu a teremov paloty grófkinej a hojnosť jiedál, nápojov, jako i bohatstvo náčinia? Chváliť služebníctva ochotu i vkus, rezkosť i ľahodnosť v posluhovaní okolo stolov i v teremoch vôbec? To všetko urobiť nemienim. Presahuje to hranice našej povesti a je zbytočné pri stíhaní cieľa, ktorý sme si v nej vytkli. Nákresom týmto slabým sme len poukázať chceli na večierky, živá obrazotvornosť spanilých čitateliek naších si ten obrázok sama dokreslí a domaluje.

Z najhlučnejšieho víru zábavy boli hostia grófky Kamilly vytrhnutí pokrikom, ztrhnuvším sa na dvore. Všetci hostia sa predesili, lebo jeden každý z nich pomýšľal na nešťastie, keď že pokriky vždy hlasitejšie čuť sa daly. Zmužilí páni uberali sa a hrnuli von z teremov na dvor, aby presvedčili sa o príčine sbehnutia sa ľudu a kriku; naľakané dámy očakávaly napnute zvesť o výtržnosti a jej príčine, tisnúc sa zvedavo k oknám, dverám, niektoré i do korridorov. „Pokoj, pokoj!“ volal ihneď jeden mladý seladon, „žiadno nešťastie neprihodilo sa!“ . . .

„Ba hovorme radšej o šťastí!“ dotušoval jeden obstarný pán, pošepnúc susedovi svojmu, čo sa stalo.

Všetko bolo zvedavé, napnuté, ale o priebehu tam von sa udavšom hlasite nik zmieniť sa nechcel. Zvesť kolovala od ucha k uchu, až sa zvedavosť celej vzácnej spoločnosti ukojila.

Jedni sa usmievali, iní mrzeli; niektorí i v polohlasitý smiech, iní zas v také šomranie vypukli, priberajúc sa niť konversacie ďalej nadpriadať. Len grófka Kamilla brala vec vážnejšie; omluviac sa u vzácnej spoločnosti svojej, išla von podívať sa na udavší sa priebeh.

A čo to bola za novina? Istotne neobyčajná, no vo veľmestách dosť častá. Jedna mladá slovenská žienka, skrahlá zimou a umorená hladom, padla vo dvore grófskom na hladký asfalt a — porodila tam dcérečku. — Grófka Kamilla rozkázala matku i s novorodzeniatkom do jednej zo svojích komnát zaniesť a naložila jim lekársku pomoc obstarať i všetku opateru prislúžiť. Jedni zo spoločnosti ju za to vysmievali, iní sa nad tým mrzeli.

II.

Ján Uhrín a Michal Dolský boli najbohatšími občanmi najväčšej a najľudnatejšej, odtedy už mestečkom sa stavšej dediny Uhorska. Ako v každom stave nachodia sa rozličné triedy, tak aj v rolníckom ony nechybujú. I tu sú vzácnejší od iných, ktorí vývodia už či to rozumom, alebo bohatstvom. Uhrín s Dolským považovaní boli za takrečených sedliackych magnátov. Uhrín mal jediného syna Štefana a Dolský jedinú dcéru Magdalenu. V obecnej mienke tie dve duše už v kolíske prináležaly sebe, už priam tam boly predmetom tak mnohej závisti. Keď sa tie dva ohromné majetky a statky v jedon spoja, budeže to za sláva! Uhrín bol muž velice rozšafný, rozvažitý a bez všetkej pýchy, bez všetkého osobovania. Vedel svoj vliv, kde bolo treba, použiť, ale bližným prevahu svoju nikdy pocítiť nedal. Táto jeho povaha dopomáhala mu k veľkej vážnosti u spoluobčanov vzdor toho, že on tu rodený nebol. On len nedávno sem sa bol prisťahoval, ale osadiac sa na veľký kúpený grunt a počínajúc si rozšafne, priam za domorodého považovaný bol. Syna svojho Štefana hospodárstvu, pravda tomu rozumnému, učil a jednoducho vychovával; Štefan tak i školu pilne navštevoval i ku práci priam od útleho detinstva privykal. Nie tak bolo u Dolských. Magda — ako ju otec a iní obyčajne volali — bola od pŕs materinských tak chovaná sťa grófske dieťa. Ani vetríček, ako sa hovorí, ju ofúknuť nesmel, maznali ju na všelijaký možný spôsob a držali v takej rozkoši, že jej ozaj iba vtáčie mlieko chýbalo. Všetky nádeje Dolských na mužského potomka boly marné. Jakoby jim tedy dcéra jedinica nebola milou bývala, veď si pri nej na staré kolená úfali obdržať i zdarilého syna, v zaťovi. Bohatí boli, dľa bohatstva svojho dcére hoveli. Dolský bol i tak známy horenos, rád sa držal tak, aby ho iní obdivovali, čo prirodzenejšie tedy, že i jedinicu dcérku svoju tak držal a tak vychovával, jako žiadon z jemu rovných. Kde sa vlastne Magda vzala, to si nik vysvetliť nevedel; kmotričky všeličo tajného klekotily. Nebolo u Dolských ani chýru ani slychu o tom, žeby bocian s bábkou v pysku na jích dom sadnúť mal. Ale konečne tak sa stalo. Magda bola tu — a rodičia boli blažení, vytržení a Magdu čo najdrahší poklad svoj považovali. Už čo nemyja líšila sa Magda od iných detí rolníckych, ona mala kojnú, pozdejšie pestúnku. Keď prišiel čas školy, ona nechodila medzi iné deti, ale pán učiteľ chodil ju učiť do domu. Na ulici si ju bez pestúnky jako zrenicu oka ju strážiacej nikdy neuzrel. Jej tváričky od sluiečka neboly ako iných detí uhorené a jej rúčky rozpadané; bo tie útle tváričky zahaloval závoj a tie rúčky sa žiadnej práce nedotýkaly a bez rukavičiek málo kedy bývaly. Keď Magda počiatky národnej školy s učiteľom svojím doma prevýšila, poslali ju do blízkeho mesta na maďarskú reč a na výchovu, kde dve opatrovkyne k tomu najaté sebou mala a od mamky svojej každý týdeň raz navštevovaná bývala. So všetkým tým sa pyšní rodičia, ako oni dcéru svoju vychovávajú, pred celým svetom honosili a vystatovali. Ľud ale, ten rodený vtipkár, nazval Magdu takže „Dolských grófka.“

A ľud mal pravdu. Magda vyrástla v driečnu ale cintľavú pannu, a jako bola pyšne vychovávaná, tak pyšnou sa aj stala. Nemala žiadnej kamarátky, nevodila sa s dievčinami osady. Tie pracovaly, na slnci sa opekaly a

dľa stavu svojho sa nosily; ona bola pravým opakom všetkého toho. Ona rukama nič nepracovala, na pole s knižkou šla, do kuchyne sa nikdy nepodívala a keď sa na ulicu ukázala, nuž ju dvamétrovým šlepom (povlekom) zametala. Na tanec ju dostať sa ešte žiadnemu nepodarilo. Štefan Uhrínov bol už len jej rovný šuhaj, nie len čo sa bohatstva dotýka, ale aj držania; bo veď povesť išla, že je slečna Kamilla z kaštieľa doňho zaľúbená: ale ani tomu nepodarilo sa „grófku Dolských" dostať na tanec. Takéto chovanie sa urazilo všetkých a pomsta vystať nemala. Rezké a vtipné devy urobily na „grófku Dolských" pesničku, ktorú aj deti po uliciach nôtily. Znela ona takto:

„Bez práce si žije,
Ako veľká dáma,
Od nej krajšej nieto,
Kdekoľvek je sama:
Grófka Dolských!

Keď ide na špacír,
To na odiv sveta
Povlekom dlhokým
Ulice zametá:
Grófka Dolských!

Nie si ty medzi nás,
Ostaň si len sama;
Za zrkadlo s tebou,
Vyfintená dáma:
Grófka Dolských!"

Čím ďal, tým viac šírila sa prepasť medzi Magdou a medzi mládežou osady. Však neostalo to len medzi mladými, prenieslo sa aj na starších, z dietok na rodičov. Tak si nôtila mlaď:

„U Dolských za stolom
Sedí pyšná dcéra,
A otec sa s matkou
U dvier poneviera.

Dcérka rozkazuje
A rodičia slúža:
Ale tak jim treba,
Tí toho zaslúža."

A zase:

„Dolský Uhrínovi
Je len po kolená,
Trebars ak je jeho
Dcéra vyfintená.

Štefan Uhrínovie
Do kaštiela chodí,
Po Magde však sotva
Dakto okom hodí."

Spievali, nôtili nôty tieto i deti i mlaď, ale nimi Dolských nenapravili; ba tak zdalo sa, že sú tí ešte viac zatvrdilejšími a pyšnejšími. Ale klin klinom. Čím viac sa Magda mládeži odcudzovala, tým viacej množily sa veršíky nôty:

„Kto po Dolských dámu
Po mladuchu príde?
Každý sa jej bojí:
Raď ženícha, žide!
Grófke Dolských!

Zastali si páni
U tej Dolských brány:
Oj nie si ty pre nás,
Pyšťok malovaný
Grófky Dolských!

Počkaj, pyšná dáma,
Veď sa tebo stane:
Zostarne sa, potom
Na ocot zostane
Grófka Dolských!"

III.

Grófka Kamilla Kevichová ujala sa biednej Slovenky, vlastne len jej dieťaťa. Prvšia totiž zaplatila život dcérky svojej vlastným svojim životom. Bol to biedny život! Bola Mariena — to bolo meno tej ubohej ženy — niekdy ozdobou celého svojho okolia pod Tatrami a bol jej Martinko tiež driečny šuhaj do závidenia. Ale ako bol pekný, milý a dobrý Martinko za svobodna, tak stal sa daromným, zlým a mrhavým sťa muž Marienin. Z domáceho rája urobil on peklo, ktorému sa sám pilne vyhýbal, bo viac v krčme dni i noci trávil, lež doma. Vyšiel na to, že nemal kde bývať, bo mu chalupu žid dražbou odpredal. Každý preklínal daromného Martina a každý ľutoval úbohú Marienu. Nejeden chcel ju vziať ku sebe, ale nesvedomitý chlap Martin zvábil ju so sebou do Pešti, sľubujúc jej hory, doly; že tam bude robiť, že ztratené nahradí, bude dobrý a striezlivý, odkiaľ sa len vtedy domov vráťa, kým si toľko nagazdujú, že zase k ňreku prísť môcť budú. Čo by žena neuverila mužovi? Veď mu prisahala, veď jej polepšenie sľuboval.

Darmo ju ľudia odhovárali, ona každému len to odvetila, aby sa do nich nik nestaral, že: „muž so ženou, ako deti pod stenou; hneď schlpia sa, hneď pomeria sa.“ Ona šla s ním do ďalekého sveta, do Pešti. A tam Martin svoj sľub nezadržal. Korheloval tak ako doma. Marienu, upomínajúcu ho na sľub jeho, mučil, strcal, bíjal.

Čo mala robiť? Čo ona vyrobila, to jej zmárnil. Stal sa úplným daromníkom, postavačom a povaľačom. A ona to všetko trpeť musela, bo jakej bolo jej rady? Domov ísť sa hanbila, a čoby ešte len potom bolo bývalo z Martina? — Tak trpela biedu i ďalej aj so svojim malým synáčkom Štefanom, ktorý, ač mu rodičia žili, mohol sa právom za sirotu považovať. Keď si Mariena s úbohým synáčkom už poradiť nevedela, smilovala sa nad ňou a nad ním jedna šľachetnomyslná duša. Do najväčšej dediny Uhorska sťahovala sa cez Pešť práve jedna dobre sa majúca bezdetná rodina, súc návštevou u príbuznej spomínanej šľachetnomyslnej vdovy Sabiny Vavrečkovej, a tá ju naklonila k tomu, že si malého Štefanka vzala sebou ako svoje dieťa a keď pozdejšie hodným sa stal, ani jim nenapadlo, žeby ho jako svoje vlastné dieťa neboli považovali.

Štefanko bol opatrený, Mariena ale hynula ďalej, lež hynul aj Martin!

Ten ale toto tuláctvo i tak dlho nevydržal. Zomrel v nemocnici a biedna Mariena posledné hábky zastavila v záložni na mužov pohrab.

V druhom stave súc zas, do roboty nebárs bola spôsobná, biedila tedy a hladovala, až u vrát paloty grófky Kevichky sklesnúc dcérku porodila a biedny život zakončila.

Grófka ju dala slušne pohrobiť a o nemluvňa jej sa starala. Slabé, útle, ale utešené bolo to decko. Grófka sa velice rada s ním zaoberala, čo ďalej, tým jej bolo milším, vďačnejším; tak jej predchodilo, jako by jej ho bol Pán Bôh poslal ku poteche, keď i tak osamelá stála na tom svete. Dieťatko obdržalo meno pri krste svatom to, ktoré ona nosila, Kamilla. Ktokoľvek mal príležitosť videť grófku s tým dieťatkom obchodiť, každý ho tak považoval, jako by to jej vlastné bolo bývalo. Takú starostlivosť, akú ona oň znášala; takú opateru, jakej sa mu od nej za podiel dostávalo, len vlastné matky vlastným dietkam preukazujú. Grófka Kamilla v tom dieťati a tomu dieťatu žila. A ono bolo tak krásne, tak nežné. Nik by nebol povedal, že na ulici videlo prvé svetlo sveta a nie v damaškových perinách jednej z týchto grófskych nádherných komnát.

Kamille sa v tom dieťati nový svet otvoril. Jaké nádeje budil v nej pohľad naň! Už nenie osamelou, jej život nenie ztratený; má tvora, pekného ľudského tvora, ktorému ho posvätiť môže. Ako sme už boli spomneli, mnohí ju za to vysmievali, ale ona bola s dieťatkom úplne blažená. A my jej to veríme a naskrze ju za to vysmievať nebudeme. Iné čosi a iné ktosi zasluhujú vysmiaťa. Keď vysoké dámy zo stavu mazlia sa so psíkami, tie pestujú, varujú, bozkávajú, do hodbabných postielok ukladajú: to je to, čo zasluhuje nielen výsmev, ale aj pokarhanie a opovrženie. Mnohá taká dáma môže videť hynúť k obrazu božiemu stvoreného človeka bez toho, aby to i čo len najmieň dotklo sa jej srdca; ale jestli sa jej pinčlíkovi niečo stane, tu je už bez seba, tu omdlieva a kŕče dostáva. Pohľad na takéto neľudské srdcia musí zbúriť krev v človeku, musí každého šľachetnejšieho tvora božieho hnevom zapáliť. Kamilla nebola precivilisovaná, ako sú obyčajne dámy jej druhu. Ona neubíjala nikdy prirodzené city srdca bon tónom a konveniencioú. Jako cítila, tak i hovorila a jednanie svoje vôbec nie pravidlami ľudskej slušnosti a zvyku, ale ráznou vôľou a šľachetnosťou srdca upravidelňovala a sriaďovala.

Tak žila si blažená svojej Kamillke. A táto rástla, zmáhala, vyvíňovala sa potešiteľne.

V zime bývala grófka vo veľmeste, v lete na panstve svojom na vidieku. —

A milú malú Kamillku všetko všade velice rado malo. Najradšej ju ale maly na vidieku gazdovské a roľnícke deti, s tymi sa ona obyčajne najlepšie bavila. Do kaštiela chodieval bohatý gazda Uhrín, bo stál v hospodárskom spojení s grófkou; i Dolského bolo tam kedy tedy vídať. Uhrín sebou dovádzal i svojho malého synka Štefana a tí dva si s Kamillou velice dobre rozumeli. Bavievali sa spolu celé dni, keď otec šiel k práci ho-

spodárskej na grófkine pole, preháňajúc sa po rozsiahlom dvore. Večer, keď otec Štefanka domov odvádzal, plakala Kamilka za ním a on za ňou srdečne. — Náklonnosť malej Kamilky k roľníckym dietkam z počiatku nebola grófke Kamille nápadnou, ale pozdejšie, keď zkúsila, že malá Kamillka mrie za roľníckymi deťmi, často svoj oblek za jích si vo hre zamieňa, v jich spoločnosti len dobre sa cíti, nemilo sa jej to dotýkalo. Do spoločnosti panských dietok ju nútiť museli; kedykoľvek však na ňu pozor nedali, už sa na dvor, na ulicu k roľníckym kamarátkam svojim vyšmikla. Z počiatku sa grófka Kamilla tým tešila, že „deti sú deti, smýšľajú a činia ako deti.“ Ale tu Kamillka vyrastala, rozkvitala, v utešenú pannu sa rozvíjala a detinská jej passia ju naskrze neopúšťala, i teraz ešte viacej by bola rada na vidieku čas svoj tráviť, nežli v meste; i teraz jej Štefan Uhrín bol milším nad všetkých nádherných seladonov.

(Pokračovanie nasleduje.)

Mať moja dobrá...

Mať moja dobrá neraz vyplakala
nado mnou horký duše svojej prúd.
Prečo? nerekla. Asnáď, že ma mala,
jej nárek za to . . .? Ťažko rozhodnúť.
A predsa už tá decka súdnosť malá
len tamten by odobriť mohla súd:
veď, jak — žiaľbohu — z všedných dejín známe,
tak mnohý rodič ufá sa a potom — sklame.

Nuž vrelou slzou rusé decka vlasy
mať dobrá moja kropievala vše.
Prečo? nerekla. Však že krušné časy
to byť musely, brieždilo sa mne;
ja badal, tušil temne: čo to asi?
a sprevádzal som žiaľ jej bedlive,
v jej lone súc — k jej oku zrak môj vzhliada,
až z očú jej do mojích zrovna slza padá . . .

Horúcou slzou zkrápala začasto
mať rusý vlas môj, až tým zhavranel.
Prečo? nerekla. Hja, nuž strastí na stá
— jimž potroške i ja už rozumel —,
a čierny kŕdeľ jích len hustne, vzrastá . . .
Život roľníka: biedny povrheľ;
to hrdlačí, trud tam i spory v dome,
a ponad polia zas Bôh často v pokút hrome.

Vyslali chlapca: miesto pluha perom
by vraj si obhnal postať života.
Otec chce ho mať vedy bohatierom, —
a mať? Ach, tá jej duše prostota
v čas, keď úsvitným brali synka šerom,
beznáročnú modlitbu šepotá,
a jakby dnešniu sejbu nebies stropy
otcovskú túžby len žehnaťby rosou kropí . . .

Ó, keď tá žena slzí a narieka,
čo vynesla zpod svojho srdca nás:
kto, kto bez techy zpred nej pouteká
a nebežal by ku nej v smútku čas!?

Má v hrudi kameň, nie srdce človeka,
kto s plačom matky nezaplače vraz;
a kto jej zazlí lásky zaslzenie:
no v tom už ani zbla z človeka nenie, nenie! —

A dnes zas plače mati moja drahá,
zčasta pobiera k očiam zásteru. —
Ha! čo ti, matko? Strážca tvojho blaha
ťa prosí; nuž maj k nemu dôveru
a sdeľ sa jemu! . . . „Syn môj — tvoja snaha
a túžby, jak jätrenie k večeru
nebeské, zlo mi veštia; — s tebou rastie
ach, tuším, vidím ho — ach, i tvoje nešťastie...“

Moje nešťastie, vravíš? Ach, to veľa,
to skoro! veď som iba započal
žiť; ešte takmer nemám ani cieľa,
duch môj sa práve tým rozkolotal
prvý raz povyšiňuv sa na kriela,
a ja bych prestať . . . a zpät k pluhu mal?
Nie, mati! moje snahy, túžby čisté;
učilas' veriť, verím v zdar jích mocne, iste!

Moje nešťastie, vravíš? prečo? jako?
Ja nešťastným byť nezaslúžene?
Veď pravda, príklady to svedčia však o,
lež nikomu zlo neni súdené;
len dobrú vôľu majme. A jednako,
keď ja prišiel v svet, stálo znamenie
vraj prajné, sviatku prst ho v zore písal . . .
Či nešťastím snáď, že ma kozák zakolísal?

Moje nešťastie, vravíš? jaké? daj znať,
daj vedeť, mati, zavčas synovi:
by, keď tra bude oproti mu zastať,
syn tvoj na skore v boj bol hotový;
jak najmladší kedys' sa znal i maznať,
lež dnes chce v boj i proti — obrovi,
jak mladý Dávid . . . Otvor srdce svoje,
chcem chápať vec a staviť drahé slzy tvoje!

„Syn, synu môj, len sám vieš, jaks' mi drahý —
ja stála na tom, abys' šťastným bol
i otec tvoj; a preto nechals' prahy,
kde mozolno — a skromný nechals' stôl,
kde čierny chlieb, — kde v potu tváre ťahy
či svitá to, či keď deň zapadol . . .
len preto: bys' sa nad ten stav náš vyššej
povzniesol — od nás ďalej — ale k blahu bližšej...

Nuž preto škola tvoja, tvoja veda —
a, Bohu vďaka, skončils' šťastlive,
si na krýdlach. Lenže, čo spať mi nedá
a maľuje mi doby truchlivé,
jak počula som z mocných úst súseda,
už si sa vrhnul v ruky svodlivé,
si Slovák vraj . . . ač neznám túto snahu,
lež hovoria, že, syn môj! po tvojom je blahu!...

Tak vráť sa, syn môj! nazpät, vráť sa, vráť sa!
mať prosí ťa, jak zrieš ju hľa v slzách.
By daromná nebola tvoja práca:
buď opaterný, mlč a nepíš . . . Ach!
veď pozri len, čo výhod tam, ká pláca! . . .
Bys' neželel, keď z tvojich bude prach;
ty žiť, my hniť . . . Veď máš svoj um i vôľu;
lež pre tvoj nezdar beda nám sniť i tam dolu...“

V tom zaplakala. A ja dumal v tichu.
Ha! čítať mám tej drahej rosy pád
a zchvievať sa čo steblo v tomto vzdychu? —
Ó, mati! už viem, odkiaľ jaký had
ti zboril pokľud a odiaty v pýchu
poukázal na rajský zrady sad;
poznávam pokyn diabla, ktorý znorí
čo lev okolo a v sieť duše matiek korí . . .

Ja viem, čo tam na kliatej onej strane:
tam hromadia sa vášne oplzlé,
ač k záľube jich tváre zmaľované,
čo avšak vánkom pravdy vyplzne,
že zjavia sa v nahote draci, sane,
a vychrlí sa pod zrak všetko zlé; —
v tom hne sa základ, sprašti palác slávy
a skalie zrady na jich pyšné sbrkne hlavy.

Učilas' veriť v Boha: — tam ho neni;
učilas' cnosti: — tam však holota;
že v pokore sklad dobra uložený,
si riekala: — tam ale vzteklota
sa nadýma sťa satan vylačnený;
kázalas' skromnosť: tam však života
hýrivá rozkoš, besy . . . púšte modly . . .
Nie radšej v cnostnej biede, než v takom pohodlí?

Na tejto strane, kam ja volil cestu,
je krušno, pravda. Ale nevinnosť
i tá nebeská hľa musela k miestu,
kde kríž i smrť: bo pravdy zmužilosť
podstúpiť dáva ľahko i neresť tú;
na žití nič — na pravde iba dosť;
a každé vykúpenie iba v smrti:
zo zôr — nuž z krve rodí sa svit, čo tmy zdrtí!

Kde krivda tlačí, tam i moje údy,
bo tam pod krivdou pravda stiesnená;
a snahy naše, nad nimiž Bôh súdi: —
by krivda už raz bola svržená
preč z ňadier pravdy . . . Nuž u totých ľudí
tá snaha hľa to peklo znamená,
tá snaha: svetlo pravde a trôn právu — —
za to drtia vztýčenú z nížin každú hlavu.

Som Slovák, áno. Keďs' ty mojou mati,
ani nemožno je mi iným byť;
len skrze teba ctím i rod môj zlatý,
bo nectiac ten, i teba zhanobiť
bych musel . . . či to potom nie syn kliaty?
Nuž tým snahám i ďalej dovoľ žiť;
nech nemýli ťa podlé blábolenie;
tvoj syn snáh skvelých vztýčil prapor v božom mene.

Nuž nechže kráča. Ver, Bôh koná správu
i nad tou púťou; syn tvoj nezhyne.
Zmučená pravda príjde raz v oslavu,
a bude dobre — celej rodine . . .
Ja kľaknul a — mať? ruky mi na hlavu
trasúce vzniesla . . . „Vstaň, v tej príčine
ťa utvrď Bôh! Choď z rodičovho hniezda
čo vtáča odrastlé ... tvoj vodič — *stála* hviezda!“

Hviezdoslav.

Preč z vlasti!

Obrázok z najnovších dejov Uhorska.

Čím širší názor má niekto, čím širší kruh zaujímajú jeho známosti, myšlienky a city: tým viac možnosti je u neho k duševným otrasom, tým viac príležitosti má nešťastným človekom byť. Porovnajte na príklad muža v službe ideí postaveného s tým, čo nemá túžby, nemá myšlienky, ktorá presahovala by jeho každodenné potreby. Prídu chvíle, a často trvalé, že tamten, oplývajúc prostriedkami ľahkého živobytia, storáz nešťastnejším bude, než tento pri svojej suchej skybe čierneho chleba.

Čím počiatočnejší teda stav, tým šťastnejší človek.

Ja sám, ač neunavil som sa ešte v živote, žebych po takom odpočinku túžil, pamätám

sa na dni a noci, v ktorých, otrasený vo vnútri svojom, sníval som o bydle najpočiatočnejších ľudí, o pralese, v jehož stínoch, hlavu na kvety bujného rastlinstva skloniac, od hluku sveta vzdialený myslel som najsť svoje úplné blaho.

A predsa nenie snáď správne osnovaná určitba v mojich úvodných riadkoch. Čím hlbšie srdce má niekto, tým viac možnosti je u neho k duševným otrasom, tým viac príležitosti má nešťastným človekom byť. Tak. Tak je to aspoň podľa môjho ponímania. Zdanlivá alebo snáď rovná protimluva, ktorá je v tomto tvrdení obsažená, tým nezvratnejšou robí pravdivosť jeho. Blaho a protiva jeho — menujme ho nešťastím — vo vnútri človeka tým samým žlabom sa rozteká. Keď máš srdce, ktoré rozprúďa ti radosťou dojmy rozličné, tak neubrániš sa, žeby sa ťa bôľne nedotkly veci, akých si väčšina ľudstva ani nepovšimne.

Tak, veru tak.

Že aj človek v bežnom smysle nevzdelaný vedie veľké duševné zápasy, o tom v hlavných ťahoch nakreslím vám, drahí čitatelia, malý obrázok.

Zajdeme si do Šariša, ta k rodákom, bratom svojim, s ktorými — ani čoby nás Slovákov desaťkrát tri milliony bolo — tak málo sa poznáme. Náš národný život nenie ešte vzkriesený na celej čiare Slovenska; práve so svojimi bratmi Šarišanmi nestojíme ešte v žiadnom duševnom styku: a predsa, ironio nad hlavou našich ubijcov sa šklebiaca! keď po prvýraz hnul sa Slovák, v Šariši to bolo, Šarišan spáchal „nevernosť“ naproti vlasti.

A čo sa stalo? Najbližšie bydliac k ríši velikého cára, zapredal sa snáď hroznému Rusovi? Nie! sťahuje sa preč z vlasti, preč z Evropy, do Ameriky.

Nešťastná brať moja, ja odvolávam výraz, ktorého som proti tebe použil. Krok tvoj nieje nevernosťou naproti vlasti. Slovák od tisíc a mnoho rokov, v šťastí či v nešťastí, srastnutý bol s touto zemou, s touto svojou praotčinou. Že teraz po mnohých a tisícich rokoch v hrudi s bôľom, v oku so slzou berie palicu a odchodí do ďalekého, neznámeho sveta — je to jeho vina? Jeho vina je to, že v katechisme vlastenectvom prekypujúceho Maďara milovanie vlasti toľko znamená, čo ožobráčenie občianstva?

V oktobri a či počiatkom novembra minulej jasene bolo, že obec K.... stala sa strediskom s myšlienkou vysťahovania sa zaoberajúcich Šarišanov. Čo jim niečo zostalo po exekútoroch, to si už zpeňažili, záležitosti akékoľvek usporiadali, slovom všetko bolo hotové k ceste.

Svitnul k odchodu ustanovený deň, nedeľa, sviatok boží. Účastníci smutnej výpravy shromaždili sa v K...., kde týmto cieľom zvláštne služby božie maly byť v chráme vybavované.

Posledný deň vo vlasti! Aká to mohla byť noc pre ľudí k tomuto odvážnemu kroku donútených, po nejž tento deň svitnul!

Sotva začalo sa brieždiť, keď na konci dediny zjavila sa postava mládenca, s ovesenou hlavou zamysleno kráčajúceho. Šiel z nohy na nohu, až zastal na kopci, ktorý sa nad dedinou pnul. Slnce ešte nevychodilo, len plamenné zore rozlievaly svoju žiaru; okolie ešte tiché bolo, len v blízkej hore hvizd vtáctva vítal nové ráno jasenné.

Mládenec obzrel sa po okolí a stislo sa mu srdce; lebo tak krásnym, k duši jeho prirasteným nikdy sa mu nevidelo. Z diaľky, zpoza hory zaznel akýsi nejasný, tiahly hlas, a jemu sa zdalo, že to na neho volá niektorý z tam bývajúcich vrstovníkov, aby nešiel, aby len zostal. Ach, a všetky tieto dojmy, ač samy stačily by zadláviť mladé, nevyhorené ešte srdce, čože sú pomerne k tým, jichž hryzením bol vlastne teraz sem dohnaný!... Pozrel na dedinku, na rodište svoje i svojich otcov, a tam predstavila sa mu v duchu v biednej diere vetchej chalupky starena, jejž mutného oka pohľad on nemôže vydržať.

Mládenec — menujme ho Gregorom — svojimi rodinnými sväzky totiž nútený bol tiež pripojiť sa k tým, čo zanechať mali Šariš, so Šarišom Uhorsko, s Uhorskom vlasť. Od otca, matere a mladšieho brata nemohol sa odtrhnúť. Ale k rodinke prináležala ešte aj stará mať, starenka jednou nohou v hrobe postavená, ktorú nebolo možno pojať na takú cestu. Okolnosť táto zväčšovala trpkosti ubohej rodinky. Mala tu zostať a dočkať sa úplnej

zkazy, či ísť za prostriedkami ratovania sa a odtrhnúť sa od svojho pomoci potrebného člena?

Gregor, miláčok starej matky, najväčšmi cítil ťarchu toho, že ju opustiť majú. Ačpráve účastným bol od najútlejšieho svojho detinstva laskavosti zo strany vlastnej matere, predsa bôl on chovancom starenkiným a pod jej vedením, jej zbožnosťou a citom napájané stalo sa mu srdce vzdelaným, vnímavým. Laskavosť starej matky hlboko mu bola vštiepená jak v pamäti, tak v srdci. Za detinstva ho na rukách nosila, poúčala, spievala mu, poviedky vyprávala, a keď vyrástol, zmohutnel a ona oslábla, ochraňovala ho, radou svojou riadila mu každý krok. Keď posledné časy na vidomoči začala chradnúť, nieraz s výrazom blaha hovorievala: „Spokojne privrem naposledy oči, lebo viem, že mi Gregor bude stáť nad hlavou, aby mi jich zatlačil.“

A ozvena týchto slov rozrývala teraz vnukovu dušu. Poslednej žiadosti starenkinej, ktorej toľko bol povinný, nebude v stave uposlúchnuť! A kde má istoty aj ohľadom toho, či nepotrebovala by ešte jeho pomoci, či nebudú od milosrdenstva ľudí závislé jej zbývajúce dni?

Ozaj má zostať pri nej a či rodičov sprevádzať?! Takto spieraly sa mu povinnosti jedna druhej . . . Otec je slabý, chorľavý, či v stave bude živiť v tom neznámom svete mozolnou prácou svojích rúk ženu a nedorastnutého ešte syna? Nie, nie! bez Gregora nemôžu odísť.

Takýmito myšlienkami trápený blúdil poľom a horou. Ale od svitu je už ďaleko; slnce vysoko vystúpilo. Práve počuje zvon, schytí sa a chváta do dediny. Cestu hľadať nemá času ani vôle, ide jarkom, trním, ako ho oči vedú. A keď ho v spechaní zaškriabne tŕň, nebolí ho to, lebo vie, že čo chvíľa milé bolo by mu ešte aj tŕňa z otcovskej zeme.

Keď došiel do dediny, tam v celých zástupoch hromadilo sa ľudstvo pred kostolom. Jedni žiadali si pomodliť sa naposledy s priateľmi, ktorých viac neuvidia, iní zase, trebars do kostola ani nemienili ísť, popásť chceli oči na nevídanom divadle. „More,“ „ďaleký svet“ boly slová, ktoré si ľudia z úst do úst podávali.

Gregor už pri samých dverach chrámových našiel svojich rodičov. Tam bola aj starenka, ktorá potom o jeho plece opretá vnišla do kostola.

Spev doznieval, kňaz vystupoval na kazateľňu a rozplakalo sa celé shromaždenie. Neprerieknul síce ešte ani slova, ale slzy, ktoré pri vystúpení zalialy mu oči, pohly k plaču obecenstvo. Len keď tíchnuť začal prvý nával bôľneho pohnutia, jal sa slova a líčil, jak smutné je to, keď pracovitý, pred niekoľkými rokami ešte majetný ľud dostane sa ta, že svojich známych, priateľov, po otcoch zdedené obydlie, vlasť a všetko, všetko opustiť a do ďalekých, neznámych končín sveta odísť musí pojistiť si výživu. Ale premáhal sa šľachetný kňaz, sdržoval sa slov, aké sa mu z pohnutej duše tisly, sdržoval sa jich, aby utíšily sa myseľ a city poslucháčstva. Pripomenúc záhadnú budúcnosť, ktorá vysťahovalcov v onej čiastke sveta očakáva, poukázal na vieru v Boha, ktorá jich sprevádzať bude a ktorej sa práve v tom svete cudzieho kvasu nesmú vzdať. Záverečne vrúcou modlitbou primlúval sa k Hospodinu za jích požehnanie.

Zaznel ešte prenikavý spev, shromaždenie s vyplakanýma očima hrnulo sa von, aby pred kostolom nasledovalo posledné, bôľne lúčenie.

Gregor pozrel po zástupe, videl dotklivé výjavy a predsa nevedel sa sprostiť presvedčenia, že jeho bôľ je tu najväčší. Nemo tisnul k sebe vetché údy starenky, ani plakať ani prerieсť nebol v stave.

V tom od boku zavesí sa mu na krk dievča, rozplače sa bôľne, prenikavo, že len nesúvislé slová: „láska... srdce... odchod... koniec všetkému,“ vypravila zo seba článikovitejším hlasom.

Gregor zmeravel. Bol si on povedomý už dávnejšie jedneho mohutného citu; ale, ačpráve ukrývanie sa s ním len-len že nerozdrtilo mu chvíľami hruď, robil si násilie a tajil sa s ním temer sám pred sebou. Lebo neveril, žeby on, do sveta chystajúci sa bedár, mohol vzbudiť súcit dievčaťa, jejž otec je tohto času ešte ozaj majetným človekom v dedine.

Nevdojak pritisnul ruku dievčiny k srdcu svojmu, potom ale ovesil hlavu, urobil posúnok, ako že sa všetkého vzdáva, ustúpil a

pripojil sa so svojimi rodičmi k odchádzajúcemu zástupu.

Nábožnú pieseň spievajúc vychodili z dediny. Opodiaľ šlo za nimi niekoľko vozov.

Gregor, poneváč jich starenka nevládala vyprevádzať, ohliadnul sa ešte z konca dediny. Pred kostolom, na mieste, kde sa rozišli, stálo ešte aj dievča.

A mládenec ako polomrtvý potácal sa za zástupom.

Behom mesiaca decembra písaly potom amerikánske noviny, že poldruha sta uhorských občanov vysťahovalo sa do Spojených štátov novú vlasť si hľadať.

O vlasti, v ktorej všetko utratili, aj za oceánom zbožne hovorili. Neúrodou posledných rokov prikrývali opravdové príčiny svojho vysťahovania sa.

Šľachetné duše!

B. Tatran.

Kritické listy.

I.

Drahý bratku! Prijímam tvoj návrh! Trebars necítim v sebe dosť sily a sviežosti k náležitému objasneniu tých vecí, ktorých vyjasnenie by tak žiaducné bolo. A preto odpusti, keď nezadržím slúbený program, ale v listoch mojích zabrdnem i do iných predmetov. Nechaj ma teda besedovať tak od srdca k srdcu! Mnohí hovoria, že tá prísna systematičnosť nemecká, ktorá všetko podelila na kategorie, jako kramár do priečinkov, zadŕža ducha vo vzletu! Možno! Tejto chyby sa iste nedopustím a pojednávať budem o veci voľne a svobodne.

Moje myšlienky o aesthetike shodujú sa celkom s tvojími. Ja tiež hovorím z presvedčenia, že suché ultra-vedecké pojednávanie neprospeje, ba škodí. Avšak celkovité ignorovanie veľkých a vždy pravdivých zásad, klonenie sa naturalismu a odhadzovanie už ustálených pojmov, vedie tiež na mýlne cesty. Pravda, že národnia pieseň povstane bez pomoci aesthetiky, a predsa je aestheticky krásna — ale za to, že slávik spieva bez nôt, mali by sme my ľudia spáliť všetky partitúry?

Krása, podmienka a základ každého umeleckého diela zostane zatiaľ puhým pochopom, zakiaľ sa nezjaví v celosti a dokonále! Ona sa musí ukázať. Ukázanie toto deje sa vo forme. A to je objektivná krása. Poneváč ale k prejatiu krásneho potrebná je istá osobná súcosť, istá príprava a vlastnosť nášho ducha: tak musíme uznať aj subjektívnu krásu. Na šťastie sú pravidlá a nezlomné vysoké zákony, ktoré určujú absolutne, čo je krása. Beda by bolo umeniam, keby stála triviálna sada: „komu hus a komu prasa“ aj v svatých sieňach opravdového umenia! Ony by sa premenily na činský kiosk, bez radu a skladu, na pestrý kaleidoskop, jehož vnútro má v sebe skielka a črepy.

Myslenie, vôľa a cit — tieto tri hlavné činnosti duše ľudskej sú základom aesthetického ponímania veci, bárs ten posledný prevažne králi v rajských poliach krásy a dobra; nad poliami tymito klenie sa jasné nebo pravdy. Harmonia týchto troch pochopov stvorila umenie, umelecké diela. Ony šumia v dielni sochára a maliara, ony svieťa z fantásie skladateľa a básnika.

Načo toto všetko píšem, keď je to všeobecne známo? Nuž píšem to pre seba, teba i nás! Nemôže poškodiť, keď si častejšie pripomíname tie večne mladé pravdy. Vystríhajú nás ony od zablúdenia na cesty klzké a ľahké. Dnes sa tmolia ľudia za efektom, za ľahkým bliskom — prkná divadelné slúža operettám a travestiam, orchestry shľadávajú kriklavé píšťalc a bubny, poesia fušuje do remesla sochárom, keď vraví o ženskej kráse, sochárstvo stúpa do krajín poesie, chtiac do mramora vbiť immaterialné idey, maliarstvo hodilo sa na realistickú postať, a verne vyobrazená šata, do podrobností prevedená chatrnosť obdivuje sa jako šťava všetkého umelectva! Pri takýchto okolnosťach nenie zbytočným, zopakovať si prastaré učenia o χαλον χαὶ αγαϑον, ktoré sa vyvinulo pod šťastným nebom Hellady.

Bože môj, objem týchto listov nedovolí mi poukázať na mnohé zablúdenia dnešného

umenia, ktoré nosí pečať povrchného semitismu, zakorenivšieho sa tak hlboko do nášho života. Spomeniem len ku pr. jako sa dnes stavia. O stavbách, slúžiacich ľudskej potrebe telesnej, ani mnoho nemožno hovoriť. Sú to kasárne, sú to štvorhrany s dierami vo fronte. Sú to uniformovaní väzni, jeden jako druhý smutný, smutnejší, najsmutnejší. Kdes' ty, krásna stavba grécka? Gréci i do svojich privátnych domov niesli pochop krásy a harmonie. Nás tlačí potreba a utilita! Čím viac priečinkov, od ktorých sa platí bytné. Zmizol ľahko sa pnúci stlp, naši architekti experimentujú dnes so všetkými možnými stýlami, experimentujú udatne, len jedno nebadať: pravý pokrok, pravé tvorenie! Predstavme si grécky chrám: všetko harmonia, všetko krása. Stlp (obraz to stromu) je nosičom ťarchy. Jak velebne vyplňuje on svoju úlohu. Celý chrám je zvýšený, vedú k nemu šíre schody. Front chrámu složený je na rade stlpov. Každý stlp má podstavec! Pravidelné conelluri, dohora zúžené, ťahajú nevdojak oko naše hore, ta hore ku kapitalu, záhlavni stlpu. Na záhlavni leží ľahunko architrav, nad ním frís, okrášlený polovypuklými rezbami, pravými to pokladmi výtvarného umenia. Po oboch bokoch stlp pri stlpe — všetko tak jasné, tak priehľadné.

Kresťanstvo stvorilo gothický stýl, zodpovedajúci asketickým, nesmyseľným jeho zásadám. Čistá gothika je dnes veľmi zriedkavý úkaz. Nakazená je tiež jakýmsi cifrovným smerom. Avšak architektúra, voľačo stáleho a vzdorujúceho okamžitým vrtochám časovým, je ešte zachovalá proti ostatným umeniam. Velikí umelci žili v našich ešte časiech, ktorí sa vrátili k starým večne krásnym gréckym formám. Tak mníchovská pinakotheka, berlínske museum, chrám Teseusa vo Viedni, ba aj front maďarského musea v Pešti sú stavby, ktoré uspokoja mysel človeka, pozdvihnú dušu a vpravia ju v harmoniu krásy. Poďme ale k poesii, ktorá nám obom niečo bližšie leží. Tam najdeme veľmi smutné zjavy.

Homer stal sa veštcom svojho národa. Alexander Veľký nosil ho sebou na bezpočetných svojich výpravách, a národ pozdvihol prosté jeho spevy skoro na dogmata. Dogmata spieval Homer, dogmata žitia a bytia svojho národa. Z neho povstal, v ňom žil, načúval tlkot jeho tepny, tok krve a trasenie srdca. Skrze svoj národ a pochopenie svojho národa stal sa básnikom sveta. Tak jako sochár stane sa slavným sochárom utvorením jednotlivých konkretných diel, a nie asnáď učenou pertraktáciou o sochárstve, tak povstávajú svetoví, veľkí básnici nie vnorením sa do kosmopolitických všeobecností, ale iba z konkretného svojstva, ktoré pochopili a vedeli umelecky znázorniť.

V tomto ohľade, myslím, hreší sa v múroch mesta i mimo nich. Toto prísne spojenie s národom, potrebné k vyvedeniu umeleckého diela, drží sa dnes za prekonané stanovisko. Niet potom divu, že povstávajú svetoví poeti, o ktorých ale svet málo, lebo nič nevie.

Človek sa až usmeje, keď číta Shakespearovu drámu, v nejž sa česká zem predstavuje, jakoby ležala pri mori. A predsa niet tu tak veľkej príčiny k úsmevu. Slovo „Česko“ je u tohoto veľkého dramaturga len náhoda, on básni pre svoj anglický národ, a poneváč je on Angličan skrz naskrz, jakoby maly chybeť v jeho tvoreniach lode, prístavy a vôbec istý morský vozduch, ktorý previeva zem i život britanský! Tá veľká geografická chyba je len maličkosťou proti veľkej cnosti básnikovej: proti vernosti ku sebe, svojmu národu, svojmu svojstvu. Básnik, ktorý bol v stave nadobudnúť si hlbokú známosť rímskej historie, aká zrkadlí sa z „Caesara“ a „Antoniusa a Cleopatry,“ mohol si veľmi ľahko nadobudnúť toľko geografickej známosti, aby bol mohol poznať polohu českej zeme. Ale jeho mohutný národný duch prezrel kamienčok pre obrovské balvány svojich myšlienok! Pravda, treba tu poznamenať, že čo je svobodno kráľovi, ešte nemusí byť oprávnené u domkára.

Mohol bych viac príkladov uviesť, jak úzke sú spojivá, ktoré svädzujú veľkých básnikov s jich ľudom, krajom, jedným slovom s jich svojstvom a bytom. Puškin hovorí vo svojom arcidiele „Eugenovi Onieginovi,“ že píše historiu ruskej rodiny. A veru hovorí pravdu! Jednoduchá historka rodiny urobila z neho svetového poetu; nedávno som čítal maďarské pojednanie o tomto románe vo ver-

3

šoch, v ktorom sa môj milý Maďar ide roztopiť v chválach, a je celý oheň, celý zápal! A predsa je známa nenávisť maďarská proti ruskému národu.

Nechcem s týmto asnáď chváliť úzkoprsosť, ktorá by spokojila sa len so svojstvom tak, žeby všetko ostatnie zahodila! Do takých výstredností nepustí sa žiadna, opravdove umelecká príroda. Ale že dnešnie svetáctvo v poesii, násilné vtrhovanie cudzoty, odvrhnutie sa od vlastnej pôdy vedie k osudnému zablúdeniu, to by som ti, brat môj, dokázal, jestli uznáš za hodné, niekoľko poznámok napísať na tieto moje skromné myšlienky. Nuž tedy rozmýšľaj. Myšlienka plodí myšlienku. Nech teda udre kremeň do ocele! Jestli som ja ale len piesočňák, darmo bude tvoja ocel biť.

Miloslav.

Anthropologické úvahy.

Určitosť v rôznosťach ľudských plemien.

Dľa *Karola Rosenkranza*, *K. V. Zapa* a iných *P. H.*

III. Biele plemeno.

Toto plemeno menuje sa kaukazským, aj indoeuropejským; kaukazským preto, že tu bolo od pradávna sídlo, kolíska bieleho plemena. Až doteraz prebývajú tu najkrajší ľudia bielej pleti, známi pod menom Čerkesov a Gruzíncov. Indoeuropejským ale sa menuje z tej príčiny, že tadiaľto tiahli národy čeľade indickej z Asie do Europy, kde sa aj trvácne osadili, jako Pelasgovia, Kelti, Latináci, Germáni a Slovania. Kaukaz (Kuhkasas) je pohorie, ktoré východ od západu delí, tadiaľto tedy sťahovali sa národy od himalajského pohoria, popri Taurusi k Čiernemu moru.

Fysické známky tohoto plemena sú nasledujúce: Leb je jemno sklopený, čelná kosť stojí rovnobežne s kosťou chrbtovou, taktiež i kosť nosová. Víčka a obočia tvoria s nosom rovný uhol; zuby stoja kolmo na sebe, čím sa výraz smyseľnosti žuvacích nástrojov stiera, vôbec je tvar obličaja krásny. Barva pleti je biela, s viac lebo menej presvitajúcou červenosťou. Vlasy sú prosté, mäkké a rozmanitej barvy. Dokonalosť plemena tohoto záleží v tom, že je v ňom jednostrannosť iných plemien premožená. A jako už sama podoba takýto harmonický útvar dokazuje, tak ju objavuje aj duševnia sklonnosť. Nepokojná pohyblivosť a ľahostajná zkrehlosť, nesmierna rozťaženosť ako pedantická stiahnutosť, ľahký pôžitok prítomnosti a duševnia odvislosť od budúcnosti mizejú tu v neprestajnom postupu z predošlosti do budúcnosti. Človek neabstrahujúci tu ani od predošlosti ani od budúcnosti, žije v skutočnej, významnej a obsahuplnej prítomnosti. A tak hľa je toto plemeno korunou ľudského rodu.

a) Ind, homo indicus, predstavuje tu ethiopské plemeno a s ním prítomnosť, ale nie ako surovú žiadosť, ale ako plnosť snívavej, elastickej (pružnej) prírody a historie, ktorú obrazotvornosť v dobrodružných obrazoch roztápa.

b) Semiti, homo arabs, ukazujú mimoriadny smysel pre predošlosť, menovite Izraeliti; u Arabov nie len rodokmen ľudí, ale aj koní alebo ťáv zachovávaný býva pevne v pamäti.

c) V europských kmenoch kaukazského plemena javí sa silná snaha a túžba po budúcnosti, oni sa usilujú svoje dejstvovanie, svoj život, svoje blaho a slávu zabezpečiť, a preto hýbe nimi ustavične myšlienka zdokonaliť a polepšiť svoj stav. Néide tu len o materiálne postavenie človeka, ale aj o jeho všestranný rozvoj, a v tomto o vyšší, velebnejší život, o život slavný!

Kaukazské alebo indoeuropejské plemä ľudstva je to plemeno, ktoré ako je fysicky najkrajšie ustrojené, tak aj duševne všetky ostatné plemena mohútnosťou svojho ducha a genia ďaleko prevyšuje. Už Gréci a Rimania vyznačili sa svojou zvláštnou kultúrou a vlívali mocne na celý jim známy svet, oni boli v pravde historickými národami, lebo u nich vystúpila vo vekoch predkresťan-

ských najvyššie idea vznešeného, duševného, mravného a čistoľudského života, ktorá s kresťanstvom tým ďalej pokročila, že ono učí a požaduje Bohu podobný život, ktorý živo, dokonále a nezmazateľne predstavený máme v Kristu, slavne dokázanom a dosvedčenom Bohosynu. Čo sa krom týchto národov, mimo Židov, Egyptčanov, Peršanov, Feničanov a Assírov dialo, ledvy zasluhuje meno historie, lebo surové a ukrutné výboje nezasluhujú toho mena!

U Grékov, Rimanov a Židov vystupuje najprv vedomie a pocit ľudskej hodnosti, všade inde značí iba fysickú moc majúci, alebo vládu občanskú prevádzajúci dačo, ostatní sú nástroje despotu a otroci. A hľa i u týchto jaký blud zaujal duchov, iba Gréci a Rimania alebo Židia mali byť v pravde ľuďmi, iní ale jim podriadené tvory, nástroje vôle jejich, len k tomu, aby v službe jejich postavení súc, oslávili a osladili život jejich. Už tu nachodíme hriešnu, ľudstvo urážajúcu plemennú pýchu, ktorá iných za nič nemá, teda sebectvo v najvyššom stupni, ktoré voždy na to ukazuje, že človek nevydobyl sa z moci zvierackých pudov a žiadostí, že nedospel k idei čistej ľudskosti, ktorá ho činí podobným Bohu zo strany jeho duševnej, duševnosť aj u iných uctiť znajúcej povahy. Duch kresťanský a pocit dôstoja všetkých ľudí zavrhuje a odsudzuje takéto sebectvo a z neho pochodiacu neohraničenú pýchu. Tu volá kresťanstvo: „Miluj bližného svojho, ktorým ti je každý človek bez ohľadu na rod, stav, pohlavie, vek, náboženstvo a domnelú vzdelanosť, jako seba samého.“ „Čo chceš, aby tebe iní ľudia činili, to i ty čiň jim.“

Kresťanský človek, preniknutý svätým citom spravodlivosti k ľudstvu, nedovoluje cudzými plemenami, kmeny a národami pohŕdať a jich znevažovať, on zakazuje a bráni jak vraždu telesnú, tak aj vraždu duchovniu — jemu sa už nenávisť podobá vražde!

My v nástupstve tohoto hájime i ľudský dôstoj cudzých plemien, lebo jich Bôh stvoril jako i nás, sformoval jich síce zovnútorne trochu inak, ale dal jim ducha nesmrteľného jako i nám. Ten duch je pravda ešte málo a chatrne v nich rozvinutý, ale práve to ukladá indoeuropejskému, dávno pokresťanenému plemenu svätú povinnosť, vysielať k iným plemenám a národom missionárov, aby týmto vo tmách pohanských ešte väziacim a v tôni smrti sediacim rodom, ktorí Stvoriteľa svojho a seba v pravde ešte neznajú, i život nemravný a hriešny, a preto človeka nedôstojný vedú; hlásali nekonečnú milosť božiu v Kristu Ježiši a volali k nim neprestajne: „Ako ľudia, ako najvyšší tvor boží na zemi, nesmiete to veriť čo posiaľ veríte, lebo to je hrozný blud a urážanie pravého Boha; ale ani nesmiete tak žiť ako žijete, biedne, hriešne, neľudsky, horšie od zvierat, lebo takto by ste boli nešťastnejší od tých nerozumných tvorov, a Bôh by vás po zavrhnutí jeho milosti nechal kráčať k časnému i večnému zahynutiu!“

„Prebuďte sa, plemena, prebuďte sa, národy! uverte v Krista, ktorého vám zvestujeme, a On nielen opravdivých ľudí z vás utvorí, ale vás i v dietky božie premení. Vy Černoši, vy Žltobarví, vy Brunátni, vy Medenní, vy, ktoríkoľvek sa od Bielych barvou, podobou a nízkou vzdelanosťou delíte, budete ako tí posiaľ nad vás povýšení Bieli, šťastní, slávni a Bohu milí, lebo celý váš život sa živým kresťanstvom nekonečne povznesie, zveľebí a udôstojní! Viera v Boha pravdivého, viera v život večný, viera v obraz boží, na ktorý stvoril Bôh dušu vašu, viera v milosť božiu, ktorá vám v Kristu odpúšťa všetky vaše predošlé hriechy, pravda, spravodlivosť a láska kresťanská, vo všetkých pomeroch vášho života ustavične prechovávaná a prevádzaná: pomôže vám k dôstoju, šťastiu a blahu, o ňomž sa vám posiaľ nesnívalo, to vás spasí!“

A veru iba kresťanstvo pravdivé, rydzé, bohoživot hlásajúce, môže ľudstvo vo všetkých plemenách z jeho nízkosti pozdvihnúť, v jeho nesličnosti okrášliť, v jeho surovosti a nemravnosti sošľachtiť, z jeho zotročilosti vymaniť, z jeho nekonečných bied a nerestí vysvobodiť, k opravdivej osvete a vzdelanosti ho povzniesť a takto ho šťastným, spokojným a slavným v každom ohľade učiniť! Ono dopomôže k tomu, že ostatné už pokresťanené ľudstvo Europy a iných čiastok sveta za týchto svojich inoplemenných bratov nebude mať prí-

činy viacej hanbiť sa, ale bude jich sťa bratov i po vyššej kultúre k srdcu svojmu vinúť.

To je jediná podmienka sošľachtenia cudzých plemien ľudstva a k vzbudeniu i prechovávaniu v nich slavného duchoživota, keď že sami zo seba k ničomu príjsť nemohli, bo jejich náboženstva boly v ohľade tomto malomocné, daktoré práve prekážajúce každú vyššiu vzdelanosť. Ani Ind, ani Peršan, ani Arab, ani Turek, ba ani Izraelita pri svojom talmudistickom židovstve, v ničom nepokročili; národy také vedia iba mammonu hľadať, surove nad inými vladáriť, telesné rozkoše požívať a nič viacej. Ale kamkoľvek došlo rydzé kresťanstvo a prijaté bolo živou vierou, tam ono znovuzrodilo národ, obživilo ho duchom nehynúcim, k neustálej dokonalosti kráčajúcim a spasilo ho, lebo mu dalo ustanovizne kresťanské, bez nichž nemôže sa dariť blahý a slavný život národov. A preto všetky tie národy, ktoré sa kresťanskýn zásadám protivia, nikdy naplnenia svojho určenia a svojich ľudstvu neprajných tužieb nedojdú! Kresťanstvo ostane už po svojej historickej epochálnosti a po všetkej ľudstvo si podmaňujúcej moci ducha na veky znovurodiacou, životodajnou silou ducha a dvihačom všeho vznešeného a požehnaného úsilia v ľudstve!

Mali by sme už podrobne charakterisovať všetky europejské národy, ale poneváč je to práca veľké študium požadujúca, i nadmier by zrástlo tým toto pojednanie naše, musíme sa obmedziť na aforistické kresby a do povahy vziať iba tri hlavné europejské kmeny, ktoré sú nosičmi terajšej europejskej kultúry, podrobne teda len významnejšie zvláštnosti národov, k týmto kmenom patriacich podotkneme, na potvrdenie tých hlavních rysov, ktoré k opisu preslávených kmenov podáme. Rozoznávame pak tri veľké už posiaľ v histórii a v plynúcom živote sa preslávivšie kmeny, a síce kmen germánsky, románsky a slovanský.

(Pokračovanie nasleduje.)

Synovi.

Chvála Bohu! večerný je čas.
Ubudlo i dneškom biedy zas.
Dnu samotná sviečka plápolá:
Von tmavá noc leží do kola.
Čo tak dlho, synku milý, bdieš?
Postielku máš postlanú už, vieš:
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Vidíš: ja som biedny poet, vieš:
Mnoho po mne dediť nebudeš;
Poctivé mám meno, viac tu niet:
Ach a na to málo drží svet.
Preto srdce ti zošľachťujem,
A pobožnosť, cnosť v ňom pestujem:
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Biednym drahý poklad je viera,
Z nej zmužilosť, nádej vyviera:
A jim, kým neidú do neba,
Voždy trpeť a úfať treba!
Ó kiežby som i ja viere žil,
Ňou sa posilňoval a tešil:
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Keď z hravého druhov ťa kola
Možno skoro práca odvolá,
Ty nástrojom budeš cudziemu,
Človeku to zlému, krutému!
Balzam viery v ťažkom tom boji
Nech ti rany tajné zahojí:
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Keď zas hľadeť budeš na neresť,
Čo poctivosť musí v svete niesť:
Budeš na cnosť zrieť pošliapanú
A na zlosť, neprávosť vzývanú.
Keď zkúsiš, že hlupák v ráji je:
Nech ti vierou srdce okreje:
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Keď odrastieš a otcovskú zem
Vidíš, ako cudzí berie v plen;
Jako sa on po nej prestiera
A syn vlastný sa poneviera:
Teš sa slovom božím v smútku tom:
„Pútnici sme na svete božom!“
Složiac rúčky pomodli sa, synu,
Vzdýchni vrúcne k Bohu, Hospodinu.

Ó dúfajže, dúfaj v lepšiu vlasť!
Kde víťazstvo žne cnosť, večnú slasť:
Bo ináč ťa los tvoj a zem tá
Reptať proti Bohu naučia.

Chodievaj si v nebi snov svojich,
Na cestu tu máš bozk per mojích:
Složiac rúčky pomodlils' sa, synu,
Vzdýchols' vrúcne k Bohu, Hospodinu!

(Ján Arany.) Preložil *M. Dumný.*

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

OSOBY:

Herkules Silný, bohatý súkromník.
Sabinka, jeho manželka.
Dolinská, tejto sesternica.
Pani **Štebetková.**
Mastičkár.
Fruška, jeho manželka.
Veselý.
Suchodolský.
Všetečka.
Michal.
Janko.
Kunigunda.

Prvé jednanie.

(Veľká svetlica, upravená náradím, prezradzujúcim majetnosť domácich.)

1. výstup. Herkules a Sabinka (stoja na dejišti v živom rozhovore.)

Sabinka. Ako ti hovorím, a to vieš, že nerada dvaráz hovorím, dnes budeme mať spoločnosť. A či sa ti to páči lebo nepáči. Dnes je štvrtok, a to dobre vieš, že je štvrtok môj deň, v ktorý prijímam návštevy.

Herkules. Veď ja konečne proti tomu nič nemám —

Sabinka. Ani by mi jinšie nebolo treba, len aby si sa ešte ty opovážil križovať moje plány. To si vyprosím —

Herkules. Ale dušička, veď ja nehovorím —

Sabinka. No veru, len to ešte schádza, aby si ty hovoril. Mužova povinnosť je mlčať v dome, keď manželka hovorí; potom je šťastné manželstvo. Prosím ťa ale celkom vážne, nože si to dobre zapamätaj —

Herkules. O to sa ty staráš, abych si to neprestajne pamätal —

Sabinka. No veď i tak, potom je všetko v poriadku. Tedy, ak pôjdeš do kasína, dlho sa tam nebav, možno prídu i páni —

Herkules. Veď keby sa sišla aspoň partia, a nie ako voňahdy; ak budú samy ženy, veru vám zutekám.

Sabinka. To i môžeš urobiť. Keď sme samy, nepotrebujeme ťa, ak prídu páni, tých ti vďačne prepustíme. Suchodolský sotvy bude chybovať; zdá sa mi, hádže okom za sesternicou mojou; no nebola by zlá partia. I Mastičkára si ber. Ale Všetečku, tomu pokoj —

Herkules. Rozumie sa, bez neho by ste ani pomlúvať neznaly. Toho si držte.

Sabinka. To i urobíme, lebo ten je najviac zpomedzi vás všetkých hoden.

Herkules. Verím, a to všetko preto, že vám donáša všetky novinky a usilovne pomáha ohovárať —

Sabinka. Čo to zase za reč? a to do očú mne? nechže to viac nečujem z úst tvojich, lebo — ha! tvoje šťastie, že niekto ide!

2. výstup. Suchodolský. Predošlí.

Suchodolský. Moja úcta. — Vaša pani sesternica, milosťpani, predsa nenie nemocná, keď ju tu ešte nevídať?

Sabinka. Ó, nemocná nieje, ale je ešte pri toalete. A potom, veď sme ešte len samy. No a môžete si domyslieť, že dáma z Viedne nieje tak skoro a rýchlo ustrojená, ako my malomešťanky —

Herkules. A keď sú už i vystrojené, predsa nenáhľa sa do spoločnosti — lebo dať na seba čakať, to je najnovšia móda.

Sabinka. Pán manžel, vyprosím si také uštipačné poznámky. Čoby si ty rozumel do módy? lepšie urobíš, keď sa postaráš, aby ste mali stolík prichystaný ku hre.

Herkules. Ten je v poriadku, ako vôbec všetko, čo ja mám na starosti.

Suchodolský. Dnes ale sotvy bude úplná partia.

Sabinka. A prečo nie?

Suchodolský. Pán doktor Pilulkár odcestoval.

Herkules. Tak? škoda. Z Mastičkára je tiež nič, ten ako Všetečka ute̍ká sa pod ženské zástavy, keď mu prítomná pani. Nemôžem vám pomôcť, pane Suchodolský, my dvaja zahráme si tartlík.

Suchodolský. Vďačne, ale či pani Dolinská nebude —

Sabinka. Kto zná či príde, a keď príde, postaráme sa už o jej zabavenie sa i bez vás.

3. výstup. Mastičkár. Fruška. Predošlí.

Fruška (bozkávajúc sa so Sabinkou). Dnes asnaď budeme mať šťastie, že nám pani sesternica niečo zaspieva? Včera u pani Štebetkovej dala sa toľko prosiť, a konečne predsa nespievala.

Sabinka. Hľa — viedeňské dámy — no veď to ráčite vedeť — nie sú vždy ochotné urobiť, o čo jich prosia.

Mastičkár. Ja myslím, žeby sa bola dala uprosiť, keby tak na príklad pán Suchodolský bol ju o to pekne požiadal.

Suchodolský. Naozaj? ó škoda, že som to neznal. Jestli tak, tak jej naozaj dvoriť budem. Pán Silný, dnes nebudem hrať karty. A jestli ma vyslyší, tak veru dám valc mládenectvu a skloním šiju do sladkého jarma.

Mastičkár. Brávo! Dámy, tlapkajteže mu za ten úmysel!

(Panie shovárajú sa medzi sebou.)

Herkules. A vskutku zaslúži pochvalu. Odo mňa nie, lebo ja tratím v ňom vždy úslužného druha v — kartách.

Fruška. Vaša sesternica, pani Sabinka, zdá sa mi, že má launy, ale nech to medzi nami ostane.

Sabinka. Možno, možno, to som i ja už pozorovala. Ale, ráčte odpustiť, len na okamženie. (Odíde bočnými dvermi.)

Mastičkár. Moja pani, krásna novinka, utešená novinka —

Fruška (zvedave). A čo?

4. výstup. Štebetková. Veselý. Predošlí.

Štebetková. Vari som posledná?

Veselý. Nie! ja som prišiel za milosťpaňou!

Fruška. Veru túžobne sme čakali.

Štebetková. A domáca pani? a tá dáma z Viedne? čože je to, že jich tu niet?

Suchodolský (k Herkulesovi). Ak pani Dolinská nepríde skoro, nedbám, keď sa i zahráme.

Herkules. Len maličké poshovenie. Asnaď ešte niekto príde!

Štebetková. Ach, pánovia, neznáte nič nového o pánu Michalovi? videl niekto túto pohádku?

Herkules. Ja neviem nič o ňom.

Veselý. A v meste mnoho vyprávajú —

Fruška. A čo?

Suchodolský (chodí zamyslený sem tam).

Mastičkár. Ja som ho dnes ráno videl za mestom!

Fruška. A nič si mi o tom nehovoril!

Mastičkár. Odpusť, nestačil som, hovorím teraz. Stál a zdal sa byť hlboko pohrúžený v myšlienkach.

Štebetková. Tak? a na jaký predmet obracal pozornosť svoju?

Mastičkár. Videl som len kopu sena pred ním. Neviem, či na tú kopu obrátené boly myšlienky jeho. Ale oči hej!

Štebetková. V myšlienkach pred sennou kopou. Čo to má znamenať?

Fruška. Hádam má o jedno koliesko priveľa.

Veselý. Má chrústa v lampáši!

Fruška. Hahaha! pekný „witz!“ Pán Veselý je vždy vtipný. Vidíš, mužu, i ty by si mal asi taký byť. Chrúst v lampáši, počuly ste, panstvá moje?

Mastičkár. To je starý „witz,“ ja som sa ani nezasmial.

Herkules. Ani ja, lebo ho nerozumiem.

Štebetková. Nuž veď nám pán Veselý povie, čo znamená?

Veselý. Milosťpani, čítal som to v Raráškovi, a jeho význam je, že nieje pri rozume.

Štebetková. To bych ja akživ nebola uhádla.

Veselý. To rád verím!

Suchodolský. Počujte, pán Silný, zdá sa, že daromne čakáme, začnime tartlík —

5. výstup. Sabinka. Predošlí.

Sabinka (k Štebetkovej). Pekne vítam! prečo tak pozde?

Štebetková. Nie som posledná, ešte nevidím vašu peknú sesternicu.

Fruška. Tá snáď ani nepríde?

Veselý. To by škoda bola.

Sabinka. Ó neomylne a dosť skoro príde.

Fruška. Zdá sa, že sa v našej spoločnosti obyčajne zle cíti. Nepozoroval si to i ty, mužu?

Mastičkár. I ovšem, veľmi vážny, zanímavý pozor má.

Suchodolský. To možno, ale pri tom všetkom je pekná, krásna —

Štebetková. Pekná? krásna? čože má pekného na sebe? Povedzte mi len jedon jedinký pekný ťah v jej tvári.

Veselý. Má desať tisíc zlatých dôchodku!

Fruška. To je jej najkrajší ťah!

Mastičkár. Jej krásne oko, však, pane Suchodolský?

Sabinka. Moja sesternica sa bezpochyby opäť vydá. A musí si v našom meste ženícha vyvoliť, a čo nie pre jinšie, tedy preto, aby svojich viedeňských záletníkov pozlobila.

Herkules. Suchodolský, majte sa na pozore!

Suchodolský. Ja sa nenahnevám, keď mňa vyvolí!

Mastičkár. Pane Veselý! čo vy na to?

Štebetková. A či je vtipná? vzdelaná?

Sabinka. Ó áno, vo Viedni ju držia za vtipnú, vzdelanú!

Fruška. Škoda, že svoj vtip vo Viedni nechala, ja aspoň nepočula som od nej jednoho vtipného slova.

Veselý (stranou). Ale ju cúďa.

Štebetková. A ako viedeňčianka ani v svojom držaní, ani v svojej okrase hlavy nemá nič zvláštneho.

Suchodolský. A predsa je pekná!

6. výstup. Dolinská. Predošlí.

Fruška. Ach, tu je už tá roztomilá paní!

Štebetková. A aká krásna, ako vkusne pristrojená. Túžobne sme vás čakaly.

Mastičkár. Spoločnosť veľmi trpela zdlhanlivosťou bez vás.

Veselý (stranou). Náhľady sa menia.

Štebetková. A ako si vkusne znáte ustrojiť frizúru. Radosť na to pozreť. Nech kto čo chce hovorí, len vo Viedni znajú sa strojiť. Veru utěšená ste, ako vždy.

Suchodolský. Na zaľúbenie!

Mastičkár. Ale, pane Suchodolský! čo myslíte?

Dolinská (chladno). Moja úcta! (Sadne si.)

Veselý (stranou). Na toľké komplimenty dosť krátka odpoveď.

Herkules (k Suchodolskému). My vari najmúdrejšie urobíme, keď si sadneme.

Suchodolský. Súhlasím. (Sadnú k malému stolku a hrajú karty. — Ostatní sedia do kola.)

Mastičkár. Ale kde je Všetečka, že ešte neprichodí?

Štebetková. To je pravda. On nám donesie najnovšie novinky.

Sabinka. To je jisté, že ten prázdny nepríde.

Fruška. Ak kto, ten bude znať i o pánu Michalovi.

Veselý. Nemýlim-li sa, čuť už jeho kroky.

7. výstup. Všetečka. Predošlí.

Všetečka (vbehne uradostený, tre si ruky). Ja viem niečo nového. Mám to z najlepšieho prameňa. Je to veľmi zábavné.

Sabinka } Počujme!
Či som nehovorila?

Fruška } (naraz). len pán Všetečka zná noviny donášať.

Štebetková } Ste na poľúbenia s vašími novinkámi.

Mastičkár. Dozvedeli ste niečo o pánu Michalovi?

Všetečka. Práve o ňom, o podivnom Michalovi, ach a pikantné noviny.

Sabinka. A čo?

Fruška. Veďže hovorte!

Štebetková. Taká som, ako na tŕni!

Veselý. Budú to krásne veci a rozumie sa, ako u pána Všetečku, pravdivé.

Všetečka (sadne si). A prečo by neboly? Musíte znať, moje panstvá, že dnes ráno — totižto medzi deviatou a desiatou hodinou — bolo práve minulo poldesiatej — keď som oberal krýdelko z kapúna —

Veselý. A či z radvanského?

Všetečka. A vypil som už šálku čokolády —

Mastičkár. Ach, vy pri kapúne pijete čokoládu? káva je lepšia.

Všetečka. Áno, ja pijem čokoládu so smotanou.

Veselý. Ku pečenke milšie by mi bolo pivo.

Všetečka. Každý dla gusta. Mne čokoláda dobre robí. Tedy ako hovorím, keď som bol hotový s druhými raňajkami, vyšiel som sa prejsť.

Veselý (stranou). Začína od Adama, a či kapúna —

Dolinská (stranou). Duchaplná zábava.

Všetečka. Rozmýšlal som o mojej veselohre, ktorú strojím napísať a za dobrý honorár našim diletantom k predstaveniu prepustiť. Zdá sa mi, že som už našiel rozuzlenie uzlu. Aspoň som blízko k tomu. Moja prvá zaľúbenica nechce sa vydať, lebo jej mladoženích má veľký strach pred vínom. Čo poviete na to? Myslím, to urobí na našom divadle veli-kánsky effekt! Mladý človek a nechce víno! He — niečo neslýchaného!

Sabinka. Ale, pane Všetečka, vaše rozuzlenie je asnaď pekné, ale vy chceli ste vyprávať niečo nového o pánu Michalovi.

Všetečka. Tak je, pravda je. Ja tedy idem smerom ku tomu osamotnelému domu, v ktorom býva. Veď viete, že tam býva ten podivný človek, čo asi pred šiestimi týdňami prišiel sem a menuje sa Michalom, a nič viac. Dobre pozorujte, hovorím, že menuje sa Michalom, lebo ja mám základné príčiny myslet, že je to nie jeho meno.

Veselý. A z čoho to zatvárate, pane Všetečka.

Všetečka. Poviem vám to pozdejšie. Ja som prišiel na vtipnú myšlienku; ó, ja mám často vtipné myšlienky —

Štebetková. Ale, pane Veselý, neskáčteže do reči; potom pán Všetečka odskakuje od predmetu a rozpráva veci, do ktorých nás nič.

Fruška. A naša zvedavosť chce byť skoro upokojená.

Všetečka. Už som zase pri veci. Tedy obrátil som kroky moje k tomu domu, v ktorom teraz pán Michal — i my ho tak volať budeme — býva. Nie bez úmyslu šiel som v túto stranu, lebo ľudia hovoria, že tento pán prijíma návštevy, ktoré nikto nevidel vracať sa z jeho domu —

Sabinka. Naozaj? čože robí s nimi?

Všetečka. To je práve vážna otázka. Čo robí s nimi? to by znať mala slavná policia.

Štebetková. Túto vlastnosť toho podivína som ešte neznala. Človek by sa skoro zdesil — i mňa by asnaď zimomriavky pochytily, kebych nebola mala štyroch mužov.

Všetečka. Prišiel vraj k nám užiť zdravé povetrie.

Mastičkár. Ale veď on nevyzerá nemocný. Moja apatéka nezná ešte o ňom.

Štebetková. Myslíte? Mne sa zdá, že je ako citron žltý v tvári.

Fruška. A či možno videť barvu jeho, keď mu tvár zakrýva klobúk a brada?

Všetečka. To je pravda. S jeho bradou a fúzmi vyzerá ako nejaký lúpežník na divadle. Videl som raz takého a mal som potom strašné sny. —

Sabinka. I ja som videla taký kus. Prichodí v ňom i tmavá jaskyňa, a tam je s lúpežníkami zatvorená jedna mladá ženština, ale sa jej nič nestane.

Štebetková. Ach, to musí byť krásne; škoda, že u nás také kusy nehrajú.

Fruška. Máme dosť jiných strachov a strašidiel!

Všetečka. Moje milostivé panie, až budete vy hotové, budem ja pokračovať.

Sabinka. Len vyprávajte, už počúvame.

Všetečka. Tedy ako som riekol — ale kdeže som prestal? Hla, tak je, pri ustavičnom pretrhovaní nie je ťažko ztratiť niť rozprávky —

Veselý. Ba radšej motúz.

Mastičkár. Prišli ste pred jeho byt.

Všetečka. Tak je; prišiel som tedy pred ten dom, v ktorom býva pán Michal. Je to pekný dom z vonku; tri obloky v území, štyri na prvom poschodí; za domom dobre ohradená zahrada.

Mastičkár. Ale veď to všetko známe.

Štebetková. Ktože zase hovorí? nech platí pokutu.

Mastičkár. Nikto, ja som kašlal. Nieje zakázané mať nátku.

Všetečka. Zpozoroval som, že všetky obloky v území boly zavreté, a to zdalo sa mi byť podivným, lebo okolo poludnia radi máme

svetlo v dome. Myslel som si: ten človek nie je priateľom svetla, a to vieme, že kto pred svetlom uteká, musí mať k tomu zvláštne príčiny.

Fruška. To je pravda, znám to —

Všetečka. Pozrem na prvé poschodie, tam neboly obloky zavreté. Mimovoľne šiel som k samému domu. Pod oblokom mohol som čuť, že tam hovoria. Načúval som. Z počiatku čul som jednotlivé slová, ale konečne očul som celú sadu, i zapísal som si ju doslovne. (Vytiahne knižočku a číta.) „To sa musí zakončiť. — Len v tom úmyslu prišiel do tohto mestečka, — a okrem toho potrebuje značnú summu peňazí."

Štebetková. Ten človek je zlodej!

Fruška. Ba lúpežník!

Veselý. To by som nemohol povedať.

Sabinka. A prečo nie? tie slová prezradzujú lúpežníka.

Mastičkár. Nech pani Dolinská rozhodne túto vec, ona je z Viedne, a jediná, čo dosiaľ mlčala.

Dolinská. Nie som súca za porotcu. Ale jestli znať chcete moju mienku, tá je, že tieto panie prenáhlene súďa o neznámom človeku.

Všetečka. Dovoľte, ja neriekol som, že je ten človek lúpežníkom. Len som vyprával, čo som počul.

Sabinka. Veď je dobre, pane Všetečka. Ostatne moja sesternica nezná, čo je to za človeka, a ako sa chová, odkedy je tu; to jej rozpovieme. Teraz len pokračujte vo vašom vypravovaní.

Všetečka. Tedy zaznačil som si tie slová. Počúval som vždy ďalej, ale vždy tichšie a tichšie hovorili, až konečne prešli k šuškaniu; pozrel som hore, či nezatvárajú oblok, a tu zrazu dostal som do tvári celý obsah jistej nádoby. Na šťastie bola to len mydlová voda; presvedčil som sa o tom, bo páchla za ružami. Vzdor tomu ale zvolal som s hnevom: „Pozorujte, mali ste volať pozor!" Na to dostal som odpoveď: „Čože robíte pri samej stene?" — „Čo robím? prechodím sa." — „Kto sa prechodí, netisne sa k domom. Vy ste —". Neviem ako ma pomenoval. Utiahnul som sa do húšťa, mysliac, že ztade uvidím niekoho výnsť alebo vnísť do domu. Darmo. Tŕňa, hlohy, bodliač a žihlava ma šteklily. Počujem blížiaci sa hrmot.

Suchodolský (s chychotom). Quint, štyria chlapci, dubľa! he, to je partia! hahaha!

Sabinka. Vy ste ukrutník, pane Suchodolský. Pretrhujete rozprávku v najkrajšom okamžení. Hrajte sa, ale neprekážajte nám počúvať pána Všetečku. Pokračujte, pane Všetečka. Boli ste v húštine a žihľava vás prhlila —

Veselý. A pri tom mali ste v tvári obsah nádoby —

Všetečka (rýchle). Áno; prišiel hrmot bližšie a bol strašný. Bol to divý, čertovský galop.

Fruška. Nemožno. Na poli tancovali galop?

Všetečka. Nie, panie moje, to nebol tanec, ale bol galop divo bežiaceho zvera. Myslel som, že celá eskadrona husárov beží, a zimomriavky ma prebehly. Konečne prišiel jazdec a ja poznal som — uhádnite, koho? Pána Michala na jeho oslovi. Ale to bol osol, silný ako planý kôň.

Štebetková. Haha! to je smiešno! Michal má tedy osla?

Mastičkár. Divný človek; a čo robí s ním?

Fruška. Vari je mlynárom.

Veselý. Ba asnaď krupinským ovocinárom.

Sabinka. Veď ani mlynári, ani ovocinári niesú jediní, čo oslov majú. Nože dopustite, aby pán Všetečka ďalej vyprával.

Herkules. Nie, toto je nie s dobrým, aké nešťastie ma dnes prenasleduje.

Štebetková. Nešťastie? aké nešťastie, pane Silný?

Suchodolský. Nešťastie v kartách, šťastie v láske!

Herkules (rozdáva karty). Ach, horká moja láska!

Sabinka. Nože vy pri tých kartách tichšie! No, čože sa stalo s pánom Michalom na tom oslovi?

Všetečka. Pokračujem už. Zastal pred zahradnými dvierkami, potom zahvizdnul, až hrúza.

Fruška. Aha, lúpežnícky znak.

Veselý. Hrúza!

Všetečka. Na tento znak — lebo to bol bezpochyby znak — otvorily sa dvere, a ja čul som hlasitý chychot. Jazdec na svojom oslovi vnišiel do zahrady, zavrely sa dvere;

chychot umlkol, a potom nepočul som nič viac. Rozhodnul som sa tedy výnsť z krovia; bol som velmi uradostený nad tým, čo som skúsil, a hneď umienil som si, že vám to vyprávať budem. Stalo sa!

Veselý. No vskutku, v tejto celej rozprávke všetko zábavné zahrnuté je v tom, že pán Všetečka videl osla a na ňom mlynára.

8. výstup. Kunigunda. Predošlí.

Kunigunda (zastane pri dverách, obzerá jedno po druhom všetkých prítomných; na hlave má šatku, ale tak uviazanú, akoby rohy mala).

Sabinka. Čo chceš, Kunigunda? čo hľadáš v salóne? Veď som ťa nevolala! — A čo znamenajú tie rohy na hlave? Ako sa môžeš opovážiť takto sa ukázať?

Kunigunda. Ako? čo? či nie som ako vždy?

Sabinka. Už som ti storáz povedala, aby si nenosila šatku na hlave. A keď ju nosíš, tak neviaž si ju, akoby si rohy mala.

Kunigunda. Čo? rohy? (Chytí sa za hlavu.) To ma nebodaj ten ožratý Ďuro tak na posmech sveta vystrojil. No ale dostane ten oplan. (Napraví si šatku.)

Veselý. Čo? Kunigunda, vás Ďuro oblieka?

Sabinka. Dosť toho. Povedz mi, čo tu chceš? Zdá sa, že niekoho hľadáš —

Kunigunda. Nuž áno, hľadám niekoho, ale ho tu niet. Vidím dobre, že je nie tu.

Mastičkár. A koho že hľadáš?

Kunigunda. Doktora Pilulkára.

Sabinka. Doktor Pilulkár je pravda nie tu.

Mastičkár. A dozajista dnes ani nepríde, lebo dnes ráno odišiel do Pešti.

Sabinka. Ale Kunigunda, ešte si mi neriekla, kto žiada lekára?

Kunigunda. To ja neviem. Ale veď v meste jesto i viac lekárov. Tu je na príklad i Roháč, ktorý síce prach nevynašiel, a všetkým, čo sa mu sveria, dopomôže na druhý svet. Ale naostatok to je jeho remeslo.

Fruška. Teda ten čo prišiel dovedúvať lekára, je ešte tu?

Kunigunda. Áno, čaká.

Sabinka. Ale kto ho poslal, to si ešte nepovedala?

Kunigunda. Kto?... Naozaj nepamätám, či som sa to opýtala... Ach ba, teraz prišlo mi na pamäť... aby šiel k pánu Michalovi na zámestie.

Štebetková. Čo? od pána Michala posielajú? Od toho medveďa, — prečo si to hneď nepovedala?

Kunigunda. Veď sa ma nikto na to nezpýtal. A potom som ani nevedela, či to niekto chce vedieť.

Sabinka. Áno, všetkých nás zaujíma, lebo takto môžeme sa dozvedieť niečo o tom podivnom cudzincovi. Či je nie tak, pane Všetečka?

Všetečka. Tak je, nesmieme premeškať žiadnu príležitosť.

Mastičkár. Najsamprv ale zvedieť musíme, koho poslal, kto čaká?

Sabinka. Tak je, tak je. — Kunigunda, kto dovedúval doktora Pilulkára?

Kunigunda. Mladušký šuhaj —

Všetečka. Aha, toho šarvanca som už videl, vyzerá veľmi smelo.

Kunigunda. Ó to veru nie, je veľmi úctivý. A v tvári je pekný, oči má triráz väčšie ako moje.

Fruška. Ten pekný šuhaj nech príde hore.

Štebetková. Tak je, vezmeme ho na examen.

Sabinka. Áno, nech vypráva čo vie. V jeho veku sú chlapci obyčajne štebotaví —

Mastičkár. Musíme vyzkúmať jeho tajomstvá.

Veselý. Nech nám vypráva, čo vie o svojom pánovi. Od neho dozvieme sa, kto je ten pán Michal.

Suchodolský. Quart — béla —

Herkules. Neslýchané šťastie.

Všetečka. Ja všetko vyzviem od neho, bez toho žeby zpozoroval náš úmysel. Prosím, aby ten posol bol sem zavolaný.

Sabinka. Počuješ, Kunigunda? Doveď toho šuhaja sem.

Kunigunda. A ak nebude chceť ísť?

Mastičkár. Prečo by nešiel? Len mu povedz, že ho sem volajú, a nemusíš mu riecť, že niet tu doktora.

Kunigunda. Dobre tedy, poviem mu tak. (Odíde.)

Štebetková. Ale že vtipne a opatrne, pane Všetečka.

Sabinka. My sa na vás celkom spoliehame, že ukojíte zvedavosť našu.

Veselý. A i svoju, ktorá je dozajista nie menšia.

Mastičkár. Alebo asnaď ešte väčšia.

Fruška. Tým lepšie pre nás, lebo pán Všetečka vynaloží tým väčšiu usilovnosť, aby vystopoval, čo znať chceme.

Všetečka. Tak je, len prosím, aby mi nikto neskákal do reči —

Všetci. Nie, nie, celkom spoliehame sa na vás.

Herkules. Quint! aha! už je rad i na mňa.

Všetečka. Už mám rozvrhnutý plán, ako pokračovať budem. Plán neomylne vedúci k víťazstvu.

Veselý. Bezpochyby ako ten historický z Chlumu.

9. výstup. Janko. Predošlí.

Janko. Ráčte odpustiť, je tu pán doktor Pilulkár?

Sabinka. Poďteže bližšie, nestojte pri samých dverách.

Janko (pokročí napred).

Štebetková (stranou), Naozaj pekný šuhaj!

Fruška (stranou). Vskutku má krásne oči!

Sabinka (stranou). Z očú mu strieľajú blesky.

Veselý. Doktor Pilulkár nieje tu.

Janko. Tak porúčam sa —

Mastičkár. Len malé poshovenie. V meste sú i jiní lekári. (Potrhne Všetečku.)

Všetečka. Tak je. Ale najsamprv treba znať, kto je chorý, akú nemoc má, či už dávno — slovom, kto je nemocná osoba. Prichodíte od pána Michala, je asnaď on chorý?

Janko (začne sa smiať hlasite).

Všetečka. Čomu smejete sa, mladý žltopysk?

Janko. Vám, pánko môj!

Všetečka. Mne? — Nuž čím že som vzbudil vašu veselosť?

Janko. Lebo som vás poznal.

Všetečka. Poznáte mňa? — Nuž kde a kedy že ste mali to šťastie ma vidieť?

Janko. To šťastie mal som, keď ste sa tlačili ku stene nášho domu, a keď som vylial na hlavu vašu obsah jistej nádoby a vy mali ste šťastie byť kúpaným.

(Všeobecný smiech, menovite Mastičkár a Veselý hlasne smejú sa.)

Všetečka. Ten šuhaj je figliar; povedal som to hneď, ako som ho videl.

Štebetková. Ako rečeno, v meste našom sú spôsobní mužovia, ktorí pána Pilulkára zastúpiť môžu. Či je pán Michal nemocný?

Janko. Nie!

Fruška. Tak niekto v jeho dome?

Janko. Áno.

Sabinka. Ste už dávno u pána Michala?

Janko. Dávno, pani moja!

Štebetková. Ste asnaď jeho bedintrom?

Janko (mlčí za chvíľu). Ja som jeho kasírom!

Mastičkár. Jeho kasírom? (Všetci zadivení pozerajú jedon na druhého.)

Veselý. Jeho kasírom? Tak pán Michal musí mať i kasu. Čím že je? čo robí? je bankýrom, kupcom, agentom, alebo čím? Slovom, čo robí?

Janko. Robí, čo sa mu páči.

Mastičkár. To je žiadon obchod, žiadno povolanie. — Tak je pán Michal tedy veľmi bohatým?

Janko. To neviem, pane môj, nikdy som sa ho o to nepýtal.

Sabinka (k Štebetkovej). To je prefíkaný šuhaj, z toho nič nevyzvedia.

Štebetková. Ale pán Všetečka akosi umlknul.

Mastičkár. Priateľ môj malý, ja som apatekár, a ako si lichotím, z mnohých príčin dobre a pochvalne známy v tomto meste. Ja sám vynašiel som maštranciu, ktorú som nazval elixirom a ktorá divy robí; takmer pre všetky nemoce je dobrá a vyliečila také osoby, ktoré už lekári prežehnali. Celý svet vám riecť môže, že sa nechválim.

Fruška. Svatá pravda.

Mastičkár. Počujete. A okrem toho známo je, že apatekári často prinútení sú miešať sa i do doktorských vecí. A to všetko poukazuje na to, že ja doktora Pilulkára zastúpiť môžem. No či je nie tak?

Štebetková. Tak!

Veselý. Niet pochybnosti!

Mastičkár. Počujete. Preto ponúkam vám moje služby a som hotový odprevadiť vás

k pánu Michalovi, aby som nemocnej osobe venoval potrebnú starostlivosť.

Janko. Dobre, pane môj, jestli tak dobrý chcete byť, tak poďte so mnou; uvidíte, či môžete nášho nemocného vyliečiť.

Mastičkár. Hneď, len jedno okamženie ešte, nemám ani jednej sklenice môjho elixiru pri sebe, a asnaď jeho upotrebenie bude veľmi súrnym. A to by nás dlho bavilo, ísť do mojej apatéky. Milosťpani, musíte mať môj elixir v dome, veď som vám len nedávno celú flašu doniesol —

Sabinka (vstane). Áno, áno . . . mám takmer nezapočatú sklenku.

Mastičkár. Prosím o ňu, zajtrá vám dám druhú.

Sabinka (odíde).

Veselý (k Mastičkárovi). Či nepotrebujete sprievod? Pán Všetečka by vás rád odprevadil.

Mastičkár. Nie, nie!

Sabinka (príde so sklenicou). Tu je! (Dá ju Mastičkárovi.)

Mastičkár (k Jankovi). Choďte, idem hneď za vami.

Janko. Poručam sa! (Odíde.)

Mastičkár (obráti sa v dverách). Myslím, že veľmi vtipne pokračujem. Uvidím tú u pána Michala ležiacu nemocnú osobu; vstúpim do jaskyne medveďovej, uvidím, vyzkúmam, vyzviem všetko. — Počkajte všetci môj návrat, lebo bezpochyby budem vám môcť vyprávať divné veci. (Odíde.)

Štebetková. Áno, áno, ani sa nehneme, kým neprídete.

Fruška. Veru, čo nikto, ja ťa počkám.

Sabinka. Všetci čakať bndeme, trebars celú noc.

Fruška. Či viete, panstvá moje, že skutok môjho muža je hrdinský?

Všetečka. Hrdinský? v čom záleží tá hrdinskosť? Veď sa každodenne stáva, že apatekár v neprítomnosti lekárovej navštívi nemocného.

Fruška. Ale nie v podobných okolnosťach. Poprvé je noc; ďalej je ten dom, do ktorého ide, v zlom chýre; po tretie nevie, ku komu ide. — Veru ľutujem, že si nevzal pištoľ z domu. Ale ktoby na to bol myslel.

Dolinská. Dovoľte mi jedno poznamenanie. Šuhaj, čo tu bol, veru nevyzerá ako lúpežník, a ja myslím, že s tým možno ísť bez obavy.

Všetečka. Prosím pekne, zločinci používajú často mladých, nevinných ľudí, aby jích pomocou korisť svoju prilákali do osýdel . . .

Štebetková. Ej, to by bolo, akby pána Mastičkára olúpili, aká novina —

Sabinka. Ja sa nebojím, ten chlapec bol taký pekný.

Všetečka. Pán Mastičkár iste dlho nevystane. Jestli dovolíte, budem vám vyprávať niečo nového.

Veselý. No len bystro do toho, aspoň nám prejde čas. Tí páni pri kartách ani nevedia, čo sa robí kolo ních.

Štebetková. Nuž čože nám vyprávať budete?

Všetečka. Dostal som zprávy z Pešti.

Sabinka. A čo hovoria tie zprávy?

Všetečka. Že hľadajú padelateľa štýrkrajciarnikov, a na základe najdôkladnejšieho stopovania ten padelateľ peňazí zdržuje sa v našom okolí, a síce v osamotnelom dome, v ktorom prevodí v tajnosti svoje zločinné remeslo.

Sabinka. Ach! Bože môj, veď tieto zprávy na to poukazujú, že tento zločinec nieje nikto jiný, jako pán Michal!

Štebetková. Vyznám, že i mne tá myšlienka hneď napadla. Veď tak mnoho vecí na to ukazuje.

Fruška. Áno, áno, on je to, o tom nemožno pochybovať. Ten človek je preoblečený, ukrýva sa za svoju bradu a klobúk — prvý dôkaz!

Veselý. A ďalej?

Fruška. Ďalej? či neukrýva sa v svojom dome? Ach, teraz ma mrzí, že som pustila muža k nemu.

Všetečka. Ja stavím čo chcete, že on je ten, koho hľadajú! Ale paní Dolinská neriekla nám ešte svoju mienku, a chceli by sme vedeť, či súhlasí s nami.

Dolinská. Pane môj, ja vám viac povedať môžem, ako len mienku. Sdeliť vám môžem zprávy, ktoré som z Viedne dostala, a ktoré tak zaujímavé sú, ako vaše. Pravda že nedostala som jich od ministra policie, ale, však ver možno mnoho znať bez toho, žeby sme boli pri policii?

Štebetková. Tak je! no počujme!

Všetečka I ja som zvedavý!

Dolinská. V jednom viedeňskom predmestí dozvedel sa nedávno jeden človek, že jeho priateľ v kartách vyhral zlatovku a päťnásť celých krajciarov; ozbrojený revolverom šiel k svojmu priateľovi a riekol k nemu: Daj mi tvoju vyhratú zlatovku a päťnásť krajciarov, ináče ťa zastrelím! Priateľ nechcel mu dať peniaze a ten druhý zastrelil ho. Výstrel prilákal dvoch susedov, i tých zastrelil zo svojho revolvera. Odišiel, na schodách stretnul domovníka, i toho zastrelil. Na ulici zastrelil ešte jednoho handára a potom ušiel. Ale policia za ním. A tak vyskúmala, že sa ukrýva v tunajšom okolí, a že si kúpil osla, bezpochyby, aby keď ho chytať budú, mohol ujsť.

Štebetková. Ha! tak je ten Michal nie len padelateľ peňazí, ale i vražedlník!

Dolinská. No či nie? A keby sme ešte viac hľadali, i viac by sme toho našli.

Veselý (k Všetečkovi). Mne sa zdá, že tá pani robí smiechy z vás.

Všetečka (namrzený). Možno, ale nech dá pozor! draho jej to príde! ja jej to odplatím!

Fruška (prechodí sa po izbe). Hovorte vy čo chcete, ja som nepokojná. Ak môj muž za pol hodiny nevráti sa, pôjdem ho hľadať.

Veselý. Pôjdeme s vami.

Všetečka. Áno, pôjdeme s vami. Ale ozbrojíme sa, lebo nemožno znať, čo sa stať môže!

Sabinka. Ale veď on príde!

Štebetková. Veď len lietať nemôže.

Fruška. Už pol hodiny, čo odišiel.

10. výstup. Mastičkár. Predošlí.

Mastičkár (vníde. Všetci ho obstúpa.)

Fruška (padne mu okolo krku). Zachránený, zachránený!

Veselý. Viktoria!

Štebetková. No, čo nového, čo ste zkúsili?

Sabinka. Čo ste videli?

Všetečka. A čo počuli?

Suchodolský. Nie! to už i my čuť musíme! (Odhodí karty.)

Herkules. Tak je! (Vstanú a idú k ostatným.)

Fruška. Ach, mužíčku, keď si mi len tu!

Veselý. Nuž a pacient? akože sa má?

Mastičkár. Videl som len stajňu, a pacient bol — osol!

Sabinka. Osol!

Štebetková. Osol?

Fruška. Stajňu?

Veselý, *Suchodolský*, *Herkules* a *Všetečka* (hlasite smejú sa).

(Opona spadne.)

(Pokračovanie nasleduje.)

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský.*)

Keď sme prišli do Ždrela, musel som sa pozastaviť a podívať sa, ako sa slnce vznešene spúšťa za modrý veniec hôr, na dno krotkých ždrelských a bystrických polí, ožiarujúc svojími poslednými lúčami žlté klasy, ktoré sa po nich vlnily. Krásna to bola, nepriehľadná rovina s pestrými nivami, so skromnými, peknými osadámi a búrnou Mlávou, ktorá sa sťa zmija medzi nimi plazí.

Mlčky som si sadol na jeden kameň, ruky krížom preložiac, a hľadel som dlho, dlho... Zora rumenná pomaly sa tratila z oblohy; krásny je priechod dňa do noci, — tu vidno milé barvy... Po kvetnatých lúkach rozostrela noc svoje krýdla, v tejto ale kde tu ukázaly sa vatry, okolo ktorých sišli sa mladí pastieri, spievajúc a vykrúcajúc tie najsentimentálnejšie melodie na svojich fujarách.

Po dlhšej chvíli vytrhol som sa z tohto pôžitku, ktorý poskytol mi krásny tichý večer. Keď mesiačik svoju bľadú tvár ukázal, rozpamätal som sa na cestu, ktorú som mal vykonať až po môj nocľah, lebo monastir je na druhom kraji Ždrela, čo je dosť ďaleko. Vstanúc pohol som sa s hruďou plnou milých rozpomienok. Len keď som do klisúry — priesmyku — vnišiel, pohliadol som okolo seba, aby som sa presvedčil, jaká je to cesta, ktorou kráčam a — po všetkých žilách mi mráz prešiel.

Z oboch strán Mlávy, popri ktorej som po úzkom chodníčku šiel, vypínajú sa k nebu dve strašné čierne steny: Ježevica a Vukana, majúce na svojich chrbtoch rumy tatarských kúl, ktoré mesiac teraz ožiaruje.

Tento pohľad ma opojil. Chvíľou ztratil som milý, tichý pocit, s ktorým som kráčal do Ždrela, chvíľou zabudol som aj na smäd a túhu po nocľahu, na miesto toho som ale zatúžil na tie steny výnsť, aby som mohol z tých rozvalín prizreť sa na tú fantastičnú poeziu, ktorou môže sa pýšiť hornaté Ždrelo, a najmä teraz, keď mesiačik všetkému čarovnosti dodáva.

Nerozmýšľal som mnoho, ale som sa obrátil k najstrmšej strane a driapal som sa na Vukanu. Tak som bol v myšlienkach zahrúžený, že som ani necítil ťažkosti, ktoré som musel vystáť pri štveraní sa nahor. Plazil som sa z kameňa na kameň, chvátal som po väčších skalách, až by mi bola daktorá zpopod nôh sa vyklzla, aby som sa mohol pridržať, na niektorej som si aj oddýchol, potom ale zas napred šiel.

Dve dobré hodiny som sa trápil, pokiaľ som na vrchol vyskočil, ale pohľad z rozvalín — ten mi stonásobne vynahradil ťažkosti tej obťažnej cesty.

Pod nohami sa mi černelo Ždrelo, ako nejaký ambis, ktorého dno dohliadnuť nemožno, a za Ždrelom spala naša krásna srbská zem sladký spánok, ktorá rozširuje sa sťa bezkrajné more.

Celé hajno orlov sa zdvihlo, keď som do rozvalín vkročil, a dlho ozývalo sa na klisúrach jích hrkútanie.

Umorený spustil som sa na jedon múr, ktorý ešte najlepšie vzdoroval času.

Mláva neprestajne hučala a bručala, ako najmocnejší víchor, cez skaly, ktoré čas do jej koryta hodil.

I.

Nad ľavou omolskou dolinou vidno bolo už krásnu letnú zoru. Nebo za Bilanicou sa vše viac a viac vyjasnievalo slnečnou žiarou, speváci si po kriakoch vyspevovali na všetky strany, miestami jim predchytávajú veselé dievčence, ktoré na môbu uranili — včas vstaly, alebo poniektorý pastier si popri nich nôti, ktorý jim je s jeho ovčičkami dobre známy v horách. Aj, taká je utešená tá kvetnatá dolina, ale na zorách človeka očarí, ani ohnivé oči dievčaťa. A ešte Mláva, tá búrna Mláva, ako si ticho, ľúbezne hučiac, tečie cez rodné lúky! . . .

Už aj slnce vyšlo; tmavá tôňa noci ustúpiac svetlu, odhalila krásu prírody. Aj modré jazero vidno, z ktorého Mláva prameň berie, v zrkadle jazera vidno serdarské staviská, ktoré neďaleko jazera stoja. V tomto zrkadle uzerá sa mladé dievča; nieje natoľko pekné, nakoľko je milé. Ono je bezpochyby z dvorov, lebo je nie celkom zaodiate; možno, že sa v studenom jazere umylo a tak sa do bezodného prameňa Mlávy zahladelo. Pri nej stojí druhé dievča v jednoduchom obleku a drží jej peknú ruku v svojej, nežne ju k sebe priťahujúc.

„Poď, Vukana! Poďme do dvorov. Čo si sadla tu pri vode? Či sa nestrachuješ? . . .“

„Nechaj ma, prosím ťa . . . Chcem sa jich do sytosti nahľadeť . . . Vidíš, ako sa tie rybky tam pretekajú, ako sa hrajú . . . a tie zlaté pri tom kadlúbku . . . . Ach, aké sú krásne! . . .

Dievča bolo tak v myšlienkach zahrúžené, že nepomyslelo, že sa môže sklznúť a vo vlnách svoj mladý život utratiť.

Jej priateľka ju strachom objala.

„Pre Boha, Vukana, čo robíš? Teraz si skoro spadla . . . Zakiaľ budeš dieťa?“

Na tieto slová, ktoré Vukanina priateľka náruživejšie vyriekla, trhlo sa dievča a pozeralo na priateľku, pozeralo, majúc oči plné slz. —

„Ty sa, Jelica, zas na mňa hneváš?“ zpýtala sa skoro plačúcim hlasom; ale keď videla, že Jelica sa usmiala, objala ju a vybozkávala na tvár a ústa. „Ty si moja mädová Jelica, ty sa na mňa nikdy hnevať nebudeš,“ v tom sa zohla, odtrhla kvietok a vložila do priateľských kaderí . . .

Ale Jelica akoby nepozorovala, ona sa zahľadela na druhú stranu jazera a načúvala niečo.

A opravdu bolo čuť z druhej strany cengot zbroje a dupot krokov.

„Tu je niekto," prehovorí Jelica, „chytro sa obleč, aby nás tu niekto nezastihol; poď!" a aj ona sa zohla a zodvihla kabajku a opasok, ktoré Vukana nepozorne do člna hodila, obliekla a opásala ju, za ruky sa chytily a v behu chcely ujsť do dvora; ale bolo pozde, lebo neznámi už na tejto strane boli a tým istým chodníkom k jazeru sa blížili. Jelica sa nechcela na žiadon prípad sísť s nimi, a predsa bola veľmi zvedavá, kto sú tí dvaja junáci; preto za sebou potiahla Vukanu a ukryli sa do jednoho zámolu, kde by jich ale iste boli videli v úkryte, keby neboli takí zamyslení bývali. Teraz jich dievčence dobre mohli videť.

Jedon z junákov, ten väčší, bol v čiernom odeve a celý bol počerný; zpod kalpaku blyšťaly sa mu junácke oči.

Ten druhý mal čisté líca sťa dievča, len vyčnievajúce fúziky sa mu černely. Plnú, bielu tvár obliala bľadosť, smiešaná s výrazom bôľu, ale toto mu tým viac čarovnosti dodávalo. Zpod kalpaku, na ktorom bolo sokolie peria, visely krásne kadere a rozľahly sa na silných ramenách. Na rúčke meča blyští sa niekoľko drahokamov. Pravou rukou oprel sa o počerného junáka a ľavá uviazaná visí mu na prsoch. On je ranený . . .

Keď prišli proti výmolu, prehovoril mladík čistým, jasným hlasom:

„Či si, Dragomire, nariadil chlapov v Žagubici, ktorí nám kone majú doviesť?"

„Pritom som poručil, aby aj Vidor sa ustanovil. Tvoja rana je nebezpečná, braček!" odhovoril počerný junák.

Jelica strpla, keď počula hlas a videla mladého raneného.

„Kralevič!" prehovorí k sebe; „zkadiaľ on? Možno že počul, že aj v tejto doline, ďaleko od Prizrena, jestvuje dievčenské srdce, ktoré by on rád svojou krásou zničil, ako to už urobil so stá nevinných srdcí? . . ."

Opravdu, Jelica sa nemýlila. To bol kralevič Vladislav, milý jedinec kráľa Dragutina, ktorý s malou družinou vydal sa na cestu. Dnes poloval po horách a dolách, a keď ho strela sklamala, chytil sa s medveďom za pasy, obdržiac takto dosť nebezpečnú ranu, pokiaľ zvera na zem zrútil.

Jelica s výrazom najväčšieho žiaľu pozrela na Vukanu, ktorá merave sprevádzala každý krok, každý, aj ten najmenší pohyb Vladislavov.

„Nešťastnica, hľaď naňho, nahľaď sa ho, lebo to ti je odsiaľ pánom . . . Nepotrebuješ ho len raz videť, aby si do smrti robkyňou zostala!"

Vukana nič nepočula . . . Ona hľadela, neprestajne hľadela na krásu mladíka.

Medzitým prišiel kralevič so sprievodčím k jazeru a tu sadol na širokú lavicu. Sprievodčí odopäl mu ťažký oklop a na prsach zablyšťaly sa odznaky junáka, ticho sosňal mu kalpak z hlavy, pod hlavu podložil kabanku z medvedej kože a nechal ho, aby si odpočinul.

„Ako mi ho je ľúto, nešťastníka," prehovorí Vukana, obrátac sa k Jelici, ale keď videl jej pohľad, odvrátila sa od nej. „Bôh vie, zkadiaľ je, z ktorej ďalekej zeme, a teraz v bôľoch nemá ani matky, ani sestry, ktorá by ho opatrila!"

V tom okamžení ťažko si vzdychol Vladislav a nechtiac vyriekol:

„Kde si teraz, drahá sestro?!"

To bolo primnoho pre nežné srdce dievčaťa. Nemohla sa zadržať, ale sa vytrhla Jelici, ktorá ju bola objala, a dobehla k ranenému:

„Odpusť mi, neznámy junáku, tvoj vzdych za sestrou ma pohol. Hľa, ja ti budem sestrou, keď vlastnej tu nemáš. Či sa rany k zahojeniu? Ach škoda, že som nie lekárom, aby som ti jich zahojila!"

Počerný junák zadivene odstúpil, keď uzrel to dievča, a Vladislav sa zodvihol a jeho líce sa zarumenilo a oči o mnoho ohnivejšie sa zažiarily.

„Vďaka ti, neznáma sestro, za dobrosrdečnosť. Neľutuj, že si nie lekárom, lebo ty si mi bôľ uľavila, ako si na mňa krásnyma očima pozrela, vyliečila si ma, ako si nežnými ústami prehovorila!" vravel Kralevič vždy ohnivejšie.

Počerný junák pozrel naňho, hlavou pokýval a pre seba prehovoril:

„Stavil sa, že žiadno dievča ho nedobyje — ztratil stávku."

Ale krásno dievča nepočúvalo ani chválu Vladislavovu, ani mrmlanie jeho druha, ale

sa obzeralo po nejakej nádobe, a keď túto nenašlo, odbehlo k jazeru a nabralo do ružových rúčok studenej vody a nieslo Vladislavovi.

„Napij sa trochu, junáče; studená, čerstvá voda z jazera ťa občerství!“

Kralevič sa napil, dokiaľ mu ona zhladila z čela dlhé, bodbabné kadere, a hľadel so zaľúbením na milostivého anjela, ktorý ho opatruje, majúc v pohľade všetky nebeské krásy. Nežne ju pojal za rúčky, ohnive jej hľadiac do očú, ktoré ona hneď k zemi uprela, a hlasite k nej prehovoril. Jeho hlas zdal sa jej byť krajším od hlasu slávikovho.

„Keď si tak milosrdná, krásna sestro, povedz mi tvoje meno, povedz mi, z ktorej čestnej rodiny pochádzaš, žebych ťa mohol spomínať, žebych ťa mohol mojej milej sestre pripomenúť. Ó, keby si ju znala! Ona je práve taká krásna, ako ty, ona má také dobré srdce, ako ty!“

V tom okamihu, keď mu dievča odpovedať chcelo, akoby zo zeme vyrástol, zastal si pred nich jedon služobník zo dvora, ktorý sa hlboko pred svojou veliteľkou poklonil.

„Ctená dcéro serdárova, vo dvore ťa čaká posol od otca, ktorý ti veľmi vážnu knihu doniesol.“

Dievča radosťou akoby poskočilo.

„Od môjho otca kniha! ó ja preštastná!“ a už chcela odísť, ale sa rozpamätala na raneného. „Poď k nám do dvora, ctený junáče, nech ťa tam lekár lieči. Opateru budeš mať, akoby si doma bol!“

Vladislav už už len že neprijal nabídnutie, ale ho predbehol počerný druh:

„Vďaka ti, dobré dieťa, jeho rany sa skoro zahoja a o chvíľu aj družina dorazí, s ktorou domov ideme. S Bohom, srdečná vďaka!“

Dievča odišlo a Vladislav hromovite pozrel na svojho druha.

„Vojvodo, čo si to urobil? Kto ti to kázal, aby si miesto mňa tak hovoril?“

„Utíš sa, jasný kraleviču; ak chceš, môžeš druhý raz sem prísť. Teraz by sa ani nesvedčilo, aby si prvý raz išiel ranený do serdarovho domu. A po druhé vieš, ako sa Jej Jasnosť o teba starie!“ odhovoril mu vážne vojvoda.

Vladislav dlho za Vukanou hľadel, dokiaľ mu zpred očú nezmizol vyšívaný kabátik za ohradou dvorany.

(Pokračovanie nasleduje.)

Listáreň redakcie a administrácie.

Toto číslo posielame i všetkým minuloročným, dosiaľ neprihlásivším sa odberateľom na ukážku, a úctive prosíme tých, ktorí by asnaď vystúpiť chceli z kola predplatiteľov, aby nám ho zpät poslať ráčili. — P. **Bohoľubskému**: Žiadate konštatovať, že Vaša báseň „J. K—ovi“ v septembrovom čísle „Orla“ r. m. neznie do Baňskej Bystrice. Týmto Vašej žiadosti vyhovujeme, avšak poznamenávame, že vari lepšie by bolo súkromné otázky súkromne si vybaviť a nepúšťať jich ta, kam naskrze nepatria; z druhej strany ale aj to poznamenávame, že škoda je, keď si kto také veci na seba vzťahuje a hneď jich aj dementovať žiada, lebo by to konečne každý „J. K.“ žiadať mohol a dementovaniu nebolo by konca kraja. — P. G. S. vo V.: Urobili sme dľa žiadosti Vašej.

Ku tomuto číslu pripojená je obrázková príloha: Pozvanie ku predplateniu na humoristický časopis „Paleček.“

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniebo každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine,

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 29. februára 1880. **Číslo 2.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

I.

Medzi vínohradmi, pestovanými dľa najmodernejších ekonomických zásad, vypínal sa dvojpatrový dom. Z dvorany v prvom poschodí zaznievala cigánska hudba. Slnko sa chýlilo k západu a osvecovalo pahorky, za nimi dosť vysoké pohorie, ktorého jeden vrchol okrašlovala zrúcanina starého hradu. Po nebi pluly ľahké obláčky, na západnej strane ružové, v prostred neba biele, na východe ale kabonily sa do šeda. Bezveterné ticho ležalo na kraji — po sparnom dni ticho takéto veľmi milo účinkuje na čuvy človeka.

Neďaleko od letohrádku stála medzi radami bujných rév záhradná búdka. Sedela v nej Anna Bysterská, osemnásťročné dievča, blízka rodina pána Záhajského, bohatého agenta a majiteľa letohradu a utešených príslušností. Oproti nej sedel pán, stredného veku, menom Ludovít Branský, úradník veľkého panstva grófov Žulinských. On neprichádzal k Záhajskému s tymi istými úmyslami jako iní hostia, ktorí bezočate využívali bezhraničnú pohostinnosť, povedzme pravdu, hýrivosť domáceho pána. On naopak prichádzal z čistého úmyslu, naklониť svojím vplyvom Záhajského k tomu, aby pamätal na budúcnosť a smieril sa so svojou paňou, ktorá napriek všetkej svojej lásky k mužovi nemohla hľadeť na rozviazaný život Eduarda. Eduard Záhajský mal zriedkavý dar nadobudnúť peniaze. Jeho agentúra pri kúpach pozemkov niesla mu bájočné summy, a len tak dalo sa vysvetliť, jako mohol tento pán denne vyhadzovať toľko peňazí na svoju a svojich vždy prítomných hosťov hýrivú zábavu. Jelenice a ústrice, šampaňské, bordeaux a podobné lakoty boly denne na jeho stole, obťaženom ťažkými striebornými násadami a vásami, z nichž svietily kytky toho najdrahšieho kvieťa — a to v zime jako v lete. Medzi zimou a letom bol iba ten rozdiel, že v zime býval v Krakovanoch, dosť biednom slovenskom meste, a v lete v hore opísanom vínohradnom stavisku. Bezdetný, rozlúčený so ženou, ohorčený, viedol tento človek lukulský život nie hádam z osobnej náruživosti. Keď kolo neho všetko topilo sa v drahých vínach, on bol triezvy a mierny, keď všetko rojilo sa v divom shone, on sedel ticho na húpavom kresle, ozdobenom kožou z jaguara, a ticho hľadel do divej trmy-vrmy.

Bystrý jeho rozum a zdravý úsudok nemohol sa mýliť dotyčne hodnoty a duševnej a mravnej jakosti tých, ktorí ho obsypávali najvyberanejším lichotením, — ale on jich trpel, ba nie len trpel, ale zdal sa byť nespokojným, keď daktorý týpus hýrivcov chybel v jeho spoločnosti. Galantné dámy boly otáznou okrasou preplneného stolu a utešených salonov. Žilo sa uňho, jako hovoríme, vospust sveta. Do tejto zdusenej atmosféry dostala sa Anna Bysterská, sirota po bohatých rodičoch, zá-

kladom testamentu, ktorý ju priviazal na dom tútora: Záhajského. Vyriastla v dedinskom zátiší pod dozorom starej svárlivej tetky, ktorá nemohla vystáť kvety, vtákov a vôbec voľný vozduch, a preto väznila seba aj Aničku v nízkej chyži. Môžme si predstaviť, že priechod z tamtoho do tohoto života bol rychlý a okúzlil bájnou krásou mladé dievča. Ešte neuplynulo od jej príchodu ani štrnásť dní, keď ju nachádzame v búdke s Ludovítom Branským.

„Teda vám tiež napadly tie kontrasty," hovoril ticho Branský, hladiac si dlhú, tu i tu šedinami pokropenú bradu. „Mne sa to veľmi páči u vás! Vy viete mysleť!"

„Treba k tomu takého umu," zavznel strieborný hlások dievčaťa, na ktorého tvári horely ruže, zapríčinené nedávno zakončeným tancom. „Páčte len tam dole — biedna dedina, strechy otrhané, komíny sa nakrívily jako hlava Paráka pri piatej boutelly šampaňského. A hľa, tu damast a zlatohlav, koberce a indické látky, perly a diamanty. Jedno má ten kontrast za seba: zväčšuje dojem toho i onoho. A tam tá hŕba mlatcov! Oni sa vracajú z panskej stodoly, kde robili celý deň cupy-lupy, cupy-lupy (Anna spravila k týmto posledným slovám tak milo-podivnú tvár, že sa vážny ináč Branský ľahko usmial), a čo najdú doma? Bože môj, znám to, znám. Málo čo viac, jako biedu! A tam hore v jedálni hodil rapavý Kaprosy štrasburskú pastetu sluhovi do chrbta! Ujček sa tomu chutne zasmial!" Anna volala Záhajského ujčekom z detinského zvyku, bárs jich rodinné spojenie bolo niečo ďalšie od ujčekovstva.

Branský pohladil svoju bradu (robil to vždy, keď bol rozčulený), vstal zo zahradného stolca a tak sa objavil v celej svojej mužskej kráse. Roky a život plný práce neboly v stave zkrušiť jeho sviežosť a pružnosť. Už neďaleko pädesiatky, držal sa strunovite a rovno. Tvár jeho dokazovala, že sa veru ani pred slnkom, ani pred vetrom neskrýval, aj ruky jeho svalité a ohorené poukazovaly na muža-hospodára. Jeho prešlosť bola jednoduchá, nedobrodružná. Zo škôl ho skoro vyhnal mládenecký oheň, s ktorým sa hodil medzi posvätencov, zaujavších sa slovenského národa. Prenasledovaný, honený a nenávidený mladík mal v sebe priveľa samostatnosti, aby v daných okolnosťach pokračoval v štúdiach; stal sa pisárom pri dolňozemskom panstve a dokázal sa spoľahlivým, umným a verným človekom. Keď už vyšvihnul sa na hodnosť kasnársku, zatúžil po svojej užšej slovenskej vlasti a stal sa protekciou Záhajského riaditeľom panstiev grófa Žulinského, panstiev to len pred niekoľko rokami prešlých do rúk grófa zpod štátneho sequestru, do ktorého dostaly sa preto, že otec mladého grófa súčastnil sa bol činne v revolúcii, v ktorej aj život utratil. Jeho skromnosť a sporivosť priviedla ho na stupeň samostatného dobrobytu. Mládenecký oheň, ochladený behom času, utiahol sa do hlbín jeho čistej duše, a tam trebars nie tak divo, ale zato trvácne háral. Prebleskovanie jeho na povrch bolo riedke, zato ale neunavená činnosť prejavovala denne, že predsa nevyhasol. Záhajský, o mnoho mladší jako on, a pravá protiva jeho rázu, prislúchal s minulosťou i prítomnosťou svojou do protivného táboru. Bol on synom času, synom dňa, ba povedzme, deckom hodiny. Nepatril síce k tým najobecnejším rázom, ukázal všade a vždy gavaliersku formu, ale hĺbka a princíp boly mu nikdy nepoznanými pochopami. Ba práve ostré jazyky (z ktorých mnohé sa v jeho šampaňskom kúpaly), šuškaly o agentúrach a obchodoch Záhajského, ktoré maly vraj veľkú podobnosť s činami, v trestnom práve zovrubne definovanými. Známosť týchto dvoch tak rozdielnych mužov bola stará. Záhajský ctil Branského, ba môžme povedať miloval ho. Branský zo svojej strany cítil jakúsi otcovskú náklonnosť k nenapraviteľnému márnotratníkovi, bárs od duše nenávidel život v Krakovanoch a na letohrade. Najviac ho bolelo, že si Záhajský odcudzil svoju manželku Eulaliu, ktorej neobyčajná krása a vzorná čestnosť uznaná bola pred celým svetom. Jej odchod z manželského domu bol odôvodnený: nemohla prelomiť spustlý život svojho manžela, a jako žena nemohla taktiež prebývať pod jednou strechou s vyvrheľmi celej veľkej stolice, s rozuzdenými ženskými a jích nečestným dvorom.

„Už domov, pane Branský?" preriekla zamyslená Anna. Ruže horúčosťou vylákané

zmizly boly z jej krásnej, živej tvári. Tým živšie svietily dve hlboké očká, tým jasnejšie vynímalo sa jej čielko. Okolo úst, niečo zovrených, ale pri tom ladných, hral jej úsmev.

„Domov, slečna! Vy zostanete dnes zas do druhej v tamtom ráji! Dobrú zábavu!“ Slová tieto preriekol Branský na polo ironicky. Takto si ešte nikdy nedovolil hovoriť. Do duše mladej devy zlietol zrazu jakýsi stín! Ona rada počúvala vážne reči Branského, ktorý nikdy nekritisoval a nič nehanil v jej prítomnosti. Teraz prvý krát zaznelo niečo z jeho úprimných úst, čo sa podobalo hane. Ona si nebola povedomá žiadnej viny. Jako dieťa znala Záhajského, a milovala ho jako štedrého darcu cukrovín a nežných hračiek. Rodičovská vôľa prikovala ju k tomuto domu. V čom väzí chyba? Ale aj to znala od dávna, že Branský nezvykol hovoriť po daromnici. „Prečo nezostanete u nás?“ preriekla, a ruže počaly opätne kvitnúť na jej hladkej, polo detinskej tvári. Boly to ale celkom inšie ruže. Tak sa asi rozdelovaly, jako stolistá od pivoňky. Branský udal príčinu — obyčajnú vec, a vzdialil sa. Stúpajúc kresanými schodami, ktoré zo zahrady viedly na hradskú, obzrel sa. Obloky domu boly už živo osvetlené, bárs bolo vonku ešte dobre vidno. Divoký nápev tlačil sa cez zpustené šalokátre. V prízemnom oddelení vadili sa kočišia. Surový vypitý jich hlas dobre súzvučil s hudbou. Branský sa zasmútil. Na jeho tvár sadla bolastná zádumčivosť. Prašnú cestu zanechajúc, šiel lúčnym chodníkom k svojmu bytu v Rakovských majeroch. Vozduch bol svieži; letná neha ozdobila večer svojou nádhernosťou. Vo vysokej tráve škriekal chriaštel, z ďaleka ozýval sa hukot vozov, idúcich hradskou. Z vŕšku bolo počuť ťahavý nemelodický spev pastiera! Tieto melancholické tóny vrývaly sa tak hlboko do duše pútnika. Koľko bolo v ních smútku, koľko citu osamelosti a tajného utrpenia.

Anna sa navrátila hneď domov. Vinica široká a pyšná tiahla sa ponad letohrad. Hlbokou brázdou pustilo sa dievča na hore. Z prava i z ľava, okolo bielych novozastrčených palíc, pnuly sa bujné kre révové. Pod širokými, intensívne zelenými listami ukrývaly sa drobnozrnné, nezralé ešte strapce hroznové. Miestami stála broskyňa, jako by bola strážkyňou nad nízkym proti nej viničom. Anna stúpala spešne. Mladé prse voľne dýchaly do seba balsam letného vozduchu. Pod širokou jabloňou zastala, a zahľadela sa v dialny kraj. Slnko bolo práve zmizlo za obzorom. Svrčky húdly svoje piesne a na jabloni pištaly zaspávajúce vtáčky. Hudba a temný hluk ozýval sa z letohradu.

„To je raj, teda raj!“ prehovorilo dievča, a jakási nepochopiteľná slza vyronila sa jej z temného oka. Jak mohly jednoduché slová starého známeho zanechať bôlny pocit v nej. V tom niečo šuchlo za ňou. Naľakané dievča sa obozrelo, jako by ju mal niekto dolapiť pri zakázanom, nepeknom skutku. Mladý zajaček šuchol to, vyskočiac z vinohradnej húštiny. On sa sám naľakal, sadol na zadné behy a s naježenýma ušama hľadel na devu. Tak stáli chvíľku — hrdinskí protivníci, až pohnutie rukou zapríčinilo, že zajac zadupkal zadnými behami a zmizol v bujných listoch viniča. Anna sa chutne zasmiala. „Myšlienka ma zasmútila, zajaček ma naľakal. Huš, huš obidvoje.“ Na samom vrchu stála filagoria, ta sa obrátila švárna pútnička. Výhľad z filagorie bol okuzlujúci. Na jednej strane obrubovaly vrchy obzor, ale ďaleké vrchy, tak že medzi nimi a stanoviskom naším (jestli totiž laskavý čitateľ nasledoval za pružnými krôčkami Anny Bysterskej) nachádzala sa celá malá krajinka s dedinami a mestečkami, rozloženými na vlnisto-vŕškovatej pôde. Z druhej strany bola úzka dolina, ktorej protejšia strana pokrytá bola horami; keď sa nasýtilo oko pozorovateľa veselého pohľadu na šíru dial, mohlo tu zas odpočinúť na obmedzenejšom a zasmušenejšom obraze: vôbec založenie vinice a letohradu na tomto bode, dokazovalo dobrý vkus a rozumný rozhľad. Anna sa oprela na stĺp filagorie a hľadela zamyslene do dialky. Posledné blesky zapadajúceho slnka osvietily jej kaštanové vlasy a nežné líce. Bola naozaj krásna — ešte málo času ubehlo, čo zanechalo detinstvo jej vonnú hlávku a živé srdce. Prechod takýto okrášli pannu jakýmsi tajným kúzlom — ona stane sa neurčitou bytnosťou, záhadným tvorom, v ňomž ihrajú city jako bublinky a mysle jako mušky na slnci. Jakási

neurčitá túžba ovládne srdcom, nepoznaný bôl a nepoznaná radosť vedú boj. Anna utratila zavčasu rodičov, a najmä matku, na ktorú sa len slabo rozpomínala. Takúto ztratu nenahradila všetka laskavosť rodiny, laskavosť dosť pohodlná, lebo nežiadala obetí preto, že sirote zostal po rodičoch dostatočný majetok. V duši skoro osirotelej devy zostane vždy náklonnosť k smútku, alebo cit samostatnosti. Slečna Bysterská pocítila i jedno i druhé, a preto chvíľami vyhľadávala samotu.

Nasýtiac sa pohľadu a sviežosti večera, sbehla deva dolu k letohradu. Z dvorany ozývala sa hudba a dupkanie párov tancujúcich polku.

(Pokračovanie nasleduje.)

Druhá žena.

Raz tak o polnoci sklo obloka praslo;
Srdce druhej ženy strachom sa zatriaslo.
Ztrhla sa v úžase: — v úmrtnom obleku
Kto to tu — či to sen? — až je zle človeku!

„Čo chceš, čo tu hľadáš, pochovaná žena?“
„„Prišla som sa pýtať teba, druhá žena!

Mala som ja dcérku krásnu, bielolícu;
Kdeže si podela moju holubicu?““

„Čo ja môžem za to?! Ja som ju riadila;
Keď nemoc zlá prišla... ja nič nezvinila!“

„„Umretí, tí vidia! Živí neluhajte!
Tajomstvá pozemské vie nebo, to znajte;
Plakávalo! rieklas', aby si ty spala;
Odvarok makový si mu vždy dávala.
Ó, tie krásne oči! Už navždy spia, Bože!
Ale tvoje oko pre ne spať nemôže!““

„Choď! Netráp ma! Odstúp! Tvoja reč zkazí ma!
Ta preč! preč mi z očú! Tvoj zrak umorí ma!“

„„Mala som aj syna. Jak som ho ľúbila!
Poslušný bol, nikdy som ho neubila.
Jako útlu trávku vetierok zohýňa:
Tak si ním hýbala vždy vôľa matkina.““

„Bol spurný; prosila som ho: nedbal na to —
Šiel, tulákom sa stal, či ja môžem za to?“

„„Umretí, tí vidia! Živí neluhajte!
Tajomstvá pozemské vie nebo, to znajte!
Bila si ho! V zime, v nocis' ho odbila
A povrazom mokrým von z domu vybila!
Prosil predo dvermi, kľaknúc na kolená:
Zamrznem! A ty zlá nedbala si, žena!
Keď ho oslyšala krutá matka živá:
Išiel ku tej, čo tam v cintore spočíva.
Plač jeho až na dno hrobu som slyšala,
Ku sebe zmorené dieťa som si vzala.““

„Choď! Netráp ma! Odstúp! Tvoja reč zkazí ma!
Ta preč, preč mi z očú! Zrak tvoj umorí ma!“

„„A môj manžel, otec ľúbych mojích detí?
Po noci, von z domu, kdeže kde si vieti?““

„Čo ja viem, kde chodí?! Keď nejde domov spať:
Spoločnosť, zábavy, vyrazenia chce mať!“

„„Umretí, tí vidia! Živí neluhajte!
Tajomstvá pozemské vie nebo, to znajte!
Žiaľ je veľké bremä, ťažko ho je nosiť, —
Nie vínom: on chladnou vlnou má sa hasiť!
Hľaď ta do tej diaľky, na brehu Dunaja....
Tam stojí bľadý muž, sťa vyhnanec z raja!““

„Preč, preč daj tú ruku! Do hrobu s tebou, preč!
Sto ráz mám smrť radšej, lež tvoju hroznú reč!“

„„Smrť je múk všelikých šťastné dokončenie;
Ty nemaj takéto nikdy uľavenie!
Nech ti Bôh na dlho predĺži život tvoj,
Každej noci strašiť bude ťa príchod môj;
Každú noc ma tu máš: prídem žiadať smelá
Od teba si dcérku, syna i manžela.

Viliam Győry. Preložil ***Mil. Dumný.***

Vo väzení.

Rozpomienka od *Sama Samoviča.*

(Dokončenie.)

III.

V súdnej sieni stôl zeleným súknom pokrytý, za vrch stolom kráľovský komissár, vôkol stola prisediaci súdu, v pozadí postava Lieskovského, tmoliaca sa od jednoho k druhému.

„Doveďte väzňa Buravého,“ ozval sa rozkazujúci komissár.

Pevným krokom vstúpil Ludevít pred svojich sudcov, uctive sa poklonil a smelým pohľadom dobre si popresezeral tých, čo nad ním súdiť majú.

Sudcovia neodvetili uklonenie, aby jích vážnosť naštrbená nebola, a keď Ludevít začal sa ohliadať, či niet na blízku nejakej stolice, na ktorú by si sadnúť mohol, zahrmel prísnym hlasom pán komissár: „Nech stojí!“

Po všeobecných otázkach nasledovalo čítanie žaloby, z ktorej k velikému svojmu prekvapeniu vyrozumel, že sa súčastnil takých skutkov, ktorých spravodlivý trest je smrť.

Po prečítaní nasledovalo vyšetrovanie. Komissár zvýšeným hlasom strmý pohľad uprúc na Ludevíta započal:

„Vyrozumeli ste, že ste postavený pred súd čo burič a vlastizradca? Chcete sa priznať dobrovoľne k vašim priestupkom a k zmierneniu pokuty vyzradiť aj spoluvinníkov?“

„Slavný súd!“ preriekol pevným hlasom Ludevít, „žaloba tak všeobecne pretriasala vec, že na ňu ani odpovedať nemožno. Ráčte mi prosím jednotlivé prípady mojej viny udať.“

Lieskovský vystúpil do popredia; on bol hlavným žalobníkom. „S dovolením slavného súdu,“ riekol, „čo očitý svedok všetkých priestupkov, v žalobe obsažených, smiem pár otázok predložiť?“

Komissár kýval hlavou, ostatní tiež. Ako vidíte, bolo to veľmi primitivné súdobné pokonávanie.

„Či sa obžalovaný pamätá,“ ozval sa slavnostne Lieskovský, „že v našej obci ešte za študentských časov spolky zakladal?“

„Pamätám sa a vyznám,“ vetil Ludevít, „boly to spolok čitateľský a spolok miernosti, dva preto založené, aby sa doplňovaly.“

„Čitateľský?“ ozval sa jeden starý táblabíró; „to karbonárstvom páchne. Nemali sme dosť spurnej sedliače aj bez spolkov?“

„Mnou založený spolok,“ ohlásil sa Ludevít, „nemal za cieľ rozširovať nepokoj, ale osvetu v každom ohľade.“

„Aké knihy sa čítaly v spolku?“ zamiešal sa komissár.

„Prirodzene akí čitatelia, také knihy, — prostonárodnie, ‚slovenské.“

„Už sme tu. Poznačiť, pán notár!“ vykríkol komissár; „nie karbonárstvo, pán brat, ale panslavismus! Toto vyznanie vás odsúdi!“ Komissár si odkašlal, na znak toho, že niečo vážneho má za lubom. „Panslavismus ste vyznali,“ pokračoval, „či vyznáte aj inú vlastizradu?“

„Ak každé moje, aj to najnepatrnejšie slovo,“ odpovedal Ludevít rozmrzený, „za uznanie viny považovať budete, ako dosiaľ, zatiaľ vám budem vyznávať, kým sa ma budete zpytovať.“

„Či už tak z vysoka?“ zkríkol nahnevaný komissár, „neviete, že vaša hlava veľmi slabo na pleciach stojí? — Odpovedajte. Je pravda, že ste nemeckých vojakov, ktorí proti našej uhorskej vlasti bojovali, v nemoci bezplatne liečili, ba ešte aj svoj dom na nemocnicu pretvorili?“

„Nemeckých vojakov som neliečil!“ odvetil Ludevít záporne, pri čom komissár pozrel zvedave na Lieskovského, „ani som vojakov neliečil, ktorí proti vlasti bojovali, lebo kto za kráľa bojuje, nemôže proti vlasti bojovať; liečil som cisárskych vojakov nie len preto, aby som jich vyliečil, ale aby som obec našu a jej okolie od nákazlivej nemoce ochránil.“

„Či je pravda, že ste za to dostali záslužný kríž?“ zpytoval sa komissár.

„Nedostal som žiaden, ani som nečakal.“

„Ale máte nádeju, že ho dostanete?“

„Nad budúcnosťou ani nerozhodujem, ani nevidím do nej.“

„Má nádeju. Poznačiť, pán notár!“ rozkazoval komissár; „za odmenu svoju službu nepriateľovi predávať, je vlastizrada. Väzňa odveďte!“

Ludevít rád bol, keď sa do svojho tmavého žalára dostal; tam bol zanechaný sám na seba, voľne mu lietať mohly myšlienky jeho. Všetko ticho dookola, len vetrík zvedavý zadúchal do okna a pohýbal na sklepení visiace pavučiny. Šuchlo čosi — pozre k oblôku, tam pod oknom biely lístok, ten uchytí a číta: „Dnes o siedmej vážne zprávy. Lístok zničiť. A.“ Ludevít viac nebol vo väzení; neboly to čierne múry, čo ho obklopovaly, bola to krásna príroda, nebolo to mokré sklepenie, čo mu nad hlavou viselo, bola to modrá obloha, ne-

bol to mam v ruke, bola to ruka Aničkina. Zabudnul na dnešné vyšetrovanie, nelámal si hlavu budúcnosťou, kochal sa v myšlienkach s Aničkou, až v myšlienkach zastal a vo spánku sníval ďalej. —

Čo to klopká? Kameň za kamienkom padá do pivnice. Ludevít pretrel oči, zbadal, že je už večer, prikradol sa k oknu a tichým hlasom zpýtal sa: „kto to?"

„Ja som," ozval sa ľúbezný hlas Aničkin; „ste hotový na cestu?"

„Na cestu?" zpytoval sa Ludevít; „či ma v noci z tohoto pohodlného príbytku vysankovať chcejú a ani mi nocľahu v ňom nedožičia?"

„Žarty na stranu, aby vám smiech za väzy nepadol," károla ho Anička; „vy neviete, v akom ste nebezpečí. Všetko možné vynakladajú, aby vám vlastizradu dokázať mohli."

„Tú mi nedokážu!"

„Tú vám dokážu. Už sú na ceste falošní svedkovia z Lieskového; inšiu cestu nemáte, než útek!"

„Tak som ztratený, drahá Anička!"

„Nie ste ztratený, len smelosť a opatrnosť."

„Dajte rady, pre Boha!" vzdychol Ludevít, cítiac nebezpečnosť svojho položenia.

„Počúvajte," nahla sa Anička do okna, takže takmer do samého ucha Ludevítovho šepkala, „mreže vylámať, tu máte pomocné železo. Probujte! nadložte železo pod mrežu, ona sa vylúpi z mäkkého kameňa."

Ludevít proboval; darilo sa, spodný kameň sa rozmrvil, nadložil z boku, bočný kameň popustil, drobky opatrne podával Aničke a tá jich v tichosti odkladala do krovia. Za pol hodiny stála mreža v okne opretá o múr.

Krupäje potu stekaly z čela Ludevítovho od namáhania.

Či smiem už, Anička, k vám?" šepotal Ludevít.

„Počkajte chvíľku! keď sa dostanete von z mesta, pôjdete do Kamenice. Znáte chodník „Besnou dolinou?"

„Znám," prisvedčil Ludevít.

„Pod „Divým bralom" známy vám bude starý dub!"

„Dobre sa pamätám."

„V diere toho starého duba máte prihotovené šaty. Vaše tam nechajte. Ale sa usilujte, aby ste do Kamenice ešte za tmy dorazili; tento lístok oddáte v škole pánu učiteľovi, on vás ukryje a novú cestu vám vyznačí. Už poďte von!"

Ludevít odložil mrežu a otvoreným oknom dostal sa do krovia.

„Čím som si túto lásku zaslúžil, drahá Anička?" šeptal Ludevít citom premožený.

„Aj ja som Slovenka," odpovedala na krátko.

„A čím vám odmením túto vašu obeť?"

„Tým, že na vlas vyplníte, čo som vám prikázala. O matku sa nestarajte, tej ja zprávu oddám, a teraz s Bohom! toto je voľná cesta." Po týchto slovách tiskala Ludevíta pred sebou von zo zahrady.

IV.

Ludevít cítil pod nohami tvrdú pôdu hradskej cesty. Odľahlo mu zo srdca; otvorená, ale nie bezpečná cesta do šíreho sveta.

Zastal si k oddychu; krčovité osvobodzovanie z väzenia napälo i najposlednejšiu žilku až do puknutia. Zpamätal sa; niet času na oddychovanie, ešte ďaleká cesta k vysvobodeniu; či sa znovu dostať v pazúry zlostníkov?

Chodník „Besnou dolinou" bol mu dobre známy, tade chodieval za mladších časov.

Jarný vetrík potriasal šuchotajúce lístky kríkov. Načo ste ostaly, vy suché lístočky? prídu nové, zelené, a vás postrčia na zem. Postrčia, myslel si Ludevít, ale ste už zaplnily svoju úlohu, cez celé leto chránily ste útly peň pred pálčivým slnkom, ale ja! Národ ma odchoval a dosiaľ čo dobrého som mu vykonal? Veľká ešte moja úloha, veľká moja dlžoba a ja mal som ostať večným dlžníkom!

Tu je storočný dub! Anička, Anička! ona sa vydá v nebezpečie, aby ma vysvobodila; prečo? že som Slovák! — Veď Slováka každý prenasleduje, potupuje, opovrhuje, Slovák nemá pravdy pred svetom, práva pred zákonom, záštity pred zlostníkom; — má záštitu v šľachetnom srdci. Jak sladko je byť Slovákom!

Starý dub vydal svoj obsah. Boly tam uložené pekné roľnícke šaty. Tak bude dobre, nohavice priliehajú ako uliate, halena tesno obkľučuje driek.

Už sa kuriatka nížily, keď Ludevít vystúpil nad Kamenicu. Kohút oznamoval tretiu hodinu. Dobre mu bolo v hore, veď stromy neznaly zrady a teraz musel medzi ľudí.

Nepozorovane vkročil do školského dvora. Dunčo neštekal. Učiteľa strážila láska občanov, a keby ani tej nebolo, čo mu ukradnú? chudobu?

Ostiechavo klopal na okno. „Kto to?“ ozval sa hlas učiteľov.

„Statočný človek, ktorý pomoci potrebuje,“ odpovedal Ludevít. Učiteľ otvoril, bez bázne uviedol nočného hosťa do domu a rozžal svetlo. Ludevít oddal Aničkin list.

„Vy ste pán doktor Buravý?“ zpytoval sa hostiteľ.

„Tým som bol, avšak do času nesmiem ním byť,“ odpovedal Ludevít.

„Potrebujete odpočinku, ťažkú cestu ste prekonali,“ staral sa otcovský učiteľ.

„Necítim žiadnu slabosť, len prosím v náhlosti o maličké občerstvenie, aby som pod plášťom noci na voľnejšie povetrie prebrodiť mohol.“

„Marienka!“ volal učiteľ do bočnej chyžky, „vstávaj!“ — O chviľku sa Marienka krútila vôkol ohniska, neminulo pol hodiny a Ludevít pristrojený na ďalšiu cestu mohol sa zpýtať: „Kade ďalej?“

„Vy ste rodák naších krajov,“ vykladal učiteľ, „známe vám je mestečko X.?“ Ludevít prisviedčal. „Tam leží oddiel dobrovoľníkov. Školskou zahradou dostanete sa na poľnú cestu, vždy sa na pravo držte, ona vás zavedie do hory. V hore najdete dobre utlačený chodník, ktorým naši ľudia chodievajú na trhy, tým poblúdiť nemôžte. O tri hodiny ste v meste.“

„Ďakujem srdečne za ochranu a priateľské upravenie. Slečna Marienka,“ obrátil sa Ludevít k dcére, „keď sa sídete s Aničkou, povedzte jej to, čo som jej nemal času povedať, že ju nikdy nezabudnem.“

Rezkým krokom poberal sa Ludevít ďalej. Poľom to šlo bez prekážky, živého ducha nevidno; ani si to nežiadal, lebo každý aj ten najnevinnejší človek bol mu postrachom. Možno, že už zbadali jeho útek, množstvo ulapov, podkupných duší vrhlo sa na všetky strany, aby z čiastky za odmenu alebo len blahosklonnú priazeň vyšších stíhali ubehlíka.

Prichodiac do hory, čím väčšmi telo ochabovalo, tým väčšie prístrachy účinkovaly na smysly jeho. Zajac, vybúrený zo svojho brlohu, sriastol v obrazotvornosti Ludevítovej na šík udatných ozbrojencov; vtáčik kriedlami strepotajúci znel mu čo štrngot zbrane; pohorený peň vystieral hroziace rameno proti nevinnému vlastizradcovi.

Počína sa brieždiť — aj noci, aj hory ubýva; všetko sa mu jasnejšie ukazuje, duševnej sily pribúda, telo poslúchať musí. Doznievajúci hlas vážových hodín prisporil mu sily, háj vypustil z náručia svojho obyvateľa, Ludevít stál pred mestom X. —

Stráž volá „stoj!“

„To sú naše zvuky,“ zradoval sa Ludevít, pristúpil ku stráži a keď mu vývod dala o byte veliteľa, vyhľadal ho, aby národu svojmu ponúkol svoje rameno.

Ostatnie príbehy Ludevítove splývajú s priebehom slovenského povstania; tie vám vypravovať neidem.

Po skončení búrnych časov, keď si vypočinul v mäkkom lone matkinom, pomýšľal na sriadenie domácnosti. Pod domácnosťou rozumel Aničku. Anička s radosťou podala svoju bielu rúčku vernému Ludevítovi.

* * *

„Vidím, že Ludmilke hľadia oči do postele,“ prerečiem po skončení rozprávky.

„Nie, otec môj,“ odpovedala bystro pozrúc na mňa, „ani nezaspím, kým mi nevyzradíš opravdivé meno Aničkino.“

„Nepäť ho, dievka moja,“ ohlásila sa žienka moja, „náš otec si celú poviestku len vymyslel, aby nám dlhý večer ukrátil.“

„Ja nemyslím, mamička,“ zastal si Ivan ku svojej sestre; „prosím aj ja, keď vyzradíš Ludmile Aničku, mne vyzraď Ludevíta.“

Nepodbajúc na záporné žmurkanie matkino, rozhodol som: „Ivan, Ludmila! pobozkajte ruku vašej matke, ona je Anička!“

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Pokračovanie.)

IV.

Časy letely, Kamilla vyrástla — v pannu. Tak ako predtým grófka Kamilla Kevichová nikam na verejné zábavy nechodila, nikde sa verejne na ních nesúčastňovala; tak teraz naopak rada a pilne jich navštevovala. Iste sa jej príroda zmenila? Alebo behom času rany jej srdca zacelejúc, na žiaľ jeho zabudla a opäť ponorila sa do prúdu hlučného života? Ani jedno, ani druhé. Príčinou toho, že grófka Kamilla opäť prinavrátená bola spoločnosti, bola jej za svoju prijatá dcéra Kamilla; tejto k vôli sa to všetko dialo.

Tohoto leta, kde grófka bavila sa na svojom panstve, vyjmúc pár týdňov v kúpeloch s Kamillou ztrávených, stíhaly sa zábavy a kratochvíle na jej panstve. Švagor Kamillin Viktor mal driečneho syna Aurela, pri stolici karrieru svoju započavšieho, ktorého vzdor tomu, že v panskej snemovni bude mať miesto, za vyslanca hotoval, tým cieľom: aby sa z neho činný, na verejných záujmoch vlasti všemožný a všestranný podiel berúci vlastenec a vodca ľudu stáť môhol. Pre tohoto Aurela by Kamilla bola velice primeranou partiou, majetok rodinný by zostal v jednej ruke a Aurel by bol učineným mnohovlivným, lebo učeným a bohatým magnášom. To jedno i druhé o Aurelovi síce len otec jeho tvrdil; zasvätenejší do veci tomu neverili. Aurelovi boly milšie karty lež kniha, a že by dobrá partia obom, otcovi i synovi bola pomohla na nohy, to tiež vedeli. To boly zámysly švagra Viktora so synom jeho Aurelom, a grófka Kamilla sa jim naskrze neprotivila, ba zdalo sa, že je s nimi úplne usrozumená.

Zábava, ktorá zo všetkých dosavádnych celé okolie najviac zanímala, áno už od drahného času v napnutosti držala — boly nastávajúce koňské dostihy. K týmto sa hotovili i statkári i šľachta, ale i roľníci. Títo poslední pravda že nemali k tomu dostatočne zpôsobných koní; lebo roľník koňa dobre opatruje a dobre chová, tak že on priberá na objeme a taký koník vytučený sa nebárs hodí k dostihom. Vedel to dobre šuhaj Štefan Uhrínovie a neraz sa sám spolu so svojimi druhmi na tom mrzieval, že tá panská čeliadka voždy svojimi ako chrty vyškudlými koňmi víťazí a statočných gazdov aj s jích koňmi vysmieva. Jako bol výborný jazdec čo neurobil? Opatril si aj oň koňa súceho ku dostihom a s tým mienil o prvú vystavenú cenu závodiť. Šuhajci, súdruhovia jeho si už vopred bláhali, že raz budú aj oni mať slavný deň a že tú panskú čeliadku porazia a všetky dosavádne krivdy jej zplatia. Pravda, že z tej strany, ktorej sa to týkalo, ani netušili, čo roľníci v úmysle majú.

Švagor grófky Kamilly Viktor aj so synom Aurelom dostavili sa. Pri dostihoch mala Kamilla ovenčiť víťaza Aurela a potom sa malo sláviť zasnúbenie tohoto utešeného mladého páru.

Slečna Kamilla nechcela o zasnúbení nič počuť. Bola ešte len 15-ročná deva, čoby si už teraz svet viazať mala? Takto stavala sa v odpor pred svojou matkou grófkou Kamillou. Táto nachodila to docela prirodzeným, veď je Kamilla ešte len dieťa, nemôže ináče hovoriť. I tak, kým z very bude skutočná svadba, mnoho vody uplynie do mora — i jej roky plynúť budú, príjde k rozumu.

Videli ste už koňské dostihy? Videli ste jich vo veľmestách? Neopovrhujte dostihy na vidieku. Je to tu zábava zanímavá, rozkošná, veselá. Po vybavených ráno dostihoch drží sa tu úplný majáles v hore, kde sa páni i roľníci nenútene zabávajú a vyrážajú.

Celé okolie bude dnes pri tých dostihoch. Deň je utešený, ako by ho schválne bol vybral. Utešený to pohľad na to bojište dostihov otočené pestrým ľudom, čarovnými devami a bujarou mládežou, na jejž čele nachodí sa v osobytne reservovaných miestach šľachta, statkárstvo a intelligentia okolia. Tam je i „grófka Dolských“ vyfintenejšia a s väčším povlekom než inokedy. Okolo nej otáča sa jeden notáriuš a jeden daňový exekutor. Všetkých zraky otáčajú sa po equipaži z kaštiela

došlej a pozdravujú úctive grófku Kamillku, ktorá niesla veniec pre dnešnieho víťaza.

Pri objavení sa Kamilly pozerali závistlivým okom mladí šlachtickí páni na Aurela, on bol najlepší dostižník zo všetkých, v duchu tedy už každý vopred videl, že z tej peknej ruky Kamillinej odmenu venca on obdrží. Sám Aurel žiaril nadšením a radosťou, akoby veniec už bol držal v hrsti.

Dostihy sa započaly. Behali najprv o menšie ceny, menej výteční jazdci s menej výtečnými koňmi; medzi nimi aj roľníci. Rezkí synovia prírody bývajú obyčajne pochúťkou so svojimi dostihami. Oni nezávodia tak pravidelne, ako tomu vyučení panskí dostižníci; ale preto je jich behanie o závod nie menej zanímavým. I dnes tešilo sa mnohé oko v závodení tom, a nie menej i pekné očko mladej Kamilly. Štíhlý, pekný šuhaj Štefan Uhrínovie, ktorý i o hlavnú cenu mal závodiť, behal i tu so súdruhami svojimi a zvíťazil. Kamillka bola celá bez seba radosťou a tliapkala útlymi rúčkami Štefanovi, podávajúc mu menší sebou prinesený veniec. O tomto venci nik netušil a tak bolo prekvapenie náramne veliké. No, hneď zabudlo sa však na to, bo nasledovaly výjavy nové. Len Aurel bol akýsi namrzený. Nastalo všeobecné napnutie. Išli závodiť o hlavnú cenu. Boj započal sa tuhý. Sotvaj začali štyria jazdci, na jích čele Aurel a medzi nimi Štefan, závodiť, už dvaja zaostali, takže Aurel so Štefanom sa spolu boriť počali. Všetko žaslo — jazdci nepopúšťali. Pokriky a posmelovanie obecenstva jích povzbudzovalo. Dobehli k cieľu, prvý Štefan, on ostal po druhýraz víťazom. Kamillka venčila ho u prostred jasotu a prekvapenia zas.

V.

Veselo uberali sa k dostihom tri nám známe vzácne osoby a smutné, zronené boly, keď sa tieže skončily; nie tak veselo šly ku ním tri iné, nám tiež známe osoby, a radosťou jim srdce žiarilo, keď sa z nich vrátily. Tie prvé tri osoby boly: grófka Kamilla, Viktor a Aurel; tie druhé zas: Kamillka, Magda Dolských a Štefan Uhrín.

Jako to rozumeť? Poďme po dostihoch aj na jejich majáles a vysvetlí sa nám to samo sebou.

Po vybavených dostihoch jasá si mládež roľnícka a bláha v svojom, bláha v hrdinovi dňa Štefanovi. Takého zadosťučinenia, takého skvelého víťazstva nad pyšnou panskou čeliadkou ešte neslávila. Ale i nosí si na rukách svojho Štefana, nosí ho nie len ona, nosí ho i stárež. Dobre padne tým sošedivelým otcom videť na svet súceho, slavného junáka, ktorý vie byť veľa v mále, vie byť cťou a chlúbou svojho rodu. A nie len stárež nosí na rukách Štefana; nosia ho a klonia sa mu i devy. Ovenčila ho ruka urodzená, no venčily ho i robotné ruky jich. Venčily ho tie ruky, z ktorých nejedna vďačne by sa bola do tej jeho mohutnej pravice vložila; žehnajú ho tie oči, z ktorých nejedno zaiskrí, keď sa naň upre. Len Magdina rúčka ho nevenčí sama, len jej očko po ňom neziera si samo. Čo je Magde jej roveň, čo je Magde Štefan? Okolo nej, okolo grófky Dolských, tak zvanej, otáča sa ľúbošteботavý skutočný gróf Aurel.

Ale či tie dostihy celý svet na ruby obrátily? Tak asi to vyzerá.

Na mladú grófku Kamillku zanevrela hrozne jej pani matka, i Viktor i Aurel. Ona celému svetu na vidomoči zase prezradila svoju nešťastnú, predpojatú úlubu k roľníckemu stavu. Načo dvarazy venčiť Štefana? Ani oka nemať pre Aurela, ani jedným jediným slovom ho nepoľutovať, ani jedným jediným slovom ho nepotešiť, ani jedným jediným výrazom tváre nedať na javo sústrasť s ním!

Grófka Kamilla chcela sa opätne odstrániť z toho miesta múk, na ktorom miesto očakávaného pocitu radosti, len pocit toho najväčšieho rozhorčenia zakúsila. Ale etiketa jej to urobiť nedovolila. Zostala i s Viktorom, robiac milú tvár k nemilým výjavom, medzi ktoré patrila i tá, keď Aurel nápoky nechajúc Kamillku, počal dvoriť Magde. Grófka Kamilla dohovárala preto priam svojmu švagrovi; ale ten ju uspokojil. vec tak jej vysvetliac, že to len dvorenie na oko, aby vzbudilo žiarlivosť u Kamillky a vyliečilo ju z jej dosavádneho protiprirodzeného sa chovania. A čo mladá Kamillka? Pre tú ozaj mohol robiť, čo len na svete kto chcel; ona si nikoho nevšímala, ona v svojom blahom cite pre žiadne

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Pokračovanie.)

IV.

Časy letely, Kamilla vyrástla — v pannu. Tak ako predtým grófka Kamilla Kevichová nikam na verejné zábavy nechodila, nikde sa verejne na ních nesúčastňovala; tak teraz naopak rada a pilne jich navštevovala. Iste sa jej príroda zmenila? Alebo behom času rany jej srdca zacelejúc, na žiaľ jeho zabudla a opäť ponorila sa do prúdu hlučného života? Ani jedno, ani druhé. Príčinou toho, že grófka Kamilla opäť prinavrátená bola spoločnosti, bola jej za svoju prijatá dcéra Kamilla; tejto k vôli sa to všetko dialo.

Tohoto leta, kde grófka bavila sa na svojom panstve, vyjmúc pár týdňov v kúpeloch s Kamillou ztrávených, stíhaly sa zábavy a kratochvíle na jej panstve. Švagor Kamillin Viktor mal driečneho syna Aurela, pri stolici karrieru svoju započavšieho, ktorého vzdor tomu, že v panskej snemovni bude mať miesto, za vyslanca hotoval, tým cieľom: aby sa z neho činný, na verejných záujmoch vlasti všemožný a všestranný podiel berúci vlastenec a vodca ľudu stáť môhol. Pre tohoto Aurela by Kamilla bola velice primeranou partiou, majetok rodinný by zostal v jednej ruke a Aurel by bol učineným mnohovlivným, lebo učeným a bohatým magnášom. To jedno i druhé o Aurelovi síce len otec jeho tvrdil; zasvätenejší do veci tomu neverili. Aurelovi boly milšie karty lež kniha, a že by dobrá partia obom, otcovi i synovi bola pomohla na nohy, to tiež vedeli. To boly zámysly švagra Viktora so synom jeho Aurelom, a grófka Kamilla sa jim naskrze neprotivila, ba zdalo sa, že je s nimi úplne usrozumená.

Zábava, ktorá zo všetkých dosavádnych celé okolie najviac zaujímala, áno už od drahného času v napnutosti držala — boly nastávajúce koňské dostihy. K týmto sa hotovili i statkári i šlachta, ale i roľníci. Títo poslední pravda že nemali k tomu dostatočne zpôsobných koní; lebo roľník koňa dobre opatruje a dobre chová, tak že on priberá na objeme a taký koník vytučený sa nebárs hodí k dostihom. Vedel to dobre šuhaj Štefan Uhríinovie a neraz sa sám spolu so svojimi druhmi na tom mrzieval, že tá panská čeliadka voždy svojimi ako chrty vyškudlými koňmi víťazí a statočných gazdov aj s jích koňmi vysmieva. Jako bol výborný jazdec čo neurobil? Opatril si aj oň koňa súceho ku dostihom a s tým mienil o prvú vystavenú cenu závodiť. Šuhajci, súdruhovia jeho si už vopred bláhali, že raz budú aj oni mať slavný deň a že tú panskú čeliadku porazia a všetky dosavádne krivdy jej zplatia. Pravda, že z tej strany, ktorej sa to týkalo, ani netušili, čo roľníci v úmysle majú.

Švagor grófky Kamilly Viktor aj so synom Aurelom dostavili sa. Pri dostihoch mala Kamilla ovenčiť víťaza Aurela a potom sa malo slávit zasnúbenie tohoto utešeného mladého páru.

Slečna Kamilla nechcela o zasnúbení nič počuť. Bola ešte len 15-ročná deva, čoby si už teraz svet viazať mala? Takto stavála sa v odpor pred svojou matkou grófkou Kamillou. Táto nachodila to docela prirodzeným, veď je Kamilla ešte len dieťa, nemôže ináče hovoriť. I tak, kým z very bude skutočná svadba, mnoho vody uplynie do mora — i jej roky plynúť budú, príjde k rozumu.

Videli ste už koňské dostihy? Videli ste jich vo veľmestách? Neopovrhujte dostihy na vidieku. Je to tu zábava zaujímavá, rozkošná, veselá. Po vybavených ráno dostihoch drží sa tu úplný majáles v hore, kde sa páni i roľníci nenútene zabávajú a vyrážajú.

Celé okolie bude dnes pri tých dostihoch. Deň je utešený, ako by ho schválne bol vybral. Utešený to pohľad na to bojište dostihov otočené pestrým ľudom, čarovnými devami a bujarou mládežou, na jejž čele nachodí sa v osobytne reservovaných miestach šľachta, statkárstvo a intelligentia okolia. Tam je i „grófka Dolských" vyfintenejšia a s väčším povlekom než inokedy. Okolo nej otáča sa jeden notáriuš a jeden daňový exekutor. Všetkých zraky otáčajú sa po equipaži z kaštiela

došlej a pozdravujú úctive grófku Kamillku, ktorá niesla veniec pre dnešnieho víťaza.

Pri objavení sa Kamilly pozerali závistlivým okom mladí šlachtickí páni na Aurela, on bol najlepší dostižník zo všetkých, v duchu tedy už každý vopred videl, že z tej peknej ruky Kamillinej odmenu venca on obdrží. Sám Aurel žiaril nadšením a radosťou, akoby veniec už bol držal v hrsti.

Dostihy sa započaly. Behali najprv o menšie ceny, menej výteční jazdci s menej výtečnými koňmi; medzi nimi aj roľníci. Rezkí synovia prírody bývajú obyčajne pochúťkou so svojimi dostihami. Oni nezávodia tak pravidelne, ako tomu vyučení panskí dostižníci; ale preto je jich behanie o závod nie menej zanímavým. I dnes tešilo sa mnohé oko v závodení tom, a nie menej i pekné očko mladej Kamilly. Štihlý, pekný šuhaj Štefan Uhrínovie, ktorý i o hlavnú cenu mal závodiť, behal i tu so súdruhami svojimi a zvíťazil. Kamillka bola celá bez seba radosťou a tliapkala útlymi rúčkami Štefanovi, podávajúc mu menší sebou prinesený veniec. O tomto venci nik netušil a tak bolo prekvapenie náramne veliké. No, hneď zabudlo sa však na to, bo nasledovaly výjavy nové. Len Aurel bol akýsi namrzený. Nastalo všeobecné napnutie. Išli závodiť o hlavnú cenu. Boj započal sa tuhý. Sotvaj začali štyria jazdci, na jích čele Aurel a medzi nimi Štefan, závodiť, už dvaja zaostali, takže Aurel so Štefanom sa spolu boriť počali. Všetko žaslo — jazdci nepopúšťali. Pokriky a posmelovanie obecenstva jích povzbudzovalo. Dobehli k cieľu, prvý Štefan, on ostal po druhýraz víťazom. Kamillka venčila ho u prostred jasotu a prekvapenia zas.

V.

Veselo uberali sa k dostihom tri nám známe vzácne osoby a smutné, zronené boly, keď sa tieže skončily; nie tak veselo šly ku ním tri iné, nám tiež známe osoby, a radosťou jim srdce žiarilo, keď sa z nich vrátily. Tie prvé tri osoby boly: grófka Kamilla, Viktor a Aurel; tie druhé zas: Kamillka, Magda Dolských a Štefan Uhrín.

Jako to rozumeť? Poďme po dostihoch aj na jejich majáles a vysvetlí sa nám to samo sebou.

Po vybavenych dostihoch jasá si mládež roľnícka a bláha v svojom, bláha v hrdinovi dňa Štefanovi. Takého zadosťučinenia, takého skvelého víťazstva nad pyšnou panskou čeliadkou ešte neslávila. Ale i nosí si na rukách svojho Šteľana, nosí ho nie len ona, nosí ho i stárež. Dobre padne tým sošedivelým otcom videť na svet súceho, slavného junáka, ktorý vie byť veľa v mále, vie byť cťou a chlúbou svojho rodu. A nie len stárež nosí na rukách Štefana; nosia ho a klonia sa mu i devy. Ovenčila ho ruka urodzená, no venčily ho i robotné ruky jich. Venčily ho tie ruky, z ktorých nejedna vďačne by sa bola do tej jeho mohutnej pravice vložila; žehnajú ho tie oči, z ktorých nejedno zaiskrí, keď sa naň upre. Len Magdina rúčka ho nevenčí sama, len jej očko po ňom neziera si samo. Čo je Magde jej roveň, čo je Magde Štefan? Okolo nej, okolo grófky Dolských, tak zvanej, otáča sa ľúboštebotavý skutočný gróf Aurel.

Ale či tie dostihy celý svet na ruby obrátily? Tak asi to vyzerá.

Na mladú grófku Kamillku zanevrela hrozne jej pani matka, i Viktor i Aurel. Ona celému svetu na vidomoči zase prezradila svoju nešťastnú, predpojatú úľubu k roľníckemu stavu. Načo dvarazy venčiť Štefana? Ani oka nemať pre Aurela, ani jedným jediným slovom ho nepoľutovať, ani jedným jediným slovom ho nepotešiť, ani jedným jediným výrazom tváre nedať na javo sústrasť s ním!

Grófka Kamilla chcela sa opätne odstrániť z toho miesta múk, na ktorom miesto očakávaného pocitu radosti, len pocit toho najväčšieho rozhorčenia zakúsila. Ale etiketa jej to urobiť nedovolila. Zostala i s Viktorom, robiac milú tvár k nemilým výjavom, medzi ktoré patrila i tá, keď Aurel nápoky nechajúc Kamillku, počal dvoriť Magde. Grófka Kamilla dohovárala preto priam svojmu švagrovi; ale ten ju uspokojil, vec tak jej vysvetliac, že to len dvorenie na oko, aby vzbudilo žiarlivosť u Kamillky a vyliečilo ju z jej dosavádneho protiprirodzeného sa chovania. A čo mladá Kamillka? Pre tú ozaj mohol robiť, čo len na svete kto chcel; ona si nikoho nevšímala, ona v svojom blahom cite pre žiadne

zovnútorné dojmy dnes smyslu nemala. Veď bol jej tajný srdca idol víťazným hrdinom dňa a ona ho verejne, ona ho dvakráť ovenčila. —

I zakvitly lúčiny šumnými devami a ozvaly sa ľúbovonné háje rezkými spevy a oživly hudbou, tancom a veselými ihrami. Všetko bolo veselé a ukochané — ač zábavníci rozmarní rozdelili sa na dvoje. Osve baví sa chasa roľnícka a osve čeliadka panská. Len tam medzi pánmi zabáva sa Magda a tu i tu medzi roľníkmi, nedbajúc na panské predsudky i na výhražné svojich zraky, objaví sa pekná Kamillka. A jako tú Magdu v panskom kole potutelne všetko vysmieva; tak Kamillku v kruhu roľníckej čeliadky všetko zvelebuje; Ale Magda nevidí tie mnohovravné zraky panských mladíkov i mladíc a Kamillka nemá pre zovnútorné dojmy dnes smyslu, nemá pre lúče zrakov ľudských vidu, jej lúče blaženosti ožiarujú srdce. Však žiari i ona sama. I v panskom, ač dnes na ňu zanevrelom, i v roľníckom jej tak povďačnom kruhu cítia jej lúče.

A Kamillka tančila so Štefanom a užaslo všetko. Tak krásneho páru, tak šumného tancu málo vídať možno. Kamillka tančila so Štefanom síce len tanec tak zvaný obligátny; ale ani jeden ani druhý netančil ho obligátne. Za dovolenie k tancu privinul Štefan hlbokosklonený ruku grófky Kamilly ku perňám svojim, to isté urobil aj tanečnici samej. Ale prečo tejže rúčka trochu dlhšie v tej jeho pozostala, prečo sa v nej triasla, prečo jeho pravicu jemnúčko pritisla?

Čo je v piesni, nech sa kliesni.

Devušky roľnícke veselo spievajú, až sa rozsiahle roviny milo ozývajú. Roľnícke devušky takú pieseň nôta:

„Ovenči, dievčina,
Ovenči Štefana,
On zaslúži veniec,
Veď prevládal — pána.

Pyšní sme my naňho,
Sláva mu! Ať žije!
Každej mu šľachetnej
Hrudi srdce bije.

Bijú mu srdiečka,
Medzi nimi jedno,
Jeho tlukot zjasní
Celé žitie biedno!“

Čo je v piesni, nech sa kliesni!
A roľnícke devy ešte pieseň nôta:

„Voľakto si myslí
Že bude z nej paní,
Veru sám na posmech
Vynde, kto nás haní.

Vysoko si rúbe
A nízko mu padá:
Nech si každé srdce
Svoju roveň hľadá.

Šľachetné sa srdce
Grófky ku nám kloní,
Nestihne ho Magda,
Čo sa za ním honí.“

Ešte raz tisla Kamillka hrdinovi dňa, Štefanovi, rúčku na rozlúčku a ruka v ruke vyprevádzajú pánici pyšnú Magdu domov. Veselo si štebotajú, nezbedne jej bozky kradnú .... Ale už unikly v diaľke, len spev znie za nimi:

„Počkaj, pyšná Magdo,
Veď sa tebe stane!
Zostarne sa, potom
Na ocot zostane
Grófka Dolských!“

VI.

Grófka Kamilla sedela so svojou dcérou na druhý deň v letobúdke parku pri raňajkoch. Prišla o mnoho včaššie nežli Kamillka a prišla s namrzenou tvárou a iskry hnevusršiacima očima; nepokojne prechodila sa najprv v stromoradí, nesrozumiteľné slová sama k sebe hovoriac. Iste sa pripravovala k nemilému výstupu s dcérou svojou. Príčinu toho po včerajšej slavnosti, na ktorej sa jej dcérka tak podivne držala, snadno uhádneme. Bola v najväčšom prúde prípravy k hrmotnému tomu výstupu, keď medzi stromoradím srnčím krokom Kamillku prichádzať videla.

Tak utešená, tak príjemná bola tá jej Kamillka, tak si naivne vo všetkom počínala, taká prostota a srdečnosť ju zdobily, že grófka — ako sa k nej zblížila, tým pekným melodickým slávičím hlasom dobré ráno jej zavinšovala, ruku bozkala — počala tvár namrzenú vyjasnievať a oči utkvely jej s úľubou na tom peknom stvorení. I oslovila ju prívetive, posadila sa s ňou ku raňajkám tak, ako obyčajne; akoby ani celú bezsenú noc nebola sa pripravovala k hrmotnému výstupu.

Matka s dcérou raňajkovaly, o všeličom hovorily, len ešte na včerajšiu zábavu a slavnosť v reči neprišly. Či náhodou a či jej naschvál vyhýbaly?

Chyžná obsluhujúca grófky oznamovala, že práve šiel mimo mladý gróf Aurel a dal sa osvietenej panej porúčať a ruky bozkávať, idúc ešte len teraz domov z osady, kde sa od včera v spoločnosti bavil.

„Mimo šiel a dnu neprišiel.“

„Nechcel osvietenej panej byť nepríležitým.“

„Nemohla si mu riecť, že sme už pri raňajkach?“

„Však som riekla, prosím ponížene, ale on sa tak stavil, jako čoby to ani nebol počul, alebo nechcel počuť, pichol koňa ostrohou a cvalom letel ďalej.“

Chyžná sa zase vzdialila a bolo po dobrom rozmare grófkinom.

„Počula si, Kamilla?“

„Počula, maminka!“

„Čo povieš k tomu?“

„Ja k tomu slova nemám.“

„Ani srdce tvoje nič nepovie na to.“

„Ani to nie.“

„Tedy ti je Aurel docela ľahostajným?“

„Oj, nie, Aurel je môj bratranec, je moja rodina.“

„To si včera skvele dokázala.“

„Či som mohla ináč? Povinnosťou mojou bolo venčiť víťaza.“

„A ty si to urobila z celého srdca.“

„Vedľa zásluhy, maminko.“

„Kamilla, mám s tebou vážne slovo.“

„Počúvam, drahá maminko!“

„Nechceš sa vyliečiť z tej tvojej fixnej idey? Nevypúdiš zo srdca svojho tú prílišnú náklonnosť k ľudu?“

„Ach, ten ľud i tak nik neľúbi.“

„Ako si toho zasluhuje. — A čo teba do ľudu?“

„V ústave nás učili milovať bližného ako seba samého. Keď nám ľud robotí, o našu pohodlie sa stará, nesluší nám ho tedy opovrhovať.“

„Tým menej sluší však znevážiť si svoj stav na rováš stavu nižšieho.“

„Keď sa vyšší sklonia ku nižším a týchže povýšia k sebe, tým sa neznevážia, ale istotne len povýšia a do tým krásnejšieho svetla postavia.“

„Do pekného svetla si ty včera mňa a svoj rod postavila, keď si s rolníckou chasou držala.“

„Dopraj, mamušenko, aj tej kus radosti. Ona jej má tak málo, keď my v nej každodenne plávame.“

„Počula si, že sa Aurel hnevá; pomimo šiel a ani dnu nenazrel, čo dosiaľ ešte nikdy neurobil. Ten sa včera veru pekne nezabavil.“

„A s tou grófkou Dolských veru mal k tomu dosť príležitosti.“

„A nechápala si ty toho ostrú, na teba nameranú satyru?“

„Keď Aurel Magde dvorí, čo je v tom pre mňa za satyra?“

„Na vzdor ti to robil; keď ty s rolníckym Štefanom, on s rolníckou Magdou.“

„Gratulujem obom.“

„No, ja vám nie!“

„Včera gratulovali Štefanovi všetci.“

„Povedz mi, Kamilla, čo máš na tom prostom ľude? Či si v salonoch mojich v Pešti nenaučila sa znať hodných seladonov?“

„Ani jeden jediný sa mi z nich neľúbil.“

„Smiem sa pýtať prečo?“

„Sú to strojené lútky bez všetkej úprimnosti.“

„Hahaha! Rolnícky seladon je pravda úprimný až na zbyt!“

„Čo na srdci, to na jazyku.“

„Často i príliš úprimný.“

„Lepšie nad to: čo slovo, to lož.“

„A vzdelanosť?“

„Kto stavu svojmu zodpovie, je dosť vzdelaný. Kto vzdelanosť len affektuje, ten ešte nenie vzdelaným.“

„Kto ťa učil takým zásadám?“

„Matka príroda.“

„A gouvernantky a bonny?“

„Ako vidíš, nevyrvaly mi to zo srdca.“

„Vyplejem tú zlú zelinu z neho ja.“

„Však vyplaješ-li ju s koreňom, to srdce vykrváca.“

„Si v skutku nenapraviteľná? Nič nedbáš ani na posmešný súd sveta?“

„Súd sveta býva často nepravý. Svet súdi dla zdania a zdanie klame.“

„Mňa moje nie! Dla takýchto zásad by moja dcéra musela byť nešťastnou. Tomu chcem predísť. Na pozajtre sa' presťahujeme do veľmesta, tam musíš zabudnúť roľnícke chalupy i jích obyvateľov.“

Kamillka zanemela. Vstaly od raňajok a každá sa ubierala iným smerom stromoradím.

Chyžná prišla zo stola odpratať a nemálo sa nad tým divila, keď videla raňajky ani nedotknuté.

Grófka Kamilla dala rozkaz hotoviť sa na pozajtre na cestu a Kamillka slzila. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Dr. J. M. Hurbanovi.

(Ku dňu 19. marca 1880.)

„Boly ste v sláve, široké končiny;
Lež slávy palmu vyrval z hrsti iný . . . .
A kto ju vyrval? — mlč srdce zvedavé,
Nejätri plameň v prsiach tajne vrúcich
A nepreklínaj — — — — — —
Spokoj sa v slzách po tvári tekúcich;
Prejde to mračno, čo ti svetlo kryje,
A puk zakrytej slávy sa rozvije!“ —

Takhľa nezúfajme! —
Veď máme Mojžiša, — máme prorokov, —
Len tých poslúchajme!
Dosť, — oj dosť trpeli sme, — tisíc tomu rokov,
Čo na poli zrady padla sláva naša . . . .
Hruď týraná vždy v krutom čo stoná
Bez útechy manstve Faraona,
Čakajúc marne svojho Messiáša!
A v dobe tej, kde rod náš už i reptať sa bojí,
Vrah divý s ním vždy horšie nakladal,
Vtedy mu Bôh anjela-strážcu dal,
Aby cele nezhynul v tom boji. —

On hľa to! — ten muž, ktorý
Vidiac jak veriaceho krvou
Pohan napája zem, horí
Sa s ním, a čo biednou mrvou
Ním silným ramenom svojím zatriasa . . . .
A ajhľa — divy! tamo všeľudstva mu spása
Vo plamennom zjavuje sa rúchu, — — —
A nemôž' veriť on vlastnému ni sluchu:
Slúcha veď, jak rečou svätou takto mu hovorí:
„Ťažko mi, keď v tisícerej biede zriem
Ľud svoj — čúvam ho upeť v jarme tyrana,
Nuž veď ho v dávnu otcom zasľúbenú zem, —
Tam uč ho v pokore vzývať svojho nebies Pána!“

A tak sa stalo, — —
Ludskému čo umu nemožným sa zdalo:
Rozstúpily sa pyšné mora vlny, — —
A mohutným prúdom pochod ten sa vlní,
Až breh druhý zaplaví rodina tá celá:
Hospodinova veď nad ním ruka bdela! —

Tys' to bol, čo — keď vyprahly boly smädom
Rty naše — čarovnou hoľou na ducha svojho bralo
Uderiac — vylúdils' dušiam prameň živý! . . . .
Hoj, divúce divy! — — —
Ty kŕmils' nás úst svojích sladkým mädom,
Ty láskou objímals' nás, keď nebo nás trestalo! . . . .

Hľa v púšti sme! . . . .
A hajno zmíj a hnusných zemeplazov
Otáča nás, — — —
Krev a život z tela nášho ssaje! —
My darmo nariekame nad vlastnou svojou zkazou,
Naše lkanie bez ozveny — je čo v púšti hlas, —
Nebo ním svoju kliatbu neodkľaje! . . . .
A Ty čo? — Ty zpínaš k nemu zbožné svoje ruky,
By odvrátilo od nás bied tisícerých muky! — —
A hľa! — prelomils' nebesia, — —
K vrúcej prosbe Tvojej Bôh ucha naklonil —
A milosťou svojou sklonil
Sa k nám — dajúc vnuknutie Ti, —
Bys' vztýčil spásy znak. — —
Hľa zázrak!
Čo v klin matky nežnej dobré deti
Umdlený v silnej viere podeň klesá
Ľud ten, vzýva Ťa a plesá,
Bo verí v divy! — — —
Verí, že mizne — hynie už vrah jeho divý!

Tys' to bol, čo v srdci láskou vzňatom
Nosiac nás dals' zákon boží nám,
V ňomžto skrytá je všeľudstva spása
A ktorý vraví: „Cti otca svojho i matku svoju,
Bys' tak vošiel k večnému pokoju!“
A čos' videl? — videls', jak mnohí koria sa
Pred zlatým teľaťom, —
Zpupne zavrhnúc pravého Boha chrám!

Hoj, trpké to ovocie zázračnej tak snahy!
No pevný duch Tvoj všetkému odolá —
A hŕstku verných vôkol seba volá:
Nech v hriechoch svojich tí len ostávajú nahí!

A zrakom roztúženým ziera duša Tvoja
V bájočnú ríšu, ňouž vanie voľnosti lahoda;
V ktorej jará šelestí vždy palma pokoja,
V nejžto na lásky trône bratská velic shoda. —
A slzou bôľnou hľa zrak sa Ti kalí,
Mrak žiaľu dušu pevnú Tvoju halí
A hruď k nebu v desnom zalká stenu:
„Či ešte i ja kročím v zem tú zasľúbenú?!“

A nebo nič -- jakoby nežilo,
Mlčí s tým, čo v svojej rade uložilo!
No a keby i tá bola
Jeho najsvätejšia vôľa
Že schránka *ducha* Tvojho prv v rum sa sossuje:
Nech darený je *ním* slovanský — šťastnejší Jozue!

Cyrill Gallay.

Anthropologické úvahy.

Určitosť v rôznosťach ľudských plemien.

Dľa *Karola Rosenkranza, K. V. Zapa* a iných *P. H.*

(Pokračovanie.)

Kmen románsky je dedičom mena i krve dávnych Rimanov, ale valne pomiešaný Keltami a Germánmi, jako o tom nie len povaha fysická ale aj duševnia, menovite reč, dosvedčuje. Keď sa reč svetovládnych Rimanov odznačovala mužskosťou, tvrdosťou a majestátnosťou, terajšie románske reči vyznačujú sa mäkkosťou, jemnosťou, sladkým zvukom a ženskosťou, prečo si jich aj ostatný svet, menovite francúzsku a italskú, velice obľúbil a prvšia stala sa aj z iných príčin módnou i diplomatickou rečou europejských národov.

Kmen tento je čo do podoby telesnej krásne srastlý, v severnejších krajoch sídiel svojich, jako v polnočnom Francúzsku, v Hornej Itálii a vôbec medzi vrchami, pleti belšej, na juhu ale počernavej s čiernyma očima, plných výrazu a ohňa. O celom kmene riecť možno, že má viac reálneho nežli ideálneho pohľadu na svet a život, odkiaľ je i spoločenský život u neho velice vyvinutý a mravy jeho jemné, uhladené. V stredoveku, kde ritierska povaha prevažovala, boly zvlášte národy tohoto kmenu nosičami ritierskeho ducha a manírov, a tak Španielci, Francúzi a Italiani, ostatní menej ako tamti, ponevač v Italii zavčasu povstaly a rozvily sa svobodné obce, a dobre vieme, že pri feudalisme, ktorý monarchicko-aristokratický princíp nesie, najväčšmi sa zmáhal duch ritiersky.

Zpomenutému realismu práve priečiť sa zdajú tento ritiersky duch a s ním spojené dobrodružstvá i romantická láska, ktoré by človek náchylný bol istému idealismu pripisovať, lež nenie tomu tak, lebo tu nenachodíme idey na božstvo a večnosť sa vzťahujúce, a ducha ľudského k dokonalosti kresťanskej pobádajúce, ale radšej iba zpríjemňovanie a osladzovanie zemského života, jemuž sa tymito činníkami, totiž vyznačovaním sa silou, udatnosťou, hrdínskosťou a s ním kráčajúceho panstva a moci, jakož i jemnejším obcovaním s pekným pohlavím, vyššieho lesku dodáva, že sa v tomto sveteválečných dejov, ženská temer zbožňuje a pohlavnia láska skveje sa v glorii nadzemskej! Tu je teda život nižších sfier u bohatých a mocných k sláve vyššieho života povýšený, jakoby cieľom ľudstva bola ritierska zábava a rozkošenie! No nižšie vrstvy národov neboly týmto čudesným duchom dotknuté, lebo museli mozolne pracovať a trápiť sa pre rozkošný a skvelý život svojich pánov. A poneváč i u Germánov feudálny vývin štátov zavládal a kmen románsky s germánskym do neustáleho styku prichodil, spatrujeme i tu podobné hýbanie sa, podobný život, dobrodružstva a romantickú lásku, kde dve duše, dve srdcia tak v jedno splývajú, že jeden bez druhého žiť nechce a nemôže, a preto väčším dielom je konec tejto lásky tragický.

Surové ešte národy, ktoré pomaly splývaly s národom rímskym a z výbojcov stali sa podmanencami ducha grécko-rímskeho, prejali vzdelanosť starého sveta, opustili svoju divokosť, skrotili, umravnili a sošlachtili sa, lebo premohol jich jemnejší ľudský mrav a krásne umenie i spanilejší život ducha vlialy sa do foriem nových, keď s vierou kresťanskou nový netušený ruch ovládal národy ro-

manisujúce sa, nevládajúce vzdorovať geniu starých Rimanóv a Grékov. Lež filosofia nehodila sa ešte pre ních, ani štátny pochop grécko-rímskeho sveta, preto rozvíjala sa tu nie chladná ale poetická reálnosť, nie odťažená všeobecnosť, ale živá individuálnosť, a to je ten duch ritiersky, ktorý život zo strany milej reálnosti poníma a jemu sa rád oddáva v požitkoch rozkošných. I tým samým vyvinúť sa musely v rómánskom kmene poesia individuálnych výjavov života a živé chopenie sa krásneho umenia. Mocní a bohatí budovali si nádherné paláce, otáčali sa celým sprievodom ritierskych panošov, spoločenstvom krásnych paní a devíc, lámali kopie a meče na turnajoch, k pocte kniežat a vznešených dám prevádzaných; pri ritierskych hodoch a zábavách zavznieval ľúbezný spev popri harfách a citarách, oslavujúci skvelé činy hrdinov a šťastnú alebo nešťastnú lásku vysokorodých zaľúbencov. Sochy a obrazy bohov grécko-rimských ustúpiť musely sochám a malbám Spasiteľa sveta a jeho matky Bohom vyvolenej, pre ktorú i ženské pohlavie nesmiernej úcty dosiahlo. Za tým venovano súc krásne umenie službe cirkve kresťanskej, dochádzalo čím diaľ tým slávnejšieho rozvoju, lebo budované preslavné chrámy, ozdobené rezbami znamenitými, slúpami velebno-nádhernými, fresko-malbami utešenými. Oltárov slávu, krásu i bohatú ozdobnosť sotvy možno opísať, lebo svätosť i velebu bohoslužby oni obzvlášte znázorňovali, dej vykúpenia hriešneho ľudstva tu býval najživšie predstavený. I tie nemé ináč chrámové múry staly sa pomocou skladby a foriem staviteľského umenia výmluvnými, keď dobre rozdeleným stienom a svetlom hneď nekonečnú túžbu po Bohu budily a hneď zase nevyslovnú radosť vyvolávaly v duši zbožnej a v srdci božstvom žňatom. A keď k tomu umiestila v nich cirkev obraz božského Spasiteľa, duchom svatosti a dobroty sa skvejúceho, alebo sochy a obrazy sv. Apoštolov, službe kráľovstva božieho úplne posvätených, alebo mučedlníkov viery a pravdy neohrožených: všetko toto hovorilo k dušiam o Bohu presvatom, o Spasiteľovi premilosrdnom, a o tom Božom duchu z neba, ktorý sluhov a svedkov Pána verných naplňoval, premilostnom, že i ten do seba zahrúžený ctiteľ Boha a úprimný vyznavač Vykupiteľa svojho musel byť povznášaný k Bohu a k večnosti, k nebesiam ku trónu božiemu, kde Hospodina slávou večnou sa odievajúceho večným Halleluja oslavujú zástupy anjelov a vyvolených odo Pána duší. Ale i sama svätá bohoslužba s prekrásnym spevom a srdce i ducha prenikajúcou hudbou musela ctiteľa božieho sťa na kriedlach unášať k preslávnemu stánku božiemu, aby Hospodinu kládol u trónu jeho obeť vrúceho vďakou srdca, i tešil sa nekonečnej milosti jeho. Umelci teda: staviteľia, rezbári, sochári, maliari, speváci a hudobníci dopomáhali k rozvlneniu sa najsvätejších citov a myšlienok v srdci človeka. Tak hľa románske umenie na poli svätom došlo vrcholu svojho čudesného rozvoju!

Ale aj svetodejinný život smrteľníkov, slúžiaci k povzneseniu, zdokonaleniu a oblaženiu ľudstva, oslávilo krásne umenie tak predivne sa rozvinuvšie v kmene tomto, menovite u Vlachov, Francúzov a Belgičanov. Na sklonku stredo- a na počiatku nového veku predstavováni v sochách a malbách už aj hrdinovia dejov svetských, stavány jim veľkolepé pomníky, skutky jejich slávené boly v epopejach, a aj hudba zvečňovala jednotlivé oddiely jejich života. Mimo toho zkvetla u kmena tohoto poesia lyrická a dramatická, tamtá neslýchanú moc obživujúcej všetko ale chvílami aj umárajúcej pohlavnej lásky hlásajúca, táto zase život ľudský povšedný i vznešenejší, vo všetkých jeho sférach, oddieloch a ťahoch, v radosťach i v žalosťach, v bojoch, utrpeniach i víťazstvách verne predstavujúca a po čiastke aj idealisujúca, aby národy uhliadajúc sa tu akoby v zrkadle, tým oduševnenejšie kráčali ďalej a napred k dostúpeniu určenia svojho, neprestajného zdokonalovania seba, k okúšaniu blaženstviev bohoľudského života!

Románsky kmen, zahrňujúc v sebe Francúzov, čiastku Belgičanov, Španielov, Portugalcov, Italianov a Rumunov, hral už veľký zástoj v Europe a jeho zásluhy o europejskú civilisáciu sú neodškriepne. Svobodnejšiu správu do štátov

europejských zaiste tieto národy uviedli; v Italii kvitly prez storočia svobodné obce, ktoré ju pozdvihly; prvá francúzska republika nadala svetu širšiu svobodu, a prvé cisárstvo Napoleonidov obdarilo Europu humánnymi zákonníkmi, ktoré poprijímaly a podržaly mnohé štáty aj potom, kde Napoleonovo svetopanstvo zmizlo. Pozatým stalo sa Francúzsko pod orleánskym Filipom konštitucionálnou monarchiou, a tejto vlivom upevnila sa aj švajčiarska svobodná obec. Belgia je teraz malý, ale ústavne spravovaný štát. Španielsko žilo iba krátky čas dni slávy, pozatým následkom meravého absolutismu a rozbrojov vnútorných skleslo na moc druhej triedy. Portugalsko udržuje sa voľnou vládou a zdarným kupectvom, ono žije bez svetového hluku, spokojené samo v sebe, neprotiviac sa ideám postupujúceho v osvete a vzdelanosti ľudstva. Italia vyšvihla sa v novších časoch na veľký stupeň moci a je, od stredoveku počnúc, preslávená svojim krásnym umením, jej literatúra prechováva nejeden bohatý poklad v obore historie, prírodozpytu a hvezdárstve, má veľkých lyrických básnikov a hojný počet povestných dramatikov; opera u nich jako u spevákov a hudobníkov výtečných na najvyšší stupeň dokonalosti sa pozdvihla. Priemysel kvitne ako aj vo Francii a jej obchod, v ňomž už za starodávna šťastní boli a bohatli Vlaši, vždy viacej sa šíri po svete, rozvážajúc i svoje vlastné, jakosťou i úhladnosťou vynikajúce výrobky, menovite tovar hodbabný, sklenný a slamenný (florentinské klobúky).

Rumuni, až v novejšej dobe od Turecka úplne neodvislými učinení, čo do ľudu zaostali síce v europejskej osvete a vzdelanosti, ale vyššie vrstvy národa radi navštevujú cudzozemské vysoké školy a university, a možno i pri nich videť blahodejný vliv vyššej kultúry. Uhorskí, sedmohradskí a bukovinskí bratia týchto statne kráčajú za nimi, ostávajúc vernými národnosti svojej a milujúc velice jazyk svoj, jako i vieru grécko-katolícku, patriac k sjednoteným i k nesjednoteným. Literatúra tamtých bratov, už pokročilejších, je jim na dobrej pomoci. Národ tento velice sa ponáša na Slovanov, jich otáčajúcich, ktorý mimo toho v reči svojej množstvo slovanských slov a koreňov prechováva. Oni sú národ čerstvý, jarý, otužilý, peknými darmi tela i ducha nadaný, zvlášť dobrosrdečný.

Spomenutí už Francúzi sú slávnejší ešte nad Italianov, lebo svojou historickou minulosťou a svojím zasahovaním do novejšieho veku i prítomnosti sú pamätný a nad iných vynikajúci národ, ktorý svojou dobrosrdečnosťou a povšechnou úctou ľudstvu hodí sa dobre k tomu, byť prostredníkom k sbratreniu rôznych od seba europejských národov. O jeho reči sme sa už zmienili; jeho literatúra je veľkolepá, do všetkých oborov vedy zasahujúca, významná čo do plodov belletristiky a domácej historie, ako aj ethnografie. V mathematike, prírodozpyte, prírodopise, v astronomii, v lekárstve a v politike sa vysoko povzniesli; sú opravdu humánny a milý národ, kto jich bližej pozná, nemôže jim byť nepriateľom! Znajúc jejich nekonečnú túžbu po cti a sláve zemskej, vedeli jich panovníci jejich použiť k cieľom svojím, ktoré nie vždy osožily národu. — Tak Napoleon I. i III. veľké nešťastie jim zapríčinil, jeden i druhý potoky krve prelievajúc v bojoch nie za sväté zásady, ale za márne, krátko trvajúce panstvo v Europe a inde vedených. Oni v obcovaní s ľuďmi nedostižní, samá zdvorilosť, priateľskosť, úslužnosť, sdieľnosť, shovorčivosť, útrpnosť a podielubravosť na lose bližných svojich, k tomu milí, živí a interessantní zabávatelia iných, boli posiaľ všade vítaní a doteraz dávajú tón spoločenskému životu i vládnu módou na toľko, že jich ostatný svet v jejich vtipnej vynálezčivosti, menovite v strihu a nosení rúcha, jako aj v iných maníroch ochotne nasleduje. Škoda, že pri svojom vtipnom duchu (esprit) veľa nebezpečných opravdivej vzdelanosti a mravnosti živlov v sebe prechovávajú. — I Kant jim priznáva konversačný vkus, ľúbeznosť a živosť, s ňouž často ľahkomyseľnosť súvisí, i ducha svobody, ktorý prikrátku úzdu, a najmä tvrdú na dlhší čas, netrpí. Kto chce nad národom týmto panovať, musí mu viac lichotiť ako ho tvrdo karať.

Národnia hrdosť Španielov je napospol známa, ona preniká nielen vyššie, ale

aj ty najnižšie vrstvy národa, tu i ten roľník a pastier cíti svoju ľudskú hodnosť a nedá si ju šliapať. V ohľade tomto veľa zábavných anekdot rozpráva sa o nich. — Španiel je zriedka v našom smysle a spôsobe veselý a zdá sa, akoby ani žartovať neznal; on jako vo verejnom, tak i v súkromnom živote je vážny a sviatočný. Túto jeho vlastnosť odvodzujú daktorí od Arabov, s nimiž sa národ tento za časov panovania jejich v Španielsku krevne smiešal. Je to zriedkavosť, keď si španielsky roľník alebo pastier zaspieva a zatancuje; ale vraj, keď raz k tomu dôjde vec, konečne aj iní, takýchto veselcov otáčajúci, akoby iskrou mlunnou trafení, zatančia si svoj „fandango.“ Slabšie jejich stránky sú, že sa ničomu neučia od cudzých, necestujú, aby poznali cudzé národy, vo vedách zaostávajú vždy za inými, ťažko sa dajú nakloniť k reformám, nemilujú stálu činnosť a pracovitosť, ba sú na to hrdí, keď nemusia pracovať. Jejich zaľúbenie v ukrutných divadlách, jako dívanie sa na zápasy s býkmi, a niekdy na mučených pre vieru (Autodafé) nedobre účinkuje na citlivé srdce. A toto poznamenáva o nich filosof Kant!

O Italianoch hovorí tenže mudrc, že spojujú francúzsku živosť a veselosť s vážnosťou Španielčana; zvláštna známka jejich je: naladenosť smyslov k pocitu vznešeného a krásneho; odtiaľto vyvinul sa u nich ten umelecký vkus, ktorý jich osobytným národom sveta činí, ako niekdy Grékov, ktorí za starého veku nemali rovného sebe národa na zemi. Keď Francúz privátne zábavy obľubuje, miluje Italian verejné vyrazenia, ako: pomposné výstupy, pochody, veľké divadlá, karnevale, maskerády, verejné nádherné budovy a malby štetcom prevedené; je milovníkom rímskych starožitností vo veľkom slohu, on chce videť i videným byť. Jim sa pripisuje nález zmenôk, bánk a lutrie. Svobodu milujú a zažívajú nielen samostatní ľudia, ale aj jejich gondolieri (prievozníci) a lazzaroni (žobráci). Conversovať (besedovať) ľúbia vraj v nádherných sieňach (chyžách), pri čom hostia dačím i na zákusku núkaní bývajú; to však divno, že dosť priestranných a pohodlných izieb k nočnému odpočinku nemajú. Od ostatných Europanov káraná býva jejich vášnivosť a náruživosť, v ktorej to často až na nože prichodí; tiež za zlé sa jim pokladá trpenie zbojníkov (banditi) a zákerníkov, ktorí za dôb už minulých, keď sa na posvätené náboženstvom miesto dostali, pred rukou spravedlnosti ochránení boli.

(Pokračov. nasleduje.)

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

(Pokračovanie.)

Druhé jednanie.

(Noc, ulica; na pravo dom Silného, na ľavo Štebetkovej. Na ulici dupot, akoby koňský, krik, volanie: „ohó, hahó! Anakreon! stoj!“ V tom kriku vytiahnu oponu.)

1. výstup. Sabinka (v dome, tak že ju nevídať). **Herkules.**

Sabinka. Herkules! ale si počul?

Herkules. No, čože je? čo ma budíš a nepokojíš?

Sabinka. Nuž či nepočuješ? Dejú sa hrozné veci v meste! Tak sa mi zdá, akoby generalmarš bubnovali!

Herkules. Nuž nechaj jich, nech bubnujú! Ba ktoby ho bubnoval? veď nemáme vojakov!

Sabinka. A či mestský bubeník nemôže —

Herkules. Eh, daj si pokoj, veď sa mu bubon pukol, a nový ešte nekúpili.

Sabinka. No len počúvaj — blíži sa. (Otvorí oblok a vyzre von.) Ale je tma ako v rohu, nič nevídať.

Herkules. Nuž tedy ľahni si a drichni. Aspoň mne daj pokoj, ja chcem spať.

Sabinka. No veď ti len pokoj. Drichniže tedy, trebars do súdneho dňa. Veď si i tak k ničomu jinšiemu nie súci. — Ale takto o samote je teskno. (Vyzerá von oblokom.) Len keby dakoho videť mohla. Ale ani hlásnika, ani nikoho. Ach! zdá sa mi, že pani

Štebetková otvára oblok. — Veru naozaj. No chvála Bohu! aspoň živej duše vidím.

2. výstup. Štebetková (vyzerá oblokom). **Sabinka** (tiež).

Štebetková. Ale ste počuly, pani susedka?

Sabinka. Ach, pravdaže som počula všeličo, ale neviem, čo je to. Celkom som predesená.

Štebetková. I ja. Takmer som si stolík prevrhla. Dorka, moja slúžka, zobudila ma z najlepšieho sna krikom: milosťpani, krik je na ulici. Kričia stoj, a potom utekajú. — Myslím si: či dostaneme dáku leberiu? — Ale kto mal štýr mužov, nenaľaká sa tak skoro. — Vstanem, obliekla som si ani neviem čo. — Či pán Silný spí?

Sabinka. Môj muž? Budila som ho, ale bezpochyby zase zaspal. Zdá sa, že ten krik utíchnul — ale by som predsa chcela znať, čo to bolo.

Štebetková. Len počkajte — — počujete? zase počína.

Sabinka. Ach áno, vskutku. Bože môj, čujem galôp koní.

Štebetková. A krik: volajú: ohó! ohó!

Sabinka. Či sú to vari kozáci?

Štebetková. Veď nemáme vojnu s Ruskom, zkade žeby sa tu vzali.

Sabinka. Veď roku tisíc osemsto štyridsaťdeviateho tu v okolí ležali táborom. Či poniektorí nemohli ostať ukrytí tu?

Štebetková. Ach, tak by už neboli viac mladí, a preto ani nebezpeční.

Sabinka. Krik je v susednej ulici. Aha, či počujete i tu neďaleko krik?

Štebetková. Naozaj počuť!

Všetečka (von z javišťa volá): Sem! do zbroja! Mesto je plné ozbrojených lúpežníkov! Vstaňte hore, milí spoluobčania! nedajte sa vo sne prepadnúť! Sem sa, kto si mužom! Hore, susedia, páni, občania, hore!

Sabinka. Ach, beda, prebeda! Ozbrojení lúpežníci v meste! Silný, Herkulesko, Herkules! vstaň a bráň sa a svoju ženičku! — Ani sa nehne!

Štebetková. Aha, tu niekto prichodí. Kto je to?

3. výstup. Všetečka. Predošlí.

Všetečka (oblečený vo vrchnom kabáte, na hlave čáko a pod ním nočnú bielu čapicu, ktorej kycky na čelo visia. Na pleci starú pušku a za pásom kutáč). Nebojte sa, panie moje, to som ja, pán Všetečka.

Štebetková. Čo sa robí, pane Všetečka? Prosím vás, vysvetlite a objasnite nám celú vec.

Sabinka. Ach! hovorte, hovorte, stojíme ako na uhlí; nevieme, čo to všetko znamená.

Všetečka. Čo sa robí, panie moje? Nechcel bych vás nastrašiť, ale nebezpečenstvo, veliké nebezpečenstvo je tu.

Sabinka. Ach, pre Pána Boha! hneď som si to myslela. Herkules! počuješ nebezpečenstvo —

Všetečka. Celá tlupa lúpežníkov na koňoch je v meste, bezpochyby s tým úmyslom, aby ohňom a mečom všetko poplienili!

Štebetková. Ó nebesá! a videli ste tých zlodejov?

Všetečka. Pravdaže, lebo keď som vráta na dome otvoril, práve vtedy tá tlupa s krikom a hlukom preletela popri mne.

Sabinka. A je jich mnoho?

Všetečka. Nemal som času jich počítať, tak strmo prebehli podľa mňa. Ale podľa jích kriku súdiac, bolo jich aspoň sto.

Sabinka. Ztratení sme! A môj Herkules spí ako zarezaný.

Štebetková. A junácky pán Všetečka osmelil sa výnsť na ulicu. Nebál sa svoj život položiť za blaho mesta.

Všetečka. Pravda, ale chcel bych mať pomoc a podporu. Ja sám neodolám celej tlupe zločincov. Zobuďteže pána Silného, je i vskutku silný a zastane —

Sabinka. Horkýže silný! Nieje on taký silný, ako vyzerá, a ani ho budiť neidem; dosť som sa už natrápila, všetko darmo. Len zamrmle a obráti sa na druhú stranu.

Štebetková. Nuž ale, keď tí lúpežníci chcú nás vo sne prepadnúť, načožc robia tento náramný krik?

Všetečka. To musí byť nová taktika — musia mať pri tom niečo za lubom. — Ha! tu niekto ide! Stoj! Kto to? (Namerí pušku.)

4. výstup Mastičkár. Predošlí.

Mastičkár (v nočnom obleku a so striekačkou). Čo? kto to? Sám kto to? Odpoveď, lebo strelím. (Mieri striekačkou.)

Všetečka. Ach, pán Mastičkár! Videli ste tých lúpežníkov?

Mastičkár. Nevidel som nikoho, ale počul som krik a volanie: sem, do zbroja! Vstal som, na truc mojej žene, ktorá ma ešte nechcela pustiť.

Všetečka. Nuž a s týmto inštrumentom chcete strielať?

Mastičkár. Vzal som, čo mi bolo pri ruke. Nieje tá striekačka taká ťažká ako tlk. — Tedy lúpežníci v meste? Kdeže sú?

Sabinka. Behajú po uliciach —

Mastičkár. Behajú? to je divno.

Štebetková. Dobre by bolo zobudiť mešťanostu.

Mastičkár. Mešťanosta nieje doma. Ale ja nič nepočujem. Tak sa mi zdá, pane Všetečka, že sa vám snívalo s lúpežníkmi.

Všetečka. Snívalo? čo vám napadá? Len sa opýtajte týchto paní, či nepočuly i ony ten krik, čo robili tí oplani.

Sabinka.
Štebetková. } Áno! áno!

Sabinka. Ja som mnoho, veľmi mnoho očula!

Štebetková. A ja tiež! Ale, pánovia, vy chcete pomoc? I ja vám prispejem! (Odbehne a vráti sa s dvoma kastrolmi.)

(Počuť kroky po ulici.)

5. výstup. Suchodolský. Predošlí.

Všetečka. Kto to?

Mastičkár. Kto to ide? Ohlás sa, alebo —

Štebetková (búcha kastrolmi dovedna).

Suchodolský (trasúcim hlasom). Nestrieľajte, pre Pána Boha! ja som to, priateľ, Suchodolský!

Všetečka. Áno, on je to, Suchodolský. Staňte si do radu!

Suchodolský (urobí tak, oblečený len tak nedbalo, ale na hlave má čepiec). Pánovia moji, priatelia drahí, či viete, aké nebezpečenstvo nám hrozí?

Všetečka. Vieme, že zločinci sú v meste, a že len zlé úmysly mať môžu.

Mastičkár. Ale čo vidím? Pán Suchodolský preobliekol sa za ženskú!

Suchodolský (obzerá sa). Myslíte? naostatok možno, že som v náhlosti a strachu pochytil, čo bolo pri ruke.

Štebetková. No veď to len čepiec má ženský.

Sabinka. Ale kde ten vzal?

Suchodolský. Pánovia, tá tlupa prešla popri mojom dome, a viete, čo nechala po sebe? Oheň!

Sabinka. Oheň?

Suchodolský. Áno, áno, oheň, videl som ho na ulici. Chcú mesto podpáliť, aby potom lepšie lúpiť mohli.

Sabinka. Ach! to by bolo!

Štebetková (bije kastrolmi dovedna). Bum! bum!

Všetečka, Mastičkár, Suchodolský (zľaknú sa na tento buchot, Všetečkovi vypadne puška z rúk, Mastičkár potisne striekačku a strieka Sabinke do tvári; Suchodolský trasie sa ako osyka).

Všetečka. Pre Boha! čo znamená zase ten huk? (Dvíha pušku.) Či strelili z dela?

Štebetková. Nie, nie, ja som to bola s mojimi kastrolmi. Chcela som lúpežníkov naplašiť, akby sa zblížili.

Všetečka. To je múdry nápad. Polovic mesta zobudiť môžete. Nazdajú sa, že šturmujú.

Mastičkár. A keď všetci obyvatelia zobudení budú, neopováža sa lúpežníci podpáliť mesto.

Sabinka. Oheň! Nechápem, ako môžete hovoriť o ohni; ja som samá voda!

Suchodolský. Pani Štebetková, len ešte zo pár úderov, dojista dostaneme posilu.

Štebetková. Veľmi vďačne; uvidíte, ako znám bubnovať. (Trepe kastrolmi dovedna.)

Herkules. Čo je to? či nám robia mačacinu? Povedzže tým muzikantom, že nie sme mladoženíci.

Sabinka. Pravda že nie; ale len spi, keď nechceš vstať ani v takomto hroznom nebezpečenstve.

Herkules. Nebezpečenstve?! Oh, ja som pokojný!

6. výstup. Veselý. Predošlí.

Veselý. Hahaha! čože robíte? čo znamená ten buchot, čo robí pani Štebetková v svojom obloku? Zdá sa, že svoláva ľudí, aby jej robili serenádu! A táto puška... a táto striekačka... a tieto obleky... Hahaha! či máme už fašangy? a pri tom maskový pochod? či čo to

všetko znamená? Nie, ale pán Suchodolský s tým čepcom! hahaha!

Všetečka. Mladý pane! nesmejte sa! niet tu príčiny ku smiechotám. Jedná sa o veliké veci. Bezpochyby neznáte, že podpalači na koňoch behajú po meste a po uliciach, rozhadzujúc oheň!

Suchodolský. Tak je!

Mastičkár. No! či je to nič?

Štebetková. Hrúza, čo sa robí!

Sabinka. A ja nemôžem zobudiť muža!

Veselý. Podpalači? . . . tu v meste? . . . kdežo ste jich videli? Ja som nespal, lebo stojím tejto noci v službe, a nevidel som len pána Michala; behá s dvoma priateľmi za svojím oslom, ktorý, zdá sa, že jim ušiel a ku svojej zábave galopuje po meste. Ja neviem, aký liek pán Mastičkár dal tomuto oslovi, ale zdá sa, že to zviera má samý oheň v sebe.

Suchodolský. Nuž a ten oheň, roztratený po uliciach? Ja som sám videl na ceste.

Veselý. Tak? i to je možno! tí páni fajčili cigarky, keď naháňali osla, a možno, že jim v tom behu lebo odpadla cigara, alebo odharok sami odhodili. Veď sa to často stáva.

Štebetková. No, to tiež nestálo za prácu, takto pobúriť mesto, a Všetečka ešte kričal: do zbroja! do zbroja!

Všetečka (chodí sem tam, ako na stráži). Neverím, neverím, nedám sa omámiť; to je nemožno, žeby jeden osol taký špektákel mohol narobiť. To nech verí kto chce, ja nie. Veselý si to tak vysvetluje; ale ja neupokojím sa, kým neuvidím tých buričov svojimi vlastnými očami.

Veselý. No vaša žiadosť dosť skoro sa splní. Aha, tamto beží osol v galope! Zdá sa, že ho ešte nedohonili. Možno tedy, že prebehne ztato, alebo susednou ulicou. A tak ho i ztato uvidíme. Na každý prípad, tí, čo ho naháňajú, neidú pohromade, bezpochyby, aby sa jim zpäť obrátiť nemohol.

Všetečka. U čerta! ja pristavím to prekliate zviera, ktoré nás v noci nepokojí. Ja tým pánom ukážem, že ja sám viac vykonám, ako oni traja. (*Všetečka* v stred ulici stojí s napnutou puškou; *Suchodolský* a *Mastičkár* tlačia sa o zde domov a posledný v hotovosti drží striekačku; *Veselý* stojí na druhej strane a smeje sa; pani *Sabinka* a *Štebetková* hľadia z oblokov a posledná búcha kastrolmi ako dáky plukovný tambor. Ako sa blíži dupot oslov a hrmot za ním bežiacich, *Všetečka* hodí sa na zem a vystre ako strela. Pani *Štebetková*, mysliac, že je Všetečka v nebezpečenstve, tým väčšmi búcha kastrolmi; chce tým buchom pristaviť osla, ktorý ale druhou ulicou prebehnul. *Janko* a pán *Michal* prebehnú a preskočia cez Všetečku.)

Veselý (k Všetečkovi). Nuž tak vy pristavujete osla? Veru nebolo vám treba zastať si na prostred cesty, tak vystreť po ulici mohli ste sa i pri samých domoch!

Všetečka (ani sa nehne a neodpovedá).

Suchodolský. Je vari ranený!

Mastičkár. Ba zabitý, keď sa nehýbe!

Štebetková. Ranený? Počkajte, hneď prídem.

Sabinka. Zabitý? už idem i ja.

Mastičkár. Doneste môjho elixiru, dám mu z neho niekoľko kvapiek, to mu pomôže na nohy.

Veselý. Ranený nemôže byť. Osol šiel susednou ulicou a tí páni preskočili cez neho; ani sa ho nedotkli.

Štebetková (príde). Len ho dobre frotirovať! ak ho porazilo a pošinulo! (Chytá mu ruku a tre.)

Sabinka (príde). Len ho dobre kolínskou vodou postriekať! (Strieka mu na hlavu.) To ho prebere.

Mastičkár. Mali by sme mu dať z môjho elixiru. Ach, keby sme ho tu mali, už by bol na nohách!

Veselý (k Štebetkovej). A čo to máte v tých papieroch? to páchne veľmi silne.

Štebetková. Ja veru neviem! vzala som, čo mi padlo do rúk. Myslela som, že je to gáfor.

Veselý. Ó nie, gáfor je to nie! Dovoľte! (Vezme jej ten papier, pozre doň a privonia.) Ó, už viem, že ho s tým skriesim! (Strkne mu roztvorený papier pod nos.)

Všetečka (vyskočí). U paroma! čo mi strkáte pod nos? To je hrúza, otrávite ma! Fuj, preč s tým, to je horšie ako chlor!

Veselý. Vidíte, že som mal pravdu, použiť tento voňavý sýr; hneď skočil a začal hovoriť.

Všetečka. Sýr? vy syrom kriesite zamdletých? Fuj! to je ani romanticky, ani poeticky!

Veselý. To je možno, ale účinkuje, a síce veľmi rýchle účinkuje, ako to vy dokazujete.

Sabinka. Ach, pán Všetečka, či ste ranený?

Všetečka. Neviem... ale bezpochyby som!

Štebetková. A kde, priateľko?

Všetečka. Na ľavom boku mám najväčšie bôle. Ové! ten osol skočil na mňa.

Veselý. To už nie; veď ten osol bežal susednou ulicou a nie z tadeto.

Všetečka. Tak ma tí loptoši ranili.

Veselý. Ani tí; tí len preskočili cez vás.

Všetečka. Dosť na tom, že mám veľké bôle v ľavom boku. (Obráti sa.)

Veselý (vytiahne mu kutáč). Ach, ak ste padli na tento inštrument, tak veru niet čomu diviť sa, že ste sa obrazili. Ale čo ste chceli s týmto inštrumentom?

Sabinka. Ach, veď je to kutáč!

Štebetková. Skutočne kutáč!

Veselý. Pán Mastičkár so striekačkou a pán Všetečka s kutáčom — beda vám, raubíri!

Mastičkár (zahanbený odíde).

Všetečka. Nemohol som najsť šabľu, nuž som vzal kutáč, abych mal niečo za pásom. V skutku myslím, že som si ublížil. Chcel bych byť v svojej posteli, ale neviem či môžem chodiť. Ten kutáč mi vari rebro zlomil.

Veselý. Chyťte sa mňa, doprevadím vás domov.

Všetečka. Prijímam. Ach, panie moje, aká hrôzyplná, strašná noc! A vinu nesie prekliaty Michal, lebo on a jeho osol je všetko jedno, ja aspoň neznám rozdielu.

Štebetková. Choďte si ľahnúť, úbohý Všetečka, a vypoťte sa.

Sabinka. To zíde sa i nám. A, hahaha! pán Suchodolský opretý o dom — spí!

Veselý. Suchodolský! dobrú noc! dajte si pozor na čepiec! — Dobrú noc!

(Rozídu sa; panie do domov, Veselý vedie Všetečku a Suchodolský zívajúc za nimi.)

Premena.

(Javište predstavuje pole alebo zahradu, v tej veľký strom, pod stromom lavica).

7. výstup.

Dolinská (prichodí s knihou v ruke, hľadí na strom, na ktorom visí jej široký, modrými stužkami okrášlený klobúk). Hľa! následky zvedavosti! — Ten včerajší rozhovor u mojej sesternice o tom podivnom a tajomstva plnom Michalovi nedal mi pokoja a nútil ma ísť na prechádzku v túto stranu, že asnaď ho stretnem a tak vidím. Úmysel môj sa mi síce dosiaľ nevydaril, lebo som ho ani nestretla, ani nevidela. Za to ale prišla som o klobúk. Zradný vietor strhnul mi ho z hlavy, nebol dobre uviazaný, a zavesil na strom, z ktorého ho ja veru sňať nemôžem. Čo tu robiť? Aj hľa, tam visí! Darmo pozerám na pravo, darmo na ľavo, na východ i západ, nikde nikoho nevidím, čoby mi pomohol z týchto mojich rozpakov. Ináče, kde sa človek pohne, všade plno chlapcov, a teraz neukáže sa ani jeden, čoby mi klobúk z toho stromu zniesol. Keď je potreba najväčšia, vtedy chlapcov niet. To je práve tak, ako s fiakry, keď prší. Potrebuješ-li fiakra, niet ho . . . Ale toto moje mudrovanie nepomôže mi ku klobúku. Kebych mala aspoň nejakú týku, azdaj by som ho zronila. Ale tu nič, tam nič, nikde nič. Ísť do mesta a zavolať si niekoho, čoby mi ten klobúk zosňal z toho stromu, to je jediný možný spôsob. Ale otázka je: že kým ja pôjdem do mesta, či mi ho ktosi neodnesie? Teraz dobrá rada stojí groš! ba nie len groš, ale môj klobúk.

8. výstup. Michal (oblečený v blúzni a nohaviciach so širokými pásami, na hlave vysoký, končitý klobúk so širokou particou). **Dolinská.**

Michal (kým Dolinská obrátená k obecenstvu hovorila, vydriapal sa na strom, vzal klobúk a prišiel k Dolinskej, oddávajúc jej klobúk). Vezmite si ho, milostpani, myslím, že na svojej povetrnej prechádzke neutrpel škody.

Dolinska (vezme klobúk, postaví si ho na hlavu a priviaže ho). Aká som vám povďačná, pane môj, vypomohli ste mi z veľkých rozpakov. (Obzerá Michala; stranou:) Tak mi opisovali jeho oblek. Áno, áno, to je on. Má síce veľkú bradu, ale to nič divného, pri tom všetkom je on mladý a dosť poriadny, a jeho držanie je veľmi útle. (Na hlas.) Je veľké šťastie pre mňa, pane môj, že ste tu v blízkosti boli, lebo neviem, akoby bola prišla ku klobúku. Haluz, na ktorej visel, je dosť tenká, dojista nebezpečné bolo ho ztade brať.

Michal. To som nepozoroval, milostpani; videl som, ako váš klobúk visí na ratolesti. Myslel som si, že ste ho vy sotvy tam zavesily a že vám vetor ten žartík urobil. Vyškriabal som sa na strom, abych vám klobúk, ktorý vám tak dobre sluší, navrátil. Presvedčený som, že každý muž, rozumie sa, ak netrpí na podagru, by to jisté vykonal. A preto nezaslúžim žiadnu vďaku.

Dolinská. Pane, nechcete prijať vďaku moju za vašu mne preukázanú velikú službu, ale mi aspoň to dovolíte, aby som ďakovala náhode, ktorá vás v príhodnú dobu sem doviedla, aby ste mi ku pomoci prispeli.

Michal. Náhoda, milostpani, nemá s tým do činenia, lebo ja od niekoľko dní bývam tam v tom osamotnelom dome.

Dolinská. Ako? vy bývate v tom dome?

Michal. Áno, milostpani, tam bývam.

Dolinská. Tak ste vy . . . pán Michal?

Michal. Áno, ja som to.

Dolinská. Ach, pane Michal, keby ste vy vedeli, ako sa v tomto mestečku s vami zaoberajú. Dojista nemáte ani tušenia, aký nepokoj, ba strach a hrúzu robíte obyvateľom.

Michal. Strach a hrúzu až? Nebol bych myslel, že som taký strašlivý. — Čože som urobil, že tak nepokojím obyvateľov tohto mestečka? Ufám, milostpani, že vy ten nepokoj nepocitujete?

Dolinská. Čože vy znáte o tom?

Michal. Viem, že ráčite byť Viedeňčankou, že len od krátkej doby bývate v tomto meste, a že bezpochyby nemáte úmysel tu stálo ostať.

Dolinská. Tak? Tedy to všetko znáte? Na muža, ktorý nemá žiadneho styku v meste, zdáte sa primnoho znať.

Michal. Ach, to je snadná vec; môj priateľ Záhorský mi to všetko a ešte mnoho jiného vyprával, tak že ja nie len tunajšie pomery, ale i ľudí dosť dobre znám. A pripravený som bol na rozličné klebety, ale žeby moje susedstvo nepokojilo, ba hrúzou naplňovalo vysokoctené a slavné obyvateľstvo tohoto mesta, to som nemyslel.

Dolinská. Vaše susedstvo jich vlastne neznepokojovalo, ale -- ale vskutku neznám, či vám mám vyprávať všetky hlúposti, ktoré vaša prítomnosť zapríčiňuje?

Michal. Vyprávajte len, milostpani, ujisťujem vás, že ma to veľmi zabávať bude. Pripravený som na všetko. Či ma držia za vodcu lúpežníkov?

Dolinská. To nie, tak zle to nevyzerá.

Michal. Tak zle nie? Tak som len obyčajný lúpežník?

Dolinská. No veď ma pripustíte k slovu.

Michal. Ráčte odpustiť, milostpani. Vy ste sa vybraly na prechádzku a ja vás tu držím na jednom mieste. Jestli vám ľúbo pokračovať v prechádzke a mne dovoliť vás sprevodiť, tak idúcky môžete mi všetko porozprávať, ak to len laskavosť vaša dopustí, a nebojíte sa, že sa kompromitujete v očach tunajšieho obecenstva.

Dolinská. Sama myslím, že málo jesto v tomto meste ženských, ktoré by si dovoliť chcely sprievod váš. Nuž ale znáte, ja som tu cudzá, a preto nič nenamietam proti vám.

Michal. Ach, milostpani . . .

Dolinská. Ba pravdu reknúc, len by ma tešilo, keby ma niekto videl v sprievode vašom.

Michal. A prečo to? (Odchodia v pravo.)

Dolinská. Preto, žeby maly na čom jazyky pásť v meste. (Odídu.)

9. výstup.

Všetečka (príde po chvíli z ľava). Aha! už odišli. Ó, mňa neoklamete! Hneď som si to myslel, ako som ju videl v túto stranu ísť. Tedy pani Dolinská s Michalom. To je novinka, za ktorú ma naše panie na rukách nosiť budú. Darmo som nestriehol. Teraz sa mi to vyplatí. (Šuchá si ruky.) Hia, veru vtip, vtip, to je najväčší dar boží, a Všetečka ho má. To i teraz dokázal. — Ale, nie je dosť, len jich spolu videť, musím i to vyzkúmať: o čom oni spolu vedú rozhovor? a zdá sa, že sú pohrúžení do hlbokého diškursu. Ako to previesť, aby som nepozorovane vypočul jich? Hm! hic Rhodus, hic salta! Ó, môj dobrý, poetický genius mi dozajista prispeje ku pomoci. — Hm! hm! Tu stáli spolu. Dobre. Z tamto toho stromu zosňal on jej klobúk. Dobre. To sú dve neupierateľné veci. Čo z toho nasleduje? Bezpochyby vrátia sa opäť sem, predne preto, že len ztato môže sa ona vrátiť do mesta; podruhé preto, že známe

cesty sú známe. A to je všetko? Nie! — Po dlhej prechádzke ustanú, budú chceť si odpočinúť. Ale tu v okolí nikde k tomu príhodného miesta. Nikde? a tá lavica pod tým stromom? Ha! ó, krásna myšlienka! Tú mi vnuknul môj anjel strážca. Tak je a nie jináče. Vyškriabem sa na strom, tam ma nevidia, oni prídu, sadnú pod strom, pokračovať budú v diškurse, a ja všetko vypočujem, a večer — ajhľa! veď je dnes večer schôdzka u Silných! Ó, to bude zábavný večer! Tak, milá pani Dolinská, dnes večer odplatím vám posmechy vaše. (Škriabe sa na strom.) Dobre to bude, toto sú dosť pevné haluze, tie ma zdržia. (Na strome.) No už sme tu! teraz nech sa ľúbi, panstvá moje. — Ach! tí ešte ďalej idú, ale tamto ktosi z ľava prichodí. Či je to nie pán Mastičkár? A veru je, hľaďteže, on! Čože ten tu chce?

10. výstup. Mastičkár. Predošlý.

Mastičkár (príde z ľava, obzerá sa na všetky strany). Aha, tam idú. Mám ísť za nimi? Nie vari, na poli by ma snadno zbadali, že špehujem za nimi. Radšej sa tu niekde ukryjem. Ale kde? Eh! tak by som rád nejakú pikantnú novinku uloviť, aby som toho Všetečku zo ženskej priazne vytisnul.

Všetečka. Musel bys' včas ráno vstávať!

Mastičkár. Čo? hovorí niekto? čul som hlasy a nevidím nikoho. Je to nejaké echo? či sa mi to len tak zazdalo? Možno i to! moja pozornosť je dnes veľmi napnutá a zvedavosť na najvyšší stupeň poskočila, čuvy tedy sú veľmi citeľné, a preto možno, že povievanie vetra zdalo sa mi byť hlasom ľudským. — No novinku ja mám, ktorá vzbudí a prekvapí. Pani Dolinská s pánom Michalom. To urobí dnes večer sensáciu. A či nie?

Všetečka. Nie!

Mastičkár (zadivený). Zase ľudský hlas. Tu musí niekto byť. (Obzerá sa.) Ale nikde nikoho nebadať. — Ach! a pán Michal s pani Dolinskou sa vracajú. No, kde sa skoro ukryť?

Všetečka. Pst!

Mastičkár. Ale, či si dobrô, či si zlô? ozvi sa zreteľne.

Všetečka. Pane Mastičkár!

Mastičkár. Ach, a zná ma menovať!

Všetečka. Pozrite hore na strom!

Mastičkár (pozre, uvidiac Všetečku). Ach, pán Všetečka, tedy ste ma zase predbehli? S vami nemožno konkurrovať!

Všetečka. Len tichšie. Vracajú sa. Vy, pane Mastičkár, ponáhľajte sa do mesta, aby vás nevideli; oznámte pani Silnej, čo ste videli a kde ste ma našli. Večer u nej spoločnosť pohromade bude, ja prídem a vyrozprávam, čo dopočujem. Aby ale prekvapenie bolo tým väčšie, nikomu ani slovíčko nehovorte.

Mastičkár. Ani vlastnej žene nevyzradím, a čoby ma ako prosila. U mňa tajomstvo je práve tak ukryté, akoby do studne padlo. Už idem. Ale dajte dobrý pozor; napnite zrak i uši. (Odíde v ľavo.)

Všetečka. To ja i tak robím. A veru ani chvíľku neostanem tu dlhšej, len kým budem museť. Na stoličke príhodnejšie sedeť, ako na haluzy. Ale k vôli spoločnosti a jej zábave i túto obeť donesiem. Kým tí dvaja diškurovať budú, i ja musím vydržať kontumáciu. — No teraz už jazyk za zubami, už sú tu!

(Dokončenie nasleduje.)

Kritické listy.

II.

Drahý priateľu! Tak je to hľa, keď je človek slabý. Navedú ho k niečomu a predsa, keď zjavia sa následky, povedia mu, že sa to z jeho iniciativy stalo. Ty navrhnul si tieto listy, ja, snáď len preto, abych Ti neprotimluvil, prisvedčil som, a keď hneď nato prekvapíš ma listom, ešte mňa označuješ čo navrhovateľa. Mal si mi Ty napísať súkromný list a nie takto verejne, veružе nebol by si sa dočkal mojej odpovede! A keď som takto odhalil pravdu, nie je moja zodpovednosť, keď — aspoň z mojej strany — nebude obecenstvo uspokojené.

Ostatne, ako si tiež poznamenal, nemienime kategorie staväť ani prednášať z katedry systemov pridŕžajúceho sa professora, tak teda, bez toho žeby sme urazili veľké a nezvratné

zásady, svobodne môžeme sa pohybovať vo svojom vlastnom svete. A tento „vlastný svet“ ja zase preto pripomínam, aby si nikto nemyslel, že snáď musí prijať mnou vyslovené náhlady. To nie! Ale myšlienka ozaj myšlienku plodí, a tak, trebars verím, že zachráni ma môj dobrý duch od nejakých zruto-ideí alebo od nebezpečnej nauky, aj moje miestami snáď až veľmi „vlastné“ náhlady, prispeť môžu k objasneniu jednej alebo druhej otázky.

A je to predmet tak zvláštny, že dôležitosť jeho netýka sa len samej literatúry alebo samého umenia. Nielen tým, ktorí vtierajú sa — nieraz hrubým perom, štrbavým dlátom, strapatým štetcom alebo tupým uchom — do chrámu umenia, lež v živote, každej triede spoločenstva potrebné by bolo väčšie-menšie aesthetické vzdelanie, a to nie tak pre potreby každodenného života, ako radšej pre duchovný prospech. Čo na pr. v spoločenských stykoch dobrým vkusom nazývame, veď je to v úplnom smysle slova aestetikou. Ale dôležitosť tohto dobrého vkusu, jestli je ozaj opravdovým vkusom, neleží v tom, že v spoločnosti získame si meno slušného, snáď aj vzdelaného človeka, dôležitosť tá v tom spočíva, že tak iste bližšie stojíme k dosiahnutiu aspoň jednoho z oných troch, človečenstvu svietacích ideálov.

Ty zastavil si sa pri staviteľstve a žaluješ sa, že novšej architektúre pod tlakom utility o to ide, aby čím viac priečinkov bolo, od ktorých platí sa bytné. To je hľa smer novšej doby, smer, ktorý len tak mohol sa vyvinúť, že svet, ačpráve zdanlive lipne za krásnym, ačpráve nedá sa upreť tríbenie jeho vkusu zvláště na poli priemyslu, nemá smyslu pre krásu čo ideál. A toto, priateľu, nenie utešeným pre budúcnosť človečenstva!

Ale náš program, čoby sme sa snáď vznešenosťou intencie posmelení aj odvážili k tomu, nedopúšťa ani populárne pojednanie o ideále krásy, ktoré povolané by bolo odvrátiť oči veľkého obecenstva od podotknutého smeru. Dúfajme však, že táto dôležitá otázka prostriedkom slovenského slova, nie mnou, nie Tebou, iným povolanejším pojednávaná bude v krátkom čase.

Takto, zvláště po úvode Tebou podanom, prejsť môžem i ja k poesii.

Paralela, ktorú si medzi staviteľstvom a básnictvom ťahal, podľa môjho zdania prirodzenejšou bola by bývala, keď by si sa pri poesii tiež bol ohliadnul po tom tlaku utility. Braček, materialistické snaženie vekov viac škodilo poesii, než tie zatracované smery a školy v literatúre jednoho alebo druhého národa. Pôvod staviteľstva hľadať musíme hneď u prvotného človeka, keď v zápase s prírodou a s iným stvorenstvom prvé obydlie si staväl — ono je teda potrebou vyvolané. Nuž a poesia? Zajiste spieval a básnil už ten prvotný človek, akonáhle dospel k článkovitej reči, ale spieval a básnil nie z vonkajšej potreby, lež aby svojim citom, radosti alebo žiaľu výrazu dal. Poesia teda vo svojom vzniku prostá bola všetkej utility, a predsa po vekoch kde sme ju povláčili my mravov otcov spustivší sa synovia! V našej zachovalej básnickej literatúre, vďaka Bohu, nepotrebno je ešte na toto žalovať sa; no svetlo majáka nenie snáď zbytočným ani tam, kde niet syrén v mori.

Nuž ale dobre. Nenárodný smer poesie máš za najväčšiu neresť. Nechcel si priestor tratiť zpomínaním menších nerestí. I vravíš, že k vyvedeniu umeleckého diela potrebné je prísne spojenie s národom a že skrze svoj národ a pochopením svojho národa stávajú sa básnici veľkými, svetovými. Krásne, brat môj! Ja ti prisvedčím, áno hlásať budem toto zlaté pravidlo nakoľko len odo mňa vystane, a predsa, predsa — len čítaj ďalej. Si, pravda, nebezpečným protivníkom; môže sa mi zle poviesť: ale — staň sa!

Ja opakujem, korím sa tej zlatej zásade a želal by som si jej uskutočnenie v každej literatúre; no pre dôležitosť otázky rád bych každému privolal, kto nad ňou spor vedie: „Bez vášne, chladnou rozvahou!“ Lebo jedno poklznutie pera a už sme urazili kardinálnu zásadu: krása je krásou bez ohľadu na látku. „Není kouta, ni hloubky, ni výšky, kam by se básník neodvážil; hle, od prostých tonův písně kolébavé až k hučení děl válečných, od pohádky, jíž na poli těší se pasák, až k záhubě státův a národův, ode družné veselosti až k nejvážnějšímu rozjímání, od bacchanalských orgií až k bohosnění asketovu, od žva-

tlání dítka nemluvněte až k velebné hromné mluvě Hospodinově, zkrátka, celý život soukromný i veřejný, idyllická spokojenost, prostota a zas obětavost, heroismus i ony stavy, kdy člověk by se rozvinul a obsáhl vesmír sám: to všechno činí neskonalou říši látek básnikovi.“ *) Keď básnik krásne upravil svoju látku, docielil všetko, a my nemôžeme mu výčitky robiť pre postrádanie tendencie; docielil všetko, nezavadil do žiadneho citu ani zákona, lebo opravdové, aesthetické krásno neurazí ani mrav, ani vieru, ani ničoho, čo svatým je človeku. Poesia, ktorá nám tieto svätyne ohrožuje, nezodpovedá podmienkam krásna, stojí mimo aesthetiky a tak nemôže byť do ohľadu vzatá.

Aké boje viedly sa v literatúrach, na pr. medzi klasicismom a romantismom, jeden smer zatracoval druhý, spisovatelia a s nimi obecenstvo prisahajúc na tento, kacírovali tamten, a výsledok po ustatí stránok v boji je, že krásne dielo zachovalo svoju hodnotu, či je klasické alebo romantické; lebo ozaj „lichá je každá theoria, keď chce klasifikovať najväčšieho Protea — ľudského ducha.“

Povedzme teda, že želateľné je, aby poeti zo života svojho národa čerpali látky, ale keď nám len umelecké dielo podá, nezatracujme žiadneho, trebars by z daktorej staroindickej epopeje vzatú fantastickú episodu bol spracoval. A nechže sa vhlbí ten básnik do tej cudzej látky, nechže sa oboznámi s názory toho cudzieho sveta, nechže si oblúbi tie cudzie postavy, či je možné, žeby on, kosť a krev svojho národa, neuderil na tú cudziu látku, na tie cudzie názory, na tie cudzie postavy pečať svojej a v tejto zase svojho národa individuality? Príklad Shakespearov, na ktorého sa tiež odvolávaš a o ktorom všeobecne tvrdí sa, že trebars z rímskej historie alebo iného cudzieho prameňa vzal látku, zostal predsa tak národným ako keď dramatisoval deje svojej vlasti alebo domáce prostonárodné ballady — vravím, príklad Shakespearov za pravdu dáva môjmu tvrdeniu.

Ale Shakespeare je dvojostrý meč. Keď chceš, odôvodním Ti ním aj protivné tvrdenie, bez toho, žeby oslabil pravdivosť prv vysloveného. Shakespeare je totiž preto velikášom v poesii, poneváč nie Rimana, nie Dána ani Angličana, lež **človeka** predstavoval. Preto mu potomok Julia Caesára, Slovan alebo ku ktorémukoľvek národu náležiaci mysliaci čitateľ práve tak porozumie, ako s ním dľa krve príbuzný syn britských ostrovov.

Ako ti zrejmé bude, toto bola z mojej strany posledná rana, vyšiel mi strelný prach; preto, jestli nedoviedol som Ťa poraziť, marná je moja ďalšia námaha. Predsa však, prv než složil bych zbraň, dovolíš mi ešte slovo.

Najnovšie v českej literatúre viedol sa dosť ostrý spor nad tým: domáce či cudzie majú byť látky básne? Spor ten obzvlášte týkal sa J. Vrchlického, ktorý medzičasne práve vydal svoje „Mythy.“ A čo sme videli z „Mythov,“ v nichž on dvoje domácich látok spracoval? Básnikom neodškriepneho poetického nadania vytvorené „Šarka“ a „Sv. Prokop“ čo do národného rázu nemôžu sa merať so Šárkou a Sv. Prokopom kronikárovým, z ktorého Vrchlický látku prevzal. Odkiaľ je to? Snáď Dalimil čo Čech vyššie stál než Vrchlický? Ja bych to nepovedal. Vylíčenie národného rázu tomuto neleží v individualite, svet jeho je iný.

Teraz už skladám pero. Zásadu, že básnictvo má byť verným obrazom a tlumočníkom dejov, snáh, názorov a citov národa, neupieral som; chrániť som chcel len pred krajnosťou. Ostatne, keď náhľady moje ešte do užších medzí zvrátiš, moja láska k národu to len povďačne príjme. *B. T.*

*) Dr. Jozef Durdík.

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský*.)

(Pokračovanie.)

V Prizrene, kde v ten čas bolo bydlisko našich vladárov, pred kráľovským palácom sišiel sa zástup ľudu, ktorý miešal sa búrlive; aj po celom meste všetko bolo zbúrené, všetko na nohách. Bolo počať o jakejsi novine, ktorú

niektorí smutne potvrdzovali, iní sa jim zas vysmievali. Niektorí zamyslene rozbehli sa ku královskej palote v nádeji, že od niekoho známeho niečo istého počujú. Ale všetko darmo, nič sa istého nepočulo, len to, že král všetkých vodcov k sebe na radu pozval; ľud teda čakal, po všetkých uliciach bolo temné hučanie hlasov.

„Ale, braček, ja by sa stavil, že je to jakási veľká lož!“ hovoril v jednej hŕbe jeden starý vojín, ktorý asnáď ešte pod Urošom bielym boril sa za vlasť, lebo je biely ako jahňa. „Asnáď Drman a Kudelín odpadli od kráľa? To nie! Braček, dobre ja jich znám. Akoby teraz na nich hľadel, ako bojujú, ani lvi. My sme sa vo vedne bili s Tatármi . . . Ano, ano, oni boli moji druhovia! . . .

„Čo to? Čo?!“ prehovorí jeden darmožrút, ktorý počul čo hovorí starý Milutinov. „Ty všetko vieš, tebe boli všetci junáci druhovia? Po tvojom rátaní by mali mať Drman a Kudelín po 200 rokov, keď s tebou válčili, a oni nemajú ani každý po 40! . . . . Opravdu Radenko, mám sa ťa niečo zpýtať. Ľudia vypravujú, že si bol strýcom svatého Nemana? Či je to ozaj pravda? . . .“

Všetci sa zasmiali a Radenko, ktorý už dvíhal palicu, aby osočovateľa utíšil, pomumlal cez zuby: „Ty si treperenda,“ a obrátil mu chrbát.

„Ak to budę pravda, to je veľká hańba,“ shováral sa zas jeden kupec, ktorého sklep so zbraňou bol popri královskom paláci; uňho mnohý čakal na výsledok. „Veď Jeho Jasnosť kráľ jich z ničoho povýšil za vodcov, a oni aby sa tak odmenili! Strašná hańba! . . .“

„Pán Bôh pomáhaj!“ pozdravil jeden vstupujúci do sklepu, „ale kmotre Stanislav, vysvetli mi, čo je dnes tomu ľudu?“

„Hľa zas tento,“ predbehol ho jeden pánik v skvostnom odeve. „Ty ako by si bol ten svatý — neviem ako sa volá — čo za sedem rokov spal.“

„Ja som nespal, ale od mnohej roboty som sa ani nedozvedal, čo sa po uliciach deje. Prečo sa toľký ľud sišiel okolo královského dvora? Možno, že sa kráľ zas žení?“

Stanislav pokýval mrzute hlavou.

„Kmotre, kmotre! pozoruj na seba a nebuď prenáhlivý, ale počuj čo je. Vojvoda od Omoľu Drman a jeho brat Kudelín povstali proti kráľovi, zatvorili sa do svojich priekopov v hornom Ždrelu!“

„Veď je to nie tak strašné!“

„Ale naplnili mocnou posádkou svoje hrady,“ poznamenal druhý.

„Prosím ťa?“ krútil tento hlavou, usmievajúc sa.

„A prinútili aj Kaluderov z Vitovnic a Gorňáka, aby národ od kráľa odvádzali a k nim priviedli!“ doložil tretí, aby tým potvrdil, aké nebezpečenstvo hrozí kráľovstvu.

„Ale pre Boha, to je veru zle!“ obrátil sa k nemu Stanislavov kmotor, zdržiavajúc sa smiechu.

„Vysmievaj sa ty koľko ti ľúbo. Drman niekoľko tisíc Tatárov posbieral, ktorých kráľ rozprášil a pomiešal jich so svojim vojskom!“

„A ešte až pobudí aj tých mrtvých, ktorí sú pochovaní po krajine aj tam pod Omoľom, beda potom . . . Pozri, kmotre, čo to kričia, či asnáď Drman už mesto Prizren nezapálil?“

Z vonku bolo počuť krik: „Z cesty, z cesty!“ čo ste tu zastali? Nemôže Jeho Jasnosť prejsť!“

„Živ Bôh vladára!“ Za chvíľu bola cesta čistá po královské vráta — ale na miesto kráľa prechádzal sa ovocinár, odporúčajúc svoje ovocie, hrušky karamanky, hrozno atď.

Hlučný smiech zahrmel na všetky strany, a ešte ani nezatíchol, keď z druhej strany počuť bolo: „Pst, pst!“

„Hľa, tam kráľ na obloku. Živio náš kráľ Stevan Uroš II.!“

„Zdá sa mi, že sa otvára balkón, chce niečo národu povedať, živio kráľ Milutin!“

„Smrť buričom!“

„Ha, ha, ha, ale nás oklamal!“

„Keby som mohol chytiť toho oplana, ktorý ľud v posmech vzal, veď by ho ja naučil rozumu!“

Medzitým, pokiaľ sa toto dialo, vo veľkom tereme pravého kriedla, ktorý jednoducho okrášlený bol — chodil niekto strmým krokom, chvíľou sa zastavil a myslel, potom zas búrne sa prechodil, utieral pri tom vysoké čelo a oči sa mu iskrily. Stredného vzrastu je, ale z každého pohybu vidno zmužilosť,

silu a junáctvo. Oblečený je v čierny odev, ktorý mu pristane k jeho čiernej tvári; ktorá starosť a hnev prejavovala, preto je trocha bľadšia; potom tá krátka brada, tie husté fúzy s tyma spojenýma obočma a čelo ovenčené krásnymi kaderami, poukazovalo na mužskú krásu. Jeho pohľad očaruje . . . A zas naproti, keď hovorí, on je tak milý, tak príjemný . . . Len teraz je v neobyčajnom postavení, prse sa mu búrne dmú, čisté povetrie hľadá, prechodí sa hrizkajúc perny, ktoré od hnevu sú modré.

Toto je Miľutin Štefan Uroš II., kráľ srbský.

Naraz sa zastavil, oprel sa o stĺp a ticho prehovoril: „Len čo som zbil Tatárov a odohnal, aby jim na pamäť Srbija neprišla; len čo som počal národ k lepšiemu privádzať, povstávajú proti mne vlastní bratia, ktorých som z prachu k sláve priviedol; nedajú mi ani okamihu odpočinku, chcú aj mňa aj seba zničiť, chcú zničiť krajinu, aby ju tým ľahšie nepriateľ vydobyl. Tak je to! Taký je svet!“

Zamlčal sa. Ešte trochu rozmýšľal, potom sa vztýčil a niekoľko krokov napred stupil.

„Ja jich zmrvím, a čo by jich bolo ako trávy — veď jich ja naučím ako sa vlasť zradzuje.“

Kráľ ešte v ohni bol, keď sa dvere otvorily a jeden krásny perjaník dnu vnišiel, kľakol na koleno, ruku na hrúď položiac hovoril:

„Jasný kráľu! na Tvoj rozkaz sišli sa vodcovia!“

„Pusť jich sem, dieťa moje,“ prehovoril kráľ.

Perjanik vyšiel, dvere sa roztvorily; prvý vnišiel kráľevič Stevan a za ním ostatní vojvodovia, kniežatá zo všetkých vidiekov srbskej koruny, potom všetci významnejší serdári, všetci v skvostnom odeve.

Stevan bozkal otcovi ruku a veľmožovia poklákali pred kráľom, ale on každého podvihol a bratsky objal — po zdraví sa zpýtal a ponúkol jich aby si posadali. Z pravej strany posadil starých junákov, verných druhov otcových, ktorí sú mu verní a dôverní radcovia, za tymito kniežatá zo Zachumskej, Zety, Hercegoviny, bána z Bosny ponosnej (dičnej) a ostatných pohľavárov veľkej državy. Na ľavo sadol si Stevan, serdári a ostatní mladí junáci.

Keď sa kráľ poobzeral po dičnom sabore, srdce živšie mu zatrepotalo. Z tváre mu zmizol hnev. Čelo sa mu vyjasnilo. Kolo perí vidno bolo úsmech. Ruky rozpial na obe strany a prehovóril k svojim sokolom: „Vitajte u mňa, bratia moji, moja nádeja! . . .“

„Bôh Ti žehnaj a pomáhaj, jasný kráľu!“ zahrmelo ako z jedneho hrdla.

Kráľ nepočal hneď o hlavnej veci, ale sa zhovárali o druhom. Zpytoval sa každého jako sa má, jako obilia stojí atď. Ale potom sa zpýtal: „Nevidím tu jedno knieža, kde je môj bratranec!“

„Vladislav trochu prechorel, otče, preto odišiel domov do Sriemu, ale strýc poslal miesto neho druhého vojvodu.“

Ten junák, ktorého sme na Mláve videli s Vladislavom, vstal a poklonil sa i oddal pozdrav kráľa Dragutina.

Len teraz sa započala porada. Kráľ jim to, čo oni vedeli, ticho predniesol, že Drman a Kudelin sa upevnili, ako už jedno oddelenie vojska zahynulo, ktoré proti ním bolo vyslané, lebo na zámok zo žiadnej strany výnsť nebolo možné, vyjmúc od Mlavy, tu je ale ešte ťažko, lebo steny, na ktorých kuly a hrádky stály, skoro kolmo stoja. Preto sa zpytoval kráľ vojvodov, radcov a ostatných, aby každý povedal čo mieni.

Pokiaľ radcovia svoje mienky prednášali, akoby najľahšie bolo opáliť kriedla buričom, Vladislavovho druha akoby jedna myšlienka zabávala, zahľadel sa a mlčky sedel, kým naň neprišlo prehovoriť.

„Ja myslím, jasný kráľu, že sa nedá nič vykonať, ak sa z jednej strany napadne tak mocné hniezdo, ako je horné Ždrelo, trebars s ak mocnou tlupou, ale zo štyroch strán treba uderiť naraz, aj to nie s málo vojskom. Predné stráže a kule, ktoré strážia vrch od chrbta, t. j. z tej strany, kde sa ako tak vyliezť dá, ľahko dostaneme, potom ztade väčšou silou uderíme. Z predku nech sa postaví druhá sila na Beževici, tento oddiel ľahko dohodí na hrad, lebo priesmyk je nie široký, ledvaj sa Mláva cezeň sprace. Z tej strany Ždrela môže celkom ľahko sa zblížiť Tvoj jasný brat, kráľ Dragutin, so svojim vojskom, a naostatok z tohto boku nech jim prizrenské vojsko cestu

zapraví — za štyry dni budú nám v ruke hnusní buriči!“

Búrne odobrenie bolo počuť zo všetkých strán. Sám kráľ mu vyslovil srdečnú pochvalu, že tak dobrý plán vymyslel, ako sa dajú vyplieniť zradcovia.

„Teraz nám len jedno pozostáva, bratia, tak sme hotoví. Komu zverím túto ťažkú prácu? Kto bude vodcom všetkého vojska?“

Za dlhší čas rozmýšľali vojvodcovia, potom prehovorili: „Koho ty chceš, pane!“

„Ja odporúčam môjho bratranca, kraleviča Vladislava. On je pravda mladý, ale tak chrabrý a rozvážlivý, že zasluhuje vašu lásku, ktorou ho všetci milujete. Hlas o boji ho z postele zodvihne ak je málo aj chorý! — Teraz Vám srdečne ďakujem, bratia moji!“

Porada sa skončila.

Nikto je nie veselší ako Vladislavov čierny druh. „To je pekne,“ myslel si, „táto ohromná práca mu doista vybere toho červíka, ktorý by mu mohol junácke srdce vyhlodať!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Literárny list.

Budapešť, 15. februára.

Pekné, ale tak obťažné a s tak mnohými prekážkami spojené snahy literárne nášho Slovenska naschvál zaznávať chcel protivný nám svet. Keď sa aj našiel niekto, čo oboznamoval iný a obzvlášte maďarský národ s literárnymi plody našími, robil to tak tendenciosne, aby som nepovedal, maliciosne, že tým ani nám, ani pravde neposlúžil; predstavil naše literárne snahy a plody v takom svetle, jakoby sme na tom najnižšom stupni vzdelanosti stáli a jakoby všetko naše i to najnevinnejšie pôsobenie literárne spoločnej vlasti našej nebezpečné a škodné bolo. Pri takom stave vecí zaznávali nás i ďalší susedia naši. Nepovolaní hovorili o nás, povolaní nemali nikde prístupu (?), aby v pravom svetle nás a literatúru našu mladistvú, ktorá tak vzácne plody v stave je už preukázať, predstaviť boli mohli. — No, dňa 28. februára bež. r. bol ľad studenej nevšímavosti slovenskej literatúry Danielom Bachát (M. Dumným) v maďarskej Akademii pri mesačnom zasadnutí Kisfaludyho spolku šťastne prelomený. Tento pekný, pre literatúru slovenskú, dosiaľ zaznanú, tak skvelým výsledkom uznalosti tejže zo strany vedomcov, spisovateľov a obecenstva národa maďarského korunovaný večer zostane nám, ktorí sme ho zažili, večne pamätným.

Práve rok tomu, čo tento prvý čistoliterárny spolok za dopisujúceho člena svojho vyvolil spisovateľa a básnika slovenského M. Dumného. Horoznačeného dňa mali dvaja, jeden riadny a jeden mimoriadny člen, Gregor Csiky a M. Dumný, držať svoje úvodné prednášky, čili tak zvané „székfoglaló.“ Zaujímavosť zo strany obecenstva za tieto prednášky bola veliká, čo sa vysvetluje tým nepočetným obecenstvom pri tomto zasadnutí Kisfaludyho spolku sa objavivším, jakého sme tam doposiaľ v takom počte ešte nikdy nevídali. Kvet vedomcov, umelcov a spisovateľov, kvet krásnej a vzdelanej pleti maďarského národa; kvet universitnej mládeže, vyslancov snemových, superintendent baňského okolia a aj vyslanec Andrej Seberíni tvorili to obecenstvo, pred ktorým sa novoveká slovenská literatúra v pravom svetle svojom susedom našim zableskla.

Už pekný, skromný, ale ceny svojho národu a literárnych snáh úplne si povedomým mužom hovorený úvod prednášky naladil k pozornosti obecenstvo. Dumný nehovorí o svetovej literatúre, tvrdí ale, že slovenský ľud je voskrz ľudom poetickým, čo jeho, Maďarom dobre známe piesne, čo jeho čarovné povesti, s nimiž tože obecenstvo v krátkom čase oboznámiť sľubuje prednášateľ, dostatočne dosvedčujú. I v prírode nie sú len samé obrovské stromy, kry, vzácne kvetiny: často ukrytá ľubovonná ľalija viac nás blaží, očarí, než tie najdrahocennejšie, inokrajné kvetiny. Ale všade v prírode, na obrovských útvaroch jej práve tak, jako i v najmenších zrastlinách tejže vídať prst tej istej tvorivej, tej istej

všemohúcej pravice. Tak je to i s národy, tak je to i s jejich literárnymi výtvory a plodmi. Na to podáva prednášateľ charakteristiku literatúry slovenskej od XV.—XVIII. stoletia, vyzdvihujúc klassický preklad biblie, „bibliu Kralickú.“ Ďalej hovorí zanímave o jednotách a spolkoch slovenských literárnych, založených vtedy, kde ešte Maďari o nich ani nesnívali: o jednote roku 1793 Bernolákom a Fándlym v Trnave, až po jednotu literárnu baňského okolia Lovichom, Seberínym atď. založenú, ktorej údom bol aj krupinský učiteľ Braxatoris, otec výtečného básnika nášho slovenského Andreja Braxatorisa-Sládkoviča. Oceňujúc všestranné pôsobenie Tablicovo, tak ako prekvapujúc maďarské obecenstvo tou pravdou, že Bernoláka v literárnych snahách jeho podporoval i kniežaprimáš Uhorska, Rudnay, slavní Illésházovci a iní výteční mužovia a tak naskrze neboli Slováci už vtedy taká zberba, jakou označiť sa jich usiloval známy rytier Zelenoháj z Podlavíc. Jána Hollého, tohoto slovenského Virgila, čo Vörösmartymu podobného básnika predstavil prednášateľ. Verne vylíčil i odpor Kollára a Šafárika, slovenčine Štúrovej kladený, však oboch spievanky slovenského ľudu a tá snaha, češtiny drsnatosť hladkosťou a ľúbozvučnotou slovenčiny mierniť, nezostala bez spomenutia. Na to nasledovalo ustálenie slovenskej spisovnej reči a jej pravopisu Martinom Hattalom pri úplnom ocenení philologickej účinlivosti Hodžovej a jeho „Epigenes slovenicus-a.“ Bol to obrázok verný a úplný.

Novú dobu literatúry slovenskej od r. 1845, pôsobenie spisovateľských nových síl, obzvlášte ale básnické plody Kráľa, Chalupku, Bottu, Maróthyho a iných predstavené boly v čarovnom, zápalistom duchu. Slovenčina bola — hovorí prednášateľ — tým čarovným prútom z povestí, na jehož šibnutie prebudil sa duch jeho k životu tvorenia jarému, novému. Pôsobenie „Orla Tatranského“ a „Slovenských Pohľadov“ oceňuje a celý roj nadšených spisovateľov spomína. Obzvlášte vyzdvihuje dvoch bratov Chalupkovcov, o nichž tvrdí, že sú pre slovenskú literatúru tým, čím sú maďarskej bratia Kisfaludy-ovci. Označil vliv Jána Chalupku na novšieho spisovateľa divadelného, Beskydova, a na humoristickú literatúru slovenskú vôbec, tak jako ešte posiaľ žijúceho a účinkujúceho Sama Chalupku na básnikov novovekých slovenských. Na to hovorí o dramatických prácach Jonáša Záborského a spomínajúc spisovateľov novellistických, akými boli Mladen a Podolský (Paulíny), vrcholí pri majstrovi tohoto odvetvia písomníckeho, Polluxovi to Castora Sládkoviča, Jánovi Kalinčákovi, charakterisujúc obzvláštne jeho „Reštauráciu.“ Jaký dojem tento verný obrázok literárnych snáh slovenských na maďarských spisovateľov urobil, možno sa o tom presvedčiť z „Fővárosi lapok“ 23. čísla zo dňa 29. januara, kde je to stručne, ale takým spôsobom podotknuté, že sa tak prajne o slovenských vecach ešte nikde a nikdy maďarský spisovateľ nevyslovil. Po takomto zajímavom úvode prešiel Dumný k stručnému životopisu Sládkoviča, jeho ostatným dielam, podávajúc z „Maríny“ jeho z počiatočných a posledniu sloku v preklade.

Prv, akoby sa do rozberania „Detvana“ bol pustil, podáva v preklade charakterističné venovanie básnikovo „Vrstovníkom“:

„Krásy krás sa bojo, čas času sa bojí,
V slovenské doliny so mnou, bratia moji!“

A prednášateľ podáva vo vernom preklade počiatok „Detvana“ — a obecenstvo sa diví, žasne nad tým: „Jako by Detva obrov nemala?“ To je tedy ten slovenský ľud, tak čarovne ospevuje ho božsky nadšený jeho básnik? Obecenstvo vyberané hľadí, hľadí na tie sličné, žive malované postavy Martinka a Elenky, zahľadí sa na ne, ľúbia sa mu; i tanec Martinkov i drumbľa Elenkina ho očaria — ruky sa zdvihnú k tľapkaniu, ústa otvoria k éljenovaniu. Nuž či sa to divy dejú na tom světe? Tie ruky nám tľapkajú, čo nás . . . tie ústa nám éljenujú, čo nás . . . tie isté, tie isté: oni nás neznali; keby nás poznali, veru, veru žeby nás milovali! Stručný obsah, miesty celé preložené sloky básne čítajúc, podal prednášateľ. Na konci podal kritickú úvahu básne. On nenazýva „Detvana“ čisto epickou básňou, málo tu epického hrdinstva, keď hrdina jeho je viac idyllický. Z Martinka hrdina ešte len bude: „A to je naše

zrkadlo!“ Z prítomnosti zavierajúc na slovenský ľud, je on tak, ako vždy bol pracovitým, pokoj a domáce ohnisko milujúcim ľudom a národom; ale vojakom je dobrým, hrdinným, keď ho tak ako toho Martinka k tomu odsúdi jeho osud. A tu ospravedlňuje básnika prednášateľ, ako i v tomto diele verne ľud svoj znástieniť chcejúceho a úplne život i ducha jeho poznajúceho. Končí pre tých, ktorým by sa „Detvan“ nedokončeným byť zdal, slokou (285.) „Maríny“: „Ktožeby u nás písal satyry, ktoby zvestoval krvavé chýry?... U nás sa liubi!!!“

Takto zvečnil Dumný u Maďarov Sládkoviča. Úplná prednáška jeho vyjde v letopise spolkovom a zvestovať bude na veky slávu slovenského slavného poetu. Šťastný krok pre národ svoj urobil týmto odhodlaným vystúpením svojím, ktoré sa mu tak skvele vydarilo, Dumný náš. Klassický u Maďarov Pavel Gyulai vyzval ho k prispievaniu mu vecmi slovenskými v prekladoch pre „Budapesti szemle,“ ktorú z poverenia akademie vydáva, a Žig. Bodnár získal si ho tiež pre svoju „Havi szemle.“ Záujem maďarský za slovenské a slovanské veci je zbudený — na zdar ďalším prácam!

Poľanoľub.

Listy z Čiech.

VIII.

Zlatá Praha, vo februári 1880.

Žijeme dobu jibilejných slavností. Nenie tomu dávno, čo velikán a reformator hudby českej, Bedřich Smetana, slávil svoje 50-ročné jubileum, kde celý národ vzdal mu úctu tak hlbokú, prejavil dôkazy tak vrelej lásky a nadšenej vďaky, že nepamätáme hneď tak slavnostných, význammých manifestácií. Dňa 21. t. m. oslávi „Umělecká Beseda“ nezapomenuteľnú spisovateľku večne sviežej „Babičky,“ Boženú Němcovú, pri príležitosti jej 60-ročných narodzenín. O nedlho na to, dňa 24. febr., pripadne pamiatka 50-ročných narodzenín najväčšej spisovateľky českej, Karoliny Světlej, ktorá oslávená bude tiež veľmi dôstojne. A konečne venuje „Moravská Beseda“ slavnostný večer kniežaťu poetov slovenských, Andreju Sládkovičovi, svätiac pamiatku 60-ročných jeho narodzenín. Poriadateľstvo sľubuje si skvelé vydarenie večera, k nemuž prispejú hlavne čarokrásne piesne nášho Fajnora, prednesené prvými silami umeleckými. Je to opäť potešiteľny krok k tej kýženej vzájomnosti slovensko-českej.

V literatúre živo, jako obyčajne v zimnej saisone. Poteší to zaiste každého, keď vidí, že konsumuje sa toľké kvantum spisov, väčšinou dobrých. Časopisom dostalo sa niekoľko prírastkov a poneváč sme neďaleko začiatku roku, nebude var škodiť, keď ozreme si jich celoročnú činnosť.

„Osvěta“ dosiahla svoj desiaty ročník a môže veru pozerať na vykonanú posiaľ prácu s pýchou. Je v nej uložený levový podiel produkcie za posledníe decennium, je v nej kus literárnej historie najnovšej doby, je vôbec nevyhnuteľným vodítkom každému, kto chce vidieť čo a jako produkuje sa v Čechách hlavne na poli literárnom. Z minulého ročníku uvádzame hlavne dva znamenité články dra Pervolfa, professora na universite varšavskej, a síce: „Slovanská myšlénka na Rusi“ a „Slovanské hnutí mezi Poláky r. 1800—1830.“ Pervolfove články číta každý s pravou rozkošou. Ďalej upozorňujeme na dve práce z oboru románu, sociálny román „Rodinná sláva,“ od Ferd. Schulza, najprednejšieho literárneho historika českého a prekrásny vesnický román „Bludné duše“ od Václava Beneša-Třebízského. Konečne vynikajú popri Heydukovej novej idylle „Oldřich a Božena“ v ročníku tomto bohaté a veľmi dôkladné literárne kritiky, ktoré čítaly sa všade vždy s nedočkavým chvatom.

„Květy“ naplnily nádeje kladené do ních pri vzniku a osvedčily dôstojným pokračovaním „Květov“ Hálkových. Mnoho článkov zajímave písaných od prvých českých spisovateľov a vedomcov, znamenité básne Čechove, Heydukove, Krásnohorskej, sensačný dlhý román Hellerov zo života ruského: „Král stepi,“ bohaté rozhľady po všetkých literatúrach svetových — to všetko je pravou ozdobou literatúry domácej. Pekné illustrácie zvyšujú len dobrý dojem, ktorým pôsobí každý nový sošit tohoto veľmi dobrého časopisu.

„Světozor“ získal mnoho zmenou redakcie. Primus Sobotka vedie ho smerom určitým, ušľachtilým, pestuje všestranný obzor literárny a dbá predo všetkým o pekné obrazy, kreslené umelcami domácimi. Slovom, časopis je na najlepšej ceste, aby stal sa prvým illustrovaným listom českým.

„Lumír“ vytrvale drží sa svojho exklusivného stanoviska a dbá toho veľmi pečlive, by nevklzol nikto cudzí do ustáleného kruhu

spolupracovníkov jeho. Ale i v tejto svojej výlučnosti je bohatým, ačkoľvek jednostranným, skladom dobrých plodov najnovšieho českého básnictva i belletrie. Jako zvláštnosť treba uviesť, že je výlučným orgánom Jaroslava Vrchlického, od nehož nedočíta sa človek inde básne za celý svet, že pestuje zvláštny druh lyrických kritík, kde píšu sa básne o básni, polemisuje sa, robia sa osobné narážky často veľmi nemiestne a smiešne, a hlavne na bok odkladá logiku a esthetické zákony, a že v časopise ostentativne ignoruje sa všetko slovenské preto, poneváč zaujímajú sa veci našej ľudia, ktorí nie sú „Lumíru“ celkom po chuti.

„Česká Včela“ je časopisom pre pospolitý ľud a preto právom pestuje hlavne novelly pôvodné i preložené. Ale neprávom pojíma na listy svoje špatné obrázky, ktoré kazia vkus ľudu, lebo sú kreslené niekdy tak mizerne, že človek nevie, má-li sa smiať lebo zaplakať nad nimi, a neprávom dopúšťa, aby stály jej kritik, Bohuslav Čermák, válal tam tiež stále barany. Aby nemyslel niekto, že hovoríme neprávom, uvádzame príklad. Keď lanského leta vyšly básne J. J. Kollára, nevedel jich kritik v „Českej Včele“ dosť vynachváliť, že vraj niet tam ani stopy po „cinkavém rýmu,“ po formálnej dokonalosti či vraj „ulízanosti“ a práve preto sú vraj veľmi dobré. Prišla jaseň a s ňou Heydukov „Dědův odkaz.“ Jaj, ale tu počuli sme opak toho: v básni sú niektoré malé chybyčky formalné, zväčša to omyly tlače, tedy je nedokonalá. Božská to logika! Ďalšie podivné kúsky tohože pána neideme rozberať, upozorňujúc len na jednu beztaktnosť, ktorej sa dopustil vychvaľovaním do neba do slova ukradených veršov Vránových, a to znovu i po tom, keď inde skutok ten verejne bol odhalený a náležite zmrskaný,

„Koleda,“ jediný krásomnný časopis na Morave, zdokonalila sa za rok minulý znamenite. Zasluhuje neobmedzeného odporučenia zvlášte pre svoje zdravé kritiky, žiadnymi ohľadmi neviazané a prísne spravodlivé, bár by sa neľúbily istým ľuďom, zvlášte jednej klike pánov na Morave, čo javilo sa najmä pri vydaní stredovekých žalmov Šťastného.

Dostali sme i prírastok k časopisom belletristickým a menuje sa on „Ruch.“ Jako ukázalo sa posiaľ, nemá cieľa a neni ho treba, uberá darmo pôdu dobrým časopisom druhým.

Nakladateľ začal tiež vydávať 1. oktobrom m. r. paedag. časopis „Paedagogium.“ a toto je jedna z jeho šťastných myšlienok. Dr. Lindner, redaktor časopisu, je výtečným filosofom i vychovavateľom zároveň, drží časopis na výške modernej vedy.

Konečne vydal nakladateľ tento 1. číslo „Věstníka bibliografického,“ znovu založeného, ktorý ľúbi sa nám (má i čiastku slovenskú) až na ten ominosný titul: „Urbánkův věstník bibliografický, redaktor Fr. A. Urbánek, v Urbánkově knihkupectví“ atď. a tých niekoľko „maličkých“ reklam. Tento zlozvyk mal by prestať, dojem z toho je trapný.

Sluší dodať, že hudebný časopis „Dalibor,“ vydávaný týmže kníhkupcom, veľmi pekne plní povinnosť svoju a cieľ vytknutý, zdokonalujúc sa očividne. Píšu tam i kapacity, jako dr. Hostinský, Fibich a iní.

Tým by sme boli hotoví s časopismi, neberúc do ohľadu prísne odborné. Dnes obzreme si ešte diela illustrované, ktorých počet vzrastá v Čechách v poslednej dobe veľmi. Sú to predovšetkým: „Život zvířat“ od dra Brehma a „Země a obyvatelé její“ od Hellwalda, tedy oba preklady z nemčiny. Každý triezvy človek opýta sa pri týchto nákladných, drahých dielach, vypočítaných na mnoho sošitov, tak že, kto jich kupuje, nemôže si kúpiť nič iného, ak len nemá peňazí na zbyt, či by nebolo lepšie, českého mena dôstojnejšie vydávať na pr. znamenité cestopisy Kroupove, utešené cestopisy Wünschove, ktorí posiaľ darmo hľadajú nakladateľov? Či by nebolo záhodnejšie, rýchlejšie vydávať sobrané spisy výtečnej Karoliny Světlej, ktorých konca nedožije sa snáď ani štvrtá generácia? Či by nebolo potrebnejšie dokončiť výborný „Život Jos. Jungmanna“ od Václava Zeleného, ktorý čaká už vyšše roka nedokončený? Či by nebolo krajšie vydať konečne dávno sľubovanú „Anthologiu“ či veľkú literárnu historiu Ferd. Schulza, sobrané spisy skutočne českých spisovateľov, ktorí majú zdravého jadra v sebe, a nepracujú ustavične jakoby v deliriu a len honiac sa za effektom? Či nebolo by skutočne dôstojnejšie vydávať tieto všetky krásne plody, ktoré representujú české meno v cudzine a doma donášajú väčšieho úžitku, než spisy samy v sebe veľmi dobré, ale predsa len drahé a preklady — z nemčiny, tedy samovoľná germanisácia? V Prahe sú v tom ohľade zvláštne pomery: každý nepredpojatý to cíti, ale nikto nemá dosť odvahy, aby to povedal verejne. Čo týče sa samých týchto spisov, treba pripomenúť, že dielo Brehmovo je v pomere k Hellwaldovi dosť lacné, krásne vystrojené, preklad veľmi pekný a len škoda, že najzajímavejšie veci v originale, ktoré dotýkajú sa mimochodom istej kasty, vynechávajú sa v preklade. Veda nezná a nesmie znať ohľadov, nech je to dakomu po vôli lebo nie. — Hellwaldov preklad je hrozne drahý, v pomere k originálu, ktorý je o po-

lovicu lacnejší, až úžasne. Škoda tých horkých studentských groší naň v Čechách, na Morave ba i u nás často, škoda tých málo učiteľských šestákov a tvrdo zarobených krajciarov mozoľmi pospolitého ľudu, ktorí dali sa prilákať vyškierajúcimi sa hlavami Indianov! Koľko dobrých českých kníh mali by za tie peniaze! Skoro to tiež platí o „Illustrovaných dějinách literatury všeobecné," ktoré vydáva v Plzni nemecký špekulant Steinhauser. Ani tušenia nemá úbohý odberateľ, že za drahé peniaze odberá odlitky (clichés) nemeckých diel illustrovaných, ku nimž skompiloval pán Václav Petrů, známy v tom majster, text z týchže nemeckých diel. Človeku zostane stáť rozum, keď vidí v historij literatury vyobrazenia stromu (!) Bambusy formosy, dievčích nožičiek (!), všeliakých stĺpov, bojovníkov, zrúcanín a podobné, kde totiž nanajvýš smely by byť podobizne spisovateľov, ukázky jích písma a snáď jich rodné domky. Celé dielo je špekulácia a zaslúžilo by odsúdenia všade. A div nad divy! Tu chváli sa všade, ba i u nás, i v Polsku, i v Rusku, a kýsi Nemec dokonca napísal, že vraj na ten spis môže byť hrdá (!) česká literatúra. Ten si dal, chudák! Mohol len nazrieť do Corvinovej „Illustrirte Weltgeschichte für das deutsche Volk," vychádzajúcej práve v Lipsku u Spamera, a bol by videl, s jakou raffinovanou naivnosťou smejú sa v Čechách pašovať obrázky z nemeckých dejepisov do českej historie literatury. Čo-že ten český ľud nepovie ani slova, on má rád obrázky, myslí si figliar nakladateľ a mne si radostne ruky nad výtečným odbytom svojej knihy. „Mythologie Řeků a Římanův" vydávaná už v druhom vydaní týmže nakladateľom, bola zavrhnutá odbornými znalcami jako práca plná chýb a nespoľahlivá. Bude-li v druhom vydaní lepšia, nevieme, ale toľko vieme iste, že je napísaná i vydávaná k vôli obrázkom a nie naopak, jako je to obyčajou na svete všade.

Zmieniť treba sa nám ešte o Stanleyovom cestopise „Temnou pevninou," (preložený Jakubom Malým), ktorý je veľmi príjemnou lekturou, poučuje i baví, a uznaný je vo všetkých literaturach evropských za knihu znamenitú. Škoda, že nasledujúci po ňom sväzok „Cestopisnej biblioteky" je už zase preklad z nemčiny. Sme zo zásady proti prekladom z tejto reči. Germanisujú nás dosť bezprostredne, pomáhajme ešte i my ustavičným prekladaním jejich spisov, a usnadníme jim cestu, otvoríme zadné dvierka záplave, kam votre sa pomaly ale iste.

Čo píšeme riadky tieto vyšiel práve 1. sošit cestopisu „Sedm let v Africe" (r. 1872—1879.) od Dra Emila Holuba, slovutného českého vedomca a cestovateľa po Afrike, ktorý nadobudol si v krátkom čase po návrate z ciest svojich mena evropského. Spis jeho prekladá sa súčasne do viac rečí evropských. Dielo je krásne illustrované a utešene upravené i praje mu zajiste každý Slovan najväčšieho rozšírenia. Takými prácami čestne predstavíme sa zahraničiu a cudzine, také spisy zanesú slávu mena slovanského do všetkých končín, ale nie pol literatury nemeckej, preloženej za rok.

Na koniec pripomenieme dnes ešte vec jednu. „Slavia" počala vydávať „Piesne slovenské," jichž 1. sošit vyšiel a 2. sa už tlačí, a Rudolf Pokorný s Ad. Heydukom vydávať idu česko-slovenskú knižnicu, ktorá obsahovať bude spisy slovenské i české, týkajúce sa Slovenska, a zahájená bude „Sobranými spevami, ktoré spísal slavný náš Ján Botto. Už meno toto samo dostačí, tušíme, by každý syn Tatry, ktorý posiaľ má krev svoju, nezrenegátenú, jarú, siahol do vačku a neomeškal opatriť si dielo, rozširovať známosť o ňom všade, kde zneje trávnica, vyzývať k zakúpeniu si ho každého šuhaja, starého, mladého, jehož cit ku svojeti neutlumil posiaľ pustý „zaňát!" Keď nemôžeme vydávať si sami čarovné hlasy našich vešťcov, vďačne sa aspoň tak bratským vydavateľom, keď si jich zaopatríme. Žaloba na zlé časy nemá tu miesta: zlé časy boly vždy a budú vždy. Máme groše na súkromné zábavy a požitky, na veci nepotrebné, majme-že jich tiež na to, čo nám z tých našich biedalebo a utrpení zostalo jediného: klassický plod našich vešťcov a pieseň nášho ľudu!

Jaroslav Vlček.

Literárne zprávy.

— Zaujatosť za slovenskú i slovanskú literatúru vôbec povzbudilo vo veľkej miere u časopisectva i obecenstva maďarského zdarilé vystúpenie M. Dumného. On sám prekladá Kalinčákove povesti, ktoré Pavel Gyulai v „Budapesti szemle" a v „Olcsó könyvtári" uverejní; písať bude pojednávania o slovenskej i slovanskej literatúre do Žigmund Bodnárovej „Havi szemle." Imro Gáspár, maďarský spisovateľ, prekladá 100 zneliek z Kollárovej „Slávy dcéry." — I Dumný i Gáspár budú pozdejšie tlumočiť plody A. Mickiewicza, poľského básnika, Dumný „Konrada Wallenroda," Gáspár predbežne „Pana Tadeusza."

— Kisfaludyho spolok vydá skvelé album: „Árvízkönyv," v ňomž práce členov obsažené budú. Album toto je určené pre segedínskych

vytopencov. V ňom budú M. Dumným preložené básne Bottove „Z vojanských piesní“ a Čajákova „Kukuljenkine zvesti“ obsažené.

— Slovenský spolok v Pešti, v jehož lone i starší s celou ochotou pôsobia, bude mať zase svoju riadnu miestnosť pre schôdzky a čítanie novín, cvičenie sa vo spevu, ku nemuž sa aj 7 spanilomyslných slečien prihlásilo, a pôvodné prednášky členov, ktoré od tohoto času riadne pestovať má. Hromovité na zdar!

Redakcii doposlané spisy.

Prostonárodnie obyčaje, povery a hry slovenské. Usporiadal a vydal Pavol Dobšinský. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlač. účast. spolku. 1880. Str. 179 veľkého formátu. Cena 1 zl. 50 kr. — Celé dielo opatrené je aj podobizňou spisovateľovou, čo stalo sa na zvláštnu žiadosť jeho priateľov a ctiteľov. Pavol Dobšinský je akoby opatrovníkom duševných pokladov ľudu slovenského a ako taký podáva nám v prítomnom nanajvýš zajímavom diele v prvej čiastke obyčaje a povery slovenské podľa ľudského veku („Obyčaje, povery a čary“ poriadkom kalendárskym na celý rok uverejnené boly v I. sväzku Sborníku Matice Slovenskej), v druhej čiastke ale „prostonárodnie hry.“ Slovák vždy milo pokochal sa na týchto a podobných plodoch, či podávaly sa mu jednotlive a či vo väčšej zásobe, a on je aj hrdý na ne, lebo v tomto óhľade málo najdeš národov, ktoré mohly by sa mu vyrovnať. A to je práve velikou zásluhou Dobšinského, že to všetko pilne a svedomite opatruje, sbiera a tlačou verejnosti podáva, aby ničoho neztratilo sa v mori cudzieho vplyvu. Ovšem že Dobšinského dielo nevyčerpalo nesmierne bohatú studnicu, čo je jednotlivcovi ani nemožné, ale je ono spoľahlivým vodičom a upraviteľom pre ďalších sberateľov, aby tým lepšie vyznali sa, načo pozornosť obrátiť, v čom doplňovať celok a prehľad týchto vecí, neodbytných k poznaniu ľudu vlastného a ku dvíhaniu jeho na ďalší stupeň zvykov a mravov prečistenejších, ušlachtilejších. Na zdar!

Z kníhkupectva Frant. Řivnáče v Prahe:

Williama Shakespeara **Kupec benátský**, přeložil Josef Jiří Kolár. Druhé přehlédnuté vydání. V Praze. 1880.

Z kníhkupectva J. Otto v Prahe:

Sedm let v jižní Africe. Napsal dr. Emil Holub. Sešit 1. Cena 30 kr. — Toto najnovšie cestopisné dielo po ďalekých končinách južnej Afriky čakal vzdelaný svet s veľkou zvedavosťou. A iste že tá zvedavosť bude ukojená, lebo odhliadnuc od vedeckej stránky diela, podáva dr. Holub aj svoje zábavné príhody a zkúsenosti, čo celok tým príjemnejším robí. Dielo Holubovo vychodí pôvodne v nemeckej a českej reči a vydaniu českému patrí natoľko prednosť, že bude úplnejšie, prečo aj z českej a nie z nemeckej pôvodiny prevedú sa preklady do iných rečí, menovite do anglickej a francúzskej. Prvý sošit má päť vyobrazení a zdarilú podobiznu slavného cestovateľa-pôvodcu. Úprava je pekná a robí nakladateľstvu všetku česť. Na sklade je toto dielo aj v kníhkupectve Fr. A. Urbánka v Prahe.

Politická bibliotéka česká. Vydává Český klub. Sešit I. **Naše znovuzrození.** Přehled národního života českého za posledního půlstoletí. Sestavil Jakub Malý. Část první. Před rokem 1848.

Mythy, básne Jaroslava Vrchlického. Cyclus druhý. Salonní bibliothéky č. 11. Cena 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl. 50 kr.

Povídky, Arabesky a Humoresky od Svatopluka Čecha. III. Salonní bibliothéky č. 12. Cena 1 zl. 50 kr., váz. 2 zl. 50 kr.

Zlatníkův zlatoušek. Román z minulosti záhřebské. Napsal Aug. Šenoa. Přeložila Marie Fabkovičeva. Cena 1 zl. r. č.

Laciná knihovna národní. Cena svazku 10 kr. Serie III. Číslo 37. a 38. **Černá Perla.** Román Jos. Ig. Kraszewského. Z polštiny přeložil Vilém Špaňhel. I. a II.

Život zvířat od A. E. Brehma. Sešit 5. Cena 60 kr.

Od nakladateľa Karola Vačlena v Mladé Boleslavi:

Světová bibliotéka. Sešit I. 1880. Cena 25 kr. E. Marlittovy: **Druhá manželka.** Předplácí se na ni i s poštovní zásilkou: čtvrtletně 1 zl. 25 kr., půlletně 2 zl. 50 kr., celoročně 5 zl. Vychodí dvaráz za mesiac čo sbierka zábavného a vzdelavateľného čítania k „Modnímu světu.“

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniebo každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. marca 1880. **Číslo 3.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

II.

Anna vstúpila do dvorany preplnenej tanečníkami. Slúžny Masloň podal jej ihneď rameno. Tento pánik mal päťsto zlatých platu za svoje neocenitelné administratívne služby, ale to naskrze nehatilo, že strovil do 800 zl. na svoje obleky, ktoré primerane tehdajšiemu bláznivému času, blýskaly sa všakovými magnátskymi okrasami! Boly to naozaj také časy, že aj biedny dedinský židáčik pýšil sa v atile a predával za špinavou smradlavou pudlou šnúrky v ostrohách. Prečo by teda slúžny nemohol nosiť aksamity a zlaté šnúry? Na majetku, ktorý prináležal niekdy jeho pánu otcovi, dominoval už síce Abraham Diamant, úhlavný úžerník celého kraju, ktorého meno vidno bolo temer na všetkých ťarchových listoch pozemnej knihy. Hja! v tých rokoch, v ktorých hrá moja povesť, mal úrad a úžera zlaté dno. Ten prvý ho už z čiastky utratil, zato sa dno úžery premenilo v diamant, rubín a — zemanský titul.

Anna sa o chvílu točila v tanci. Polka zamlkla a ju nasledoval čardáš. V tej dobe mal tento tanec divoký ráz, že naozaj upomínal na čárdu. Smiešno aj pomysleť naň. Mladí ľudia robili zo seba tie najvelebnejšie karikatúry. Jeden vyskakoval jako potrhlý na jednej nohe, druhý sa točil jako vreteno. Zase iný prešlapoval nohami jako podagrista a iba pleciami dokazoval, že kráča dla taktu muziky. Raz zdvihol lavé, raz pravé plece, a nato obidve, tak že mu hlava medzi ne padla. Iný párik zase lietal dvoranou jako vietor, nemilosrdne strcajúc svojích spolutanečníkov. Rozjatrenosť niektorých tanečníkov bola tak hrozná, že hodili svoje podperené klobúky na zem a krepčili po ních, kdežto zase iní kľakali raz na pravé raz na ľavé koleno. Treba si len predstaviť ešte tie obleky, v ktorých tehdajšia spoločnosť oblečená bola: tie pestré šnúry, široké von trčiace rukávy na košeliach, vysoké čižmy so strapcami, mentieky toho najrozmanitejšieho tvaru — a odkryje sa očiam naším zajímavý obraz, ktorý veselo konkurovať môže s bazárom v Delhy.

Masloň bol náramne rozprúdený. On skoro v povetrí nosil svoju tanečnicu, ba zo dva razy ju skutočne vyhodil do výšky. čo sa veľmi dobre robí v dedinskej krčme, keď mladý švárny sedliacky šuhaj takto zvŕta svoju búbelatú frajerôčku, čo ale veľmi zle svedčí v spoločnosti, ktorá chce byť vzdelanou. Anna to cítila — ale plávať proti prúdu nebola v stave.

V bočnej izbe sedel Záhajský v kolimbavom foteli; pod nohami mal prestretú kožu z tygra. Okolo neho niektorí starší páni viedli tuhú politickú debattu, jakoby od jej výsledku záviselo blaho človečenstva. Divoké hlasy

hudby šumely a splývaly s náruživými rečami. Konečne hudba umlkla a hostia sa valili cez bočnú izbu do jedálne, kde bol prikrytý stôl. O pár minút boly všetky miesta obsadené. Predsedníctvo viedla baronka Perlingová, staršia to dáma, ničmenej úsilne oddaná radosťam tohoto pozemského života. Jej prešlosť bola tak strakatá, jako jej drahý shawl, ktorý jej visel plecom. Nebohý jej pán manžel, baron Perling, našiel ju medzi kulisňami divadelnými jako tanečnicu tretej triedy — nasledovala známosť, a to dlholetá, ktorá sa končila, nie jako obyčajne, večným rozlúčením, ale manželstvom. Stáva sa to. Vdovské právo učinilo z biednej baletky majetnicu veľkých pozemkov, ktorých dôchodky ona ešte dosť statočne upotrebovala. Ďalej bol v spoločnosti tejto pensionovaný úradník Haštal, ktorý rád pri stole zaspal, a keď ho zobudili, nikda neuznal, že by bol zadriemal. On tvrdil, že každé slovo, v spoločnosti prednesené počul a rozumel. Komissár nad cestami Kaprossy (aj tento úrad patril vtedy medzi exkvisitnosti), muž rapavý s červeným nosom a večným hlúpym úsmevom na tvári, sedel jako tŕň medzi dvoma dámami. Na konci stola usadil sa jako obyčajne Záhajský a meral svojíma veľkýma očima svoju spoločnosť. Večeralo sa šumne, nenútene. Aj táto nenútenosť bola vecou módy. Volali to „nemzeti,“ upomínalo to ale na lakajstvo.

„Novina, pánovia, novina!“ počal Kaprossy, „dostal som zaručenú zprávu, že gróf Žulinský dostal súpera na podžupanský úrad, a to nebezpečného!“

„Sú tie vaše zprávy tak pravdivé, jako vaše polovnícke dobrodružstvá, ktoré ste včera rozprávali,“ pohodil Masloň, ponúknuc svoju švárnu susedku Annu kolujúcim jedlom. „Kto by to móhol byť?“ zpytoval sa zvedavo Haštal. „Hádajte páni!“

„Asnáď pán slúžny Masloň,“ povedala barónka za vrch stolom s príjemným úsmevom, „lebo som počula o jeho záletoch — inu kto mi vysokú protekciu —“ „Oh, prosím, prosím —“ vyhováral sa oslovený, „nie som tak ctibažný, a pani barónka drží úradné cesty k hlavnému županovi za zálety. Ráči sa mýliť a velmi mýliť!“

„Vidím, že je panstvo na krivej ceste,“ pokračoval Kaprossy vážne, „protikandidát grófov je pán Eduard Záhajský, náš domový pán, nech ho pán Bôh živí!“

Nastalo všeobecné podivenie a oči všetkých stolovníkov obrátily sa na konec stola, kde sedel domový pán. Tento sa ani nehnul. Práve tak lenivo — pokojne hľadel pred seba jako vždy. V tom okamžení doniesli sluhovia veľké plachové nádoby s ľadom, z ktorého trčaly strieborné hlavy šampanských fliaš. O chvíľu strielaly zátky do krásno malovanej povale — zlatistý mok perlil sa v kryštálových pokáloch a rujná veselosť opanovala spoločnosť. Prípitky sa počaly. Najtiaž prvý — ostatnie sa už potom sypú jako z vreca. Kandidatúra Záhajského bola thematom skoro všetkých rečí. Keby bolo záviselo od tejto spoločnosti, bol by Záhajský ešte dnes podžupanom. Rozviazané jazyky nemaly dosť na prípitkoch; čím hlbšie sa kúpaly v drahom moku, tým väčšmi prekypovaly pochlebárstvom. Líca pani baronky sa zružily a jej malé čierne očká nepokojne mihaly sa. Vrava sa zväčšovala, až konečne sa jednotná zábava rozcapartila na rozličné partie. Anna vstala zo svojho miesta a poodišla k obloku. Za ňou nasledoval Masloň. Bol celý vo vytržení nad jej krásou. Sladké slová len tak plynuly z úst mladého šviháka. Pre Annu bolo niečo nového takýto spôsob dvorenia, a môžme tvrdiť, že ju to zanímalo.

„Naozaj, zriedka som zažil, ba nikdá nezažil tak sladkých okamihov, jako nedávno s vami v Dubine. Jak krásne hraly ste sa s kvetmi, jak ľúbezno hovorily ste o hore a jej pôvaboch. Myslím, že ste veľmi veľa študovaly poetov!“ hovoril so sladkým úsmevom Masloň, oprúc sa s rukou na dosku oblokovú a nakloniac sa k Anne.

„Netreba k tomu žiadne študium. Hovorím, čo vidím a niekedy aj to čo cítim, ačpráve bych to nemala robiť, keď mňa počúvajú takí kritikovia!“

„Obdivovatelia a nábožní veriaci, chcely ste povedať, milostivá slečno! Zarmucuje ma vaša nedôvera!“ pohodil švihák, a ihral sa jakoby v rozpakoch so zlatými franforcami svojho nákrčníka.

„To je asi za smútok! Stavme sa, že sa budete o chvílu točiť v čárdáši?“

„Len na váš rozkaz!“

„Nemám práva, ba ani chuti rozkazy vydávať.“

„Teda na vašu žiadosť!“

„Nežiadam si nič.“

Masloňova tvár prijala mrzutý výraz. Nebol zvyknutý na takéto odbytie svojích galantných vychádzok. Nečakaný odpor rozjaril ho a núkal k silnejším nábehom. Zručne, a jakoby v myšlienkach chytil ruku mladej devy a naklonil sa k nej tak dôverne a nežne, že ona nebola v stave odpraviť ho krátkym spôsobom. V tom ale zjavila sa za nimi vysoká postava Záhajského; jeho veľké čierne oči uprely sa tak vážne a prísne na Annu, že táto nevdojak vytrhla svoju ruku z ruky Masloňovej a prihnula sa blíž k obloku. Masloň sa zpamätal a zručne podal rameno Anne. Spoločnosť už bola prešla do tanečnej dvorany a čo mladší pokračovali už zase v čárdáši. Skoro nato tancovala aj Anna a prechádzala z ramien do ramien. Tanec sa zmáhal čo do divokosti. V bočnej izbe stály na pohotove vína, ktorými hasili tanečníci smäd a zmierňovali horúčosť na chvíľku. Prázdna nebola táto izba nikdy a zátky skoro neprestajne strielaly do povale. Pani barónka sedela v samatovom kresle a tichou rozkošou hľadela na trmu vrmu tanečníkov. Rujná veselosť riastla, čím viac riastol počet vyprázdnených fliaš. Mnohé karmínové ústa ženské svlažovaly sa šampanským. Príklad je nákazlivý. Aj Anna rozhorúčená prijala peňavý pohár a priložila ho k ústam. Žížeň jej zapríčinená tancom a prachom, bola veľká, ona nemohla odtrhnúť kryštál od úst, až pokým nevyprázdnila jeho chladný sladký obsah. Jako ju rozjatril nezvyklý mok. Jej očká svietily potemným svojim bleskom jako uhle. Náružive oddala sa tancu — nebolo jej dosť, nemohla sa ho nasýtiť! Čím divšie vrtela sa spoločnosť, tým viac riastla v nej jakási nikdy nepocítená poľahoda. Krátke prestávky použil Masloň k tomu, aby prednášal svoje banálne dvorenie. Jej bolo tak príjemno počúvať chvály a oslavy z úst Masloňových. Jako to bolo možné?

Zábava v bočných chyžiach prichádzala vždy do väčšej a väčšej krajnosti. Haštal už počal tak ohnivo ťukať s pohármi, že mu len stopky z vysokých šampanských pokálov v rukách zostávaly. Mužská spoločnosť, ktorá netančila, shúkla sa v klbko a počala vyspevovať, že sa len tak triasol celý dom. Záhajský zas len klesol do svojho fotela a hľadel pokojno pred seba, prívetivo kývajúc hlavou každému, kto sa k nemu s poklonou, zdravkaním alebo vďakou blížil. Keď už v tanečnej dvorane dosiahla zábava taký vrchol nenútenej divokosti, nad ktorý nemožno už vyššej bez prekročenia hranice slušnosti — vyvolal Záhajský Annu von z teremu a poprosil ju úctive, s vážnou prísnosťou, aby ohľadom na svoje zdravie a slabú ústrojnosť, vzdialila sa už na svoju izbu. Komorná už čakala v sieni s teplým šálom. Anna stúpala za ňou hore slabo osvetlenými schodami; cez mrežované obloky bolo už badať prvý predsvit rána. Keď Anna došla do svojej izby a poslala už bola komornú svoju do predizby, pozrela sa do zrkadla, držiac v trasúcej ruke strieborný svietnik. Kto to pozeral na ňu z chladného skla! Jaká to tvár, jaké to oči? Anna sa ľakla sama pred sebou. Slzy, ohnivé náruživé slzy vyhrkly jej z očú. Polooblečená ľahla si na belunkú posteľ, z ktorej tak milo páchlo čerstvou bielizňou. Horúca tvár a chladistá podúška, jaká to protiva! Belunké prádlo a temno-rudá tvár, jaká to protiva! Tichá, bezmluvná izbuška a burácajúce city, jaká to protiva! Rodná dedinka s pokojnou nocou — a tam zo sály sem sa derúci jak hudby a duté dupanie, jaká to protiva!

Jako ďalekej búrky ozon, tak bolo počuť monotonné húkanie basy do jej pannenskej chyženky. Pod oblokom dupaly kone, už dávno očakávajúce svojich pánov. Huk basy zamíkal v uškach dievčaťa — líčka pomaly ochladaly — a ťažké viečka sklopily sa na oči; nepokojným snom zaspala Anna.

Zábava v dvorane a pobočných miestnosťach tiekla svojím prúdom. Masloň vyšiel z buffetu a nahnúc si dobre, ani nezpozoroval, že hlavnia jeho tanečnica chybí už. Stretnúc sa vo dverách s Apoloniou Skálky, buclatou pannou v hodbabných šatách, pojal ju do ne-

konečne trvajúceho čárdášu, a zabudol celkom na ostatný svet. Víno nahnalo aj starších pánov do tanca. Konečne bolo v bočnej izbe toľko párov jako v dvorane. Slnko počalo už prvými svojími lúčami osvecovať rumy hradu a vrchole ďalekého pohoria, keď ešte nová bateria fliaš prišla na stôl. Sám Záhajský počal sa veseliť. Jeho vybľadlá tvár jaksi ožila vtedy, keď tváre jeho hosťov zdaly sa byť slepené z popolu; jeho oči počaly svietiť, keď už oči jeho hosťov blbým, jakoby olovenným svitom žmurkaly.

Konečne zožrala orgia sama seba. Vysilila sa. Dolu schodmi tlkly sa neistým krokom postavy. Voz za vozom predchádzal pred mramorové schody a hostia sadali na mäké perá kočov. Dámy si zaťátelily svoje tváre, a to veľmi múdro. Niet nepríjemnejšieho pohľadu, jako na tvár ženskej, keď ju po nemierne užitej zábave rannie slnko osvieti. Dom Záhajského padal do hlbokého sna. Z dvora tiahli barnaví cigáni so svojími nástrojami a vadili sa vypitými hlasy — bezpochyby mali medzi sebou finančnú differenciu.

(Pokračovanie nasleduje.)

V máji.

(R. 1879.)

1.

Ty za vrchom a ja pred ním...
Jeden vrch len, čo nás delí.
Keby nie on, roveň keby:
priam by sme sa uvideli!

Uvideli, pozdravili,
postretali lásky zraky,
jako zvykly čarať iskry
vo vysoku dva oblaky.

Uvideli, pozdravili,
ručníčkom si znaky dali;
ručníček by poletoval
jak holúbok v tichej diali.

Jak holúbok belokrýdly
by povieval môj ručníček;
a vetrík ním povzbudený
by hnal — tknúť sa tvojích líček:

šiel by, letel zrovna k tebe,
jako vtáčik do osídla,
na rty tvoje složil bozky,
čo ja dal na jeho krýdla.

A ty? — prijmuc sladkú ťarchu,
sladšiu bys' mi slala nazpät...
Käruj, vánku! — Och, vršisko!
už mu musel cestu zastať!

A — ohava! je tak strmý...
Posol náš priam ukonaný,
veľká ťarcha lásky... omdlel
už v polceste tamtej strany.

Omdlel, skonal. Ružolístie
posýpa naň mladé šípä;
a z krýdel mu povystretých
bozk za bozkom sa rozsýpa...

Rozsypal sa bozk za bozkom
obďaleč a popri kraju —
sťaby perly, a kvetinky
už sa po ne sohýňajú,

sohýňajú tajne, kradmo,
po zlodejsky v zradnom tichu:
a jak ktorá — krupäj schvatla,
už tam svieti jej v kalichu.

Na ten spôsob tie zlodejky
pohabú mi všetko rúče —
ej, nie! zlopaš postihnutá,
bo priletly slnka lúče.

Čo zostalo, ony v krátkom
posbieraly okamžení
a čez vrch pretiahly mihom...
Žienko, teš sa! to vrch — sklenný!

Sklenný to vrch medzi nami,
viac nevadí, neprekáža:
z bokov jeho láska naša
v milion lúčach sa vyráža....

Pri tých bleskoch sa nám vzhliadať
snadno v každom okamžení.
Bôh prežehnaj drahý náš rod,
že prečaril vrch na — sklenný!

2.

Čo robím? — Nuž, nič nerobím,
len myslím na teba,
sťa pavúk nite, tak roztáčam
myšlienky kol seba.

Sťa pavúk nite.... Ozaj, vieš:
že jemná pradza jich
je reťazou, na nejž sa drží
mi žitia každý vzdych?

I keď na vlásku viseť nám
nad lonom záhuby:
niť voľmeže myšlienky, ktorú
nám sláva obrubí! . . .

— Čo robím? Nuž, nič nerobím,
len myslím na teba,
jak pavúk nite, tak roztáčam
myšlienky kol seba.

Myšlienky, jakby včeličky
keď jarom zavznelo
na pokraj úlu, povylietly
mi hajnom na čelo,

kde hmyrejú si túlave,
až v šík sa narovná
jich vzletný húfec; tak čakajú:
či dôjde — kráľovna?

Nedošla. Tu, čo vetierky
— Tam vonku už šero —
sa zabraly, že vraj rozháňať
vlny na jazero . . .

A srdca môjho jazierce
už láme hviezdny svit,
čo sišiel z výšin noci tajných
do vĺn sa ponoriť.

Jazierce srdca mojeho
už až k dnu zbudené,
a neustáva, ale vzrastá
v ňom túžob vlnenie.

V jazierci — už sa dolámal
na drobno nebies svit,
veď z krúžka kruh a z kruhu kolo,
za citom zápät cit . . .

A kolá — i tie šíria sa
čím diaľ tým viac a viac,
pod vírnych krýdlami myšlieňok,
žblnkajúc, hovoriac:

jakby ťa možno dostať sem
v jich ľúby, ľúby stred:
do víru citov neškodného,
v myšlienok sladkú sieť!? —

A zdá sa mi, že prichádzaš,
a chceš z jazierca piť: —
čelo ti obsadly myšlienky
a k srdcu sbiehol cit.

3.

Dnes ráno zvláštnou návštevou
zavítal u mňa máj.
Čo robíš, zvolal, v izbe, pesničkáru?
šakže už von hybaj!

Ký zlozvyk to tu v izbe trčať,
kde trudno, chladno, stín,
a neteperiť sa von skokom, hupkom,
pod jasný, vonný nebies baldachýn!?

Čo zriem! ty ešte v posteli,
keď ja už sbehal kraj . . .?
A začal ma vám mydliť strašne, mrzko
môj pekný priateľ máj.

Do všakových mi povynadal
v dlhej kapitoli.
Že jeho úsvit vraj si tak nevšímať,
či ma to nebolí.

Že dneská spevaví škriváni
vraj nový dali chór,
a obecenstvo vraj bez znalcov
jak nezbačný to stvor;

že nová dneská záclona
zôr plála na nebi,
a že keď vo výš sa vyšvihla,
jas nevídanej vznikol veleby . . .

Vraj mnohé kvietky, čo prvý raz
sa dneská rozvily,
a že keď zájdem pozde k lúčinám,
už dávno zhasnul plam jich spanilý.

Zdroj tiež tak čistý prúdil sa,
kým nad ním hralo svitu znamenie,
keď ale neskôr zavítam u neho,
vraj vlnky jeho budú zkalené.

Háj šumel tiež, jak indy nikdaj predtým,
lež už ho tnú, už v prepasť valí sa;
a pažiť stráne, hodbabný ten čalún
už posberala spešná trávnica . . .

A vôbec hanba vraj tak leňošiť,
keď máj tu preletom,
ba posmech zvlášte pre toho,
kto chce byť poetom;

i múza mala vraj pobozkať
radšej ten vonku — plot,
to týňa suché skôr vraj rozvije sa
a vydá ruže plod . . .

. . . A v rozhorčení, až len tak
zo širáku mu fŕkal kveť,
sa k dverám bral; lež v tom i ja vyčiahol
a za ruku ho chytil hneď.

Bo uznať prišlo mi, že pravdu má,
až aj vo všetkom nie,
no a tie jeho hyperboly,
tiež vedel som, sú veci nemožné;

lež zpoznal som, že neradno
mu na vzdor slamku krížom preložiť,
keď pánom on nad štepmi mojej žienky
tak, vládcom jak nad žitím naších žit.

Hu! keby tak mráz, príval, krupobitie —
nadelenie to vera nedobré;
nuž, ukojiť srd môjho priateľa,
včul predovšetkým bolo potrebné.

Lež jak to navliecť, ó ja sedmispáč!?
Kde omluva? a či jej uverí?
I hútam, smýšľam, čakám pomoc,
lež nikto zo dverí.

Že strašné sny ma v spánok zamorily,
že cítim sa nedobre, a či jak . . .?
Ech, výhovorky to nejapné!
to značilo by krútiť ledajak.

V tom tys' mi prišla do pamäti
— veď často si mi dnu —
Či odpustíš, keď uvalím
na teba nesnádz týchto príčinu? —

Tak riekol som mu medzi iným:
že omeškal som svit,
bo, keď si ty nie, drahá, so mnou,
naskrze nemal ma kto zobudiť.

Že, až ty prijdeš za svojím
a máj tu ešte trvá, prekvetá:
tak zavčas stávať budem,
jak žiadny poeta;

že vtedy ja sám jeho budem budiť
a napomínať vtáčkov k výkonu,
a herec slnce, keď sa k deju schystá,
sám pomôžem zôr zdvihnúť oponu . . .

I udobril sa konečne. —
Nuž, dušo drahá, skoro prijď!
nedovoľ svojho, ktorý nudou zmiera,
viac takto zhanobiť.

Hviezdoslav.

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Pokračovanie.)

VII.

Za parkom kaštiela pri mutnom dolňozemskom potoku bol háj olšinový. Bol on vlastne pokračovaním parku strojne umelou ľudskou rukou robeným, lebo veď kdeby sa vzaly tak šumné olšiny samy od seba na brehoch Kereša? Vzdor tomu, že často z koryta svojho vystupujúci Kereš zvyknul múľom a hlienom zanášať hájik, bola pôda jeho čistá a srovnaná, prechádzky drobulinkým, Boh vie odkiaľ sem dovezeným pieskom posypané. Všetko to poukazovalo na starostlivé ošetrovanie i tejto oddialenej čiastky panského parku. Ľudu bol on len v dni nedeľné a sviatočné prístúpným; ináče bol zavrený.

Ale pred vtáčkami nemožno horu zahájiť, tie do nej preletia a pár ľúbych hrdlíc dostavuje sa vo vetvách zelených stromov k hrkútaniu.

Jeden pár hrdličiek hrkútaval si často v olšinovom háji, nie pod korunou stromu, ale pod ním dolu. Pred západom slnka tam až do mraku si v tajnostnom úkryte hrkútaly a nik nerušil jich minúty blažené. Nemusíte dlho hádať, aby ste sa dozvedeli, kto je tých pár hrdlíc. Snadno sa toho domyslet.

Štefan a Kamillka sú si rozumejúce duše, trebars tým jích citom, tej jích ľúbosti celý ten divných predsudkov plný svet neporozumie.

Priletel si i dnes holúbok k holubičke svojej; priletel si Štefan na svojom vrankovi ku Kamillke drahej. Koníček ten vranný musel vedeť, kam nosieva pána svojho. Kedykoľvek sa naň podvečer doma vyšvihnul, veselo si zarechtal a letel ako strela pod ním. Potom v olšinovom háji o strom uviazaný pokojne ho čakal a zas letel pod ním neschodnými tajnými cestami nazpäť smerom k osade — smerom k domu.

„Dobrý večer, krásna!“

„Vitaj mi, Štefanko!“

To boly obyčajné pozdravy milých, pri čom si rúčky dali, za ne sa držali a v oči, v tie pramene nevýslovnej blaženosti si zierali.

„Čo vidím dnes v krásnom očku tvojom, ľúba? Čo chce v ňom, nač mi ho kalí tá slza?“

„My sa rozlúčiť musíme.“

„Rozlúčiť po včerajšom víťazoslavnom dni?“

„Štefanko! Zlý svet nám nežičí, zlý svet nám blaženosť našu závidí.“

„A čo nás do sveta?“

„Pravda, my sa oň nestaráme; ale on tým viac o nás.“

„Ach, ten prekliaty svet! Chcú ťa vydať inému, tak ako mňa nútia vziať si devu inú.“

„I teba, Štefanko? Tak sa musíme rozlúčiť — na veky.“

„Na veky? A čo je to na veky? Ach, mne je každý deň vekom — bez teba.“

„Dobrá duša! Zlé osudy visia nad našimi hlavami.“

„To tak od počiatku. Naša lúbosť musí sa ukrývať do tohto hájika a do sŕdc našich.“

„Mňa i to blaží, milý môj! Ukrytý poklad býva najvzácnejším.“

„Ale mne i včera pri všetkej radosti až srdce pukalo. Nemohol som sa mojej vďačnej kráske za to jej veliké vyznačenie ani poďakovať.“

„Nehovorilo ti oko moje, jakou blaženosťou mi bije srdce nad tvojim šťastím, nad tvojim víťazstvom? A nečítala som ja v oku tvojom práve v ten čas, jaké city opanovaly tú dušu tvoju, nebadal si ty to všetko, Štefanko môj?“

„Odpusť, ja nie som tak vzdelaný a učený, holúbok môj vzácny, ako mládici tvojho stavu.“

„K tomu vzdelanosti netreba. Tí vzdelaní málo kedy opravdive cítiť potrafia.“

„Ach, ja sa toľko sám v sebe nabojujem, že nie som ti rovný.“

„Láska všetko vyrovná.“

„A keď ju rozlúčia? Či si neslovila, že sa lúčiť musíme?“

„Štefanko! My zajtra odcestujeme, na jak dlho, to ja neviem.“

„A čo tu bude zo mňa?“

„A čo tam bude zo mňa?“

„Teba hajno panákov bude obskakovať a v skvoste panského života lahko ti bude zabudnúť na jednoduchého Štefana.

„Tak? Počuj tiež. Tebe otec vyhľadá bohatú, peknú nevestu a jak lahko ti bude zabudnúť....“

„Nikdy! nikdy! nikdy!“

„Nezariekaj sa, Štefanko! Nevieš ty túto poviestku:

„Lietali si lietali
Dva holúbky v páre,
Nad tou horou zelenou
Až v oblačnej chmáre.
Hneď jich slnko pálilo,
Hneď vetry trýznily,
Až sa v nízke doliny
V jích tichosť zpustily.
Ale čo sa nestalo?
Holubica v bôľu....
Kým boly na výšinách
Lietali si spolu.
Vďačne slnka pálčivosť
I vetor trpeli,
Spolu trpeť, spolu mreť
Veď to vďačne chceli.
Ale na tých nížinách
Holubica v bôľu....
Holúbok ju opustil,
Sedí s druhou spolu.
Darmo ona volala
K výšinám ho zase....
Jemu lepšie v tíšinách
Pri tej novej kráse.
On pal slnka neľúbi,
Víchrica zlá krutá:
Pri novej holubičke
Šťastný si hrkúta.
Holubica s raneným
Srdcom letí hore
Sadne si na suchý prut
Na najvyššej hore
A preklína nížiny
I holúbka zradu,
A kloní si ku smrti
Hlávku strojnú, mladú.“

Milenci sa zadumali. Bolastne sa lúčili. Kedy sa vidia? Kedy sa aspoň dozvedia niečo jeden o druhom?

„Štefanko! Ja verím na znaky v prirode. Prijdi o mesiac pod túto jelšinu. Jestli bude zelená — budeme svoji; jestli vyschne: viac sa nevidíme.“

V očach zaľúbených bolo videť slzy a o pár minút bolo zase počuť dupot koňa letiaceho šírymi rovinami.

VIII.

Celé okolie sa zadivilo, dozvediac sa, že grófka Kamilla aj s dcérou svojou tak na náhlo z kaštiela sa vzdialila. Ľudia boli prekvapení a rozlične si to vysvetlovali; ale nik nebol tak velice prekvapený a nik si to tak makave nevysvetloval, ako gróf Viktor so synom svojím Aurelom. Po odbavených dostihoch malo

byť jednoho dňa zasnúbenie sa Kamillkino s Aurelom. Po udalostiach dostihových pravda nešlo to, gróf Viktor ale myslel, aby sa to odložilo o pár dní pozdejšie, až sa nemilé dojmy pominú a tak sa mu zdalo, že grófka Kamilla je podobne jeho náhľadu. Aurela ťažko bolo otcovi nahovoriť, aby sa s ním ku Kamille vybral; ale stav hmotný bol jim obom rozkazom k tomu, aby to predsa len urobili. Kamilla mala pekný majetok, a oni boli prílišne zadĺžení, tak že jediná obrana bola len dobrá nádejná partia Aurelova. Šli tedy. Šli so smiereným srdcom Kamillke všetko odpustiť hotoví, ak len rúčku svoju bratrancovi svojmu podá. Ale jaké bolo jich prekvapenie, keď dojdúc ta, našli kaštiel prázdny, a dozvedeli sa, že grófky na náhlo odcestovaly do veľmesta bez toho, žeby riekly, či sa skoro lebo pozdejšie vráťa. — Či to nebolo zjavné urazenie švagra a poťažne budúceho ženícha, áno, či to nevyzeralo tak, ako zjavný košík. Grófka nemala žiadnej príčiny na náhlo odcestovať. Ale odcestovala.

Viktor a Aurel cestovali do veľmesta za ňou. Tu dorážali na grófku Kamillu, aby jim zadosť učinenie dala; lebo tú hanu, ktorú slečna Kamillka rodu svojmu a jim pri dostihoch bola urobila ináče napraviť nemožno, iba tak, keď čím skorej Aurelovi rúčku podá. Grófke Kamille to bolo velice nápadné, že oni urazení, tak naponáhlo idú pýtať o ruku tej, ktorá jich tak citlive bola urazila. Uspokojila jich na pár dní a primäla k trpelivému čakaniu áž dostanú odpoveď.

Grófka Kamilla radila sa medzi tým so svojim pravotárom, ktorý ako starý vyzkúsený a šlachetný právny zástupca Kevichovcov úplnú jej dôveru požíval, lebo bol aj mužom spoľahlivým.

Pravotár Eugen Okolčány upozornil grófku na to, že či nevie ešte to verejné vo vyšších kruhoch veľmesta tajomstvo, dľa nehož je Viktor hmotne na mizine.

Grófka sa divila novinke tejto a bola prekvapená, ale Okolčány vysvetlil jej to, keď jej sdelil: ako nebohá grófka Vilma velice rozpustilý život viedla a úpadok majetku Viktorovho započala, potom ale aj mladý pán Aurel jedno druhé má na svedomí v tomto ohľade.

Tu mala vysvetlený grófka Kamilla spech pytačov dostatočne.

A nikdy nebola slečna Kamillka, ani samé dostihy nevynímajúc, tak veselá, tak uveličená, ako práve dnes. A to právom. Jej dobrá maminka jej sdelila, že je pytač Aurel tu, že na ruku Kamillkinu prudko dobíja; ale ona že ju naskrze k tomu nenúti, ba že jej bude milé, jestli ho odpraví.

A pytač prišiel — aj s neporiadeníın veci zase odišiel.

Grófka Kamilla predvolala v určitú hodinu aj v prítomnosti grófa Viktora dcérku svoju Kamillku a sdelila jej žiadosť Aurelovu.

Kamillka z počiatku mlčala. Na mnohé dotieranie ale, aby sa osvedčila s „áno“ alebo „nie,“ vyslovila pevným, zvučným hlasom svoje osúdné „nie!“ A sotva to slovo bolo von, tu už aj slečinka zmizla, odbehla.

„A ty čo riekneš na to, švagriná?“ pýtal sa gróf Viktor.

„Uznáš moje ťažké položenie; ja dcéru svoju nútiť nemôžem.“

„Ona nenie dcérou tvojou. Ty máš právo ju nútiť.“

Aurel toto už nepočul, vyletel ako strela bez toho, aby sa bol tetke odporúčal, nahnevaný von dvermi.

„Ona je moja dcéra a ja ju nútiť nebudem.“

„Dobre. Ale dedičom tvojim najezenča tiež byť nesmie.“

„Prosím sa len o svoje záležitosti lepšie starať, pane švagre.“

„Pomsta moja ťa neminie!“

„Nezaslúžila som ju, Bôh ma aj od tej ochráni.“

„Uvidíme!“

„S Bohom, Viktor, hľadaj si bohatú parthiu pre svojho zdarného synáčka inde.“

„Tedy tak? V majetku môjho brata sa bude sedliacka háveď prechodiť?“

„Pane, to majetok môj!“

„Teraz áno; uvidíme, čí bude.“

„Toho, komu ho ja poručím.“

„A ja hovorím, že nie toho, komu ho ty poručíš, ale toho, komu ho súd prisúdi.“

„Ja so súdy nič nemám. Nebuďte tak nešetrným pane švagre, nemeškajte sa, idte si svojmu Aurelovi parthiu hľadať, kým nenie ešte pozde.“

Viktor so zaťatými päsťami a škrípajúc zubami sa vzdialil.

Grófka Kamilla bola po tomto výstupe náramne rozhorčená. Sama pred sebou sa hanbila, že švagrovi svojmu tak drzé pravdy riecť prinútená bola. Ale jakoby si bola ináč s ním poradila? A či ten nehanobný čin, že pyšný predtým Viktor, ktorého žena tisícnásobnú hanbu na rod jejich priniesla, Kamillku, predtým zhanobenú čo parthiu chcel svojmu Aurelovi na silu vypýtať, nemusel ju rozhorčiť? Ešte najviac zlobilo ju to, že ona sama chcela Kamillku Aurelovi zasnúbiť, kým sa o podlosti jeho a jeho otca nepresvedčila.

IX.

Gróf Viktor bol opravdivou protivou svojho nebohého brata Arthura. Tento bol mladík i muž idealný, šlachetnomyslný, vysokoletý; tamten smyselný, sebecký, na hrude lopejúci. Mladý vek Arthurov bol posvätený umeniu, vedám, duchovným zábavám; Viktorov nobl-passiam, požívaniu, marhaniu, rozkošiam. Pre túto rozdielnu svoju povahu nikdy sa menovaní bratia tak neshodovali, akoby to bolo slušným a prirodzeným bolo bývalo. V kaštieli slúžila utešená deva, Ilka, dcéra vdovy Johanny Kuklinovej, ktorá taktiež väčším dielom tamže zamestknanie svoje nachádzala. Deva ostala nešťastnou a jedno ráno vytiahli mrtvolu samovražedlnice z rybníka kaštielskej zahrady. Johanna bola vzteklá jako lutá saňa a hrozila mladému pánovi Viktorovi smrťou; okolím ale zavznievala dlhé časy pieseň o nešťastnej Ilke:

„V panskom dvore kvitne ruža červená,
Karmažínom a purpurom barvená,
Takej ruží na okolo nikde niet:
Mladý pánik nedal by ju za ten svet!
Nedaj sa ty k sebe blížiť pánikom,
Pekná ruža, obráň sa ty tŕnikom;
Škoda bude tvojej krásy, podoby
Keď do panskej upadneš si poroby.
Ale ruža na výstrahy nedbala,
Verila a v tej viere sa sklamala,
Lživé bolo podlé srdce pánika:
Ruža — Ilka už je na dne rybníka.“

Časy letely a Ilka prišla do zapomenutia. Ale stará Johanna mala lepšiu pamäť, nežli celý ten svet. Srdce materino nemohlo nikdy velikú, nenahraditelnú ztratu svoju zabudnúť.

Viktor ukazoval znaky vážnejšieho smýšlania a chovania sa na sebe, až tak zaveslo val i do prístavu stavu manželského. Vzal si grófku Vilmu Sečanskú za družku života. Starej Johanne nemohol Viktor to odoprieť, aby ona, ktorá sa do služby jeho násilne votrela, nebola obsluhovala i grófku samú. A neskúšená Vilma dôverovala Johanne. A stará Johanna varila pomstu proti Viktorovi v srdci svojom. Vilma sa dosť skoro čo paní rozpustila, tak že o tom celé okolie si pošuškávalo. Vilma si dala dvoriť, Vilma upadala voždy hlbšie, a v tom ju Johanna upevňovala. Aj on odtrhol moju krásnu ružičku, aj ty si ži volne krásna paní! A krásna paní nebola neprístupná takým svodným rečiam; ona si žila svobodne, ona oškodila manžela i hmotne, opustila ho i synáčka svojho Aurelá a s nahabanými klenotami a kassou Viktorovou utiekla s dôstojníkom Eugenom. Viktor ju, ani Johannu viacej nevidel, žil život otupný, s Arthurom sa neschodil — Aurel, jedináček, ho len ešte pútal k životu.

Imanie grófa Viktora utrpelo kroz ľahkomyselnú Vilmu velikú štrbinu. Od toho času klesal Viktor hmotne a to tým viac, že on po utrpenej rane srdca nevedel sa na iný spôsob potešiť, nežli na ten, že vyraženia hľadal v kartách a hlučných spoločnostiach, čím sa ešte viacej ruinoval. Jediná nádeja jeho bola dobrá partia synova. Tak počal špekulovať na imanie švagrinej svojej kroz ruku šumnej Kamilly. Jako sa jim to zdarilo, videli sme.

Syn bol ale hodný otca svojho. Z velmesta šli rovno k Dolským. Pyšná Magda mala byť vyvolenou srdca Aurelovho. V tých kruhoch, v ktorých ona žila a sa pohybovala, ešte o položení Viktorovom nič znať nemohli. Blesk jeho mena musí tých jednoduchých ľudí ošialiť a oslepiť.

Kevichovci, otec i syn, navštívili Dolských a tí, obzvlášte ale Magda — boli úplne blažení. Otec uviedol sám ta syna, predostierajúc, že on bol úplne očarený vystúpením Magdi-

ným a jej noblovatým držaním sa pri voňahdajších dostihoch. Jemu takej nevesty načím. Dosť sa mu švagriná svojej Kamilly nanúka, ale oni oba, otec i syn, jako raz Magdu videli, predsavzali si, že: „táto, alebo žiadna iná!“ —

Mladý gróf Aurel bol u Dolských každodenným a Magda zierala storáz pyšnejšie na svet, jakoby hovoriť bola chcela: no, dnes zajtrá bude grofovi už zasnúbená, nech sa ľúbi teraz o nej spievať:

„Zostarne sa, potom
na ocot zostane
Grófka Dolských.“

Ona sa postarala o to, že jej jeden pán kantor na odvetu spievajúcim devám takúto stychu zpravil:

„Naša Magda v sláve,
Dievkam smiech už zašiel.
Tu ženích z kaštiela:
Gróf si grófku našiel.“

* * *

Kamillka bola veselá, bo maminka iným okom zierala na ňu od toho času, od kedy Aurelovi košík dala; Magda bola blažená, bo ju obletoval grófsky ženích, čím sa tie najtajnejšie jej túžby vyplnily. Len na jedneho roztúženého, v samote upejúceho sme si ešte nespomneli a nevieme, jako sa tomu vodí? A to je náš Štefan.

Po velikom vytržení, radosti a sláve; po víťazných dostihoch prišly dni žalostné. Taký je osud človeka.

Mesiac pominul a Štefan osedlal si vranka svojho. Letí, letí na ňom tou stranou ku kaštielu; letí na brehy Kereša do predlženého parku. Uviaže si koníka o strom a ide, ide si v stromoradí. Už je pod olšinou. Pozerá, pátra — zbladne. Olšina je polovicu zelená, polovicu suchá. Čo to má znamenať. Očiam si neverí, ešte hľadí: ale tak je a nie ináč.

Štefanova vôľa uletela dolu Kerešom. On smúti a žiali.

(Pokračovanie nasleduje.)

Slza kráľova.

I.

Bol raz jeden kráľ na krásnom hrade,
V pokladoch, v moci jednak bohatý,
Požíval rozkoš v mladistvom hlade,
Veď kráľ nenie mních, nač by bol svatý?

Jako to býva — mal milú krásnu,
Ač nízkorodej vernosť jej sľúbil;
No časom ohne ľúbosti hasnú,
Tak ju odohnal, keď ju zahubil.

Oh ľahko čas ten zabudol snivý,
Keď bol počúval sladké jej spevy,
Nemá sa čo báť on nedotklivý,
Protibranca niet za právo devy!

A ona išla vo svet bez rady,
Chlapča nevinné v rukách plakalo;
Snáď od radosti, že tak za mlady
Z otcovskej lásky svet uzreť malo?!

Mati ho kojí piesenkou biedna,
Ktorej neverný tak rád mal hlasy,
A chlapček sviera očká dovedna,
Mať si ho túli a len spieva si:

Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Keď ona večnosť trvania tuší,
Keď jak svet tento večný i ona
Ľúbosť je prvá, lež i pokonná!
Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Ktorú žiarlivosť mračná neruší,
Keď je jasná sťa oblohy svety,
Kde jedno, jedno slnce len svieti!
Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Už dialka časná, rozdiel neruší,
Keď jako dúha spája zem, nebe,
V nej výška nízosť ťahá ku sebe!
Budeš neverný? Potom, zdá sa mi,
Žeby i večnosť puknúť musela,
Žeby sa slnce sbilo s hviezdami,
Žebych ja oči k smrti zavrela.
A predsa, predsa v tom sveta hnutí,
Keď by ťa zkaza prírody kliala,
Zastala bych ťa v smrtnom vzdychnutí:
Že odpustok som z lásky ti dala...

II.

Hodina kráča — a krása, sila
A chuť rozkoše raz nie sú v stave
Odolať, aby jim nekročila
Jej noha ľahká ťažko po hlave.

A duša, čo len chuť smyslu rada,
Keď túto čas pán vysilí, zroní,

Ostane jako pustá zahrada,
Ktorej kvet suchý k hrobu sa kloní;

Ponad jej pustú, vyžitú pôdu
Len vetor zimný nepokoj vláči.
A darmo na ňu lievať už vodu,
Viac nepožiješ, než sila stačí!

A takto asi i duša kráľa
Rozkošou zmdlená z dnuká vyzerá,
Taká je pustá, a ňou opála
Nepokojov prúd, unoba šerá!

Darmo zo sily vyžitej pôdy
Chce už vyvábiť pôžitku kvety,
Darmo už za hrou, zábavou chodí,
Darmo hýrením srdce si smetí!

A predsa, čo ho aj nič neteší,
Predsa nebere na seba prúty,
A čo i chodiť nevládze peší,
On pôžitku chuť chce a vynúti!

Čo sa nestalo!! Zavolal kňaza
Do chyže svojej a k nemu rečie:
„Nemysli, že snáď moja ma zkaza
Do zpovedlnej celly už vlečie...

Nie — potrebujem len odpovede
Tvojej k otázke ja z dušeslovia,
Ktorú snáď že vám patrí ku vede
Lepšie chápeš, než moji druhovia.

Povedz mi teda, starče zkúsený,
Či tiekla slza po tvojej tvári,
A či zkojila cit tvoj ztrápený,
A obćerstvila srdce ti vari!?

„Ptáš sa, kráľu, či oči slzily
Nad bôľom hrudi vňútornej moje;
Ja odpovedám, že z celej sily
Pretekaly mi srdca raz zdroje.

A tiež pýtaš sa, či obmäkčily
Ony aj tvrdé útrapov skaly,
Ja rečiem, cele ma obnovily,
A v srdce slabé silu mi vlialy!

Áno, pohľadom v mladosti chvíle
Ľahko prežité ťažko prišlo mi,
A nato slzy tak boly milé,
Oh, zkús, že sa v nich trápenie lomí!

Jako sa v mora tichej velebe
Jasná obloha pokojne smeje,
Tak i v pokania slze sa nebe
Pokoja, blaha Tebe zachveje. —

Oh, prijmi radu najlepšiu v svete,
A najdeš v cnosti sily, potechy,
Nie ešte pozde, — i v šedín krote
Milosť odpúšťa božia nám hriechy!“

„Dosť — preriekol kráľ — nedrž tu kázne,
Radu mi dávať neslušné ti je;
Lež nehnevám sa, — buďiž bez bázne,
Hnev tiež nie rozkoš — z neho čo mi je!

Čo si o cnosti, ľútosti hriechu
A o milosti vzatej pokoji
Hovoril, to je slabá potecha,
Tou cestou duch môj sa neukojí.

Ja neznám cnosti čo cieľ života,
Mne je pôžitok cieľ môj pokonný,
Cnosť nech si ľúbi biedna holota,
Ktorá nemôž' mať pôžitok vonný!

Kráľu netreba cnosti — lež práva —
Aby sa ľudstvo samé nezklalo;
A on sám milosť, zdrží — rozdáva,
Nač by mu srdce za ňu plakalo?

Ale to jedno nádej mi robí,
Že v slze nový život sa rodí,
Snáď bude mi to liekom unoby,
Ak chuť pôžitku v duši mi zplodí. —

Lebo, keď slza za cnosť ztratenú
Silu ku cnosti zplodí, zapáli,
Prečo by slza za chuť zomdlenú
Nemala túto zmocniť pomaly!

Hej, jedna slza, jedna umelá,
Prostriedok nový a tiež pokonný,
Musí roztopiť ľadovosť tela —
Um môže previesť prírodzákony!

Ja ešte nikdy neslzil vlahu,
Ten druh pôžitku neznámy mi je...
Musím mať slzu, čo jako drahú, —
Bo, ak ju nemá, nač ten kráľ žije?!“

III.

Počal dielo kráľ — mocný i slabý,
A po celej dal hlásiť krajine:
Kto mu umením slzu vyvábi,
Milosť kráľovská že ho neminie!

Prišli maliari, zkreslili boli
Jeho mladosti bujné zábavy;
On to rozdriapal vo svojom bôli,
A oko v slzách sa mu neplaví!

Prišli aj spevci, a oslávili
Mladosti jeho silu a krásy,
Špatnosti veniec krásny uvili,
No v oku jeho slza nebrá si!

Zvýšil odmenu na výš a výše,
Sľúbil korunu po smrti a trón;
Darmo závodia umelci ríše,
Slza zavrená nechce, nejde von! —

Tu zrazu z dialnych krajov zavíta
Mladík neznámy s harfou na pleci,
A prístup k próbe si aj on pýta,
A kráľ zúfalý privolil k veci! —

Bol krásny večer, pod oknom kráľa.
Zastal si pevec k dielu hotový;
Na pokynutie predihra malá
A za ňou zneje spev jeden nový:

„Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Keď ona večnosť trvania tuší,
Keď jak svet tento večný i ona
Lúbosť je prvá, lež i pokonná!
Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Ktorú žiarlivosť mračná neruší,
Keď je jasná sťa oblohy svety,
Kde jedno, jedno slnce len svieti!
Krásna je ľúbosť dvoch mladých duší,
Už dialka časná, rozdiel neruší,
Keď jako dúha spája zem, nebe,
V nej výška nízosť ťahá ku sebe!
Budeš neverný? Potom, zdá sa mi,
Žeby i večnosť puknúť musela,
Žeby sa slnce sbilo s hviezdami,
Žebych ja oči k smrti zavrela.
A predsa, predsa v tom sveta hnutí,
Keď by ťa zkaza prírody kliala,
Zastala bych ťa v smrtnom vzdychnutí:
Že odpustok som z lásky ti dala!“

Zamíkly dumné harfy už tony,
Tichosť nastala tklivá, bez mena,
Lež v duši kráľa búrne to zvoní,
Hromová slabých tónov ozvena!

Bez zaokrytia korunnej hlavy
Vybehol kráľ von jako bez seba:
V oku mu slza a v nej sa plaví
Sklep odrazený jasného neba!

A hlasom, z nehož kráľa nepoznať,
Ktorým len človek lká city svoje,
Pýta sa: „pevče, kde je tvoja mať,
Lebo ty musíš byť dieťa moje!“

Odpovie pevec: „ona skonala
V biednom bydlisku dialnej cudziny,
A než usnula, prv zašeptala:
„Kráľu, odpúšťam tvoje ti viny!“ . . .

„Odpustila mi . . . pamäť jej vďačná,“
Zašepoce kráľ len usedave . . .
„A ty, synu môj, vyjasníš mračná,
Odpustíš otca šedivej hlave?!“

A bez slovíčka padá v náručia
Synu biednemu otec bohatý,
A v slzách, ktoré v oku mu pučia,
Našiel — nie síc chuť — lež pokoj svatý!

Teraz už zkúsil, že i kráľovi
Patrí sa krmiť z vyššieho stola,
Že, kto zásadne pôžitok loví,
Porážku ztrpí jeho svevoľa!

„Synu môj,“ rečie kráľ obnovený,
„Za túto slzu vďaka ti vrelá;
A teraz vezmi dar zasľúbený . . .
Trôn tebe patrí . . . mne mníšska cella!“

G. Čakovský.

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

(Pokračovanie.)

11. Dolinská, Michal (shovárajúc sa prídu). **Všetečka.**

Michal. Či človeku ani nevoľno bývať na vonku, aby zažil trochu tej samoty?

Dolinská. Samoty? — Ach, veď ste vy nie pustovník. Vyhýbate síce tunajším obyvateľom, zato ale prijímate návštevy, po železnici došlé, — medzi nimi i jednu dámu, ktorá idúcky k vám hlasno vyspevovala.

Michal. Hahaha! To je Malvina. Nemožno jej žiť dve minúty bez spevu. Ale ktože vám to tak dôkladne vyprával? — Ale, prosím vás, milosťpani, asnaď vám ľúbo bude, tam na tom sedátku odpočinúť si?

Dolinská (sadne, Michal ku nej tiež). Kto mi to vyprával? Kto jinší, ako pán Všetečka, ktorý zdá sa byť novinárom tunajším.

Michal. Ach, to je ten, čo tie verše na mňa a môjho osla uklepal? Vskutku, toho človeka už musím poznačiť na pamiatku. — Milosťpani, dovoľte mi jednu prosbu. Neodíďte ešte, neopustite mestečko toto, lebo potom by som i ja tu nemohol ostať, a tak ztratený by bol celý účel môjho tunajšieho bavenia sa.

Dolinská. Teraz už nemám príčiny zrýchliť odchod svoj; ale nemyslite si, že ma k zostatiu tu naklonia prosby vaše. To nie!

Michal. Nie, slubujem vám, že nič mysleť nebudem . . .

Dolinská. Okrem toho osvedčujem vám ešte raz celkom vážne a rozhodne, že vaše slová držím len za žart. Hľadáte i vy zabavenie, a to je prirodzená vec.

Michal. Nie, milosťpani, preto som si túto hospodu nenajal. Ja chcem pracovať, mnoho pracovať, čo mi vo Viedni nieje možno, lebo tam mi zábavy prekážajú v práci.

Dolinská. Len že kto býva na vonku preto, aby pracoval, neprijíma návštevy, menovite ženských, ktoré neprestajne spievajú.

Michal. Ale keď bez tej pracovať nemôžem?

Dolinská. Vskutku? Preto tedy nocovala vo vašom dome? preto ona . . .

Michal. Že Malvina v mojom dome nocovala? Nie milosťpani, na moju česť hovorím, to nepravda. A kto sa opovážil to povedať?

Dolinská. Tiež pán Všetečka. On vyprával, že videl, ako tá ženská v čas ráno s balíkom pod pazuchou šla z vášho domu.

Michal. Ten človek je nehanebný lhár. Už ho raz moji šuhajci okúpali, keď špehoval pri dome; ale čo stvára, to je už primnoho. Zaslúži, aby som ho dobre vyklopal, alebo o chvost môjho osla priviazal. Slubujem vám . . .

Všetečka (zdesený tymito hrozbami ztratil rovnováhu a padne dolu).

Michal a *Dolinská* (odskočia; Dolinská, poznajúc Všetečku, smeje sa).

Všetečka. Ach, pane Bože! zodrel som si nos i ucho rozdrapil a kabát potrhal. (Vstáva, rukou drží sa za nos.)

Michal. Čo je to? kto je to?

Dolinská. To je pán Všetečka.

Michal. Ten istý, o ktorom sme práve hovorili?

Dolinská. Ten istý.

Michal. Vskutku, pane, máte divný spôsob predstaviť sa ľuďom; či znáte, že ste túto dámu udreť mohli?

Všetečka. Myslíte snáď, že som to zúmyselne urobil? Veď som ja pri tom skoku i krk si vylomiť mohol, a to veru nebol môj úmysel.

Michal. A čože ste na tom strome hľadali? lebo ste z nebo padli.

Všetečka. Vyškriabal som sa naň, chcejúc naoberať si hrušiek.

Michal. Žartujete! Na čerešni hrušky nerastú, a keby i riastly, neboly by ešte zralé!

Všetečka. Ja ľúbim práve také nezralé.

Michal. Čo myslíte o tom, milosťpani?

Dolinská (so smiechom). Myslím, najlepšie bude, ďalej nevyšetrovať to tajomstvo. Jestli pán Všetečka len preto vydriapal sa na ten strom, aby vypočul náš rozhovor, za svoju zvedavosť je už dosť potrestaný, a ufám, že mu to bude dobrý príučok.

Všetečka. Ach, milosťpani, mohli by ste niečo podobného mysleť, že som asnaď zo zvedavosti . . . ó, nie, nie, mýlite sa, môžem vás ujistiť . . . oh, nošťok, nošťúrik môj!

Michal (vážne a hrozive). Pane, neviem, či ste sa zo zvedavosti, alebo z jinej príčiny vydriapali na ten strom; to ale znám, že odtedy, čo ja tu bývam, vždy sa zaoberáte so mnou. Niet tej hlúposti, urážky, lže, ktorú neboli by ste už roztrusovali o mne; čujem, že ste i paškvil na mňa napísali a že mi čosi chcete prekaziť; ale vaše klapancie nehovoria, čo to má byť. Čas je, aby tieto hanebnosti koniec vzaly, a ja vám tu slubujem na svoju česť, že, opovážite-li sa ešte nejakú lož o mne roztrubovať, že vás priviažem na chvost môjho osla a tak po mestečku vodiť budem.

Všetečka (predesený zajaká sa). Pane, také veci sa snadno povedia — ale — neurobia — to je len žart.

Michal. Nie, hovorím celkom vážne. Ostatne, jestli na miesto násilnej prechádzky na chvoste Anakreona žiadate si súboj na šable alebo pištole, stojím k službám, a verte mi, že k zvláštnemu zadosťučineniu mi bude slúžiť naplnenie takejto žiadosti. Hovorte, volíte toto?

Všetečka. Nie, nie. Súboj je proti mojim zásadám. Ošklivím si každý duel. Ja sa mám biť? veru len to by mi ešte chybelo.

Michal. Tedy ostane pri tom prvom. Zapamätajte si to!

Všetečka (rýchle odchodí). Porúčam sa! (Odíde.)

Dolinská. No teraz už len budú mať zase v mestečku hojnú pastvu pre jazýčky.

Michal. Nemyslím; ten človek bude mlčať, za to vám stojím.

Dolinská. Uvidíme. Najlepšie by bolo prietrž urobiť tým klebetám, keby ste sa predstavili mojej sesternici. Presvedčená som, že potom umlknú zlostné poznámky, lebo najväčšmej jich to zlobí, že s nimi neobcujete.

Michal. Možno, ale je to proti môjmu úmyslu. Jestli to ale vy žiadate, milosťpani, vám k vôli i to urobím.

Dolinská. A práve dobre, dnes je spoločnosť u mojej sesternice — ja vás tedy predstavím.

Michal. Staň sa, ale len pod jednou výminkou, a to je taká sine qua non u diplomatov.

Dolinská. A tá by bola?

Michal. Jestli sa odhodláte uviesť ma do tunajšej spoločnosti ako svojho — smiem úprimne a otvorene hovoriť?

Dolinská. Chcem to počuť!

Michal. Ako svojho — zasnúbenca!

Dolinská. Ach, ach! pane Michal! teraz už vidím i ja, že ste, keď i nie lúpežníkom, ale predsa veľmi nebezpečným človekom!

Michal. Ktorý ale ochotný je v rukách vašich dosť skoro skrotnúť.

Dolinská. Oh! ja z mojej strany v tomto ohľade nemám úmyslu pokusy robiť. (Odchodí.)

Michal. Ja vzdor vášmu zdráhaniu netratím nádeju. (Odídu.)

(Opona spadne.)

Tretie jednanie.

(Chyža ako v prvom jednaní.)

1. výstup.

Dolinská. Ten mladý človek, ktorý ukrýva sa pod menom Michala, zdá sa byť veľký vetroplach, ale pri tom všetkom je milý a príjemný zábavník. — Ach, Bože! akby som ho ľúbila? Aká myšlienka, muž, ktorý nechce povedať, čím je a aké je jeho povolanie! a toho by som milovať mala? keď ani meno jeho neviem. Nie, to je nemožno. Nuž ale srdce mi klopotá. Čo to znamená? Hm, hm! to je nie v poriadku. Tak sa mi pozdáva, že mi práve chcel objasniť vec tak o tej Malvíne, ako i o sebe, keď ten nešťastný Všetečka zpadnúl zo stromu. Možno, že je umelcom, maliarom, a potrebuje „modell“ — áno, áno, tak to bude! veď tuším i pripomenúl niečo takého. (Zamyslí sa.) — Za Dolinského šla som preto, lebo bol veľmi rozumný, usedlý mladý muž, ktorý zapálil sa vždy, ako uvarený rak, keď len pozrel na mňa — a Bôh najlepšie zná, že veru nemala som ani najmenšej príčiny držať sa pri ňom za šťastnú. Z tichého barančoka stal sa ľúty vlk. No a ja najlepšie znám, že výstupky jeho pripravily ho k môjmu šťastiu dosť skoro života; že som nezadrhla s ním celú svoju mladosť. — Tento tak neobyčajný, podivný mladý muž bude asnaď veľmi usedlým, keď sa ožení — tak usedlým, ako muž vôbec byť môže. Lebo darmo je, ani od mužov nenačím žiadať nemožnosti. Chce, aby som ho dnes večer predstavila, ako svojho zasnúbenca. Nápad je to veľmi originálny. Len že s takými vecmi žartovať ani netreba ani nie je radno. Nemyslím, že by tým chcel len poškádliť tunajšiu spoločnosť. Lebo trebars zdá sa byť ku všetkému schopným, nemožno mi veriť, žeby sa opovážil uviesť i mňa v posmech. Nasledovne chce, aby to i skutočná pravda bola. Hm, hm! nie som síce ešte sama so sebou na čistom, ale ak mi povie, kto je? čo je? ak mi ešte jedno druhé objasní — ja nebudem mať nič proti tomu. Ale, ako hovorím, ospravedlniť sa musí. S tou Malvínou nie som ešte uspokojená. — O to sa nestarám, či má majetok alebo úrad. Mám ja toľko, že veru i vo Viedni vyžijeme. — Nie, ale to by mi ani vo sne nebolo napadlo, že ja v tomto hniezde najdem mladoženícha.

2. výstup. Sabinka. Dolinská.

Sabinka. Ach! tu si duša moja! No, to ma veru veľmi teší, veľmi som sa naľakala, keď si po tej dnešnej prechádzke dostala hlavy bolenie. Zdá sa ti byť lepšie.

Dolinská. Ale veď je hlavy bolenie žiadna nemoc. A divím sa, že si sa tak naľakala, veď znáš, že ja častejšie trpím na migrénu.

Sabinka. Áno, tak je; veru som na to zabudla, no už na to viac nezabudnem. — Asnaď ťa slnce veľmi opekalo, to je nie zdravo.

Dolinská. Ale, veď toho leta ani niet horúčosti.

Sabinka. Alebo si si asnaď v chládku alebo na vlhkej pažiti odpočinula.

Dolinská. A veríš, že je nebezpečno sadnúť si do chládku, keď je človek rozohriaty?

Sabinka. Áno, myslím to. Ale asnaď len nechodíš sama na prechádzku až za mesto?

Dolinská. Prečo nie? prečo nemala by som sama ísť na prechádzku?

Sabinka. Lebo ženská bez sprievodu môže stretnúť nebezpečných ľudí —

Dolinská. Tak? A sú tu i nebezpeční ľudia? Ja som dosiaľ ani nepočula, ani nevidela, ani nestretla nebezpečných ľudí. A tunajšie okolie je známo ako také, ktoré nezná nebezpečných ľudí.

Sabinka. Daj si pokoj, duša moja! Trebars i chvála Bohu tu nepotlkajú sa zlodeji a kmíni, za to nebezpečných ľudí dosť. Aj o tom Michalovi dosiaľ nevieme, kto a čo je?

Dolinská. Ach, veru je pravda! no budem sa mať na pozore. (Stranou.) Ach, pani sestra, vieme, kam mierite!

Sabinka (stranou). A neprezradí sa! (Nahlas.) O tom veľmi divné chýry idú. A čím diaľ, tým zrejmejšie dokazuje sa, že čo sme o ňom domýšľali sa, je predsa len pravda, A už teraz ani tak neukrýva sa, ako predtým, ale na vidomoči tropí svoje nezbednosti.

Dolinská. Tak? a čože zase vyviedol?

Sabinka. Pomysli si len, duša moja, už nie len že k nemu chodia návštevy, i neostýcha sa s nimi po okolí sem tam chodiť.

Dolinská. No, v tom ešte nevidím nič tak zlého!

Sabinka. Verím, že nie. Ale my sme tu navykli cez celkom inakšie okuliare pozerať na svet; nie tak ako vy, veľkomeštianky. Za to ti dobre stojím, že by z tunajších žiadna neopovážila sa s ním vybrať na prechádzku, lebo medzi nami rečeno, to by bol škandál!

Dolinská. Až škandál? aj aj! to tu veľmi divné náhľady panovať musejú o behu sveta a ľuďoch, ktorí na ňom bývajú. Ja aspoň ani najmenej nezdráhala by sa s ním ísť na prechádzku, rozumie sa, akby sa mi pozdal.

3. výstup. Kunigunda. Predošlé.

Sabinka. Čo chceš Kunigunda? nevolala som ťa!

Kunigunda. Viem to. Prišla som oznámiť, milosť pani, (k Dolinskej) že jeden pán prosí, aby mu ráčili dovoliť svoju poklonu urobiť. Riekla som, že ráča tu byť v salone, ale on prosí — —

Sabinka. Tedy popros toho pána sem!

Dolinská. Nie, nie, jestli mne chce urobiť svoju poklonu, musím ho prijať u seba. Do videnia. (Odíde.)

Sabinka. A čo je to za pána? ako vyzerá? či je nie naostatok pán Michal?

Kunigunda. Pán Michal? vari ten čudák, čo na predmestí býva? oj, ten nie! Toto je veľmi fainový pán, a oblečený, akoby ho zo škatulky vytiahol. A oči má — milosť pani — len ako trnky. To sa mi nezdá byť ani z tato ani z okolia, to bude celkom cudzý, možno, že nejaký Viedeňčan.

Sabinka. A neriekol, čo vlastne chce?

Kunigunda. Nie! len sa dopytoval na pani Dolinskú a prosil ma, áno, milosť pani, prosil ma, i z toho vidno, že je móresný pán, aby som šla oznámiť pani Dolinskej, že je tu. No naozaj! takého móresu tunajší páni ani nevedia, ani neznajú. To hneď poznať, že je človek vzdelaný.

Sabinka. Netrep už toľko! To ja znať nepotrebujem. Či si bola u pani Štebetkovej?

Kunigunda. Bola, a vykonala som. Prišla som, reku, posielajú ma milosť pani a prosia, že keby sa včašie páčilo prísť.

Sabinka. Nuž a?

Kunigunda. Že áno, prídu, lebo že dneská bude veľmi milá zábava. A potom sa ma dopytovaly jedno druhé o pani Dolinskej. A že či tu bol dopoludnia pán apatekár, a čo hovoril? a jinšie tomu podobné veci.

Sabinka. To je predsa neslýchaná zvedavosť. No, ale už dobre. Môžeš odísť, a daj pozor, kedy ten pán odíde, príď mi to hneď oznámiť.

Kunigunda. Rozumiem! (Odíde.)

Sabinka. Čo to za návšteva? kto to môže byť? čo tu chce? aká to zase známosť? Naozaj, táto moja sesternica je divné stvorenie. Ja ju nechápem! Ale ak mi tie návštevy nebudú príjemné, musím koniec s nimi urobiť. Veru ani sesternici k vôli nedopustím, aby môj dom prišiel do chýru. Ostatne, dnes dozvieme sa pekné veci. Všetečka striehol na pani Dolinskú, od neho dozvieme sa dnes večer, ako stoja veci. Oh! moja milá viedenčianka, keď si ty vtipná, i my tu nie sme na hlavu padlí. Ach! keby len už skôr bola

pohromade naša spoločnosť. Ona bezpochyby opozdí sa, keď má návštevu. Budeme môcť tým volnejšie hovoriť. Niekto prichodí.

4. výstup. Štebetková. Sabinka.

Štebetková. Tu som. Nemala som pokoja. Dnes dozvieme sa pekných vecí. Už toho je mnoho, čo mi Mastičkár vyprával. Tedy zase bola na prechádzke?

Sabinka. Bola. Sama predpoludním odišla, a dosť dlho preč bola, a keď domov prišla, bola velmi rozčulená —

Štebetková. Prirodzená vec, hovorila so svojim miláčkom. Ach! a taký rozhovor rozčulí, to ja viem najlepšie sama po sebe, nie bez príčiny mala som štyroch mužov.

Sabinka. No veď sa dozvieme všetko. Všetečka bol na stráži —

Štebetková. A to síce na strome!

Sabinka. A zaprisahal sa, že sa pomstí za ten posmech, ktorý mu voňahdy večer urobila. A on dodrží slovo. Preto ufám, že nám podrobne vyprávať bude, čo naša viedenčianka dnes mimo domu robila.

Štebetková. Oj, keby len čím skôr prišiel ten milý Všetečka. Ten je nenahraditelný pre našu spoločnosť. Veď nám on zaopatruje najviac predmetov zábavy. A dnes, verte mi pani susedka, s netrpelivosťou čakám jeho príchod.

Sabinka. Ani môjho muža ešte doma niet. A ak páni prídu, načím bude sriadiť nejakú partiu. Len kde sa toľko baví.

Štebetková. Ale ani pani Dolinská nechodí. Či sa vari ešte strojí? veru dnes by dobre bolo, keby zvláštne vystrojená prišla. Čo myslíte?

Sabinka. Ja myslím, žeby bolo ešte lepšie, keby vôbec ani neprišla. Tým volnejší by bol rozhovor.

Štebetková. I to je pravda. Ak ale je to pravda, čo mi Mastičkár hovoril, že totižto prechádzala sa s Michalom, tak medzi nami rečeno, nezaslúži žiadnej šetrnosti.

Sabinka. A prosím vás, pani susedka, ale aby to medzi nami zostalo —

Štebetková. To sa rozumie, odomňa to nevýnde, nuž čože pani suseda?

Sabinka. Pred chvílou som tu našla moju sesternicu o samote, hovorím s ňou o jednom, hovorím o druhom, zavediem rozhovor na jej prechádzky, zpomenem Michala, a ona nič a nič, ani len farbu nepremenila.

Štebetková. Poznať, že to nič nového u nej!

Sabinka. Už som sa jej chcela zrovna opýtať, čo vlastne má s tým pánom Michalom, tu príde Kunigunda dnu a oznámi jej, že ju nejaký pan čaká, aby jej urobil svoju poklonu.

Štebetková. Páaán? a kto to bol?

Sabinka. Kunigunda ho nezná.

Štebetková. Nuž hádam pán Michal. Dojista to on bude.

Sabinka. Na tú myšlienku som i ja hneď prišla, ale Kunigunda tvrdí, že nie a nie. Ale že je cudzinec, ktorého nezná.

Štebetková. Hm! to je divná vec, neznámy človek príde do domu a ani sa domácim nepredstaví? to by ja netrpela v dome. Ale zdá sa mi, že je tá vaša sesternica velmi unženirt. — Už čo sa mňa týka, ja by som veru chcela znať, kto do môjho domu chodí?

Sabinka. Ale ako sa to dozvedieť?

5. výstup. Herkules. Predošlé.

Herkules. Pekne vítam, pani suseda, teší ma, teší, ach! je pravda, dnes máme spoločnosť.

Sabinka. Veď tak, a ty chodíš sem tam —

Štebetková. A ani nevietе, čo sa vám v dome robí!

Herkules. A čo?

Sabinka. Pre toho by sa dom i s fundamentmi do neba obrátiť mohol, ten nič nepodbá.

Herkules. Ale nieže tak, Sabinka, nie! veď ti to len žartuješ.

Sabinka. Ba že nežartujem, hovorím suchú pravdu.

Štebetková. Veru tak, pán sused. V dome cudzí ludia a domový pán chodí kade kde, to je potom pekné hospodárstvo.

Herkules. Akí cudzí ludia?

Sabinka Takí, ktorí sa nechcú ani predstaviť domovej panej. Choď len k pani Dolinskej, tam najdeš návštevu.

Herkules. Ach, tak! pani Dolinská má návštevu? No, čože nás do nej. Veď je to nie zakázané.

Štebetková. Ale je nie ani v poriadku. Ja by som to aspoň v mojom dome netrpela.

Herkules. Nuž a čože mám robiť?

Sabinka. Isť k Dolinskej a zpýtať sa, či nemá úmysel dnes prísť do spoločnosti, len tak mimochodom —

Herkules. Ale, veď ty dobre znáš, že ja do jej izby nechodím.

Sabinka. Pojdeš teraz, a to stando pede — ja to chcem.

Herkules. To je už inšie, keď ty chceš!

Sabinka. Áno, ja chcem, ja chcem vedieť, kto do domu chodí.

Herkules. Keď je tak, tedy idem. Ale či sa nenahnevá? — Lebo mne sa to predsa len podivným vidí byť, chodiť ku nej mne nič tebe nič na výzvedy.

Štebetková. Ale, pán Silný, načo to toľko škrupuľov? Pani Dolinská alebo chce, aby sme vedeli, kto ku nej dochodí, alebo nechce. Ak chce, nuž jej len milé bude, keď pôjdete ku nej; ak nechce, nuž možno, že ju príchod váš mrzeť bude, ale na toľko je vzdelaná, že to nedá na sebe znať.

Herkules. Nad slnce jasnejšie dokázaná vec. Ale uvážte z druhej strany i to, že ja som len tak rečeno „švagor,“ a tak dosť odďalečná rodina, i to len po žene, ktorá je v blízkom sväzku pokrevnosti s ňou. Prečo že tedy, ty Sabinka neideš navštíviť Dolinskú? pri tebe je to nič nového, to sa častejšie stáva, ale —

Sabinka. Dosť toho žvatlania už. Ja len z tej príčiny neidem, a ani ísť nemôžem, bo Dolinská zná, že ja viem o jej návšteve. Z mojej strany by to tedy bola dokázaná zvedavosť. Čo o tebe neplatí.

Štebetková. Dlhého diškursu krátky výsledok je: že nedozvieme sa, kto to navštevuje pani Dolinskú, ačpráve s jistotou vieme, že ona na prechádzky chodí s pánom — Michalom.

Herkules. S kým? dobre som očul? s pánom Michalom? ale s tým z toho vyhnanca na predmestí? Žartujete, pani susedka.

Štebetková. No už to jináč nemáte. A možno, že on chodí i do domu, že je i teraz pod strechou vašou, a ktože zná, akú zradu kuje proti vám. Či si len tak nápoky neprezerá, z kade by sa snadnejšie v čas potreby dostal do domu, aby vás olúpil, alebo zavraždil. Oj, od takých ľudí všetko vystane.

Sabinka. Potom bude môj pán manžel lamentovať, ako kedysi Jeremiáš nad Jeruzalemom, keď bude pozde; ale teraz, keď je ešte čas, ťaží sa mu tých niekoľko krokov urobiť, aby sa dozvedel, kto je v jeho dome. Ach! ja nešťastná preneštastná žena, akého to mám muža? (Fiká.)

Herkules. Ach, tedy z tej nôty počínaš? tej odolať neznám. Už idem. (Odíde.)

Štebetková. Stojí to práce, kým sa rozkýve. Ach, ja to znám z vlastnej skúsenosti. Nie bez príčiny prežila som štyroch mužov.

Sabinka. Ale ešte vždy najúčinlivejšie proti jeho vzdorovaniu dokázaly sa slzy. No a ďaka pánu Bohu, tie mám vždy na porúdzy.

Štebetková. To je tedy iba dobre. Ach, niekto prichodí, vari už pán Všetečka?

6. výstup. Mastičkár. Fruška. Predošlí.

Fruška. Ale sú to roztomilé veci, čo si po meste vyprávajú. Nie, to by som predsa nikdy nebola myslela a dopustila.

Štebetková. A čože vyprávajú?

Fruška. A vy to neviete?

Sabinka. Ako vidíte, ničoho nevieme.

Fruška. To je nemožno, že by ste to nevedeli, lebo to už vrabce čvirikajú po strechách. S čím nechcem povedať, akoby môj muž asnaď klebetníkom bol a tieto dosiaľ tajomstva vyštebotal, Boh uchovaj; o tom som úplne presvedčená, že ten nikomu neriekol ani slovíčko. No šak, mužíčku.

Mastičkár. Ty dobre vieš, že mnoho rozprávať, nie je mojou vecou i jináče, a o tejto veci tým menej, lebo sme si prisľúbili mlčanlivosť.

Sabinka. Nuž ale o čo sa jedná?

Fruška. Nuž o tej prechadzke tej krásnej, cnostnej viedenčianky s tým čudákom Michalom. Veď je to hrúza, neslýchaná vec. To nikdy svet nevidel, takú nestudnosť. Keby to moja príbuzná niečo podobného vykonala.

za to vám dobre stojím, že to posledná hodina, ktorú v mojom dome prežila. Až ma mráz prechodí, keď si na to pomyslím. A povážte si panie moje, môj muž, tento starý hriešnik, ju ešte vyhovára!

Štebetková. Tak je to s tymi pánmi, ako tie motýle, a keď vidia peknú lárvu, no — ale načo o tom hovoriť, veď je to známa vec.

Mastičkár. Neidem sa vyhovárať, lebo by to márna vec bola. Ale pravda je, že mojej Fruške dobre pristane žiarlivosť, a to ma teší.

Fruška. Mýliš sa, keď myslíš, že žiarlim, čo sa to vodí s rozličnými Michalmi; nie, tak ďaleko sa neznížim. A mala by to i s kým žiarliť, daj ti mi Bože!

Sabinka. Keby len môj muž skorej prišiel, aby sme vedeli, čo a ako?

Fruška. A kde že išiel?

Štebetková. To je pravda, to vy ešte ani neznáte. Hia; a to je predsa koruna všetkého.

Mastičkár. A čo?

Fruška. Tedy ešte niečo zvláštneho?

7. výstup. Veselý. Herkules. Predošlí.

Veselý. Ale to bola za muzika, až sa múry triasly.

Fruška. A kde?

Štebetková. A kedy?

Sabinka. A čo? A ty mužu čo si vykonal?

Veselý. Tedy ste nepočuly? ach, to sa divím. Idem, a vidím pána Silného stáť na stráži! akým úmyslom? Rád bych sa do tejto izby dostať a neznám ako? Cez dvere reku! Sú zamknuté. A tu sme začali oba klopať, dverami zigotať, ale všetko nadarmo. No nebolo tak pane Silný?

Silný. Na vlas tak; načúvam, načúvam, v izbe ani hlásku ani šuchotu, všetko ako vymreté. Búcham, klopem, nič a nič. Už lebo je Dolinská nie doma, alebo stalo sa jej nejaké nešťastie.

Štebetková. Pre pána Jána! to je divná vec. A čo mi napadá?

Fruška. A čo? mňa mráz prechodí.

Štebetková. Ak ten tú zavraždil!

Fruška. Kto?

Sabinka (zalomí rukami). Beda, prebeda! v našom dome vražda, strašná vražda. Ach! drahá sesternica moja! takto si mi zakončiť musela! (Lomí rukami.) Áno! áno! to bol vrah! ten ju zavraždil, usmrtil (omdlieva) a ja nešťastnica, ešte som ju nevinnú v podozrení mala.

Fruška. Ale kto? koho? kedy? čo a ako zavraždil?

Štebetková. Ach! pravda je, vy to ešte neznáte, že k pani Dolinskej prišiel cudzý celkom neznámy muž.

Fruška. Cudzý neznámy muž?

Mastičkár. Ej, už to veru veľmi neobozretne a neopatrne bolo nechať ju o samote s cudzým neznámym mužom. Ešte včera čítal som v „Morgenblatte,“ vydávanom v panskej ulici, podobný prípad, a i tam vražda a lúpež bola výsledkom.

Herkules. Ale čo tu robiť? Musíme ísť na policiu.

Sabinka. Ešte že čo? na policiu! či máš rozum. Policia má prísť do nášho domu? čo by na to povedal svet? Len to nie!

Štebetková. Veď to ani netreba, tu je pán Veselý, úradník kapitánskeho úradu —

Fruška. To je pravda. A pán Veselý to všetko pokoná, že to všetko medzi nami ostane.

Veselý. Ale, panstvá, veď ja nevidím ešte ani príčiny k nejakému úradnému zakročeniu.

Mastičkár. Že nie? izba zamknutá, na volanie, klopanie, nikto sa neozýva. No či tu niet dosť príčin —

Veselý. Nie! hovorím, a ja to znať musím. Veď ešte ani to neznáme, či pani Dolinská neodišla niekam? Pánovia! len si rozvážte, aký posmech by to bol, keby sme jej dali násilne otvoriť izbu a ona medzitým nie je doma!

Herkules. To je tiež pravda.

Sabinka. O tom sa hneď presvedčíme. Kunigunda!

8. výstup. Kunigunda. Predošlí.

Kunigunda. Čo rozkážu? tu som!

Sabinka. Kunigunda! je pani Dolinská doma, a či niekam odišla?

Kunigunda. Neviem!

Sabinka. Nevieš?

Kunigunda. Nie! lebo som nebola vždy v kuchyni.

Sabinka. A kde si bola?

Kunigunda. Kde? a musím to povedať?

Frčka. Nie! nie! už to vieme.

Štebetková. Ja veru neviem!

Veselý (k Štebetkovej.) To je snadno domysleť sa.

Herkules. Keď tedy ani ty nevieš, či je doma alebo nie, jinšieho nám nič nepozostáva, ako poslať pre zámočníka, aby otvoril jej chyžu. Potom sa presvedčíme, či je tam lebo nie!

Štebetková. Ja s tým úplne súhlasím a žiadam, aby Kunigunda vyslaná bola hneď a hneď k zámočníkovi.

Mastičkár. Tak je, kým sme my všetci tu ako svedkovia.

Sabinka. Veď je už i tak pozde, a ja myslím, že keby i niekam bola vyšla, už by sa bola musela vrátiť. Oh! ja mám tušenie, že sa jej nešťastie udalo! Už, čo sa stalo, to sa stalo, ale s dobrým to neide.

Herkules. Kunigunda! stúpaj k zámočníkovi hneď a hneď, a povedz mu, žeby prišiel dvere otvoriť —

Kunigunda. Už idem! Ale zdá sa mi, že niekto prichodí, asnaď —

Štebetková. Ach, to bude iste pán Všetečka, ktorého tak túžobne čakáme. Ten nám dá najlepší vývod, bo ten všetko zná.

(Dokončenie nasleduje.)

Z básní D. Z. Laučeka.

Dumka Kriváňska.

Vravela mamka: „Tento velikáň
Žulový, mrakom ovenčený Kriváň,
Jednako voždy na rod sa díval,
Nech akékoľvek časy zažíval.

Jednako bdelo Kriváňa čelo,
Či sa nad rodom nebo zaskvelo,
Či búra vzošla, blesk sa rumenil,
On svoje čelo nikdy nezmenil! —

Pohliadnul šuhaj mladý na Kriváň,
Uzrel, jak zora venčila mu skráň.
V srdci sa juna tajný cit zpenil,
Zovrely ňadrá, zrak sa zplamenil.

A slza vrelá kanula na tvár...
Tak sa ľúbila mu tá nebies žiar,
Čo sa po takom čele rumení,
Čo sa so šťastím rodu nemení.

Búra.

Na Tatry sa valia mraky,
Čierne chmáry a oblaky;
Útokom sa prudkým roja,
A tie Tatry — pevne stoja.

Mrákav' čierna desno duní,
Víchre hrozia i perúny;
Víchre hrozia i zavyjú,
Tatry čiernou tmou zakryjú.

A z tej divá trieska búra —
Zdá sa, Tatry že rozbúra,
Z mrakov ohňa kypia strely,
Hrom za hromom sa chumelí.

Hrom za hromom sa chumelí,
Až búr všetky vrhne strely.
. . . .
Potom zmizne, pominie mrak:
Tatry stoja voždy jednak!

Cez oltáre...

Cez oltáre
Trpkých obetí,
Cez žaláre,
Bôle, máre
Národ doletí
V žiare osvety.

Anthropologické úvahy.

Určitosť v rôznosťach ľudských plemien.

Dľa *Karola Rosenkranza, K. V. Zapa* a iných *P. H.*

(Pokračovanie.)

Kmen germánsky, záležajúci z Nemcov, Dánov, Švédov, Norvégov, Hollandčanov a Angličanov, stojí teraz na vrchole svojej svetodejinnej slávy. Veliký je nateraz svojou ríšskou mocou a svojim vlivom v Europe, čo mohutný činník v politickom dejstvovaní, jehož slovo je závažné: ale ešte väčším je svojim, každé duchovné pole ovládajúcim, geniom. V tých národoch a vetvách svojich, kde ho božské kresťanstvo preniklo, tvorí skutočne divy lásky posvätenosti svojej, tu nutno mu priznať slávu nehynúcu, nesmrtelnú! Tento kmen sa iba asi od 400 rokov tak velice zdokonálil, že znajúc jeho drievnu historiu, jeho nekdajšiu prirodzenú surovosť a násilenstvo, jeho nesmiernu bojochtivosť a tekavosť po ritierskych dobrodružstvách, ani by sme nepovedali, že je to ten istý kmen. On sa prácou a borbou stoletiami vedenou prerobil v kmen duševních túžob, cieľov a zásad; jeho dakedajšie divé mravy, vzaly na seba tvárnosť kresťanskej ľudskosti; jeho ustavičné kedysi národňo-politické boje, premenily sa v boje a zápasy literárne, umelecké a priemyselné; slovom, v záujmy vzdelanostné, osvetu a ušľachtilý mrav ducha vysoko povznášajúce; jeho dakedajšia lenivosť a podceňovanie fysickej práce, v najpilnejšiu a najrozumnejšiu pracovitosť, jeho sny o zemskej len sláve, v túžby ducha a srdca po dušnom spasení! Pravda, že tu musíme abstrahovať od najnovších výjavov materialistických, ktorý materialismus stvoriac už vo Francii, plytkosť socialistických a kommunistických myšlienok a náhľadov, vnikly zvlášť do Nemecka, a strašia tu i otriasajú nemeckou ríšou.

Fysicky sú Germáni pekne a ušľachtile vyvinutý kmen, obličaja viac podlhovastého, nežli okrúhleho, pleti veľmi bielej, viac belohlaví, nežli hnedí, očí väčším dielom sivých a belasých, najme na severu a v Anglii, kde rysavé vlasy a tváre prevládajú. Ostatne, nachodíme medzi poludňajšími a západnými Nemci i dosť milých černookých obličajov.

Duchovne sú Germáni skutočne bohate nadaný kmen, hlbokomyslní, k filosofii náklonní, smeru viac ideálneho nežli reálneho, mimo Angličanov, u níchž prevažuje ziskuchtivá reálnosť. Nemci majú zvlášte svoj Gemüth, čo zdá sa jejich duševniu sentimentálnosť a rozhodnú špirituálnosť vyrážať, lebo mimo toho privlastňujú srdcu: lásku, dobrotu, útrpnosť a ľútostivosť.

Kant nasledovne charakterisuje Nemcov: „Nemci požívajú povesť dobrého charakteru, to jest, sú poctiví a milovníci domáceho života, v čom pravda slávy svetskej niet. Nemec zo všetkých civilisovaných národov sveta, najsnadnejšie a najtrvalejšie sa poddáva svojej občianskej vláde, nemajúc náklonnosti k novotárstvu a k protiveniu sa starému poriadku, čo menujú conservativnosťou. Mimo toho je Nemec človekom všetkých krajín a podnebí, nenie k svojej vlasti vášnive pútaný, ľahko sa stehuje inam, a kamkoľvek ako osadník prichodí, obyčajne vo väčšom počte, tam uzaviera so svojími rodákmi občanský spolok, ktorý ho pre jednotu v reči a dielom i v náboženstve činí ľudom zvláštnym. Takýto nemecký ľud, postaviac sa pod ochranu vyššej vlády, nachodí sa v požívaní pokojnej a mravnej ústavy, a kroz pilnosť, čistotnosť a sporivosť, vyznačuje sa nad iných osadníkov. Takúto chválu sami Angličania vynášajú o Nemcoch v Severnej Amerike osadených."

„Nemcom možno aj flegma v dobrom smysle pripisovať, to jest, temperament chladnej rozvahy a vytrvalosti v domáhaní sa svojho cieľa, ako aj v trpelivom snášaní všetkých s tým spojených obťažností. Má teda národ tento talent opravdivého rozumu a hlboko mysliaceho ducha, iba ohľadom vtipu a umeleckého vkusu, nemôže sa iným národom, ako Francúzom, An-

gličanom a Italianom vyrovnať. Máme za to, že tento dar rozumu spojený s pilnosťou, je veľkou výhrou nemeckého človeka. Jeho charakter čo. do obcovania, je skromnosť. On sa viacej učí cudzým rečiam, než ktorýkoľvek iný národ. (Sotvy toľkým ako Slovák, u nehož je to chybou, že snadno lipne za cudzým.) Je, ako sa Robertson vyslovuje, veľkupcom na poli učenosti a prichodí vo vedách na jednu takú ideu, ktorú iní za ním, poneváč ten ju v tom zanedbal, s veľkým krikom vykorisťujú. On nemá národnej pýchy. (Kantovi sa tak zdalo, iní zase protivné tvrdia.) Súc kosmopolitom, t. j. snadno sa pridružiac iným národom a s nimi sa assimilujúc, kde to jeho prospech alebo politika tak sebou nesie, nedrží sa krčovite svojej vlasti, avšak deti svoje vychováva v surovej kázni, usilujúc sa jich mravnými učiniť. Má náklonnosť k poriadku a k upravidelnenému životu, a preto radšej sa dá utiskovať, nežliby sa búril oproti stávajúcemu zákonu. Jeho nedobrá vlastnosť je: náklonnosť k nasledovaniu iných a to, že má chatrnú mienku o sebe; je pri ňom jakási chtivosť methody, dľa ktorej on nedomáha sa prostej rovnosti s inými občanmi a princípu rovnosti vôbec, ale dá sa dľa stupňov istej prednosti alebo rangu triediť; z tadialto už pochodí dávna titulatúra u Nemcov, jako dľa rodu alebo úradu, dľa istej hodnosti alebo dľa nejakej u sveta milej vlastnosti; na čo bývajú Nemci hrdí. Tak sa zdá, že toto hľadanie všelijakých titulatúr a hodností, má svoj koreň v nedávnej ešte rozdrobenosti národa na rúzne kniežatstvá, na jaké sa rozpadala ríša nemecko-rímska.“

O Angličanoch toto hovorí Kant:

Národ tento, pochodiaci od dávnych Britanov, keltického kmena, musel kroz pomiešanie sa s inými, menovite s Dánmi, Sasmi a Francúzmi, jako to jeho reč dokazuje, svoj pôvodne národný charakter utratiť.

Teraz pozorujeme u Angličanov istú hlavatosť a trucovitosť, ktorá sa v ničom podľa cudzých držať nechce, ale pri tom vždy ostáva, svojej vôle človekom byť. A hľa to nám vysvetlí všetko podivínstvo národa tohoto, menovite jeho mocných a bohatých jednotlivcov. Táto vlastnosť už tak ďaleko opanovala národ tento, že každý i vo svojom vlastnom domove, tvrdo a zaťate pri svojej mienke sotrváva. Medzi tým tú opatrnosť majú, že na tom, čo jejich všeobecné dobro napomáha, sjednotiť sa znajú.

Z tohoto sa vyvinul u ních ten charakter, aby každý svojej zásade a svojmu pravidlu života verným ostával.

Insulárne položenie Anglie, isolovalo národ od ostatného sveta, a to napomáhalo jeho zasklepenosť a uzavretosť do seba, z čoho opäť zrodil sa silný egoismus.

Odkázaný na seba a nemohúci žiť predsa v odlúčenosti od sveta, k čomu nútilo ho i malé územie i neúrodnosť pôdy; majúc pred sebou otvorené more, pustil sa na toto, zbudoval svoje lode, oboznámil sa s cudzými národami, oddal sa kupectvu a zbohatnúc i zmohutnejúc pri tomto, počal dobývať cudzé kraje, menovite vo všech čiastkach sveta, k čomu keď rozvil svoj priemysel na vysoký stupeň, vždy väčšie poklady shromažďujúc, stal sa moro- a svetovládnym národom.

Jeho egoismus zračí sa jak v pospolitom tak i v politickom živote, o iných lásku nestojí, lež vymáha od ních pre seba úctu; pre svojich rodákov zakladá veľkolepé dobročinné ústavy, ale milosrdenstva k cudzým nezná, cudzinec, ktorý sa k nemu dostal, je-li chudobný, môže bars hladom zahynúť, jeho srdce to nepohne. Jeho politika nevychodí z vyššieho, menovite z kresťanského stanoviska, ale riadi sa ziskom a chúťkou, čím širšie môcť panstvo svoje rozložiť, odkiaľ jeho nehumánne zaobchodenie v bojoch a s podmanenými.

Jako jeho charakter v protive stojí s francúzskym, tak tohoto priateľom nikdy nebol, revnivosť v kultúre a v moci, ktorá sa dávno medzi nimi rozvila, činí jich večnými protivníkmi, zdvorilosť a jemnosť francúzska, s pýchou a chladnosťou anglickou sniesť sa nemôže.

Angličan i po svojej vlasti cestujúci neobľubuje spoločnosť, jemu lepšie chutí pokrm a nápoj osamelému, nežli v spoločnosti súcemu, tým zaťatejšie pridŕža sa tohoto zvyku svojho v cudzej zemi, a aby dač bizarného a sebevoľného previesť mohol, na to neľutuje peňazí.

K završeniu charakteristiky tejto, nutno nám o Germánoch ešte nasledujúce podotknúť: Nemci pod menom sv. nemecko-rímskej ríše dlho vládali europejským svetom, majúc mocných imperátorov. Ríša táto zanikla však v onnej mohutnej podobe a stala sa malátnou po roku 1835. No s rokom 1871, v ňomž spojené Nemectvo porazilo zpupného Napoleona III., nastúpilo nové, rýdzo-nemecké cisárstvo. Nemci sú všeobecne za národ vzdelaný, vedecky osvietený, priemyselný a umelecký uznaný, jejích rozsiahla a bohatá literatúra je doteraz prvšou na svete. V tejto literatúre nachodí sa veľa dobrého, ale i dosť otravného. Jejích filosofia neznala si ešte kresťanskú pravdu náležite osvojiť, a to len preto, že sa povyšuje nad ňu, že ešte nepochopila podstatu náboženskej, menovite kresťanskej viery, ktorá ďaleko prevyšuje moc rozumovania ľudského, z tejto príčiny filosofia u tohoto ochotne mudrujúceho národa, viacej škodila posiaľ viere, nežli osožila. Na to miesto však je novšia nemecká theologia, na positívny a tak na rýdzo-kresťanský základ postavená, a preto i znamenitá; jesto nádeja, že ona doterajšie filosofické bludy, omyly a bizartnosti premohúc, smerí ju s kresťanskými pohľadmi na Boha, svet, človečenstvo a na život večný. S hlbokou vďakou spomíname, že Nemci preukázali kresťanstvu, jak na poli theoretickom, tak i na poli praktickom svojími ústavmi, vieru, nádeju a lásku kresťanskú uskutočňujúcimi, menovite svojou vnútorno-missionárskou činnosťou a svojim Gustav-Adolfským spolkom, neocenitelné služby.

Dánčania sa živo pohybujú, ako malý už síce, ale vzdelaný, za kresťanstvo zaujatý, v priemysle a v hospodárstve dosť šťastný, čulý obchod po mori vedúci, veľkými charaktermi obdarený, jak na poli literatúry tak i na poli umelectva, nie jednou veľkou hviezdou pochlúbiť sa mohúci národ.

I Švédovia s Norvégčanmi v jedon politický národ spojený, dľa reči, zvykov a mravov jedno duševné telo stanoviaci, sú národ milej, kresťanskej povahy, známi ako usilovní a čestne žijúci. Hollandčania, ač bohatstvom slinúci, obchodom svojim velice požehnaní, čo ľudia bystrého ducha a velice poctivého charakteru, vystupujú ako národ všetkej úcty hodný, lebo nič zo Saducejského a Farizejského kvasu pri sebe nemájúci.

O Angličanoch už obšírnejšie prehovoriac, iba to dodávame, že Anglia je kráľovnou na mori, v priemysle nad iné národy vyniká, je nesmierne bohatá na poklady sveta, ale iba sebe prajná, v sebe slobodná, aristokratii priaznivá, ale chudobe nebars odpomáhajúca, za svoju nekalú politiku prísno bude historiou súdená. Literatúru má veľkú, no i veľa chorobného v nej!

(Dokončenie nasleduje.)

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský*.)

(Pokračovanie.)

III.

Vladislav ledvá čakal pokým domov dorazí, lebo jeho prse boly preplnené sladkosťou a túžbou, že musel komu tomu sa zdôveriť, ináč by mu pukly . . .

Matke v ten deň dva razy svitlo. Raz na úsvite, druhý raz večer, keď uzrela svojho syna Vladislava. Nie žart, veď ho celý mesiac neobjala . . . Nemohla sa naň dosť nahľadeť, videlo sa jej, akoby bol nariastol . . . V tejto radosti by ju bolo veľmi zarmútilo, keby bola zbadala jeho ranu, ale sa s celou silou snažil túto zakryť, aby ho žiadon posúnok nezradil, a taký bol šťastný, že to ani otec nezbadal.

V pozdnej, nočnej dobe vzdialil sa do svojej izby, ťažko čakal, pokým sa hodí na pohovku, aby hlbokým vzdychom, srdcu oblahčil. Krásna sestra sa nemohla rozlúčiť tak ľahko s bratom, preto ho odprevadila až do jeho izby, sadla mu konča hlavy, aby mu rozprávala všetko, čo bez neho robila a pri tom ho sesterskou láskou objímala a bozkávala, hrajúc sa s ním ako dieťa. Chcela sa na ňom pomstiť, že ho tak dlhý čas nevidela a neobjímala... Ale naraz skríkla a odskočila:

„Bratre, čo je to?... Ty si veľmi ranený!... Ah beda mne!..." Z jasného neba, z jej jasných očú sa slzy hrnuly.

Vladislav mal s ňou prácu, pokým ju utíšil. Hovoril jej, že je to nič nie, že je nie hodné rodičov zarmútiť, potom ju prosil, aby sa o tom nikomu ani slovom nezmienila.

Keď sa utíšila, utrúc slzy, hovorila: „Dobre, ale mám zanedbať ranu? Ak je aj nie smrtelná, predsa zavolám lekára!"

„Dobre, zavolaj ho, ale aj jemu zakážeme, aby nikomu nič nehovoril, pokiaľ rana nebude zahojená... Ah, veď to chytro bude... veď je to nič nie... Ale túto ranu," ruka krčovite siahla na srdce, „ah, sestro! túto, tak sa mi zdá, neprežijem!"...

Žiaden tvor na svete nie je tak zvedavý, ako krásne pohlavie, Vladislava nebolo ťažko nahovoriť, aby rozprával o tom krásnom anjelovi, ktorý sa mu zjavil na Mláve; aj polnoc prešla a Vladislavovi sa zdalo pri všetkom dlhom opise, že ani polovicu nevypovedal, ani tú najmenšiu čiastku o kráse a dobrote neznámeho dievčaťa, ktoré mu srdce zaujalo.

Sladký úsmev sa rozlial po tvári mladej kňahyne. Ona ho zas objala a hovorila natešeným hlasom: „Blaho mne, ja skoro dostanem milú zprávu!... O, ja viem. Otec ťa požehná, len až najde v tom serdárskom dome za seba priateľa!..."

* * *

Vladislavova rana sa dosť skoro zahojila, jemu sa ale zdalo, že jedna večnosť prešla, lebo okamihy čítal, kedy zas uzrie neznáme dievča. Keby mohol, on by hneď kľakol pred otca a prosil by ho za požehnanie, ale ešte nevie, ani aké meno má ten anjel, ani z akého je rodu, ani či pôjde zaňho, lebo nevie, či ho miluje tak vrele, ako on láskou horí... Preto keď počul, že bude v Prizrene tábor, odkázal, že má zimnicu, vediac, že ho matka nepustí ta. Jeho to draho stálo, že nebude tam, kde sú všetci jeho bratia a víťazi, on bol bez seba. Spočítal okamihy, akoby na horiacej pahrabe stál. Akoby to už ani ten Vladislav nebol...

Napokon aj ten deň svitol. Vladislav sa vyhovoril, že ide do planiny na lov, aby si rozohnal chorobu, začal sa chystať. Nikto nevedel, kam ide Vladislav krem mladej kňahyne. Ako počula popri kule Vladislavove kroky a štrngot damascenky, vzala ohnivého koňa od perjanika, ktorý ho viedol po mramorovej dlážke, a priviedla ho k bratovi. On vyskočil naňho a zohol sa k sestre, ktorá mu obe ruky bola vystrela, bratsky ju objal a pošeptal: „Idem rovno k zelenému jazeru, drahá sestro!"

„Na zdar a v dobrý čas!" odvetila ona, „Bôh daj, aby som ťa odsiaľ, keď sa z dvora hýbať budeš, s milou vyprávala!"

Ďakoval jej za to želanie srdečným úsmevom, pobodol ostrohami koňa, tomuto z pod kopýt iskry sypaly a ťa letel von zo dvora.

Vladislav neišiel hradskými cestami, ale vždy kratšou cestou, nedbajúc, že prúty a bodlač jeho drahocenné rúcho dodriape. On len ďalej náhlil, nedoprajúc si trochu viac oddychu, len toľko, koľko potrebné bolo koňovi k oddychu, na seba nedbal.

Veď on aj tak na seba zabudol od toho času, čo naňho pozrely tie modré očká, čo mu tie ústičká hrkútaly, Víla od Omola.

Na šťastie ešte pred západom slnka dorazil na prievoz k Sáve; ešte bol prievozník na brehu a tak ho hneď mohol previezť. Aj pekná, ale búrna Sáva, ktorú on tak vrele miloval, že tak mile žuborí, nepáčila sa mu. Sotvá čakal pokým na druhý breh dorazí. Hodil za hrsť strieborných prievozníkovi, ktorý chudobný súc, zadivene ho meral, potom ho zo srdca žehnal. — Vzdialil sa náhle ďalej. Do Belehradu nechcel ísť, lebo dobre znal, že ho vojvoda a jeho mladý priatelia aspoň za tri dni zadržia, a to by bola pre neho smrť. Spať nemohol a nesmel, lebo zastať nechcel, a že mesiac oblaky kryl, to nestrašilo ho ani najmenej, lebo dobre poznal každý kútik svojej otčiny. Veď on toľko ráz prešiel tade v tej búrnej dobe, keď jeho otec sadol na trón. Teraz mu prišly pred oči tie krvavé dni so všetkými hrôzami, ktoré sú následky bratskej nesvornosti. Len táto myšlienka bola v stave Vladislava od jeho ideálu odstrániť. Živo sa mu objavily všetky boje, ktoré sa tak hlboko vryly do detskej duše. Videlo sa mu, že aj teraz šliape po krvavej tráve, po

ktorej sú porozhadzované telá, ktoré tak zohyzdila náružívosť bratská... Hla, aj tie vdovy a siroty, ktoré v čierno zamotané, ako tône po bojišti chodia, hľadajúc tu svojich milých, a keď jich najdu, padnú na nich v nemom žiali, utierajú jim vlasmi bľadú obličaj a nastráchané bozkávajú chladné čelo, pokým jich z tohto stavu nevytrhne zas nejaký štrngot zbrane... Pomaly dvíhajú zmorenú ruku, odhrnúc z tváre krvavý vlas, aby lepšie videli, kto to ide, a keď vidia, že je aj to Srbin, skríknu a nechajú svojich milých mrtvých, utekajú z bojišťa do pustej planiny... Radšej sa objímajú s chladnou stenou, ako čo majú videť bratskú tvár.

Vladislav sa trhol... Rozpamätal sa, ako ho v ten čas objímali a bozkávali, na rukách nosili a opatrovali, ale mu aj napadlo, ako nejedna vdova, nechtiac videla Dragutinovho syna, väčšmi pritisla nešťastnú sirotu na prse, utekala od jeho tváre ako od mátohy ďaleko... ďaleko...

Ale aj okrem toho zanechali mnohí svoje ohnisko.

„Áno," vytrhol sa po niektorom čase kralevič z myšlienok, „teraz chvala Bohu, niet tej hrôzy, ani viac nikdy nebude. Môj strýc tak panuje, že všade len pokoj a šťastie prekvitá. Pán Bôh mu daj v živote šťastie a po smrti v raji život večný!"

Zas sa hodil do náručia jeho ružových snov, ale čo bližšie prichádzala raňajšia zora, tým viac ustával. Nemohol, aby si len trocha nepospal. Skočil z koňa, hodil mu úzdu na hrdlo a lahol si na kabanku pod jedon dub. Keby nebol dub tak mile šušťal listami, umorený by bol hneď zaspal. Kôň sa sám trocha prechádzal a tak si potom zastal k svojmu pánovi. Nehrabal dlho nohou, lebo Vladislav málo potreboval k oddychu. Skočil hore, posilnil sa z kulača a takto predlžil ďalej cestu. Zora všetko oživila, ale Vladislav sa nemohol dosť nadiviť, že na miesto veselých, fujarujúcich pastierov, všetko ozbrojených sedliakov videl, ktorí sa dakde ponáhľali.

Zastavil jednu takúto malú čatu a zpýtal sa jich, proti komu sa ozbrojili a kam idu?

„Ideme, brat náš, do Prizrenu, pod vlajku našeho dobrého kráľa!"

„A prečo soberá vojsko jasný kráľ?"

Vojaci zadivene naňho pozreli a hovorili: „Ty si možná z ďaleka, brate, keď to nevieš. Volá nás, aby sme rozborili hajdúcke hniezda v horňom Ždrele, kde sa zatvorili buriči Drman a Kudelin.

Vladislav akoby zkamenel, nevediac, čo má myslet, čo má povedať, opýtal sa: „A kde je najkratšia cesta na Omoľ?"

„Na Ždrelo nejdi... zle prejdeš. Ale hla, tam sa vidia omoľské vrchy, hla tam! — hen cez to bralo, potom v pravo. Do večera ta prídeš, lebo máš dobrého koňa!"

„Ja by ťa, brat môj, kus sprevádzal," prerečie druhý, „keby nemal tak náhlo do Prizrenu!"

„Nechaj, nechaj," odhovoril roztržite kralevič, „prebehnem ta aj sám. S Bohom, ďakujem ti!"

„Na zdar bratre!" volali všetci vojníci a za chvíľu za ním hľadeli, lebo všetci poznali na ňom, že je jakási vznešená osoba; spievajúc ďalej tiahli.

Vladislav len po chvíli k sebe prišiel.

„Či sa za týchto niekoľko dní toľko mohlo stať?" pýtal sa sám seba zadivene. „Preto sa sišiel asnáď aj tábor. Oh, a ja som nie tam!"

Teraz už bol netrpelivejším, naraz prišiel k jazeru, za ktorým tak túžil.

Povstanie... zas, zas... povstanie, šeptaly jeho ústa.

Už sa bolo zotmilo ako v rohu, keď Vladislav uzrel jazero, keď videl konec, ten konec vrchu, ktorý sa ako ruka kolo drieku, obvinul okolo pekného jazera, na ňom sa ale belejú staviská neznámeho vojvodu, v ktorých dýcha to zbožňované dievča...

Ale oblaky, ktoré už dva dni sa prebehovaly, teraz sa tak stisly do hrby, že sa nič nevidelo; z vrchov sa podvihol chladný víchor, ktorý storočné duby v základoch zatriasol, že vrždaly a prašťaly pod jeho silou... Bľadý mesiac tu i tu vykukol z búrnych vlů hustých oblakov.

Ale aj v srdci Vladislava strašne sa búrilo, a ten čas akoby bol s ním súcitil. Už cítil radosť, ale aj strach, že sa jeho krásne sny nevyplnia, s tymito citami sa smiešal ne-

jaký predcit, ktorý mu svojou studenou rukou srdce stiahol, keď videl na brehu rozbitý krásny člnok, ktorý na každý prípad obyvatelia kaštielu predtým upotrebovali k plávaniu po Mláve.

To je nič, to sa mohlo náhodou stať; pri všetkom čiernom predcite sám seba oduševňoval, prudkejšie koňa pohol k dvorane, v myšlienkach, akoby vyberal slová, ktoré prehovorí k dievčaťu. Vymýšľal spôsoby, ako sa dozvie, či aj ona jeho miluje.

Vetor je vždy búrnejší. Vladislav je v dvorane. Skočí z koňa, ale žiadneho sluhu ani perjanika nebolo, ktorý by mu bol koňa prichytil. Ale ešte ani toto je nič. Búrka jich všetkých do útulku vohnala a jeho kôň sa vie aj sám prechádzať; preto ho pustil a on sa pobral k staviskám, ale... prečo nikde ani najmenšieho svetla niet?... Ešte je nie čas k spaniu. A tam pekné dvere predsiene sú na tisíc kusov rozbité. Cez rozbité obloky storáz väčšmi hvíždí vetor ako v poli. Čo je to?... Nikde živej duše.

Vladislav prebehal všetky izby ako bez rozumu, do každého kúta kukol, bežal aj do prázdnych maštál, ale nikde, nikde živej duše...

„Ach, veď je toto pusto — strašne pusto,“ pošeptal umorený kralevič.

Hromy častejšie počaly biť a rachot jích hučal po pustých dvoranách.

Vladislav stál na jednom mieste ako zakopaný. Junácke ruky mu klesly, sebevedomá hlava na prse sa klonila, dlhé kadery besný vetor tarasí.

Strašný hrom uderil.

Vladislav sa trhol. Akoby mu bol ten hrom niečo pošepnul, čo strhlo záves z celej tej divnej prípadnosti. Uderil sa dlaňou po čele, nešťastník padol na koleno...

„Teraz rozumiem. Pekné dievča je nešťastného Drmana... Bože môj!.. Stíchol vetor. Tichý dáždik, ktorý cez oblok poprchal, chladil horúce čelo kraleviča.

* * *

Netrpezlive čakal kráľ Dragutin svojho syna. On nemal nič proti tomu, že za polovačkou náružive chodil, keby nebol vojvoda, ktorého na sabor poslal, tak vážny chýr doniesol, preto tak netrpezlive spočítal každý okamih. Naraz dorazil Vladislav.

Vladislav sa snažil zatopiť svoje city, predsa ho vyzradila bľadosť tváre. Otec ale myslel, že je to od úmoru — ustatia — preto sa ho ani nič nezpýtal, ale mu hneď povedal, že sábor odhádol a strýc že ho vymenoval za vodcu celého vojska, ktoré tiahne na mocne upevnených buričov.

Vladislav, položiac ruku na srdce, hlboko hlavu sklonil hovoriac: „Vôľa kráľova mi je svatá. Kedy sa mám pohnúť, otče?“

Keby kráľ bol lepšie rozumel výrazy raneného srdca, ľahko by bol po trasení Vladislavovho hlasu poznal, že ho niečo veľmi trápi. Ale Vladislav sa snažil udusiť svoje city, nakoľko sa to dalo, on chcel odsiaľ len Srbinom byť, preto neodoprel dôveru kráľovu, ktorá mu káže rozboriť hrad, v ktorom je jeho hviezda.

„Zajtrá na úsvite, syn môj!“ odhovoril mu kráľ, nežne obejmúc ho. „Choď a oddýchni si, potom včas vstaň, žeby ťa strýc nečakal. Odnes mu môj bratský pozdrav. Nezabudni nikdy kto a čo si!“

Otec pobozkal syna, tento jemu ruku a odišiel.

Chudery, matka a sestra... Ako jim bude, keď to počujú?...

IV.

Hrdí barjaktari kráľovského vojska rozvili svaté vlajky, na ktorých vidno bolo Archanjela. Vojsko sa pohlo.

Celý Prizren ho vyprevadil. Tu sa miešala pieseň s nárekom, nemá túha a búrna vôľa po pomste, a veľa, veľa najrozličnejších citov...

Medzi hustými oblakmi prachu kráčaly dlhé rady vojska a cez prach ligotala sa krásna zbroj.

Keď sa so všetkými rozlúčili a sprievodníci skapali, mladý vodca rozkázal, žeby sa rady chytrejšie pohly, lebo po predku vedel, že mu je drahý čas.

Nebudem opisovať dlhú cestu, ktorú muselo prejsť vojsko, ani radosti a nehody, ktoré ho potkaly, ale len pripomeniem, že Vladislav pri Zajičari vojsko napravil, ktoré na nepria-

teľa z chrbta uderí, sám so svojou čatou sa naponahle pohol na pochod a dľa žiadosti aj do Krepoľane dorazil. Ztadiaľ nechcel ďalej, lebo neboli ďaleko od prvej stráže Drmanovej; a s vystatým vojskom nechcel sa preboriť až po monastir. Zastavil pochod, pokiaľ si junáci oddýchli a chystali sa k bitke, po ktorej tak túžili, on sa schoval do najbližšej hory a utrel si z čela chladný znoj. Darmo udusoval myšlienku o krásnej dcére svojho nepriateľa, darmo sa chytal myšlienok o bojoch ktoré nastanú, o potrebách vojínov a o robotách, ktoré mal konať ako velvodca celého vojska, jeho myšlienky boly roztratené, len jedna mu srdce hrýzla. Pokým bol medzi čatami, junácky skrýval bolasť, tvár mal vážnu a pokojnú, tým väčšmi srdce horelo, zaškripel zubami a v sedle sa pohol, akoby mu kŕče srdce chytaly; ale teraz, keď sa sám cítil v hore, hodil sa ako podrúbaný dub do žltých listov, ktoré jäsenný vetor po zemi rozprestrel.

„Bože silný, Bože môj!“ šeptali vzdychy z horúcej hrudi mladíkovej.

Vladislav neležal za dlho. Nemohol sa uspokojiť. Ticho vstal. Prešiel niekoľko krokov sem a ta, akoby bol opojený býval, potom si ľahol na jeden hrubý dub, ktorý hrom cez poly rozštiepil.

„Ale, čo trápim sám seba?“ zpýtal sa seba kralevič a rozhrnul dlhé kadere z tváre. „Prečo by ju nie?.. Hrady musia byť moje! Áno, ale až ma nemiluje, až som jej protivný, že ma asnaď ani videť nechce?“ Vladislav poznovu zakryl chladnou rukou čelo, ktoré v plameni stálo, chtiac ho ochladiť.

Dlho myslel. Nejaká pekelná myšlienka, ako hrozný had, chcela sa mu vtiahnuť do srdca, ale razom sa vzchopil a chytil rukoveť meča, ako by bol chcel jedným zaťatím zničiť to strašidlo, ktoré opovážilo sa pred neho vystúpiť... Ale okolo neho nebol nikto, len jeden vtáčik od neho podurený zo stromu na strom poletoval.

Vladislav sa skoro zbláznil v tom okamihu, keby nebola božia prozretelnosť tak chcela, že jeho stánu trúba sa ozvala. Žehnal tú trúbu. Ona ho v okamihu vyliečila od bôľu, myšlienok a fantasie.

Tichým krokom dal sa na cestu k čatám. Tu ho dočkali serdári a čatníci s radostným výrazom na tvári. Dorazili hlásnici, ktorí hneď pred neho boli predvedení.

„Jasný kraleviču, dal ťa pozdraviť vojvoda Dragomir, ktorý so sriemskymi čatami dorazil kde si rozkázal. Vojsko sa rozriedilo od Bystrice až po ten briežok, kde je ždrelsky kostol. Naše stráže ľahko dohadzujú do kúl buričov.

Druhý hlásnik tiež radostnú novinu doniesol vodcovi, že bán z Bosny so svojimi čatami dobyl dolinu pod veľkým vrchom, kde je hlavný hrad a stán buričov, teraz tak zvaný Veľká Vukana.

Kralevič skvele obdaroval hlásnikov, potom vydal rozkazy, žeby pozdejšie nič nemeškali, keď dorazia do monastira, ale hneď aby útok bol urobený zo všetkých strán. Bánovi a vojvodovi Dragomirovi, ako aj tomu vojvodovi, ktorý so svojimi čatami bol skrytý na ľavej stene Ždrela, už bol poslal s chýrom, kedy sa má útokom hnať.

V oddelení Vladislavovom sa každý náhlil k boju sa prichystať, ktorý mal riešiť, či má v Serbiji večná borba panovať, alebo má byť požehnaný pokoj.

* * *

Pri krajnom múre povstaleckého hradu, na jednej skale, ktorá pekným machom obriastla, sedí krásna vila od Omoľa. Podoprela rukou krásnu hlavu, lebo je plná starostí, o ktorých predtým ani sa nesnívalo nešťastnému dieťaťu. Líce jej je už nie viac puk rosnej ruže, ktorý pri prvých lúčach sa blyští, ono od niekoľko nocí bladšie povstalo... Oči sa jej svietily, ale je to nie ten oheň, ktorý predtým krášlil jej oko, to je oheň horúčky, ktorý pomaly silu človeka vyciciava, pokým celkom nevyhynie... Ten blahý úsmev, ktorý okolo jej sladkých perí, ako krásny vtáčik poletoval, premenil sa vo výraz bôlnej túhy.

Takto sediac, zahlbila sa do svojich snov, ktoré jej tie najkrajšie výjavy z jej minulosti pred oči privádzaly; ale všetky výjavy a postavy akoby sa v hmlách vznášaly, pokým jedna postava všetko nevyjasnila, a to bola postava, ktorú ona milovala... Hla, aj teraz sa delia hmly od horúcich pohľadov jeho očí, a on stojí v očarujúcom svetle tak ozbrojený,

v tom istom odeve, v ktorom pri Mláve bol, keď ho prvý — aj ostatný raz videla. Ach, prečo sa tak málo s ním shovárala! Videlo sa jej, žeby jej o mnoho ľahšie bolo, keby viac bola naňho hľadela, keby sa jej bola ruka o jeho ruku dotkla.

„Ó, prečo neviem, z akého je rodu slavného, z ktorej je zemi! Ja by som prosila otca a on by ma ta odviedol, alebo by ho k sebe dal povolať.... A keby ho len raz videla, nedbala bych, čo by som zomrela!" Pomlčiac trochu, rozpamätala sa na niečo, čo jej, akoby nôž do srdca, udrelo. „Môž byť... tá rana... Ale nie, nie a nie! On nezomrel, on nesmie zomreť! Ja ho musím ešte raz videť!..." V tomto vytržení málo chybelo, že sa neskĺzla zo skaly, keby ju nebol niekto od chrbta nežne objal.

„Vukano, Vukano, pre Boha, čo robíš!" karhala ju priateľka.

„Ach, to si ty Jelica, sám ťa Bôh poslal, v srdci ma niečo trápi, strašne ma trápi. Pomáhaj, daj liek!"

Jelica sa premáhala a zdržiavala sa plaču, ale slzy predsa tiekly.

„Prejde to, sestro, prejde ten bôl, ty ani nepocítiš, ako prejde. Ale poď do dvora k otcovi, on na teba čaká, lebo ti chce niečo vážneho povedať." Jelica si tvár rukami zakryla. „Ach, prečo on musel práve teraz prísť!..."

„Čo, ty niečo predo mnou tajíš, sestro? Čo sa stalo?"

„Nič... nič... ide otec!"

Náhlym krokom sa blížil k dievčencom vysoký chlap, s namrzenou tvárou. Vukana sa rozbehla do jeho náručia, ale sa trhla, keď videla, že jej otec k boju bol ozbrojený, strachom ho obzerala.

To bol Drman.

„Kde si dieťa? odkedy som poslal Jelicu pre teba, vidíš, musel som sám ísť cez hrad vás vyhľadať. Poďte a prichystajte sa, serdár Vukašin vás odvedie do jaskyne, v ktorej zatiaľ budete, pokým pre Vás nepošlem.

„Ale... drahý otče!..." šeptalo dievča, chtiac sa zpýtať, prečo ju otec ženie do jaskyne, ale Drman tak zkríkol, že chudera strachom sa zatriasla ako hybký prútik vetrom pohnutý, preto mu len plačúc ruku bozkala a šla s priateľkou do dvora. Stráže sa chcela zpýtať Jelica, prečo jich otec do jaskyne ženie, ale nemohla, lebo serdár Vukašin jich ďalej k odchodu volal, len keď už cítila, že sú samotné v divnej jaskyni, padla Vukana na kolená pred priateľkou a s plačom sa zpýtala: „Prečo nás otec tu zatvoril, prečo ma od seba ženie? Či som mu niečim ublížila, ja nešťastná? Ach vrav, vrav, ak vieš, v čom som zvinila proti otcovi?"

„Neboj sa nič, nenáhneval sa otec na teba, ale nás musel uschovať, lebo nás nepriateľ zo všetkých strán obklopil a v každom okamihu môže nás napadnúť."

„Nepriateľ?" zašeptala, „ach — možno že aj on?..." spínala ruky.

Jelica sa horko usmiala.

„Áno... Vladislav je vodca vojska nepriateľského."

Vukanu k nebu vzniesly tieto slová. Na tvári sa jej radosť žiarila, ako ranné slnce, plieskala rukama, ako dieťa.

„Vladislav prišiel... ja prešťastná! Ja ho uvidím!" chcela sa rozbehnúť k dverám, ale ju Jelica objala.

„Utíš sa, duša moja! Pomysli si, že sa my nesmieme ztadiaľto pohnúť, pokýmkoľvek nebude nebezpečenstvo odstránené. A čo aj výndeme von, ty kraleviča videť nemôžeš, lebo on je v prostried vojska."

Tieto slová účinkovaly na Vukanu ako hrom. Padla na zem a horko plakala.

„Ale ho ja musím videť. Ja zahyniem, ja zatiaľ budem hlavou o steny tieto búchať, pokiaľ jich neprebijem, až ho nevidím!"

Jelica sa dívala zaslzeným okom na svoju priateľku, ale jej nemohla pomôcť, ale ju len ľutovala. Dievča bolo rozzlobené a veľmi dojaté. Jelica dobre vedela, že aj to pominie, a že čas pre každú ranu najde liek, preto ju nechala, žeby sa do sýtosti vyplakala, lebo len takto jej mohlo odľahnúť.

„Ó," hovorila ticho nešťastnica, „keby som mohla len dve tri slová s ním preriecť...." Ja viem, že je on samá dobrota... On by prešiel k mojmu otcovi, on by navždy u nás zostal!..."

Tieto slová vytrhly jelicu. Nejaká veľká

myšlienka preletela jej hlavou, chytro sa obrátila k Vukane.

„Utíš sa, ty ho uvidíš. Tak ako je Bôh na nebi, ja ho do tejto jaskyne dovediem.“

Po týchto slovách skapala dievka. Po dlhej chvíli sa vrátila, objala vrele priateľku a akoby sa bála, že steny počujú, pošepla jej niečo.

(Pokračovanie nasleduje.)

Kritické listy.

III.

Drahý B. T.! Trochu priveľmi vzals' si k srdcu moje národnie stanovisko v dielach posvätených kráse a pravde. Nedržím za nerest nenárodniu vychádzku poetovu, keď ho v cudzie kraje láka Musa. Ale Musa ho musí lákať a nie túžba po prepiatom effekte. Ver mi, to pokarhanie, ktoré dal Schiller majstrovi Goethovi za to, že Voltairovho „Mahomeda“ uviedol na nemecké prkná, bolo celkom zaslúžené. Učiť sa musíme od cudziny, učiť preto, že len ten pozná svojstvo v jeho celej hlbine, kto ho vidí pred úzadím cudzých dojmov. Ale túlať sa večne, jako večný žid po vzdialených krajoch, chodiť na severné točny, ruvať sa s bajaderami, španielskými matadormi, indickými braminami, murenínami, dounami, Gangesami, Kapadociami, Kalabresami, Andalusiami, Chinesami, Šinipanzami a čert sám vie kade polietať, len doma nebyť, nikdy nebyť doma, čo znamená v dvoch tretinách sveta, ktorými rozprestiera sa naše Slavianstvo, to je predsa pre toho najliberálnejšieho ale pri tom rozumného človeka priveľa. Žiaľbohu česká literatúra nezostala v novom čase celkom svobodná od takého svetového tuláctva — takéhoto nihilistického rozplynutia sa po všehomíre! Nápadné je pri tom, že práve slavianska písemnosť mohla zablúdiť na takéto cesty, a žiaľbohu blúďa po nej silní, genialní duchovia. Pravda, že títo poslední pohybujú sa na svojej circumnavigácii volne, s úspechom jako ku p. Vrchlicky; ale Bože môj, hľaďže na jích epigonov! Je to úpadok! Nech je ten úpadok jak chce svetlý, nech padá bleskom meteora, predsa zostane len úpadkom. Zlato a perly na balsamovanej mrtvole! Mrtvola predsa páchne napriek masti a koreniu.

Rád čítam „Sakuntalu“ (škoda, že len v nemeckom preklade Lobedanza), rád čítam túto dramatickú pohádku v jej idyllickej prelesti i v jej epickej nedosiahlej veľkosti; neodťahujem sa od povesti o kráľovi Nola a Damajanti, zvelebujem Mahabharata, ale, braček môj, veľmi sa divím tým mladým poetom, ktorí lejú svoje kvapôčky do mora indickej poesie, ktorá je historicky prekonaná, ktorá stojí pred nami jako hotový celok, na ktorom sa nedá už stavať. A predsa sa slavianski poeti usilujú pokračovať v nej, berú ztadiaľ themata, hádžu okolo seba Gangesom, Wiswamitrom, jakoby sedeli naozaj niekde za stolom kráľa Usinara, alebo slúžili jako žreci boha Indra. Komu sa to zdá velebné — dobre, ja idem ešte jeden krok ďalej a je mi to smiešnym. Ani z ďaleka nemyslím, abych zaznával talent, abych bol úzkoprsým nenávistníkom mohutnej sily poetickej, ktorá prúdi sa v dielach týchto novovekých naších tvorcov; za jedno som Slovák, a my Slováci nekonkurujeme s našími bratmi českými, žeby sme niečo asnáď prísne kritizovali zo sebectva. Za druhé je talent taká vec, ktorú len hlupec chce fumigovať. Je to duševný bedár, kto nevidí duševné perly, čo v bohatom zdroji šumivo kypia — len na biedne viečka slepca darmo padajú blesky jarného slnka. Tak na pr. vezmem nasledujúce sloky Vrchlického:

Myšlenka země — skřivan výše stoupá
v myšlence nebes — v slunci peruť houpá,
zem zpět jej volá, nebe výš jej láká,
až člověk obě slyší v písni ptáka.

Zem s osením, jež zlehounka se čeří,
kde v srdci lásku, člověk v štěstí věří,
a nebe s oblaky, kam ztrativ štěstí
se může srdce pouze láskou vznésti.

Každý uzná, že básnik, ktorý vie stvoriť takéto sloky, plné hlbky, plné pravdy a krásy, nepotrebuje šírinou blúdiť ani k svojim tvorbám upotrebúvať lahodný zvuk indických, perských a španielskych mien. Ten domorodý český škovránok dal mu väčšiu ideu jako

celá Sakuntala a celý Visvamitra s celým z neba na hlavu boha spadlým Gangesom. A ešte ti privediem na um jeden príklad tohoto cudzopasníctva, ktorý je veľmi charakteristický. Nebudeš mi upierať, že je Julius Zeyer talentný básnik, spojujúci hlboké študium s pravým básnickým nadaním. A predsa kam zaviedla falošná cesta aj tento talent. V znamenitom ináč časopise, ktorý ale stúpa po krkolomných chodníkoch exclusivnej cudzoty, uverejnil tento spisovateľ komoediu v jednom jednaní pod názvom „Blanka.“ Samo sebou rozumie sa, že dej musí sa diať aspoň v Angerse — lacnejšie to nedajú. Dobre, že aj Angers leží na našej planete. Osoby sú kráľ sicilský, provençalský rytier atď. vôbec osoby exotické. Neidem ale haniť thema, ani posudzovať hodnotu diela — nechávam to celkom stranou. Že je to pre nás cudzie, to je vec jasná, ale vidno, že je to celé aj pre spisovateľa cudzie, a v tom leží smrtelná slabosť celého. Lebo jako ináč mohol by dať do úst Blanky svojej nasledujúce slová:

Král . . . .
našel v rakvi bílou kostru jen
té, jejíž krásu více než andělskou
za nesmrtelnou byl vždy pokládal.

Jedná sa tu o kráľovej milenke, ktorú zanechal vo Španielsku, aby šiel do Sicilie bojovať za svoj tron. Teda keď sa vrátil po bojoch, našiel to, čo sa opisuje v citovaných veršoch. Nechajme tú pochybnosť na strane, žeby túžba kráľova tak dlho trvala, až mrtvola jeho milenky stane sa „bílou kostrou“ (dla obyčajného počítania je k tomu treba 20 rokov), ale považme len ten hrozný výrok, že totiž ten kráľ sicilský, René, pokládal krásu svojej milenky za nesmrtelnú! To musel byť divný chlapík! A ďalej tá prepiatosť: „více než andělskou krásu!“

Vidíš, brat môj, ta vedie to odtrhnutie sa od svojstva, od svojej prírody! Nutno blúdiť, nutno blúzniť. Sú síce mohutní duchovia, ktorí berúc celkom cudzé themata básnili pre svoj národ, jako ku pr. Schiller. Sú to len výnimky, aj to výnimky poľutovania hodné. Panna Orleanská ďaleko bľadne pred Wallensteinom, práve tak, jako Goethov „Divan“ pred „Faustom“ a „Hermanom a Dorotou.“

Už som sa dlho pridržoval jednej veci, mnou nadhodenej. V budúcom liste, ktorý od teba očakávam, chcel bych zas stretnúť sa so sporom, ktorý si ty nadvrhnul. — Tvoj

Miloslav.

Listy z Čiech.

IX.

Zlatá Praha, 20. marca 1880.

Rozišly sa ohromné zástupy, ktoré ostatný raz odprevádzaly veľkého Čecha, tentoraz ovšem na — hrobitov Volšanský. Známa je vám tá veľkolepá, posledná tryzňa z tunajších listov. Mne prichodilo zmieniť sa o nej jako o udalosti týkajúcej sa hlboko celých Čiech, v nichž dr. Karol Sladkovský ctený bol jako jeden z najneohroženejších bojovníkov a mučenníkov národních.

I druhá významná udalosť bude vás zajímať. Je to rozsiahle sbieranie príspevkov na dostavenie veľkého „Národního divadla.“ Po celých Čechách javí sa tu zimničný ruch a na mnohých miestach obdivuhodná obetivosť, zvlášte v nižších vrstvách, u prostých, chudobných robotníkov. Tu vidno najlepšie, čo zmôže všeobecné povedomie národnie. Česká šlachta, tak zvaná „historická,“ zachovala sa ovšem i tu dôsledne — vrecká jej zostaly zatvorené, jako jej srdcia vždy boly proti českej veci, českému ľudu až na malé, skrovné výnimky. V tom ohľade nemáme čoho závidieť bratom Čechom; naša slovenská šlachta chová sa celkom odmietave k našej národnej veci, a my máme pri tom aspoň tú dobrotu, že nenechá sa prezývať šlachtou „slovenskou“ — jako táto tuná „českou“ — a svet vie, že čo vykoná sa u nás dobrého, vykoná sa bez tých veľkých pánov bez srdca a svedomia, jedine mozoľmi a dobrou vôľou ľudu, meštanstva. Bohdá, i v Prahe dohotovia si veľkú stavbu svoju bez tých ľadových sŕdc, jako to už vidno: potrebných 200.000 zl. blíži sa už k polovici. Mimo toho sbiera sa potrebný

obnos tiež spôsobom iným: tak vydá na pr. „Beseda Umělecká“ slavnostný časopis na spôsob francúzskeho „Paris-Murcie“ a podobného časopisu poľského. Do čísla toho, pre ktoré ustanovený je zvláštny redakčný výbor, prispejú slovesnými plodmi i kresbami najprednejší básnici a umelci národní. Tak vydal J. Otto báseň Vrchlického „Pantheon“ už v piatom vydaní, kde básnik po utešenej báji allegorickej nadšene vyzýva národ k obetiam na veľkolepý chrám umenia, volajúc:

V něm musí brzy české slovo zníti
a svědkem být, že žijem a chcem žíti;
neb jinak v hrob jsme jednou stoupli nohou
a Jungman s Kollárem nás zapřít mohou.

Konečne pripomínam slavnosť Sládkovičovu jako udalosť, ktorá týka sa najbližšie nás samých. Obšírne zprávy o nej boly i v „Nár. Novinách“ a mne nezbýva, než ujistiť vás, že to bola oslava spevca-miláčka nášho dôstojná, jehož čarovné zvuky prenikly už i ku brehom Vltavy striebronosnej, a že nasledovavšia po nej volná zábava, ktorá záležala hlavne z rečnenia a spevu temer všetkých tam zastúpených národností slovanských, bola tak srdečná, vrelá, jaká môže byť len tam, kde znejú trávnice, duní naše „od zeme“ a srbské „kolo.“ A potom — veď mali sme v kruhu svojom zlatého Heyduka, a už jeho prítomnosť postačovala, aby rozihrala každú dušu slovenskú. Nad samým svitom opúšťali sme dvoranu s presvedčením i zadosťučinením, že slavnosti tak iskrennej nebolo už dávno. Bola zaroveň uvedením skladieb znamenitého nášho Fajnora na koncertné podium české. Zvlášte jeho piesne na „Cymbál a husle“ ľúbily sa veľmi, veď „srdce pri nich samými ružami obrastá,“ jako sám povedal pri zvukoch jich slávený náš Heyduk. Na velikonočnom koncerte budú jich spievať už i v Brne na Morave.

Po tomto stručnom obzore událostí nás najväčšmi sa týkajúcich a s poznámkou, že „Uměl. Beseda“ poriada celý rad prednášok „Naše úspěchy,“ v nichž líčia sa vymoženosti národa česko-slovanského na poli duševňom za posledných 50 rokov, obzreme si krátko opäť jeden odbor literatúry českej, odbor vedecký, vlastne publikácie jeho za najposlednejšej doby.

Je jich dosť a dôležitých. Jedno z prvých miest zaujíma prof. Krejčího „Geologie.“ Učenec ten je v obore svojom kapacitou; kniha, ozdobená mnohými peknými obrazmi, má zvláštny zreteľ k zemiam česko-slovanským a písaná je pri všetkej svojej dôkladnosti tak milou rečou a jednoduchým pútavým slohom, že čítať ju môže s prospechom i laik, jako ju vôbec uvítal v Čechách učenec-neučenec.

Nie menej dôležitý spis nachodíme vo velikej „Poetike,“ ktorú spísal prof. dr. Durdík. Stanovisko tohoto vedomca je v Čechách známe a ocenené. Dvoje vecí tak rečeno sám stvoril národu svojmu: filosofiu a dôstojnú, vedeckú kritiku. Opierajúc sa na sústavu znamenitého Herbarta, ktorý zase je len pokračovaním Kantovým, utvoril českú filosofiu na pôde tak zdravej, že to závideť môžu Čechom všetky kmeny slovanské. Nestraší v nej prehnaný pietismus a mystika, jako vo filosofii poľskej, nenie v nej nebo dobývajúci, fantastický hegelianismus, jako vo filosofii ruskej, nenie v nej ovšem stopy ani po modernom Schopenhauerianisme. Je to cesta, jedine slovanského filosofa dôstojná. Po boku Durdíkovi stáli domorodí filosofovia: dr. Lindner a Dastich, ale zo všetkých levový podiel vykonal predsa len on. Vezmime len do ruky jeho velikú „Všeobecnou esthetiku.“ Z každej strany pozerá na nás najkrásnejšia sústava herbartovská. Neškodila by tiež našim slovenským poetom: poučili by sa Herbartovej esthetiky formovej, kam rútia sa to bez rozmeru prízvučného lebo časomerného v poesii! O Durdíkovej „Poetike,“ z ktorej vyšly už dva svázky, prichodí nám dopovedať, že práce tak dôkladnej, tak veľkolepe založenej a šťastne prevedenej nemala v tomto obore dosiaľ literatúra česká. U nás poukazovalo sa svojho času veľmi na poetiku od Václava Petrů, ktorá, už sama o sebe plná nesprávností, ani porovnať sa nemôže s knihou Durdíkovou. Teraz je tu vhodná príležitosť, aby siahli u nás po knihe dokonalej, kto cíti k tomu potrebu a vôľu.

Znamenitého príspevku dostalo sa literatúre knihou Kosinovou: „Hovory Olympské.“ Slovutný spisovateľ a strážca čistoty jazyka podáva tu najviac vo forme klassického dia-

logu svoje náhľady o pomeroch dialektov k reči spisovnej a iných vzácnych bodoch neporušenosti reči a literatúry národnej, uzavierajúc I. svázok tento rozhovorom o kosmopolitisme v literatúre, ktorý vyplňuje temer polovicu objemnej knihy. Posledný tento rozhovor narobil tu mnoho hluku, zvlášte pre prísne posúdenie Hálka. Ale je a zostane veľmi dôležitým pre svoj predmet, ktorý tak šťastne je tu riešený a v ňomž tak často hreší sa v novšej českej literatúre. Celý spis konečne značne prispeje k očisteniu reči od nechutných cudzých príveskov, (jako javí sa to už na pr. v peknom preklade diela Brehmovho a v texte cestopisu Holubovho) a k tomu, by nejeden spisovateľ, ktorý chce byť medzi najprednejšími, dbal ducha jazyka a nekazil ho tak rečeno zúmyslne chybami až i gramatickými. Neideme uvádzať príkladov — nomina sunt odiosa!

Všeobecného dejepisu nemalo posiaľ písomníctvo české, ktorý by vyhovoval všetkým požiadavkam novej vedy a novovekých výskumov. Jediná práca druhu toho, „Všeobecné dějiny Smetanove,“ vydané ešte r. 1847, sú už zastaralé a nedostatočné. Teraz odpomohol nedostatku tomu Fr. Šembera, prof. v Budějoviciach. Už v jeho „Dějinách národův starověkých“ bolo vidieť, že dostalo sa literatúre odborníka úplne vzdelaného. Teraz vychádzajúci „Dějepis všeobecný“ potvrdil len mienku tú. Začína dejinami stredovekými a stavajúc všade popri politických dejinách i dejiny kultúrne, čím stáva sa vlastne dejepis pravým, celým, rozberá zvlášte historiu slovanskú znamenite. Teší to zaiste každého, keď vidí, že historii národov slovanských dostáva sa čestného miesta vedľa cudzej, čoho by človek darmo hľadal v knihách nemeckých, o maďarských mlčím.

Z oboru historie zaznamenávame ešte jeden vzácny príspevok: je to „Životopis Jana Žižky“ od prof. V. V. Tomka, ktoré dielo prekladá sa do ruštiny po niekoľko mesačnom objavení sa. Každý zná „historickú žilu“ Tomkovu z jeho „Dějin města Prahy“ (4 veliké diely) a vie, že po slavnom Palackom zaujíma prvé miesto v historiografii českej. V knihe tejto je sobrané všetko, čo kde mohlo sa vypátrať zo starých prameňov tlačených i netlačených, a z toho je utvorený celok tak veľkolepý, verný, do najmenších podrobností prevedený, že neznáme hneď tak monografiu, ktorá vyrovnala by sa tejto. Tomkova svedomitosť a prísnosť v obore svojom ide tak ďaleko, že kde nedostáva sa mu určitých zpráv, nekladie ničoho a vôbec s najväčšou objektivnosťou líči hrdinského Žižku takým, jakým skutočne bol, nerobí z neho moderného novovekého hrdinu, ale ani zbojníka, jako maluje ho každý nepriateľ veci slovanskej. Divíme sa tedy skutočne, že i teraz ešte opovažuje sa na svetlo kuvičí škrek z istého tábora, že vraj nadržuje Tomek „hordám husitským.“ Je to divné, že vytlačí sa to vôbec českým jazykom. Ale povedzme so Shakespearom, že treba je i takých kuvikov!

Pomíňajúc na teraz staršie, záslužné spisy, spadajúce do tohoto odboru, jako Kottov veliký slovník česko-nemecký, celá to fraseologia týchto dvoch jazykov a dôstojné pokračovanie slavného slovníka Jungmannovho, Zappovu záslužnú „Kroniku českomoravskú,“ Jahnovu „Kroniku práce, osvěty, průmyslu a nálezův“ písanú na spôsob nemeckej preslávenej knihy „Das Buch der Erfindungen atď.“ a mnohé spisy iné; pozreme si knihu, ktorá týka sa trochu i Slovenska. Je to kniha Jakuba Malého, nazvaná „Naše znovuzrození.“ Prvá jej časť jedná o dobe pred r. 1848. a bude jich nasledovať ešte päť, ktoré zpracujú látku až na naše doby. Vynímajúc niektorú nechuť proti istým spisovateľom, s ktorými ani za hrobom nemôže sa spriateliť autor, je to dosť podarený charakterný obraz a dokazuje jasne, že národ český zrodil sa jedine pomocou literatúry. Ale ku Slovákom nemá p. Jakub Malý veľmi veľkých sympathií. To by ostatne nebola taká škoda a málo by na tom záležalo. Ale autor dáva na javo veľkú neznalosť veci, o ktorej píše. On nevie dnes, leta Páne 1880, kde každý na t. zv. „literárny rozkol“ slovenský hľadí zo stanoviska dejepisného, že slovenčina to bola, ktorá zbudila ľud slovenský z driemoty, z nejž nebola by ju vyrvala žiadna ľudská moc pod tým širým nebom; že slovenčina to bola, ktorá tak rečeno stvorila celú literatúru, malú

síce, ale predsa dosť veľkú, by uznával ju ostatný svet slovanský, ba i cudzina; že slovenčina to bola, ktorá vystavila Slovákom školy, vystavila Maticu, utvorila stá blahodarných spolkov, ústavov a praktických potrieb národních — a že **nebola** to slovenčina, ktorá zapríčinila úpadok u nás, ktorá zničila nám všetky prostriedky vzdelávacie, ktorá ochromila duševný život u nás, že je to nezdar politický a že nezdar ten nezávisí od nás, ani ho nezavinil ani v najmenšom ten t. zv. „rozkol“ literárny, lebo keď kľakne zbojník na slabú hruď bezbranného človeka, môže ten spievať anjelskými jazyky, nepopustí-li tryzniteľ jeho, nenie mu to platné ani za mak! A toto nevie p. Jakub Malý. V knihe svojej len tak hádže „nezdarmi,“ ktoré vraj zapríčinila najprv slovenčina Štúrova a potom vraj druhý „pokus“ (!) Hattalov, Radlinského, Palárikov a Viktorinov. Vôbec: „surové násilí maďarské“ a „nerozvážlivé počínání novotářů“ je autorovi nášmu jedno, oboje škodí veci národnej. Aby dodal výroku svojmu vážnosti, uvádza slová starého Fejérpatakyho-Bělopotockého: „Bude to za čas trvati i následovníků míti, a pak to zanikne, zmizí, ledva že stopy po tom zůstane“ — a dokladá sám: „Slova to věru prorocká.“ Človek, čítajúci to, usmeje sa nedôverive a pýta sa sám seba, jako môže byť v bratskom národe i len jediný spisovateľ, ktorý zo svojej jupiterskej výšky nedohliadne na celú literatúru, ktorá tvorila sa skoro pod jeho očima. Sú ľudia zlomyslní, ktorí tvrdia, že autor tejto knihy má len o tom pravého pojmu, čo stojí v Mayerovom „Konversations-Lexicone.“ My to tvrdiť nechceme. Našou úlohou bolo len ad absurdum priviesť výrok autorov, že písal všetko sine ira et studio. Možno, že má pravdu; ale v tom prípade museli by sme prekladať sine studio = bez studií, bez znalosti veci, nakoľko týka sa Slovenska. *Jaroslav Vlček.*

Literatúra a umenie.

Knihovna československá. Nákladom kníhkupectva Slavíka a Borového v Prahe bude vydávať p. Rudolf Pokorný „Knihovnu československú,“ ktorá bude prinášať práce spisovateľov slovenských, písané slovenčinou (vedecké len češtinou), i zábavné a vedecké práce spisovateľov českých, ktoré týkajú sa Slovenska. Dosiaľ ushovorené sú diela básnické i vedecké Jána Bottu (jehož básne sa už tlačia), Jos. Mil. Hurbana, Št. Fajnora, Ad. Heyduka, Ferd. Schulza, Vajanského, Hviezdoslava atď. Ku knihám slovenským budú pripojované slovníčky a podobizne i životopisy vynikajúcich, zvlášte starších spisovateľov. Ku každému svázku bude pridaná bezplatná príloha jednej dlhšej alebo dakoľko kratších „Fajnorových piesní“ so sprievodom piana, složených na slová Ad. Heyduka. Ročne výndu 2—4 svázky. Predplatné na 1. svázok 1 zl. 30 kr. Adresa nakladateľov a redakcie: Praha, Myslíková ulice č. 7 n.

Písně slovenské. Sbírky prostonárodní, které pořádá pohádková komisse liter. řečn. spolku „Slávia“ v Praze. Řady druhé oddělení V. sešit II. Knihtiskárna Jos. R. Vilímka v Praze. Str. 113—224. Cena 30 kr. — Čo povedali sme pri oznámení prvého sošitu slovenských piesní, to platí aj pri tomto, — slovenské obecenstvo príjme ho iste s povďačnosťou a naše vrúcne želanie je, aby ešte hodne sošitov nasledovalo. — V tomto II. sošite majú uverejnené sbierky pt.: Anna Mudroňova, A. Pietor, Jacovský, Jozef Burian, O. Halaša, Jar. Vlček, Marína Olga Horvátova, Miloš Šimko, Gustáv Izák. Lud. V. Obrov, Lud. Šimko, J. Čičmaner, Ján Petrovič, K. Slaničan.

„Divadelní Listy“ bude sa volať nový poučný i zábavný obrázkový časopis, venovaný divadlu, literature a umeniu. Časopis tento bude vychodiť v Prahe (Vinohrady č. 252 „u nuselských schodů“) pod redaktorstvom Fr. L. Hovorku predbežne dva razy mesačne na 16 str. veľkého formátu. Predplatné obnáša na štvrť roka 1 zl., do konca tohto roku 3 zl. — Upozorňujeme na tento časopis menovite naše ochotnícke divadelné družstvá.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 30. apríla 1880. **Číslo 4.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

III.

Na krakovanskom námestí, plávajúcom v mori blata a špiny stál Ľudovít Branský s richtárom a boženíkom polosedliackeho tohoto mestečka. Mal s nimi úradné povinnosti a po odbavení týchto shováral sa jako obyčajne s dobrými tymito ľuďmi, vždy poučujúc a karhajúc.

„Pane richtár, toto blato na vašom námestí nerobí vám a vašej obci žiadnu česť, a predsa by sa dalo tak ľahko odstrániť. Vidíte v Žulíne, tom biednom hniezde netrpíme niečo podobného. Po dlhých námahách podarilo sa mi občanov naších priučiť poriadku. Hnojné jamy majú zavreté a z dvorov nevyteká taký kal, jako hen z vaších dvorov! Dážď vynáša u vás pravé roľnícke poklady, ktoré u vzdelaných národov draho platia, tu ale iba čo po mestečku pravý pekelný smrad rozširujú."

„Hja, keď to u nás nejde, pane správca! U vás máte číru sedlač, tá dá si riecť! Ale u nás vám je každý múdry. No a odtedy, čo tá zástava z väže veje;" hovoril richtár a poukázal smerom ku kostolu, z ktorého plachom obitej väže visely bezbarevné cafrangy bývalej, slnkom a dážďom rozrušenej, zástavy, „od tedy jakoby čert vliezol do každého. O posluchu ani reči, lebo, však vraj prišiel sabačák po telegrafe z Pešti."

„Táto výhovorka neplatí, moji drahí! Keď presvedčíte vaších spoluobčanov o dobrom ovocí poriadku, nuž oni vzdor tej hlúpej zástave a toho sabačáku, sami pôjdu dobrou stezkou. Keď nechcú, musia byť prinútení."

„Kto jich prinúti, keď vrchnosť na nič nedbá!"

„Vy, ktorí dobre chcete."

„Nevládzeme."

„Vládzete. Hľa, tamtú cestu, ktorá vedie do Zápolia. Po oboch bokoch vidíte trávnik na dve stopy šíre. Načo to leží tak večným úhorom! Prečo nevysadíte slivone z oboch bokov cesty. Sprobujte. Ja vám darujem niekoľko štepov; vysaďte jich. Keď sa prijmu, poukážte susedovi na vaše dielo. Snáď dobrý príklad znieti v ňom dobrý cit a on vysadí zas kúštek. Museli by tí ľudia byť z kameňa, keby sa nedali rozkolimbať! Načo vydržiavate dobytčie trhy tu v prostred meste! Nieto tam na záhumný príhodný priestor. To môžte vykonať, to nenie nič ťažkého. Na Záplave videl som celé role zničené lejákmi. Tam kde bola vlani dosť úrodná niva, zíva na človeka suchá prepasť výmoľu, rastúceho z roka na rok a tvoriaceho vždy nové ramená. Hľa, a jak ľahko bolo by tomu predísť. Každá brázda, (keď sa už bez ních neviete zaobísť) musí byť na každých dvadsať krokov prebitá mocnými kolkami, prepletenými vŕbovým prútim, najmä

tam, kde má roľa spád po zdlžke brázdy. Lejak príjde, prešumí brázdou, ale nevyorie jarček, zárodok to potomného výmoľu. Počnite vy a dajte príklad! Nečakajte, dobrí moji, nič od vrchnosti! Vy si budzte sami dobrodincami."

„Pekne to ráčite vykladať," ozval sa šedivý boženík v polomešťanskom a polosedliackom rúchu, „ale jedno zabúdate, a to je závisť. Závisť panuje, a najmä na zemi. Náš človek je zemehladný. Od samej závisti nehľadí na všeobecné dobré. On by aj zadebnil brázdu kolkami a prútim, ale ho mrzí, žeby mal z toho osoh aj súsed pod ním, a to je veľká vec!"

„Aj to sa dá premôcť, keď dokážete vaším spolumešťanom, že vzájomná podpora všetkým i jednotlivým osoží! U mňa v Žulíne je všetkého pädesiat chalúp sedliackych a dvadsať domkárskych, a predsa tí ľudia kupujú ku pr. mnohé potrebné tovary všetci naraz u jedneho statočného kupca! Či je k tomu treba tak veľký rozum? Odkúpili si od nášho panstva právo regálne a držia si v obecnej krčme svoje lacné a dobré víno! Či k tomu treba také kapitále? Icig Pereles, ktorý tak počal bohatnúť pred mojím príchodom, sťahuje sa ďalej do hôr, kde je ešte ľud hlúpejší! Nuž tak, ja bych ho sem k vám poslal."

„Ďakujeme," zasmial sa richtár, „z toho tovaru máme až priveľa!"

„Vy a vaša hlúposť volá sem takéto pliagy. Hľa, jaký dom si vybudoval Abraham Diamant! Stojí na troch sedliackych intravilánoch!"

„No, Diamant má aj panských peňazí dosť," preriekol boženík, „dobre ten vie obročiť aj tých múdrych."

„A preto teda len smelo tomu úžerníkovi do hrtana! Len ta sa, ta sa! Divím sa vám, boženíku, že dúchate cudziu kašu, keď je tá vaša tak horúca! Tam máte Vidany, dedinu tak dobre obdarenú pôdou, ba i vínohradmi! Povedzte mi, či polovička občanov nenádeníči tomu Diamantovi? Nenie to hrozné a smutné!"

Branský sa zamyslel a jeho spolubesedníci ťukali lieskovými paliciami melancholicky do zeme. V tom zarachotil kočiar. Branský poznal povoz Záhajského. Naozaj sedel jeho známy na húpavých poštároch hintova, oči majúc upreté pred seba, jako by ani nikoho nespozoroval ani spozorovať nechcel. Voz zatiahol pred byt Abrahama Diamanta. Záhajský lenivo liezol z voza a zmizol v bráne domu.

Branský zavrtel hlavou a odoberúc sa od súsedov, tašiel na hostinec, kde bol nechal svojho koňa. Vchod do hostinca bola temná brána, jejžto dlážka napriek suchému počasiu pokrytá bola mokraďou a hnusobou. Na pravo viedly dvere s nápisom „Extra-Zimmer," na ľavo dvere bez nápisu do obyčajnej izby. Branský vstúpil do „Extra-Zimmr-e;" na prahu ho už zarazil kyslastý, mefitický zápach, ktorý budí nevdojak v človeku závrat. Známy to zápach, a podivno, v každej židovskej krčme ten istý, jako by si ho páni krčmári všetci od jednej, smrad dorábajúcej, firmy objednávali.

V izbe našiel okrem zápachu aj hostinskú v červenom ručníku, zapätom až po nos. Kázal si doniesť vína. Na stole boly omrvinky z chleba, šupy z virštle a špinavé nože. Na tanierku pásly sa muchy na kúsku tvarohu. Hostinská priniesla so vzdychom žiadané víno a počala holou rukou utierať stôl. Branský sa odvrátil a pozeral začadeným oblokom von na dvor, preplnený husiami, sliepkami a tou najgrandióznejšou nešvárou. Zle obielené múry pobočných stavísk ostriekané boly vysoko blatom. Pod kôlňou, stojacou na štvorhranných kamených stĺpoch, boly dva vozy, po níchžto sa prechádzaly zvedavé kury.

„Ktože vyhádže kal z naších augiašovských maštál," pomyslel si Branský hlboko zadumaný, „a práve jako vyzerá celý tento náš život na svojom površí, tak hnusný je on v hlbine, vnútri, v dušiach a srdciach ľahtikárskeho sveta! Čo chcem mať väčší kal, jako je dom Záhajského. Je to bahno, bárs brehy jeho obrúbené sú mramorovými schodami. A nad tým bahnom kolíše svoj biely kvet ľalija! Jak dlho biely?"

Branský sa ztriasol. Víno nevypil, ale vyjdúc na dvor, volal na podomka, aby mu vyviedol z maštale sivka.

Vyšinul sa na koňa a ukloniac svoju peknohrdú postavu cez úzky kruh brány, jazdil na ulicu. V poli, v svobodnom poli tiahla jakási voľnosť do jeho duše. Chcel ísť rovno do Žu-

líne. Tam, kde sa cesta rozchádzala k letohradu Záhajského, zadržal koňa a chvíľu premýšľal. Konečne popustil sivkovi úzdy — ten zalomil svoj štíhly krk a letel rovno k letohradu.

„Buď si," pošeptal Branský. Jeho pekná plná brada voľne viala vetrom.

V zahradnom letníku našiel Branský malú spoločnosť. Barónka Perlingová sedela v prútovom kresle, vo vlasách červenú stuhu s brillantmi. Vedľa nej zaneprázdnená bola Anna ručnou prácou. Pracovala lenivo, jakoby z obyčaja. Masloň stál v rohu búdky, oblečený v biele, tak zvané porcellánové šaty. Všetko bolo na ňom biele, iba vysoké leštené boty blýskaly sa čiernou barvou. On bol zaľúbený do svojích čižiem, aspoň hádzal na ne zaľúbené pohľady. V kútku na pletenom fauteli sedel Haštal a žmurkal ospale malými očkami.

Branský sa nemo uklonil spoločnosti a sadol na kunštovne hľatený peň orecha, ktorý slúžil za stoličku. Živý rozhovor, šumiaci búdkou sa zarazil. Nastala tichosť. Avšak Masloň nemohol dlho mlčať.

„Kedy že sa navráti Pišta z Pešti?" pýtal sa Branského svojím rozviazaným tónom. Pod menom „Pišta" myslel grófa Žulinského. Takéto dôverné pomenovanie malo dokazovať, že pán slúžny patrí do tej triedy, do ktorej „Pišta." On vôbec rád hádzal s krstnými menami kavalírov, známych mu sotva po mene, chcejúc takto prinútiť poslucháčov k viere, že je on varený pečený v magnátskych kruhoch. Pod „Gyulom" rozumeť sa musel Andrássy, pod „Frici" daktorý Eszterházy a pod „Piroska" tá lebo onná vysoko-aristokratická dáma.

„Koho ráčite mysleť pod „Pištom!" pýtal sa ticho Branský.

„Nuž kohože iného jako Žulinského! Mne je jeho spoločnosť veľmi vítaná, a on sám ma veľmi rád vidí. On tak rečeno na mne visel v Pešti, ani kroka bezo mňa! Hjah, boly to časy! Tu človek nemilobohu zdrevenie v týchto kútoch ľuďmi a Bohom zabudnutých. Veľký svet bol mojim elementom! Psi, dostíhy, honby na líšky, strelba do terča, duelle — vôbec šport! Zaň horím — ale, bože môj, tunajší bočkoroši nemajú ani smyslu pre veľkolepú ušľachtilú zábavu."

„Ach, veľký svet!" vzdychla barónka melancholicky, zahľadiac sa na zelený strop letníka. „Celý šíry svet stojí pred človekom so všetkými rozkošiami a núka: vztiahni ruku, ber, chvác zo sladkostí mojích. A propos — šport! Niet krajšieho športu, jako sanica v Petrohrade! Široká, jednotvárna dial, hladká jako sklo — ty cez ňu letíš na trojke jako vetor, nie jako vetor, pred kriedlami vetra uháňa tvoja trojka. Zvonce veselo cvendžia, svieži zimný vozduch plní ti plúce silou a ohňom. Ľahká priliehajúca bundica udržuje telo v súmernej teplote. Niet — páni moji, niet vyššieho športu!"

Perlingová hovorila oprávnene o športe. Niet toho europejského veľmesta, v ktorého vysokých kruhoch nebola by sa pohybovala ešte pred sňatkom s barónom, ale pod jeho protekciou. Čo Masloň, len tak vraviac, zpoza plota videl, to ona všetko využila až do dna. Po sňatku utiahol sa barón na svoje statky, kde tíško zomrel, a ona už málo kedy navštevovala kruhy, v ktorých niekdy bola tak udomácnená, ale ktoré sa jej stávaly zo dňa na deň cudzejšími. Konečne zostala celkom sedeť v Prachove.

Masloň sprevádzal s veľkou pozornosťou slová skúsenej barónky, aby dľa níčh môhol inde pravdepodobne lhať o petrohradskej sanici. Branský sa usmieval spokojne, rád, že nemusí odpovedať na otázku Masloňovu. Anna pozrela na Haštala a ľahko zívla. Na toho človeka nebolo možno pozreť bez zívnutia — tak na ňom, v ňom a okolo neho všetko spalo. Mier objímal hermeticky tohoto podivného smrteľníka, ktorý ale napriek tomu vždy musel mať spoločnosť, ktorej slúžil viac, jako dajaké zvyklé náradie, nežli čo člen. Samota bola jeho smrťou, on sa ničoho tak nevystríhal, jako samoty. Nepracoval nič, ale zhola nič, a predsa nemal nikdy dlhej chvíle. Keď všetko sa nudilo, on bol ticho-natešený, spokojný a sladko-ospalý. Možno riecť, ten človek sa už narodil jako pensionista.

„Mám výhlady videť svet," poznamenal Masloň, šibkajúc prútikom po svojich blýskavých lakovaných čižmách. „Gyula mi sľúbil

miesto pri daktorom vyslanstve, jakonáhle zvíťazíme a dostaneme svoje ministerium.“

„Snáď vás pošlú na ostrov Madagaskar,“ pohodila ľahko Anna, odložiac ručnú prácu. Jej bolo priveľa chvastúnstva v rečiach Masloňových.

„Ach, tam hneď volia ľudí za kráľov,“ riekol Branský, „a pán slúžny môže za príkladom Beňovského, ktorého krajanom je, jestli sa nemýlim, nosiť ešte madagaškarskú korunu!“

„A učiť ľudožrútov športu,“ doložila Anna so smiechom.

„Vaše rameno, pane slúžny,“ zavolala barónka nervozne a pozdvihla sa zo svojho sedliska? Masloň bol galantný človek; náhla žiadosť barónky bola mu rozkazom, tak že utajil v sebe brytkú odpoveď. Jeho vnútornosť ale zažala sa v tom okamžení zášťou proti Branskému. Chceli ho urobiť smiešnym! Toto je neodpustiteľné obrazenie! Barónka sa zavesila do ramena Masloňovho a odišla do izby. Masloň ju doprevádzal ztadiaľ až k vozu, ktorý stál pohotove. Bozkal jej ruku a chcel nazpak k spoločnosti. Barónka pokynula rukou, aby sadol k nej. Nemôhol odporovať. Elegantne sa vyšinul na stupaj a sadol vedľa dámy do podušiek hintova. Kočiš práskol do koní a povoz letel jako blesk do Prachova.

„Jako ho uchytila,“ smiala sa Anna, „a letí ani šarkan s dajakou zajatou kňažnou! Ale dobre urobila! Masloňove oči sa blýskaly divým ohňom pre ten môj Madagaskar, a bála som sa, že keď ste sa vy zamiešali, pane správca, on svoj hnev, mnou vzbudený, na vašu adressu vypustí.“

„Ja som sa tomu ani nechcel vyhnúť, lebo som presvedčený, že raz vypukne medzi mnou a ním kríza; prajem si, aby čím skôr vypukla. Mne je ten človek tak odporný, že cítim v jeho prítomnosti tajný jed rozlievať sa útrobami, a viem, že i on podobne cíti v mojej spoločnosti. My sme veľmi antipatické natury a náhoda nás veľmi často spojuje. Raz to vypáli ani pušný prach, a jeden z nás vyletí do vzduchu.“

„Ktože by bol taký nesnášanlivý! Pozrite na pána Haštala a berte si z neho príklad! Či sa ten s nekým povadí?“

„Hm, hm,“ zamrmlal Haštal a uprel príjemno svoje ospalé očká na svieži obličaj krásnej Anny. On hovorieval, že on tým „hm“ hlbšie myšlienky vysloví, jako mnohý spisovateľ celými bachantami.

„Tu nie vôľa lebo nevôľa,“ pokračoval Branský a pohladil rukou svoju bradu, „tu je jakási nemateriálna sila, ktorá nás dvoch k srážke núti! Neverím na tušenia, rád myslím reálne, ale tu sa nemôžem sprostiť predtuchy, že jednoho dňa karambolujem s týmto pánom v rozhodnej, vážnej záležitosti.“

„Teda ste mojím nepriateľom, pane Branský, lebo vedzte, že mám Masloňa od srdca rada, skoro jako sestra.“

„Hm, hm,“ poznamenal Haštal.

„Nie som povolaný kritisovať vášho srdca sesterské city, slečna Anna, ale pripravujem vás po predku na možnosť sporu, ktorý ľahko vypuknúť môže vo vašej prítomnosti.“

„Ba nie jako sestra,“ pokračovala Anna s úsmevom, „ináč rada vidím Masloňa, tak jako . . .“

„Hm, hm,“ poznamenal po tíšku tichý Haštal.

„Jako sestrenica! Viete, to vám je veľmi zvláštny pomer medzi sestrenicami a bratrancí. Jestli len koľko toľko harmonisujú vekom a náklonnosťami, vyviňuje sa medzi nimi polo-sesterstvo a polo-milenstvo (tieto slová som sama vynašla, teda nekritisovať.) Nuž tak asi cítim proti Masloňovi. Preto bych veľmi nerada videla môjho vrabca v spárach takého skalného sokola, jako ste vy negalantný, pane správca.“

„Nákaza sa chytá,“ pomyslel si Branský a uprel zraky do piesku. Anna stopkou svojho slnečníka ryla v piesku všelijaké figúry a litery. Veľmi kunštovné M môhol Ľudevít celkom dobre rozoznať.

Haštal zakašlal suchým lenivým kašlom a vstal veľmi vážne a pomaly zo svojho stolca.

„Moje najponíženejšie služby,“ riekol tiahlo v tvrdom nárečí stredného Slovenska a šiel preč. Anna sa zasmiala.

„Bôže moj, k čomu je takýto človek na svete! Jeho celá činnosť pozostáva v dýchaní. On tak žije, jako tamto ten veľký hríb na starom pni z orecha, čo tvorí vaše sedlisko.

Istý ústroj je v jeho vnútre, ale on sám má len jednu vlastnosť, to jest, že jestvuje. „Jestvujem“ a koniec.“

„Možno predsa, že je v ňom viac mravnej hĺbky, jako vo všetkých porcellánových pagódach nášho zvetreného času,“ povedal hlbokým hlasom Ľudevít a jeho pekná, markantná hlava klesla níž.

„Jestli je hĺbkou „nič,“ jestli je krásou celkovitá nepohyblivosť, jestli je múdrosťou sen s otvorenými očami, vtedy máte pravdu, že Haštal je hlboká studňa múdrosti, ideal krásy a vzor všetkej ľudskej dokonalosti!“

„To som nechcel rieknuť. Vo svete sa všetko musí brať pomerne. Tancujúci a večne z nohy na nohu prestupujúci Masloň, váš volený bratranec po duchu, je živá lož v brillantnom vydaní. Na ňom je všetko lož. Jeho politické a národnie credo je lož, lebo pochádza z Vrbového a chce byť Maďarom. Chce byť aristokratom a je ten najplebejskejší exemplár dedinského šviháka. Chce byť rovným s boháčmi a márnotratníkmi, a žije zo zderstva na kopaničiaroch a polo-žobrákoch páchaného. Má na sebe magnátsku rovnošatu, za ktorú by sa nemusel hanbiť zástavník koruny uhorskej a je celý v klepetách Abrahama Diamanta. Dvorí vám a považuje vás za prostú dedinskú pannu. Lichotí Záhajskému a myslí už, jako ho má zradiť pri nastávajúcej voľbe podžupana. Drží sa za priateľa Žulinského a tento ho považuje za svojho dobrovoľného lokaja. Zdá sa zdravým a silným, a je vnútri práchnivý a málomocný. Zdá sa byť vzdelaným a je vnútri prázdny orech. Chce hovoriť v štyroch rečiach a nezná ani jednu. Sluje správcom svojho okresu a je nemocným tyranom. Chce byť patriotom a je ranou na tele vlasti. Chce byť elegantom a z každej lakovanej čižmy trčí mu chomáč slamy. Chce byť duchaplným a z každého slova trčí hlúposť. Chce byť zkúseným a každé slovo prezradzuje celú ľahkomyseľne prežitú aeru pochabosti, bezmyšlienkosti a všetkého neladu. A on je vaším voleným bratrancom.“

Anna ztisla svoje krásne perlisté zúbky. Rumeň vystúpil do jej krásneho obličaja a zbarvil celú tvár až po sluchy svojou purpurovou barvou.

„A ja ho milujem!“ preriekla v najväčšom rozčulení! Že nehovorila pravdu, bola si hlboko povedomá. Ale hrozná charakteristika Branského vyvolala v duši devinej nepochopiteľný vzdor. Ona len tak blčala nenávisťou proti mužovi, ktorý sa opovážil jeden z najvynikajúcejších zjavov tej spoločnosti, ktorej ona bola údom, takýmto nemilosrdným spôsobom kritisovať. A práve, že cítila jak trefne hovorí tento muž, jak sa z jeho kritiky mnohé môže aj na ňu poťahovať, na ňu, odovzdanú celkom do prúdu masloňovského pochopovania sveta, búril v nej nepokoj, hnev a hlbokú srditosť na smelca, opovážившieho sa dvíhať tajnú rúšku ničoty, prepychu a lži, v ktorej plávalo celé spoločenstvo okružujúce Annu.

„Kto vám bráni, slečno, vašu lásku?“ hovoril hlbokým hlasom Ľudevít, „vy ste samostatná potiaľ, pokiaľ vám vašu samostatnosť neohraničí váš tútor.“

„Asnáď chcete aj na ujčeka rozšíriť svoju prednášku o lži?“

„Nemienim hovoriť o vaších blízkych. Jestli je vám ale nemilý môj hlas, tomu ľahko odpomôžeme.“ Branský vstal zo svojho pňa a chcel ísť.

„No no, len nie tak ohnive, pane kritik! Chcela som vám dať cítiť, že vy ste misantrop a pessimista, krivo a zlostne hľadiaci na svet. Nie som si povedomá zlého. Prečo teda vrháte jedovaté strely po tom, čo mňa denne okružuje? Som, jako vidíte, mladá, prostopašná; rada žijem, rada sa veselím. Ja nemôžem smútiť. Plakávam síce niekdy, zriedka, ale len vtedy, keď som zmorená, vystatá i slabá od veselého života. Nevdojak mi hrknú do očú slzy. Ale skoro na to sa zase smejem. Bláznivé slzy, a týchto bláznivých sĺz ste vy pôvodcom. Áno, poviem vám to zrovna, vy ste pôvodcom týchto sĺz. Keď na vás myslím po pretancovanej noci, vždy mi je tesno okolo srdca. Neviem prečo. Keď neprídete za týdeň, vtedy po vás túžim, ale si nemyslite, že od srdca, lebo z dajakej náklonnosti. Oj nie. Niekdy, keď tak cítim celú silu svojho zdravia, svojho šťastia, utŕhnem z ruže tŕň a bodnem si do prsta, abych mohla cítiť bolasť. Túha po bôli mňa zachytí. Tak je to aj s nami. Keď sa nasýtim kandisom

sladkých rečí, pochlebenstvom naších kavalírov — vtedy nevdojak zatúžim po tŕni vaších zlobných rečí, vaších asketických poznámok a, odpusťte, vašej otvorenej hrubosti. Dnes som náležite pocítila pichlavý bôl váš, vy ružové tŕnie!“

„Nevedel som to. Nechcem viacej byť prostriedkom vašej askesy. Mňa k vám púta dávna známosť. Ja som vás od detinstva poznal, poznal vašu matku, vášho otca. Mal som sa stať aj vaším tútorom; toto prekazil niekto — lež čo po tom. Ja bych chcel niečo byť pre vás. Vy mňa ale odstrkáte, a ste v úplnom práve. Dovoľte, abych aj ja použil svojho práva — a vzdialil sa.“

Zahrkotal kočiar, zastal pred schodami, vedúcimi k zvýšenému letohradu. Z voza vystúpil pomaly pán Záhajský a šiel hore schodami. Jeho tvár bola v tichom stave, jako nezvlnené more — toto prirovnanie je natoľko verné, nakoľko Zahajského oči boly dve čiernolesklé hlbiny. Anna mu bežala oproti. Branský vystúpil z letníka a zostal stáť pred dvermi, obrúbenými divokým viničom a chmelom.

Záhajský vytiahol z vačku skvelú bonbonieru a podal Anne. Jeho starý zvyk bol, neprichádzať nikdy bez daru. Anna mala detinskú radosť a premenila sa celkom na decko. V obloku letohradu zjavila sa buclatá tvár panny Apollonie Skalky — tiež v očakávaní darov, trebars nie tak nevinných. Apollonia ani nikdy nezanechávala dom Záhajského, nosila sa jako princezna a viedla v domácnosti veľké slovo. Záhajský vedel tak vec zariadiť, že Anna Bysterská sa nikdy neschádzala s Apolloniou, iba keď bola veľká spoločnosť pohromade. Dal tej poslednej vlastný a osobytný povoz, osobytnú obsluhu a osobytné kriedlo domu na obývanie.

Záhajský kráčal rovno k Branskému.

„Nechaj nás,“ obrátil sa k Anne, „máme úradné veci medzi sebou.“ Anna odišla do vinice. Sadla hore vo filagorii a hľadela zamyslene, temno do hôr.

„Vystupujem jako kandidát na podžupanský úrad,“ počal Záhajský, melancholicky hľadiac pred seba, „a vieš, že rád prevediem, čo chcem.“

„Vtedy máš na mne protivníka,“ odpovedal sucho Branský, „a to mi nebudeš mať za zlé, keď dobre vieš, že môj gróf na ten samý úrad ašpiruje. Myslím, že to nepomúti náš dosavádny priateľský pomer.“

„Ba pomútilo by,“ hovoril Záhajský a sadol na drevený stolec v letníku. „Ale ty budeš za mňa.“

„Jako je to možné?“

„To byť musí!“

„Nerozumiem ťa.“

„Porozumieš.“

Oba mužovia zatíchli. Branskému išla hlava kol do kola. Nikdy ešte nepočul hovoriť Záhajského tak určite a prísne.

„Závisí od toho môj život, šťastie mojej sverenky Anny Bysterskej a konečne i tvoj život. Voľ.“

„Nemôžem voliť, zakiaľ neviem príčiny a pohnútky. Dobre vieš, že nie som muž, ktorý by sa dal terrorisovať. Len vážne dôvody sú podnetom mojich jednaní. Vážim si tvoj veľký rozum, ale rozkazovať nebudeš chceť mne, ktorý som samostatný muž, nezlomnej vôle.“

„Ty odhovoríš Žulinského od kandidovania.“

„Nemám k tomu práva, moci, ba ani vôle.“

„Ani keď ťa vrúcne o to prosím?“

„Nie!“

„Vieš, že ja u Žulinského veľa platím?“

„Viem, a preto sa divím, prečo sám nepaktuješ s ním, ale nakladáš nemožné veci jeho úradníkovi?“

„Mám k tomu závažné príčiny.“

„Chcel bych jich znať.“

„Neskôr.“

„Teda do videnia, až po to „neskôr.“ Branský podal priateľovi ruku a tašiel do stajne. Vyšvihol sa s mládeneckou rezkosťou na svojho sivku a letel do Žulína.

Záhajský hľadel za ním temno! Znal ľudí, znal náruživosti, znal srdcia ľudské lepšie jako kto iný.

„A predsa mi budeš kortešom!“ zamrmlal pod svoj čierny fúz a šiel do svojho kabinetu.

Na večer sa zase schádzali hostia z blízka i z ďaleka. Prišiel podžupan, prišiel nemecký, tu v blízkosti zakúpený statkár, prišli drobní

komposessori z Krakovian a okolia. Anna dala odkázať, že je nemocná, sadla za písací stolík a písala dlho, dlho. V druhom kriedle ale zúrila zase orgia, tieklo šampaňské a šumela hudba.

(Pokračovanie nasleduje.)

Videnie.

Kam ma to vedieš, jasný genij môj?
Na týchto nivách desný zúril boj!
Strašný to luna osvecuje kraj,
Preklnutý a vyvrátený raj.

Hrozný tu rachot musel zúriť diel,
Ohňochrliacich divý praskot striel;
Bo kam len kročíš, posiata pôda
Hrozne rumami šťastia národa.

Zpoza chmár dere sa von luny svit.
Hah! jak úžasný osvecuje vid.
Pozri, belduch môj, aké to krásne
Rumy palácov ligotné, jasné.

Veď jejich skvelosť, jejich žiarenie
Krajšie než jasných krištálov rdenie —
Ako čoby týcb rumov kleslé zdi
Neboly zo skál, ale z ľudstva cti.

Oh, ako zúriť, ako klnúť vám,
Čo ste mierili kusy zhubno tam.
Jak tie paláce musely sa skvieť,
Jak okrášľovať, zdobiť biely svet!

Tebe sa svaté slzy v očiach dmú
A videls' klesať Hierosolymu,
Videls' Atheny, Volin, Arkonu
A leješ slzu, slzu tak bôľnu.

Nechaj i mňa sa, nechaj vyslziť,
Neznám od rumov tých sa odlúčiť.
Preč' vás, paláce pred mocou strely
Hrudi všech ľudí, preč' nezastrely?

Krásne sa v rumoch Parthenon vznáša,
Krásne Palmyra v púšti sa jasá;
Lež tieto rumy tak sa znajú skvieť
Jasne, velebne, svetlosť nad ne niet!

Ty vravíš: chrámy že to osvety
Boly a z vďačných za ňu obetí
Bol vyzdvižený jejich všetok múr,
Jasnejšia gemma [1]) nežli Cohi Noor. [2])

Ale preč' nutno? Oh, kam ma vedieš?
Hah, zahyň zrak môj biedny, čo to zrieš!
Kam ma to vedieš na púť belduch môj?
Ah, tu strašlivý, hrozný zúril boj!

Na zemi v prachu, aké to krásne.
Sťa čoby z nebies hviezdičky jasné,
Zlaté, ligotné zronené boly,
Ležia ubité bľadé mrtvoly.

Bľadosť jích, niet tá svetlosť mramora,
Krv jích najkrajšia purpuro-zora,
Jasavé telá jích zlatohmota,
Ležia ubité a bez života.

Zbroj zlatá pri ních, čo nemorila,
I plukov jejich drahá presila
Kde podmanila, nebola vrahom,
Nie ubijcom, lež slasťou a blahom.

Hah, válko desná, krvozraký boj,
Počuj ľutico pekla, priekln môj;
Za tie obete, čo si tu žala,
Čuj priekln, aký si neslyšala!...

....Hrôza, genie! Ty mi brániš kliať?
Nie válka, vravíš, je tých mrtvol kat?
Čestné vojsk zbroje, by zlomily sa,
Než takou vraždou by zprznily sa.

Nie telá, v prachu to bez života.
Nie hlina zbitá, tá zlatohmota;
Tu války krutej najdivšia sila
Ani najmieň by neurazila.

Nechže by strely dažďom pršaly,
Nechže by rady rekov klesaly,
Tá by nad pole smrti krvavé
Švihla perute voľno v oslave.

A kov na guľu by sa nenašiel,
Čo by jednoho z tých usmrtiť chcel,
Čo ležia mrtvo tu na pažiti,
Nie mrtvoly, lež — duchovia zbití!

Všetci, čo by v tých palácoch milý
Osvety nápoj živiaci pili,
Už ležia mrtvo tu na pažiti,
Nie mrtvoly, lež duchovia zbití.

Nie válka, v válke bojuje sila,
So silou smelo jích poškrtila,
Ale hnijúci dochnúci trupeľ
Paru jích vraždou si predĺžiť chcel.

[1]) Drahokam. — [2]) Čítaj: Núr.

Zboriac paláce, čo sa tak skvely,
Jichž by nedotkly nikdy sa strely;
Veď bojovník zná cievu skôr povzniesť
Na vlastné čelo, než na jasnú česť.

A cťou paláce tie sa jasaly,
Ľudstva česť, k čomu zdvižené stály,
Ľudstva česť, z čoho bol jich jasný múr,
Jasnejšia gemma, nežli Cohi Noor.

Padly. Hrúza to videť a nemať,
Čím by mohla hruď nečin ten prekliať, —
A v nemom bôli nečin hrozný žrieť,
Keď nadeň nad sám väčšej kliatby niet.

D. Z. Lauček.

Moc prírody.

Obrázky zo života.

(Dokončenie.)

X.

U Dolských nastal vskutku nový život, grófsky život. Deň po deň obletoval si mladý Aurel vôkol svojej Magdy, deň po deň vozili sa spolu na jeho bričke. Magda držala liace a poháňala kone, Aurel sedel za ňou, jakoby len jej sluhom bol. Tak lahodne vedel on obcovať so všetkými v dome, že nie len dcéra a jej rodičia, ale ešte aj celá čeľaď za ním rojčila. On sa vedel do tónu tých ľudí hodiť, vedel každému niečo príjemného a pochlebného povedať.

Magduška bola v siedmom nebi, bola vo vytržení. Tie najsmelšie jej túžby, sny a nádeje maly sa v krátkom čase uskutočniť. Dievčence, ktoré ju na bričke s Aurelom každodenne voziť sa vídaly, skutočne umlkly; nespievaly viac o nej pesničky, lebo tušily, že jich šťastie Magdy základne zahanbí.

Už bol blízky deň oddávok. Viktor i Aurel, oba grófi, mali plné ruky práce. Prask a konkurs vznášal sa jim nad hlavou, len nádejná partia krotila urputných veriteľov, len ona ešte preťahovala osudnú katastrofu. Jestli sa partia podarí, potom táže vystane docela — lenže veno nevestino praskne na rozmanité dlhy.

A u Dolských nie menej bolo roboty. Grófske oddávky, grófsku svadbu vystrojiť v hospodárskom dome, to predsa len mnoho znamenalo.

Celá obec bola zvedavá na ten neobyčajný úkaz tej svadby, netrpelive čakali ten deň obzvláštne devy. Zvedavosť, ako to obyčajne pri takýchto príležitosťach býva, držala všetko v napnutí. Čo sa to všetko nahovorilo! Každý chcel byť lepšie do veci zasväteným, každý inšie hádal, inakšie poriadky znal. Jedni hovorili, že družicou Magdinou bude sama mladá grófka Kamillka, a že pri tej príležitosti aj ona už tak dobre ako so snúbencom svojím družbom na tej svadbe prítomná bude. A čo Štefan Uhrínovie? Čo ten víťaz z dostihov? Kamillka sa so Štefanom len hrala, veľké dámy mávajú také rozmary. Vážne sa také veci brať nesmia. Štefanovi by dobrá bola ešte ktorákoľvek z hospodárskych diev — ale keď ho Kamillka zavrhne, potom sa mu ani tej nedostane. Každý pyšný človek nenie vraj taký šťastný, jako bude Magda; Štefankova pýcha pred úpadkom chodí.

Deň very Aurelovej s Magdou konečne prišiel. Do Dolských dohrnulo sa hrôza panských kočov. Tá časť mesta, v ktorej Magda bývala, celá sa sbehla na uliciach, všetko bolo na nohách. Panstva bolo tam ohromná sila, ale grófka Kamilla Kevichová so spanilou dcérou svojou nebola tam prítomná.

Na jednom sa zvedavé zástupy velice zastavovaly, jedna okolnosť je prekvapila. Do domu Dolských sviatočne vyobliekaná išla Johanna Kuklínová, matka spomínanej nešťastnej Ilky, tak nazvanej „ruže z kaštiela.“ Johannu už dávne letá v okolí tomto nevideli. Čo chcela dnes pri vere syna svojho najväčšieho nepriateľa? Hádania bolo dosť a dosť.

U Dolských bolo hlučno. Zasnúbenie Magdy s Aurelom malo sa s tanečnou zábavou skvele a vesele odbývať. Mlaď netrpelivá bola by čím skôr rada videla zakončené oddávky a zapo-

čatú zábavu. Ale všetko musí ísť svojím poriadkom.

Gróf Viktor Kevich bol dnes ružového rozmaru a jeho priatelia tešili sa voždy na takéto chvíle v živote jeho. Bývaly ony v posledních časoch trochu zriedkavé; ale keď nastala jedna z nich, to prekypoval on humorom a sarkasmom a priatelia jeho zabudli na všetky morósne doby, ktoré s ním prežili. Společníka nad neho nemalo celé to okolie; však to bol jeho živel, v ktorom sa tak bezpečne a mile pohyboval. Všetko sa hromadilo okolo neho a on udržiaval celú spoločnosť v dobrom rozmare.

Lež kým si starší besedujú a humorizujú, obozrime si my náš mladý párik, ako si ten v týchto okamihoch blaha vyzerá.

Aurel žiari nadšenou radosťou a zjavnou blaženosťou ako jeho otec, Magduška ale nosí hlavu hore vysoko, veď dnešný deň poraziť má jej všetkých nepriateľov a či reknime radšej nepriateľky a založiť blaho jej budúcnosti. Teraz by ju mala mládež roľnícka videť, musela by sa priznať sama, že držanie sa tejto devy tak sa líši od jej, jako deň od noci, jako svetlo mesiaca od kahanca. —

Už sa mal obrad oddávok započať — tu vkročila do chyže sviatočne oblečená Johanna Kuklínová, na ktorú nie len domáci, ale aj cudzí priam s takou otázkou oči svoje upreli, že čo tu hľadá nepovolaná?

„Je to nejaká rodina?“ pýtali sa cudzí.

„Čo dobrého nesiete, súsedka?“ pýtali sa domáci.

„Veru nič dobrého, panstvo moje. Ľutujem, že sa vás tuná toľko nič po nič, na daromnicu sišlo.“

„To je pochabá žena!“ zvolal jeden, a už sa ramená mnohých vystieraly po nej.

„Možno, že vás ja dnes, panáčkovia moji, všetkých zpochabím; ale ja pri tom všetkom som a budem pri dobrom rozume.“

Aurel chcel Johannu silou mocou von z domu dostať, ale ona slovila, že musí s Viktorom slovo ztratiť a mladému pánovi pripomínala, aby ešte nevískal, kým nepreskočil.

A gróf Viktor, jako aj rodičia Magdiny počuli si od starej Johanny korenisté, ale spravodlivé pravdy. Ona tvrdila, že musela sem v pravý čas prísť, lebo by sa bola stala smrteľná chyba.

A čo tá Johanna nenarobila?

Predstavte a považte si to len: z oddávok nebolo nič, Viktor i Aurel ako prišli, tak odišli. A nie dosť na tom, ešte aj Dolskovci tak počali nakladať s Magdou, že jej len vzdialiť sa z domu nastávalo.

XI.

A tá jelša v parku kaštielskom bola len stále z polovice zelená a z polovice suchá. Štefan ju najmieň päť-šesť ráz obrezal: zostávala takou nezmenene.

Grófka Kamilla navrátila sa s dcérou svojou do kaštieľa, navrátila sa do neho smierená s okolnosťami životnými. I šumná Kamillka bola zcela jakoby vyčarovaná: oddialila sa po oných osudných dostihoch zarmútená, zronená; navrátila sa teraz veselá, pokojná a nádejou oživená.

Prvšia jej cesta v parku bola k známej nám jelši. Pozreť na ňu — zhroziť a preľaknúť sa: to bol dojem srdca Kamillinho. Čo tá polovičatosť tej olšiny má znamenať? Kto jej to vysvetlí? Či ju Štefan videl a jako si to ten vysvetluje? Načo len pokušiavala Pána Boha s týmito znaky stromovými: iste je to trest jeho. Načo sa človek nepovolaný a slabý mieša do dielne stvoriteľovej?

Pol jelšiny zelenej a pol suchej! To bude zlé znamenie. Ona slovila Štefanovi pri rozlúčke, že bude-li olšina suchá, nikdá viac sa nevidia. Ona je len z polovice suchá. To znamená, že sa síce vidia, ale že nebudú svoji. Lež veď v posledných dňoch mama už Štefana chválila, bola docela iného smýšľania, nežli predtým; ba jestli ju Kamillka dobre rozumela, niečo aj o svadbe prehodila. Tešila sa tomu, že Aurel aj u Dolských košík dostal a starého Uhrína zvelebovala preto, že syna stavu svojmu primerane a predsa dobre a rozumne vychoval.

Z ťažkého dumania, do ktorého sa Kamillka po návrate svojom z parku v komnate svojej pohrúžila, vytrhla ju milá jej matka.

„Čo si zase taká zadumená, Kamillka? Odišli sme ztato smutní, ale vo veľmeste si

bola docela ku sebe prišla. Prečo smútiš zase?"

A zadumená Kamillka nenachodila odpovede. Mlčala.

„Kamillka, čo ti je? Nezjavíš to ani matke svojej?"

A Kamillka mlčala.

„Dcéra moja ľúba, ty mi trápenie robíš; si chorá?"

„Neviem."

„Kamillka moja — ty miluješ!"

„S celou dušou," zastenala Kamillka, ukryjúc tvár svoju na prsiach matkiných.

„Neplač, duša moja! Preto sa nemáš čo okúňať. To muselo raz prísť. Kvet vypučať musí, keď jaro zavítalo. Len to je otázka, koho miluješ? — Či je predmet tvojej ľúbosti teba hoden?"

„Maminka! Mňa moja ľúbosť do hrobu donesie!"

„Boh chráň, dcéra moja milá! Každá zaľúbená deva hovorí o smrti, ale máloktorá zomiera."

„Vyveštila mi to olšina v parku."

„Ako to mám rozumeť?"

Kamillka zpamätujúc sa, mlčala.

„Sdôver sa matke, Kamillka, a menuj predmet tvojej ľúbosti."

„Štefan!" zašeptala ona.

„Nemám nič proti tomu," slovila grófka.

„Zlatá maminko, ty svoluješ?"

„Nuž akoby nie, keď mi smrťou svojou hrozíš! Sadni si, dcéra moja, tu ku mne na pohovku, buď pokojnej mysli a počúvaj ma. Dosiaľ som sa tvojej náklonnosti k nižšiemu stavu voždy protivila, tvoju lásku k Štefanovi som tedy prirodzeným spôsobom tiež schvalovať nemohla. Ale to všetko, ako vidím, nič nespomáhalo. Mladíci mojich salonov ťa neokúzlili a pohodlie vyššieho stavu ťa tiež od ľúbenia nižšieho neodvrátilo. Ja som rátala na to, že čas to predsa urobí. Mýlila som sa. Ty si vzdor mojim námahám, vzdor tvojmu skvelému postaveniu zostala nezvratná v úmysloch svojich. Tvoja stálosť priviedla ma k tomu presvedčeniu, že sa človek proti prírode bojovať darmo namáha; to sa mu nepodarí. Ty máš náklonnosť k nižšiemu stavu v krvi, tú vykoreniť u teba nemožno. Nech sa tedy stane vôľa tvoja — ľúb si tvojho Štefana."

„Zlatá maminka!"

„Počúvaj, Kamillka, a buď rozumná. Ja nie som tvojou maminkou."

„Bože!"

„Ty nie si dcérou mojou, ale ja som ťa vždy za svoju dcéru považovala."

„A ja som bola taká nevďačná, ja som sa proti mojej dobroditeľke tak zle, tak nehodne zadržala."

„Mladosť a nevedomosť ťa ospravedlňujú."

A tu rozpovedala grófka Kamilla Kamillke útlymi a šetrnými slovy los jej vlastného života. Aby útlu devu veliká novina táto velice nezronila a nepomútila, predstavila jej vec v tom svetle, že teraz so Štefanom sťa so seberovným obcovať môže, hrádza, ktorá jich delila, je zborená; spojenie jejich nič viacej neprekáža. O potreby vydaju sa velikodušná grófka tiež ešte postarať prisľúbila.

* * *

Kto opíše radosť Štefanovu, keď sa on s Kamillkou, zbožňovanou pod olšinou, sišiel a ona mu zvestovala, že grófka nič nemá proti tomu, aby boli svoji? Jelša tedy nehovorí pravdu? Ale hľa, Kamillka je smutná, smutnejšia lež bola voňahdy. Prečo to? Ona odhaluje pred Štefanom tajomstvo, a to tajomstvo veliké: ona nenie grófskeho rodu, ona je deva z ulice, teraz ani Štefanovej ruky nehodná. Ona je tak nízkeho rodu, pôvodu, že teraz Štefanovi rodičia sotvaj budú ju chceť prijať za svoju — nevestu.

„Ale na tých nížinách
Holubica v bôlu . . .
Holúbok ju opustil
Sedí s druhou spolu."

Tak hľa bude i s ňou. Pravdu má jelša. Sišli sa — ale nebudú svoji.

Štefan bol radosťou bez seba; tešil smutnú holubicu svoju, sám nesmierne nad tým potešený, že mu je rovná rodom a v nadšenej radosti pospiechal k rodičom svojim sľubujúc: že ani raz neotočí sa zem okolo osy svojej a oni budú — svoji.

Medzi tým časom dumala grófka Kamilla o osude svojom a o osude svojej Kamillky. Ona tú devu za svoju mať chcela. Moc prí-

rody to nedovolila. Náklonnosť k nižšiemu stavu malo to dievča v krvi; teraz musela ho navrátiť pôvodu jeho zase. Vzala knihu a v nej čítala: „Človek žije v prírode a príroda v človeku. Moci prírody nikto odolať nemôže, a jestli ju aj so lsťou vypudí zo seba, ona sa predsa len navráti. Veliká, nepremožiteľná je moc prírody v človeku.........“

XII.

„Kam rohatý vraj sám prísť nemôže, ta pošle — starú babu!“

Takto sa bol v zúfalosti svojej vyslovil gróf Viktor u Dolských, keď pri príležitosti syna jeho Aurela Johanna Kuklinová ta prišla a zasnúbenie mladého páru prekazila.

A ako ho ozaj prekazila?

Bol to výstup hrozný, tragický.

Magdalena nebola vlastná dcéra Dolských. Magdalenu prijali čo niekoľko dňové nemluvňa tajne v noci, prijali ju ešte aj s pekným darom a uvolili sa v jej opatrovanie, ako vlastnej svojej dcéry. Rečeno jim bolo, že je z grófskej krve. Viac ničoho neznali. Johanna ju ta doniesla a ona jim aj viac ráz priniesla dary za to dieťa. Vychovávali ho po grófsky, lebo bolo z grófskej krve. Dávno nevidená stará Johanna ustanovila sa dnes zase u Dolských. A stvora táto vyjavila, že Magdalena za Aurela vydať sa nesmie, lebo bola sestrou jeho.

Magdalena bola dcéra jeho matky Amalie, ktorá ušla s vojenským dôstojníkom.

Zasnúbenie sa neslávilo. Viktor a Aurel poberali sa domov zronení nevyhnutnému prasku v ústrety.

Dolský a jeho rebrinka nechceli viac trpeť Magdu u seba. Keby to boli vedeli, že je to plod hriešnej lásky, ani by ju neboli k sebe prijali. Magda hľadala pomoc u nevlastného otca a brata: no, čo jim bola bez vena Dolských?

Bol to výstup hrozný, tragický. Magda z mesta zmizla. Stará Johanna sa pre svoju Ilku na Viktorovi strašne pomstila.

* * *

Ulicami mesta zase zavznievalo posmešné nôtenie devíc:

„Zastali si páni
U tej Dolských brány:
Hoj, nie si ty pre nás
Pyšťok malovaný
Grófky Dolských.“

Zmizli i páni, zmizla i ona a Dolský sa hnevá na celý svet.

Sotvaj ale stačil svet ešte zabudnúť na zajímavú novinku u Dolských sa prihodivšiu, už ho zase druhá prekvapila.

V kaštieli grófky Kamilly Kevichovskej bolo hlučno a živo. Kamillka mala byť dnes Štefanovi Uhrínovie oddaná. Grófka síce nerobila taký hluk a skvos, ako to boli Dolskovci urobili, ale predsa oživnul jej kaštiel. Z pozvaných hostí patrila veliká väčšina k nižšej triede.

Kamillka bola dnes čarovná a bola ružového rozmaru. Konečne dostane sa do svojho žiadostivého živlu, opustí na veky nádherné a etiquety plné miestnosti panského života a po boku milovaného šuhaja bude si obcovať v živle jej prístojnom, v ktorom sa počala a narodila. Jako jej srdce plesalo od radosti! Tak jako zplesá srdiečko vtáčaťu, keď vidí pred sebou otvorené dvierka klietky, keď si vyletí z nej bez prekážky von do voľného poľa, von do svobodnej hory. I z jej duše padnú svierajúce ju dosiaľ putá. Nedbá vtáča na to, že tam von na svobodnom cukrom ho kŕmiť nebudú; i ona nedbala, že ocukrovený panský spôsob života sa pominie.

Ale kam rohatý vraj sám prísť nemôže, ta pošle — starú babu. Tak sa stalo u Dolských, tak sa stalo i tu v kaštieli.

U Uhrínov čakali z Pešti starú vdovu, priateľku Sabinu Vavrečkovú, ktorú tiež boli pozvali na Štefankovu svadbu. Akožeby ju neboli pozvali, keď jej záslúhou chlapca toho mali a boli jej veru vždy povďační zaňho, za tak hodného šuhaja.

Starká, ač jej to už velice obťažno padlo, predsa sa dostavila. Divila sa náramne tomu, keď jej bolo rečeno, že si Štefan berie slečinku grófsku z kaštiela. Čo to za grófka, čo si dcéru za hospodára vydáva?

Prišla i ona do kaštiela. Predstavila sa i jej Kamillka — ale starenka div že neomdlela, keď sa dozvedela, kde je a kto je

Kamillka. „Jaká to nešťastná náhoda!" zvolala. „Veď tu zo svadby nič byť nemôže!"

„Prečo, prečo?" volali predesení všetci.

„Preto," slovila starenka, „že je Kamillka Štefanova vlastná sestra."

A tak bolo. Uhrínovci vzali Štefana, úbohej Marieny syna, od Vavrečkovej, šesťročného z Pešti sebou na dolniaky a po ňom sa Kamillka na ulici a či vo dvore grófskom narodila.

Olšina mala pravdu; polovicu bola zelenou, polovicu suchou: milenci sa videli — ale svojimi sa stať nemohli.

Nový brat tešil sa s novou svojou sestrou ako sa najlepšie vedel a grófka Kamilla predriekala si zase zo svojej knihy: „človek žije v prírode a príroda v človeku . . moc prírody prevládať nemožno . . . . ."

* * *

Majetok grófa Viktora Kevicha prišiel na bubon. Otec i syn odobrali sa do Pešti. Tam sa za doby uhorskej vlády najdę spôsob výživy pre upadlé zemänské rodiny. A jako oblažujú podobní páni vlasť, to pozorovať v našej dobe na tých mnohých utešených pádoch vyššieho závratníctva, ktoré v Uhorsku zakvitlo. Sbor takýchto oblažitelov vlasti rozmnožil Viktor i Aurel — otec i syn. Žijú si pohodlne vo veľmeste, šprihajú na Kamillu i na vonkovské pomery, nezriekajú sa ale ešte dedictva po nej.

Aurel dožil sa v Pešti tej radosti, že našiel Magdušku, nevlastnú sestričku svoju v takom dome necudnom, o ktorom sa verejne nevraví. Tak sa zachovala „grófka Dolských."

* * *

V jeden utešený letný deň viedla starká Sabina Vavrečková dve siroty, ktoré ale dobre zaopatrené boly, v Pešti na kerepešský cmiter. Bol to Štefan s Kamillou. Navštívili si bezznaké rovy rodičov a poznačiť jich dali pomníkom. Od svojich nevlastných rodičov bohate vystrojení zariadili si hospodárstvo a žijú chudobe i blahu spolublížnych. Tisíce mizerákov slovenských, domácich i pocestných jich žehná ustavične . . . .

* * *

Keď sa grófka Kamilla v svojom kaštieli pri Kereši bavieva, často sedáva si pod olšinou z polovice suchou a z polovice zelenou, a čítava si zo skvostne viazanej knihy: „Človek žije v prírode a príroda v človeku . . , Moc prírody prevládať je nemožno . . . ."

Miloslav Dumný.

Pani Tvardovská.

(Ballada.)

Jedia. pijú, fajky pália
Tanec, hurhajeň, svevoľa;
Dobre krčmu nerozvalia,
Chacha, chichi, hejža, hola!

Tvardovský na konci stola
Podoprel sa v bok jak baša;
Hulaj duša! hulaj! volá,
Smiech, rozkoš i radosť naša.

Vojakovi, čo tak búcha
A kliatbou všetko vypláca,
Švihne šablou kolo ucha —
Už z hrdinu máš zajaca.

A pred súdom, — kde vziať chválu?
Spôsobného pravotára,
Zvoniac peňiazmi pomalu
Zmení v — chvostikrutikára.

Ševcu pod nos tri lieviky
V hlavu tri vložil rúročky,
A vytočil — div veliký!
Vodky z hlavy za pol bočky.

V tom keď vodku pil z kalicha,
Ten šuštal — čo to? sa pýtal;
Hladí na dno, kýho slycha!
Po čos' ty ku mne zavítal?

Diablik to tam väzí na dne,
Sťa nemček drzo sa honí
Hosťov pozdravuje ladne
Slušné robí jim poklony.

Kým z kalicha na podlahu
Padá, na dva zrastne lakty;
Nos má krivý, kurú nohu
K tomu krahulčie paznehty.

„A! Tvardovský; zdrav buď, brate!“
To vraviac, k nemu sa strojí:
Čo to? či ma tu neznáte?
Mefisto pred vami stojí.

Veď si mi na Babej hore
Písmo dal od svojej duši,
Písmo na koži volovej
Vystaveno ako sluší.

Slúchať mali za dva roky
Teba moje pekla pluky —
A keďs' mal v Rím meriť kroky,
Mal si padnúť v moje ruky.

Už i sedem liet uteklo,
Písmo pozbude platnosti:
Ty čarami klameš peklo,
Nemyslíš o povinnosti.

Ale pomsta chods lenivá,
Tu ťa v moju sieť vohnala:
Krčma tá sa Rím nazýva,
Osýdlom sa tvojim stala.“

Tvardovský ku dverom kvapil,
Na také dictum acerbum;
Diabol ho za kontuš lapil?
Kde tvoje nobile verbum?

Čo tu počať? Ťažká rada.
Tratí hlavu, nemá slova;
Však novú zamienku hľadá,
Počne diabla škádliť znova.

„Mefisto! pozri do písma,
Tam najdeš povinnosť svoju;
Tam stojí výmienka prísna,
Keď príjdeš po dušu moju:

Budem mať právo tri razy
Zapriahať ťa do roboty;
A tie najtvrdšie rozkazy
Musíš splniť až do jotty.

Hľaď, ten kôň tam na vývese
Krčmy tej namaľovaný
Nech ma v sedle svojom nesie,
Behá so mnou na vše strany.

Ukrúť prstom bič mi z piesku,
Žeby som mal koňa čím biť,
Vystav mi domok v lesíku,
Aby som ho mal kde kŕmiť.

Dom nech je z jadier orecha
Vysoký pod štít Karpatu,
Z briad židovských má byť strecha,
Pokrytá zrnkami z maku.

Páč, dľa miery týchto klincov
Hrubých na prst, dlhých na tri,
Musíš do makových zrnkov
Vbiť po tri klince jak patrí.“

A Mefisto razom skočí,
Koňa čistí, krmí, pojí,
Potom bič z piesku utočí, —
Tak všetko hotové stojí.

Tvardovský sedí na koni,
Probuje ho v skoku, v broji,
A kým na koni sa honí
Hľaď, i domok je hotový.

„No! vyhral si diable planý;
Lež druhá vec neskončená,
Musíš kúpať sa v tej vani,
A to je voda svätená.

Diabol krčí sa i zdrába,
Až zimný pot na ňom vstáva;
Ale to nič nespomáha,
Už vo vode chudák pláva.

Vyskočil potom jak vzteklý,
Otriassal sa, dbrum! „tak pane; —
Teraz si už priam v predpeklí,
Už si náš, čo sa čo stane!

— Ešte jedno, kvit sme potom,
Zaraz prasne moc čertovská;
Pozri tu je, nevieš o tom?
Moja ženička — Tvardovská.

Ja za rok u Belzebuba
Budem miesto teba, pane!
Nech prez ten rok moja ľúba
S tebou jak s mužom zostane.

Prisaháš jej hneď dnes lásku
I poslušenstvo bez hraníc;
A keď neztrváš v tom svázku,
Shoda naša vynde na vnič.“

Diabol čuje to pod uchom,
Polokom zrie na ženušku,
Preč sa prace spešným krokom
Zočiac ju — už drží kľučku.

Tvardovský ho silí prísne,
A on dvere neodmyká,
Kľúčovou sa dierkou tisne
Vtedy, jak dnes ňou — umyká.

Z A. Mickiewicza M. Dumný.

Dubovský mlyn.

Obrázok z našich dedín.

Od *Jozefa Škultétyho.*

Zvolna tečie dolinou potok Madnica, obíde Dubovú a tým samým volným spádom vinie sa ďalej. Z dolného konca Dubovej počuť klepot mlyna; asi na dve sto krokov poniže dediny, stromovím krytý stojí dubovský mlyn.

A pekne sa to býva vo mlyne, v domci ovinutom zčiastky ovocnými stromami, zčiastky košatými lipami a nad samou vodou velikánskymi vŕbami. Na jar rozzelenajú sa a zakvitnú stromy, v lete zastíňa pred úpekom, v hustých konároch vonným kvetom krytej lipy uspávajúce melodie hudú pracovné včelky a niektoré druhy ovocia už zrejú. Potom, keď príde jaseň a v stodolách po okolitých dedinách už pomlátili, nielen že oživne mlyn vravou hustejšie prichádzajúcich meláčov, lež do hukotu kolesom roztrieskanej vody a známeho klepotu mlynského mieša sa a oplýva štveračivý hlas mlynárov, ktorí napomína k oberaniu ovocia použitých šarvancov, aby si len stále hvízdali. A keď zavejú ostrejšie vetry, tak že oprchne ožlklé lísťa stromov a všetko, ale všetko len na pominutelnosť upomína človeka v tej krásnej prírode, mlynár Hurta vie, že musí prísť zima, zima s ľadom a sňahom, ktorá, trebars kedy-niekedy aj klepotanie mlyna zastaví, pretvorí mu zovňajšiu tvárnosť obydlia na strieborný palác, o jakých počas dlhých večerov čítava v čarovných poviestkach. Nuž a zima sa tiež len minie, aby zavítalo po nej to milé jaro.

Dubová je neveľká dedinka, má však dosť susedných obcí, z ktorých radi navštevujú „dubovský mlyn“ a „starého Hurtu;“ preto bývanie tam medzi tymi stromami príjemné bolo v akomkolvek smysle. Hurta má síce ešte vždy zvláštny spôsob zaobchádzania s ľuďmi, keďby jeho cez deň nebolo vo mlyne, každému sa menej dostane z chutného smiechu; predsa od tých čias, čo sa miesto „pána majstra“ „pánom otcom“ dáva menovať, mnoho dá si na tom záležať, aby mal tovaryša, na ktorom rado spočinie oko mladšej vrstvy bieleho pohlavia. Aspoň tak to vravely zlé jazyky, ktoré, akokolvek obľúbenou osobnosťou bol starý mlynár, zavadily chvíľami aj o neho.

Ale kto by to vedel, kedy, v ktorej čiastke roku sa začalo, dosť na tom, akosi opúšťala starého dobrá vôľa, jeho každému milý rozmar. Čo deň stával sa nevrlejším, a keď pred tým s fajkou v ústach ani sa nehnul zpomedzi meláčov, teraz sa jim už sotva ukázal. Keď ho niekto náhodou popadnul a prihovoril sa mu predošlým spôsobom, on zahundral niečo nesrozumiteľného, obrátil sa a pošiel ďalej.

Z počiatku nepozastavili sa ľudia nad podivínstvami „pána otcovými.“ Nuž ale svet je nevďačný, priazeň jeho velice podobá sa motýlu, ktorý nijako nevie sa pripútať k jednomu kvetu. O nedlho, ako sa to na doline hovorievalo, už na Kocihe, v tretej dedine od Dubovej, mleli najkrajšiu múku; vo mlyne Hurtovom ale už len jeden kameň chodil, až z času na čas i tento prestával klepotať a sotva došla denne nejaká chudobná ženička so štvrtáčkou na chrbte.

Hurta preto nestával sa vľúdnejším. Celé dni presedel na lavičke pred mlynom, shovárajúc sa sám so sebou keď ho nik' nevidel, mlčiac keď sa niekto blížil. A ako sa to v takomto duševnom rozpoložení k väčšiemu nešťastiu obyčajne stáva, tu i tu nahnul si skleinku a pohliadnul jej na dno.

I rozprávalo sa potom jednoho dňa na Dubovej, že starý mlynár odohnal nielen tovaryša, ale aj gazdinú, ktorá ho od smrti jeho ženy opatrovala. S tým avšak ešte neprestali ľudia o ňom hovoriť. Keď sa kmotra s kmotrou sišla, Hurta to bol, čo ho prvého vzaly na jazyk; keď sa dievčencom na priadkach zívať začalo, schytily sa a rozprávaly o mátohách a vo mlyne.

A malý, ale pekne postavený mlyn ztratil svoj predošlý pôvab. Tam oblok vybitý, tu plot vyvalený, tvorily protivu bývalého poriadku. Dozrievajúce ovocie nestrážilo viac pečlivé oko majiteľovo; odpadávalo samo od seba na zem, a rozpustilej čeliadke, idúc kolo

mlyna, ľahšie bolo na duši, keď zaprať mohla papekom na jabloň alebo hrušku.

Starý mlynár mohol trebars pod oblokom na lavičke sedeť, tak sa to dialo.

* * *

Kto len do styku príde s ním, každý koristiť hľadí z neho, všelijakých pliag, pijavíc v hojnosti, dobrých priateľov sa mu nedostáva, nikde pomoci, u nikoho smilovania — pre ľud slovenský. I ztratil dôveru v človeka a zrak svoj už len k nebu má obrátený.

Ľud slovenský ozaj akoby za korisť bol vydaný schytralcom rozličného mena, rozličného povolania. A čím to zavinil? Tak draho má platiť za to, čo je vlastne vinou iných, za to, že nikto nepostará sa o pozdvihnutie jeho vzdelanostného stavu? Svojím prirodzeným rozumom, čoby ten ešte seba zdravším bol, nepomôže si už v zápletkách terajšieho, zvlášte nášho života, obrany, otcovskej záštity avšak nieto pre neho v žiadnej ustanovizni. Jednotlivci, pravda, deje tvoria u národov a môžu sa stať i mimo ustanovizní dobrodincami millionov; ale — česť tým tiež všelijakými pliagami stíhaným výminkám! — kdeže sú tu takíto? Ľud slovenský práve v tých nemá priateľov, ktorí sú preň ustanovení.

V Dubovej sa zhusta povrávalo, že starý mlynár od tých čias podstúpil takú zmenu, čo sa žid Jakub častejšie popozeral, kade vedie cesta do mlyna. Ale rozprávalo, rozprávalo sa to, bez toho, žeby z tých dobrých ľudkov i len jeden bol si pomyslel, čím je vlastne ten Jakub aj pre neho.

Jednotvárnym hukotom stiekala voda dolu úpustom mlyna. Kolesá obydve staly. Mimo hukotu vody nemiešalo sa do tichosti nočnej žiadneho iného hlasu. V oblokoch Hurtových, ako obyčajne, nebolo svetla.

Na dvore ozval sa temný dupot ľudskej nohy, tmou mihło sa niečo, kroky odmerano dopadaly, až pod stenou zjavila sa postava. Na obloku klopanie — neozval sa nikto; opätné klopanie — zo vnútra žiaden ozyv.

Príchodzí zpod obloka pošiel ku dveram. Dobrému sluchu nebolo by ušlo, že teraz, čo sa lepšie rozhľadel vo tme, pod dojmami videného viaznuť mu začal dych, a bystré oko bolo by tiež poňalo, jak trapný výraz dostávala mu tvár.

Dvere otvorily sa na prvé dotknutie drevenej kľučky. Došiel ku prahu izby, zaklopal, ale — žiaden ohlas ani teraz. Až keď po ľahku otvorily sa mu aj tu dvere a vstupoval do izby, zdvihnul sa proti nemu temný hlas: „Kto je?“

Hlas ten bôľno-sladko zašumel v duši vstúpivšieho.

„Otec môj!“ zvolal s citom, dotklive, a prv nežby sa starý zdvihnúť bol mohol zpoza stola, kde bezsenú noc trávil, už zavrel ho vo svoje ramená.

Hurtovi zastavil sa hlas a bez slova, nemo vítal syna na svojej hrudi. Aj keď tento po premožení prvých dojmov už hovoriť začal; starý nepúšťal ho ešte z vrelého objatia. Dobre vedel, že nebude v stave odhaliť mu svoje otcovské srdce, tohto bôle a nepokoje slovami ukázať; preto srdce k srdcu tisnúc, týmto horúcim dotknutím sa dvoch prúdov chcel mu sdeliť to, čo sa mu v otcovskej hrudi vírilo.

A drahé je pre nezkazené synovské srdce takéto horúce prejavenie rodičovského citu; ale úzkosťami, všelijakými predtuchami trápený syn starého mlynárov dychtil slova, keď aj nie uspokojujúceho, aspoň slova takého počuť, ktoré by mu posvietiť mohlo do trapnej neistoty.

Keď starý zapálil akúsi zaprášenú, dávno nepotrebovanú lampu, syn sadnul si k nemu a bárs ho to veľké premáhanie stálo, pokojne jal sa vyprávať o príčine svojho príchodu.

„Keď toľké časy nemal som o vás žiadnej zprávy, keď už vyše roka nemohol som sa dočkať na svoje listy žiadnej odpovede, obával som sa toho najhoršieho a keď posledne obavy a nepokoje moje najvyššieho stupňa dosiahly, nepozostávalo mi inšie, ako prísť domov.“

Starý vrelo stisnul mu ruku, v očiach sa mu slza zaligotala. Syn až teraz pozrel po izbe, kde z každého kúta premena volala na neho a všetko čo najtrapnejšie tušenie budilo v ňom.

„Otec môj, otec! čo sa to porobilo s vami!“ zvolal bôľne, no s výrazom nežného citu.

Hurta ešte vrelšie stisnul mu vo svojej držanú ruku a preriekol:

„Odvyknul som už aj od hovorenia, drahný čas sotva počul kto môjho hlasu; tebe ale, syn môj, tebe povinný som odokryť to, čo ma tlačí na svedomí. Samko, syn môj! ja urobil som ťa žobrákom, keď poctivou prácou svojich rúk nevedel by si si zabezpečiť život. Moje to dielo, moje, tvojho otcovo! Preklaj túto hodinu, že musel si ma ešte uvideť, a keď dnes alebo zajtrá hrobár poslednú hrudu hodí na mňa, rozhádž ty ten kopec vo všetky strany sveta, aby ani znaku nebolo po mne.“

Čo mal na to odpovedať? Hlava sa mu točila, modzog ho pálil, ale k otcovi zdvihnuté oko zažiarilo a lúč z neho padlá bola odbleskom nezvratnej úcty synovskej.

„Už si dosť sveta videl,“ pokračoval starý, „dosť si zkúsil, o nedlho bol by si sa mohol teda vrátiť domov, aby si alebo tu prevzal odo mňa remeslo, alebo, keďby sa ti hádam primalým bol zdal dubovský mlyn, aby si naložil s ním podla ľúbosti, čo so svojim majetkom. Ale ja zbavil som ťa takýchto starostí.“ Položil si tvár do dlani, oči privrel a krútil hlavou, akoby sa mu viac nežiadalo otvoriť tie oči.

„Nie tak, otec môj, nie tak. Zpomenuli ste prácu mojich dvoch rúk. Nech sa stane čokoľvek, ja bez zúfania hľadím do budúcnosti a prisahám, kým týchto dvoje rúk Bôh zdravím bude požehnávať, hlavy vašej nedotkne sa žiadna starosť!“

„Počuj, počuj ma ešte. Máš beztoho práva opýtať sa ma, ako povstal tento úpadok.“

Tu ztíšeným hlasom, oči k podlahe majúc upreté, vyprával, ako si požičal z príležitosti dcérinej svadby peniaze od žida Jakuba, od toho Jakuba, ktorého on asi pred pätnástimi rokami, vracajúc sa z trhu, so všetkým jeho imaním v zadných šaraglach bol doviezol do Dubovej. „Aby nemusel kluckať na vykrívených opätkoch so svojim batôžkom, z púheho milosrdenstva vzal som ho na voz.“

Pri rozpomienke tejto zamlčal sa na okamženie, hneď nato ale s trpkým výrazom pozdvihnul hlasu:

„A nebol bych tie peniaze ani potreboval, ale nešťastná márnomyslnosť a pretekanie sa s inými, u ktorých sa to potom tiež tak končilo, pozbavily ma rozumu! Od tých čias, ja, ktorý som predtým nikdy od nikoho nezávisel, stal som sa židovým otrokom. Vždy ma vtedy prišiel upomínať, keď nemohol som platiť. Keď som mu ale ja ponúkal peniaze, voždy ma zaviedol, že teraz nepotrebuje, aby som si jich ešte len podržal. Behom času ma tak dostal do svojich osídel, že ztratil som hlavu a podistým ztratil som všetko, čo som niekdy svojim menoval.“

Tvár starého mlynárova pri týchto posledných slovách tak desný výraz vzala na seba, že syn pod mrazivým dojmom toho nebol v stave preriecť ani slova z tých, ktoré sa mu tak tisly zo srdca k prehováraniu a upokojovaniu otca.

Až po dlhšej chvíli začal ho ubezpečovať, že keď je mlyn predbežne aspoň na čas k podržaniu, prichytia sa ku práci a tak z kroka na krok dociela s božou pomocou, že navráťa sa pod touto strechou pominulé dni pokoja a šťastia.

Starý nepovedal viac ani slova, len kedyniekedy povzniesol oči skryto ku synovi.

Noc už hodne bola ubehla, keď mladý Hurta pristúpil ku lampe, že ju zahasí.

Tam von práve vtedy zapištal nočnou tichosťou desný hlas kuvika. Starý mlynár, keď ho snáď aj počul, ostal nedotknutým, lebo bol už navyknutý k nemu; ale syn zmrznul a viera poctivej jeho duše otrasená bola.

* * *

Sotva zabreskľo sa ráno sluce nad horami, dubovský mlyn po dlhšej prestávke zase klepotal — pravda, snáď len na prázdno, pre upomenutie ľudí.

A niečo neskoršie mladý Hurta strmým krokom stúpal do dediny. Zastavil sa rovno v krčme.

„Znáte, kto som; chcem s vami medzi štyrma očima hovoriť,“ oslovil Jakuba, popadnúc ho práve pri rannej káve.

Jakub zdesil sa vzozrenia mladého človeka; vstal však a odišiel s ním do zadnej izby.

Keď žid na jadrné otázky nešťastného dediča dal mu vysvetlenie o stave veci, zmenil sa odhodlaný, ba spurný výraz tváre mladej

Hurtovej. V stručnosti sdelil mu svoje úmysly, týkajúce sa vyplácania dlhu a prosil ho za poshovenie aspoň dotedy, až uvidí aj on, že jest možnosti k vyrovnaniu tejto, za ztratenú považovanej veci. Ale Jakub na prosby poctivého syna zasypel ani had a s odôvodnením, koľko on pri tom tratí už aj posiaľ, že mu je to ďalej nie k vydržaniu, zrovna hrozil mu súdobným zakročením.

„Hah, potvora úžernícka!“ zkríknul mládenec, postavil sa ku dveram a dupnutím nohy k cúvnutiu primäl žida. „Keďby na zemi už ozaj nebolo spravedlnosti, prosby moje ale neboly by dostatočnými k tomu, žeby som ju z neba dovolal: trebars by som zasahovanie do božích diel svojim zatratením mal zaplatiť, ja stanem sa tou spravedlnosťou!“

Jakub, ač menej rozumel smyslu týchto slov, než zovnútornej vyhrážke, ktorou prednesené boly, na smrť zbladnul a odvolaním svojej predošlej hrozby tíšil a prosil rázneho mládenca.

Tento, nie tak pre seba ako pre otca, dal sa uchlácholiť plazivému a lstivému krčmárovi, ktorý ho potom s tým ubezpečením prepustil, že ako dávny priateľ starého mlynárov, bude ešte čakať a hotový je prijať synom navrhnuté podmienky.

Poctivému synovi odľahlo na stiesnenej duši, a vracajúc sa dedinou, ani sa neobzrel; lebo jak sa obzre, bol by podistým zbadal, že sa Jakub záhumním ťahá ku ceste do mesta vedúcej.

* * *

Mladý Hurta neobzrel sa, nevidel Jakuba ťahať sa záhumním ku ceste do mesta vedúcej, a tak nemal podozrenie.

Mlyn išiel, klepotal. Po dedine zastávali ľudia a načúvali, či je to ozaj jích mlyn pustený. A jaknáhle roznieslo sa, že vo mlyne doma je aj „mladý,“ ihneď našly sa ženičky, ktoré vzaly vrecia na chrbty a šly mleť.

Samko čo nevideť opravil zapustlý stav vo vnútri a mlelo sa od rána do večera, od večera temer do samého rána. I z vonku, na dvore, videť mu bolo na všetkom ruku. Poväľané ploty, nakoľko dalo sa bez novej látky a bez väčšej pracovnej sily, poopravál, zahradu vyčistil.

Ale škoda námahy, škoda statočnej práce! O nedlho zjavil sa stály postrach Dubovej, exekútor, a s Jakubom i tohto právnym zástupcom zavítal vo mlyne. Lstivý žid, ktorý hneď po rozmluve s mladým Hurtom utekal do mesta k posúreniu do obehu už prv privedenej pravotnej záležitosti, teraz na stranu zavolal nemilo prekvapeného mladého muža a kľajúc, prisahajúc sa, ujišťoval ho, že on nechcel zakročiť proti ním, že to jeho zástupca bez jeho povolenia akosi mýlne urobil: ale aby sa nebáli, veď sa to teraz ešte nič nestane, on predíde ďalším nepríjemnosťam, lebo presvedčený je, že behom pomerne krátkeho času urovnaná bude medzi nimi táto záležitosť.

Nešťastný dedič do rúk úžerníkových došlého majetku s opovržením odvrátil sa od podvodnej tejto duše a chladnokrevne díval sa na osudný výkon. Len blesk, čo mu chvíľami z oka šľahal, svedčil o rozpoložení vnútra a o myšlienkach, čo mu v hlave vírily.

Až keď odišiel krčmár i jeho pravda, zpomnel si na otca, ktorého bol ztratil z oka. Hľadal ho po mlyne, vyvolával po zahrade; ale — toho nikde nebolo.

* * *

Dubovský mlyn nebol viac prístreším pre starého Hurtu. Prichádzal len každý druhý alebo tretí deň raz, poprechodil každý kút dvora i zahrady, kým nepotkal syna, potom sklopil oči, obrátil a ztratil sa.

A syna mu práve toto privádzalo do zúfania. Keď z mesta, kam sa radiť chodil, beznádejne prišiel nazpät, zastavil koleso a chladnokrevne očakával, čo má prísť. On nad vodou na suchom pni sedával, otec opodiaľ na vršku, a tak dívavali sa dlho — dlho jeden na druhého.

Prišiel deň odpredaju. A kto mohol sa z Dubovej dostaviť čo kupec? Kto mal z tamejšieho zúboženého ľudu peňazí k zakúpeniu mlyna, veľkej zahrady a roli, keď jemu samému temer každý deň pod odpredajom stálo niečo? Dostavil sa mimo niekoľkých zvedavcov sám veriteľ, Jakub; on sám kupoval a stal sa za cenu, ktorá sotva z polovice presahovala obnos dlhu, majiteľom dubovského mlyna.

Bôlny, tupý chrapot vydral sa zo starého mlynárovej hrudi, zmúteným a desným pohľadom, od akého dojmu krev mrzne v žilách, premeral prítomných, obrátil sa, prebrodil sa cez vodu a pokrikujúc odchodil hore vŕškom.

Stalo sa, čoho sa mu syn už dávnejšie obával. Prítomní dedinčania zdeseno pozerali jeden na druhého a útrpne šeptali: „Pomätený."

„Otec, otec môj!" pustil sa za ním syn, obávajúci sa o nešťastného starca. Keď však videl, že na vrchu kopca sadnul si na svoje obvyklé miesto a meravo díva sa dolu ku mlynu, zastal, nevedel sa ďalej hnúť, nebol by vydržal z blízka otcov pohľad.

V noci zblčal mlyn so všetkými pobočnými staviskami. Žiaru veľkého ohňa videť bolo na tri doliny; ale prísť na miesto a brániť, ani zo samej Dubovej nemal nikto odvahy.

Starý mlynár pod celým tým časom nepohnuto sedel na vrchu kopca.

Jakub ráno nebol nikde k najdeniu. Zmiznul na veky.

Hurtu vo dne nevídať, v noci ale, nech je tma alebo mesačno, tam vysedáva na svojom obvyklom mieste. Ľudia sa krížujú, keď jich vedľa mlyna vedie cesta a doma vyprávajú si, že sú noci, v ktorých aj syn prichodí na kopec ku starému.

Závet.

Keď najposlednejšej sa hlahol
Piesničky mojej odmlčí,
Keď révy viacej darom blahým
Hruď k spevu sa nerozblčí,
Keď z nej nadšenie, jarosť minie,
Ako večerný zory stín:
Nuž teda budem, drahí bratia,
Ako vidíte, smrti syn.

Nezavierajte ma do rakve,
Úzky by to bol pre mňa dom;
Ani nenoste ma na cmiter
Ku pokojným otcom, bratom:
Lebo tie žiale, ohne, trapy,
Čo som ja piesňou kojeval,
Vyrazily by z mrtvej hrudi
A mrtvých moril by môj žiaľ.

Ale vykopte dieru dlhú
V vrch, kde železo sa kopí,
Nech tam vyleje hruď všu muku
A ňou všetok kov zatopí:
Synovia niekdy zrobia, na zbroj
K boju, otrávenú rúdu,
A vrazi, keď jej rany zkúsia,
Rody viac moriť nebudú.

D. Z. Lauček.

Pomluvy.

Veselohra v troch jednaniach.

(Dokončenie.)

9. výstup. Suchodolský. Predošlí.

Fruška. Ach, to nie je pán Všetečka.

Štebetková. Len pán Suchodolský.

Suchodolský. Opozdil som sa, ale myslím, mal som k tomu dostatočnú príčinu. Dávno som sa vybral sem, idem cez rinok, a tu vidím z tato vychodiť jednoho pána s paňou —

Sabinka. Ach, ďaka Bohu! tedy nie je doma, odišla —

Štebetková. Veď ešte nevieme, kto to bol?

Herkules. On bol i ona bola!

Mastičkár. Dozajista ona to bola s ním, keď z tato šli.

Veselý. Ba keď bol jeden mužský a jedna ženská. Ale počujme, čo nám vyprávať bude pán Suchodolský.

Suchodolský. Hm! myslím si, kto to môže byť? Pán neznámy, pani by mohla byť pani Dolinská —

Fruška. Tedy predsa ona?

Suchodolský. Počkaj reku, musíš sa presvedčiť, kto je to a zoznať, kam idú. Utiahnul

som sa tedy, aby ma nevideli a prešli popri mne.

Veselý. A nezpozorovali vás?

Suchodolský. Nie! nemali očú len pre seba. Netajím, že som sa za tú paniu interessoval a že na ostatok, akby bola ona chcela, bol bych i svoj mládenecký stav zamenil. Ale ako dnes na toho, čo s ním šla, pozerala, vidím, že pre mňa niet nádeje!

Fruška. Ojej, aké nešťastie!

Štebetková. Ak len po vdovici túžite, najdu sa i jiné —

Veselý (stranou). Tá nebodaj myslí na seba!

Sabinka. A kde že šli?

Štebetková. Kto?

Sabinka. Nuž Dolinská s tým pánom?

Fruška. To je pravda, to nám ešte nedopovedal pán Suchodolský. Zdá sa, že ho žiaľ ztratenej lásky prevláda!

Kunigunda. Či, prosím ponížene, mám ísť pre toho zámočníka?

Herkules. Nie, už je netreba.

Kunigunda. Tak môžem odísť?

Sabinka. Môžeš.

Kunigunda (odíde).

Suchodolský. Ten párik rovno šiel k Hromadovi, kráľovskému notárovi.

Fruška. K notárovi?

Štebetková. K Hromadovi?

Mastičkár. A čo tam chcú?

Suchodolský. To ja neviem. Dlho som čakal, veď sa reku vráťa, ale darmo, nechodili, a poneváč som nechcel sa opozdiť, tak som odišiel ja a tu som. Nuž to je príčina mojho opozdenia.

Sabinka. Ach! ako mi odľahlo, už aspoň v tom ohľade som uspokojená. Ale čo ten Všetečka nechodí?

Štebetková. Ani neverím, ten musí byť nemocný, lebo by jináče už tu bol. S dobrými novinkami sa on ponáhľa.

Fruška. A môjmu mužovi svätosväte prisľúbil — keď bol na strome —

Veselý. Na strome? Všetečka na strome? ej to muselo byť krásne podívanie. A čo robil na strome?

Mastičkár. To vám on sám povie. Ja som mu sľúbil, že ho nevyzradím, a dodržím sľub; na ostatok by som i celú ctenú společnosť pripravil o prekvapenie, ktoré dojista pocíti, keď jej Všetečka vyprávať bude, ako, sediac na strome, vypočúval diškurs pani Dolinskej s pánom — Michalom!

Suchodolský. Tak? tedy tak?

Veselý (so smiechom). No ale, pane Mastičkár, dajte dobrý pozor, aby ste nejako neprezradili tajomstvo pána Všetečkovo, ktorý tuším už ide.

Štebetková. I tu sa splňuje to: my o vlku a vlk za humný.

10. výstup. Všetečka. Predošlí.

Všetečka (vníde, hlavu pokrútenú v tafate, na nose veliký flajster, krok jeho nejistý, kulhá).

Štebetková. Ach, pre Boha, ako že vyzeráte? Čože vám je, pane Všetečka?

Sabinka. Čo sa vám stalo? Kto vás do takéhoto stavu uviedol? Mali ste asnaď duel?

Fruška. Áno áno, tak to bude, pán Všetečka dueloval sa s Michalom a ten dozajista zákerníckym spôsobom ho po chrbte uderil.

Veselý. Ale veď rany nemá na chrbte.

Štebetková. Pánovia moji, ja som toho náhľadu, že tomu zločincovi musíme na prsty poklepať. Nesmieme dovoliť, aby našich priateľov takto bil a drvil; poďme hneď a hneď všetci in cupere —

Veselý. Ba asnaď in corpore!

Štebetková. Všetko jedno — tedy in corpore k mešťanostovi žalovať a nášho milého priateľa zanesieme na mestský dom. Ledva že chodí, neborák!

Mastičkár. Dobre tedy, ja súhlasím s tým návrhom.

Suchodolský. I ja! berme na plecia pána Všetečku. (Chce ho pozdvihnúť.)

Všetečka (odokryje ústa a kus nosu). Čo chcete robiť? — Prosím vás, urobte mi to k vôli a seďte. — Načo chcete ísť k mešťanostovi? čo tam chcete? čo mu poviete? Nič, lebo nič neviete. — Či sa žalujem? či som vám riekol, že ma Michal poranil? To som vám neriekol, ba osvedčujem vám, že mi to prichodí veľmi neslušným nazývať ho zločincom. Prečo ho voláte zločincom? na jaké skutky staviate svoju obžalobu? Keby on to vedel — a snadno, že sa to dozvie — keby vás obžaloval pre utŕhanie na cti — čože po-

tom poviete? Zaplatíte pravotné kelčíky a zaslúženú pokutu pretrpíte! To je taký beh sveta tohoto, kto druhému ubližuje, zaslúži byť pokutovaným.

(Všetci prítomní pozerajú v prekvapení a zadivení jeden na druhého, neznajúc si vysvetliť Všetečkove slová.)

Štebetková. Môj milý Všetečka, prekvapujete nás. Nevieme, čo máme myslieť o zmene vašich rečí. My sme toho cudzinca zločincom nazvali, lebo vy ste predniesli tie najťažšie žaloby proti nemu: nazvali ste ho padelateľom peňazí...

Všetečka (skočí jej do reči). Ja? Boh ma uchovaj, to nie je pravda, to som nepovedal.

Sabinka. My všetci sme to počuli.

Všetečka. Tak všetci prítomní zle rozumeli. Ja som riekol, že v Pešti zjavily sa falošné štýrkrajciarniky. To nijako nevztahovalo sa na pána Michala.

Sabinka. Ale, pán Všetečka, tajiť len nebudete, že ste toho muža nedávno v noci obviňovali, že chce mesto olúpiť a zapáliť?

Všetečka. Ja, milosťpani?... Nepravda, Ale ákby som to urobil, tak som len žartoval a chcel som smiech zapríčiniť. Za to nemôžem, ak ste to na ozaj brali, lebo to ma práve zabávalo.

Štebetková. A keď ste si na cestu ľahli a keď osol či kto ponad vás preskočil?

Všetečka. To tak dohovorené bolo.

Veselý. S tým oslom?

Všetečka. Nie, ale s tymi šuhajmi, čo ho naháňali.

Štebetková. A dohovorené bolo i to kriesenie vás smradľavým syrom?

Fruška. Ale jedno len nebudete tajiť, pane Všetečka. Pred niekoľko dňami hovorili ste, že ste videli pani Dolinskú v rozhovore s pánom Michalom; že ste počuli, ako si krásne, ľúbostné slová zamieňali.

Všetečka (škrabe sa). Ja že som videl pani Dolinskú? — odpustite, to je... ale predsa, rozpomínam sa... myslel som z počiatku, že je to tá pekná vdovica, ale mýlil som sa. Dozvedel som sa, že to nebola ona.

Sabinka. Ale ešte dneská — ešte dneská stáli ste na stráži. Moja sesternica bola na prechádzke; vy musíte znať, kam šla a či sa s niekym sišla.

Všetečka. Ja, milosťpani, že som vašu sesternicu striehol? Čo si myslíte? nazdávate sa, že ja mám čas stáť na stráži? To by bolo krásne zaneprázdnenie pre mudrca!... Ďaka Bohu, ja mám jiné veci v hlave.

Sabinka. Ale, veď ste už za včas rána boli na ulici, oproti môjmu domu, schovaný v jednom kúte, čože ste tam robili?

Všetečka. Robil som verše, áno, verše som robil. Ja veršujem všade, kdekoľvek som, na ceste tak ako jinde.

Fruška. Tak ste veršovali i na strome?

Všetečka. Na jakom strome?

Mastičkár. Nuž či som vás nenašiel v poli na strome?

Všetečka. Mňa? vy? či som ja dáka kukučka? to sa vám muselo snívať!

Štebetková. Nie, toto je hrúza, takto všetko tajiť a upierať. Či ste nám neodkázali, že nám budete pekné veci vyprávať?

Všetečka. Ale ja? -

Mastičkár. Vy! Mne ste to hovorili.

Všetečka. Okrem ak som sa zažartoval s vami. Chcel som vedeť, či ste to vy ten roztrusovateľ klebiet. A vskutku, dobre sa mi to podarilo.

Mastičkár. Ja si vyprosím také žarty. Nuž a čože to máte na hlave a tvári? veď ste sa celý zakuklili.

Všetečka. To je nič neobyčajného. Padnúl som — áno, vyklzla sa mi noha na schodách. Pomýlil som stupku, potom dve, potom štyry; a tak som sa udrel na hlavu a nos oškúlil.

Veselý. A na ktorých schodách sa vám tá nehoda stala?

Všetečka. Na mojich vlastných!

Suchodolský. Tak? ale veď vy máte len päť schodov.

Všetečka. Všetko jedno, ale tam sa mi to stalo.

Mastičkár. Tak užite z môjho elixiru, to vám dobre robiť bude. Odporúčam vám ho.

Všetečka. Veru, celkom mi je na nič — idem domov ľahnúť si do postele — áno áno, musím sa ponáhlať. (Odíde.)

Sabinka. To je nie v poriadku. Ja Všetečku nechápem.

Fruška. Celkom je premenený.

Štebetková. Keď padnúl na schodoch, bezpochyby mu niečo v hlave puklo, lebo jináče nemožne, žeby bol všetko pozabúdal, čo predtým pohovoril.

Veselý. Ja mám celkom jinší náhlad.

Herkules. A čo takého?

Veselý. Pán Michal bezpochyby dozvedel sa o klebetách Všetečkových a dneská poznačil ho za to, a pravdepodobne ešte viac mu slúbil, jestliže neprestane klebetiť.

Fruška. Doista to tak bude. Hádam ho na tom strome dopadnúl pán Michal.

Štebetková. Dojista Všetečka dostal bitku.

Herkules. Dobre sa mu stalo.

Suchodolský. I ja tak myslím.

Sabinka. Škoda, preškoda. Všetečka donášal nám novinky a zabával celú společnosť. Ja ho veru ľutujem.

Fruška. A ja veru nie, a doprajem mu čo dostal.

Všetečka (vníde). Ešte som sa vrátil, mám k tomu zvláštne príčiny. Ale ešte mi nemožno domov ísť.

Štebetková. To nás veru teší. Asnaď máte nejakú novinku, prosíme o ňu. Ba či pani Dolinská už doma?

Herkules. Má obšírne pokonávanie bezpochyby u notára.

Štebetková. Asnaď nejaká záležitosť po nebohom manželovi, a ten pán možno veriteľ —

Sabinka. Ufám, že keď vráti sa, príde ešte do společnosti.

11. výstup. Michal (celkom čierne a dľa vkusu oblečený, biele rukavičky, frak, vysoký klobúk, bradu po anglicky rozčesanú). **Dolinská** (tiež vkusne oblečená; keď vkročia do chyže, všeobecné ah! jich uvíta). **Predošlí.**

Dolinská (s Michalom ide ku Sabinke). Sesternica moja ľúba, dovol, aby som ti a celej ctenej společnosti predstavila pána Andreja Slávika, akademického maliara, a môjho zasnúbenca!

Sabinka. Čo? zasnúbenca? tak skoro? nejaká stará známosť? Teší ma, môcť pozdraviť budúceho pána švagra.

Herkules. Švegerinka, prijmite i moje blahoželania a dovolte mi vysloviť úprimne, že máte výtečný vkus. (Podá ruku Michalovi.) Pane švagre! na stále priatelstvo.

Michal. Som veľmi poctený týmto laskavým prijatím.

(Společnosť sa delí, panie gratulujú Dolinskej, páni obstupujú Michala, Všetečka uťahuje sa.)

Veselý. Pán Andrej Slávik, slavný umelec, na ktorého hrdá je vlasť naša!

Mastičkár. To meno často čítal som pochválne spomínané v novinách.

Štebetková. Zdá sa, že pán Michal dosť skoro padnúl do zapomenutia. — Hahaha! teší ma, nemohla som vystáť ten jeho končitý klobúk!

Fruška. A čo hovorí váš bradatý priateľ, Michal, ku takejto ženitbe, pani Dolinská?

Dolinská. Je radosťou uveličený — lebo myslí, že je najšťastnejším človekom na svete.

Sabinka. Ako to?

Dolinská. Tak že sa s vyvolenou svojho srdca zasnúbil.

Štebetková. Tak? tedy i on sa zasnúbil?

Dolinská. I on!

Fruška. On zo svojej strany tiež?

Dolinská. Tiež.

Sabinka. A kto že je jeho vyvolená?

Dolinská. No veď to dobre znáš, i celá ctená společnosť, videli ste ju, videli i jeho, spolu a vedno.

Fruška. To nerozumieme!

Dolinská. A predsa je to celkom jednoduché. Môj zasnúbenec, Andrej Slávik a pán Michal s tým oslom je jedna a tá jistá osoba!

Štebetková. To je nemožné!

Sabinka. To že je pán Michal?

Michal (obráti sa k paniam). Ten jistý, čo toľko hrúzy a strachu na toto mesto, a to bez svojho pričinenia, uvalil. Ufám, že mi to ctená společnosť odpustí, lebo necítim sa byť vinným. Ostatne, ja z mojej strany považujem sa za šťastného, že moje tunajšie pobytie takto zakončilo sa, a to tým viac, že i moja práca, pre ktorú som sa tu obydlil, je hotová.

Herkules. To je v poriadku. Ale na smierenie a utuženie priatelstva dovolíte i vy, pán švagor, i švegerina, aby sme svadbu tu odbývali, keď sa zasnúbenie tu stalo!

Sabinka. Tak je, to je i moja žiadosť, a myslím, že mi to moja ľúba sesternica neodopre, aby sme sa všetci spolu zabavili.

Dolinská. O tom ešte potom. Ale divno mi je, že jediný pán Všetečka mlčí a nejaví radosť svoju. Či asnaď mu je moje zasnúbenie nemilé? Hnevá sa ešte na mňa?

Michal. A ja tu verejne vyznávam, že jeho považujem za pôvodcu svojho šťastia. On, trebars i len mimovoľne, predsa vzbudil zvedavosť pani Dolinskej, a tak prispel pri mojej utiahnutosti od tunajšej společnosti k tomu, že sme sa poznali. Keď on i mlčí, ja dávam výraz mojej uznanlivosti jeho velikých zásluh, a na znak svojej povďačnosti a uctenia jeho talentov, opovažujem sa mu to ako primeraný dar venovať, čo najväčšmej budilo jeho a tunajšieho obecenstva zvedavosť, totižto môjho osla — Anakreona.

(Všetci so smiechom pozerajú na Všetečku).

Všetečka A ja dar ten, a to s hrdosťou, prijímam, lebo:

Vysoko cením si umelcom daný dar!
Teším sa mu veľmi, trebars je len somár!

(Opona spadne.)

Podľa francúzskeho románu *P. K. Fr. Jančík.*

Básnické brko.

Za mladých časov býval som v kraji
Krásnom, jaký len mladosť vybáji:
Pri venčenom pažiťkou jazere
Pri vodách po snivej dumnoty,
Pri vlnách, ktorých so sebou bere
Zábavný vetrík hravé šepoty . . . .
Nepýtajte sa, kde ten kraj,
Vy tiež tam boli, kým vám kvitol Máj,
Kým ste kol seba len krásu videli,
Kým ona bola svet ten vám celý,
Kým váš jak vlnka cit mladý sa hral,
Samopaše-li vetrík vás ovial.
Lebo v mladosti útlom tom čase
Spí si vedomie osoby v kráse,
Rozum, budúci pán vlnôk citu,
Sníva na brehu v tmavom úkrytu. —
Zrazu zlietla jedna húska biela,
Ako sňah čerstvý kdesi na holi,
Hneď si nadlietla, sťa bystrá strela,
Hneď sa znorila do vln od poli. —
Len jedna húska bieleho peria
Bol to len jeden obrázok biely,
Ach, ale môjho srdca-jazera
Prv tiché vlnky búrne zavrely! —
Zobudené „ja“ neznalo rady,
Dlho sa dívam, čo húska tropí;
A jestliže sa nevzchopím vlády,
Nuž ma jazero vlastné utopí!
„Prečo búriš húska biela,
Pokoj vlnôk, rečiem, tajný,
Po nich jazdíš, jak bys' bola
Ty kráľovnou jejich krajny!?“
„Som jich kráľovna a pani,
A beda mu, kto ma rani
Pomsta týchto vln ho zhubí,
Z ktorých každá ma tak ľúbi!“
Na to ja už rozhnevaný:
„Ja som jích kráľ pomazaný,
Ja tu neznám žiadnu paniu,
Ktože Ťa postavil za ňu?!“
„Tieto vlnky zvolily ma,
Kým si ty kráľ nebol doma,
Ony, kým ty blúdil v svete,
Zatúžily po krás kvete!“
Konečne zvolám hnevom ja pýchy,
Zrada, vzbura, preč ty bezočivá,
Načo, prehlušiac žialné vln vzdychy,
Húska mi takto hovorí snivá:
„Nekľaj, kráľu tejto zeme,
Veď diaľ sokmi nebudeme:
Ja nie som z tohoto sveta,
Kde kraľuješ rozumne ty,
Moja vlasť vyššie prekvetá,
V ríši ideálov svieti;
A jej dieťa v tomto vzduchu
Nezdrží, jak ryba v suchu.
Bo, keď rozum kráľ tak velí,
By moje krýdla letely —
Tak na panské pokynutie
Vynúti sa zabudnutie!“
A rýchle vzniesla húska sa biela
Na krýdla letné, svoju vlasť hľadá;
Ale, na podiv, z jednoho kriedla
Húskinho brko na vlnky padá...
Vzal som to brko a neprestal mať
Čo predmet mladej ľúbosti dal mi;
Že ju odhnal som, musel odohnať,
Bôľne tým brkom písavam žalmy. —
A tak to býva, obraz ľúbený,
Keď to chceť musíš, z duši ti zhyne,
No zanechá Ti dar drahocenný — —
Brko básnické ver. Ťa neminie!!

G. Čakovský.

Nepokojný odpočinok.

I.

Pán Adam Čierny bol okresným sudcom. A vytrval v tomto úrade cez trojaké zmeny. Jeho neunavná pracovitosť spojená s nie každodennou dôkladnosťou a svedomitosťou, získala mu všeobecnú úctu a vážnosť, nie len u priateľov, ale i u osobných a zásadných nepriateľov. S politikou nezapodieval sa. A múdre, veď sudca povýšený má byť nad zápasy stranícke a nemá znať len pravdu a právo. Týchto službe posvätil sa. — Boli i takí, ktorí hromžili proti nemu. Ale tí neprináležali do radov tých, ktorí obľúbenie majú v cestách práva a spravedlnosti.

Po prevedení tretej zmeny netrvalo už dlho jeho úradovanie. Zavinil si to sám. On to síce dopustiť nechcel. A predsa to tak bolo. Dopustil sa troch hriechov. Prvým bolo, že sa tak volal, ako sa volal, a meno svoje „Černý“ podpisoval proti všetkým pravidlám panstvujúceho pravopisu štátnej reči, a konečne, že toto čistoslovenské priezvisko zdráhal sa zmeniť v modernozvučnejšie. A nemohol veru sťažovať sa, žeby ho na to neboli upozornili „dobreprajúci.“ Toto trojaké zavinenie zapríčinilo jeho pád a zakončilo jeho úradnícku karrieru. A akoby i nie, veď videli v ňom, najmiernejšie hovoriac, ukrytého „vlastizradného“ pansláva, lebo nie len *y*, ale i čiarkované *č* a slovenské meno na ďaleko, a či radšej vysoko páchne hrozným panslavismom. Nad postavením jeho zrazu a netušene zavisly čierňavy, a tie ani jeho spôsobnosť a svedomitosť, ani spravodlivosť a usilovnosť, neznaly rozohnať. V mrákavách javia sa búrky, lietajú hromonosné blesky a strely, a beda, koho zastihnú bez prístrešia a záštity.

A tejto Černý nemal. Blahový myslel, že jej nepotrebuje. Spoliehal sa, že je svojou činnosťou pojistený proti všetkým nápadom a že pochválne dekréty, ktorých mal hojnú zásobu, sú najistejším hromosvodom.

Avšak mýlil sa. Jeho hore vyššie pripomenuté viny sú neodpustitelnými hriechami, netvrdím že v celom svete, ale aspoň v tej jeho čiastke, ktorej členom bol i pán Adam Černý.

Ale Černý ničoho nepozoroval. Nevidel tie mrákavy, ktoré sťahovaly sa nad hlavou jeho. Nepočul to dunenie hromov, hroziacich záhubou práve jemu a jeho postaveniu.

Tým väčšie bolo jeho prekvapenie, čím menej pripravený bol na zastihnuvší ho úder. Netušene dostal sa do odpočinku, alebo pensie.

Že mu to nemilé bolo, to nie je ťažko pochopiť. Veď neprežil ešte ani úplné polstoletie svojho činného života. Cítil v sebe dosť sily tela a ducha, aby s dosavádnou pružnosťou ešte i ďalej výdatne účinkovať mohol na tom poli, ktoré si vyvolil pre svoj život. A na ktorom už i dosaváď vykázať mohol mnohé zdarné výsledky svojej neunavnej účinlivosti.

Ale čo mal robiť? Zmeniť nemohol, čo nad ním rozhodnuté bolo. Preto pokoril sa a uvažoval, kde má rozbiť stánok, aby v ňom pokojne požíval nadelený mu odpočinok.

A toto nebola jedna z najsnadnejších úloh, ktorú mu prichodilo riešiť.

Na mieste svojho dosavádneho účinkovania neprichodilo mu ostať. Cítil to dobre, že tam nebol doma. A keď i požíval úctu, kto zná, akoby to vyzeralo, keď nebude viac úradníkom. Nechcel zakúsiť trpké ovocie ľudskej nevďačnosti, ktorá je každodenným zjavom. Nie, nie, tam ostať nemohol. Cítil to dobre, že jeho ďalšie pobudnutie na mieste v žiadnom ohľade neslúžilo by mu k prospechu.

Do svojho tichého rodiska vrátiť sa? to ešte menej pozdávalo sa mu. Pekné je síce to slovenské Považie, kde stála jeho kolíska. Ale samé mestečko nebolo mu po vôli. Nemal tam už nikoho. Starí známi a priatelia, s ktorými riastol, tí z čiastky vymreli, z čiastky rozbehali sa svetom po „chlebovej postati;“ a tí ostatní, ktorí ostali priviazaní ku dedičnej pôde otcov svojich, stali sa priebehom času zväčša takými, že nežiadalo sa mu nijako vstúpiť do nového styku s nimi. Niet vari trapnejšej veci pre citom hlbokým obdareného človeka, nežli videť, že je v rodinnom domove cudzincom. A on neomylne bol by cudzincom v svojom rodisku. Lebo nie tá mŕtva pôda, hruda, na ktorej sme sa zrodili,

ale sväzky priateľstva a súcitu, robia nám rodisko milým, príjemným; ku ktorému vracia sa človek nazad i z ďalekých krajov s nadšením a radosťou. Ale, keď sa vráti, a vidí, že len tá pôda ostala nezmenenou, ľudia ale zmenili sa, znovu nás ženie do cudziny a túžba mení sa v žiaľ a bolesť.

Jeho jediná sestra, ktorá ho ešte do nedávna viazala ku rodisku, pred pár rokami nasledovala rodičov v tmavý hrob a jej jedivý syn, ktorého jemu na smrtelnej posteli poručila, ten s dobrým prospechom zakončiac štúdia svoje, v ďalekom Sedmohradsku pridelený bol banským úradom a teraz tam čakal na menovanie svoje za úradníka.

K nemu ísť? nie, to je nemožno. I tam by bol cudzým v cudzine, a jeho sestrenec sám nemal dosiaľ stáleho bytu.

Rozmýšľajúc ďalej, zalietaly myšlienky jeho až do dávnej bujarej mladosti. V meste Š. ako žiak, zažil milé, blahé časy.

Milá rozpomienka bola mu ukazovateľom, kam sa obrátiť.

„Tam ma už nikto nepozná — a ja predsa znám kraj a naučím sa žiť s jestvujúcimi pomerami. Tam môžem pokojne zažívať nežiadaný odpočinok. Nikomu zavadzať nebudem, nikto nebude prekážať mne. A dobre pamätám, že tam bol život pomerne lacný. Prečo by som tedy ta nešiel.“

Ale ešte niečo ho nepokojilo. Veď mesto to bolo svedkom jeho prvej, ba riecť možno jedinej ľúbosti. Či to nebude zhubcom pokoja?

Vzdor tomu rozhodnúl, že presýdli sa do Š.

A presýdlenie jeho nebolo s veľkými ťažkostiami spojené. Ako starý mládenec dosiaľ žil bez domácnosti vlastnej.

„Aké šťastie, že som sa neoženil,“ pokračoval v samomluve svojej. „Ďaka tomu, čia je zásluha môjho doterajšieho mládenectva. Boly časy, kde som hromžil a zatracoval, teraz hľa vzdávam úprimnú vďaku. Byť ženatým, ak ťažké by mi bolo presídlovanie so ženou, asnaď i s deťmi a veľkou rárožinou. Ba, ktože to zná, či by mi nebola obťažená i svobodná voľba budúceho bydliska. Hlas ženy pravdepodobne by chcel rozhodovať. Už to tak obyčajne býva. A skúsil som tom to pri známych, že tie ženské voľby, keď i boly jim samým po vôli, nebraly ohľad na zvyky, obyčaje a potreby mužove. On musel obetovať všetko, len aby pani mala vrch. Nie, ďakujem Bohu, že mne nič podobného neprekáža.“

A takýmto spôsobom rozhodnúc sa, neodkladal dlho s prevedením úmyslu. Rozlúčil sa s dobrými známymi i priateľmi, rozlúčil s krajom, ktorý tak vrele ľúbil, a odcestoval.

Hej, nejedenraz cestoval ako študent touto dolinou do Š.; všetko budilo v ňom príjemné rozpomienky na dávne, krásne časy bujarej mladosti. Kamkoľvek hodil zrakom, všade ozývala sa rozkošným úsmechom blahá rozpomienka.

Zjavujú sa už kríže mestských väží, už vchodí do mesta. Ako je to všetko jináče, nežli kedysi bývalo. Pravda, i on na všetko jináče pozerá, nežli keď bol mladým žiakom. Vtedy bujarosť, príprava ku činnému životu, teraz ubiera sa na nanútený mu odpočinok.

Vezie sa mestom. Ach, to všetko tie staré, známe domy. Ako málo sa tu zmenilo. Či v tých známych, starých domoch zachovaly sa dosiaľ tie staré, dobré, pohostinné mravy a obyčaje? Ale čože mu do ních. Veď on neprichodí sem, aby vrhnúl sa do víru spoločenského života, lež aby medzi ľuďmi trávil utiahnutý, samote a opustenosti prepadlý život.

Zrazu utkvely oči jeho na jednom dome, hľadel naň nepretržene, akoby zo zdí jeho chcel vyzvedieť jeho deje. A pozor ten, tak zdalo sa, vyvolal v ňom horké, bolastné rozpomienky. Mračno zatiahlo jeho vysoké a jináče vždy jasné čelo. A z pŕs vydralo sa hlboké vzdychnutie. To bolo všetko. Áno, všetko, čo dostupné bolo pozorovateľovi. Ale nie, čo dialo sa v duši jeho. Dom ten bol kolískou ale i hrobkou jeho jedinej ľúbosti. Rozpomienka na túto, bola príčinou vzdychnutia, ktoré zdalo sa hovoriť: „Bolo — ale sa minulo!“

Zosadnúl v starom, dobre známom hostinci „u jelena.“ Ale neostal tam dlho. Hneď druhý deň vyhľadal si jeho túžbam zodpovedajúci súkromný byt, nakúpil si potrebné náradie a presídlil sa doň.

Mal na poschodí tri izby, a tie dobre postačovaly pre jeho potreby. Na území bývala

pani toho domu, vdova úradníka, ktorá s celou ochotou podvolila sa ho i stravou zaopatrovať. Tak udomácnil sa tam úplne.

Najväčšou jeho radosťou bola pri dome dosť priestranná zahrada, v ktorej bavil sa celé dni. Jeho domová pani, pani Kvetnická, vďačne mu ju prepustila, až na niekoľko hriad, potrebných pre kuchyňské zeleniny. Bol on velikým milovníkom kvetín, ktoré s veľkou bedlivosťou a horlivosťou pesťoval a ošetroval. A tým pojistil si zábavu a zaneprázdnenie, a nemal veru príčiny žalovať sa, žeby trpel dlhou chvíľou, ako to mnohí robievať zvykli, keď náhodou vytrhnutí sú zo zvyčajnej koľaje života a do inej vrhnutí.

Tak to bolo v lete a vôbec v teplejšom počasí. Ale v zime dosť mu krušno bolo. Vtedy ho už nudievala až do omrzenia dlhá chvíľa. A to tým viac, že zo zvláštnych predsudkov vyhyboval čítaniu denních, s politikou zapodievajúcich sa novín. Bol nepriateľom napospol časopisectva, ako on hovorieval, „tohto skladu všetkej povrchnosti a hladového baženia po okamžitom výsledku, vypočtovaného na ľahkovernosť každou, i priamo do očú bijúcou nepravdou, keď ona len sdelená bola v lahodivej forme slepo mámiť sa dajúceho obecenstva.“

Ale zima ďaka Bohu netrvala večne.

Chybelo mu ono síce i v lete to jeho úradné zaneprázdnenie, ktorému bol navyknul za celé takmer štvrťstoletie. Ale to nahradzoval si tým spôsobom, že robil bližšie ďalšie výlety do pôvabného okolia svojej novej domoviny.

Samé mesto zo všetkých strán obtáčajúce vysoké vrchy so svojimi okúzlujúcimi výhľadami do diaľky poskytovaly mu mnohú príležitosť; a i keď nechcelo sa mu stúpať na výšiny, i nižiny a doliny boly plné pôvabu pre každého, ktorý mal oko pre prírodné vnady. Černý, odkedy zbavený bol svojich priateľov, rozličných zákonníkov, našiel dostatočnú náhradu vo vnadách samorostlých utešeného okolia.

S obyvateľstvom, v ktorého kruhu už teraz žil, málo prichodieval do styku. Žiaden záujem nespojoval ho s ním; a on i jináče nebýval priateľom hlučných zábav, veselých spolkov, spoločenských hier a tomu podobných vecí, ktoré od človeka vyžadujú, aby jim k vôli obetoval veľkú čiastku svojej individuálnosti a nútil sa k pohybovaniu v medzach, ktoré veľmi často sú dosť ťažkým tlakom svobodnej vôle a osobných zvláštností, a to tým viac, že tieto poslednejšie veľmi často stávajú sa, jestli i nie niečím horším, tak aspoň terčom, na ktorom ostrievať sa zvykly nezralé vtipy a urážajúce úsmešky mnohých nedoukov.

Dozajista nikto nebude sa diviť, keď širšie obecenstvo, a zvlášte to, ktoré dávalo smer v meste, držalo Černého za podivína.

V tomto ohľade výnimku robila asnaď jediná jeho domová pani, pani Kvetnická. A keď priebehom časov presvedčila sa z vlastnej zkúsenosti o jeho neobyčajnej jináče u mužských poriadnosti a navykla jeho nepatrným zvláštnostiam — veď ktožeby tie nemal —, nielen ctila a vážila si ho, ale — a ktoby jej to mohol na zlé vykládať — mala i ona s ním svoje zvláštne zámery. To bola zase jedna z jej zvláštností.

Ako Černý jináče bol veľmi zatvoreného rázu, málosdielny a málomluvný, tak s ňou veľmi rád obcovál a ešte radšej naslúchal jej vypravovaniu, ktoré zväčša točilo sa o pomeroch mesta.

V jeden predvečer sedeli spolu v zahradnej besiedke a zase vyprávala o meste.

„Zdá sa, že ráčite byť dobre obznámená s pomerami tohoto mesta od dávnejšej doby,“ namietnul on.

„Veď som sa tu zrodila a do svojho osemnásteho roku tu bývala. Hľa, tamto ten tmavosivý dom je rodičovským mojím domom, v ktorom býval môj otec, bývalý radný pán v meste.“ A ukázala práve na ten dom, ktorý už je zpomenutý v našej rozprávke a ktorý na neho urobil bolastný dojem pri vchode do mesta.

„Tam ten dom, milostpani?“ opýtal sa v zadivení.

„Áno, ten; je vám to niečo divného, pane Černý?“ čudovala sa zase ona zo svojej strany jeho zadiveniu.

„Ach nie!“ zpamätujúc sa z prekvapenia odvetil on; „len mi tak mimovoľne tá otázka vykĺzla.“ Nebolo mu po vôli, že sa dal za-

chvátiť prekvapením, veď vraj mohol sa i prezradiť, aspoň u pani Kvetnickej vzbudiť jisté podozrenie, akoby on nebol tak celkom neznámym v tomto meste, ako tvrdí.

„Áno, v tom dome žili moji rodičia i s mojou sestrou až do jej vydaju. Ja som vtedy už preč bola. Môj manžel bol na horňom Pohroní úradníkom pri železodielňach kráľovských. Poslednícrát bola som v tom dome, keď sa vydávala moja sestra Hermína.“

„Hermína?“ vykĺzlo mu zase z úst. Márne bolo zahryznutie do pery. Meno už bolo tu von a pani Kvetnickej neušiel ten podivný hlas, ktorým to meno vyslovil. Ale nedala znať, že čosi pozoruje.

„Tak sa totižto volala moja sestra. — Nuž a keď môj manžel zomrel, vzdor tomu, že nebolo tu viacej ani rodičov, ani sestry, presídlila som sa do tohto milého mi mesta. A odtedy tu pokojne žijem.“

Pán Černý umlkol, a zdalo sa, že ani viac nenaslúcha, čo pani Kvetnická vypráva. Pohrúžil sa do myšlienok. Dobre bolo, že pani Kvetnickú odvolala Zuzka, jináče by jej tá jeho náhla mlčanlivosť bola musela napadnúť. Zostal o samote. Za dlhú chvíľu sedel ešte zadumený, až potom vstal, a chodiac po zahrade doprial voľného letu svojim myšlienkam.

„Aká náhoda. Bývam u jej sestry. Pravda je, mala vydatú sestru, ktorú som avšak nikdy nevidel, ani ona mňa, a možno, že ona ani nečula meno moje zpomenúť. Veď naše pomery s Hermínou boly tajomstvom našich sŕdc, tajomstvom, o ktorom nemali známosti ani rodičia, výjmuc, akby Hermína v rozhodnom okamžení bola ho vyzradila. Ale sotvy. Veď k tomu nebolo príčiny. Po mojom odchode z mesta dosť skoro zapomenula ma, keď hneď v druhý rok dala ruku jinému. — Nebolo by mi milo, jestli by môj dosavádny pokoj prerušiť mala nejaká náhoda. Ale vyhybovať musím rozhovoru o rodinných pomeroch, lebo ako pozorujem, zpomenutie jej mena dotkýna sa ma povážlive. Hľa, a myslel som, že je to už dávno prekonané stanovište. Takí sme my obri, my páni a velitelia. Minie skoro štvrťstoletie a otvárajú sa náhle dávne rany, na ktoré sme už takmer zapomenuli boli. A to jednoduchým zpomenutím mena. Čožeby sa asi stať mohlo, keby som sa tak sišiel s ňou? — Nie, nie! ani myslieť na to nechcem. Nuž to je tá sila muža-človeka, že nezná sa ani len vymaniť z vlivu, vzbudzujúceho v ňom trapné a boľastné myšlienky a rozpomienky. — Veru je to raz pravda, že priateľstvo prírody nezadá nám akživ tak dlhokrvácajúce rany, ako ľudia, naši blížni. — Nebudem ja hľadať priateľstvo ľudí, ale zostanem verným prírode a vyhnem všetkým boľastiam. — To bude smerodajnou zásadou budúceho môjho života. Som v odpočinku, potrebujem tedy pokoj a nie ostatné dni života zhorčujúce zápasy. Veď už to, že ma poslali na odpočinok, je dôkazom, že mi je potrebný pokoj. Ináče neviem, prečo by tak boli naložili tí o moje blaho zdá sa mi až priveľmi starostliví páni. Nuž ale pri tom všetkom je to predsa nápadné zahrávanie náhody, že som si toto mesto vyvolil za domovinu, a ešte nápadnejšie je, že som práve u jej sestry a nie niekde jinde najal si hospodu. U sestry tej, ktorá nesie vinu tej opustenosti a osamelosti, čo sa mi dostala za podiel. Mám ju žehnať a či preklínať? — niekedy mi tak prichodí, akoby zaslúžila moju najúprimnejšiu vďaku, a jinokedy zase nemôžem odolať, abych nehromžil a neklial na osud. A myslím, obidvoje je nepravé. Čo sa stalo, to sa tak stať muselo; v tom ani vďaka, ani kliatba človeka nezmení ničoho. Nuž tedy nech len ide ten svet svojím dosavádnym behom i ďalej, až ku koncu!“

Takéto myšlienky nielen raz zaujímaly Černého. Stávalo sa to častejšie, ale jeho dobrá vôľa konečne vždy zvíťazila! —

(Pokračovanie nasleduje.)

Anthropologické úvahy.

Určitosť v rôznosťach ľudských plemien.

Dľa *Karola Rosenkranza*, *K. V. Zapa* a iných *P. H.*

(Dokončenie.)

III. Kmen slovanský, je tretí, mohutný kmen indoeuropejského ľudstva z plemena kaukazského, dľa fysickej povahy: krve zdravej, podoby ušľachtilej, zrastu dľa podnebia, ktoré obýva, rozmanitého, v zápase s prírodou i s cudzoplemenníky, otužený, k pilnej práci a veľkej činnosti navyklý, žiadnych útrap a mozolov tohoto života sa neľakajúci. Dľa duševnej povahy svojej žije i s prírodou v miere a v priateľstve, jaknáhle od nej vynútil to, čo k pokojnému a poctivému životu svojmu potrebuje; ba on sa k nej čo syn k matke prihovára, na jej lone rád spočíva, s ňou sa kochá a od nej dobrotou božou všetko dobré očakáva. Duch jeho je vtipný, bystrý, mysel pokojná, veselá, rozum zdravý, obrazotvornosť bohatá, živá, rozsudnosť u ľudu často prekvapujúca, u vzdelanejších ďaleko do budúcnosti hľadiaca. Srdce jeho je dobré, krotké, tiché, všetkým ľuďom prajné, i v hneve dobrým slovom ľahko smieritelné, celá jeho povaha je dobrodejná, lebo je láskou kresťanskou hlboko preniknutá. On, veľa zlého už preživší na tomto svete, stojí tu nezlomený, vo viere v Boha nezvyklaný a nepohnutý, nádejou lepšej budúcnosti sa vždy potešujúci, a poneváč je v láske k Bohu a k ľudstvu zakorenený, i všetko dobré ešte z milosti božej očakávajúci. A takýto mohutný, do sto millionov počitujúci kmen, ďaleko a široko svojimi konármi, haluzmi a ratolesťmi rozložený, je tu, aby ešte veľké a sväté dielo na svete previedol, lebo ač je i on tu s inými plemennými bratmi v Europe predávno obydlený, nepokojený a prekážaný v svojom diele osudami ťažkými, jimižto stížený musel odrážať útoky divochov na Europu činené, aby iní pokojne pracovali, on ale obraňoval jich, ostal vzdor dávnovekosti svojej vždy mladým a čerstvým, k činnosti teda vznešenejšej, k činnosti ducha uspôsobeným. Pri kmenoch duševniu úlohu majúcich netreba, aby vospolok v štátnej jednote žili, lebo duch sa vie sjednotiť i s tymi, ktorí za ďalekými horami, vrchami, riekami a morami prebývajú, v jednote svätej mysli; a dielu jeho prekážať a ničiť ho, bol by hriech smrtelný, keď on stáť a pracovať chce v obetivej službe celého ľudstva! Slovanov spojujú iba národnia sympathia a literárna, nikomu neškodná, vzájomnosť. A táto služba jeho, jako kresťanstvo samé, jehož sväté ciele a zásady uskutočňovať bude, nemôže byť nikomu nebezpečná, než práve k spáse ktoréhokoľvek národa dopomáhajúca. Kmen tento Bohu oddaný a celému ľudstvu zo srdca prajúci, jako dosiaľ neničil bytnosť národov, aniž jim odnímal jejich svobodu a reč, ale radšej jich chránil pred zahynutím: má bludy a hriechy terajšej Europy napraviť, a potom blahý mier do sveta uviesť. On sa učil už posiaľ rečiam všetkých národov, aby medzi nimi opravdive apoštolovať mohol, a síce viacej skutkami opravdu šľachetnými, nežli rečami prázdnymi. To čo sv. Pavel apoštol 1. Kor. 13. kapitole o láske hovorí, je on mocou tejže lásky povolaný na svete previesť. K tomuto kmenu patria už národy: Ruský, Polský, Česko-moravský a Slovenský, Slovinci Chorváti a Srbi, Lužickí Srbi a Bulhari.

Svet obdivuje už teraz svieži, čulý, umný, praktický, chrabrý a veľkých vecí schopný Ruský národ, po jeho moci a sláve. On i bez parlamentárnych foriem vedel sa riadiť zákonom pravdy, práva a spravedlnosti. Vo vojne s Turkami najnovšie vedenej, nešlo mu o vybojovanie Turecka a jeho zničenie, ale o vymanenie z neznesiteľného otroctva pres 4 stoletia ujarmených bratských národov. Vo vojne tej nešli o zničenie Turkov, preto i nakladano s nimi vzdor jejich ukrutnosti nie rovnou mierou, ale tak ako s bezbrannými nakladano byť má. Osveta a vzdelanosť sa s každým vekom vždy mocnejšie v ňom ujíma a širi. Jeho literatúra je ohromná a stojí na výške terajšej kresťanskej kultúry. Priemysel domáci s každým rokom sa zvelebuje, kupectvo sa vedie vo veľkých rozmeroch, a štát

spravuje kresťanská idea všeobecného dobrobytu a blaha. Národ slul dlho nevoľným vo smysle europejských liberálcov — ale teraz teší sa rozumnej voľnosti a humánnej správe. Inde sa hlasuje po snemoch o všelijakých zákonoch, ale hlasy nemajú byť čítané, lež na váhu pravdy kladené.

Poliaci utrativší nekdajšiu samostatnosť svoju a podelení medzi tri monarchie, sú tiež národ života schopný, veľkými dary ducha obdarený a kresťanstvom živým nesený. I jejich znamenitá, i čo do vedy veľa už značiaca, zvlášte ale poesiou vynikajúca literatúra, je pre nich opravdivou chlúbou a udržuje nezničiteľne jejich národní život.

Češi s Moravanmi, sami v sebe malý národ čo do počtu, povzniesli sa vysoko v hospodárstve, v priemysle, vo vzdelanosti, v osvete a v umení, nasledujúc pobádania a hlas svojho slovanského genia. Závistliví nepriatelia jejich veľa jich osočovali, menovite z nevlastenectva jich obviňovali, ale toto sa ako čisté a spoľahlivé, práve v najhorších časoch pre monarchiu rakúsku skvele potvrdilo. Česko uznávajú už teraz, následkom týchto jeho vzácnych predností, za druhú perlu v diademe rakúskouhorskej monarchie, lebo vzdor svojmu malému objemu a nebars úrodnej pôde, vládze k spoločným potrebám ríše 100 millionmi prispievať ročite. Nikde medzi Slovanmi nenachodíme na teraz a toľko intelligentného ľudu, jako práve v Čechách a medzi samými Čechmi, kde nie len vyšší ale aj najnižšia vrstva si je povedomá svojho ľudského dôstoju i politického práva, kde ľud rád číta časopisy a knihy, a popri mravných cieloch i svoj dobrobyt pojistiť sa usiluje. Češi po dlhší čas západnou kultúrou Europy, ktorá velice sa od kresťanstva odchýlila, mýlení, zastali si teraz na stanovisko rýdzo-kresťanské. Literatúra jejich vždy väčšmi bohatnúc, opravdivými pokladmi vedy a poesie, ide v ústrety svojmu krásnemu a požehnanému rozkvetu.

Slováci, s tamtymi jeden ethnografický celok, lebo ratolesť kmena haluze západnej, sú fysický zdravý a pekný národ, duševne ale onným bratom podobne od Boha nadaní, čo dosvedčujú u ních mnohí zvláštni autodidakti, (samouci), ktorí náš zaslúžený obdiv na seba obracajú, mohli by sa stať opravdivou perlou uhorského štátu a koruny, i chlúbou Slovanstva, keby jim nechybelo práve to, čo duševný a mravný rozvoj národních osobností predovšetkým napomáha a čo je nutnou podmienkou nie len jich národnej, ale i vôbec čisto-ľudskej vzdelanosti a osvety. Vie to už celý svet, že sú Slováci pozbavení svojich, vlastnými mozoľmi založených stredných škôl a že prišli aj o svoj literárny ústav, Maticu, k tomu štát nepostaral sa pre národ tento ani o hospodárske, ani o reálne alebo priemyselné školy! Nemajúc teda doma ničoho svojského, nútení sú k bratom svojim v monarchii sa utiekať, aby neostali bez žiadúceho vzdelania, keď-že na základe cudzej reči nikdy sa dôkladne vzdelať nemôžme. A preto je to pre chudobný národ veľké nešťastie!

No, šťastie naše, že máme na všetky strany plemenných bratov, jejichž literatúry, čo samoukovia, k svojmu dobrému vykoristiť môžeme pomocou dobrého slovníka a mluvnice.

Slovák bol od jakživa verný svojej vlasti, lebo je praobyvateľ a pôvodný majiteľ zeme, ktorú obýva, bol tiež verný vždy svojmu zákonnému kráľovi, jako to jeho hrdinské nadstavovanie života za vlasť drahú i za kráľa, svätú úctu požívajúceho, v bojoch mnohých skutočne potvrdené máme; že je ale predsa vždy osočovaný a upodozrievaný, jakoby sa inam ťahal, je politikou jeho nepriateľov, ktorí ho pre jeho fysickú i duševnú bohatú nadanosť v iný národ prerobiť sa usilujú!

Ináč si tento nešťastný národ predsa nezúfa, lebo on vo viere kresťanskej takrečeno od matere vychovaný, neprestáva dúfať v spravodlivého a milostivého Boha, ktorý svojich verných neopúšťa.

A len táto viera a dôvera k Bohu činí ho vo všetkých strasťách života pokojným a tichým; ač často zadumeným a trúchlym, predsa aj veselým, jako to jeho spevavosť dosvedčuje. On je stelesnená poctivosť, úprimnosť, prajnosť, dobrosrdečnosť a šľachetnomyselnosť, jeho vlastenectvo nikdy nebolo sebecké, ale povždy k celej zemi, k celistvej vlasti, ku všetkým jej obyvateľom obrátené, a preto pravdivé, čisté, svaté a bezúhonné.

Leží to už v jeho národňom a dobrodružnom charaktere a v jeho kresťanskej láske, pre ktoré nikoho ukrivdiť nechce, ba to učiniť, Boha sa bojí!

Slovinci, patriaci k vetvi srbsko-chorvatskej, sú národ bystrý, vtipný, pracovitý, duševne a národne už prebudený, a čo do literárnej činnosti, pochvalným smerom idúci.

Chorváti a Srbi, u nás a v Turecku, sú národ svieži, čulý, pohyblivý, plný ohňa a života, výborní vojaci, o vernosti týchto rakúskych Slovanov ku svojej vlasti a k monarchii nemožno ani najmenej pochybovať, lebo je ona skvele a historicky dokázaná v ohni bitiek najkrvavejších, za vlasť a trón vedených. Prvší sú tak šťastní, že majú svoje školy, akademiu a universitu, nad to literárny ústav Maticu, druhí majú tiež školy a Maticu, jich obživuje už dávno národné povedomie a hrdý sebecit, i vzdelávajú a rozvíjajú sa ušľachtile, berúc sa dráhou kresťansko-národňou, hotoví súc k najväčším obeťam, za drahú svobodu, menovite za národniu existenciu.

Lužickí Srbi, najmenšia ratoliestka z kmena slovanského, iba dakoľkó tisíc už počitujúca, od Nemcov veľa pretrpevšia a tak osudom svojim nám podobná, svojou húževnatosťou a vernosťou k národu, božou milostivou prozretelnosťou zachovaná je Slovanstvu, i drží sa a rozvíja milo svoj národňo-literárny život.

Bulhari, iba za naších dňov, r. 1878., z jarma tureckého osvobodení, počínajú ešte len rozvíjať svoj samostatny život, v duchu národňo-kresťanskom.

Tak hľa idú tri indoeuropejské kmeny, pri pokojnom rozvíjaní svojho života na základe kresťanskom, ešte skvelejšej budúcnosti v ústrety; i oni ak opustia bludné a záhubné náhľady ešte vždycky v Europe strašiacej filosofie, vystavenej na základe pohanskom, zvlášte na zle pojatej prírode i našej planety i toho universálneho sveta, a na základe falošne ponímaných zásadách spoločenského života, ktoré sú kresťanskému náhľadu na svet celkom oproti postavené, chopiac sa viery, pravdy, spravodlivosti, lásky a nádeje kresťanskej, preporodia sa k ďaleko slávnejšiemu, šťastnejšiemu a požehnanejšiemu životu všech indoeuropejských kmenov a národov, a stanú sa so Slovanmi, obživiteľmi všetkých ostatných plemien i národov v ľudstve, že oslobodiac jich od doterajšej telesnej, duchovnej i mravnej poroby, budú tí prvorodzení v kráľovstve božom a prvotiny vzkriesených z mrtvých — dožijú sa slávy synov božích, aby stali sa podobnými Pánovi svojmu v nebesiach oslávenejšiemu Ježišu Kristu a prijali dedictvo večné, od neho jim pripravené. Preč teda s doterajšími bludami a hriešnym egoismom, ktoré iba slepotou, neverou a tvrdošijnosťou ranení ľudia v sebe prechovávať môžu. Nečestné je pre nás kresťanov, že sa mnohí klonia k thalmudickému židovstvu — antikresťanskému muhamedanismu a z falošnej filosofie vyrastlému svobodnému murárstvu. V nás žije tá viera, že občansky i náboženský, prostorozumne i filosoficky, sociálne i kosmopoliticky nás iba viera a pravda kresťanská, s jej nádejou, láskou a posvätením, spasí. Inde niet pomoci pre veškeré ľudstvo, všetko ostatné vedie človečenstvo ku pádu a k záhube!

K tomu viaže nás, k bielemu kaukazskému plemenu prislúchajúcich i to, každému do oču padajúce upřednostnenie božie nad iné plemená ľudstva, lebo od jakživa na tomto plemeni spočívala zvláštna milosť božia, podelivšia ho najkrásnejším telom, najbystrejším vtipom, najbohatším umom, najpravdivejším zjavením sa jemu seba samého, a mocou a slávou velikou už na tomto svete, keďže Europa a z nej vyšlé kolonie v iných čiastach zeme, šíria panstvo svoje po celom zemskom obore a požívajú najlepšie plody jeho i odievajú sa rúchom mäkkým, nádherným a skvelým!

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský.*)

(Pokračovanie.)

Prvé zlaté lúče slnca, ktoré nad krásnou omoľskou rovinou a jej strašnou bránou horným Ždrelom vychádzalo, dávaly znak všetkým kráľovským čatám k nápadu. Vladislav

ešte v noci ľahko odohnal nepriateľské stráže a čakal rozsvit pri monastire v hore.

Naráz zahrmely trúby, nápad sa začínal zo všetkých strán. Protivníci to očakávali, lebo boli po múroch rozostavení s natiahnutými strelami. Oni nádeju skladali v nedostupnosti hradu, preto sa nezľakli presily, ktorú kráľ na ních vyslal.

Ako som povedal, hrad, v ktorom sila povstalcov bola sústrednená, stál ako hniezdo orličie na vrcholci ohromnej skaly, z ktorej človek, ktorý dolu pri Mláve stál, zdal sa byť pidimužíkom a ktorá bola zo Ždrelskej strany strmá ako múr.

Vladislav nemal druhej cesty len na tú strmú stenu sa driapať. On sa ani najmenej nezľakol ťažkosti; prvý vytasil meč z pošvy a jurišal napred, jeho čaty za ním, v okamihu bol spodok steny vojskom naplnený, vždy vyššie a vyššie sa driapajúc. Z hustého oblaku vojska sa blyšťala zbraň; hrmenie skál a kameňov, ktoré preskakujúc váľali do hlbiny, ozývalo sa v úzkom Ždrele strašnejšie ako tá najhroznejšia búra, ktorá časom zvykla navštevovať ten kraj peknej Srbije. Ale to všetko málo bolo. Strach a úžas nastal len potom, keď na Vladislavovo vojsko sypaly sa z vrchu strely buričov, keď pomedzi jeho rady tiekla vrelá smola v celých potokoch, ktorú z vrchu liali, keď so skalami, ktoré dolu letely, počali sa dolu hlavami mrtví vojníci valiť.

Búrna Mláva za krátky čas bola zabarvená srbskou krvou.... Ona prijala do seba junákov a dolámanú zbraň, potom sa náhlila von zo Ždrela, aby rozprávala o hrúzi, ktorá sa ešte nestala, ako stoja tie steny, aby rozprávala poliam a nivám, ktoré sa za Ždrelom na široko a ďaleko rozprestierajú....

Ale všetko to nenastrašilo Vladislavových junákov. V tom hrmení, ktoré by každému pozorovateľovi krv v žilách rozohrialo, medzi hvižďaním striel, ktoré v radoch ako hromový blesk rezaly, zabudli na seba, na dom a deti, zabudli na všetko, čo jim niekdy milé bolo, oduševnene všetci volali: „Za kráľa a vlasť!“ steny jim stonásobne odpovedaly, a oni jurišili za svojim mladým vodcom.

Čo človek sotvy pochopiť je v stave, to vykonal Vladislav v týchto okamihoch, ani sám nevedel zkade má toľko sily. Necítil, že sa mu svaly triasly od veľkého namáhania, už len že ho neopustily; horúci pot mu šibel z celého tela, na ústa mu šly krvavé peny, ale on nezastal. Už nevládal ďalej, zastavil sa, zhodil zo seba plášť, rozrezal spony na oklopoch a košeli z panciera, lebo nemal kedy jich rozväzovať, odhodil všetko od seba, vzal do ruky strelu a šípy, hnal sa takto k predu, nedbajúc, že mu ostré kamenia obuv a potom aj nohy porezalo, že za ním krvavá stopa ostávala.

Mnohoráz kraleviča zvalily dolu skaly, ktoré do prepasti letely, ale on skočil vždy na nohy, vyvolával svojich junákov, ktorí počali nádeju tratiť, že k víťazstvu prídu, aby za ním sa hnali: „Za kráľa a otčinu!“ napred sa hnal.

Jeho hlas, akoby nebeská trúba, oduševnil umorených junákov, novú silu jim dodával, z jích úst počuť bolo: „Za kráľa a otačbinu!“ a posilnení leteli ďalej.

Vladislav pri častom padaní na zem, neskočil už tak rezko ako zprvu. K povstaniu sa musel prichytiť suchého dreva, ktoré v tomto mori skál od veľkej horúčosti vyschlo.

Už pol cesty bol prešiel, už zvalil strelou niekoľkých buričov z múra, naraz sa mu v očach stmilo a on dol hlavou padol na krvavé skaly. Nemohol ďalej.... Človek bol slabý, ktorý nikdy nemá sily, aby docielil to, čo je vznešené, svaté veľké.... Opustily ho sily. Podlý smiech sa ozval z múrov a Ježevica ten chechot znásobnila.

* * *

Keď kralevič k sebe prišiel a okolo seba pozrel, za dlhší čas sa nemohol rozpamätať, kde je.... Nezostal za veľa v rozpakoch, lebo počul z dvora mnoho sto hlasov hromovite volať: „Živio kralevič!“

To boly jeho čaty. Bol odnesený do izby kláštornej, kde sa boli mnísi a lekári vojenskí sišli a snažili sa vodcu k životu priviesť. Keď sa Vladislav trochu posilnil, hneď skočil medzi bratov svojich, ktorým slnce lepšie zasvietilo, keď ho videli, oduševňoval jich, žeby sa nič toho nestrachovali, že prvý nápad jich víťazmi ne-

urobil, ale aj bez toho vojsko kráľovské nebolo zmalátnelé na duchu, lebo nedovolilo vodcovi, aby dokončil oduševnenie, ale zvolalo: „Smrť buričom! Ešte v noci jim musíme rozboriť diabolské hniezdo, trebars len jedon zostane z nás, ktorý kráľovskú zástavu vytýči na hradbách!“

Vodca rozkázal, aby sa mrtvoly posnášaly a aby jim mnísi zaspievali posledný raz a žeby sa pochovaly, potom že si môžu oddýchnuť, pripravujúc sa k druhému nápadu. Vladislav stonásobne sám sebe prisahal, alebo že zvíťazí, alebo že sa nevráti z tohto nápadu.

Vydajúc niektoré rozkazy náčelníkom, šiel z monastíru von na planinu a tu sa prechádzal, občerstvujúc sa večerným chladným povetrím, ktoré účinkuje na zmorené telo ako najužitočnejší liek. Často pozrel na kuly buričov, ale nie preto, že mu asnáď vzdorujú hnusní padúsi, ale že ho upomínaly na nesúdenú milú, na najkrajší kvietok veľkej a krásnej zahrady omoľskej... Pred jeho dušou sa mu ukazovaly krásne sny, ktoré sa mu snívaly v tom čarokrásnom večierku.

Takto kráčajúc zamyslený, nespozoroval, že hneď za ním vystúpil shrbený starček, mních z monastíra, ohliadajúc sa na všetky strany, ako by sa obával, že ho niekto spozoruje. Bol to starček so šedivou dlhou bradou, s mnohými vrázkami na tváry, na ktorej predsa dobre bolo poznať pravé srbské ťahy. Keď boli hodný kus sa vzdialili od kláštora, starček sa poponáhlal, predstihol Vladislava a padol pred ním na kolená:

„Jasný králeviču! Odpusť, že ťa vytrhnem z myšlienok, ktoré sú tak drahé pre našu nešťastnú otčinu!“

Vladislavovi nedopúšťala jeho skromnosť, aby pred ním kľačal boží slúžobník. Chytro sa zohol a podvihol ho zo zeme, strhol dolu kalpak a bozkal starcovi pravicu.

„Čo dobrého, starý otče!“ ticho sa ho zpýtal.

„Ach, niet ho už viac, všetko čo je dobré, ďaleko je od Srblina,“ smutne hlavu sklonil na prse, ale sa hneď zpamätal a vravel: „Ja som pred chvíľou prišiel z hradu buričov!...“

Vladislav dva kroky nazad stúpil a meral ostro mnícha.

„Neodsudzuj ma po predku, jasný Vladislave! Nebol som, ani nikdy nebudem ešte v tých málo dňoch neverný kráľovi! Na moje nešťastie som práve ja slúžil liturgiu v Tršskom kostole v ten hrozný deň, keď buriči pobúrili naše omole. Násilne ma odviedli bezbožníci so sebou od svatého oltára. Do dnes som tam bol zatvorený s ostatnými buričmi v tých prekliatych kulach, ale dnes, chvála Bohu, som sa vysvobodil, a nevrátim sa ta viac, len s mojim kralevičom, alebo na jeho rozkaz.“

Vladislav zadivene ešte meral starca.

„A čo ťa teraz ku mne doviedlo, otče?“

„Poviem ti. Drman počul, že si sa ty priblížil s vojskom. Hneď schoval všetky drahocenné veci aj toho nevinného anjela, ktorého nie je hoden mať, jeho dieťa Vukanu do jednej jaskyne, o ktorej pri mojich už šedivých vlasoch po dnes som nevedel, že jestvuje v tomto priesmyku.“

Ľadová strela preletela telom Vladislavovým, keď počul Vukanu spomenúť.

„Dnes prišla ku mne plačúc Vukanina priateľka, ktorá je s ňou v jaskyni, zloženými rukami ma v mene jej prosila, aby som šiel k jaskyni, že má nejakú prosbu....“

Vladislav sa vše viac k starčekovi približoval, skoro ho prehltol pohľadmi a pohybami, ktorými jeho slová nasledoval.

„Ja som šiel do jaskyne. Nešťastné dieťa padlo predo mnou na vlhkú podlahu, objímala mi kolená a zaklínala živým Bohom, aby som teba k nej doviedol, že ti má niekoľko slov riecť, na ktorých aj tvoje aj jej šťastie visí, tvoj aj jej život. Ja som prijal na seba to posolstvo a hľa tu som, aby som vykonal tvoje rozkazy. Ak chceš, ja ťa odvediem do jaskyne, kde čaká na teba netrpelive Vukana.“

Kralevič stŕpol. Najprv si pomyslel, či je to nie osídlo, do ktorého ho myslí vodca buričov lapiť, dozvediac sa, že zamiloval si jeho dcéru; keď ale pozrel starčekovi do očú, primnoho statočnosti videl v jeho svobodnom pohľade, toľko žeby na to bol svoj život dal, keby sa bol svet natoľko pohubil, že sa peklo skrývalo aj v srdci starca.

Trochu pomlčal, potom ale chvatne chytil ruku starcovu a hlasne mu riekol:

„Odveď ma!“

Noc už dávno bola nastala, dokým do monastíra boli dorazili, ukázal aj mesiac svoju bľadú tvár na jasnej oblohe, nazerajúc do mútnej Mlávy a na krvavé steny.

Vladislav s mníchom pričkal, pokým všetko nepospí, potom vyšli von a šli popri rieke až k tomu záhybu, ktorý ani buriči ani kráľovské vojsko nevideli pre hustý les.

Tu prešli cez búrnu Mlávu.

Keď prešli na druhú stranu a dakoľko krokov ešte urobili, mních zastal.

„Či je ďaleko brána od jaskyne?“ zpýtal sa netrpelive junák.

Mních mu tým odhovoril, že ukázal pred sebou na odsek steny, ktorý bol skrytý v húštave, tak že ho Vladislav ani videť nemohol, potom vybral nejaké zamotaniny a uviazal okolo seba, bola to fakla a kresivo, ktoré starček bol tam skryl.

Vchod bol malá, úzka diera do zeme tak, že človek namáhaním sa dolu zpúšťať musel, a keď dnu vnišli, museli sa na štyroch plaziť. Starček zapálil faklu, žeby nešli po blate, ktoré cez vrchol vtečenou vodou sa stalo. Po niekoľko okamihoch mohli rovno ísť, ale ešte vždy šli úzkym tmavým priechodom. Nešli dlho, tu sa jim pred očma naraz akoby dajaký zakliaty hrad ukázal. To čo Vladislav prvý raz v živote videl, zatriaslo ním, lebo videl sňahobielu podlahu a pôjd, videl a obdivoval vznešenú prírodu.

Naraz zastali v prostred tohto vari zakliateho zámku, ktorý zo sňahobieleho mramoru pozostával, z povale kvapkala chladná voda, a tieto kvapky pretrhavaly tichosť ohromného jasku, a od pravekov kvapkajúc vyhlodala a obkrúhliła mramor, žeby to ľudská ruka nebola v stave vykonať. Od svetla fakle, ktorú mních hore držal, zdalo sa, akoby tam tisíce duchov sa vznášali, tam stály tróny, oltáre a druhé kamenné postavy a okrasy, ktoré sa tu roztratené nachádzaly a v tmavom priestore sa ďaleko tratily. K týmto okrasám nedajú sa ani z ďaleka prirovnať zlaté a strieborné drahocennosti carihradského imperatora, ktoré ale Vladislav za najväčšiu krásu držal, pokiaľ tento jask nevidel. Tento bol o veľa krajší, vznešenejší a umeleckejší. Tie krásne vodopády z kameňov, tie malé jazierka, bystré ako slnce v oku, v ktorých sa na tak divný spôsob ten kamenný svet zrkadlil, všetko to bolo tak neobyčajné, že Vladislavovi rozum zastal. Zdalo sa mu, že je to len sen, a že tieto divotvornosti sú len obrazy jeho napnutej obrazotvornosti; šedivý starček k nemu pristúpil, ticho riekol:

„Nemeškaj Vladislave, polnoc prešla.“ Kralevič ochladil studenou rukou čelo, aby takto k sebe prišiel, potom sa poponáhľal za mníchom, ktorý ho z faklou ešte celú hodinu viedol cez nové a nové kamenné postavy, ktoré jedna od druhej krajšie a krajšie boly. Takto idúc viacráz sa Vladislav potkol, poprosil starca o faklu, žeby mohol videť, po čom stúpa a čo to tak príšerne hrká pod nohami. Keď mních posvietil, tu videli, že sú to celé ľudské kostry, videli na hlave čierne jamky, z ktorých možno niekdy krásne ohnivé oči sa divily tomuto márnemu svetu.

Naposledy sa zdalo Vladislavovi, že v diaľke vidí slabé svetlo, ktoré vše väčšie a väčšie bolo, čím sa viac k nemu blížili. Hruď sa mu počala silne dmúť, lebo srdce cítilo, že sa sbližuje k tej sile, ktorá ho k sebe priťahovala cez toľké vrchy a cez mnohé kraje. Neklamal sa. Kralevič uzrel v jednom sklonku z jaskyne dve ženské v bielom rúchu, ktoré mu vyzeraly ako dve víly.

To bola Vukana s jej priateľkou.

(Dokončenie nasleduje.)

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledního každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. mája 1880. **Číslo 5.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

IV.

Obec Žulín mala suchopárne položenie. Romantická myseľ by sa tu nemala na čom popásť. Zôkol-vôkol role a len okolo domov pravidelne vysadené štepy dokazovaly majetnosť a spolu sriadenosť obce, na jejž konci stála stará budova na poschodie, okrúžená teraz zahradou, niekdy parkom. Tam bývali niekdy dvaja grófi Žulinskí z roka na rok, ľudia praktickí, skúpi a podivíni. Jeden z ních, starý mládenec, bol úplný ekonom a zahynul pod ťarchou gazdovského voza, naplneného žitom. Voz sa v hlbokom úvoze počal kloniť na jednu stranu: starý gróf skočil dolu, aby ho zadržal v rovnováhe. Kone trhli, voz sa len preväžil a pána vytiahli s rozdrúzganou lebkou. Jeho brat, otec Štefana Žulinského, viac ráz tu spomenutého, bol pamätlivejší na svoju zemiansku dôstojnosť, lež aby bol naklonené vozy podopieral, ale za to prístupnejší dennému závratníctvu a politickým náruživosťam. Že bol človek čestný a priamy, vrhal sa ohnive do popredia: on neborák nešípil, že deklamátori vôkol neho sú ľudia obozretní a na zadné kolesá pamätliví. Prišlo k veci, on prepadol. Deklamátori emigrovali a tučili sa na stoloch, prístupných fráze a lži o spáchanom hrdinstve. Žulinský ale leží v Žulíne v krypte v kovovej rakvi. Nad ním blyští sa lampadka zavesená na striebornej retiazke.

Syn jeho vydobyl si sekvestrované statky nazpak protekciou jakejsi dámy a jako sa hovorilo aj Záhajský sa veľmi usiloval o to. Raz vraj so schválnym vlakom bežal do Viedne v záujme mladého grófa. Čo bolo vo veci, nevedel svet, avšak isté bolo, že Záhajský mnoho platil v Žulíne. On aj vzal do ruky panstvá tieto, keď aerárni úradníci museli kade ľahšie, povolal Ludevíta Branského, aby uviedol do poriadku to, čo fiskus zanedbal a zneriadil. A Branský bol veru chlapina ku takejto úlohe. Pod jeho zkúsenou rukou horela práca: už po niekoľko rokoch staly sa na Žulíne a ostatných panstvách úžasné premeny. Rakovské majere sa rozšírily, jakoby zo zeme narástly boly. Krásne stavisko zodvihlo sa tam jako keď huba narastie. Branský vystavil toto stavisko zčiastky pre pána ale zčiastky aj pre seba. Kaštiel žulinský bolo staré práchnivé stavisko. On nemôhol tam voľne dýchať. Nový svieži duch želá si aj nový, svieži okruh kol seba. A pri tom všetkom dôchodky rástly, na priek tomu, že panstvo podporovalo obec Žulín veľkými obeťami.

Obec Žulín zaslúžila výdatnej podpory. Po mnohých bojoch podmanil si Branský úplne tvrdé sedliacke lebky, tak že jeho slovo bolo svätým. Stalo sa to takto: Žulín bola obec veľmi zúbožená, napriek tomu, že sa v jej chotáre rodilo žito o pol funta ťažšie na merici jako kde inde. Príčinou biedy boly hlavne

časté požiare. Slamenná strecha opretá o slamenú strechu, na podsteni vysoké stohy drobného borového dreva. Jedna iskra: a dedina bola v plameni. Stodole hraničily hneď s domami, rovno pokryté slamou.

Branský založil tehelnu. Najprv chcel, aby sa na útratách súčastnila celá obec jako taká, alebo jednotlivci jako účastinári, ale to nešlo. Postavil ju sám. Lacná škrydlica sviedla niektorých gazdov, i pokryli ňou najprv stodoly, potom staviská. Je to celkom prirodzený poriadok: stodola je viac jako bydlo. Po väčšom ohni ponuknul Branský obci veľkú požičku a ľavné úroky: dostane ju ale len ten, ktorý vnove vystaví svoje strechy pod škrydlicou. Už jich mal. O niekoľko čias červenal sa Žulín jako uvarený rak. Požička sa zmazala v úrodných rokoch, ktoré nasledovaly.

Týmto pretvorením dediny zrastal Branského vplyv tak mocne, že bol dosť silný bojovať proti zastaralým, dedovským hlúposťam ľudu. Tak na pr. kde videl pri stavbe malé obloky nechávať v múri: už tam bol a schytiac čakan, naznačil šírku a dĺžku obloka. Dozeral taktiež, aby izby boly dosť vysoké. Tam kde celkom znova stavali, on sám bežal ku kopaniu základov, nakreslil jednoduchý plán, ktorý sa neprotivil pekným starým zvykom, ale predsa neprotivil sa ani praktickej rozumnosti. Pri novej stavbe nedovolil, aby hospodárske stavy, najmä maštale súvisely s bytmi, jako je to povšedne zavedené.

„Nešanujte tej steny,“ hovoril, „ona vás chráni pred vlhkosťou a smradom!“

Mladšia generácia dediny veľmi snadno pochopovala Branského reformátorské myšlienky, starším imponovalo postavenie Branského. Richtár, Osuský, patril k tej mladšej vrstve, keď aj nie celkom vekom, ale jarou myslou. V ňom si našiel Branský nástroj ku všetkému dobrému — a to bolo šťastie, lebo muž tento bol majetníkom tých najširších a najžírnejších nív.

Z rakovských majerov do Žulína mohlo sa pešo preísť za štvrť hodiny. Ale ráz Rakova, jako menovali zkrátene majere tieto, bol predsa celkom iný.

V Rakove počínala sa dubová hora: všetko bolo čerstvejšie a príjemnejšie. Žulinský sám bol rád, keď nemusel počas svojho pobytu v týchto krajoch usalašiť sa v žulínskom kaštieli, ktorého ráz tak málo súhlasil s požiadavkami a názory novej časodoby. Svetlé vzdušné komnaty nového staviska viac zodpovedaly jeho obyčajom, jako temné, massivne sklepené koridory a izby starootcovského sídla, ktoré ho mimo toho upomínaly na smutné deje rodinné.

Štefan Žulinský mal dobré srdce, ľahkú guvernantskú a guvernérsku výchovu, precestoval celú západnú Europu touristicky povrchne, videl svet cez okuliare bonvivána, a zachoval pri tom nenarušený ráz. To je mnoho. Viac sa konečne nedá očakávať od človeka, pohybujúceho sa v privilegovaných kruhoch; jeho povoľnosť oproti Branskému bola naozaj detinná. On nehral proti nemu nikdy pána, a čím viac skromnosti ukazoval Branský, tým bližšie tisnul sa gróf k svojmu úradníkovi. Branský bol si povedomý svojho vplyvu, ale to nikdy neukázal. Jeho túžba bola, vpratať mladého svetáka do stoličnopolitických vírov, a dokázať mu, že nie v Paríži strovené dôchodky zjednajú mu blaženstvo a spokojnosť duše, ale činnosť vo vlasti a povedomie spôsobeného dobra.

Duša Žulinského bola dobrá a mäkká; nemohlo vystať, že sa skoro ukázaly v nej dojmy ducha Branského. Ale čo, keď všetky tieto dojmy protivily sa naladeniu času. Zvetrelosť vtedajšej spoločnosti nemala hraníc — väčší a silnejší duchovia podliehali. A tak podliehal aj mladý gróf. Branský videl, že lieň, v jakej prežíval jeho pán, nenie zdravý stav, on sa usiloval pritiahnuť ho do práce: otvoril sa úrad podžupanský, veľmi vhodná to príležitosť rozdúchať v grófovi iskru ctibažnosti a tak ho voviesť na skutočnú dráhu skutočného života. Žulinský sa chytil tejto myšlienky, jako sa chytáme novej zábavy. Jemu sa pozdalo byť dušou a pružinou rozsiahlej stolice, pozdala sa mu myšlienka, narobiť zo všetkých obcí samé Žulíny.

Branský sa až teraz dozvedel, že Záhajský seriozne siaha po úrade podžupanskom. Bol celý zarmútený. Zarmútený hlavne preto, že nevediac si vysvetliť pohnútky k takémuto kroku, prichádzal na podozrivé myšlienky.

Záhajský bol chýrečný agent, jehož meno siahalo ďaleko za hranice. On vyťažil zo svojho agentstva veľké summy, ktoré mu dovoľovaly viesť dom, nemajúci páru v stolici. Jako teda príde takýto človek k tomu, aby sa uchádzal o skvelý síce, ale málo výnosný úrad, málo výnosný v riadnych pomeroch, a keď on bol aj v tých časoch úrad so zlatým dnom, predsa nemal dno diamantové, jako maly rozličné agentúry Záhajského.

Hlavnie bolo: Branský dôveroval dobrému srdcu grófa, jeho čestnej povahe a tešil sa, že získa v ňom priateľa a dejateľa ľudu. Záhajský bol syn tohoto sveta. To bolo dosť. Branský nemôhol podporovať kandidatúru Záhajského.

V trudných myšlienkach vybral sa do poľa. Krásne bujné raže klátily a vlnily sa pred ním: práve boly odkvitly a mäkké zrniečka počaly sa tvoriť v bľadozelených klasoch. Slnko sa nížilo k západu. Rozhovor s Annou a Záhajským pobúril mysel Branského. Nepokoj ovládal jeho city, nepríjemný, tušenia plný nepokoj!

„Čože chodíš do domu, ktorý ťa tak rozbúri," hovoril sám k sebe, kráčajúc poľnou cestou, porastenou myšíkom a trávou. Škovránky vyletovaly so spevom z rolí, a z hustej raže volala prepelica: „poďte žať, poďte žať!"

Pred oči osamotnelého pútnika predstavil sa ľadný obraz Anny Bysterskej. Možno, bol by ho nechal obraz tento tak studeným, nedotknutým, jako všetky druhé obrazy, keby nebol mal tak temné úzadie. Od barvy úzadia závisí dojem malby.

Z hlbokých myšlienok vytrhol ho rachot voza. Na malej bričke uháňal Žulinský z Krakovian. Voľky nevoľky musel Branský k nemu na kozlíka.

„Pán gróf počul o novej protikandidatúre?" zpýtal sa Branský.

„Čul som v Krakovanoch," odpovedal Žulinský švihnúc ponad kone bičom, až sa počaly hrdo zpínať, „a teší ma, že mám príčinu odstúpiť od diela. Veď to nie pre mňa."

„Nie snáď pre vás, ale pre nás, pre stolicu, pre ľud, pre dobro, pre myšlienku!"

„To môže všetko i Záhajský vykonať, čo mne ukladáte. A konečne, veď len nechcete, abych proti nemu prepadol! Mám čas."

„Dľa vašej vôle. Verte ale staršiemu, jestli smie prehovoriť v tejto veci."

„Nuž?"

„Nemáte času nazbyt. Kto chce byť činiteľom vo verejnom živote, kto chce pozdvihnúť svoj obzor na vyššie stanovisko, kto chce zjednať si ku zvučnému menu zásluhy, ten možno utratí na veselom pôžitku mladých liet, ale ten nesmie pôžitky tieto vyšše klásť, jako život, jako svätú úlohu života."

„Zase zle, zase trpko," odpovedal skoro mrzute Žulinský, „veď i mne odporné je gazdovstvo naších stoličných klík. Ta ale nepatrí Záhajský. On je tvorcom samostatným svojho blahobytu, čoby teda nemôhol byť tvorcom dobrých pomerov v širšom obecnom živote? A konečne, veď vo mne niet žiadnej garancie!"

„Vo vás je garancia!"

„Jaká?"

„Česť!" prehovoril sucho Branský a pozrel zádumčivo do dialky.

Vozík zastal pred panským domom v Rakove. Gróf zoskočil z bričky a hodil opraty do rúk sluhových.

„Čakám vás na čaj, pane správca," preriekol zdvorile a vybehol hore schodami do poschodia. Branský odbaviac čakajúcich robotníkov, poberal sa za ním. V izbách mladého grófa nebol ten prílišný prepych jako v letohrade Záhajského: ale dýchalo tam všetko vkusom a pohodlnosťou. Cez otvorené obloky vial svieži večerný vozduch. O chvíľu paril sa na stole čaj.

„Nie, nie," pretrhol tichú zádumčivosť Žulinský, „vy sa mýlite v nás! My sme ľudia celkom z druhého sveta, jako vy, žiaľbohu, nie z tak krásneho. Vy žiadate od nás prácu a službu k dobru vlasti, k dobru ľudu? Nie. My slúžime síce tiež, ale len samým sebe. Naša pôda, na ktorej sme doma, je egoismus. Nachádzajú sa síce aj medzi nami snílkovia, ktorí sa odtrhli od tejto pôdy: čo sa stalo? Oni zostali viseť medzi nebom a zemou: mohamedovské rakve. Rakve sa vznášaly síce, ale chovaly v sebe predsa len mrtvoly."

„To je veľmi prísna kritika! Sú úlohy, ktoré Boh jedine na vás sveril. Že ste vy, milostivý pane, tieto úlohy náležite pochopili, dokazuje Žulín, dokazuje všetko, čo sa okolo vás deje. Prenesenie takéhoto blahodarného vplyvu na širší okruh, to je povinnosť, to je sväté naše povolanie!“

„A my zostaneme predsa len laikovia! Jediné pole, ktoré zodpovedá nám, je diplomacia, lebo ona korení v tom samom egoisme, ktorý je naším živlom. Vaše potreby, vaše túžby, vaše myšlienky sú idealisovaná skutočnosť, sú vysoká pravda: my sme náter a lož. Barva nenie hlavnou vlastnosťou železa: ona slúži len k tomu, aby povrchný pozorovateľ z ďaleka rozoznal železo od skaly alebo dreva. Tie vlastnosti, ktoré robia železo tým čím je, ležia hlbej, skryté sú vo vnútornosti kovu. My sme barva, my sme náter. Vnútornosť ste vy. Nie som demagog ani dľa citu, ani dľa rozumu. Rád som v postavení, ktoré ma vyvyšuje, ktoré mi poskytuje pôžitky zjemnené, ale smiať sa musím, keď počúvam o veľkých úlohách aristokracie vzhľadom na vlasť. Bože môj, naša vlasť je nám tak cifrou jako pekná šata. My sme vlastenci tam, kde môžeme koketovať s naším vlastenectvom, my sa rozpomíname naň len v cudzine, kde nás robí zaujímavými, exotickými. Renta, tučná renta z majetkov je naša vlasť.“ Žulinský sa hodil do pohovky a trpký úsmev hral mu na ústach.

„Neráčte stav váš porovnávať so stavom výdelkárov a úžerníkov. Myslím, že medzi oboma klenie sa prepasť, veľká prepasť. Viem, že je každá aristokracia veľmi dostupná kosmopolitickým názorom, viem, že jednotliví jej údovia priznávajú sa zásade: ubi bene! Ale to sú predsa výnimky. Vo svojej skutočnosti zostáva predsa aristokracia soľou a korením zeme, representantom ideálnych túžob, kvetom a vôňou národa! Nekrvácala ona za neodvislosť, nepracovala ona na stavbe svatého oltára otčiny? Nenie ona podporou umenia, ktoré vyháňa hluk dielne a rapot každodenného života? Neprechováva ona vo svojom lone historické pamiatky národného života? Ona je jemným odbleskom vnútorného bytu, obrazom celistvosti a zárukou budúcnosti! Ona má úplné oprávnenie svojho jestvovania, a preto jestvuje a účinkuje. Ona je živým organismom, v ktorom sa prúdi krev naša, a preto voľky nevoľky rastie a kvitne.“ Branský prešiel v rozčulení rukou po brade a vypil do dna šálku čaju.

„A všetko základom púheho egoismu,“ preriekol živo mladý Žulinský, zapalujúc si vonnú cigarettu. „Pozrite na naše pomery: kde že najdete plnenie tej svätej povinnosti. Naše prvé rodiny rozpoltené sú na dva tábory, nie snáď základom zásad, ale základom intrigy a lže. Dve stránky bojujú o jestvovanie. Jedna padne, druhá víťazí, ale tu i tam najdete repraesentantov tých samých rodín. Jaká to vypočítavosť! Náš egoismus je tak všemohúci, že nedovolí, aby sme stavali na jednu kocku. Niet u nás tej zápalistej junáckosti, s ktorou trpia ľudia za ideu. My sme s Bohom za dobré, a s čertom sa pohnevať tiež bojíme. Kto sa opováži nadišputovať nám vysoké úlohy? A preto je marná vec priahať nás do pluhu práce. Každá čestná práca požaduje sebazaprenie. Slovo „sebazaprenie“ marne hľadať budete v gothaickom kalendári. My netrpíme v našom kruhu slovo „idea“! Možno nám ho nanútiť, nabásniť: ale keď prestane nutnosť, keď sa končí báseň, zase klesáme, jako prázdne mechy do našej sebeckej ničoty!“

„A predsa sú hotoví magnáti naši ku prijatiu ťažkých úradov, a celkom oprávnene!“

„Úrad v naších rukách mení sa v šport. Áno, to je naše povolanie: šport. Náš cit je šport, naše maecenáštvo je šport, naša dobročinnosť je šport! My si robíme zo svätých citov ľudských šport!“

„Mohol bych to príkladmi podvrátiť.“

„Nechajte príklady: ony nič nedokážu. Mnohí požičali magnátske mená svoje cudzím činom, cudzím dielam. Odblesk nemenovaných činiteľov obrúbil zlatou aureolou cudzé címery. Je to len odblesk, skutočne boli to iní, boli to ľudia bez címerov, ktorých pávové perá okrášlily magnátov! Veď konečne najde sa prípad, kde pochybil brat náš svoje sportmenské povolanie. Tým ale samým prestal byť naším bratom.“

Mužovia sa zamlčali. Cítili, že jich sily sú

asi rovné, a nádej na víťazstvo bola malá na oboch stranách. Preto nastalo prímerie.

„Ale o odstúpení z kandidatúry predsa vážne nepremýšľate?“ tázal sa priamo a prísne Branský, pohladiac rukou svoju krásnu dlhú bradu.

„To ukáže moja návšteva u Záhajského,“ odpovedal sucho Žulinský a zívnul.

Branský sa odporučil. Prijdúc do svojho bytu našiel na svojom stolíku malý lístok. Už na adresse poznal ruku Anny Bysterskej.

„Ráčte nás zajtra istotne (toto slovo bolo trikrát podčiarnuté) navštíviť. Žiada vás o to sirota Anna.“

Divné city povstaly v hrudi Branského. Ruka jeho sa triasla, keď opäť zavíňal lístok do obálky.

V.

Abrahám Diamant prechádza sa nepokojne po izbe. Jeho šedivá brada je rozpôltená na dve čiastky, malé šedé oči behajú nepokojne pod hustým obočím. V izbe má zapálené dve sviece, lebo sa blíži predsobotný večer. Dutým mrmlotom modlí sa svoje modlitby, ale jeho modlenie naskrze mu neprekáža v starosťach o nesčíselné špekulácie, ktoré mu dňom i nocou šumia hlavou. Z podomového kupca so zajačími kožkami stal sa z neho bohatý špekulant, a čo viac aj krížik zdobí jeho kabátovú dierku, ktorý si „zaslúžil“ počas ťaženia do Romanie našich vojsk. Veľké mlyny na okolí pracovaly za dvadsať rokov len preňho. On vlákal majiteľov do svojho úžerníckeho saku, úbohé obete sa hádzaly, metaly v ňom jako rybky, ale čím viac sa hádzaly, tým viac sa zamotávaly do jeho zradných očiek. Ľudia sa ho báli, a čím väčší bol strach, tým viac obetí požadovala jeho záhubná hladovosť. V Krakovanoch pustly domy, množili sa žobráci. Strach, ktorý pred ním cítily obete, sdelil sa aj jemu. On po západe slnka nikdy z domu nevychádzal, ba i za dňa nezjavil sa nikdy sám vonku. Mnohé hrozbopisy dostal písané ľuďmi, ktorých on na mizinu doniesol, a to ho robilo nervósnym. Blahový! On mal vedeť, že žije v kraji, v ktorom ľudia ožobráčení nezvyknú brať pomstu, kde trpelivosť nemá hraníc, kde ľudia bez reptania hynú ako lístie na jaseň.

Zákon nemohol pristúpiť tomuto človeku, lebo on ho znal a vedel mu popredku vyhnúť. Konečne mal priateľov aj medzi tými ľuďmi, ktorí boli povolaní zákon exekvovať. A veď on bol ten chlap, ktorý celkom zákonne jednal; on požičiaval, žaloval zákonne, dral zákonne a vyhadzoval ľudí z majetkov pomocou zákona. A mal pri tom peniaze. On to síce neukázal. Zovnútorne žil skúpo, nepriał sám sebe, jeho vlastný syn Levi, šuhaj trochu ľahší, nesmel sa mu ukázať na oči len preto, že narobil jako gymnasiast 50 zl. dlžoby; zato ale jeho požiadavky rástly jako huby po daždi. Jedna požiadavka porodila druhú, a tak to šlo až do nekonečna. Jeho hlas bol mäkký, úlisný, a slovo „svedomie“ bolo stále na jazyku, asnáď už len preto, že sa v prsiach nenachádzalo. Náboženské obrady držal prísne, v sobotu nebral do rúk peniaze, nefajčil a presedel na dlhý deň celý určený čas v pokaní, plači a nervosnom kvílení.

Zato ale beda bolo obeti, ktorú popadol do svojich driapov. Chúďa vykrvácalo. Tam neznal milosrdenstva. Každé predlženie sroku pokropené bolo krvou a slzami dlžníka, a on to menoval dobrotou srdca. Macaulay hovorí, že v modernom štátu niet väčšej moci, jako moc veriteľa nad dlžníkom. Túto moc využíval Diamant až do poslednej kvapky, nie naraz ale postupne. Vyzeralo to tak, jako s tým myslivcom, ktorý chcejúc svojmu psovi odťať chvost, z milosrdenstva odtínal mu ho po kúsku, aby ho to naraz veľmi nebolelo.

Mrmle Diamant svoje temné modlitby, keď tu zrazu počuje pred domom dupot koňský a rachot koča. Jeho umelé ucho rozoznalo, že sa koč zastavil pred červenou bránou jeho domu. Celý chlap bol jako vymenený. Nábožný náter zmizol, a starý úžerník zjavil sa v svojej opravdovej podobe. Pozorne počúval; jeho šedé malé očká behaly rýchlo sem i tam, krok stal sa spešnejším a celá postava nabyla živosti a pružnosti. O chvíľu klopal niekto na dvere.

Vnišiel Záhajský. Abrahám sňal rýchlo čiernu čiapku, ktorá pokrývala lísinu jeho hlavy, shrbil sa a podošiel k príchodziemu.

„Veľkomožný pane, vítam, vítam! Čo mi dalo tak neskoro tú čestnú príležitosť, videť veľkomožného pána?“

„Pane Diamant, mám s vami ešte dnes vážnu obchodnú záležitosť, či si smiem sadnúť?“ temným hlasom vravel Záhajský a nečakajúc na dovolenie, sadol na diván, ktorý sa nemôhol pomenovať čistým.

Abrahám pritiahol k nemu stolec a sadol bez toho, žeby sa jeho shrbená a devótna postava bola premenila. Len v šedých očiach zablyskol tajný oheň.

Oko je naozaj zrkadlo duše: je to stará výpoveď sto a sto ráz nastolená, a predsa študium oka obmedzuje sa až do dnes na anatomické a optické zjavy, tá psychologická stránka ľudského oka pozorovaná a študovaná bola poetom, ale málo, aspoň nedostatočne exaktnými vedomcami. A predsa je oko hlbšie studium, jako mnohé iné predmety, vedou obrobené a vyčerpané.

„Zajtra vyprší moja zmenka,“ pokračoval Záhajský, „ja nemám na teraz peňazí, abych ju vymenil!“

„To nič nerobí, veľkomožný pane, to nič nerobí — načo sa unúvať pre takú maličkosť, načo sa unúvať!“ Diamant rád opätoval svoje sady, ktoré prednášal trhano, a jednotlivé slová spešno vyslovujúc.

Záhajský ani nedopočul jeho reč a pokračoval: „A k tomu potrebujem peňazí, mnoho peňazí a to hneď.“

„K službám, pane veľkomožný — ale dnes — už sa počal sabbat — viete, že som nábožný, prísny človek — nemožno mi dnes urobiť obchod.“

„Ale ja peniaze musím mať,“ povedal prísno Záhajský a zodvihnul sa z pohovky, nevdojak oprašujúc rukou svoje šaty. Slovo „musím“ preriekol drsne, s veľkým dôrazom.

„To je nešťastie, veľké nešťastie,“ blabotal žid, „ja rád slúžim veľkomožnému panstvu, ale keď Bôh zakazuje, ľudia sa musia podrobiť.“

Záhajský neriekol nič, stal, vytiahol cestovný kalamár, pero a zmenkovú blanketu. Nebol to prvý obchod s Abrahámom. Znal on tohoto úžerníka tak jako málo kto, vedel, že mu je zaviazaný a nebál sa jeho rečí.

„Koľko robí vypršaná zmenka?“

„Desať tisíc, desať tisíc, jako groš, veľkomožný pane.“ Drkotal Diamant a zpustil hlavu hlboko medzi plece. Vyzeral jako stelesnená číhavá zvedavosť. Kočka tak hľadieva do otvoru kanálového, v ňomž sa tmolia potkani.

Záhajský počal vypĺňovať zmenku. Abrahám sa napriek svojej shrbenej postave vypínal a žmurkal, aby môhol videť čo asi píše Záhajský. Lacné sviece smutno osvetlovaly túto podivnú scénu. Kyvadlo starých hodín ťukalo duto a pravidelne.

Zvedavosť Diamantova bola zbytočná. Veď sa to mal skoro dozvedeť.

„Dáte mi hneď pätnásť tisíc zlatých; stará zmenka robí desať tisíc, dohromady dvadsať päť tisíc. Koľko mám písať?“

„Ale veď nemám, kde bych vzal ja chudobný človek toľkú summu, veď len ráčte považiť.“

„Ja nič neráčim, nič nepovažujem. Teda nechcete?“

„Ach veď som to nepovedal! Len sa neráčte rozhnevať, veď to nebola moja vina, že slová moje urazily veľkomožného pána.“

„Koľko mám písať?“ pýtal sa ešte raz Záhajský, vyplňujúc medzi otázkou blankety nepodstatné a stereotýpne čiastky.

„Desať tisíc a patnásť tisíc, pane veľkomožný? Robí dvadsaťpäť tisíc! Bože môj, jaká veľká to summa; kde to posberať! Veď to nenie možné! A tak hneď. Veď je to veľký strach!“

„Koľko mám písať?“ opýtal sa Záhajský; netrpelivosť a zimničné rozochvenie ovládalo celkom jeho mohutné telo. Temné jeho oči pláły hrozive. Tak málo kto požičiava peniaze.

„Na tri mesiace, ale len na tri mesiace! Píšte teda, píšte, veď keď napišete, nemusí byť summa tu, jako by ju z rukáva vytriasol! Píšte tridsať tisíc, na tri mesiace, hovorím na tri mesiace.“

Záhajský nehovoril ani slova a vypísal sumu tridsať tisíc zl. číslicami i slovami.

„Starú zmenku!“ zavolal sucho. Zas bol tichý a vážny. Žid vytiahol z bočnej kapsy dlhého kaputa zamastenú torbu úžasnej veľkosti a roztvoril ju.

„Vezmite si sám, vezmite si sám! Ja nesmiem, Bôh by mňa ztrestal! Tuto v druhom priečinku, hneď na kraji! Vezmite pane veľkomožný! Ale najprv prosím o nový vechsel. Tak veľké peniaze, a ja chudobný žid¡"

„Tu máte!" S tymito slovami pošupal Záhajský ešte mokrú zmenku na druhú stranu stola. „A teraz peniaze sem!"

Diamant zavrel torbu a vzal do trasavých rúk nový dokument, prečítal pozorne celý od počiatku až do konca, sohnul sa a nasbieral rukou prachu zo zeme a posypal listinu.

„Pohľadám, veľkomožný pane, pohľadám," preriekol, „len prosím o malú trpelivosť," a s tým odišiel do bočnej izby. Tam očítal peniaze, vložil do torby a vyšiel zase k Záhajskému.

„Sám nemôžem, sám nesmiem peniaze do rúk chytiť: ráčte byť tak dobrý, vezmite si sám."

Záhajský vyňal z torby veľký chomáč bankoviek a chcel jich očítať na stole. Musel sa usmiať nad farizeom týmto, formalitu prísne zachovávajúcim.

„Jaj vaj! Nie tu na tomto sabatnom stole! Bôh by mňa trestal, boľastne trestal!"

„Ale na mojom nesabatnom kolene hej?" zabručal Záhajský polo s humorom a počal čítať na kolene peniaze. Čítal rýchlo a zručne: starý majster.

„Veď tu chybí 500 zl., jako ste to čítali?"

„Chybí? Nemožno! Jako môže chybeť?"

„Chybí, chybí!" A pred očima úžerníka čítal Záhajský ešte raz peniaze. Tento hľadel na ruký Záhajského jako jastrab, za každým pohnutím ruky mihlo sa jeho oko. Žid prosil storáz za odpustenie! Prezretie, chyba! vyhováral sa.

Doniesol z bočnej izby zase chomáč bankoviek, ale už v ruke. Zabudol na formalitu. Bolo jich len za 400 zlatých.

„Ale veď zase chybí stovka Abraháme!"

„Veľkomožný pane! Dnes sabat, a ja veľký spáchal hriech — sto zlatých za hriech nenie veľa! Uznanie, prosím, uznanie, veľkomožný pane, chcem mať predsa pamiatku, kedy som prvý raz prehrešil sa proti Bohu." Abrahámovi vyšly na čelo krupaje potu.

Záhajský sa opovržlivo usmial, schoval peniaze do bočnej kapsy a stal. Abrahám ho odprevádzal s poklonami a devótnými slovami. Kone pred domom Abrahamovým netrpelivo hrabaly kopytami pôdu. Záhajský nepočúvajúc na slová židove, hodil sa do voza, kočiš šľahol do koní, a o chvíľu ozýval sa dutý rachot uliciami krakovianskými.

Abrahám Diamant vrátil sa do svojej izby, osvetlenej dvoma sviecami! Jeho celá tvár sa usmievala. postava bola zprimená. Z devótneho starca stal sa šmahom seba povedomý muž. Oči sa mu blyštaly, prse dmuly. Počal znovu pretrhnutú spevnú modlitbu. Ale tóny tohoto monotónneho spevu neboly viac tak melancholické, plačúce, lež vynuly sa jaksi hymnicky veselo z pŕs starého úžerníka. Jeho ruky boly veľmi pohyblivé! Raz zdvihol pravú ruku až k uchu a triasol ju, že prsty jeho splývaly rýchlym pohybom v celok, pri tom jeho hlava bola na pravú stranu naklonená, oči polozažmúrené. Nato si sadol za stôl a knísal sa krčovite, pravidelne jako kývadlo jeho starých hodín. Potom otvoril svoju torbu a s trasúcou rukou vytiahol z nej starú zmenku na 10.000 zl. S laskavou a tichou radosťou hľadel dlho na ňu.

Medzitým hrmel Záhajského voz k vínohradnému letníku. V letníku stála veľká makaová banka, pri ktorej sa frajla Apolonia živo súčastňovala. Ináč pozostávala spoločnosť zo samých mužských. Vo fauteli driemal Haštal. Masloň dával banku a vyhrával. Nemec, zakúpený majiteľ pozemkov, menom Hexner, bol už čistý jako rybie oko a nevedel pochopiť svoj „pech." Kaprossy bol červený jako rak, jeho hlboké rapiny zdaly sa byť malými barinkami krve: len jedno nebolo k rozoznaniu: pochádza-li tá purpurovitosť od náruživosti karbaníckej, lebo od tuhého vína, ktoré stálo pri ňom na stoličke pre usporenie miesta na stole.

Záhajský vstúpil do dvorany a šiel direktne k stolu.

„Bank!" zavolal flegmaticky a prikryl statnú kopu peňazí rukou na znak, že berie celú, lebo platí celú.

Masloňa trhlo. On bol už istý veľkej výhry, ktorá prišla takto nemilo bohu zase pod otázku.

Avšak nechcel sa dať tak rýchlo zbalamútiť a miešal zimnične karty.

„Ráčte presňať!“

Záhajský buchol hánkami ľavej ruky na kôpku karát.

„Môže ísť.“

Záhajský vzal dve karty a restoval.

Masloň nemal s dvoma kartami dosť. Vytiahol totiž piatku. Povedomá, tichá tvár Záhajského svedčila, že veru musí mať viac. Kupoval. Prišla na piatku šestorka.

„Vyhrali ste,“ riekol s úsmevom Záhajský, „lebo mám len dve.“

„Prehral som,“ povedal smutne Masloň a hodil karty nazpak na kôpku. Záhajský sobral zo striebornej tácky peniaze a celá spoločnosť stala od karát. Volali už k večeri, ktorá bola skvelá, rujná a dlhá, jako obyčajne. Apollonia Skálky bola vo svojom živle: lebo tam neboly panie ani devy. Ona sa najradšej bavila v mužskej spoločnosti. Kúrila cigary, upíjala víno a pomáhala rozpusteným pánom v rezkých šprýmoch. Masloň bol zlej vôle, a mal k tomu dostatočnú príčinu. Služnovský plat nestačil, a čo bolo ešte horšie, ani úrad a jeho športle.

Báj Promethea.

Z výšin jasných na prach
Zeme tytan hľadí,
A na nej žiaden nách,
Žiaden obraz zlatý.

Jesto na nej kvety,
Ale jasný dej nie,
A jej biedne deti,
Postavy hlinené!

V postavách hlinených
Nieto žiadnej jari,
Najviacej, ak sa v ních
Zvieracia krev varí.

V zraku tytana stesk —
A zase odvaha,
A v nebesia pre blesk
Pre posvätný siaha.

Zraky dvíha k nemu,
Okov tuhý vidí
Ku boku skalnému
Kavkaza pribitý.

Zraky dvíha k nemu,
A vidí samého
Seba ku skalnému
Kavkazu skutého.

Zraky dvíha k nemu,
A hruď vlastnú ziera,
Jak mu ju skutému
Čo deň sup vyžiera.

Zraky dvíha k nemu,
Vidí ho, i ten súd,
Určený smelému,
Čo sa ho smie dotknúť.

V zrak nevracia sa stesk,
Nemizne odvaha —
A v nebesia pre blesk
Pre posvätný čiaha.

. . . .

„V hline tej moja tvár,
V hline tej moja hruď,
A ako nemá žiar,
Hruď k oblakom peruť!...“

* * *

Na kavkazskej stráni
Desný sa koná súd,
Tytan tam skovaný
Nerozborných do pút.

Z hrudi krev mu zviera
Vrelá po skaline.
Denne sup ju sžiera
. . . .
„Lež lúč zlatá v hline!“

* * *

Ja spievam, myslíte,
Dávnovekosti báj:
Oj, nie, len pozrite
Slovenský na náš kraj.

V kraji tom slovenskom
Žiaľne to vyzerá,
Promethea sa v ňom
V skutočnosti báj hrá!

Tytanovia statní
I nad ten kraj stáli,
„Blesk nebies posvätný“
Vzali a rozžali.

„Blesk nebies“ — osvety
Krásne je brieždenie,
Láskou ku svojeti
V národe vzbudené.

Desný súd je vďak ten,
Čo tí hrúzno vzali,
Osvety pochodeň
Rodu čo zažali.

Nie nevďak, že rod jim
Z hrudi uchvátili,
Lež že jim ho starým
Nešťastím ubili.

A kedy zaznieva
O novej vesť rane,
To sup Promethea
Hneď na hruď jim sadne.

A v srdci, v ktorom rod
Tak draho milujú,
Dravca pazúrov hrot
Zúriaci zle — čujú.

Keď zlá vesť hovorí,
Jak drahá rodina
V smutnom hynie hôri,
To hruď jim roztína,

Zlá vesť chodí čo deň,
Čo deň hruď vyžiera,
A nikdy dravec ten
Nemešká, nezmiera.

Koná sa desný súd
Na Tatier skaline:
Bože, daj tiež reknúť:
„Lúč zlatá je v hline!“

D. Z. Lauček.

Nepokojný odpočinok.

(Pokračovanie.)

II.

Ten posledný rozhovor pani Kvetnickej s pánom Adamom Černým, neminul bez stopy a následkov. Trebars to i nedala poznať, ale bola ona veľmi prísnou pozorovateľkou, a vzdor svojim slabým očiam neušlo jej ani najmenej, že pán Černý niekoľkoráz zmenil barvu; že čelo jeho hneď zamračilo hneď zase vyjasnilo sa, a že to jeho nápadné predkladanie jistých otázok, a menovite patrné zarazenie sa pri mene „Herminy“ nestalo sa bez všetkej príčiny. Ani to konečne len „mimovoľné vyklznutie otázky,“ ako on riekol.

„Jisté je, že dve veci dojem urobily na neho. Po prvé, zpomenutie nášho otcovského domu, a po druhé, meno „Hermína.“ Ale ako to všetko súvisí?“ lámala si pani Kvetnická hlavu. „To je tá hádanka, ktorú by som veľmi rada riešila. Dosiaľ z ničoho nezpozorovala som, žeby bol známy v tomto meste. A tak sotvy tu kedy býval. Veď je cudzincom. A predsa náš bývalý dom znať musí. V tom dome muselo sa niečo takého udať, čím i on bol, a to dôkladne, dotknutý. A že to niečo zase stálo v úzkom spojení s Hermínou, to nepodlieha pochybnosti. Až dosiaľ mám v rukách nitku, ktorá sa veľmi poriadne snuje. Ale ťažko ju ďalej nadpriadať, háči sa. Či tá Hermína bola moja sestra lebo nie? či to, čo dojalo ho, stalo sa kým naši rodičia žili, lebo pozdejšie? na to neznám odpovedať. Tu už tratím niť, ktorá by ma vyviedla z nejistoty. Avšak i potom, keď rodičia naši pomreli a keď tento dom dostal nového majiteľa, mohla žiť v ňom osoba, ktorá nosila meno Hermíny. A vskutku, veď keď som sa ja sem nazpät presídlila, najstaršia dcéra Z. menovala sa Hermínou, ktorá o nedlho za tým v najkrajšom veku života zomrela. Či táto smrť mala toľký dojem na neho? Kto že mi už teraz objasní pravý stav vecí? Jeho opýtať sa? ani za celý svet. Veď už zpomenutie toho mena zlý dojem urobilo, priama otázka by ho neomylne urazila a rozhorčiť musela. Veliká je zvedavosť moja, to netajím, ale nechcem, aby ukojená bola za cenu jeho rozhorčenia. — A konečne, nebolo by vari od veci, keby som sa zrovna obrátila na sestru a zpýtala sa jej: či zná Adama Černého? Tá mi môže podať najlepší a najspoľahlivejší výklad. Áno, tak urobím, dobre že mi to napadlo. I tak poberám sa jej písať, aby mi na niektorý čas poslala Kamilku sem. Dobre, pri tej príležitosti to urobím a dozviem sa spoľahlivej pravdy. Tie myslienky ma len nepokoja.“

Tento úmysel upokojil pani Kvetnickú a jej ešte vždy pekné čielce vyjasnilo sa z trud-

ných myšlienok, ktoré nakopily boly mraky na ňom. Uspokojene pracovala ďalej, pletúc punčochy. Ale to uspokojenie netrvalo dlho. Zase nové myšlienky zaujaly jej mysel.

„Ak ale je tá Hermína moja sestra,“ prehútavala ďalej, „keď mi i prezradí, že je tomu tak, či s tým získam niečo? Na ostatok, ak sa nie najlepšie rozišli, a na to poukazuje nevrlosť jeho, tak nevyhovie prosbe mojej a nepošle mi ani Kamilku ak zvie, že Černý u mňa býva. Nebude chceť, aby sa s ním sišla. Hm! to je nový hák. A predsa viacej mi záleží na tom: sem dostať Kamilku, nežli na výskúmaní jeho tajemstva. Tedy opatrne, aby som nepokazila zvedavosťou svoje ďalšie zámery. Sestre ani slova, ani o ňom, ani o mojich zámeroch.“

Toto bolo ďalšie rozhodnutie sa pani Kvetnickej. A pri tom ostala. A vari dosť múdre.

Pani Kvetnickú to veľmi rmútilo, že je ten jej spoluobyvateľ taký zádumčivý, tak málomluvný, a z toho zatvárala, že nejaký bôľ vývodí v srdci jeho. Tento rozohnať, alebo aspoň umenšiť želala si veľmi vrele. Ale ako? ona starká dobre cítila, že neodstráni od neho tú zarytosť do seba, to vyhybovanie každému styku s ľuďmi, od ktorých zakúsil pravdepodobne mnohé zklamania a preto zanevrel na celý svet.

A ešte i tá tichosť v dome podporovala jeho zádumčivosť. Mimo neho a nej len stará slúžka Zuzka bola ešte v dome. A táto trojica veru nijako nehodila sa k nejakej veselosti.

A keď o tomto všetkom premyšľovala, napadlo jej, že tu jinej pomoci niet, nežli rozmnožiť počet obyvateľstva.

„Keď príde do domu,“ hovorila sama k sebe, mladé, veselé dievča, hneď sa to všetko zmení v ňom. Jej spev, jej štebotavosť, jej veselosť musí mať dobrý účinok. Veď je veselosť veľmi chytľavá. Znám to po sebe. S veselými som hneď i ja veselou. Čiby vari len on bol nedostupným? Nie! nie! to nie je pravdepodobné, nie je možné. Muž, v najlepšom veku, veď ešte nepoznať bieleho vlasa na jeho hlave lebo v brade. Eh! on je taký zádumčivý, že ho neznám rozveseliť. Že nemá ničoho, nikoho, ktorý by bol v stave vyvábiť úsmech na tvári jeho. Že neobcuje s tunajšími pánmi? k tomu môže mať svoje dôvody, ale žeby sa on nechcel povyraziť a rozveseliť v dome? to veru, a čoby mi i riekol, neverím. Taký priateľ kvetov, ako on je, ten musí byť priateľom i veselosti. Kto miluje kvety, nemôže byť zlým človekom, a kto nie je zlým človekom, ten nemôže nenávideť krásu, mladosť, živosť a veselosť. Nech hovorí kto čo chce, ja som presvedčená, že je tomu tak a nie jináče. Tedy Kamilka musí sem. Ona bude tou mladosťou, živosťou a veselosťou v dome, a ak sa na matku naozaj udala, ako mi táto píše, tak nebude chybovať ani krása. A konečne, kto to vie, čo sa môže stať. Pred rokom mi sestra písala, že veru tam u ních veľmi zlé sú výhľady pre Kamilku, sedemnásty rok už vraj minúl, a mladých ľudí tam nedostatok. Veru, veru tešilo by ma veľmi .... no veď uvidíme!“

A pani Kvetnická sadla ku stolíku a písala svojej sestre list, v ktorom ju žiadala, aby jej čím skorej poslala Kamilku.

„Vieš, sestra moja, dobre,“ písala medzi jinším, „že som ja o celých dvadsať rokov staršia ako ty, a tak blížim sa už veľmi, veľmi k tomu poslednému určeniu človeka. I nahliadneš, že je odôvodnená moja žiadosť poznať mimo teba jedinú pokrevnú na tomto svete a spolu dedičku toho mála, čo svojím nazývam. Sláva Bohu, teraz po železnici nie je to veľmi ťažká vec prísť sem. Dávno túžila som po objatí dcéry tvojej, ale dosiaľ všemožne udusovala som v srdci svojom vysloviť pred tebou túto moju vrelú túžbu, ale dnes rozhodla som sa ku kroku, ktorý, tak som presvedčená, len k dobrému poslúžiť môže dcére tvojej a mojej neznámej síce dosiaľ osobne, ale za to vrele milovanej Kamilke. Domácnosť moja nenie skvelá, ale všetko možné vynaložím na to, aby nenudila sa pri svojej starej tetke, ale našla tu milú a príjemnú zábavu. Znáš naše mesto a tak mi netreba ti mnoho o tom písať, že mladej panne poskytuje mnoho príjemných, ušlechtilých zábav, a spojenie moje s prednými rodinami otvorí jej dvere do všetkých domov, a presvedčená som, že všade radostne uvítanou bude. Preto, drahá sestra, čím skôr

mi ju pošli, bo túžim po nej. Čo najskorej čakám tvoju odpoveď, ktorou mi neomylne oznámiš vyplnenie mojej prosby; a nie menej teším sa nádejou, že za tvojim listom čo najskôr príde Kamilka, abych ju na svoje srdce pritisnúť mohla."

Keď pani Kvetnická napísala a zapečatila list, vstala s tak uradostenou tvárou, ako od dávna nie. A aby asnaď nenapadlo jej ešte zjinačiť úmysel, hneď poslala s listom Zuzku na poštu. Tam raz oddaný list nevydajú zpät. Nech tedy tajde.

Vyšla do zahrady. Tam prechodil sa pán Černý, dozerajúc na svoje kvetinky. Odkvitlé odtrhoval, aby nezavadzaly kvitnúcim, uväzoval tie, čo samovoľne odlučovaly sa od jiných, a pri tom čistil jich od škodného hmyzu, ktorý obyčajne najkrajšie kvietky voliť si zvyknúl za obeť svojej nenasytnej pažravosti.

„Ak bych smela pomáhať!...." preriekla ostýchave, ako by si netrúfala smele hovoriť pani Kvetnická.

„Ach, milosť pani! o tom, či ráčite smieť, tu reči nemôže byť. Ja som veľmi povďačný za to, že ste mi laskave dovolili hospodáriť v tejto zahradke, ako vo svojej vlastnosti. Ale z toho nenasleduje, že bych sa ja smel považovať, za jej svrchovaného pána, ktorému prislúcha právo rozhodovať bezohľadne v nej. Vy ráčite byť paňou, ja som len..."

„Nie, nie, pane Černý," odvrávala ona, „tak to nerozumiem, ani tak nemyslím. Ani to dopustiť nemôžem, že by som ja s tým, čo ste si vy napestovali, rozkazovať smela. Ja sa kochám v kráse kvetín vaších a neváham sa prijať pôžitok jich vône, ale ďalej ani neidem, ale ani ísť nechcem bez vášho privolenia. Veru by ste mi nebodaj dosť divne zaďakovali, keby som vám tak v zlej chvíli začala ničiť a kaziť túto krásu!"

„O tom som úplne presvedčený," odvetil on s lahodným úsmevom na tvári, „žeby to dobrota vášho srdca ani neurobila, ba urobiť nemohla. Ale právo je právo. Ja som bol sluhom spravedlnosti za mnohé, dlhé roky, a naučil som sa šetriť až do najútlejšej podrobnosti práva jiných."

„Neodporujem síce tomu, čo ráčite hovoriť, pane Černý, o práve a o jeho šetrení," odvetuje pani Kvetnická, „ale tak sa mi všetko pozdáva, akoby sme od predmetu sa veľmi oddialovali a prechodili na jiný, ktorý som ja nemienila urobiť obsahom nášho rozhovoru!"

„Ráčte odpustiť, milostivá pani," hovorí po krátkom premyšľovaní Černý, „ale teraz tak sa mi zdá, akoby som nebol dobre porozumel. Neráčili by ste tak laskavou byť a určitejšie mi označiť vec?"

„Veľmi vďačne. Je to celkom jednoduchá vec a pár slovami vybavená," usmievajúc sa, hovorí pani Kvetnická. „Ja som vám ponúkla svoju pomoc pri práci oberania a čistenia kvietkov, a vy prešli ste hneď na pôdu práva. A to, zdá sa mi, nebolo v poriadku. Zaoberanie sa s kvietkami, jich čistenie a riadenie je predsa len neodškriepne vaším právom, keďby i pôda, na ktorej tie kvietky rastú, bola mojou vlastnosťou. A tak —"

„Je to síce celkom základné," pretrhnúl jej reč Černý, „čo hovoriť ráčite podľa každodenných pochopov; ale my máme určité zákony, ktoré dokazujú pravú protivu toho, a medzi tymi jeden zneje, že „kto na cudzej roli seje, alebo na cudzom pozemku stavia, nie sebe seje a stavia, ale tomu, čia je roľa alebo pozemok." A zo stanoviska právneho, je toto zase celkom v poriadku. No a tak je to i medzi nami."

„Nie, nie, a storáz nie!" veľmi horlive ozvala sa pani Kvetnická, „a keďby všetky zákony sveta to hovorily, ja sa držím môjho, ako trúfam, zdravého rozumu a ten mi vraví, že keď pán Černý s mojim privolením v mojej zahradke vypestoval si kvietky, neomylne on je jich neobmedzeným, neohraničeným pánom a majiteľom. No, či nie je tak?"

„Úplná pravda. Súhlasím, a to hlavne preto: že tu hlavné závažie leží v slovách tých: s mojim privolením. Tieto dve slovíčka celkom podstatne menia stav vecí. — Ale, tak mi prichodí, akoby sme my zbytočne prešli boli na suchoparné právne otázky, keď ních v pokoji a dobrej shode požívať môžeme, ako dosiaľ tak i na potom. Ja aspoň nemám ani najmenej úmysel vzdorovať a protiviť sa, jestližeby ste, milostivá pani, s tymi mnou dopestovanými kvetinami podľa svojej najlepšej vôli rozhodovať chcely. V tom ohľade

z mojej strany nikdy a nikde nebude prekážano!"

Pani Kvetnická rozmýšľala za chvíľu, čo on to vlastne hovorí. Až potom, keď zdalo sa jej, že rozumela, odvetila:

„Povďačná som i za to, a to tým viac, že, ako ufám, naša domácnosť rozmnoží sa o jednoho člena a ten možno nebude sa uspokojovať len pohľadom na krásne kvietky, ale — obávam sa — bude siahať i na ďalej."

„Tedy tak? očakávate hostí?" opytuje sa Černý a v tvári jeho zračí sa nemilé prekvapenie. Napadlo mu totižto, či to nebude konečne jej sestra?

Premenu udavšiu sa pri Černom dobre pozorovala pani Kvetnická, ale nedala ničoho znať, lež pokojne pokračovala v reči svojej, keď najprv pevne umienila si v duchu svoju sestru ani nespomenúť, ako i to: že ona žiadala o poslanie Kamilky, celkom jináče predniesť:

„A to bola vlastná príčina, pre ktorú som sa opovážila prerušiť samotu vašu. Moja dobrá priateľka a vrstovnica píše mi, že mi na niektorý čas pošle dcéru svoju."

„Ach, tak!" vzdychnúl Černý a odľahlo mu, akoby mu z pŕs zpadnúl bol mlynský kameň. „Tedy mladú, veselú paničku dostaneme do domu? Pekne, pekne!"

„Ja ju osobne neznám, ale počujem, že je veľmi veselé, živé dievča. A to ma nepokojí!"

„Nepokojí? nuž a prečo, jestli svobodno sa opýtať!"

„Bojím sa, že náš dosavádny pokoj porušený bude. Že tento dom, v ktorom dosiaľ dosť jednotvárne, smutne vyzeralo, podstatne zmení sa, a strach, že pri tom vy, pane Černý, najviac utratíte z vášho pokoja, je čo mňa už teraz mrzí, tak, že som vo veľkej nejistote, akú odvetu dať priateľke!"

„Ach! milostivá pani, neráčteže na mňa ohľad brať, veď som ja nie taký čudák, ako vyzerám. A že nechcem tunajšie spoločnosti, to má svoje zvláštne príčiny. Ale veselosť v dome, tá ma len tešiť bude. Už som pomýšľal zaopatriť si vtáčkov speváčkov, ktorí by mi nahradzovaly veselosť ľudskú; keď ale príde do domu spevavá panna, tým lepšie, zbytoční sú vtáčkovia. A na ostatok, keby už tak veľmi, veľmi zle bolo, že bych vydržať nemohol, nuž ujdem na cesty — pôjdem do ďalekých krajov a vrátim sa až v pozdnú jaseň. Ale ja som pevne presvedčený, že to tak ďaleko s nami nedôjde!"

„Tedy neráčite mať nič proti tomu, keď priateľke —"

„Ani najmenej, ráčte jej len čím skôr, tým lepšie písať. Veď som ja veľmi snášanlivý človek, a čo som i starý mládenec, tak vzdorovitý predsa len nie som, že bych sa neznal sniesť s mladou, vzdelanou paničkou. Ráčte mi veriť, teším sa jej príchodu!"

„Tým lepšie!" myslela si pani Kvetnická a celkom spokojná bola sama so sebou, že to tak opatrne zaviedla, že nepotrebovala ani sestru svoju zpomenúť. A teraz už v dome robili prípravy ku prijatiu nového hosťa.

Asi o týdeň, od tedy čo pani Kvetnická písala bola, došla odpoveď a už na najbližší týdeň oznámený bol príchod Kamilkin.

„Ďakujem Ti srdečne," písala sestra pani Kvetnickej, „že si si zpomenula na moju drahú dcérku a že ju žiadaš poznať. Vyhoviem s veľkou radosťou žiadosti Tvojej, veď viem, že u Teba bude vo veľmi dobrých a spoľahlivých rukách. A ubožiatku, veru zíde sa jej trochu premeny, veď dosiaľ vlastne ani nežila. Ja v jej rokách už som na toľkých báloch brala účasť, že jich ani vypočítať neviem, a ona ešte ani na jednom nebola. Tu nemá kde, a do mesta isť, to je ďaleko a stojí mnoho peňazí. Tam u vás skôr sa toho dožije. Ach, ako rada by som ju ja sama odprevadila, aby som Ťa, vrelomilovaná sestra moja, objať a na svoje srdce pritisnúť mohla, a potom i ponavštevovala tie miesta rodného kraja, ktoré boly svedkom môjho dávneho, sladkého šťastia a ktoré, hádam to i Ty znáš, razom zaniklo, keď som nútená rodičmi ruku podala mužovi, ktorého som nemilovala a ani milovať nemohla pre jeho výstupný, nezbedný život. Život môj s ním bola celá nepretržená rada utrpení a nerestí, ktoré zakončily sa až vtedy, keď ma milosrdná smrť osvobodila od neho. — Odpusť drahá duša, že ťa nudím tymito bôľnymi rozpomienkami, ale zpomenúc naše rodné mesto, mimovoľne mi napadla my-

šlienka, že som mohla byť asnaď šťastnou, keby som v rozhodnom okamžení bola mala dosť odhodlanosti odpor postaviť vôli rodičov. Ale už sa stalo, viac sa neodstane. Darmo túžiť po šťastí, ktoré pre mňa zaniklo v okamžení, v ktorom stala som sa nevernou svojej vrelej, úprimnej, prvej a jedinej láske. —“

Pani Kvetnickej toto boly celkom nové, dosiaľ neznáme veci, čo jej sestra písala, a rozvažujúc o nich, čím diaľ tým určitejšie zdalo sa jej byť jistým, že medzi jej sestrou a Černého zádumčivosťou je nejaká spojitosť. Ktorú pravda ešte dnes určite objasnenú nemala, ale pevne verila, že k svetlu a pravde sa domáha.

(Pokračovanie nasleduje.)

Drobné kvietky.

1.

Nemám ani chaty
Ani perál v zlate,
Iba jedno srdce
Láskou prebohaté.

Ale keď odbije
K obeti hodina
Celé ti oddávam
Slovenská rodina!

2.

Režte nám len režte
Sladkej reči krásy,
Jak zradná Delila
Samsonove vlasy.

Lež keď oslepneme
V mučení a žiali,
Len by sme Vám slávy
Stĺpy nezdrúzgali.

3.

Chudobná som, šuhaj,
jak myška v kostole,
Ale keď zaspievam,
Ozýva sa pole.

A keď si zavísknem
Za našími humny,
Ozve sa mi z poľa
Každý šuhaj šumný.

4.

Frajerôčka moja,
S Bohom mi ostávaj
A za noci pozor
Na hviezdičky dávaj.

Tie jasné hviezdičky,
To sú okná z neba,
Z nich ja budem hľadeť,
Tichúnko na teba.

Z ktorého sa bude
Najväčšmi mihotať,
Z toho budú moje
Oči sa ligotať.

Keď ti potom vetor
Schladí bľadé líčka,
Vedz, to vánok vzdychu
Tvojeho Janíčka.

Keď razom cez nebo
Meteory vzplanú,
Vedz, to moje slzy
Do prepasti kanú!

5.

Tak mi vravievaly
Tie moje krstničky,
Že mi šťastie daly
Do mojej hlavničky.

Nechal som hlavničku:
Primalá: Chlap rastie:
Bože môj, zostalo
V nej i moje šťastie.

6.

Taká je tá mladosť
Jako to jablčko
Peľovým nádechom
Zastreté ľahúčko.

Zotri z neho rukou
Voňavý pel rosy:
Zostane jablčkom,
Lež chybí mu čosi.

7.

Mladosť, zlatá mladosť,
Ty spevavé vtáča,
Voľno tvoje krielo
Svetom si zatáča.

Ani nezvieš: letia
Nad tebou jastrabi!
Beda, vzduchom sňaží
Tvoj páper jarabý.

8.

Lej sa len prúdami,
Ty krev Abelova,
Nech nasiakne tebou
Zem stará i nová!

Keď nasiaknu tebou
Zeme staré kosti,
Omladne i ľudstvo
V láske a milosti.

9.

Sklopila si oči,
Prečo? hanbíš sa ma?
Hanbím i nehanbím,
Prečo — neviem sama.

Ale keď sa moje
S tvojim okom stretne,
Dobre že to srdce
Zo mňa nevylietne.

10.

Hľadá svetlo muška
Na mraku zrodená,
Hľadá lásku mladosť
Svieža, roztúžená.

Muška nezkúsená
Do sviece sa hodí,
Poblúdená mladosť
Rozkošou sa brodí.

Muška ztratí ohňom
Bzučné svoje kriela,
Mladosť dušu zhubí
I zahynie celá.

O. Bella.

Opatrná matka.

Poučný obrázok zo života.

Od *Sama Samoviča.*

Manželia celého mestečka v slabých okamženiach, totiž keď s drahými polovičkami pohašterili sa, vychvaľovali v každom ohľade pani Haluškovú. Ženičkám nepáčila sa táto jednomyslnosť a preto celou výrečnosťou, tomuto pohlaviu vlastňou, odkrývaly slabé stránky vychvaľovanej. Nedarilo sa jim — zaťatosť mužská všetko zlé obracala na dobré. Čo robiť? stíkaly hlavy do hŕby, všetky boly presvedčené o mnohom zlom, čo pri Haluškovej zbadaly, mužskí predsa dôkazom týmto neprístupní zostali, a mužov presvedčiť bola hlavnia vec.

Pani Halušková mala dve dcéry súce na vydaj, zle nikto nesmel o ních hovoriť, lebo držanie jejich bolo naozaj pannenské. Mladí šuhajci radi točili sa vôkol Julky a Marky, boly sbehlé v ihre,*) ba ani v kráse neboly poslednie. Mamky zabraňovaly svojim synkom vyvádzať dcéry pani Haluškovej, ale dľa príslovia, že zakázané ovocie najlepšie chutná, všetky príkazy boly metanie hrachu na stenu.

Najhoršie bolo s pani Kolesárkou, jej šuarny syn Ďurko bol do Julky až po uši zaľúbený a všeobecne sa povrávalo, že si ju vezme. Pani Kolesárka nevedela o ničom, lebo pani sestry neprezradily tú tajnosť a ju len z boku podozrivým pohľadom meraly.

Dlho to nemohlo zostať v tajnosti, šteklivé jazyky boly v nebezpečenstve, že pani Kolesárka dozvie sa nejako z boku a ony z klebetárstva potvárané budú. Táto možnosť a túžba po vyzvedení sa pravdy pohla susedu Škriváukovú úprimným vyzpytovaním veci prísť na koniec.

Sišly sa na ulici obe, po práci idúc.

„Dobré ráno vám, pani sestra,“ volá z ďaleka Škriváuková.

„Ďakujem pekne,“ odpovie Kolesárka, „či ste dobre spali?“

„Keď človek celý deň umorí sa, sladko si pospí. Kamže sa tak ponáhľate?“

„Len sem do sklepu,“ ukazuje na blízky sklep, „nakúpiť všeličo k remeslu.“

„Veď len má človek tých starostí,“ vzdychla si pani Škriváuková, „a keď ešte také zavdá sa, čo pri deťoch každý očakávame.“

„Neviem, čo myslíte, pani sestra, nám nič takého nezavdalo sa.“

*) Slovenský národní výraz pre „tanec.“

„Či nenie ten svet zlostný?“ podotkla Škriváneková s nábožnou tvárou, „každý vraví, že má byť svadba u vás.“

„Hádam môj starý žení sa! Každý večer chodí k Ríľke Steinerovej, bodaj ju aj s pálenkou porantalo!“

„O vašom Ďurkovi hovoria,“ nadštrkovala Škriváneková ďalej.

„To mi je novina,“ zasmiala sa pani Kolesárka, „a kohože si berie? už by som sama rada vedela.“

„Povrávajú, že Julku Haluškovie.“

„Ale tú opicu?“ skríkla rozpálená Kolesárka, „radšej nech si povraz kúpi na hrdlo, ako takto zahrdúsiť sa.“

„Predsa som dobre hovorila, že to nemôže byť pravda. Už sa len nehnevajte,“ odišla uspokojená Škriváneková.

Pani Kolesárka len skromnú čiastku svojho hnevu vyliala v rozhovore na Julku, ostatní si nechala, aby potila sa pod ním Ďurková štica.

„Nuž ty naničhodník,“ oborila sa pani Kolesárka hneď zo dverí na Ďurka, „ešte aj tohto posmechu musela som sa dožiť?“

„Čože robí sa vám, mamka?“ zpytoval sa zdrevenelý Ďurko, opatrne hlavu odťahujúc od matky, aby sa mu nanosiť do štice nemohla.

„Teraz ma stretne Škriváneková,“ pokračuje rozhorlená matka, „a tu dozviem sa, hneď ma malo poraziť, že môj Ďurko pošilháva za Julkou Haluškovie a z toho, vraj, o nedlho má byť svadba.“

„Už si len dozvedela sa, klebety a samé klebety,“ zahučal starý Kolesár.

„Klebety! či sú to klebety?“ nechávala pani Kolesárku trpelivosť pre tento neočakávaný odpor, „ešte nás bude svet pre nejakú daromnicu otrepávať? Ty-že mi viac neopovážsa ani len bokom pozreť na to dievčatisko, lebo ti všetky vlasy vytrhám,“ klepala synovi na čelo nahnevaná matka.

„Čo je mnoho, to je mnoho,“ vstal od stolca otec, „prečo že je mladý? aby sveta užil a nejakú poriadnu ženu si vyhľadal, a Julka podala sa na svoju matku.“ — Pani Kolesárka chcela ho pretrhnúť v reči, lebo slová jeho boly najväčším obrazením pre ňu, ale manžel nedal sa mýliť a pokračoval rozkazujúcim hlasom: „ja som ho vyučil remeslu, po mne dostane dom, ja budem so synom rozkazovať.“

„Rozkazuj mu, aby každý večer s tebou chodil do krčmy, všetok zárobok s kamaráty v jarmoku nechal.“

„Či už bude raz koniec?“ skríkol nadurený muž.

„Nebude,“ stála pevne na svojom manželka, „všade len hanbiť sa, najprv za otca a teraz za syna. Matúš Síkora, v rokoch mladší od teba, už je dávno richtárom, a ty pre nešťastné hrdlo do žiadneho úradu dostať sa nemôžeš. Či to nenie hanba? Síkorová sa v kostole v prvej stolici vystiera a ja dobre od hanby neshorím, len po kútoch ponevierať sa musím. Rozkáž synovi, nech i on na posmech sveta vyrastie.“

To bolo viac, než Kolesár zniesť mohol. Najlepšia odpoveď by bola palica, myslel si, ale počkaj, potrescem ťa väčšmi.

„Aby si vedela,“ hovoril na oko pokojne, čoby si sa na smolu rozliala, nestane sa ti po vôli, Julka Haluškovie bude mojou nevestou, v mojom dome mi nik rozkazovať nebude.“ Pán Kolesár si s uspokojením vykrútil fúzy.

„Je tu strachu,“ zasmiala sa pani Kolesárka násilne, „máš dosť peňazí na svadbu, založíš aj Haluškovú grošom, a toho bude iste potrebná.“

„Keby bola takou márnotratnicou ako ty,“ odpovedal manžel, „ale ona, keď ty kmotričky kávičkou a koláčikami častuješ, pekne-krásne doma sedí, pradie, tká, šije. Darmo sa vysmievaš.“

„Nevysmievam sa, Bôh ma toho chráň,“ spravila smiešno-vážnu tvár, „znám, že má plátna, nie plné truhly, ale celé stohy, a dcére na vydaj prihotovenú jednu sukňu a jednu hlavnicu.“

„To nič nerobí!“

„Čože by robilo? veď som aj ja tu. Od dávna strojím sa k tomu, ako Julku Haluškovie novými perinami obdarujem, do nových šiat pristrojím, bude že mať radosti, lebo chudera, budú to jej prvé nové šaty, dosiaľ len obracala, prevracala, prešívala.“

„A predsa je v ních strojná,“ pretrhol ju netrpelivý manžel, „ty ale budeš aj v aksamiete len strašidlom.“

„Do jablka,“ pokračovala manželka, nedajúc sa pomýliť týmto nápadom, „strojí sa už pán richtár dať isté dva úpisy spolu na 300 zlatých, aby mu jich Halušková vyplatila.“

„To je lož!“

„Aj iný dar dostane,“ pokračovala s posmechom, „kmotor Kačička jej zpomne tú u neho založenú za 200 zlatých lúku, čo je medzi bratmi hodná 100 zlatých.“

„Či neudre hrom do toho prekliateho jazyka?“

„Po srsti ti hovorím, čo ma obkrikuješ? ty si výbral nevestu, ja som s ňou spokojná. Dávno sme rozmýšľali čo ako? a to tebe veľmi dobre napadlo.“

„Aj tebe ľahko napadne, ale na chrbát,“ prevravel Kolesár, keď mu bol výsmech priostrý.

„Daj tomu pokoj, veď pekne radíme sa,“ vravela pokojne, jistá, že manžel hrozbu neuskutoční, „môžeme poshovárať sa, vieš, ako sme si predkladali, že si Ďurka oženíme tak, aby aj nám na starosť dobre bolo.“

„Dobre by nám mohlo byť, keby si mi hlúpymi rečmi život nekrátila.“

„Horkýže krátila, inšie nám ho kráti. S domom otcovským sme dlžobu sdedili, nevyplatilo sa nič, ba niečo pribudlo, ako vravíš, pre zlé časy,“ Kolesárom mimovoľne trhlo; „keď nevesta pár zlatých dopraví, nemusíme obávať sa, že nás z domu pre dlžoby vyženú. Ty si hlava, vieš premysleť, znáš rozkazovať, ja poslúcham, lebo viem, že len Julka Haluškovie nás osvobodí od tejto starosti,“ dokončila satyrickým hlasom.

Manželovi udrelo do hlavy, začal rozmýšľať, ale keď videl, žeby ho myšlienky ďaleko viedly, odpásal zásteru, obliekol kabát a bez slova odišiel preč, trochu obveseliť zarmútenú myseľ.

Kolesárka víťazným pohľadom odprevádzala odchodiaceho manžela, inokedy bolo by zahrmelo pár daromníkov, ktorí zanedbávajú prácu a idú za hrdlom, teraz ani slova. Súboj ona vyhrala a vynašla heslo proti pani Haluškovej. Jej chudoba, dlhy a k tomu založená lúka boly zbrojou proti nepodajným manželom.

Dobre z kože nevyskočila od radosti, ale radosť v samote požívaná nenie úplnou, ona musí von z domu. Na ulici stretla Škriváňkovú, k ním pridružila sa Kačičková, len tak z nenazdajky prilepila sa Trhanová. Kolesárka jim zdelila vec pod tou výminkou, že ju v tajnosti udržia, dôvernice tým istým spôsobom sdelily ju ďalej, až sa dostalo do ušú samej pani Haluškovej.

Ťažko padalo pani Haluškovej naslúchať roztrúseným o nej nepravým chýrom. Dosť hľadela svojim utiahnutým, bezúhonným životom prietrž urobiť klebetám, ale to bolo nemožné. Kým svet len ju otrepával, ešte len prešlo, v utrpení bola zkúsená, mnoho trápila sa od mladi, teraz však aj jej dve milé dcéry šťastia by chcely pozbaviť, to materinské srdce preniesť nemohlo.

Najnovší Kolesárkou roztratený chýr neminul cieľa. Mladí ľudia, vyučení matkami, nápadne stránili sa dcér Haluškovských. Ako tu pomôcť? Halušková vedela, že za našich časov je chudoba najväčšou prekážkou vydaju. Dlho rozmýšľala, kým podarilo sa jej niečo vymysleť. Zatvorila sa do komory, a čo tam robila, o tom krem Boha a nej nikto nevedel.

Muselo byť všetko v poriadku, lebo Halušková veselo pozdravovala svojich známych a svojim dcéram vydávala robotu.

„Julka, Marka, strojte sa vyriadiť komoru!“ rozkazovala pani Halušková.

„Načo zase, mamička?“ opovážila sa nadhodiť Julka; „len nedávno sme ju riadily.“

„Keby som ťa nepoznala,“ odsekla nevrle matka, „myslela by som, že sa ti nechce, znáš, že čistota je prvé pravidlo v dome.“

„Veď nedbám, keď rozkážete; poď, Marka, povynášame truhlice na dvor.“

„Ak by ste samy nevládaly, blízko je suseda Škriváňková, ona vám pomôže.“

Dcéry odišly — matka ostala prípravy robiť, aby to šlo bez prekážky.

„Čože je v tej truhle, mamička?“ pribehla zadychčaná Julka, „nedávno sme ju ľahko vyniesly, a teraz ani pohnúť.“

„Keď sa z truhly nič nevyberá," odpovedala pokojne matka, „len vždycky pridáva, musí oťažieť. Vieš, že som nedávno pár nových kusov plátna odložila."

„Či by plátno tak zaťažilo? veď je ťažká ako železo!"

„Povedz radšej ako zlato, lebo striebro, ale ticho!" pozrela tajuplne na dcéru, „k vydaju a po vydaji nebude vám na škodu. A teraz bež pre susedu Škrivánkovú!"

Julka odbehla, zanechajúc matku v uspokojenom úsmeve.

V pani Škrivánkovej pribudla výdatná pomoc a predsa nie dostatočná k vyneseniu truhly, musela aj pani Halušková pomáhať. Vyhriata tvár Škrivánkovej zvedave nahýnala sa k vrchnáku vynášanej truhly, len niečo môcť zahliadnuť, aký to poklad! Pani Halušková nemusí byť tak chudobnou, akou ju Kolesárka robila. Čo chudobná? bohatá, ktorá v meste má tak ťažké truhly? Len čo je v ních? —

„Ďakujem za pomoc, pani susedka," ďakovala Halušková a utekala po ďalšej práci, „chcem odslúžiť sa vám!"

„Vďačne aj na druhý raz," odpovedala Škrivánková, ale z miesta pohnúť sa jej nechcelo, musí niečoho dozvedieť sa. „Aha! tu je Julka, aj tá zná o hospodárstve."

„Prídem vám vďačne aj na večer pomôcť," prihovárala sa Julke, pristrojená k odchodu, „takú ťarchu samy neuvládzete. Len čo máte v tých truhliciach?"

„Všeličo, tetka!"

„Vari staré železo?" pokúšala Škrivánková.

„Kde by sme to nabrali, náš otec nebol kováčom."

„Tak to musia byť dukáty."

„Bárby boly," odpovedala Julka na krátko.

„Nuž čože je?" zpýtala sa zrovna.

„Niečo plátna," odvetila Julka, keď rovnej odpovedi vyhnúť nemohla, „dve sme dievčence, sídе sa nám."

„Samé plátno to nemôže byť, plátno nehrkoce."

„O inšom neznám, len to, že nám to, vraj, bude aj k vydaju aj po vydaji potrebné."

„Tak sú peniaze; strieborné, zlaté," takmer vykríkla pani Škrivánková od radosti. Mimo obyčaje bozkala Julku na rozchodnú. Prečo nie? môže byť jej nevestou. Aká sa jej pekná zdala byť Julka v tom okamžení, ani opísať nemožno; krajšiu ženu najsť jej Jankovi nebude v stave. Ona má čierne oči, aj Janko, dosiaľ nezbadala, že černosť Jankových očí do žlta zahráva. Vysoká, štíhlá postava, práve ako Janko, keby mu hlava na pleciach trochu do kriva nesedela. Tá krásna, jasná reč, ani Jankova; nie v pondelok, keď je trochu zachrípnutý, ale ta ďalej v týždni.

Čo si raz pani Škrivánková namyslela, muselo sa stať. Tak aspoň domnievala sa o sebe, a v tom ju pani sestry často utvrdzovaly. Že mnohé nevydarilo sa jej, kto za to môže? dobrá vôľa bola! — Po rozlúčení s Julkou stála pevne na tom, aby svojho mladého Škrivánka s Julkou do jedneho manželského páru spriahla. A bol vám to za škrivánok; v nedeľu večer, keď nádejeplná mládež s preplnenou hlavou na vrcholci svojej rozkoše nepratala sa, a preto krčovité pokusy robila z nej vyskočiť, jedným slovom: ihrala, Janko Škrivánok bol z tých, ktorí nielen nohami, ale aj opilými výkrikami na javo dávali pocit svojej blaženosti. Podobným spôsobom chodieval po polnoci domov, zbytočným robiac úrad hlásnika, a toho následkom bola pondelková chrípka. Pani Škrivánková v taký čas dokazovala neohraničenosť materinskej lásky. Shľadúvala chladné obklady na rozbolenú hlavu, bazové, lipové kvety na rozľadené hrdlo; obyčajne, lieky neosožily, ale dobrý glg rezkej drožďovky bol istým liekom.

Takto chcela dobrá suseda oblažiť Julku, a to parnou rýchlosťou. Pani Halušková, to bolo isté, oboma rukama siahne za ponúkaným šťastím, len syna treba nakloniť.

„Už ste zase pri skleinke," búrila do chyže vstupujúca Škrivánková pokojne zdravkajúceho otca i syna.

„Keď gazdiná nestará sa o raňajky, musíme sa postarať my. Drhneme sa prácou, musíme aj niečo užiť, lebo človek nemá inšieho zo sveta, len čo zjie a vypije," rozumoval starý Škrivánok.

Inším časom boloby podobné rozumovanie začiatkom hádky, teraz prešlo na hladko, Škri-

vánková prúd svojich blažených výhľadov nechcela pokaliť domácim svárom.

„Poviem vám novinu,“ volala veselým hlasom.

Ani otec, ani syn, zahrúžení v raňajkovanie, neukazovali zvedavosť. Škriváukovú to nemýlilo.

„Našla som nevestu,“ pokračovala.

„Žiadna novina, každý deň ju počujeme,“ ohlásil sa Škrivánok, „vídí sa mi, že už ani inšie nemáš na starosti.“

„Len ticho, starý, dosiaľ som žartovala, teraz vám hovorím naozaj, dievča ako malina, a pri tom —“

„To je pekná novina, synku! Či skoro pôjdeme na pytačky?“ smial sa starý Škrivánok.

„Už zase posmechy, len nech ti za hrdlo nepadnú.“

„Veď že nás netráp,“ pokračoval starý v dobrom rozmare, „ošediviem od zvedavosti.“

„Nuž Julka Haluškovie,“ vyriekla víťazným hlasom.

„Vidím, že si rozum potratila. Nedávno si nám ju hnusila a dnes vychvaľuješ!“

„Nevedomosť hriechu nečiní,“ ospravedlňovala sa, „dnes presvedčila som sa, že to boly klebety, čo o Haluškovej povrával svet.“

„Má peniaze?“ spytoval sa starý s chvatom.

„Má, a mnoho!“

„Kto ti povedal?“

„Ťažkala som, nosila som, videla som.“ Ostatné bolo prilhané, ale nezapálila sa.

„To je hrôza na jeden deň.“

„Rozumom všetko vyzvie človek,“ odpovedala s uspokojením, „a ty, Janko, maj sa rezko okolo dievčaťa, viem, že Julka páči sa ti.“

„Mne je všetko jedno, či Julka, či Marka,“ znela významná odpoveď.

Vskutku Jankovi bolo všetko jedno; keď iní mládenci, poslušní rozkazom rodičovským, stránili sa dievčat Haluškovských, Janko Škrivánok vyvádzal hneď Julku, hneď Marku. Všeobecne napadlo toto zrušenie smluvy zo strany paní Škriváukovej.

Všetečné jazyky neušetrily rušiteľku. Povrávalo sa, že pán Škrivánok veru na slabých nohách stojí, keď Janko utisol sa na tie chudobné kostolné myši. Matky vidiac, ako Janko Julku a Marku pred jich dcérami vyznačuje, tvrdily, že mu ony svoje dcéry odoprely. Pani Halušková videla ochotnosť Jankovu, ale o šťastí, žeby Janko jej zaťom byť mohol, ani nesnívala, možno, nežiadala si.

Škriváuková nesniesla tieto útržky, a tak tajnosť, ktorú dosiaľ pečlive skrývala, musela na svetlo. Najprú z ďaleka nahrávala, pozdejšie určite vyrozprávala nedôverujúcim jej pani sestrám tajomstvo.

Nastúpil čiastočný prevrat vo verejnej mienke; ženská spoločnosť rozdelila sa na dve stránky. Matky synov majúce odvolaly svoj zákaz, matky dcéry majúce, navzdor všetkej určitosti slov pani Škrivánkovej, v platnosti chcely podržať predtým roztratené chýry.

Najhoršie bolo s pani Kolesárkou, muža previedla na svoju stranu proti Julke a teraz ho má získať pre Julku. Uznať svoju chybu pred mužom, bolo strašné, ale vhodnú príležitosť k výhodnému oženeniu Ďurka, prepásť, bolo strašnejšie. Že nemotorný Janko Škrivánok s jej švárnym Ďurkom merať sa nemôže, rozumelo sa samo sebou.

Dlho obchodila, aby rozhovor na svoj milý predmet obrátiť mohla. Kolesár pamätlivý nedávnej kázne, ktorej sa mu pri podobnom rozhovore dostalo, nevrlým stával sa, akonáhle prišla reč na Ďurkovu ženbu, a k utíšeniu nevrlosti nezameškal Steinerov hostinec poctiť svojou návštevou.

Čas rýchle bežal, Škrivánková oznamovala blízke pytačky a za nimi svadbu, už aj jedlopis bol všeobecne známy, Kolesárka odkladať nesmela.

„Mužík môj,“ prihovárala sa sladkým hlasom svojmu manželovi, „toho Ďurka hádam len oženíme?“

„Zase tá stará nóta, či chceš vadu začínať?“ odvrkol Kolesár.

„Nie tak, nie,“ hladkala ďalej, „vyzpovedať sa ti mám.“

Kolesár vyvalil oči, vidiac manželku tak neobyčajne pokornú a v prekvapení uviazlo mu slovo v hrdle. Nastala prestávka. Kolesárka bojovala so sebou.

„Za odpustenie prosiť ťa musím,“ pretrhla mlčanie.

„Čo . . . čo?“ divil sa Kolesár.

„Veľmi som ti ublížila a vidím, že pre moju tvrdošijnosť Ďurka oženiť nemôžeme.“

„Len to isté hudieš; hádam pri tejto spovedi mne dostane sa poriadneho rozhrešenia,“ nevrlým stával sa manžel.

„Za odpustenie ťa prosím, či mi odpustíš?“

„Vďačne odpúšťam, len ženbe pokoj daj,“ odmietal Kolesár v obave, že tá pekná pesnička špatne skončí sa.

„Až mi neodpúšťaš, odpustíš mi vtedy, keď dôverne poshováraš sa so mňou o ženbe Ďurkovej.“

Kolesár obmäkčený touto neobyčajnou odpoveďou, privolil všetko: „kohože si už vyhľadala?“ zpýtal sa.

„Ešte len hľadám,“ ohradzovala sa Kolesárka, „ponúkajú nám Zuzku Kukučkovie, ale si tá nevykuká sobáš na jaseň, z toho nič nebude.“

„Prečo by nebolo?“

„Matka má prislaný jazyk,“ odpovedala Kolesárka.

Kolesár si smrkol, patrne nenašiel vhodnú odvetu na posúdenie manželkino. Kolesárku nemýlilo, pokračovala:

„Ponúkajú aj iné, ale ti je to všetko z jedného krámu, jedna za osemnásť, druhá bez dvúch za dvadsať; ani oprať, ani ušiť, ani uvariť, len ustavične fintiť sa.“

„Tak sa nedohovoríme, Ďurka máme ženiť a ženy niet.“

„Bude aj žena,“ odporovala Kolesárka sebavedome, „stane sa ti po vôli, najlepšie bude,“ pokračovala ostiechave, „keď vypýtame Julku Haluškovie.“

„Kieho hroma! ja nedovolím,“ prudko zvolal Kolesár.

„Prečo by si nedovolil?“ zpytovala sa Kolesárka, ale vždy ticho, aby si vec nepokazila.

„Jej matka svetská dlžnica, či ja jích dlhy splácať mám?“

„To je nie pravda!“ uspokojovala manželka, „len klebetné jazyky navymýšľaly.“

„Ani založená lúka, ani dlžobný úpis?“

„Ani jedno ani druhé.“

„Už sme dohovorení, oženíme ho!“ skríkol radostne Kolesár.

Jedna prekážka premožená, manžel udobrený — ale druhá, ako sa sblížiť k pani Haluškovej?

„Ďurko môj,“ vravela na druhý deň Kolesárka svojmu synovi, „kohože si včera vykrúcal?“

„Ani nepamätám, bolo tam dievčeniec až hrúza,“ odpovedal Ďurko, nechtiac, aby aj Julku menovať musel, ktorú navzdor zákazu predsa len vykrútil.

„Počula som, že si aj s Julkou Haluškovie ihral,“ pokúšala matka.

Ďurko zapálil sa, matka videla, že do živého zaťala. „Neboj sa, syn môj, veď to žiaden hriech poriadne dievča vykrútiť. Tak si ju vykrútil?“

„Len raz, mamička.“

„A čo si jej povedal?“

„Nuž povedal som jej,“ zajakal sa Ďurko rozpálený ako fakla, „že ju — rád vidím.“

„Ona čo na to?“

„Že ma aj ona.“

Matka v radosti vybozkávala svojho synáčka, prisľúbila, že Julka bude jeho ženou, ale on skrze Julku musí zvedieť, či Halušková nehnevá sa?

Ďurko s radosťou vyplnil svoju úlohu. Neosožily ani neškodily hnevy a fuky Škriváukovej, Ďurko a Julka staly sa jedným párom.

Julke dobre vodilo sa u Kolesárov, takmer ju na rukách nosili. Pani svokra samá úslužnosť a láska, nevestu si volávala: dievka moja! Pán svokor, keď s drahou polovičkou pohašteril sa, nešiel viac zaliať omrzlosť k Steinerovi, ale ostal pri Julke; tá vyrovnávala spory a zaháňala mraky z čela jeho. Veselý jej spev, ustavičná dobrá vôľa pretvorila omrzlého Kolesára v dobromyseľného spoločníka. O Ďurkovi niet čo hovoriť, on mal svoju Julku.

Keď mädové týždne minuly, pani Kolesárka túžobne pozerala, či v barvenej truhle Julkinej niečo kovového nezasvieti? či to bude od striebra, či od zlata, všetko je lno: krem čistého šatstva a plátených vecí nevyzrela nič. Ľahká potecha: stará Halušková nechce vydeliť za života dcéry svoje.

Smrť bola po vôli pani Kolesárke, pani Halušková zomrela. Julka nezkúmala pozostalosť drahej matky, lebo najväčší poklad bol jej pod zemou — mrtvá matka, tej miesto

čo oprávnenej dedičky zastúpila pani svokra a tá na spodku ťažkej, Škriváukovou obdivovanej skryni našla — skalky a piesok. Nepochválila sa nikomu.

* * *

Poučný obrázok tento čo neomýlny prostriedok odporúčam tým statočným, chudobným matkám, ktoré pre svoju chudobu dcéry pod čepiec nemôžu dostať.

Ľalije.

(Ballada dľa národnej piesne.)

Zloba to neslýchaná,
Pani zabíja pána;
Pochováva ho v háju,
Na lúke pri ručaju,
Hrob ľalijou zasieva,
Zasievajúc tak spieva:
„Rostni kvet tak vysoko,
Jak pán leží hlboko;
Jak pán leží hlboko,
Tak ti rostni vysoko.“

A potom zkrvavená
Muža zabivšia žena,
Beží pres lúky, pres nivy,
Hor i dol horou letí;
Mrak padá, vetor kvíli,
Je smutno, tmavo svety.
Len čo vrany krákajú
A sovy zahúkajú,

Dol ku potoku kvapí,
Ta kde buk stojí v bok,
Do pustovníka chaty,
Klop, klop, klop, klop.

„Kto tam?“ — spadla závora,
Starec vychodiac svieti;
Pani zrak v stĺp upiera
S krikom do chatky letí,
Ha! ha! zsinalé ústa
Má, vo stĺp stoja oči,
Chalupka prázdna, pustá:
Ona muža v nej zočí.

„Nevesto, Pán Boh s tebou,
Čože teba sem nesie,
Zlostnou večernou dobou,
Čo robíš sama v lese?“ —

„Tu za lesom, za stavom,
Sú mojích zámkov steny,
Muž s kráľom Boleslavom
Šiel válčiť s Kyjoväny.
A rok za rokom beží,
Čo nejde z bojoviska;
Ja mladá pri mládeži
A cesta cnosti slizká.

Ja vernosť som zlomila,
Ach! beda mojej hlave!
Ja trest som zaslúžila;
Muž môj sa vrátil v sláve.

„Ha! ha! muž sa nedozvie!
Páč na tú krev, ten nôž!
Po ňom, po ňom je už!
Tak duch tvoj hriech môj vie.
Nuž hlás svatými ústy,
Jak hriech ten odmodliť,
Kam mám ísť na odpusty.
Ach, pôjdem až do pekla,
Znesiem bitku, len pomoc,
Nech zahalí večná noc
Hriech, čo zpáchalam' vzteklá.“

„Nevesto!“ rečie starý,
„Nebadám ľútosť tvoju:
Keď bojíš sa len káry,
Nuž tak choď si v pokoju.
Potlač strach, vyjasni zrak,
Hriech tvoj večný kryje mrak.
Bo také súdy božie,
Čo si zrobila skryte,
Len tvoj muž zradiť môže
A tvoj muž ztratil žitie.

Paní výroku rada,
Jak prišla zas vypadá:
Beží nocou do domu,
Nič nesloviac nikomu.
Stoja deti u brány
A pýtajú sa mamy:
A kde ostal náš tato? —
„Nebožtík? čo? váš tato?“ —
Nevie, čo má riecť na to.
„Ostal v lese za dvorom,
Navráti sa večerom.“

Čakajú večer deti;
Čakajú druhý, tretí,
Celý týždeň vybudly;
Potom otca zabudly.

Panej zabudnúť trudno,
Nemôž sa zbaviť hriechu,

Na srdci jej je nudno,
Na ústach nikdy smiechu,
Nikdy sna na zrenici!
Bo často v nočnej dobe,
Klope čosi na dvore
A chodí po svetlici:
„Deti, volá: to ja to,
To ja, deti, váš tato!“

Noc prešla, zaspať trudno,
Nezná sa zbaviť hriechu.
Zavše na srdci nudno,
Nikdy na ústach smiechu.
„Choď Hanka na výzvedy,
Čujem dupot na moste
I v hostinci sa kädí;
Či neidú k nám hoste?
Choď do hostinca. lesa,
Pozri, kto k nám bere sa?“

„Idú, idú po strane,
Prach na ceste je veľký,
Erdžia si kone vranné,
Blištias’ ostré šablenky.
Idú, idú pánovia,
Nebožkého bratovia!“

„Á, pozdrav Boh! Čis’ zdravá,
Milá žienka bratova?
Kde brat?“ — „Nebožký brat
Musel sa odobrať.“ —
„Kedy? — „Dávno, rok minul,
Umrel... na vojne zhynul.“ —
„To klamstvo, buď spokojná,
Už skončila sa vojna;
On žije, on je zdravý,
Skoro sa ti objaví.“

Pani od strachu zbľadla,
Zamdlela, na zem padla,
Stĺpkom jej oči stoja,
Tvár jej zas potrháva.
„Kde on? kde muž môj z boja?“
I bôľne postenáva;
Omdletá od radosti,
Vypytuje sa hostí:
„Kde muž, moje kochanie,
Kedy predo mňa stane?“

„Vrátil sa razom s nami,
Však napred šiel, chtiac spiešiť,
Nás prijať s rytierami
A teba tiež potešiť.
Dnes, zajtra iste príde,
Až len von z lesa vynde;
Snáď zblúdil, však on vynde,
Až len na cestu príde.
Dnes sluhov rozpošleme;
Zajtrá ho mať budeme.“

A sluhov rozposlali,
Deň, dva naňho čakali;
A keď nič nevyčkali,
S plačom preč odísť mali.

V cestu jim vkročí pani:
„Bratia moji kochaní,
V jaseň sa zle cestuje,
Slota, dážď — vetor duje;
Čakali už dlhšie ste,
Počkajte trochu ešte.“

Čakali. Prešla zima,
Niet brata medzi nima.
Čakali, mysliac sebe,
Snáď sa navráti z jari?
A on si leží v hrobe,
Kde ľalije zkvitaly
A rostly tak vysoko,
Jak on leží hlboko,
I jaro prečakali,
Lež jeho nedočkali.

Ľúbi sa jim hospoda,
Bo hospodyňka mladá;
Na oko preč ísť chceli,
Až leto tam predleli.
A keď leto vybudli,
I na brata zabudli.

Ľúbi sa jim hospoda
I hospodyňka mladá.
Jak sa u nej hostili,
Oba ju zaľúbili.
Obom ľahodne šepce
Však to pre nich poroba,
Žiadon bez nej žiť nechce,
Nemôžu s ňou žiť oba. —
Až sa tak sjednotili,
Pred ňu sa postavili. —

„Počuj, pani bratova,
Príjm’ dobre nášho slova.
My tu darmo sedíme,
Brata viac nevidíme.
Milosti v tebe shoda,
Mladosti tvojej škoda.
Viazať si svet? čo z toho:
Vyber si z nás jednoho!“

To rekli a mlčali,
Hnev, žiarlivosť jich pečie.
Blesky z očú sršaly,
Žiadon z nich nič nerečie;
Pery obom zsinaly,
V rukách stískajú meče.

Pani jich vidí v hneve,
Čo vravet, sama nevie.

Prosí o chvílku času
A poberá sa k lesu.
Dol ku potoku kvapí,
Ta, kde buk stojí v bok,
Do pustovníka chaty,
Klop klop, klop klop.
Celú vec mu vykladá,
Pýta sa, čo za rada?

„Ach, ako smieriť bratov,
Chcú moju ruku oba;
Ten i ten sa podobá:
Koho pustiť so ztratou?
Ja mám malinké dietky,
Dediny i majetky,
Zle bude so statkama;
Jestli zostanem sama.
Lež ach! mne už na svete
Ráj manželský nekvete!
Nado mnou božia kára,
V noci strach ma umára,
Ledvaj že zamknem oči,
Traf, traf, zámka odskočí;
A videť, čuť ju musím,
Dobre sa nezadusím,
Keď prebudím sa v bôľu,
Zkrvavenú mrtvolu....
Škrýp, škrýp už je nad ložom,
Krvavým seká nožom,
A iskry z úst vždy sype
A ťahá ma i štípe.
Nemožno dial sa dívat
Na to, nejdem tam bývať,
Bo, ach! mne už na svete
Ráj manželský nekvete!“

„Dcérko!“ — rečie jej starý, —
„Nemáš hriechu bez káry,
Ale urob pokánie
A Boh dá smilovanie.
Vládnem tajným výrokom,
Ja žiaľ tvoj zmením v ples;
Hods zhynul muž pred rokom
Ja vkriesim ti ho dnes.

„Čo, čo? jak, jak? vzkriesenie?
K tomu už nenie čas!
Železo zkrvavené,
Na veky delí nás!
Ach znám, otče môj starý,
Že zniesť mám ťarchu káry,
Len nech ma strach nekvári.
S Bohom panstvo, ves, hora,
Ja pôjdem do kláštora,
Ja pôjdem v tmavý les.
Nie, nekries! nač vzkriesenie?
K tomu už nenie čas,
Železo zkrvavené
Na veky delí nás!“

Starec vzdýchnul hlboko,
Slzami zalial oko,
Obličaj skryl, zaslonil,
A rukama zalomil.
„Choď zas za muž dľa vôle,
Čo ťa tam po mrtvole!
Mrtví sa nezobudia,
Tvrdá večnosti brána;
Nezbudia muža ľudia,
Ak ho nezbudíš sama.“

„Lež jako smieriť bratov?
Ktorý má ísť so ztratou?“ —
„Najlepšie bude drahá,
Daj sa na los a Boha.
Nech každý z nich v les ide
A s kvietim domov príde,
A z tých kvietkov ľalije
Vienok tebe uvije,
Poznačí ho, bys' znala,
Čí si to vienok vzala?
Tak nech ide v chrám boží,
Na oltár ho položí,
A čí prú vezmeš veniec,
Ten bude tvoj snúbenec.

Paní porade rada;
Skoro sa s mužom spojí,
Mrtvoly sa nebojí;
Bo v mysli si ukladá,
Nikdy v žiadnej potrebe
Nevolať ju ku sebe.
Úmyslom tým je rada,
Odchádza paní mladá.
Beží prosto do domu,
Nič nereknúc nikomu.
Beží pres lúky, pres háje,
I beží, i zastane;
I stojí, i myslí i sluchá:
Zdá sa, že ju ktos' honí
I že jej šepce čosi,
Však do kola tma hluchá:
„To ja, tvoj muž, tvoj muž!“
I stojí, i myslí, i sluchá,
Ztrháva sa, i beží,
Vlas na hlave sa ježí,
Obzerá sa — a ľaká,
A v kriakoch ston človeka,
Blízko počuť ho už:
„To ja, tvoj muž, tvoj muž!“

Zblížila sa nedela,
Zblížil sa čas veselia.
Sotva že slnko vzchodí,
Vyndú i bratia mladí,
Paní v svadobnom šate
V stred devíc šla bohate,
Vstúpi na stred kostola
I bere prujší veniec,

Obnosí ho do kola:
„V tom venci sú ľalije.
Ach čieže sú ozaj čie?
Kto môj muž, kto snúbenec?“

Starší brat dá sa v let,
Radosť na líci plane,
Skáče a tlieska v dlane:
„Tys' moja, môj to kvet!“
Medzi ľalije krúžky
Vplietol som ja znak svoj,
Tu znak, tu moje stužky,
„To môj, to môj, to môj!“

„Klamstvo!“ — brat druhý zvolá,
„Poďte len von z kostola,
Miesto by vám ukiazal,
Kde som tie kvietky trhal.
Tam na lúčke, v tom háji,
Na hrobe, pri ručaji,
Ukážem hrob i zdroj:
„To môj, to môj, to môj!“

Vadia sa zlí mládenci;
Až pot jim z čela teče;
Vytiahlí z pošiev meče;
Začali krutý boj,
Rujú sa na tom venci:
„To môj, to môj, to môj!“

V tom dveres' chrámu ztriasly.
Vetor dul, sviečky zhasly,
Vstúpi osoba biela,
Známy krok, známa zbroj.
Pot tečie obom z čela,
Stojí, pozerá kosom,
Podzemným volá hlasom:
„Tys' moja, veniec môj!
Hrob môj si kvet svoj nedá,
Mňa sviažte štolou už;
Zlá ženo, tebe beda!
To ja. tvoj muž, tvoj muž!
Zlí bratia obom beda!
Hrob môj si kvet svoj nedá,
Zkončte krvavý boj,
Ja muž, ja brat, môj kvet,
Vy moji, veniec môj,
So mnou na drahý svet!“

Trasies' chrámu ohrada,
Zrub z' zrubu sa vysúva,
Sklepenie dolu padá,
Chrám celýs' prepadúva,
Z vrchu ho hruda kryje,
Na nej rastú ľalije.
A rastú tak vysoko,
Jak pán ležal hlboko.

Z A. Mickiewicza M. Dumný.

Kritické listy.

IV.

(Sensačná novela a román. — Spevy Jána Bottu.)

Drahý priateľu! Budeš si myslieť, že dlho rozmýšľam, čím nadpriasť odtrhnutú niť našich listov; no nešlo mi tak o látku, ako o čas, o čas, v ktorom by bolo vôle k napísaniu niekoľkých riadkov, Nuž tak je to so mnou. Vyhovárať sa nejdem; radšej sa Ti v temnejšom osvetlení predstavím, vediac, že vlastným uznaním chyby, a to bez vypočitovania oblahčujúcich okolností, predídeme aspoň rozhnevanému pohľadu sudcovmu.

V otázke, o ktorej sme hovorili, čo do podstaty nebolo medzi nami žiadnej neshody. Ako sa nám budú srovnávať mienky v ďalšom priebehu týchto listov, neviem; že však z tejto príležitosti nebude ešte medzi nami neshody, to predpokladám, ba som pevne presvedčený.

Všeobecne cíti sa, že jestli aspoň behom dlhšieho času dosiahnuť máme tie ciele, za ktorými tak horia posväteuci slovenskej veci, širšie základy musíme položiť svojmu literárnemu účinkovaniu. Pravda, pomery prítomnosti tomu ani najmenej neprajú. Či nedalo by sa viac docieliť aj v týchto pomeroch, k pretriasaniu toho tu niet miesta. Keď však našim pričinením a nevyhnutnou spravedlnosťou dejov nastane obrat k lepšiemu, čo vtedy? Ako budeme účinkovať prostriedkom literatúry na ten dobrý slovenský ľud a na tú chtivú intelligenciu? Aké sa tam môžu vyskytnúť prekážky? O ľud, ten zo zdravých tatranských zdrojov napájajúci sa ľud, ktorý zachová sa, odrazí sa od neho akákoľvek na ducha jeho namerená pohroma, o ten ľud netreba sa obávať. Inak má sa vec so vzdelanejšími triedami, ktoré stoja v prúde nevykysnutých, za podmienku vzdelanosti považovaných názorov. Braček, ja bojím sa, že našej literatúre tuhý boj bude treba podstúpiť s cudzou, tak zvanou sensačnou belletriou.

Ako celý život slovenský, tak aj zábavná literatúra, bez toho, žeby zatvárala dvere pred výdobytkami, opravdovými výdobytkami trebars západného ducha, musí byť samorostlou, za ideálmi sa nesúcou, preto založená na základoch mravnosť a vnútorný nebojasný svet človeka neohrožujúcich. Ako ale dáš knihu, ktorá má podporovať, budiť zdravé cítenie a smýšľanie, do ruky človeka, odchovaného spisami, jíchž pravdenepodobnosti, hrôzy a prepiatosti deju nemaly iného cieľa, ako napínať, dráždiť a rozčulovať. Ten ti ju odvrhne. Nakresli mu vznešený, v zápasoch rastúci charakter, ožiar dej krásami psychologicky odôvodnených činov: takýto čitateľ, ponevác v diele tvojom, keď asnáď aj nie zločiny, ale vypočítavo napínavé udalosti, hrôzy, strakatosť zamotaných výjavov, miesto vznešenosti zápasu divo šľahajúce vášne bude hľadať, namrzený odhodí si knihu už po prezretí niekoľkých strán.

K boju tomuto mladá spisba slovenská musí pripravená byť. Pravda, je to boj ťažký; slovenské domy sú tržišťom tu nemeckej, tu zas maďarskej literatúry. A čo sa z týchto „diel“ slovenskému čitateľstvu natíska, čo tie pre nás určené jak pohraničné, tak už aj doma nakopené sklady kolportujú, to, ako známo, temer bezvýminečne k sensačnej literatúre náleží. Ponson, Gaboriau, anglický Bulwer, ba najnovšie už aj Zola, vo všetkých možných prekladoch otravujú ducha slovenskému obecenstvu.

Ťažký to boj už aj preto, že prostriedkov k pristaveniu tejto záplavy len veľmi skrovne máme. Ale, ako už podotknuto, nechže sú osudy či terajšieho či budúceho spisu slovenského trebárs ako ťažké, muža, ktorý tým cieľom siahne k peru, aby do slovenskej literatúry náležať majúce dielo stvoril, nechže nevedú žiadne ohľady na novotu, na vkus obecenstva; naopak, vzhľadom ku nevkusu a presýtenosti veľkej časti čitateľstva nechže je vedený vo svojom tvorení nad každodennosťou vysoko povznesenými ideálmi, ktoré, trebárs by aj „zo života vzaté obrazy“ a jích temné strany líčil, v čarovnom, ducha povznášajúcom osvetlení predstavia celé dielo, pôsobia harmonické zakončenie a harmonické dojmy. Pravda, ďaleká, dlhá to cesta, na nej mnoho prekážok; ale ona je jediná, ktorou postupne došlo by sa k osviežeuiu presýteného obecenstva.

Keďby sa dotyčne tvorenia každá zásada tak neupierateľne dala položiť, ako táto, ktorú staviame proti sensačným spisom belletristickým, tak by sa voždy s úplnou istotou dalo predpovedať, ktorá strana vynde čo víťaz z jednoho alebo druhého nadhodilého zásadného boja. Bože môj, a predsa aká prevrátenosť náhľadov! „Filisterská zachovalosť“ a čo ja viem, ako sa ešte vysmievajú smeru, ktorý zopiera sa povláčeniu múzy po šiatroch najhnusnejších hriechov, po kanáloch a iných nečistých miestach. Život vraj tak má predstavený byť, akým je. Dobre, veď ani my nechceme nereálne tvorenie, ba žiadame, aby hrdinovia novelly alebo románu boli ľudia z kosti a krve, teda nie dáky polbohovia, ľudia, ktorí popri svojich skvelých musia mať aj temné strany. Ale keď niekto svoj talent k tomu zneužíva, aby človeka výlučne len v jeho bludoch, necudnosťach a hriechoch predstavoval, keď svoje vznešené povolanie tým znesväcuje, že obídením charakterov samé netvory berie za hýbateľov deju, s tymito snuje čo najkriklavejšie barvené výjavy a tak v čitateľovi zabíja cit, povzneseno mu ani dýchnuť nedá: proti takémuto tvoreniu, proti takýmto spisovateľom, aspoň doma, pri svojom skromnom krbe, vždy povzniesli by sme svojho veta.

Ja veru nie som ani najmenej predpojatým. Ešte aj u samého Zolu uznám, čo je dobrého. Ale škoda talentu! Pri inom smere, pri iných zásadách mohol sa stať dobrodincom ľudstva; takto zamračí, pocitom hrôz a ošklivostí naplní duše svojho obecenstva. Veď ako dobre padne v živote všelijakými neresťami stíhanému človeku pozreť k jasnej oblohe nebeskej, tak zajiste preto berieme do ruky tú zábavnú knižku, aby sme v ťažkosťach tohože života unavení okriať, oživnúť mohli. Privrženec tejto školy, pravda, nadmietnul by tu, že v tom o poučenie ide, že to diela zábavnopoučné. Dobre; nech si to verí. Mohlo by sa ale tiež podotknúť, že poučenie, aké na pr. z dejov Zolových heroín možno čerpať, potrebuje pre život snáď len malá čiastka ľudského spoločenstva a najmenej spoločenstvo

pod Tatrami. Vypodobiť, predstaviť aj zjavy menej pekné, osobnosti menej mravné, ovšem má právo spisovateľ a je to aj potrebné; ale keď v celej objemnej knihe niet čistého vzduchu, k čomu to vedie!

Hovorí sa, že sú to diela pre dospelých, usadlých ľudí; no zabúda sa, že nemá žiadno vytlačené na čele (a dobre, že nemá!), pre koho je a pre koho nenie písané; zabúda sa, že jestli kniha jedinú dušu otrávila, to nenie v stave paralysovať poučenie, ktoré z nej asnáď miliony čerpaly. Neviem, či urobil niekdy národu svojmu daktorý románopisec také služby, ako Jókai; on, môže sa povedať, naučil maďarstvo nielen čítať, ale aj národnému povedomiu: a predsa pre noveletku, v ktorej raz bol sa zkĺznul, vyhodilo sa mu na oči, že touto viac zkazil, než prospel všetkými ostatnými prácami svojimi.

Teraz, priateľu, v slavnostné rúcho chcel bych zaodiať svoje myšlienky, aby tým zrejmejsie bolo poukázano na sviatok, ktorého dožila sa mladá spisba naša. Vieš, kam cielim. Bottove sobrané spevy! Naschvál zlomkovitejsie vyslovoval som sa pri prvom pred mete svojho listu, abych získal miesta aspoň ku krátkemu zaznamenaniu tejto literárnej slavnosti.

V tak mladej, malej literatúre, akou je slovenská, je niečo prekvapujúceho tá výška, ktorú dosiahlo básnictvo. Kto však zná slovenského človeka, uzná to za cele prirodzené. Ján Botto už od dvoch desaťročí medzi prvými representantmi tejto poesie bol zpomínaný, a predsa až teraz, keď sme sbierku jeho spevov dostali, vidíme, čím je on vlastne. Ozaj zvláštny zjav! Na školskej lavici „uchvátený nádejami i žiaľmi toho nového života“, ktorý v ubiedenom národe kriesiť začalo oduševnené kolo niekoľkých šuhajov, začal spievať a hneď bol individuálne tak vyvinutým, tak hotovým, tak veľkým poetom, ako je dnes. Potom, zaujmúc v živote čo do zamestkania dosť suchopárnu postať, málo spieval, zajiste preto, že to skromne, bez ohľadu na verejnosť, len z prirodzenej vlastnej potreby robieval, keď totiž už zvolať musel:

„Oj, city moje, iskry hromové!
čože robíte taký shon?
Veď vás už idom, v slzách i slove,
z úzkych prsú vypustiť von!“

A mal príčinu nespievať mnoho, lebo:

„Ej hej! vypustiť — ach! ale jako?
vy rozkoše, žiale moje!
keď to od srdca k srdcu delako —
a tým svetom tak chladno je!“

Tieto dve sloky úplne charakterisujú nášho básnika. Že málo spieval, vidíme nie tak z objemu sbierky, ako z chronologických zaznamenaní tejže, podľa ktorých roky a roky prešly, čo „z úzkych prsú v slzách i slove“ vôbec žiadneho citu nevypustil. Ale čo potom kedy-tedy oddal papieru, to je poesia okuzlujúca, do duše vtekajúca, z druhej strany však hlboká, ani to srdce, čo taký shon citov doviedlo v sebe zatvárať.

Botto je skrz na skrz slovenským poetom. Možno, len preto máme najviac prostonárodných povestí od Rimavy, že náhodou mužovia tam obydlení oddali sa do jich sbierania, a predsa neviem sa sprostiť myšlienky, že rodisko Bottovo a jeho poesia úzko musia jedno s druhým súvisieť. Tá zvláštna sila, ktorá pôsobí na Slovena v jeho prirastení ku prírode, dala vznik našim prostonárodným povesťam, a tá javí sa aj u pôvodcu našej novej sbierky. Prameň, ba duch ľudovej a Bottovej poesie je jeden, ten samý. Požehnané dni detínstva a prvej mladosti, ktoré strávia sa vnímaním ducha svojho ľudu, vnímaním toho dýchania, zunenia, ktoré na svojich prsiach slovenského človeka chovajúcej prírody tak tajuplnou vlastnosťou je!

Ako 18-ročný mládenec chopil sa do spracovania „Smrti Jánošíkovej.“ Kto bol ten Jánošík, jednoduchý zbojník a či velikou myšlienkou zapálený duch, či ho vôbec kedy bolo alebo nebolo, na tom nezáleží. Ľud slovenský, „v jehož duši rástol po celú päťstoročnú epochu poroby“, zosobnil si ho čo junáka svobody, čo ochrancu a pomstiteľa svojho v zažívanom utiskovaní. A Botto, akoby do svojej duše bol posvádzal, počnúc od päťstoročných vzdychov týraného ľudu, všetko, čo zachovalo sa v slovenských ústach o tomto junákovi, podal v „Smrti Jánošíkovej“ vlastne velikú, dotklivú pieseň o utrpení ľudu. A je to opravdivá báseň! Nie dej vo veršoch viac-

menej zvučných vypráváný, ako to obyčajne nachodíme, lež kus života v duchu poetického slovenského ľudu, kus života s kúzlom fantastického rúcha, s pelom nedotknutej zachovalosti.

„Dolu ovce, dolu, dolu dolinami,
veď už viac Jánošík nepôjde za vami“ —

takýmito z úst ľudu vzatými piesňami pretkávané je vypravovanie, takto končievajú sa jednotlivé odseky. Akoby dievčina na tráve, po rozpovedaní svojho trápenia, od grúňov do doliny rozliehajúcou sa piesňou uľavila svojmu srdcu. — Dej sám v sebe je malý, ako to podľa prirodzenosti látky (smrť) ináč ani nemôže byť; ale Jánošíkove veľkolepé dumy o svobode nenahradily by akékoľvek výjavy. Ešte len v úvode čítame:

„Oj vetor, víchor širokej vôle
v prsiach mladistvých zrodený! — —
On sebou nesie deti sokolie,
nesie, nesie — ku šibeni.“

potom:

„Nebanuj, mati, s tou chasou mladou
musíme von v svobodnú diaľ!
S Bohom! — čujeme huk vodopádov,
pieseň chlapcov z vysokých brál“ —

už si duša z hlboka vydýchne, už cíti, tuší, už vie, čo sa tu otvára.

„Smrť Jánošíkova“ je zlomok národného eposu. Ako v tomto zlomku zobrazujú sa nám utrpenie, smýšľanie, túžby a nádeje slovenského ľudu, tak zlomok ten v celok zaokrúhlený bol by obrazom, historiou toho ľudu a oných minulých vekov, bol by národnou epopeou. „Tieň kríža mu na prsiach, na čele blesk žiari, Rúčky, nôžky krvavé — a úsmev na tvári.“ Hľa, Sloven!

Botto je však — neváham vysloviť — ešte väčším vo svojich kratších výtvoroch. „Krížne cesty“, „Povesť bez konca“, „Žltá ľalija“, „Známä“, „Sen Babylonov“, „Zapäč a úslň“, „Husiarka“ a koľké menšie kusy sbierky odôvodňujú toto tvrdenie. Ľahkosť, nehľadanosť a pôvab, akým vypráva na pr. poviedku „Povesť bez konca“, opojí človeka. V balladách, z ktorých je obzvláště „Margita a Besná“ vzorom tohto druhu básnického, ozaj silnú tragiku vyviňuje. On rozšíri vlastnú balladu, o ktorej bych riekol, že je kus tragédie vo forme piesne, rozšíri tak, že opatrí ju asi pro- a epilogom, robí to ale tak zvláštne, že tým netratí na forme aesthetikou ustálenej. Škoda, že sbieranie ľudovej poesie deje sa so zreteľom len na piesne, ktoré sa nôťa. A ballád, romancí, ako to na prostonárodných kusoch vzdelaný Botto svedčí, veru musí byť v slovenskom ľude.

Prizvukoval som slovenskosť Bottovho tvorenia. Tu ešte len toľko dokladám, že slovenskosť jeho siaha až k veľkoleposti slovanskej idey. Čítajúc „Známä“ a „Zápäč a úslň“, pri všetkej jasnosti symbolov, z ktorých skladajú sa tieto krásne allegorie, nevedel by si snáď človek vysvetliť jích smysel, keďby neboly pod básňami naznačené roky: 1849 a 1853. Hľa, posvätenie poetické! Botto už vtedy jasne videl to, čo až teraz začíname prijímať do svojho creda.

Ešte len niekoľko všeobecných poznámok. Botto je básnikom tendenčným, k čomu poukazujú aj tie mnohé allegorie sbierky. Rád volí desné motivy, niekdy sa až hlboko vnorí do tmy, kde človeka úzkosť opanúva, ale záverečne vždy blysne lúč, tak že je duši aj po prežití hrúz voľno, slavne. Príroda u neho nenie len štafážou; ona je neodlučná od človeka, možno riecť, že súcití a spolu koná s ním. Macocha (v „Margite“) sotí z brala do Váhu pastorkyňu:

„„Na! tu tebe sobáš tvoj!“
Voda, hora zhučí: hoj!“

Alebo:

I prídem na púšť — temnú, širokú,
hľadám, volám svoju zlatú:
len zrazu na tom mrtvom homoku
vidím — jej stopku zaviatu.

Pamodaj šťastia! stopčička malá,
„Bože daj! — môj milovaný!“
Či dávno Ona ztato bežkala?
„Dávno, dávno; včera, vlani!““

V básňach silnejšieho politického náteru javí silu, že ozaj „city jeho — iskry hromové!“ Teraz stojí vo veku, v ktorom literatúra ešte s najväčšími nádejami môže k nemu hľadeť.

Na niektoré vady poukazovať, to nesrovnáva sa, drahý Miloslave, s mojim slavnostným naladením. K doplneniu sviatku, zarečním si (a to nazpamäť!): „Vrahom“.

B. T.

Listy z Čiech.

X.

V Zlatej Prahe, v máji.

Videli ste už slavnosť svätojanskú v Prahe? Však ver že nie? Aspoň nie všetci. Tak vy, čo ste ju videli, mi prisvedčíte a vy, čo nevideli ste ju, čujte!

Už v piatok, 14. večer, bolo pozorovať po uliciach mnoho cudzích, vonkovských ľudí. Ten sa ťa pýta na ulicu, ten na hostinec, onen potriasa hlavou nad obrazmi, knihami a jiným, čím honosia sa krámske výkladné skriene, tam ten konečne ucpáva si sebevedome novú porcelánku s briadkou a ženskou figurou, ktorú kúpil si práve a nazval ju vraj „šťávničkou". Ale to všetko je len ešte úvod ku pravému obrazu. V sobotu 15. ráno už bolo všade plno, a po poludní nemohol si niektorými ulicami ani prejsť bez — niekoľkých nemilých stykov ohľadom svojich otlakov. Zvlášte nábrežie Františkovo, neďaleko národnieho divadla, poskytujúc krásny výhľad na Malú stranu a kráľovské Hradčany s dómom svätovítskym, a Karlov kamenný most, kde ovenčená a osvetlená stála socha Jána Nepomuckého, boly ľudstvom preplnené, jako keby jich bol oblahnul roj mravencov. Medzi inteligenciou videl si tu prespolních rolníkov, malebne odené Plzeňačky s dlhými červenými šatkami a bledomodrou krátkou sukňou, žienky moravské, jadrné Hanačky, statných Valachov, ktorí objavili sa vo svojich — prevrátených, aby barančinu lepšie videť bolo — kožuchoch pri 22° tepla. Tu si len mal odpovedať na celý pluk otázok, ubohý smrteľníku. „A prosím, to bude tuhle komedie?" pýta sa ťa bodrý tatínek ukazujúc na hrubý povraz, ktorým pripútaný je parník ku brehu. „Pro Krista pána, to to bouchlo!" zhýkne dobromyslná starká čujúc výstrel z mažiarov a pýta sa: „Z čeho pak to, prosím, stříleji?" — „„Z kusu,"" odpovedáš jej. „I pro pána krále, jaká pak by to byla rána, kdyby tak stříleli z celého!" čuduje sa maminka ďalej. Ale najhlavnejšou príčinou tak hojnej návštevy na nábreží je vlastne ohňostroj, ktorý na rieke odbývať sa bude večer, či popularným názvom — rachomejtle". A není to radosť, keď tak tie barevné, ohnivé gule lietajú k oblohe, rozpráskajú sa a tvoria ohnivý dážď, či keď rakéty zdajú sa rezať nebesa a zlaté jazvy vrývať jim do tmavomodrého tela? — — Je už polnoc a Praha ešte ustavične hemží sa pútnikmi svätojanskými. Veď je tak jasná, tak teplá.... V nedeľu ráno stretávaš mladých, starých a temer každý nesie si čosi pozorne a náhli s tým domov. Má to šedú obálku a je veľkého formátu. „Národ sobě". Áno, slavnostný ten časopis, ktorý ukazuje cudzine tvorčiu silu slovanskú a schopnosť pravého duševného žitia ľudu českého. Je to krásne dielo. Obrazy Ženíškove, Pinkasove, Brožíkove, Pirnerove, Myslbekove, Liebscherove sú pravé umelecké skvosty v koncepci i prevedení; slovesná časť, prosaické články Světlej, Heritesov, Jiráskov, a zvlášte utešená časť básnická je jakoby sbierkou drahokamov. Upozorňujem len na štyry virtuosné práce: úvodniu báseň Heydukovu, Nerudovu „Jaro 1848.", Čechovu „S kužele báji" (jaká to skvostná forma!), a Sládkovu „Točič". A čo povedať o „různých myšlénkach," o „roji epigramův" a jiných drobnosťach, medzi nimiž tak mnohá perla sa skvejė? Čo o drobňuškých hudebných skladbičkách Smetanových, Fibichových, Dvořákových atď., niekoľko len taktov a predsa každá z nich dielom umeleckým? Bolo by to vylievať vodu do mora: vezmite a čítajte! Podotýkam len ešte, že jak kresba, tak rytie, cinkografia i tlač representuje čestne domáce umenie české. „Národu sobě" nevyrovná sa ani francúzska „Paris-Murcie", ani milanský časopis slavnostný, ani maďarský „Tavasz", o nemeckej „Vindobone" ani reči. Ale mal tiež radosť náš starký Neruda zo svojho diela (— bol redaktorom slovesnej časti); dávno tak vrelého feuilletonu nenapísal, jako v nedeľu. — Sotva človek dychtivým okom prezrel si bohatý obsah slavnostného listu, už volala dvanásta hodina poludňajšia k veľkej akademii žurnalistov do Nového českého divadla. Neprehľadné davy draly sa k budove — a veľká jich časť odchádzala s prázdnym, dom bol preplnený. Prvé zvuky, ktoré zavznejú v ucho napjaté, sú rozvášnené vlny zname-

20*

nitej Fibichovej ouvertury k Shakespeareovej „Búrke“. Nasleduje dvojica majstrovských symfonických básní Smetanových z cyklu „Má vlasť“, „Tábor“ a „Blaník“, jichž základní motiv, husitský chorál „Kdo jste boží bojovníci“ rozrýva dušu a uchvacuje genialným zpracovaním. Vyznieva opäť a opäť z hudebného pletiva a na konci zavzneje v plných tónoch hymnových velebnosťou svojou nadchýňajúc hruď každého. Po búrlivom potlesku a volaní slávy skladateľovi, ktorý vyvolaný bol mnohokrát, zavzneje roztomilý „Švanda dudák“. Karel Bendl, meškajúci teraz v Italii skladateľ český, jeden z najnadanejších, uviedol v hudbu pre sola, sbor a veľký orkestr slova Vrchlického, jemuž znamenite podarilo sa túto národniu pohádku zbásniť dľa veľmi vďačnej látky prostonárodnej. Účinok hudby Bendlovej, čiste národnej pri všetkých reminiscenciach (na Dvořákove tance, ouverturu z Rossiniho „Tella“ a jiné), bol znamenitý. Zvláště v účinej, elegantnej harmonisaci ukázal sa majstrom. No, a božské Slovanské tance Dvořákove (5. 6. a 8., v Prahe ešte nehrané zvlášte posledni 8., vyvolaly nadšenie takou mierou, že stupňovanie jeho zdalo sa nemožným. A predsa rozpútal sa možno-li ešte väčšmi nadšenia radostný let, keď Sklenářová-Malá krásnym, výrazným hlasom svojím uvádzala vzletné slova našeho slávika k živým obrazom diel Hálkových.

Když v ňádru lidstva strach se množí
a bolest roste v srdcích všech,
když národ v klín si ruce složí
a stesky mrou mu na ústech,
tu léčívá ho zdrojem písní
miláček písně, touhy druh,
jejž posýlá mu s hvězdou v skráni
pán národův a smilování. —
V něm jeho síla bují, vzrůstá,
on zpěvem k nebi vznáší zem
a těchou kvetou jeho ústa —
bůh léčí národ básníkem!

Tak ospieval Heyduk náš nesmrteľného svojho druha. A jako mäko znely slova jeho pri zpomienke na Vítězslava, tak rozvášnila sa lýra jeho, keď líčil Otakara pred bitvou 1278, zradného Fantina de Valle s Jiříkom Poděbradským a zase dojemne vyznely, keď lúčil sa s druhom svojím uvádzajúc jeho diela v šumnom venci:

— — — náš slavík nepřichází zpět;
on ukryt v klidnějším dlí sadě,
tam na posvátném Vyšehradě!
On oněměl nám v trudné době,
on nezřel nové slávy stan.
jejž národ buduje sám sobě —
Jak Mojžíš nezřel Kanaan!

Predstavte si, jak účinkovaly tie slova v ústach p. Malej! Živé obrazy dľa nákresov F. Kollára boly veľmi zdarilé, effektne sostavené, elektrické svetlo padajúce na imposantnú skupeninu bariev a skvelú výpravu vôbec neminulo sa účinku a zvlášte obraz druhý — zlomok z Jiříka Poděbradského: „Jiří Poděbradský“ a „Fantin de Valle“ — ľúbil sa neobyčajne. — Odchádzali sme z akademie s blahým povedomím, že programom svojím kráľovská Praha pred pútnikmi svätojanskými preukázala sa kráľovsky. Druhý deň rozlúčili sa cudzí hostia s Prahou neprekonateľnou „Prodanou nevěstou“ ...

Bolo by mi ešte zmieniť sa o sjazdu českých prírodozpytcov, kde mimo jiných prof. Krejčí povedal reč veľmi významnú, o výstave českých krojov na ostrove streleckom a mnohých ešte pamätihodnosťach svätojanských, ale vedlo by ma to ďaleko. Obmedzil som sa na veci najdôležitejšie. Ale predsa jeden dar svätojanský zapomenúť nesmiem: prvý sväzok knižnice česko-slovenskej, ktorý priniesol Bottove spevy sobrané, s prílohou dvoch Fajnorových piesní tu už všeobecne obľúbených na slova z „Cymbálu a huslí“. Len teraz, keď vidíme súbor poemat Bottových, javí sa nám autor v plnom svetle svojho významu. Pozoruhodné básne po všelikých starších ročníkoch časopisov našich, poznamenané jednoduchým B„ lebo ničím, javia sa byť plodami našeho Janíčka; básnická i esthetická hodnota spevov jeho všetkých stavia ho v historii literatúry slovenskej hneď na tretie mesto: za Sládkovičom a Samom Chalúpkom. Kto neverí, nech prečíta si dôkladne nového Jánošíka (upozorňujem zvlášte na spev I., II., pieseň „Dunaju, Dunaju, milý môj šuhaju“ vo speve III., skutočný to triumf národnej piesne, na reflexíu vo speve V., na spev VII. a VIII.); nech prezkúma krásy balad a povestí národních v oddiele II. knihy (tu najmä básne „Báj Turca“, „Povesť bez

konca“, „Žltá ľalija“ [snaď najpodarenejšia z nich], a „Margita a Besná“); nech pozre si bližšie v III. odseku sbierky znamenite podarené básne „Čierna hora“ a „12. január 1870“ (k otvoreniu slovenskej knihtlačiarne); nech zahrúži sa konečne v časti IV. do neprekonateľných krás „Piesní vojenských“ — i zovňajšou formou, rytmickou najdokonalejších z celého sväzku — a prečíta ešte príležitostnú „Na 60-ročné jubileum A. K.“ Zjaví sa mu obraz ladný o poetovi našom a prisvedčí mi, že skladby tieto zaručujú mu prisúdené miesto. — Zároveň so sväzkom týmto vyšla brožura Rud. Pokorného, redaktora knižnice zpomenutej, „O literární shodě česko-slovenské.“ Preberá priehladne všetky mienky pro et contra od r. 1846.

Pôvodne zamýšľal som prebrať dnes ešte nové plody čes. beletrie; ale poneváč dochodí miesto, zakončím bilanciou, ktorá hodí sa síce veľmi málo k radostným dňom práve minulým, nemôže sa však odkladať ďalej. Sú to nové, snaď ani nezarostlé ešte hroby českých pracovníkov duševních.

Čo do časového postupu prvého vyniesli na hrobitov u Olšan Dra Frant. Novotného (1839—1880), toho mučeníka českej vedy na fakulte lekárskej, ktorá najväčšmi zo všetkých trpí zpupnými kúskami prušáckych odkundesov, ktorí menujú sa takto tiež professormi mediciny. Fr. Novotný pracoval veľmi pilne v obore svojom, pri výhodnom postavení hmotnom bol by sa stal dôstojným následníkom velikého Purkyně, prednášky jeho boly vždy hojne navštevované, bol obľúbený u všetkých českých poslucháčov svojich a predsa môžeme povedať, že v pravom slova smysle zomrel hladom. Od roku 1867 domáhal sa suplentury fysiologie na fakulte medicinskej — a do smrti svojej marne. Jako súkromný docent nutený bol zápasiť s hmotnou biedou a dostal niekdy malú subvenciu po dlhom vymáhaní, vrhli sa lichvári jeho na ňu jako krídel lačných supov. Následkom toho stal sa zádumčivým samo tárom, stranil sa ľudí, ba i priateľov svojich, ačkoľvek prednášal neúmorne do posledních svojich dňov. Smrť bola milosrdnejšia k nemu než ľudia — zomrel na prechádzke v háji Chuchelskom.

Kolega jeho, dr. Ceyp z Peclinova (1832 do 1880) bol známy v peknom písomníctve básnickou sbierkou „Zvuky večerní“, jako bol vôbec horlivým spolupracovníkom Mikovcovho „Lumíra“. Redigoval tiež „Časopis českých lékařův“ a spísal mnohé dôkladné state z vedeckého oboru svojho. Bol rodoľubom vrelým a povahou tichou, milovanou každým.

I staričký veterán čes.-literárneho znovuzrodenia, Jan Vlček (1805—1880) nasledoval dvoch pre ošlých. Pod literarné práce svoje podpisoval sa pseudonymom Vlčkovec, Vlčkovský a p., z nichž najdôležitejšia je preklad Homérovej Iliady.

Temer súčasne s ním zomrel J. O. Veselý (1854—1880), nadaný dramatik z najmladšieho dorostu literárneho. Známy je svojím libretom ku Dvořákovej opere „Šelma sedlák“ a za najpodarenejšiu prácu jeho platí veselohra „Na kolbišti literárním.“

Starca a mladíka tohoto nasledoval J. J. Staňkovský (1844— 1880), v mužnom veku svojom. Bol spisovateľom pre najširšie vrstvy ľudu, písal nepretržene, so zimničným chvatom a keď i nesnesú všetky práce jeho prísnej liter. kritiky, predsa najdeme v tom dlhočiznom rade dramat a románov dosť prác veľmi pekných. Tak príkladom „Malý král“ jednoaktová veselohra cenou poctená a j., a z románov hlavne zo života divadelného čerpané „O slávě herecké“ a „Vlastencové z boudy.“

Svet hudebný vzácnu silu ztratil v Mdr. Norbertu Javůrkovi (1839—1880). Pomíjajúc jiné skladby jeho uvádzam len objemnú sbierku prostonárodních piesní moravských, ktoré sobral a opatril krásnym sprievodom piana. Celá bohatosť moravskej piesne javí sa nám už v I. sväzku, vydanom 1877 v Prahe Maticou hudebnou. Druhého nedočkal sa genialný skladateľ; zomrel vo Splite v Dalmacii 29. januára t. r. jako vojenský lekár choromyslnosťou.

Konečne ztratili sme my nadaného šuhaja, bystrozrakého pozorovateľa a neobyčajne šťastného posuzovateľa našich pomerov, života i všetkých snah v Hynkovi Babičkovi (1857 do 1880). Málo kto znal a pochopil snaženie slovenské i celý život tak dokladne a

rychle, jako zvečnelý. „Theoretisovať — to trafí každý; ale choďte ta, presvedčíte sa o potrebách Slovenska“ hovorieval vždy, keď čul plané frásy o Slovákoch z úst mnohých, ba premnohých „theoretikov“ tunajších. Škoda, večná škoda tej bystrej, jarej, znamenitej hlavy, že vychladla tak predčasne! Svojím pravým úsudkom a jasným rozhľadom bola by výdatne pomáhala sklenúť a upevniť most medzi dvoma bratmi, ktorý by tak radi rozbúrali mnohí kuvici hádzajúci blatom po tej šľachetnej hlave a vrelom srdci, ktoré odpočíva na pustom cmiteri zlínskom.

Pomník živý v srdci našom bude ešte trvalejší než žulový, ktorý postaví mu nad mohylou jeho „Moravská beseda.“ Bárs by sa vyplnilo aspoň poslednie slovo druha jeho, ktorý zaspieval mu nad holým rovom:

— — „A Ty spíš v té zemi drahé, svaté,
již miloval jsi z hloubi duše mladé,
jíž cele žilo srdce Tvoje zlaté —
vlasť tebe s pláčem ve své lůno klade
a na Považí elegie vane!
že nad Tvým hrobem *Slovač z hrobu vstane!*“ —

Jaroslav Vlček.

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský.*)

(Pokračovanie.)

Tieto už dávno počuly z ďaleka kroky, ktoré ozývaly sa cez strašnú prázdnotu; Jelica netrpelive kukala zpoza nesčíselných stĺpov, ktoré podlahu s povalou spojovaly, chtiac sa presvedčiť, či ide so starcom aj kralevič; a Vukana stála nepohnutelne, ako krásna socha, s ovesenou hlavou, s vystretýma rukama, ako nejaká odsúdená, ktorá na smrť čaká....

Kralevič sa zastavil a dlho dlho díval sa na krásne dievča, ktoré trasúc sa čakalo, aby on prehovoril, napokon rozšíril ruky a k nej sa rozbehol a ono mu plačúc padlo kolo krku....

Toto prvé objatie nešťastných sŕdc vyrklo city, ktoré žiadon jazyk vypovedať v stave by nebol, pre ktoré niet slov. Jelica sa dala do usedavého plaču, tvár zakryjúc ručníkom, odvrátila sa, aby nehľadela na ten ťažký nemý bôľ, starčekovi vypadla z ruky fakla a vyhasla na vlhkej podlahe. Aj jeho srdce zaplakalo nad nešťastím tých dvoch, ktorí jedon pre druhého boli stvorení, ale ukrutný osud sa jim nedal sjednotiť.

Dievča prv k sebe prišlo a rieklo:

„Vladislav,“ prehovorila tichúčko s jej anjelským hláskom, ktorý v žalosti ešte nežnejší bol, hľadiac mu láskyplne do očú, „ty si prišiel s veľkým vojskom môjho otca zničiť. O neurob to, neurob pre Boha živého, neurob ma opustenou sirotou, neurob, drahý pre spasenie tvoje a tvojich milých! Vidíš junáku, on mi je matka aj otec, kde sa ja podiem nešťastná, až ho utratím?“

Vladislavova hruď skoro pukla od žiaľu. Jemu bolo ako lodi na mori, ktorá od víchru do víru vĺn je hodená a od týchto od skaly ku skale metaná, a ona sa od mnohých údero puká a na tisíc kusov sa rozláme.

„Prečo počúvajú tvoje sladké ústa, v ktorých je milosť, šľachetný junáku? O pravda, ty sa vzdiališ s vojskom a odpustíš môjmu otcovi, ak ti vo voľačom ublížil?“ Dievča ho pri tom objímalo a na jeho vymučenej hrudi zamdlelo....

Vladislav chytro zaniesol nešťastnicu ku posteli, uložil ju a on kľakol vedľa nej a bozkával ľadové čelo.

Tento bozk celkom zničil srdce Vladislavovo, ktoré už predtým bolo ranené. Potom vstal a pozrel kolo seba a riekol Jelici:

„Odveď ma k Drmanovi!“

Keď Vukana k sebe prišla, nikoho nevidela pred sebou, len pokojnú tvár starého mnícha, ktorý kľačal a skrúšene sa modlil....

V.

Medzi buričmi nastala trma-vrma a búrna vrava. Drman ako pošetilý behal z múra na múr; kričal a rozkazoval, napriek tomu, že

sa všetko dľa jeho vôle dialo, nebol spokojný. Od muky trhal si bradu a kričal:

„Ronil som jich ako vrabce, že som myslel, že nikdy nenakuknú na Ždrelo, a oni cez noc sa natoľko posilnili, že zas robia nápad. Diabolská sila je v tom chlapčiskovi! Ah, keby som ho dostal“, krčovite päste zatínajúc, „neuhliadla by ho majka!“

Ale ten divý pohľad, ten zverský výraz tváre skoro sa premenil, na miesto toho bolo vidno na nej ťahy starosti. Ruky mu klesly a hlavu zvesil dolu, hľadajúc s očma niečo v piesku, čo nemá mena, o čom sám nevedel.

„Ale až sa predrú? Strašná je kráľova sila; lebo na miesto každého padlého môže troch pomstiteľov postaviť. Až ma chytia?“

Chytro zotrel chladný pot z čela a trhol sa.

„Mňa aby chytili? Hahaha!“ ... Po tomto smiechu, ktorý dosť ťažko z prsu sa ozýval, dal sa medzi bojujúcich, ktorí nepokojní boli, lebo nepriateľ sa hor vyššie a vyššie driapal, nové rozkazy dával, ale sotva sa pohol, pred neho pribehla Jelica s vyplakanými očmi, s rozpletenými vlasmi a nastráchanou tvárou.

Drman zadivene zastal a hromovite skríkol:

„A kto vám povedal, že...“

„Odpusť pane,“ pretrhla ho Jelica, chtiac ho utíšiť, ledva hovorila, od úmoru za každým slovom si vydýchla, „ale ja som musela prísť prosiť, že...“

Drman nedovolil jej dokončiť:

„Čože prosíš, čože potrebujete ma vy prosiť? Či som ja nerozkázal, aby ste sa nepohly, pokým nepošlem serdara.

„Ale... pre Boha! vyslúchni ma, pane. Vukana zomiera od strachu!“ prosilo chudiatko dievča.

„A prečo sa ona bojí v jaskyni, o ktorej nikto nezná?“ zpýtal sa vodca, ktorý stál ako na žeravom uhlí.

Dievča bojac sa príčinu povedať, prišlo do rozpakov pretržene hovoriac:

„Musí sa báť, nepriateľské vojsko má toľkú moc, že...“ chudera nevedela od pomätenosti, čo hovorila.

Pri týchto slovách sa rozpajedil Drman, akoby mu bol do očú niekto zaplul:

„Ha!.. aj moja vlastná dcéra ma drží za kukavicu?“

„Ale“, triasla sa Jelica, „my sme tej noci v týchto miestnosťach videli kraleviča Vladislava...“

Čoby Drman aj bol neveril na pravdivosť týchto slov, predsa ho zarazily ako blesk hromu.

Pokiaľ meravo ako nemý stál, zatiaľ borba vše tuhšia a tuhšia bola. Šípy strely zo spodku hustly a ronily z múra buričov k Drmanovým nohám.

Tu zabudol vodca buričov na všetko a rozohnal sa na hradby, hromovite volajúc:

„Sem všetky skaly a smolu! Prečo ste zamrzli kukavice? Hádžte na tých psov, čo vám do rúk príde. Riad, štíty, vsetko, všetko! Alebo asnáď chcete milosť dočkať od bezbožných kráľov, ktorí usmrtiac svojich prichodia na tróny? Chcete aby vás ako slabé ženy zamordovali?“

Tieto slová boly vítané buričom, zas oživli, a kráľovské čaty, ktoré boly už vyšše pol steny vyšly, nemohly napredovať.

V tom okamihu dobehne k Drmanovi jedon burič celkom zadychčaný a volá:

„Na pomoc, gospodaru! Nepriateľ už skáče do hradieb, chytili sa čaty už za pasy!

Vodca v okamihu bol tam, a za krátky čas vedel svojich rozdrážďiť, že bánov o diel musel ustupovať.

Už myslel Drman, že aj dnes zostane víťazom, keď naraz akoby ľadový šíp mu do srdca bol vrazil. Naraz zostalo hrobové ticho. Bľadosť po tvárach, akoby bez ducha boli, bolo vidno na všetkých, všetci buriči mali zraky na jedon predmet obrátený, pri tom sa zabudli brániť.

Drman chytro sa obzrel, aby videl, čo to za strašidlo, ktoré mu nastrašilo vojníkov... a keď ho uzrel, uderil sa tak silno po čele, že mu krev vystriekla.

Na vrchu kuly, ktorá v prostred hradu stála, pyšne viala kráľovská zástava. A medzi nastráchanými buričmi stál sám kralevič s najvyberanejšími junaky, všetek pokrvavený, a krev aj z meča ešte tiekla.

Toto všetko tak chytro sa dialo, že buriči od divu sa pohnúť nemohli.

„Poddajte sa!" rozkazoval chrabrý kralevič, buriči počúvali hľadiac pred seba, len Drman sa sobral, odhovoril mu, meč vytiahnuc a k nemu sa rozbehol:

„Bráň sa sopliak, žeby si nepovedal, že to tu s klamom šlo! Nech ti teraz pomáha tvoj čertovský pobratim!"

Vladislavoví perjanici sa zbrane chopili k obrane svojho gospodára, ale on jim rozkázal, aby sa ani nehli, sám šiel proti vodcovi buričov.

Pokiaľ Drmanoví chlapi čakali, že jim ten súboj určí jich osud, akoby jim ruky poviazané boly, Vladislav vybil protivníkovi meč z ruky, poviazal ho a oddal svojim chlapom, potom sa po druhýráz obrátil k buričom a ostro jim rozkázal:

„Zložte zbraň!"

Ešte sa rozliehal štrngót zbrane, ktorú buriči na hŕbu hádzali, nevediac ani sami ako, zo všetkých strán počuť bolo volanie:

„Živio kráľ, smrť buričom!" a zo všetkých strán skákali kráľovskí do hradu.

(Dokončenie nasleduje.)

Literatúra a umenie.

Spevy Jána Botto. So zdarilou podobiznou básnikovou. Knihovny česko-slovenské, ktorú usporaduje Rudolf Pokorný, číslo 1. V Praze. Nákladem Slavíka a Borového. 1880. Str. 232. Na konci pridané sú poznámky a malý slovníček slovenských slov s českými vysvetlivkami. Cena 1 zl. 30 kr. Číslo 1. má aj hudebnú prílohu: **Písně Štěpána Fajnora na slova Heyduka** so sprievodom piana, a síce 1. Cymbál a husle a 2. Pán Bůh požehnej! — O diele tomto uverejňujeme obšírnejšiu úvahu na inom mieste; tuná vyslovujeme len úprimnú povďačnosť poriadateľstvu a nakladateľstvu, že poskytly nám milú príležitosť pokochať sa môcť na sobraných spevoch nášho obľúbeného básnika Jána Bottu.

Literární shoda česko-slovenská. Podává Rud. Pokorný. Nákladem Slavíka a Borového. Str. 58. Cena 35 kr. — V spisku tomto vylíčený je dávny boj o slovenčinu, terajší stav veci a stanovisko vydavateľstva „Knihovny československej."

Oboje je k dostaniu aj v kníhkupectve Eug. Krčméryho v Baňskej Bystrici, a síce poštou: Spevy J. Bottove za 1 zl. 36 kr. a „Literární shoda" za 40 kr.

Prestonárodnie Slovenské Povesti. Usporiadal a vydáva Pavel Dobšinský. Sošit 2. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarskeho-účastinárskeho spolku. Str. 96. Cena 30 kr. V sošite tomto obsažené sú nasledujúce povesti: Cesta k slncu (s obrázkom). Mataj. Ľubka a Kovovlad. O dvanástich mesiačkoch. Plavčík a Vratko. O hlúpej žene. Zlatí bratkovia. Zakliaty zámok. Drevená krava. Čert slúži. O troch grošoch.

Slovenský divadelný ochotník. Usporiaduje Ján Francisci, predseda kníhtlač. účast. spolku v Turč. Sv. Martine. Sväzok III: Oklamaní klamári. — Tak je to na tomto svete. — Turč. Sv. Martin. Nákladom priateľov ochotníckych divadelných hier. Str. 84. Cena 25 kr.

O oboch týchto podnikoch bolo už častejšie a obšírne prehovorено a my čo najsnažnejšie odporúčame jich nášmu ct. obecenstvu.

Andreja Sládkoviča **Spisy básnické.** So životopisom a fotografickou podobiznou. Strán 704. Sotvy bude všetkým naším ct. čitateľom známo, že sobrané spisy básnické nášho nezapomenuteľného speveca Andreja Sládkoviča vyšly ešte roku 1878 v Prahe nákladom kníhkupectva I. L. Kober v úhľadnom vydaní. Spisy Sládkovičove iste nepotrebujú žiadneho zvláštneho odporúčania a kto by si jich chcel zadovážiť, dostane jich buďto v spomenutom pražskom kníhkupectve alebo u Eug. Krčméryho v B. Bystrici.

Listáreň redakcie a administrácie.

P. J. H. v Morave. Mluvnice jazyka slovenského od Martina Hattala prvý diel vyšiel tlačou Bohumila Haase v Prahe, 1864. Druhý diel „Skladba" nákladom Matice Slovenskej, tlačou Mercyho v Prahe.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol" vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniého každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 30. júna 1880. **Číslo 6.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského*.

(Pokračovanie.)

VI.

Branský nenašiel Annu v letohrade, zato ale kopu hostí, prišlých z neďalekých kúpeľov. Za letohradom pod košatými kaštanami stála veľká tabula, hudba hrala — žilo sa veselo a bujno jako nikdy. Luxus Záhajského riastol, Apolonia blýskala sa v hodbáboch a diamantoch, hostia sa tak množili, že počali sami sebe zavadzať na dosť obšírnom priestranstve. Veď je to konečne nie div: naše pomery a rozmery našich domov nie sú stvorené pre takéto spoločnosti a takýto život. Vznešení hostia, ktorí navštívili Záhajského (a to je iste, že sa na štyry míle v okruhu nikto nezblížil k Záhajskému, aby nebol jeho hosťom), opúšťali dom jeho v divnom pocite: žasli nad skvelosťou pohostinstva, vtesnaného do úzkeho priestranstva; cudzinci nevedeli to už nijak pochopiť, iba jeden professor z Vratislavy, Nemček to chudý a suchý, zašeptal pod riedky belavý fúz: „polnische Wirthschaft.“

Branský prešiel nemo cez dav hostí a vyšiel hore vinicou k filagorii, zkadiaľ sa belely snahobiele šaty diev, ktorých celý veniec našiel na ladnom tomto miestečku, čo ho skoro zkonfundovalo. Mladí pánici v tých najstrakatejších šatách dvorili devám. Branský navrhol prechádzku, načo spoločnosť privolila.

Z prechádzky utvoril sa improvisovaný výlet. Hora „Dubina“ ležala asi pol hodiny od filagorie a pozostávala vzdor svojmu menu z mladých bukov. Národ náš je konservatívny v menách, on menuje na pr. studničku „pod dubom“ ešte vtedy, keď už z duba dávno niet ani len pamiatky a nad studničkou rozprestiera haluze jaseň alebo lipa.

Spoločnosť stúpala vo veselom rozhovore dolu dolinkou. Masloň bol neodbytný: vždy sa vrtel okolo Anny a Branský sa už počal hnevať, že nemôže k Anne tak rieknuc pristúpiť, aby sa dozvedel o príčine včerajšieho listu.

V príjemnej kotline, stínnej a vonnej, rozložila sa spoločnosť táborom. Do letohradu dali odkázať, že neprijdú na obed, ale že aby jim poslali potravu do hory. O hodinu počali aj druhí hostia rad radom ťahať sa do Dubiny, tak že za krátky čas bol letohrad prázdny až na Haštala, ktorý zaspal v zahradňom stolci, a Kaprossyho, ktorý bol zakliatym nepriateľom „hlúpeho cigánčenia,“ jako menoval výlety. Samo sebou rozumie sa, že za hosťmi prišla prepasť sluhov a vozov s potravou, stolcami a všakovým náradím. A veru to bol milý a skvelý pohľad na túto rozpustilo-veselú spoločnosť. Tarkavé šatstvo, opliecka, vysoké sáry, ostrohy a kalpaky sa o mnoho lepšie vynímaly vo svobodnej hore jako na vyleštených parketoch. Aj tá plnoústa reč vynímala sa prirodzenejšie v svobodnom. Hudba šumela

horou a do nej sa miešal rozhovor, cvengot pohárov a výstrely z pušiek a pištolí.

Branský podišiel k Anne, ktorá práve zaneprázdnená bola vitím veľkého venca z hôrnych kvetín.

„Som k vašim rozkazom,“ hovoril temnistým hlasom a ľahol na bujný svetlo-zelený mach; „nechal som dôležité práce, abych vyhovel vášmu pozvaniu.“

„Písala som vám v úzkostnom okamžení — avšak už to prešlo. V srdci ženskom zabúri divný pocit, keď ona vidí pred sebou kľačať muža a prosiť ju o lásku, o ruku. To sa mi prihodilo včera — chcela som radu od vás. Na večer som sa trochu utíšila a porovnala vec aj bez vás. Podala som Masloňovi ruku na znak svojho privolenia. A teraz je všetko dobre.“

Hlava Branského klesla do podopretej na lakeť ruky. Jeho oko uprelo sa silno na tvár Anny. Hľadel a neveril! Je to možné, aby Anna takto rozprávala? Je to koketeria, je to pravda?

„A čo riekol na to váš tútor?“

„Masloň ma prosil, abych nehovorila pred ním o tom. A práve to ma tlačí!“

„Tak ste sa teda odovzdaly do ramien pána Masloňa bezpodmienečne, láskyplne a s úplnou dôverou?“

„Sľúbila som ruku mladému mužovi, ktorý kľačal u nôh mojích bľadý a zničený. Jeho hlas sa triasol, v očiach svietila sa prosba, oddanosť a láska. Zvíťazil. Nepýtam od vás rady, ale prosím vás, aby ste sa stal mlčanlivým dôverníkom mojím v tejto veci.“

„Vy znáte moje myšlienky o Masloňovi. Nedarmo som sa vyslovil pred vami tak ostro o ňom; ja som už vtedy zbadal, že stanete sa onedlho žertvou svojej vlastnej márnosti. Že to pôjde tak rýchlo, nevedel som. Už jako vidím, neskoré by boly moje rady, neskoré a daromné prejavenie môjho bôľu nad vaším rýchlym a samostatným riešením tejto pre vás a asnáď aj pre iných veľavážnej otázky. Jako sirota máte väčšie právo k istej samostatnosti. Vy ste volili, dľa môjho zdania, nie bárs šťastne; Boh daj, abych sa mýlil. Vaša mladosť, krása a váš svieži cit — to všetko zaslúžilo by šťastie! Bár by ste ho našly. Jestli ale vyplnily by sa temnisté obavy moje: tu som. Na mne nájdete v každom ohľade priateľa. Bár by ste nikdá nepotrebovaly môjho priateľstva.“

Anna bola nemilo dojatá. Každé slovo Branského pichalo ju do srdca. Ona sa cítila byť zahanbenou, unížonou pred ním, jako žiačka pred učiteľom, keď ju vyhreší pre chybnú úlohu. Líca devy zahorely purpurom, do očú jej vhrkly slzy. S trasúcou rukou, nervosne krčovite počala trhať práve dokončený veniec. Biedne hlávky zvonkov a belasé kvietočká nezabúdok pokryly jej šaty. Branský sa zľakol toľkej náruživosti — vstal rychle a odišiel. Anna sa vzchopila a jako srnka ztratila sa v hustej hore. Bežala, sotva dychu popadajúc. Pred ňou machom obrastená skala, podobná divanu. Tam klesla na kolená a pritlačila obe rúčky k tvári. Tvár rumenná, rozpálená a tie bľadé rúčky, jaká to protiva! Materiduška kol nej silno voňala, veľkí horskí mravci liezli po rukách devy, ba jeden z nich prešiel z rúk na biele hrdielce. Anna nič nevidela, necítila. Na prsiach jej ležala ťažoba — jak rada by si bola odľahčila slzami, ale oči jej nechcely vydávať slzy. Z doliny ozýval sa hluk zábavy a mrmlot bassy. Tu jej niekto položil ruku ľahko na plece. Anna sa trhla mlunne — ľahký výkrik vydaly nevdojak prse. Ohliadla sa a skočila na nohy. Pred ňou stál Masloň. V jeho náružive rozpálenej tvári zrkadlila sa zvedavosť.

„Jaký to nápad, slečna — tu sama.“

„Myslím, že nieto žiadneho nebezpečenstva. A potom, jako zdá sa, mám za sebou strážnika! Poďme rýchlo k spoločnosti!“

„Áno, strážnika, ktorý horí láskou a trasie sa strachom. Videl som vás — hovorily ste s Branským — a potom ste zmizly. Viem, čo mohol hovoriť ten panslavistický burič jakýsi. Avšak podaly ste mi svoju alabastrovú rúčku, vaše slovo je mi svaté a istejšie nad istotu. Ale mám predsa obavu — podajte mi ešte raz svoju ruku — slečna — ešte viac žiadam, dajte mi znak svojho úprimného smýšľania. Anna — tu sú moje ramená —“ Masloň rozšíril ramená a stál jako zkamenelý. Anna zbľadla, tajný strach svieral jej hruď. Jakoby ju bol vetor schytil, vnorila sa do

húštiny. Čipkový ručníček zostal viseť na tŕňovom kríku. Ona to nezbadala a rozplamenenou tvárou pribehla do spoločnosti. Jej oko hľadalo v trme vrme veselých hostí Branského tvár — ale toho už nebolo tam viac. Poslednú silu mladistvej duše napäla, aby nebolo pozorovať búrlivé vlnenie, do ktorého upadla v posleduie minuty. Mládež tancovala pod starým bukom. Veselého, divého čárdášu ohnivé melodie šumely horou. Za stolom sedel Záhajský a hľadel nemo pred seba. Anna šla k nemu a sadla si vedľa svojho tútora, jakoby sa neistou cítila a hľadala záštity. Jej tajnosť dlávila jej dušu.

„Ujček môj," preriekla odhodlane, „mám vám niečo sdeliť."

„Niečo dôležitého, jako vidím z tvojej tváre," poznamenal ticho Záhajský a jeho temné oči uprely sa zvedave na Annu. Táto sa naklonila k nemu a prostými slovami vyjavila mu Masloňove nabídnutie.

Jakoby bol ťažký kameň odpadol z jej srdca, vyznaním si ho odvalila z prs. Ale Záhajský zostal vážny, ba smutný. Tisíc myšlienok letelo mu hlavou. Anna bola jediné stvorenie, ktoré mal opravdivo rád. Jeho sebeckosť bola veľká a panovala skoro výlučne v jeho prsiach, ale k Anne cítil rodičovskú náklonnosť a bol presvedčený, že ju presadil do pôdy, ktorá nebola zdravá pre mladé živé dievča. Masloňa poznal jako dedinského Don Juana, ktorého allotria boly známe po kraji. Znalo sa aj to, že má naňho barónka Peslingová jakýsi divný vplyv. Vyznanie jeho chovanky vzbudilo v ňom trapný cit: prvýkráť pocítil obavu. Voľba bola predo dvermi a Masloň mal neodškriepny vplyv v stoličnom meste, lebo tam bola jeho rodina rozvetvená a držala mnohé úrady v rukách. Masloňov strýko bol predseda sirotskej stolice a držal úrad tento veľmi pevne, a preto nebolo radno odhodiť sa od neho alebo ho obraziť.

Spoločnosť sa sberala zase do letohradu. Pri zvukoch Rákocyho pochodu šiel dlhý rad hostí hore kopcom k filagorii, Záhajský viedol Annu na ramene. Ona sa dôverne opierala na jeho mocné rameno a cítila veľké poľahčenie. Masloň kráčal nemo z pravej strany; bol smutný a zronený. Zábava nešla ďalej ani v letohrade a hostia sa počali skoro rozchádzať, tak že so západom slnka nebolo už cudzieho človeka na letohrádku, ani v zahrade a vinici. Záhajský sedel v búdke s Annou.

„A ty ho miluješ," hovoril, „ty myslíš byť šťastnou a spokojnou — nuž dobre — tak som aj ja spokojný. Jediné, čo mňa veľmi zadivilo, je tvoje rychlé odhodlanie sa, a za druhé tvoj výber. Avšak to je zväčša tvojou vecou. Mojou povinnosťou je prosiť ťa srdečne, abys' vec náležite rozvážila."

Anna bola bľadá a hľadela urputne do kúta besiedky, ktorá ľahko šumela večerným vetrom. Prázdnota jakási vtiahla do duše devy; ona sa sama seba pýtala, či ho miluje, ale určitú odpoveď si nevedela dať. Za chvíľu, trapnú to chvíľu pre oboch, prišiel Branský a Záhajský sa vzdialil. Znal on Branského antipathie, aj jeho náklonnosť k Anne, a preto blysla v ňom myšlienka, nechať jich o samote, možno že sa dačo zmení. Jeho sebectvo počalo víťaziť: počal cítiť istý strach pred vstúpením do dospelého veku. Účty sirotského majetku, ktoré on manipuloval, neboly v poriadku. Neriad stoličný ponechal tútorom svobodnú ruku a preto povstávaly žiaľne veci v sirotských záležitosťach.

„Vrátil som sa ešte raz k vám, Anička," šeptal ticho Branský s utajeným rozčulením, „abych vás vystríhal pred nebezpečenstvom, hroziacim vášmu šťastiu. Je mi to povinnosťou a robím to rád. Počujte ma až do konca a potom robte jako viete."

Anna položila krásnu svoju hlávku na mramorovú tablu stolíka.

„Ťažko sa odhodlávam k vyznaniu, avšak čas je tu," a pritom vytiahol ztratený ručníček čipkový a položil ho na stôl. „Anna, vy sa pohybujete v kruhoch, ktoré sú zkazonosné pre vašu čistú dušičku a nevinné srdce, vy ste si urobily známosť s mužom, ktorý vás nemiluje, ktorý miluje váš majetok. Vy k nemu nemáte náklonnosti — jeho rozprestrené ramená zostaly prázdne a váš útek bol dôkazom, že sama seba klamete. Nikdy by ste nepočuly tieto slová, keby ste boly ináč jednaly, lebo vtedy by bolo všetko ztratené. Takto ale stály ste na pokraji prepasti. Pre-

pasť vás volala — vy ste ale ušly." Líce biednej Anny horely studom pri slovách týchto. Branský pokračoval: „Nebola to sprostá zvedavosť, ktorá hnala ma pozorovať vaše kroky. Videl som vás kľačať pri machovej skale a srdce mi búchalo bôľne, trapne. Nemáte matky, nemáte otca, a váš tútor nemá vysoké mravné pochopy. On vás obetuje, jestli bude to vyžadovať jeho prospech. On so svojím domom stojí na vulkáne, posledniu spásu očakáva od svojho zvolenia na podžupanský úrad. Má to svoje hlbšie, nečisté príčiny, s ktorými nechcem otráviť váš cit. Masloň patrí medzi tie osobnosti, ktoré majú umožniť voľbu. Keď aj lepší cit Záhajského zatracuje vaše spojenie so slúžnym, bude on zahlušený bočnými ohľadmi. Ja som váš priateľ — ja vás prosím, počujte môj hlas. Vlní sa mi on z najhlbšej útroby a čistého svedomia."

„A zo zaťatého nepriateľstva proti Masloňovi," prerjekla Anna a pozdvihla vzdorovite hlávku.

„Chcete mať protidôkaz? Chcete, abych sa ponížil pred ním, abych ho odprosil, abych vám svatosvate sľúbil, že nikda horký cit neovláda mojím srdcom proti nemu? Urobím to."

Na západe hasla zora a šero vtiahlo akoby kradmo do búdky.

„Chcete, abych obetoval najkrajšiu svoju nádej," pokračoval Ľudovít, „za cenu vášho šťastia? Urobím to, obetujem všetko, jestli mi slúbite odmrštiť podanú vám ruku, ktorá nenie celkom čistá."

„Ja som už ruku prijala," prerieklo dievča trasúcim hlasom. Sluha doniesol lampu a postavil na stôl. Jasné blesky lampy krásne sa odrážaly od temných listov chmelu a jasnejšie zelených listov divého viniča. Zo zahrady pred letohradom valila sa vôňa kvetov. Nočné motýlky trepaly šedými kriedlami a ssaly dlhými sosákmi mädovú šťavu z kvetných kalichov. Tu i tu preletel popri dverach búdky netopier a laknúc sa svetla, hodil sa klukatým svojím letom do tmy.

„Videly ste toho netopiera? On zbadal svojími myšacími očkami bleskoty našej lampy a myslel, že je to jeho ríša. Keď priletel blíž, strelil mu lúč do očú a on jako zpitý valil sa zase nazpak do svojho živlu, v ktorom sa dobre cíti. Divná vec, chceť snúbiť nočného zvera s jasotom dňa a slnka. Slečno, vy ste blesk jarého dňa — odožeňte netopiera!"

„Jakúže mi poskytnete náhradu za môj milý sen?! Ja sa cítim opustená, smutná a rozorvaná! Pekný bol to sen, podopierať sa o rameno muža, majúceho čestný úrad — on mi nahradí rodičov, dumala som, nahradí bratov! Ach a bol tak biedny, tak ponížený, tak nešťastný. Ľútosť zaujala mi srdce."

„Ľútosť nenie ľúbosť," prerickol Branský. Anna pokračovala: „A vy teraz takto ničíte moje milé myšlienky a chladnou rukou ztrháte záclonu z tajín, ktoré boly krásne, neodkryté! Vy ma uvrhujete do strašných úzkostí, ja neviem, kade vedie z nich cestička. Jakúže mi dáte náhradu?"

Branský počal rozprávať ohnive, výrečne, s uchvacujúcim citom o úlohe ženy, o hodnosti mužskej, o veľkých mysľach, ktoré rodia sa v mužoch čestných a ideálnych. Hovoril o kráse života, keď je vedený zásadami dobra a pravdy, hovoril o ničomnosti jeho, keď je sem tam hádzaný náružívostiami a nečistým sebeckým bludárstvom. „Boh vám daj pravé vnuknutie," zakončil a vstal pružno z lavice. Bol vtedy krásny muž, jeho oči horely čistým plameňom opravdivého citu, tlumený hlas jeho vibriroval rozčulene. „Uložte sa s modlitbou na vaše lôžko, a verím, že sa ráno prebudíte s čistou, jasnou myslou a pevnou vôľou. Myslite mnoho na vašu matku!" A s tým odišiel. Anna zazvonila na posluhu a odobrala sa do svojej chyžky. Na stole stála skvelá vása a v nej krásna kytka tých najvzácnejších kvetov. V ružovom kalichu kamelie belela sa karotka. „Dobrú noc, moje spasenie!" bolo písané na karotke. Anna poznala písmo Masloňovo a celá sa ztriasla. V zimničnom rozochvení lapala vozduch — bolo jej dušno v izbe, ktorá bola preplnená kvetovou vôňou. Otvorila oblok. Svieži vetierok ovanul ju — prse jej počaly dýchať v dlhých dychoch. Zrazu sebou trhla. „Zas ten netopier," zašepla a zavrela rýchlo oblok. Rozpomenula sa na radu Branského. Polo vyzvlečená už zhasla sviecu a kľakla si k posteli, ponoriac dušu svoju do modlitby. Neboly to slová — modlila sa citom a myšlienkami. Vstala. Tajne na prstočkách pri-

stúpila k stolu a vyňala kytku z vasy. Trasúcou sa rukou otvorila oblok — a kytka zmizla vo tme.

VII.

Branský prišiel domov a položil sa na diván v smutnom rozčulení. Trudné myšlienky letely mu hlavou, po celý čas v neunavnej práci ztráveného života nebolo mu tak úzko okolo srdca. Hľadal tomu príčinu — ale ju marne hľadal. Prvé poryvy mládeneckého života ležaly ďaleko za ním v polo zabudnutej prešlosti. A predsa bilo jeho srdce tak nepokojno, tak náružive jako niekdy, keď šumela mladosť a zrkadlil sa svet v čistých barvách dúhových. Jakýsi žlčný pocit budil sa mu v útrobe. Nevedel prečo, nevedel jako — alebo lepšie povedano, nechcel vedeť.

Tichá noc stála nad krajinou, bezveterno, majestátne a unylo. Cez otvorené obloky jeho chyže vchádzal milý hosť: príjemný chlad. Malý úzky srp mesiaca vznášal sa nebom. Ľudovítovi ani nenapadlo rozsvietiť lampu alebo vyzliecť sa, on ležal jako mrtvý tvárou hore — naozaj jako mrtvý. Srp mesiaca zblížil sa k obloku a osvietil jeho bľadú tvár. Ona vypádala jako tvár mrtvého, ešte aj ruky mal složené na prsiach. Úplnú tichosť prerušovaľo len pravidelné, hlboké dýchanie. Mreže oblokov hádzaly šeré stíny na dlážku izby. —

Branskému šumely dušou staré zkazky ľudu nášho o mátohách a upíroch. Počal veriť na upíra. Áno, áno, desný upír zasadol na jeho hruď — on priletel otvoreným oblokom a teraz ssaje jeho krev. Jak ladne vejú jeho kriedla chladný vetrík na tvár — jak uspanlivo sypia jeho ústa, ale krvolačné perny cicajú krev, krev od srdca, životnú krev. Chce zdvihnúť rameno a nemôže, jakoby bolo sputnané ťažkou reťazou. Chce zavolať, ale hlas viazne v hrdle. Otvorí oči — aj bľadý strižok lúny visí v obloku a smeje sa jeho ťažobám.

Kde ti je tvoja mužská sila — kde odvaha, kde ti tvoja jasná mysel? pýta sa sám seba. Kriedla upíra vejú a v srdci cíti bôľ, cíti, jak uchádza mu krev.

Zažmúril oči — ale bôľ rastie! Rastie — teraz sa zmenil na balván, a ten rastie do nekonečna, šíri sa, dĺži sa — celý vesmír plní, a ešte viac, cez hranice nekonečnosti rastie mlhový desný balván, jeho samého dlávi a mení v nič. Z balvanu sa zrazu vyvinie čierny punkt — a ten sa v koncentrických kruhoch umenšuje, desne umenšuje — už nenie možno mysleť menšieho atomu — ale vzdor tomu sa ešte vždy tratí a tratí — až v nekonečnej dialke zmizne. Mhla a púšť.

Branský sa zimnične ztrhol. Mesiac bol už zašiel za vršky, v izbe bolo šedo a ticho. Prešiel rukou hlavu. „Hlúpy sen,“ zabručel odhodlane, ale potom klesnúc zas hlavou na podušku divánu, doložil: „strašný sen.“

A on predsa nespal.

Nastal teraz boj so skutočnosťou. Uvážil v duši všetky okolnosti a udalosti posledných čias, nadal si pár ráz do pochabcov, do starých bláznov — presvedčoval sám seba tymi najrozumnejšími dôvodami, ale konečne po veľkom duševnom boji vyskočil zo svojho divanu a zavolal temným hlasom:

„Ja Annu milujem!“

Šum týchto slov rozliehal sa tichou izbou, vyletel von oblokom do nočnej samoty. Polnočný vetor rozšumel koruny košatých líp — a jích šepot bol odpoveďou na slová muža, ktorého srdce osviežila pozdná láska.

Láskou menujú ľudia prvé nadšenie mladosti: je to aj naozaj ten zlatý vek nadzemského šťastia, plný krásy, nehy a oduševnenia. Aj tie bôle a poryvy tejto mladistvej lásky sú pôžitkom a znežňujú srdce; i tá nešťastná láska mladosti plodí iba dobré ovocie. Zobudí-li sa opravdová, ideálna láska v srdci zralého muža, ktorý už dávno prežil vek rojčivého snenia, vtedy zobudí ona záhubnú búrku, jestli je ale nešťastná, vrhne do útrob človeka blen horký, pocit nesmieriteľnej nenávisti oproti samému sebe i oproti svetu. Možno, že Boh chcel ľudstvu znázorniť predchuť pekelných múk, a preto posiela časom celý oheň lásky do sŕdc, ktoré už zdanlive boly ochladly vekom a životom.

Po tomto samovyzvaní cítil Ľudovít celú horkosť, beznádejnosť a hryzotu lásky, nemajúcej ani len stín možného uspokojenia. On sám si prichádzal jako podliak, ktorý už od toľkých čias jedná egoisticky, hanebne a

neúprimne. „Teda preto som dával takéto šľachetné naučenie úbohému dievčaťu! Ja som sám myslel, že to robím z čistého, bezúhonného srdca, z nežnej starosti o jeho šťastie! Jaký som bol smelý, oduševnelý, úprimný! A tá smelosť bola drzosť starého šviháka, tá oduševnelosť bol skrytý a zákernícky skrytý egoismus, a tá oduševnelosť bol farizejský oheň hlúpej vášne. A predsa ju milujem. V tom ale leží môj prečin. Bože môj, Bože môj!" Branský si zakryl tvár oboma rukama a klesol znovu na pohovku.

Už svitalo, keď sa zobudil z ťažkého sna, podobajúceho sa viac mdlobe. Sluha vošiel na palcoch pre háby a urobil náramne hlúpu tvár, keď videl svojho pána oblečeného a postel neodstlatú. Zostal stáť jako prikovaný na prostred izby.

„Aby ťa čert vzal!" zavolal Branský surovým hlasom na sluhu. Slová tieto dobrého Jana zarazily, lebo ešte nikdy nepočul niečo podobného z úst Branského. Vytiahol sa na palcoch z izby jako kmín a len vo dverach sa bázlivo obzrel. „Kata," hovoril von ku kravskej slúžke, ktorá sa s ospalou tvárou hrotok v jednej a štvornohý stolček v druhej ruke držiac ubierala do stajny, „náš pán skoro zomre!"

„A prečo by mal zomreť? ty smiešny človek!"

„Dnes mi nadal, hrozne mi nadal!"

„A za to má umreť? To by kasnár bol stokrát mrtvy, keby to malo byť pravda!"

„Hjah! kasnár a hinšpektor, to sú celkom rozdielne veci! Hovorím ti, umre, na dušu umre!"

„Ani ty nebudeš večne žiť, hlúpy Jano!" rozosmiala sa Kata a ospalosť počala sa tratiť z jej očú.

„Vy ženské ste ľahké jako pierka! Ty rozumieš kravu podojiť a mlieko mútiť, ale o knižkách a snároch neviete nič! Ty nevieš, čo vykladá kalendár, ani čo vykonal Štilfríd! A preto uver múdrejšiemu! Náš pán je zle, lebo mi dnes vynadal! Keď neveríš, nechaj tak! Punktum!" A s tým počal pilne a energicky čistiť veľké poľné čižmy svojho pána, o ktorého skorej smrti bol tak náležite presvedčený.

Branský sa pohrúžil do práce, konal cesty po statkoch, prehliadal stavy, kontrolloval účty, najímal robotníkov pre blízku už žeň raže. Zimničná činnosť bola mu veľkou potechou. Do Záhajských nechodil. Raz obrátil nevoľky ta svoje kroky. Keď ale z malého vršku uzrel letohrad, ztrhol sa a zastal. Dlho hľadel v tú stranu! Konečne sadol mu trpký úsmev na tvár — on sa obrátil. Raže sa belely zôkol vôkol, slnko pálilo, tak že sa čudovať musel človek, že nevyssalo z kalicha kúkolu pruhovitú červenosť a z útlych kvetov nevädzy temnú modrotu. Miestami ovil sa denglavý sláčik o bujné steblo raže jako had. Prepelica volala jakosi rýchlo a netrpelivo, drobné kobylky skákaly z cesty na role. Keď prišiel domov, čakal ho sluha vo dverach.

„Dvaja páni čakajú na vás," povedal smutným hlasom. Vskutku našiel u seba Kaprossyho a Paráka, a nevedel si vysvetliť, čo títo dvaja páni hľadajú uňho.

„Prichádzame k vám, pane Branský, s maličkou prosbou," počal Kaprossy neistým trochu hlasom. Jeho rapavá tvár sa ľahko zarumenila. Parák zato bol flegmatický a opakoval syplým hlasom jako echo slová svojho spoločníka.

„Hotový k službám," preriekol Branský zdvorile síce, ale s úsmevom, vyrážajúcim malú vážnosť k svojim nevolaným a nečakaným hosťom. „Ráčte si sadnúť," a s tým podal škatulku s cigarami. Kaprossy sa poďakoval — Parák ale siahol do škatulky a vyňal havannu.

„Sme sami?" pýtal sa vážne Kaprossy, spúšťajúc sa na fotel.

„Traja sme len, traja, páni moji," riekol Branský, zvedave sa zahľadiac do tváre Kaprossyho, jehož tvár ztratila rumenec; spodná perna sa mu ľahko mikala.

„Prosíme vás menom pána Masloňa, aby ste bol tak dobrý vyrovnať účet —"

„Áno, vyrovnať účet," opakoval Parák a zapálil si cigaru.

„Účet, jaký účet — nerozumiem —"

„Vy ste Masloňa obrazili, smrteľne obrazili. Vy strkali ste prsty —"

„Prosím vás, ráčte len sucho, bez obrazov vybaviť svoje vzácne posolstvo," pretrhol ho

Ľudovít so zakabóneným čelom, dotknúc sa ľahko ľavou rukou svojej brady.

„Bez okolkov,“ zamiešal sa Parák, „vyzývame vás menom služného Masloňa na duell. Príčinu výzvy snáď znáte a nemohli ste ani inšie očakávať — viete ženské záležitosti.“

„Prosil by som bližšie.“

„Vaše jednanie,“ pokračoval, „v oči Masloňovi a jeho pomeru k Záhajského domu prinútilo nášho mandanta k obrane jeho cti. Vec je jasná. Čakáme odpoveď.“

Branský bol nepriateľ súbojov, ale videl, koho má pred sebou. Chvíľu sa rozmýšľal.

„S veľkou radosťou,“ preriekol, a jeho energická postava sa napružila. Vstal a s poklonou obrátil sa k dvom pánom. „Myslím, že je vec predbežne zakončená?“

„Úplne. Odporúčame sa do vášho priateľstva, pane Branský. Bližšie dohovorí sa na kavalierskymi pravidlami predpísanej ceste.

Branský odprevadil svojich hostí až ku dveram.

Keď dvaja sekundanti sadli na bryčku, poznamenal Parák: „Masloň hryzol do tvrdého orecha! Či si videl tie besné panslávske okále tohoto pána?“

„Čo nás do toho! Budeme mať príjemné vyrazenie, potom slavnú hostinu, a chvastať sa môžme do nekonečna.“

Branský vrátil sa na stolicu, na ktorej sedel pri tejto zvláštnej shovorke.

„Muselo sa niečo prihodiť,“ zamrmlal pod fúz. V tom niekto zaklepal. Vnišiel Žulinsky s listom v rukách.

„Pane Branský, nového korteša som dostal!“

„Jakého, prosím?“

„Tu mi píše Masloň, hlavnia podpora Záhajského kandidatúry, že mi ponúka svoje a svojej koterie služby. Okrem toho dorazil zo stoličného mesta zvláštny posol od Masloňovho strýka — znáte toho kriklúňa. Posol doniesol karotku s predvčasnou gratuláciou k budúcemu istému víťazstvu.“

Branský počúval nervosne reči svojho pána.

„A ešte niečo menej pekného, z čoho si tak málo robiť budete jako ja. Hlúpa klebeta, ktorú vám sdelujem, len aby som vám osvedčiť mohol svoju dôveru. Denunciacia na vás. Píše mi totiž vysoký pán — dovoľte, že zamlčím jeho meno, veď to nemení nič na veci, — že chovám vraj na statkoch svojích nebezpečného buriča a vraha vlasti — jeho meno je — to vám sdelím, lebo je to podstatná vec, jeho meno je Ľudovít Branský. Vy búrite ľud vraj proti pánom a židom, pripravujete ho k odporu proti zákonom, haníte zemskú zástavu a opovrhujete štátnu reč. Ba že ste vo spojení s viedeňskými centralistami, s moskevskými panslávmi, a div, že neriekli že aj s kubanskými negrami. Ale to sú pletky. Hovorím ešte raz, že vám to sdelujem, abych mohol príležitosťou týchto klebiet vysloviť vám svoje uznanie, svoje priateľstvo.“

„Možno, že je aj zrnko pravdy v rečiach toho anonymného vysokého pána.“

„A to zrnko je: že ste nezlomný, urputný duch, ktorý zvykol ísť svojou vlastnou dráhou! A práve zato vám ponúkam svoje priateľstvo.“

„Vďaka, milostivý pane! Nateraz bych vás prosil o radu!“ A Branský vyrozprával dopodrobna Masloňovskú historiu. Nezabudol pritom vysloviť svoje presvedčenie a ponímanie o súboji. Žulinsky ho počúval, tu i tu pokrúťac hlavou. „Vec hlúpa a nevčasná,“ poznamenal, keď bol Branský u konca, „avšak vaše myšlienky o súboji nesdielam. Je to u nás už v krvi. Možno, že je súboj, jako ste sa vyslovili predpojatosť, stredoveké barbarstvo — možno, ale pane môj, verte mi, my sme ešte tak veľmi nepremohli ten milý stredovek, jakoby nám to nadišputovať chceli tí veľkoústi zbožnovatelia devätnásteho stoletia. Nik nemôže vyskočiť zo svojej kože — bárs bude synom nie devätnásteho, ale tridsiateho stoletia. Zakiaľ plaziť sa bude na površí zeme tejto ľudské plemä, nezmiznú podobné predpojatosti, alebo jako chcete vy, barbarské zneužívania. Viem, že ste muž nebojazlivý — avšak odpustte, prosté, iba presvedčením o duelloch odôvodnené zamietnutie súboja vrhlo by na Vás stín nebezpečný. Ja s Vami obcujem jako so seberovným druhom, Vy to zaslúžite v plnej miere. Ale aj vo mne vre tá feudalná krev, ktorá sa búri a šumí klokočom — menujte to trebars hluposťou, všetko jedno, hlúposť tá je mocnejšia jako všetky kázne humanistov a všetky systemy filosofov.

Konečne ešte nenie riešené, že vy ten duell od Masloňa prijať musíte. Formálne síce neviem nič povedať proti jeho satisfakcionalnej spôsobnosti, avšak podívame sa blíž!“

Branský sa hlboko zamyslel. Pred Žulinským ukázať sa slabým bolo by jeho smrťou. On ho miloval jako mladšieho brata. Badal vo svojej duši, že Žulinský žiada od neho, aby keď ho privinul k srdcu čistým priateľstvom, i on urobil koncessiu jeho vrodeným presvedčeniam. Veď sa opačne často stalo. Koľko vecí povolil Žulinský Branskému v hospodárskych záležitosťach, jak trpelivo hľadel na jeho pomery k ľudu, jak mu pomáhal dvíhať sedliacky ľud, ku ktorému gróf nemal náklonnosti. Branský cítil, že sa stane nemožným u Žulinského, jestli nevyrazí na stezku kavalírskych dobrodružství. Bolo mu ťažko pod nátlakom tohoto dilemma. Sám o seba sa nestaral, lebo nepatril k bezpomocným chlebárom. Avšak jeho čakala ešte veľká práca. Cítil, čo je on svojmu ľudu, cítil v sebe sily a spôsobnosti, ktoré boly tak potrebné jako kus chleba. Dlho sedeli obaja mužovia bez slova.

„A teraz Vás prosím o priateľstvo“, preriekol ticho Branský. „Znáte moju nezkúsenosť v takýchto veciach. Ráčte mi pomôcť pri tomto nemilom prípade.“

„To som od vás očakával“, povedal skoro uradovano gróf, „rád prijímam Vaše poverenie. A predbežne dobre sa majte.“ Žulinský potriasol pravicu Branského a pružným krokom zanechal izbu svojho riaditeľa. V ňom naozaj zakypela krev, žilky zaihraly. Darmo by sme sa usilovali idealisovať ľudí. My jich musíme tak brať jakí sú. Veľké idey nepadajú na ľudstvo jako dážď, ale musia sa pestovať jako vzácne ovocie, ktoré pozde dozrieva. Na nohy naše vešia sa všaková burina a obťažuje krok ku predku. Keby sme sa rozbehli, burina sa tuhšie ztiahne a my padáme na nos. Keď by sme chceli mrcha zelinu energicky holou rukou odstrániť — popŕlime si ruky, rozdriapeme si prsty na bodliakoch. Radšej vezmime kus toho nešváru sebou a tiahnime sa pomaly ale isto ku predku.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ku dňu 6. júna.

Nebúrte obra, keď v sne hlbokom
Krytý rúškou času drieme, —
Kým zlaté slnce čarovným okom
Svojím nevzdiali tmy zeme; —
Bo pošetilcov tábor on celý
Úderom jedným na prach rozmelí. —
Nechaťte silný prúd okeana
Slabými prútov hrádzami.
Zbúrená vlna bradby zpreráňa
A rozleje sa nad vami.
Zmiznú palácov vašich, miest stopy,
Blúznivcov v chladný hrob svoj potopí.

A obor drieme, — more spočíva,
Niet vĺn na klzkej hladine; —
A oni hýra, — jich radosť divá
Vzmáha sa v každej hodine;
Vo svojej slepej blbosti smelí
Hádžu doň jedom presiakle strely. —
Ha, čo to? Hukot v diaľke sa dvíha,
. Čuť desný huku, hromu hlas; —
Hľa, tam už šero bľadé sa mihá, —
Brieždi sa už na ranný čas.
Čo? Či snáď už tu je čas povstania?
Zrinčalo. — To on putá si zráňa.

Hľa, tam už vstáva obor ten Tatry,
Hľa, stúpa v boj už krvavý;
Ide vydobyť, čo jemu patrí,
Čo osud odňal mu tmavý;
Jako ohnivá Peroma strela
Letí, hodí sa na nepriateľa.
Kde ste k búreniu obra vy smelí?
Sem sa, kde sú vaše čaty?
Ztíchli — len sotva že ho uzreli
A už hľa raď jich sa tratí;
Pokorili sa. — Svoje on práva
Nazad si berc, nazad dostáva. —

* * *

Vstal Slovák zo sna. Veľduchov rady
Svobodu, voľnosť hlásajú, —
Budia ho k činom, dávajú rady,
Šíra ruch od kraja k' kraju.
Oživly Tatry, — zakliate skaly
Kliatbou spútaných duchov vydaly.

* * *

Oj, sväté stromy, pod vaším stínom
Hrdinov čata žastala, —
Ku mužnej práci, obrovským činom
Bratskú shodu prisahala; —

Zpod vašich stínov znel hlas národa,
Že jemu patrí voľnosť, svoboda.

* * *

Zatiahla búra nebies hladinu,
Blesk hromu buráca divý.
Ťažkých prác stavby padajú, hynú;
Pustnú čarokrásne nivy. —
Osudu tvrdé putá oceli
Ramená obra zase zavrely. —
Zas upí ten ľud, zas je v porobe.
No vískaj, hýr, chasa divá,

Hádž naň v tej tebe priaznivej dobe
Tisíc reťazí ohnivá; —
Dáv ho ty zlostná chiméra krutá,
Sťahuj len, úž tie tyranské putá!

Necítiš plameň, nevieš, jak búri
V temných útrobách vulkána?
Vyrazí láva, žalárov múry,
Žulové steny zpreráňa.
Zaniknú, jako dávne Pompeji,
V nej hnusné znaky tvojích šľapájí.

—o.

Nepokojný odpočinok.

(Pokračovanie.)

III.

Slnko hodne klonilo sa už k západu. V údolí mesta Š. neožiarovalo viac len vrcholce vrchov, ktoré ako pozlátené kupole Bohu posvätených chrámov javily sa oku smrteľníka. Po parnom, letnom dni tak milý a príjemný je chlad večera. I to povetrie, pálčivosťou slnka zmorené a zdusené, zdá sa okrievať a človek cíti sa v ňom o mnoho voľnejšie a kleslá myseľ zobúdza sa k novej pružnej činnosti. Neznám, či ste to už skúsili, ale mne vždy tak voľno, tak príjemne bolo, keď denným sparnom umorený v stínu večera mohol som odpočinúť si a okriať svoje telo požitkom čistého, čerstvého povetria. Človek akoby sa znovuzrodil, tak mu je ľahko, voľno, bo s telom pookriala i duša a umorená myseľ zpružila sa zo svojej omdlelosti, aby pokračovala v svojej pálčivosťou dňa pretrhnutej činnosti.

Náš dobre známy okresný sudca v odpočinku, pán Adam Černý, pocítil tento dojem dnes na sebe. Kým slnko žiarilo, neukázal sa zo svojej chyže, ktorá ho chránila pred paprslekami nebeského ohňa; až keď videl, že na údolí zaľahnul večerný stín, vyšiel zo skrýše svojej, aby ešte venoval ostatné okamženia dňa svojim chovancom v krásnej, pod jeho starostlivou rukou utešene zakvitlej zahrade.

Prechodí sa. Veď dlhým sedením zkrehlé údy potrebujú pohybu. Ale vzdor tomu neustáva venovať pozornosť svoju kvetinkám svojim. Ako jinokedy i teraz teší sa tým, ktoré z útlych púpätov rozviňujú sa v dokonálosť kveta, aby potešil sa jích krásou, a zase aby rozlúčil sa s tymi, ktoré dosiahnuc svrchovanosť rozkvetu svojho, klonia už hlávky, tratia jednotlivé lístky, až konečne úplne zakvitnú.

„Práve taký je i život ľudí, ako týchto utešených kvietkov. Ako týchto krása a ľúbosť netrvá večne, tak i život človeka je vymeraný na určitú dobu. Niekto ju dožije, jiný hneď na počiatku alebo v samom stredu rozvoja klesá, nie jináč ako tieto kvetinky. A keď kvety zakvitnú a keď vyhasne život človeka, pri mnohom neostane ani len pamiatky po ňom. Medzi týchto patrím i ja. Lebo ktože udrží tú pamiatku po mne? Sestrin syn? Možno na čas, kým i jeho nezachváti búrlivý prúd života, ale v tomto zabudne na starého, osamotnelého ujca. Hľa, taký je osud starého mládenca. So svetom nespojujú ho nijaké svázky, rodiny nemá, on sám si je celým svetom. A keď on zaniká, zaniká spolu i ten jeho svet. — A predsa aký to rozdiel medzi životom kvetov a mojím, bo „pekný život tie kvety žily," spieva Sládkovič v svojej „Maríne," a to ja už vonkoncom o svojom živote riecť nemôžem! — Eh! nenie to mojou vinou!" hodil rukou a zamlkol.

Slnko medzitým úplne zapadlo za horami a šero večerné zaľahlo nad dolinou. Ale pán Černý nezdal sa to pozorovať. Tak sa mu jakosi nechcelo opustiť ľúbeznou vôňou pestrých kvetov honosiacu sa zahradu.

A kto to vstupuje do zahradky? Pani Kvetnická to nieje, veď je to nie jej voľný

krok, ani odmerané pohybovanie tela; táto mohutnosť junonskej postavy, táto nežnosť a útlosť sotvy kedy boly vlastnosťou pani Kvetnickej, a jestli i kedysi boly, tak dnes už z nich ani stopy niet. A postava ide Čeroému v ústrety. On upre na ňu zrak svoj a srdce jeho búri sa. Čo ten dávno nepocítený klepot v ňom? čo chcú tie ruže, ktoré obtáčajú tvár jeho? čo ten ligot a jasot obyčajne umdleného oka?

„Je to mam a klam? je to prelud obrazotvornosti? čo vidím?“ a strmým krokom i on v ústrety ide blížiacej sa postave a vystrúc ramená, podáva jej ruky svoje:

„Hermína!“ zvolá a už vrele tisne na prsá svoje nežnú ručinku domnelej Hermíny.

Táto sa usmeje a zavrtiac hlavou hovorí:

„Ja nie som Hermína, ale Kamila, pane môj!“

„Nie Hermína!?“ a ruky jeho klesly. „A kto ste, čo tu chcete?“ Zrak utratil razom ligot a jasot, a na čele zjavujú sa čierne mraky.

„Prichodím, aby sa vám predstavila ako budúca spoluobyvateľka tohto domu. Moja drahá tetka si to žiadala, a ja som jej chcela byť po vôli, ale — odpustite, pane, na takéto uvítanie nebola som pripravená.“ A slečinka skloniac hlávku obrátila sa k odchodu.

V tom pristúpila ku nim i pani Kvetnická, ktorá dobre pozorovala sídetie sa oboch, a v ňom našla nepodvratný dôkaz, že veru domnenka jej o tom, že Černý znal kedysi jej sestru a bol s ňou svázkami lásky spojený, nebola púha domnenka, ale zakladá sa na skutočnosti. Práve tak až na vlas vyzerala jej sestra Hermína v svojom osemnástom roku, ako teraz Kamila. A veruže to nebola len púha náhoda, že Černý videl v dcére dávny obraz matky. Takú ju znal, taký obraz ostal vyrytý v jeho srdci, a rozpomienka naň oživla v ňom a prezradila sa v neočakávanom prekvapení.

„Ráčte dovoliť,“ prehovorila pani Kvetnická, „abych vám predstavila dcéru mojej priateľky, Kamilu Búshegyi, o ktorej som vám už hovorila a ktorá pobaví sa u mňa za niektorý čas.“

„Tak? — Ach, tedy prosím za odpustenie svojej nezdvorilosti,“ vymlúval sa Černý, hnevajúc sa na samého seba, že tak neopatrným a neobozretným bol a dal sa zachvátiť dávnymi obrazmi a prezradil city, ktoré domnieval sa, že hlboko ukryté sú v srdci jeho. „Opravdu, slečinko, veľmi, preveľmi sklamalo ma oko. Ale oko starcovo slabne. Buďte mi vítanou, a z úplného srdca vám prajem, aby ste blaženou bola v dome tomto tichom.“ Podal jej ruku, do ktorej ona vložila svoju ručinku a pocítila jeho vrelé stisknutie.

„Nemám čo odpúšťať,“ odvetila Kamila a z očú jej len na okamženie ustúpivšia veselosť zase žiarila. „Dobre to tak svevoľným deťom. Nemala som dosť trpezlivosti, ísť tichým krokom tetkiným, predbehla som ju a — ale veď ostatné znáte. Len to jedno nezdá sa mi vonkoncom stáť s pravdou v súhlase, že oko svoje nazývate okom starcovým! Ačpráve i to neušlo mojej pozornosti, že som vás upamätala na čosi vám milého, a to ma veľmi, preveľmi teší. Ufám, že budeme dobrými priateľmi.“

„A predsa je to moje tvrdenie o oku nie v odpore s pravdou,“ odvetil Černý. Ale ďalej nebavil sa pri tom, lež prešiel hneď k tomu, čo slečna naposled hovorila: „a čo sa týka nášho budúceho priateľstva, ráčte byť ujistená, že z mojej strany nenaskytne sa proti nemu žiadna prekážka. Pravda je, uznávam, že zjavenie sa Vaše, slečinko, môjmu oku bolo neočakávané a prekvapujúce, a asnaď práve preto obnovilo dávne obrazy v mojej duši, o ktorých domnieval som sa, že už zanikly bez zanechania stopy. Tak sa hľa človek mýliť môže. Veď život človeka zväčša pozostáva zo samých omylov.“

„Ach, ešteže čo!“ odvetila nedôverive hlávkou vrtiac Kamila; „toto sa mi už vonkoncom nepozdáva. Je pravda, že mýliť sa je ľudským obyčajom, ale žeby život človeka záležať mal len zo samých omylov, to už odpustite, nesúhlasí s tým, čo ja myslím o živote.“

„Nebudeme sa hneď pri prvom sídetí sa dohadovať. Ja som síce jináče neustupný v náhladoch svojich a rád zastávam tvrdenia svoje až do poslednej podrobnosti. Ale dnes odstupujem od svojho obyčaja, čo nie pre jinšie,

tedy preto: aby ste hneď pri prvom poznaní ma neutvorily si o mne domnenku, že som podivným čudákom. Lebo to by vari mohlo byť na ujmu nášmu ďalšiemu priateľstvu! Škoda, že súmrak už sklonil sa na tichú dolinôčku našu a že prekáža vám krásnym okom pozdraviť družky svoje —“

„Oh! ony sa mi už prihlásily,“ odvetila ona so smiechom, „svojim ľúbezným, nežným zápachom za priatelky. A ufám, že nebudete mať nič proti tomu, keď ony budú odteraz deliť priateľstvo svoje medzi vami a mnou. Myslím, že postačí obom!“

„Tedy ráčte dovoliť, abych na uvítanie vás, slečinko, smel vám venovať túto družku!“ a odlomiac krásne rozviňujúci sa puk theovej ruže, dal jej ho. „Ostatne len tešiť ma bude, keď tieto kvetinky považovať budete za svoje vlastné!“

„Oh, to by bolo primnoho svobody. Sú rozličné kvetom nepriateľské tvory vo svete, ktoré jich hubia a ničia, to dozajista ste už ako strážny pestovateľ a ochranca kvetov i vy zpozorovali, — a kto zná, či ja medzi tie kvetom nepriateľské tvory neprináležím?“

Takýto rozhovor viedli naši známi pri prvom poznatí sa. Ale konečne pani Kvetnická upozornila, že začína byť chladno, a tak opustili zahradu.

Pani Kvetnická mala dosť nepokojnú noc. Boly to divné myšlienky, ktoré prekážaly, aby spánok zavrel jej oči. Tvorila budúcnosť nie tak pre seba, ako pre jiných.

„Bolo by to naozaj rozkošné, keby tak v tomto dome samoty nastúpily veselé dni. Všetko sa mi tak zdá, že Kamila dobrý dojem urobila na pána Černého. Ak je to pravda, čo som si namyslela o jeho bývalom pomeru k sestre mojej, tak naostatok môže sa vyplniť, že čo zkazila matka, napravila dcéra. Ale nebudem tlačiť a súriť vec, nech všetko ide svojím prirodzeným tokom, Kamilka mu navykne a on tiež. Oh! on viac, ako len zvyk pocíti. Veď už jej príchod rozorval nezacelené rány a obnovil obraz v duši jeho, ku nemužto srdce kedysi plápolalo ohňom hlbokej lásky. — Ale sestre o tom ani slovíčka. Až keď bude všetko tu rozhodnuto, potom prekvapím ju milou zvesťou. Ani Kamile ničoho neriek-nem, lebo by sa mi hneď z počiatku mohla zprotiviť, ako to už mladé slečinky majú vo zvyku. Preberať sa musí, bez toho je ani jedna; len potom, keď niet v čom preberať, siahajú ku tomu, čo sa práve naťapí. Ale veľmi rada by som chcela znať, aké myšlienky preletujú hlavou Černého? Jeho samomluva, ak hlasite prejavuje city svoje, je neomylne veľmi poučná a zábavná. Divno, že sestra moja nikdy nezpomenula predomnou meno Adama Černého. Pravda, že som v posledné časy málo s ňou bývala. Ale jej posledný list tiež prezradzuje, že ona mala jinú lásku v srdci, keď sa vydávala — a že jej vydaj bol záhubou jej šťastia.“

V tomto smere pohybovaly sa myšlienky pani Kvetnickej, až konečne, keď polnoc už dosť dávno odbila, i ona podľahla snu a pokojne spala až do bieleho rána.

Pán Černý zrazu utratil všetku vôľu k robeniu ďalších výletov, ako to po jiné letá bolo jeho milým a príjemným obyčajom, ako on hovoril preto, že v tom prekáža mu tá nesmierna horúčosť, ktorá nemožným robí každý výlet a núti ho, aby sedel doma, a najviac, aby v zahradke medzi vonnými kvetami požíval čerstvý vzduch. A poneváč on sám presvedčený bol úplne o pravdivosti a základnosti tohoto dôvodu, tak ani len nepokúsil sa, aby asnaď k lepšiemu presvedčeniu sa urobil nejaký výlet.

Pani Kvetnická, keď i nič nehovorila, tak aspoň myslela si, že je veľmi nápadný ten strach pána Černého pred horúčosťou, a nebodaj vraj bude on mať ešte i jiné príčiny, nežli len tú veľkú horúčosť leta, že toľko doma sedáva. Aké by to asi príčiny byť mohly? to pani Kvetnická neriekla, ale kedykoľvek videla shovárať sa Černého so slečnou Kamilkou v zahradke, za každým pokrútila hlavou a neriekla nič viac ani menej, len prosté, ale ako každý uzná, veľmi zretedlné: „Aha! mhm!“ Či tomu i jiní tak porozumeli, ako ona, to by som už netrúfal si tvrdiť.

Dosť na tom, že od príchodu slečny Kamily stala sa zmena v dosavádnom živote ľudí bývajúcich v dome pani Kvetnickej. Ba nie len to, ale i sám dom a jeho najbližšie okolie podstatne zmenily tvárnosť svoju. Zmizla

tá predošlá tichosť, veď ju spevavá Kamila ta preč zahnala; zmiznul i pokoj, veď jej veselosť netrpela dušemornú ospalosť a nepohyblivosť, a zanikla i poriadnosťou vynikajúca rovnotvárnosť, veď ju pohyblivá Kamila netrpela; a nápadné, že tí, ktorí za roky a roky nielen navykli boli ale i veľmi ostražite pestovali tichosť a pokoj, nebúrili sa proti rušiteľovi týchto jích miláčkov, ba tak zdalo sa, že sú povďační tomu buričovi, že jich zprosťuje toho, čo za dlhé roky držali a považovali za najväčšie šťastie a blaho domáceho života ľudí, ktorí ako na príklad pán Adam Černý v „najkrajšom,“ ako sa hovorievať zvyklo, veku života poslaní sú na netúžený odpočinok.

Pán Černý teraz zväčša čas trávil v zahrade, netrpelo ho akosi v chyži. A za veľmi nešťastne dni držal tie, v ktorých dáždivé počasie prekážalo mu baviť sa medzi kvetinami a nútilo ho ku samote v chyži. Táto samota bola mu nesnesiteľnou, a keď i hodinu dve vytrval v dumách, keď len príhodná a slušná bola doba, navštevoval svoju domovú paniu. Čomu sa táto veľmi tešila, lebo ho vždy s ľúbym úsmechom vítala, ačpráve dobre presvedčená bola, že tie návštevy neplatia tak jej, ako komusi jinému. Rozumie sa samo sebou, že takýmto obcovaním členov domu čím diaľ tým tuhšie snovala sa niť dôverného priateľstva.

Ale pritom všetkom za najkrajšie chvíle svojho života držal pán Černý tie okamženia, ktoré dopriano mu bolo prežiť v zahradnej besiedke v spoločnosti slečny Kamily. Tam, keď ona pracovala, rozviazal sa obyčajne jazyk jeho a z úst prúdily sa rozpravy, vydávajúce svedoctvo o jeho učenosti a skúsenosti. Kamilka poslúchala ho rada. Veď nielen vzdelávala sa, ale i dobre zabávala, a čím diaľ tým viac nadobývala si presvedčenie, že pán Černý je veľmi príjemným zabavovateľom, nežným dvoriteľom a duchaplným obdivovateľom jej vnád. No a už darmo je to, taká panna sa ešte len narodiť má, ktorej by všetky tieto veci ľahostajnými boly.

Bol krásny deň, slnko kleslo už za nebotyčné hory, príjemný večierok nasledoval na horúci deň a v tôni zelene obtáčajúcej besiedku tak sa to milo sedelo. Neznám, či následkom krásy a ľúbej vône kvetín, ale duša človeka akoby nebeským nadšením nesená uletovala v dialne, rajské kraje, ktoré tvorí básnická obrazotvornosť. A v tomto stave duši tak milo, tak rozkošne bolo, že zabúdajúc na jednotvárnosť, nepriaznivými dojmami vynikajúceho pozemia, žila krásny život nebeského nadšenia. A duchoslovec, ktorýby bol pozoroval v besiedke sediace osobnosti, slečnu Kamilu i pána Čertého, bol by neomylne uznal, že obidvaja zažívajú blaženstvo velebného nadšenia.

Pán Černý, prekypujúc citami blaženosti, dotknul sa ruky Kamilkinej a jal sa hovoriť:

„Slečinko! smiem otvorene hovoriť s vami?“ a jej pravica octla sa v ruke jeho.

Kamila pozrela na neho a z jej zraku vyčítal, že mu dovoluje, o čo prosí. Utvrdený bol v tomto domnení, že ona ruku svoju ponechala spočívať v jeho pravici. Konečne preriekla:

„Myslím, že som vám nikdy neprekážala otvorene hovoriť so mnou. Ba bolelo by ma, keby som mala jiné mysleť o dosavádnych slovách vašich!“

„Ja to tak nemyslím. Chcem hovoriť otvorene, t. j. vyjaviť, čo cíti duša, po čom túži srdce, čím prekypuje celá moja bytnosť!“

Nastúpilo mlčanie. On čakal na odvetu z jej strany, ona na to, čo on prednesie, lebo posledné jeho slová ju predsa prekvapily. Zdalo sa jej, akoby jim bola porozumela.

Pán Černý vidiac, že ona mlčí, a domnievajúc sa, že kto mlčí, ten svedčí, náklonný bol jej mlčanlivosť pripísať stydlivej skromnosti a pokračoval:

„Povedzte mi, slečinko, úprimne: čiby vám možno bolo mňa milovať?“

Rumenec prelietol tvárou slečinky a Černý pocítil trhnutie jej ruky. A Kamilka opäť uprela zrak svoj na neho, nie s výrazom strachu a nemilého prekvapenia, ale zrejme vyrazená bola v jej oku oddanosť, akoby v spojení s ľútosťou, a milý dojem so zrejmou prosbou, keď jala sa hovoriť:

„Nielen že vás môžem milovať —“

„Je to pravda? ó, ďaka vám, ďaka, šľachetná slečinko!“ a vrelé stisnutie ruky dotvrdilo, čo nevyjavily ešte ústa.

Kamilka, trebars nie veľmi uradostená bola slovami Černého, slovila ďalej:

„Opätujem, že nielen že vás môžem milovať, ale vás už i milujem, ako — priateľa, ako otca!“

Aký dojem maly slová tieto na Černého? Blădosť zaľahla na tvári a ústa akoby v poslednom okamžení života zúfale šoptaly:

„Ako priateľa? ako otca?“ a ruka Černého klesla. Razom zanikly všetky jeho nádeje, a on, vytrhnutý z krajov nadzemských, videl sa byť sotenым do bezodnej prepasti,

„Odpustite, laskavý pane!“ pozorujúc premenu, aká sa stala s pánom Černým, hovorila Kamilka. „Nechcela som vás uraziť, a verte mi, ani som nepozorovala, žeby ste vy jiné city prechovávali oproti mne, nežli otcovského priateľa!“

Oh! ako ho zaznávala, ako neporozumela jeho bytnosti. Zarazil sa. Ale zpamätajúc sa, slovila ďalej:

„A vidíte! predsa je tomu tak. Vy ste, slečinko, akoby odblesk mojej jedinej lásky mladosti. Nedivte sa, keď táto obrazom svojím zobudená zaplápolala v srdci mojom dávnym plameňom. Mienil som, že som ho už dávno prekonal, ale nepravda. Z pahraby vyšlahnul novou silou, — avšak vidím, že nie mi je súdené byť šťastným!“

„Oh! keby to odo mňa záviselo, jiste, jiste boli, ba museli by ste byť šťastným!“ hovorí Kamilka, a že pravdu presvedčenia svojho prednáša, to mu dokazuje jej vrelými slzami preplnené oko.

„A nezávisí to od vás? Nuž a od koho?“

„Nie. — Nie som viac svobodná!“

„Čo čujem, nie ste svobodná?“

„Dovoľte, drahý priateľ, abych vám objasnila vec.“

Černý mlčal, i keď Kamila umlkla, čakajúc na jej ďalšie reči. Ona tedy jala sa vypravovať:

„Keď už určený bol doma môj odchod sem a blížil sa už i deň, v ktorý som odcestovať mala, navštívil nás jeden mladý muž, ktorý i jináče častejšie navštevoval opustený náš dom a ktorý mi, uznávam, nebol ľahostajným, ačpráve nebola dotedy medzi nami ani len slovíčkom zpomenutá láska. Počujúc, že už druhý deň odísť mám, odhodlal sa k rozhodnému kroku a prekvapiac ma vyznaním svojej lásky, s čím som ja pravda súhlasila, ačpráve som to vyznanie tak náhle neočakávala, požiadal ma o ruku. Neodoprela som mu, i drahá matka privolila, lebo ho poznala ako poriadneho mladého muža. A tak sme sa sverili. Vidíte, takým spôsobom stalo sa, že som už viazaná slovom!“

Černý akoby zo sna zobudený bol tymito slovami, týmto vyznaním slečny Kamily. Po víťazne prevedenom boji s citami vlastnými odvetil:

„Ďakujem vám za úprimnosť vašu. Prichodím tedy pozde. Boh ma chráň, abych chcel byť alebo asnaď mal sa stať prekážkou vášho šťastia. Čo robiť? Nuž tedy ostaneme priateľmi. — Ale už ako priateľovi mohly by ste mi aspoň menovať vášho oddanca.“

„Nenie to tajemstvom. Je on teraz ešte len praktikantom baníctva, ale už čaká menovanie za úradníka, a menuje sa Emil Reiger.“

Nové prekvapenie pre Černého.

„Emil Reiger? — Ach, tak tedy, slečinko moja, ostaneme nielen priateľmi, ale ešte viac. Mám už teraz právo, nárokovať si názov „otcovského priateľa,“ — veď Emil Reiger je môj sestrenec, syn mojej jedinej, už umrelej sestry!“

„Ach, to ma teší! to ma srdečne teší!“ jasala Kamila, a obejmúc Černého okolo hrdla vrele ho pobozkala, a akoby sa predesila nad opovážlivosťou svojou, skloniac hlávku riekla: „veď mi len nebudete mať za zle, že som vás ako otcovského priateľa pobozkala?“

„Veru nie; ale sa hnevám, že si ma predbehla. Vidíš, ja ako otcovský priateľ mám právo ťa čo svoju dcéru považovať, a ako takej len už dvojiť nemôžem. Preto ti tykám. Poneváč ale je teraz módou, že i deti rodičom tykajú, tak to jisté urobíš i ty a na potvrdenie nového priateľstva ešte ma raz bozkáš!“

Kamilka to s veľkou ochotou urobila. Černý smieril sa s osudom, ktorý mu tak pokonfundoval plány. Tešilo ho, že aspoň Kamilka bude mu blízkou rodinou!

(Pokrač. nasleduje.)

Útek.*)

Ballada.

On bojuje — rok uplynul,
Nevracia sa — možno zhynul,
Panno, škoda mladých liet,
S kniežaťom ti bude svet.

Knieža hoduje vo dvore
A panna plače v komore.

Jej zreničky, sťa hviezdičky,
Sú sťa smutné dve studničky,
Jej líca, sťa plamenica,
Sú sťaby mesiac na nove;
Beda vňadám tvým, devica!

Matka trápi sa a biedi,
Knieža za dievčinou sliedi.

Svadba počína sa hlučne.
„Neveďte ma ku oltári,
Pripravte mi čierne máry,
Dajte ma do truhly slušne.
Ja umrem, keď on nežije,
Tebä, matko, žiaľ zabije.“

Kňaz už v zpovednici sedí —
Čas je, dcérko, ku zpovedi.

Prišla stryná, múdra stará:
Vyžeň kňaza, kostolníka;
Bôh i viera a snov miera
O potechu sa postará;
Stryná stará tá vie veľa,
Má kvet ba i strydžie zelia,
A ty máš milenca dary:
Urobíme možné čary.

Vlasy jeho v' väžu spleť,
Dve obrúčky v jedno daj,
Z ľavej ruky krú vyssaj,
Vlasovú väž zaklínaj,
V tie obrúčky zadúchaš
A milého priam tu máš.

Panna breší — jäzdec spieši,
Tie jej kliatby počuť musí,
Už sál zimný odmyká;
Či ťa strach nepreniká?

Stíchnul, usnul dvor zámkový;
Panna sluchá. Dolu z väže
Bije polnoc, — mlčia stráže;
Panna čuje cveng podkovy,
A pes jakby hlasu nemal,
Zavyl, utíchol, neštekal.

Zaškrípely doľ' vereje;
Stúpa ktosi v šatách dlhých;
Otvoria sa troje dvere,
Troje dvier jedno po druhých,
Vkročí jäzdec cele biely
A sadá si ku posteli.

Sladko, prudko čas uteká,
V tom kôň zerdžal, zhúkla sova,
Zvon zavznel. — „Ostaň mi zdravá,
Kôň môj zerdžal, kôň môj čeká,
Abo stávaj, saď na koňa
A na veky ostaň moja.

Mesiac svieti — jäzdec letí
Po chamradí i po krach,
Panno, panno, nemáš strach?

Kôň jich letom vetra nese,
Nese lesom, — hlucho v lese;
Len tu i tam vyplašená
Z jedle suchej kráče vrana,
A z brlohov vlčie oči
Bleskom myhajús' v úboči.

„V cval, môj koňu, koňu v cval,
Mesiac na dol zchodí z chmár,
A kým zíde mesiac z chmár,
Máme preísť desať skál,
Desať riek i deväť hôr,
Až kohutí zavznie chór!“

„Kam ma vedieš? kam? Nuž ku mne.
Dom môj na hore Mendoha,**)
Vo dne môž' ťa každá noha,
V noci musí ísť tajomne.

„Či máš zámok? — Tak je, zámok,
Uzamknutý však — bez zámok.“

„Môj milenký, koňa trímaj,
Ledva v sedle ma udržíš.“
„Milá moja! Sedlas' trímaj
Pravou rukou — čo v nej držíš?

*) Táto povesť známa je ľudu všetkých krajov kresťanských. Pevci rozmanite ju prerábäli. Bürger složil na jej základe slavnú svoju „Lenoru.“ Neznajúc národnej pieseňky nemeckej, neviem, či Bürger reč i sloh premenil. Prítomnú balladu složil som dľa národnej pieseňky, ktorú som kedysi počul spievať v Litve po poľsky. Obsah i formu zachoval som verne, ale z veršov piesne národnej ostalo mi málo v pamäti, a tie, čo zostaly, slúžily mi za vzor slohu. *A. Mickiewicz.*

**) Hora Mendoga pod Nowogrodkom premenená bola na cintor; odtiaľ v tamejšom okolí Litvy ísť na Mendogovu horu toľko znamená, ako umreť. *A. Mickiewicz.*

Čo to, čo chceš sebou brati?“ —
„Knihu, môj oltárik zlatý.“

„Niet čas ztrímať, pohon beží,
Čuješ, ako nás už honia?
Už pred koňom prepasť leží,
Zahoď knihu, púšťam koňa.“

Koň jakby bol bremä zhodil,
Desať siah sa napred hodil.

Letia bahnom cez trstiny,
Pusto kolom. Bludný ohník
Mihá sa sťa jích sprievodník,
Od kopniny do kopniny
Preletuje, zkiaď preletí,
Sled blyskavý za ním svieti,
Za tým sledom jäzdec letí.

„Môj milenký, či to cesta?
Tu neznať stopy človeka.“ —
„Dobrá je to, milá, cesta,
Krivo ide, kto uteká.
Stopy niet ku môjmu zámku,
Pre peších on nemá bránku:
Bohatí sa doňho vozia
A chudobných doňho nosia.

V cval, môj koňu, koňu v cval,
Zorí z východných sa strán,
O hodinu zavznie zvon,
A ja nesmiem zostať von,
Ešte máme preísť pár skál,
Zo pár riek i lesov pár, —
Až zasvitne slnka žiar.“

„Môj milenký, trímaj uzdu,
Kôň sa ľaká, bokom hladí,
Plno skál, dreva na ceste,
Že kôň o ne nezavadí.“
„Moja ľubá, jaké stuhy,
Jaké ti tam visia pruhy?“
„Môj milenký, to pátričky,
Škapuliar i sväteničky.“
„Šnúra klatá! Preč s ňou hnedky,
Kôň upiera na ňu oči,
Páč, jak erdží, bokom skočí,
Moja ľubá, preč tie pletky!“

Kôň jakby bol bremä zhodil,
Päť míl sa priam napred hodil.

„Čo to za cintor, môj milý?“
„To múr, čo mi zámok streže.“
„A tie kríže, tie mohyly?“
„To nie kríže, to sú väže.
Múr prekročíme, u prahu
Zakončíme našu dráhu.

„Stoj, môj koňu, koňu, stoj,
Prešiels', čo nezavznel chór
Kohútov, skál moc i hôr,
A tu zpínaš sa, kôň môj?
Viem už, koňu, čo erdžíš,
Mňa i tebä bolí kríž.“

„Čo si zastal, môj milený?
Zimná rosa ma zrosila,
Vetor povieva studený,
Zahal ma v plášť, mne je zima.“
„Moja ľubá, pritúľ skráne,
Na tvých prsách moje lože,
Hlava moja ohňom plane,
I kamene zohriať môže.

Jaký máš klinok z ocele?“
„To krížik, čo matka dala.“
„Ten krížik ostrý jak strela,
Tvár mi raní, páli cele,
Preč, preč s tým klincom z ocele!“

Kríž na zem padol, zaniknul,
Jäzdec pannu v poly stisnul,
Z očú i z úst ohňom blysnul,
Kôň ľudským smiechom zarehnul.
Preskočili cvalom múry,
Bijú zvony, pejú chóry.
Kým kňaz s omšou prišiel rannou,
Zmiznul kôň s jäzdcom i s pannou.

Na cintore clivá chvíľa,
Stoja kríže, skaly ležia,
Jedna bez kríža mohyla
A na zemi stopa svieža.

Kňaz nad hrobom dlho stál,
Omšu za dve duše mal.

Z A. Mickiewicza M. Dumný.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva *Jozef Škultéty.*

I.

Jelšina, 10. marca 187*.

Brat môj drahý! Krásne to boly chvíle, keď plamenným zápalom svojej prvej mladosti unesení, dali sme si slová, vrelou slzou horiacich očí posvätené slová, že poprednou úlohou nášho života bude: služba národa.

Zapálila nás idea, veľká idea, jejž kryštáločistá studnica čím diaľ, tým širšie kruhy Slovenstva osviežuje. A čo nás k tomu svatému sľubu pohlo, to nebola fanatickosť mladosti, slovo naše nebolo výbuchom okamžite vzniklého rozochvenia, ani blúznivé pochopy o sláve národa, lež biedny stav ľudu, toho dobrého slovenského ľudu, pohnul nám srdcom, myslou a vôľou. Aj teraz, keď v živote vyššej myšlienky neschopnom podozrievané sú moje zámery, ja neodvolávam sa na ideu, ktorá otriasla naším storočím, ja, ač žije ona nielen vo mne, ale teraz s povetrím vsiakne do celých milionov, ja humanitu, tento bez rozdielu národnosti každému poctivcovi daný cit vyhlasujem za hybadlo svojho snaženia.

Ah, a my nemali sme úplný pochop o biednom stave slovenského ľudu!

Vstupujúc do života, ešte horely nám oným sľubom rozpálené tváre, a jestli sme ho ozaj vážne brali, dalo sa ihneď videť, že tu práca, veľká práca nastáva. Lebo kam len kročíš, ľud trpí, bez rady a bez pomoci padá hlbšie a hlbšie. Tyrani sa množia a Gracchovcov nikde!

Ozaj, je k tomuto dielu dostatočnou sila obyčajného človeka? Vo meno božie! ja pokúsim sa o to v mojej rodnej dedinke. A keď podarí sa mi materiálne i duševne súžený ľud mojej Jelšiny povzniesť z úpadku, urobiť ho zdravým údom v organisme národa a tak vrátiť ho človečenstvu, vtedy, jestli mi ešte popriato bude života, soberiem svoj šiator a pôjdem ďalej pracovať.

Braček, zlý svet ma už teraz vysmieva, no smiech jeho bude mi slúžiť za popud v námahách. Ako ti je už známo, vzdal som sa povolania, k akému som študiami svojími uspôsobený bol, a prevzal som od matky riadenie svojho malého majetku. Ľud, poneváč sa v každom sklamal a každým je len za korisť používaný, bojí sa každého kabáta; ja teda, abych si tým viac naklonil jeho dôveru, odhodiť som už chcel svoj obyčajný kroj a zameniť ho oblekom ľudu, v celosti, i čo do látky. Ale krajností sa tiež vystríham. Lebo smiešne by bolo, hladké ruky hrubou kabaňou odievať. Nuž a sekery a pluhu čo riadnej práce nemôžem sa držať. Nie už ani pre iné úkoly.

Ako sa mi povedie, dám Ti častejšie znať. S Bohom! Tvoj — Krásoň.

II.

Nebolo to ešte tak dávno, čo obec Jelšina v obstojnom blahobyte zažívala. Teraz — teraz to už nemožno o nej povedať.

Vtedy a teraz. Aký to rozdiel! Vtedy, ač o rovnosti človeka neboly ešte pochopy tak výtríbené, tu osídlené rodiny zemanské podstatne v užšom, úprimnejšom svázku stály s ľudom, Teraz, keď táto slovenská krev rada sa pýši akýmsi cudzím pôvodom, namysleť si musí, že s ľudom, ktorého slovenskosť nedá sa sotreť žiadnymi strojenými prostriedkami, nemá nič spoločného. Ba, aby ako-tak mohli lámať reč svojho lživého pôvodu, aby sa cvičili vo zvukoch jích opravdovej prirodzenosti cudzích, v obcovaní naschvál musejú sa vyhýbať ľudu a obmedzovať sa na svojské kruhy.

Fara v Jelšine už aj vtedy tam stála, kde teraz, tam na tom peknom povýšenom mieste, na prostred dediny. Ale vtedy bývala v nej s ľudom otcovsky smýšľajúca rodina; terajšia len natoľko vie o pospolitom obyvateľstve Jelšiny, nakoľko z neho žije, nakoľko sa to pláce týka. Vtedy ľúbozvučná slovenčina ozývala sa tam z úst každého, počnúc od dobromyseľného farára až do najmenšieho člena rodiny jeho; teraz sa silia, namáhajú nesrozumiteľnými urobiť sa ľudu.

Hospodársky a vôbec vzdelanostne ľud aj vtedy na tom stupni stál, čo teraz; od tých čias avšak valne zmenily sa pomery jeho života, vtedy neniesol toľkú ťarchu, nemal židov, neživil notára pána, neznal toľkých pravotárov, a vôbec čo vyťažil primitivnou prácou svojou z hrudy zeme, nebolo to tak nepomerné k jeho výdavkom, ako teraz. Ţiarch mu nakládli, ale o vzdelanie, o spôsoby, ktorými zlepšiť mohol by svoje postavenie, nepostaral sa nikto. Sám Hospodin zná, či je tento všeobecný úpadok následkom úsilne prevádzanej maďarisácie, a či je maďarisácia následkom tohto úpadku!

V Jelšine prvé slovo viedli farár, statkár Tomáš Jelšovský a notár. Bolo to však slovo viac bašovské, než z úmyslov k dobru obce, k dobru ľudu nameraných pochádzajúce. Oni často vydržiavali hneď na fare hneď zas u Jelšovského zasadnutia, v ktorých pri víne, ba často aj pri kartách, pojednávali k väčšiemu rozkvetu obce o polovačke, o historických hráčoch v stolici, o úrode vína a záverečne o politike, ktorej otázky ostrie obyčajne proti Rusku bývalo namerené.

Pán farár v bežnom smysle mal v stolici meno veľkého vlastenca a on hrdý bol na svoju minulosť, v ktorej tak dobré služby preukazoval „panujúcej idei“, hrdý bol na to, že v kruhoch jemu blízkych potešiteľne poznať ovocie jeho účinkovania. Čo sa však jemu sverenej cirkve týkalo, aj tu mal ďaleko siahajúce zámery a už len od školy čakal pripravenie základu k tomu, aby reč ľudu vytvorená mohla byť pri službách božích. Tu však už sám Tomáš Jelšovský nieraz prejavil svoju pochybnosť, keď pán farár nadšene rečnil o budúcej Jelšine, a zlé jazyky vtipkovaly, žeby mu taká kázeň veru veľkým „mordoviskom“ bola, trebárs by si ako vypomáhal velice vítaným slovíčkom „izé“.

Tomáš Jelšovský bol z tých typických ľudí v našich obciach, ktorí zle hospodária a úrady hľadajú. Kedysi aj býval stoličným úradníkom a je posiaľ večným kandidátom tu pre jeden, tu pre druhý úrad. Ale viac nemá šťastia. Nevie sa nijako dostať do opatrovne, aká v sídelných mestách našich stolíc stáva. I hreší potom nadžupana a pre ostré posudzovanie i odsudzovanie vlády známy je v okolí čo tuhý oposicionalista. Pri voľbách snemových zástupov ale verne hlasuje za kandidáta vládnej strany.

A notár? Má päť obcí, dokiaľ v tých hospodári po poslednej kravičke budú mať, on je pánom. Bol vojakom, pocvičil sa v písaní, čo uspôsobilo ho ku službe v rečenej stoličnej opatrovni, nastúpením zákona o sriadení obcí ale k okresnému notariátu. Teraz je už vplyvuplnou osobnosťou, stoličným výborníkom a pre svoj okres dôverníkom podžupanovým. Podžupan, keď je tak dobrej vôle, podá mu aj ruku; on však strhne klobúk, vystre sa po vojansky a zo slušnej diaľky pozoruje elektricitu oblaka, to jest obočie svojho najvyššieho chefa. Ale keď je potom vo svojej gubernii, nechže si ten sedliak zosníme pred ním na päť krokov klobúk!

S klobúkom v ruke kráča, vlastne ťahá sa za ním starší a ako podľa zovňajška badať, ešte dosť zámožný občan. Notár, akoby ho ani nevidel, ide si ulicou a rovno ku fare.

„Povedal som vám, aby ste ma neprenasledovali“, obrátil sa k nemu, keď vstúpil do farského dvora, kde už za stolom sedeli Tomáš Jelšovský a domáci pán. „Príďte zajtra!“ doložil spurnejším výrazom.

„Neunúval by som, keďby to nebola súrna vec“, s použitím asi trojakých titulov prehovoril občan. „Svedoctvo už zavčas rana potrebujem, lebo inakšie na deviatu hodinu nedôjdem do mesta.“

„Keď už ale viete pána notárovu vôľu, nuž dajte si povedať, nebuďte takým neústupným“, použil farár k odstráneniu človeka svojho vplyvu.

„Teraz asnaď rovno ku Krásoňovi pôjde so žalobou,“ poznamenal ten samý po odchode odbytého prosebníka.

Notár sa rozosmial. „Teda už tak stojíme?“

„A to veru tak. Najprv pôjdem preč ja z fary, vy z obce, učiteľ zo školy a pán inšpektor — ukážuc na Jelšovského — zo svojho statku. A kto by to vedel už teraz, kam až majú siahať všetky tie prevraty.“

„Mal mu žiť otec“, podotknul Jelšovský. „Veď by mu ten dal!“

„Len takto videť, čo sú to za ľudia, keď sa z ních daktorému z blízka prizreme do očú,“ vážne, rečnícky začal farár. „Nemáme s detinským ľudom my vodcovia jeho beztoho dosť práce? Ešte len to treba, aby na rozume chybní ľudia britvu podávali decku!“

Dvorom blížil sa učiteľ viac behom, než obyčajným krokom.

„Čo sa stalo, pán rechtor?“ volal proti nemu Jelšovský.

„Vari vás už apoštol máta?“ doložil notár.

„Dajme apoštolom pokoj“, máchnul ten proti notárovi rukou, zastal si pri stolíku, utrel si pot z čela a vybíjajúc „štiavničianku“,

pokračoval. „Až teraz, čo som z poľa došiel, počujem k svojmu hroznému prekvapeniu, že Hrabovcovi dolnému odpredali majetok do poslednej srsti. Čo tu robiť, pane notár? Päďesiat zlatých aj so šesťročnými úroky mám u neho.“

„Trudná rada“, bola odpoveď opýtaného.

„Pädesiat zlatých a šesťročné úroky! Tak najmenej stovku tratíte u neho“, zamiešal sa pán Tomáš, akosi zvláštne prízvukujúc posledné slová.

„Horká moja stovka. Pri úrokoch, aké ja beriem od svojích niekoľkých zlatých, nedostane sa ročne ani na jedno podbitie.“ Prestupujúc nepokojne z miesta na miesto, učiteľ pohľadom ešte vždy doliehal na notára.

„Trudná rada!“ pustiac kotúče dymu, opakoval tento svoje dobrozdanie.

Učiteľ bez uspokojenia odišiel a pustil sa dolu dedinou, podistým ku dlžníkovi svojmu. Ku spoločnosti vyšla na dvor farárka, sprevádzaná svojimi dvoma dcérami. Staršia, Mariška, bola panna úplne vyvinutá, postavy obvyšnej, tváre počernej, duchaplnej. Mladšia, Margita, je v detinskom veku, ako sa hovorí, ešte dievčatkom.

Slovenčina ihneď zamenená bola rečou modnou. Páni to medzi sebou, trebars by aj neboli začali shovor po slovensky, akonáhle sa rozohriali a slová jim od srdca maly ísť, pozabudli na svoje zásady a už slovenčili, až to tak plynulo. Ale pani farárka lepšie vedela panovať nad sebou. V jej prítomnosti, bárs často zamračila sa mu tvár, stále poletoval genius maďarský nad spoločnosťou.

„Nuž, slečna, bol vám už na poklone pán Krásoň?“ začal Jelšovský, aby spôsobom pre dámy primeraným pokračovalo sa v shovore.

„Bol už dávnejšie, ačpráve poklona tá sotva platila mne“, vetila deva s úsmevom, ale hodne zapálená.

Domovú paniu, ako spozorovala zvláštny výraz na tvárach mužov, tak sa zdalo, nemilo dotklo takéto nadpradenie rozmluvy. Jej módne zásady nesiahaly predsa tak ďaleko, žeby pre ne odhliadnuť bola mohla od toho, že je matkou dvoch dcér. Pani farárka mala úmysly. Krásoň nebol zlou partiou. Aké stanovisko zaujíma, to dobre vedela; kým avšak nevidí úplný nezdar týchto svojich materinských zámerov, dotiaľ umienila si opatrne držať sa proti nemu.

„Prečo nie zaroveň aj vám,“ žartoval Jelšovský. „Na vašom mieste, drahá Mariška, nebolo by úlohou nič neznačiacou, vziať pod zkúšku, jak pevné sú tohto mladého horlivcove zásady. No, no, nemusíte sa tak zapáliť. Zkúška tá, jestli by ste to tak chcely, nemusela by mať vážne pohnútky, vlastne vážne zámery.“

„Ej, pane inšpektor,“ zamiešala sa matka, „akým romantickým kúskom učili by ste moju dcéru!“ A paniam danou ľahkosťou pohrozila Jelšovskému.

Mariška sa medzitým už v zahrade prechodila.

Notár zatlieskajúc zvolal po slovách farárkiných:

„Ba výborne, výborne, pane inšpektor!“

„Pánovia, prosím, neráčte zapomínať, že je tu reč o mojej dcére, z druhej strany ale o človeku, ktorého meno s menom Mariškiným odrazu ani len počuť nechcem. Jestli streštenca toho vážne berieme, tak úloha proti nemu nám nastáva!“

Rečník triumfálne obzrel sa dokola. Páčil sa sám sebe.

Jelšovský kuknul stranou na matku, zvestujúc jej, že už dostal svoje. Táto však tomu sotva porozumela. Meravo trhala lístky z blízkej jablone, akoby tým chcela nepozorovaným urobiť svoje nemilé položenie. Len sa notár natiahnul, pohladil svoje zaokrúhlené brucho, čo mu obyčajným výrazom bývalo, keď sa vážnym chcel stavať. Samo sebou rozumie sa, teraz na to cielil, že však aj on bude tu, keď nastane úkol proti Krásoňovi.

„Margita! Stúpaš dnu!“ zvolala farárka na dievčatko, ktorá so svojimi družkami dedinskými už na ceste bolo. „To dievča by voždy s tymi sedliačencami chcelo byť; preto nechce potom len slovensky hovoriť.“

A pán farár neodkladal so započatím svojho účinkovania proti Krásoňovi. Trebars neznal ešte úplne mladého zapálencove zámery, toľko mu predsa jasné bolo, že medzi ruže, na ktorých dosiaľ postlato má, pôsobením jeho nieraz môže sa zamiešať ostrý tŕň. Pastier

ľudu v Jelšine bol veľkým chytrákom. Táto zvláštna vlastnosť jeho poradila mu aj teraz. Výpočítal si, kde je asi Krásoň najdotklivejším.

K fare náležajúca zahrada ležala na hornom konci dediny, v bezprostrednom susedstve so zahradou Krásoňovskou. V predpoludňajších hodinách hneď druhého dňa vykefovať si dal kabát, vzal palicu, ktorú si čo kandidát ešte kedysi z Nemecka bol doniesol, a vybral sa hore dedinou do zahrady.

Sotva zatvoril za sebou dvercе a sotva rozhľadel sa po susednej zahrade, víťazný blesk strelil z farárových očú. Uzrel tam Krásoňovu matku.

Táto sotva počula kedy tak zvučné „dobré ráno!“ ako teraz od pána farára. Zameril rovno ku plotu a dobre volenými slovami primäl susedu, že aj ona sblížila sa ku nemu, ba čo chvíľa, už zavieral za sebou dverká svojej a vchádzal do tamtej zahrady.

„Teda s laskavým dovolením, vzácna pani susedka, miesto svojej poprezerám teraz vašej úrody, ako sa zdá, mnohosľubné počiatky.“

Ale čo všetko jest v zahrade, na tom jeho milosti pramálo mohlo záležať. Hneď nato už v letníku sedel s pani Krásoňovou. Ku predmetu, ktorý jediným cieľom farárovým bol, nebolo jim ťažko preísť. Veď dobrá matka ešte len od nedávna mala doma svojho jediného syna, a od tých čias nenaskytla sa jej ešte takáto príležitosť ku poshováraniu sa s pánom farárom.

„Veru ja sám nesmierne bol som potešený,“ plynuly slová jeho milosti, „dozvediac sa, že v našom kruhu, v našej obci ostane žiť a pôsobiť. Ale nešťastná naša vlasť, nešťastní sme my ľudia. Kadejakými bludármi, lžeprorokmi rozvatrený je oheň nesváru. Mnohé krásne duše a povznesené hlavy, ktoré povolané boly stať sa rozširovateľmi všeobecného blaha, význačnými synmi vlasti, zapálené tým otravujúcim ohňom staly sa zatratencami. Škoda, večná škoda! Kto zodpovie za tie slzy, ktoré natečú z očú bludom týchto boľastne dotknutých?!“

Sklonil hlavu, akoby ho to bolalo; vlastne ale zkúmal, ako dojaly matku vypočítané slová jeho.

Krásoňová hneď poňala, kam cieli jej výrečný hosť, ale nevedela tak náhlo na čisto prísť sama so sebou — neodpovedala.

„Ako som sa teda tešil, že príde a v našom kruhu zostane, práve tak rosmútila sa mi duša, keď zavanul ma duch, akým nakvasený a veľmi nakvasený je aj váš milovaný syn, vážená pani.“

Matka vzdychla.

„Škoda mnohosľubného života!“ zase doložil farár po malej prestávke.

„Neviem však, či v šľachetnom svojom horlení neráčite krivo posudzovať môjho syna. Snahy jeho v srdci majú zárodok. Znám ho dobre, učila som sa ho poznať od malička, preto môžem povedať, bez toho, žeby materinská láska hovorila zo mňa, že cit tak hlboký, možno snáď riecť slabý, sebe samému áno, iným však nikdy nemôže byť nebezpečným. On hovorí, že ubiedenému ľudu chce posvätiť svoj život, a ja, aspoň ja nemám príčiny neveriť mu.“

„Tak oni hovoria, pani moja, všetci! O hlbokom cite jeho ja nepochybujem, ba že nepochybujem, práve tým viac žialim nad ním.“

Vzdychnul si, vstal a s odôvodnením, že vlastne len na pol hodinky mohol odísť z domu, odporúčal sa matke v myšlienky pohrúženej.

(Pokračovanie nasleduje.)

Anthropologické úvahy.

Dľa *Karola Rosenkranza* a *Emanuela Kanta* podáva *P. H.*

Započnuvše úvahy naše s považovaním človeka v tom stave, kde on ako človek vôbec vlivu prírody v nepochopiteľnej temer miere vystavený je, tak že jeho určitosť kroz prírodu všade je patrná, a nebolo toho ľudského jednotlivca na svete, ktorý by sa bol mohol z jej silného, bytnosť jeho kroz a kroz ovládajúceho objatia beztrestne, t. j. bez veľkej škody alebo znebezpečenia svojho života, vymaniť: pokročili sme ďalej k tej zvláštnejšej

určitosti človeka kroz prírodu, kde táto nenechala ho v jeho odosobnenej bytnosti stáť, v ktorej by velice málo bol vládal vykonať, ale splietla a sviazala ho predivne s rodičmi, s čeľaďou, s rodom, s kmenom, s národom a s plemenom, aby takto dľa vôle všemohúceho, múdreho a dobrotivého Stvoriteľa svojho, ktorý ho aj mocne zdržuje a premúdre spravuje, pomali dospel k tomu, žeby jeho duch čím diaľ tým snadnejšie mohol svoje väzby rozvažovať a s každým vekom a pokrokom v rozvíjaní svojich fysických i duševních síl svobodnejším sa stávať. Cesta, ktorá k tomu vedie ľudstvo, národy a jednotlivcov, je pravda dlhá, avšak istá. Tak hľa prejdeme zase len k uvažovaniu jednotlivcov, avšak ako takých, ktorí vo svojej plemennej zvláštnosti a nadanosti, čím vyššie stojí toto plemeno, tým šťastnejšími sa stanú v tom svojom zápase, jaký s prírodou v tomto hrubom, zemskom tele viesť nútení sú, aby neostali púhymi bytnosťami prírody, ale aby túto prírodu čo prostriedok k zvýšeniu a k zveličeniu svojej duševnej činnosti použili, ju v mohútny živel svojho ľudského rozvoju prerobili a dokázali, že ten božský duch, ktorý i v človeku pôsobí, je predsa pánom i nad prírodou, že on nemusí sa prírode vo všetkom a bezprostredne koriť. A preto ač naše líčenie ľudských plemien zanímať mohlo naše ct. čitateľstvo, dúfame, že nie menej zanímavé budú preň tie naše úvahy, ktorými si vysvetlovať budeme zvláštnu prírodnú určitosť, zjavujúcu sa v samých jednotlivcoch.

Vidzme teda: Osobytnú prírodnú určitosť jednotlivca.

Bytnosť jednotlivca je dľa zvýš učinených poznámok naších mnohonásobne prostredkovaná, avšak jednotlivec alebo ľudská osoba teší sa mimo onnej určitosti aj svojvlastnej, vrodzenej určitosti, ktorou sa sila prírody, v ňom účinkujúca, k jeho dobrému zvyšuje, tak že sa ona dobrou pomocníčkou ducha stáva. A táto osobytná prírodná určitosť v človeku javí sa:

1. Vo všeobecnosti ako zvláštny pomer prirodzených sústav v jeho organisme (ústrojnosti) panujúcich, čím tak rečená celistvá úmernosť (temperatúra) jeho fysického a duchovného života, t. j. psychický život patrne a dojímave sa vyráža, a to je temperament, v našej reči letora.

2. Vo zvláštnosti, v nejž je jednotlivec určovaný svojími vlohami.

3. V jednotlivosti ale javí sa tá určitosť v zvláštnych, prípadne len jemu samému náležiacich prírodních vlastnosťach, ako je idiosynkrasia, čo je najťažšie k vysvetleniu pri človeku, lebo isté vlohy má každý jednotlivec, ale táto zvláštnosť, ktorá nikoho šťastným nečiní, iba zriedkavým ľuďom tovaryší.

Uvážme teda: Temperament, ktorý spočíva na prevahe jednej z organických sústav, ktoré v jednotlivom človeku vývodia. Vieme, že ľudské telo je múdrym a všemohúcim Stvoriteľom predivne ustrojeno, že ono skláda sa z pevných, tuhých, z plynných a mäkkých čiastok, ktoré dovedna jeho fysickú ústrojnosť, organismus, pôsobia, v ňomž rôznosť živlov spája sa k organickej činnosti všetkých telesných síl, aby z toho množstva živlov jednotné a ucelistvené telo jako dobrý nástroj duše tu bolo a svoju úlohu čo ústroj ducha náležite konalo. Rozoznávame pak v tele ľudskom všeobecne tri rozmanité sústavy, a síce sústavu citelnosti (Sensibilität), sústavu dráždlivosti (Irritabilität) a sústavu reproduktívnosti (tvorivosti), ináč aj plastickú alebo vegetatívnu sústavu, dľa nejž telo dielom rastie, dielom ale s vylučovaním istých čiastok zo seba, neustále sa doplňuje. V tomže tele ľudskom sú teda kosti, na kostiach stuhy, sväzky (Flechten), na sväzkoch svaly (vlastné mäso), vo svaloch čavy, prenikajúce všetko telo kroz a kroz, a potom zase cievy krevnaté a cievy iné vlaky odvádzajúce a celému telu sdelujúce. V hlave a v chrbtovej kosti sídli mozog, čuvami popreplετaný; vo vnútri tela v prázdninách kostry sú umiestené: žalúdok, ktorý je spojený so strevami, nad ním pečeňa (játra), po bokoch pľúca, srdce, slezina, ladvie asi v stredu tela, a všetko povrchu odiato kožkou jemnou, mocne pripevnenou o kosti a mäso, a zase i tato zo všetkých strán preniknutá čuvami, krvou, masťou (tukom) a rozličnými vlahami. V takejto ustrojenosti teľa pôsobia už zpo-

menuté tri sústavy, na nichž sa zakladá temperament človeka v rozmanitých stupňovaniach a modálnosťach, v nichž nezaznateľný zástoj hrajú nie len zdravie a nedúživosť, sila a mdloba človeka, ale aj jeho duševné a mravné a tak vzdelanostné rozpoloženie, jeho šťastie a spokojnosť, alebo nešťastie a nespokojnosť, slovom rozmanité zkúsenosti a osudy života, súzvučnosť alebo rozladenosť duševnia.

Orgánom sústavy citeľnej je čuvstvo, ktorým sa život živočíšstva od každého iného života dľa jakosti rozoznáva a oddeľuje; ono zahrňuje v sebe kroz protivu čuvov mozgových a spodného tela dvojaký stred, v mozgu a v spleteninách ganglií.

Sústava dráždlivosti, spočívajúc na obehu krve a sile svalov, má tiež svoju protivu v prúdení sa krve do kola a ku stredu kroz tepny a žily.

Konečne sústava reproduktívnosti má svoju vnútrajšiu a vonkajšiu stranu v žalúdku a v črevách, ako aj v koži, avšak jej úkony sú zvlášte činnosťou gangliárnych čuvov podmienené. A poneváč tieto opäť kroz svoju sympatičnosť i mozgové čuvy k sebe priťahujú, stáva sa, že táto sústava aj na citeľnosť mocne pôsobí.

Takýmto činom povstávajú a odvodzujú sa štyry temperamenty, a síce zo sústavy citlivosti vyniká temperament sanguinický (krevnatosti a živosti), zo sústavy dráždlivej (popudlivej) temperament cholerický (žlče, ohnivosti a panovitosti), ale iba vtedy, keď v sústave tej hojnosť tepnovej krve prevažuje; z reproduktívnej sústavy pochodí temperament melancholický (zamyslenosti a zádumčivosti), a z nadvlády krve obyčajných žíl pramení sa temperament flegmatický (lenosti a chladnosti). Že iba sústava dráždlivosti je schopná k ustáleniu v sebe rozhodnej psychickej protivy, pochodí odtiaľ, že úkony ostatných sústav, keď jejich oddielnosť uvažujeme, tak mocne zasahujú do jej činnosti, ktorak jich zreteľne od seba oddeliť ani len nemožno.

Grécki lekári to boli, menovite Galéa, ktorí ľudské temperamenty na štvoro podelili; v novších časiech pokúsili sa o iné viacstrannejšie podelenie a pomenovanie europejskí učenci, ale sa jim to nevydarilo, museli sa teda zase ta vrátiť, zkadiaľ vyšli (od Grékov), pominúc obmedzenosť daktorých drievnejších náhľadov. Krev, žlč a vnútorná vlaha teda, menovite ale tá zo žliaz sa vyrábajúca, nemohla už k tomu postačovať, aby sa z nich základné formy individuálnosti vysvetliť mohly.

Čo hlavnia vec pri podeľovaní temperamentov ostane voždy pochop: 1. vnímavosti, 2. samočinnosti vo svojej dvojakej forme, totiž v čas prijímania dojmu a v čas jeho prerobenia na skutok, ktorý stanúc sa naším, protipôsobí, a 3. pochop bezprostrednej rovnosti, vnímaného s tým, čo sa z nás vyvinulo.

Žiadon temperament neobjavuje sa skutočne v úplnej čistote svojej, že nemožno o komkoľvek hneď povedať, toto je veselý, dobrodušný sanguinik; tento je vzdorovitý, panovitý, pyšný, vysokomyslný, ctižiadostivý, nezlomný cholerik; alebo toto je do seba uzavretý, zádumčivý, starostlivý, žialotrudný, trúchlomyseľný, bedákajúci melancholik, a tento tu je mrazivý, studený, nepohnutný, lenivý, nevšímavý, mrtvý flegmatik. Na to miesto zkusujeme, že radšej sa nám každý temperament objavuje ako mnohými okolnosťami zvláštne menený. Deje sa to v prvom rade účinkovaním podnebia, lebo cholerický temperament sa vlivom vlhkého a studeného povetria značne mierni. Potom sa to deje rozmanitosťou živnostných článkov; lebo protiva bylinných a živočíšnych látiek má veľký význam pri vyrábaní sa krve, rozdielnosť nápojov, ako mlieka, piva, vína, čáju a liehovín mení činnosť čuvov a napruženosť svalov až do nekonečna. Flegmatik pijúci vodu a pijúci víno docela inak sa vynímajú. Ďalej menia sa temperamenty v daktorých ťahoch a v sile svojich objavov rozdielom ľudského veku, ktorý ho dľa stupňov tohoto v inej a v inej barve predstavuje. Pripomenuté už posiaľ modifikačné, ako podnebie, živnosť a vek sú smyseľnej povahy. Duchovné ale príčiny týchže premien sú tak rozmanité, že jejich utriedenie nemožno previesť; v ohľade tomto zaiste historia jednotlivca a jeho postavenie na svete, nevypočítateľné zmeny, soslabenie alebo sosilnenie temperamentu uka-

zujú. Vdelanosť privádza človeka k povedomosti svojho temperamentu a podriaďuje ho obecnému mravu, zvláštnym cieľom a rozumnosti vôle, tak že týmto činom temperament ako moc prírody do úzadia vstupuje, vo svojom objave a dejstvovaní ale na vonok temer nepozorovaným sa stáva.

Pri tom všem temperament jednotlivca prez celý jeho život tým istým ostáva. Myseľ a vášne, jako aj iné hýbadlá v človeku môžu síce zdanie o jeho preinačení sa, o zvrhnutí, zmene a prechode v iný temperament vyvolať, a preto vidí sa nám, akoby sme už iného človeka mali pred sebou, avšak nenie tomu tak, ostane to vždy len zdaním. Rozhnevanie sa flegmatika nepremieňa tohoto v cholerika, lebo opravdivý pozorovateľ pozná v ňom vždy jeho prírodou mu zprostredkovanú individuálnosť. Rozprávajú ľudia aj o složenosti temperamentov, ale toto je, ako nižej uvidíme, nemožné, lebo dve prírodné protivy sa tak nesnesú v človeku, ako jedon a tenže človek nemôže mať dvojaký charakter, t. j. že nemôže byť poctivcom a nepoctivcom v jednej osobe. Keď sa tedy hovorí, že ten a ten človek má temperament sanguinicko-cholerický, iný zase cholericko-melancholický, alebo inak smiešaný, môže to byť iba výraz, výpomocné slovo v čas núdze pre koľkostnú určitosť istého temperamentu a často je to ledvy pomenovateľnou modifikáciou istého temperamentu, ktorý si tak ostáva prez celý život totožným, alebo verným, ako aj plemenná určitosť, ktorá môže síce vlivom mnohých okolností a prevratov byť v dačom zmenená, ale nikdy nie cele pretvorená; tu platí to na pravde založené príslovie: „Naturam si furca expellas, iterum redibit,“ t. j. prírodu čobys' jakýmkoľvek činom vyháňal z človeka, zase sa len k nemu navráti. Však aj od slnca na brunátno zbarvený Europčan nestáva sa preto meďobarevným alebo čiernym, že ho ľudia takým menujú. A keby daktorý temperament zase vo svojej abstraktnej rýdzosti skutočne jestvoval, vtedy by mal Steffens pravdu, hovoriac, žeby na tento spôsob ľudská prirodzenosť sklesla na zvieraciu prirodzenosť, lebo iba táto ostáva stáť pri jednotlivých formách jakoby skrystallisovaná alebo zkamenelá vo svojej nijak meniť sa nedajúcej určitosti. — V pospolitom živote stretáme sa často s tými najchybnejšími náhľadmi o podstate a význame temperamentov. Príroda ale nenie tak nespravodlivá, žeby jednomu temperamentu pred druhým zvláštne prednosti bola udelila. Temperament môže síce duchu človeka zvláštne ťažkosti pripraviť, ale vec sa tu práve tak má, jako aj pri plemennom pôvode. Žiadno plemeno nenie samo v sebe nad druhé lepšie ustrojené, lebo o každom plemene musíme to riecť, že je ono schopné všeho toho duševnieho vývinu, k nemuž duch ľudský opravdivý zárodok v sebe nosí, alebo že je spôsobné predstavovať v sebe celé spoločenstvo, ačkoľvek to samé podnebie, v ktorom ono žije, a tá miestnosť, na nejž sa ono rozkladá, pôsobením zvláštnych okolností mimoriadne rozdiely tvoriť zvykly. Tak na príklad: jednotvárnosť afrického územia, vulkanická rozorvanosť poludňo-indického archipelagu a iné okolnosti a príčiny, jako aj historické príhody a udalosti, najmä dejinný vývin plemien a jejich národov, tie najmimoriadnejšie rozdiely zplodzujú. Je to predsudok hodnotu jednoho temperamentu nad druhý vynášať, jakoby duch človeka nevládal hocktorý temperament služobným si učiniť. Menovite do zlého chýru upadol flegmatický temperament pre svoju váhavosť a neobratnosť a sanguinický pre svoju ľahkomyseľnosť; vošlo to do zvyku od toho času, čo ten prvý pomenovaľ Haller sedliackym, Platner ale böetickým temperamentom. Naproti tomu ale melancholickým byť, platí za dač zvláštneho, akoby dač vznešeného, čím sa už svetu predstaviť možno. Takú mienku prechovával o tomže temperamente i filosof Aristoteles, ktorý myslel, že prírodou takto nadaní, obyčajne veľkí, vynikajúci mužovia bývajú. Dá sa však o tomto všem len to povedať, že sa to pri ľudskej ctižiadosti a márnomyseľnosti práve i módou stať môže, tento alebo iný temperament si privlastňovať, čo sa zhusta stávalo a najmä do zvyku prišlo, ľahostajnosť flegmatika affektovať, poneváč to pokládano za príznak hodného múdrca. Pre svobodného a voľne dejstvujúceho ducha je temperament so všetkou svojou silou iba látkou k vyvedeniu dačoho v tomto fysicko-duševnom

svete! Vyzdvihnúť musíme predovším tú moc kresťanského, lebo duchom svätým ovládaného ducha, ktorý i sanguinikovi múdru rozvažitosť a jeho prchlivosti istú miernosť nadať môže; ba aj to je v stave vykonať, aby tento človek pri tom všem, že okamžitý dojem a tak prítomnosť naňho veľkou mocou pôsobí, pre ktorý sa veľmi roztržitým a tekavým stáva, mohol nielen v meniacej sa vždy prítomnosti žiť, ale opatrne aj na budúcnosť pomýšľať, a preto túto z očú nezpúšťať. Tenže duch je dosť mocným i zádumčivého a trúchlomyseľného melancholika rozveseliť a potešiť, myseľ jeho vyjasniť, srdce jeho zmužiť a radostne rozochvieť, aby opustiac svoje zahlúbenie do nepotešiteľnej minulosti, oddal sa nádeji lepšej budúcnosti. On z mrzutého a rozhnevaného často cholerika nad nedarením sa jeho lepších námah môže takže budením v duši jeho lepších a mocnejších nádejí s losom na čas neveselým smieriť. Nadovšetko vládze on jeho ohnivé vášne a horúce plamene smierniť a pak ho v jeho bezohľadnom často vystupovaní milosrdnejším učiniť, aby pre dosaženie svojich cieľov nikdy sa ani zúrivcom, ani ľadovo-chladným ukrutníkom nestal. On je vstave i počítavému a chladno špekulujúcemu flegmatikovi, ktorý snáď len na svoj zisk vždy myslí, dodať svätého nadšenia pre vznešenejšie ciele ľudstva a obyčajného života, aby sa povzniesol nad takúto nízku každodennosť i nachodil zaľúbenie vo veciach svätejších. A preto tento duch ho snadno v pravého mudrca a posvätenca premeniť môže. Kresťanský duch a kresťanská spanilomyseľná vzdelanosť tedy, vzdor tým hamovníkom našej požehnanejšej činnosti, jaké v našich temperamentoch, jako v prírodních určitosťach mávame, celé divy v nás a s nami pôsobí!

Našli sa aj takí, ktorí v temperamente charakter človeka spatrovali, no že oni v ohľade tomto velice poblúdili, poznáme z toho, keď uvážime, v čom záleží charakter človeka? A tu nemôžeme inšie riecť, než to, že je charakter výplyvom dvoch činníkov, a síce prírodnej určitosti jednotlivca z jednej strany a rozvoju vôle jeho i dejov z druhej strany. Temperament je tedy iba jednou a to podriadenou stranou tejto celistvosti. Hovoria síce aj o melancholickom, cholerickom alebo inšom charakteri človeka, ale tu každý hneď badá, že tým mieňa iba temperamenty, jako fyzickú povahu človeka, ktorá prirodzene i na duševniu vlíva. Kdekoľvek máme náš úsudok o skutočnosti vysloviť, tam to dobre cítime a vieme z praxi života, že sa musíme oproti prírodnej určitosti, na rozumnosť svobodnej vôle odvolať. Nič by tu nepomohlo cholerikovi pred súdom, keby sa chcel svojou prirodzenou náruživosťou ospravedlnovať, tak asi ako Sancho Pansa činí, keď na školenia svojho Pána odpovedá: „Ja som už raz taký podivín.“ Zo zlého rozumenia Schopenhauerových úvah, mysleli daktorí, že je charakter človeka nepremenný, nečiniac rozdiel medzi jeho prirodzenou a duševnou povahou, kde sa pod tou prvou rozumie a rozumeť môže iba prirodná určitosť ľudskej individuálnosti, ktorá je pravda v podstate svojej nepremenná. Charakter ale ako plod našej svobody, je tá mravnia určitosť, ktorú sami sebe dávame. Dľa tohoto je už charakter dobrý alebo zlý, silný lebo mdlý, veľký alebo malý, stály alebo klátivý, otvorený alebo skrytý. Všetky tieto príznaky charakteru javia nám svobodu človeka, a preto žiadon z ních nemožno charakterom nezmazateľným pomenovať. Mravný charakter človeka nie len že sa môže zmeniť ale pakli je zlý, má aj skutočne zmeneným, alebo napraveným byť. To žiadať od nás, aby sme svoj temperament zmenili, alebo iné vlohy nežli jich máme, si prizpôsobili, vypadlo by nám iste veľmi smiešnym, ale ak kto od nás žiada aby sme sa zriekli luhárstva, lsti, nepravej ústupnosti, nespoľahlivosti, podlosti, a iných necností; v tom má pravdu a právo, a my dobre urobíme, keď ho poslúchneme!

Sanguinický temperament zakladá sa na prevažujúcej v človeku citlivosti, a citlivosť je schopnosť pre každý dojem a preto kde ona panuje, tam javí sa jednostranná dráždlivosť, lebo podnet ktorý to zapríčiňuje, je kroz dojem zpôsobená organická napnutosť. Podstatou sanguinického temperamentu je preto požitok, poneváč svet zjavov na otvorenú voždy passívnu dušu lákavo pôsobí. Z tejto príčiny žije sanguinik obyčajne len

v prítomnosti, súc pri prevažujúcej v sebe vjímavosti, od povahy a zmeny toho svetového vlivu na seba odvislý. Z toho nasleduje predne, že positívna strana tohoto temperamentu je ľahká prístupnosť všem možným a najrozmanitejším dojmom. A na koľko týmto činom subjektívna duša neprestajne zaplnená býva dojmami, a preto ustavične je zaneprázdnená, musí základná naladenosť sanguinika veselá bývať.

Ale práve ta všestranná zbudenosť a pohnutosť sanguinika môže sa v prchavosť a rozptýlenosť duše odrodiť (premeniť), poneváč jedon dojem druhý zaháňa a zameňuje, a zriedka sa ktorý z nich v hlbinách ducha umiesti, aby jich zaujal. Subjektívny duch je tu mocnosťam pútajúcich ho zjavov cele vystavený, ktoré vzájomne premáhajúc sa, v duši trvale ostať nemôžu. V takomto páde môže príjemná, uradovaná naladenosť v obecnú, sprostú veselosť preísť, ktorá zvykla v ustavične sa prúdiacom, bezzákladnom smiechu a v žvastaní alebo v rozpustnom táraní sa javiť, jako to u ľudí sprostých a detí nemysliacich pozorujeme.

Ján Müller pomenoval sanguinický, cholerický a melancholický temperament nemiernymi, flegmatický pak miernym, pri čom však nesmieme na to zapomenúť, že bezmiernosť a miera sú určitosťami bezprostrednými a nie výsledkami vzdelanosti.

Cholerický temperament. Tento temperament má dač zo sanguinického v sebe, jako čiastku podstaty svojej. On je dráždlivý, ale namiesto toho, aby sa činnosť jeho len na vnímanie narážajúceho naň dojmu obmedzila, účinkuje on nazpät. Toto zpätúčinkovanie alebo protipôsobenie je jeho skutok, činnosť a zvláštnosť, ku ktorej mu podnet iba príležitosť zavdáva. Jeho činnosť ale pohybuje sa cestou minulosti kroz prítomnosť ku budúcnosti. Keď sanguinik pre prítomnosť zapomína na predošlosť a budúcnosť, cholerik reflektuje v prítomnosti na minulosť a budúcnosť, aby z nej koristil pre budúci vek, na ktorý on velice rád myslieva a ktorý ho mocne zajíma.

Ztadiaľ vyplýva čo krása tohoto temperamentu síla k jednaniu a účinlivosť temer hraníc neznajúca. Najčinnejší a veľké veci vykonavší mužovia, ktorí sa i v historii ľudstva čo zvláštní duchovia preslávili, slúžiac človečenstvu, boli obyčajne cholerikmi. Táto sila ako vnútorná možnosť činu býva kroz dojem, ktorý z vonku prichodí, budená a roznecovaná k svojmu ujavneniu sa. A poneváč cholerik kroz takýto podnet k sebecitu prichádza, je jeho základná naladenosť, odvaha, ako istota subjektívneho ducha, môcť svojou činnosťou samostatne a tvorive vystupovať.

Negatívna strana tohoto temperamentu javí sa v prechode sily v moc a vládu. Jednotlivec ako subjekt stane sa tu činným, bez toho, žeby k svojmu jednaniu primeraným tomu dojmom určovaný bol. On pôsobí čo ničiteľ a búrateľ toho stávajúceho, ktoré jemu nezodpovedá, poneváč jeho činnosti chybí miera pohýnajúceho podnetu a ona vyššie sa vznáša ako púha protičinnosť, lebo chce dač nového a lepšieho utvoriť. Takto tedy veľkí reformátori v dejinách, na poli politického, vedeckého, literárneho a krásoumného dejstvovania takýmto ohnivým temperamentom k činom svým hnaní bývali.

Z onej sily rodí sa čudesná odvaha a zmužilosť, a z tejto pramení sa vzdor, alebo hotovosť k zápasu s kýmkoľvek na svete. Tento vzdor je chybný pomer medzi subjektívnou naladenosťou s objektívnym pudením k činu. Odvaha ako vzdor je istota sily, že môže vo svojej protive sotrvávať, a preto ona musí objektívnosť, ktorá sa jej prieči, násilne dľa svojho smyslu zmeniť, ona musí alebo zvíťaziť, alebo čo premožená padnúť; pomyslime si tu na Fridricha Veľkého, cisára Jozefa II. a na Napoleona I. V tomto temperamente, jemuž sa často velice divíme, spočíva tedy základ k sile charakteru, jako sa on vo všetkých veľkých mužoch javil a jako sa ním obyčajne cholerici vyznačujú.

(Pokrač. nasleduje.)

Kritické listy.

Teda si zablúdil, brat môj, za hory a doly — odpusť, že nateraz nemôžem za tebou. Čo píšeš o sensačnej literatúre, to podpisujem a prikladám aj pečiadku. Na každom poli ľudskej činnosti rastie aj burina — a literatúra je veľmi úrodné pole pre všelijakú chamraď. Zato má kritika tú veľkú ale aj ťažkú úlohu, chytiť do mocných rúk riečicu a pretriasť plody literárne dokonale.

Kritika! Ťažké to slovo: ono váži mnoho. U nás kritika nekvitla, iba v Hurbanových „Pohľadoch" hodila prvé korienky. Tam sám redaktor, krásnoduchý Mikuláš Dohnány a Kalinčák brali do ruky pytevný nožík. A veru zručne s ním narábäli. Neskôr prestala plodnosť, prestala aj kritika: korienky, Hurbanovými „Pohľadmi" sadené, vyschly.

Kritika musí byť spravodlivá, prísna a tvorivá. Chybný je to náhľad, žeby kritika mala iba negatívne stránky. Ona pravda mnoho zapiera, ale aj mnoho tvrdí, a jako som riekol, aj tvorí. To činí ale len tá vysoká kritika, ktorú naučil svet Maculay. Tento výtečný prosaista kritisuje s otcovskou prísnosťou a láskou a vyvádza z cudzích diel vlastné myšlienky. Hovoria, že je Maculay jeden z najväčších historikov sveta: a ktoby to s radosťou neuznal, keď kochal sa na jeho historii anglickej, avšak ja osmelujem sa tvrdiť, že Maculay, jako bol raziteľom cesty na poli dejepisu, tak je aj tvorcom novej kritickej školy. Bár by sme sa učili od neho. Lebo, ver mi, kritika je tak dôležitá vec, jako samo tvorenie. Čo by bolo z tých najgeniálnejších prác, keby dobrá kritika neuvádzala širšie obecenstvo do tajných dielní ducha. Keď kvieťa vonia, žiada sa, aby bol niekto, čoby uvážil rozkošnú vôňu; keď burina smrdí, žiada sa, aby sa našiel niekto, ktoby ju vytrhal.

Pravda do takejto kategorie kritik nepatrí ku pr. také kritisovanie, jaké sme nedávno čítali v moravských novinách „Pozore," ktoré vychádzajú v Olomúci. Literárny reportér tohoto časopisu pojednáva o Bottových básňach s tak veľkou dósou tej najkrajnejšej hlúposti, žeby sme sa mali vôľu smiať, keby vec tá nemala aj seriosnu stránku. Ten panák od „Pozoru" vyhadzuje Slovákom na oči „naivnosť" preto, že sa oduševnili na Bottových básňach. Toto slovo sme už viac ráz počuli z istej strany. Ono svedčí o brutálnej nadutosti. Že tento kritik haní Bottu, hovoriac, že takých „básníků oni mají dost," to mu odpúšťam, jako každému nevedomému človeku, ktorý chce hovoriť o veciach, o ktorých nevie zhola nič. Ale odpustiť mu nesmiem tú drzú nehanebnosť, že chytá sa do posúdenia Bottových básni taký človek, čo drží **Odyssea za latinského básnika.** Veru, veru, my Slováci zostaneme radšej „naivnými," lebo ujisťujeme toho panáka, že na našom naivnom Slovensku takým mudrcom, ako je on, nedovolia rozširovať odyssejské múdrosti v stĺpcoch našich časopisov. Seriosna stránka tejto kritiky leží v tom, že nás bolí duša, keď vidíme, jakú hnusnú kašu musí pojesť ten náš dobrý bratský, šľachetný moravský ľud! Čudujeme sa, že nepovstanú ľudia na Morave proti takému tráveniu zdravého rozumu a citu a nevyhodia časopis pred dvere, ktorý má takých „nenaivných" mudrcov. Nesvedomitosť takáto nedá sa na „naivnom" Slovensku ani mysleť. My sa síce nevypíname, ani nemyslíme, že sme už dosiahli najvyšší vrcholec Olympu, ale tak ďaleko sme dospeli, že medzi našich pracovníkov na literárnom poli nepočituјeme nedoučených chlapčiskov, čo držia Odyssea za latinského básnika.

„Čermáček" od „Včely České" tiež vystrelil do povetria svoju múdrosť! Nuž ale nech si to má; ja by som prial Čechom „tucet" takých poetov, jako je Botto, a jestli nás títo moderní titani dráždiť budú, vyjdeme si raz na niektoré veličiny českého parnassu, že v nich hegne jako v starých hodinách. Urobíme to nestranne a bez tej zlosti, ktorá kypí v Čermáčkovi. Jedno ale musím pripomenúť tomuto pánovi a všetkým tým, čo s ním rovno smýšľajú. Prosil bych jich, aby nás neobrážali tým, že menujú našu slovenskú reč „podřečím." Takéto urážanie našej cti, nášho citu je nebratské a zlomyseľné. Nám Slovákom všetko, všetko vzali naši nepriatelia,

zostala nám jedine naša slovenská reč, ktorú aj Maďar volá rečou slovenskou! Potom treba si aj usporiť tú filologickú a ethnografickú blamážu menovaním slovenskej reči „podřečím.“ Jestli by nám to kto z vážnejších častejšie na oči hádzal, mohlo by sa stať, žeby sme nútení boli posbierať dôkazy starobylosti slovenčiny, pri ktorých dôkazoch by sme potom na všeličo prišli. K vôli domácemu pokoju prosil bych ešte raz naších bratov, aby neobrážali náš cit, ktorý i tak trpí úrazy od vrahov. Tvoj *Miloslav.*

Listy z Čiech.

XI.

V Zlatej Prahe, v júni.

Literatura česká môže byť hrdou na svojich belletristov. Je jích kruh statný a každý člen jeho individualita vyvinutá, vzácna. Všetci sú v plnej sile svojho rozkvetu od fantastického Zeyera, mohutnou, temer orientalskou fantasiou obdareného idealistu až po protinožca jeho, Arbesa, chmurného, realistického vo všetkom, že stáva sa niekdy až suchým, unavujúcim.

Od doby posledného referatu nášho z oboru peknej prosy nahromadilo sa nových spisov mierou netušenou. Obzreme si jich úhrnne dla jednotlivých spisovateľov.

Július Zeyer vydal v poslednej dobe belletr. diela tri: „Báje Šošany“, „Novelly“ I., a druhé vydanie románu „Ondřej Černyšev.“ V Bájach Šošany spisovateľ vzal si za látku východnie mythy, a pôvod jích povstania. vypravuje v úvode, ktorý sám svojou veľkolepou obraznosťou a krásou mluvy zrovna uchvacuje. Prvý mythus, „Smrť Evina“ má latku biblickú, jednoduchú síce, ale v pojatí Zeyerovom znamenitú, je to takrečeno apotheosa Evy jako matky. Jedna z najlepších vlastností Zeyerových, krajnomalba je skvostná, všetko mihoce sa barvami nádhernými a pri tom neunavuje, nepresyťuje. Nasledujúca báj, „Kráľ Menkera,“ deje sa v Egypte, u posvätného Nilu, v čase Faraonov. Opäť líčenie znamenité, zvláštne prírody, je prvou vlastnosťou tejto mythickej poviedky. Niektoré výjavy, jako preskvostné líčenie plavby do Bubastis, hodné sú štetca prvých maliarov. Posledné číslo sbierky, indická báj „Tilottama,“ je sdramatisované. Tu básnik dostúpil svojho vrcholu. Veľmi šťastná látka, prevedenie jej, charakteristika, sceneria, líčenie, dialog i reč poetická, ticho sa prúdiaca a predsa velebná jako oceán — všetko vplýva harmonicky vo vzácne dielo umelecké. Kniha „Báje Šošany“ je v literature domácej posiaľ bez páru a sotva dostane sa jej tak hneď jinej, ktorá by s ňou závodiť mohla. — „Novelly“ (diel I.) obsahujú zase tri práce: prvé dve z r. 1874., tretiu z roku 1876. Sbierku zahajuje „Jeho svět a její.“ Hneď zo začiatku púta nás tu podarené líčenie sveta malomestského, tých malých velikánov, ktorí kujú verejnú mienku a vynášajú anathemata nad hlavami jako najsuveréniejší samovládci. Partie tie spisovateľ črtal s patrnou chuťou a humorom. Povahopis malej Gabriely, hrdinky novelly či romanetta, jako bola nazvaná prv, je kryštálne jasný, umelecky dokonalý, tiež muž jej slabúch, švihák veľkomeštský, ale srdca nezkazeného, pani de Dorval i jiné menej dôležité osoby vylíčené sú dokonále. V „Miss Olimpii“ (druhá práca sbierky), prevláda opäť krajinomalba a reflexia. Prvá skveje sa sytými, ohnivými barvami a krásny ten kraj italský, vody, ostrovy, villy a večná jeho zeleň, mihajú sa dlho po prečítaní čitateľovi pred očima, utešené obrazy a porovnania nechcú zmizeť. Z dojemného konca „Miss Olimpie“ zrejme vyznieva Zeyerov mysticismus, ktorý v novejších plodoch jeho bohužiaľ zvrhať počína sa v nešťastný spiritismus, ovšem na veľkú ujmu umeleckej hodnoty prác spisovateľových „Xaver,“ poslednia novella sbierky, je v pojatí i prevedení najšťastnejším číslom knihy. — Román „Ondřej Černyšev“ konečne je známy jako dielo ceny nevšednej. Je preložený do ruštiny, italštiny a j. rečí a stretáva sa všade s vrelou pochvalou a uznaním. Dej jeho je z doby ruskej carevny Katariny II. a hlavňou osnovou jeho milostná episoda z mladších liet

tejto panovnice, z ktorej básnik „vypriadol idealný lesk osvetlujúci pozdejšie hrdú samovládkyňu svetlom tklivým a smerujúcim až i v hlbinách najtemnejších jej vášní.“ Vedľa postavy Katarininej púta hlavne prekrásna postava devy Agrafény pôsobiac dojmom čarovným. Vôbec Zeyer, jako javí sa nám tuto, nachodí vždy barvu i pre postavy svoje všetky i pre sám plameň ľudskej vášne a pre temnotu posledných jej záhad; vie situaciu najzávažnejšiu psychologicky prehĺbiť i dramaticky vrcholiť; najde vždy svrchovaný výraz pre tragiku života v jeho jasaní i v jeho bôle, slovom: hovorí rovno do duše a srdca, ktorým vie zatriasť až do hlbín najtajemnejších. Má zkúsenosť, znalosť života, zná ľudskú hruď tak dôkladne jako lesklé parkety salonov lebo osudy veľkej historie. „Ondřej Černyšev“ Zeyera stavia medzi prvých hist. romanopiscov česk.

K nemu dôstojne pristupujú dva druhí pracovníci rovnako nadaní a každý z nich zvláštna individualita. Je to Vaclav Beneš-Třebízský a Alois Jirásek. Prvý od roku 1873. hlavne do „Lumíra“ píše svoje historické obrazy a romanetta. Je dôkladným znalcom domácej historie, jako znamenitým vypravovateľom a rodoľubom, ktorý najmä slavné storočie XV. a smutné XVI. oceniť a pochopiť vie prave, čo tým väčšmi padá na váhu, keď považime, že je katol. kňazom (v Klecanoch u Prahy). Pre vesnický román jeho „Bludné duše“, uverejnený v laňskej „Osvěte,“ bola táto zakázaná v pražskom arcib. semināri. Prvý sväzok jeho spisov „V červáncích a lesku kalicha“ neuspokojil pre pochybený, tendenčný jak zdá sa povahopis kráľa Václava IV. docela protihistorický. Za to plnej náhrady dostalo sa nám vo sväzku II., ktorý obsahuje tri obrazy hist.: Z posledních dnů Tábora (z r. 1875), Petr Obrovec (1876.) a Ancikrist (1878.) Poslednia práca je najdokonalejšia. Postava hrdinova nevábi síce veľmi, ale za to znamenité líčenie doby, do ktorej dej spadá so všetkými jej názormi, životom a činmi nahradí všetko ostatnie, popri pútavom, umelecky uliatom deji. Osnova deju, pekná krajinomalba topograficky verná, mohutná scenika a zdarilý dialog sú hlavnými prednosťmi Beneša-Třebízského.

Jako Beneš v okolí slánskom a vôbec v Čechách severozápadných, Jirásek pohybuje sa temer výlučne na východe a juhovýchode Čiech s týmže zdarom. Pekný hist. román jeho „Slavný den,“ (vyd. v Libuši 1879.) dobyl si už hojnej priazne u čitateľstva i kritiky a historické obrázky z „Bouřlivých dob“ zvýšily len jeho obľúbenosť. Je jich päť, z nichž poslední najväčší „Na krvavém kameni“, je zaroveň najlepší. Dej jeho z konca minulého storočia, keď české pluky krvou svojou barvily siný Dunaj na hraniciach tureckých a hrdinské zápasy jich vylíčené sú s dokonalou rutinou, jako celý dej obostiera milá, klassická prostota Jiráskova, ktorá nevzrušuje síce ani neuchvacuje, ale dojíma, tak že čitateľ pútaný je ustavične ku riadkom jeho jako v čarovnú sieť a neustane, kým poslednia stránka nezakončí vypravovanie. Lahodný tento sloh je i Benešovi-Třebízskemu vlastný a je vôbec ťažko povedať, komu z týchto dvoch ušľachtilých novellistov a romanopiscov historických náleží prednosť.

Prichodíme k romanopiscovi, ktorého právom nazvali „Šumavským Homérom.“ Vydanie sobraných spisov A. V. Šmilovského bolo už dávno literarnou potrebou, znamenitých diel jeho je rad zrovna nekončený: naplnia nie menej než pätnásť veľkých sväzkov. „Kmotr Rozumec,“ „Martin Oliva,“ a „Parnassie“ sú perly jeho vzácneho pera a touto posledňou zahajujú sa jeho sobrané spisy. Šmilovský je dokonalý realista; nezvrhá sa ani v prehnaný, ošklivý naturalismus, aniť vo formalný idealismus. Každú figuru, každý typ, jím líčený je skutočný, vzatý zo života, práve tak každý jeho dej a podľa toho je ovšem tiež líčenie krajiny a kresba charakterov. Táto poslednia je virtuosná vždy a všade. Vezmime si len najnovšiu prácu jeho, román „Nebesa“ v „Osvětě“ tohoročnej, a tam postavy mladej guvernantky Jenny Kučerovej, lebo starého farára Cvoka lebo pendant k tomuto starého Pišvejca vo „Starohorskom filosofovi“ (v „Osvěte“ roku 1877.) a doznáme toho plnou mierou. „Parnassie“ je látkou i dejom zo Šumavy, zamilovaného kraja básnikovho. Povahopis i psychologická kresba charakterov vôbec dokazujú i tu, kde je hlavnia

sila i majstrovstvo Šmilovského. Mluva vo všetkých jeho prácach je dokonalá, jadrná, vzatá rovno z ľudu, plná znamenitých zvláštností, obratov, prísloví i porekadiel jako u našeho Janka Kalinčáka, lenže formalne a umelecky ešte o mnoho dokonalejšia.

Ku Šmilovskému nie tak plodnosťou jako vlastnosťmi svojimi pristupuje Ferdinand Schulz, prvý český historik literarný. Už „Starý pán z Domašic“ vlani vydaný a súčasne v „Osvěte“ uverejňovaný román „Dle přírody“ príjemne vzrušily každého priateľa literatúry domácej a „Povídky“ jeho, jichž I. sväzok priniesla tohoročná Matice lidu, potvrdzujú len nádej vtedy vyslovenú, že Schulz je medzi prvými ozdobami čes. novej belletrie. „Mladá žena“ a „Rok v Praze“ sú názvy prác vo sväzku tomto obsažených (z mladších tvorieb spisovateľových pochádzajúcich) a vyznávame, že nedojala, neuspokojila nás tak hneď nejaká práca belletristická, jako „Mladá žena.“ Motiv docela jednoduchý, temer každodenný, hlboká charakteristika v niekoľkých slovách, jemné prepracovanie do najmenších odstínov, v málo vetách roztrúsených jako zlaté zrnká po sviežej zeleni, veľké životné pravdy a jasná, tichá, jako kryštál priehľadná reč pôsobí na čitateľa neodolateľne. O slohu Schulzovom vie každý, že mu rovného čo do dokonalosti a krásy slovesnej vyhľadať treba.

Mladý, znamenite nadaný novellista Fr. Herites, vydal tiež v posledných dňoch obsažnú sbierku svojích arabesek a kresieb. Základný ton temer všetkých čísel knihy jeho je pessimistický, ale nezkúsené oko nezbadá toho pre to vonné kvieťa líčenia a usmievajúce sa vňady, ktoré hľadia na nás z každého rozkošného obrázku. Dej maličký, krátučký, niekdy len výjav osamotnelý, podaný málo slovami, ostrými črtami, mluvou lahunkou, formou žiarivou, oslňujúcou, v jakej kocháme sa u Svatopluka Čecha a všetkých lepších novelistov českých v novšej dobe. Vidno, že Herites má tenže smer, jako majster, za ktorým neodškriepne kráča, ačkoľvek i Neruda i starší novellisti domáci (Tyl, Rubeš, Marek) odchovali ho plodmi svojimi. Genry „Rodina pana kontrolora,“ tklivý kus z života úradníckej rodiny a „Šípy Amorovy“ blížia sa najlepším skladbám Sv. Čecha. Menujeme ešte len práce „Bratří a sestra,“ „Maloměstské, studie k románu“ a z Italských kresieb obrázky „Model“ a „Román malé Idunky,“ práce to brillantné. Herites je úplným realistom, u neho jako u všetkých znamenitých súdruhov jeho čistý realismus snuje dej svoj na lúštení problemu psychologického a kresby jeho čo do formalného prevedenia sú pravé kúsky kabinetné.

V posledných dňoch pripojilo sa ku zvučným menám týmto nové: R. E. Jamot (Dr. Thomayer) vydal sväzok kresieb v genre novellistickom a nazval jich „Příroda a lidé.“ Dobre povedal jeden z posudzovateľov knihy, že ju písal prírodozpytec i poet. Veľkomeštiakovi obrázky tie nahradia temer prírodu i požitok z nej plynúci. Spisovateľ vodí nás po lúkach, horách, rybníkoch, potokoch, močarinách i lesoch, v každej dobe, za svitu, sotva že sa brieždi, i za mraku, v lete, v jaseni, z jara i v zime, dívame sa na boj malých tvorov, jich prácu, snaženie i radosť, vidíme chrobákov, vtáčkov, ryby i kvetiny v jich domácnosti, a pri tom cítime celú vôňu jara, štiavnatú zeleň, ba i šumot jedliny, hukot a trblietavý lesk vody i zase sichravú mhlu podzimnú. Známe to temer všetci a predsa sa divíme pravdivosti i sviežosti kresby i bariev a elegantnému slohu. Druhá časť knihy, kde spisovateľ líči typy z ľudu, je nie menej zajímavá. V celku nemá kniha Jamotova predchodcov v literature čes. a je v obore svojom vzácnosťou jedinou.

Konečne nám treba zmieniť sa ešte o dvoch nových publikaciach Holečkových, z nichž druhá nepatrí síce do belletrie, ale preto ju sem priradíme. Sú to „Černohorské povídky“ (diel I.) a „Za svobodu“ (diel III.) V prvej knihe vidíme päť roztomilých novel, látkou z junáckej Čiernej Hory, ktoré vyznačujú sa všetkými peknými vlastnosťmi dobrej poviedky: plastika v líčení, podarená invencia, vďačná látka, znamenitá reč a ten vždy junácky, bodrý ton, ktorý hlaholí nám zo všetkých prác Holečkových. Zdravý humor korení všetky temer čísla. Máme-li klasifikovať,

primát prislúcha novelle prvej, „Bitva u Fundiny r. 1876.“ a rozkošnému genru „Stane,“ hlavne pre peknú charakteristiku devíc černohorských. — III. diel spisu „Za svobodu“ líči význam bitky u Vučidolu a pokračuje vo scénach z bojovného života Černohorcov v Hercegovine. Čierna Hora so svojimi pomerami politickými; státnymi i socialnými leží pred nami jasne jako v zrkadle. Koľké veci pojímame z cela ináč, než predtým! Je to skutočná „Sparta Slovanov.“ Realistické líčenie pretkávané božským, večne sviežim humorom (viď len kapitolu „Černohorský zázrak“) a pekná, jadrná mluva sú prednými vlastnosťmi znamenitého toho diela, jehož IV. sväzok prinesie junácke episody zo života najlepších junákov černohorských (Marka Miljanova, Peka Pavloviča, Miljana Vukotiča a j.) život, na Cetyni a černohorské školstvo, ktoré dokáže, že Černohorci sú národom kulturným, vzdelaným.

K vôli úplnosti zmienime sa stručne ešte o sbierkach starších v obore belletrie. Stankovského posmrtný román „Dobrodruzi“ je určený a písaný opäť pre veliké obecenstvo, ktoré číta len pre zábavu a poučenie. Blížiaca sa smrť nedovolila ruke spisovateľovej, pracujúcej so zimničnou rýchlosťou, aby dielo umelecky prehĺbil a vypiloval. Než i tak, jak je, vykoná mnohé služby dobré a horúcim svojím zápalom a láskou k rodnej zemi utvrdí nejedno vnímavé srdce v uprimnom rodoľubstve.

Podobnou knihou zo stanoviska umeleckého sú Stroupežnického „Rozmarné historky,“ humoresky vypočítané pre zábavu a veselé zasmiatie a tam cieľa sa neminú. Trvalejšej ceny v nich niet.

„V mraku a světle“ od Václava Beneša-Šumavského (red. „Morav. Orlice“) ešte v lani vydané, sú arabesky pekným, ľahkým slohom písané, plné hlbokého citu a ušľachtilej tendencie. Zvlášte tie, ktoré osnované sú na látke zo života pražského, sú veľmi orginálne a šťastné. Taká je príkladom arabeska „Svatopetrský doktor Faust“ alebo „Hoši z osmnácté chasy“ a v. j.

Tým by sme boli stručne soznámili sloven. obecenstvo s najnovšími knihami peknej prosy českej. Nech siahne po ktorejkoľvek, všade najde mnoho vlastností znamenitých a dozná, že literatura bratov našich má tak šťastných historických romanopiscov jako socialných, salonných, konversačných lebo spisovateľov románu vesnického, že má dokonalých genreistov a novellistov vôbec, za jakých by sa nezahanbila ani žiadna literatúra svetová. Kto vec sleduje a zná, nebude to považovať za hyperbolu.

Dnes len ešte chcem sdeliť s ct. obecenstvom, že vlny priazne, ktoré za posledných dôb rozihraly sa na mori vzájemnosti československej, príbojom svojím šíria sa už i za medze kráľovskej matičky Prahy. Sprevádzaní priateľmi veci slovenskej, spisovateľmi Rud. Pokorným a Joz. Holečkom, vyleteli sme si (všetka Slovač v Prahe na vysokých školách študujúca, niekoľko Moravanov i jeden brat Juhoslovan) dňa 5. júna do Heřmanova Městce a ztadiaľ do staroslavných Pardubíc. Prekrásne okolie městecké neminulo sa s účinkom na nás všetkých a skvelé pohostenie znamenitých jeho obyvateľov dovŕšilo radostný dojem. Keď zavznela trávnica v besede občanskej, zahlaholily zvuky slovenských, hrvatských i srbských prípitkov, zahrmelo Chalúpkovo klassické „Mor ho!“, ktorému s utajeným dychom načúvala shromaždená intelligencia, rozprúdila sa zábava tak iskrenná, vrelá, neútená, že len junácke „od zeme,“ tanec náš tu posiaľ nepoznaný, bol v stave stupňovať ešte všeobecné nadšenie. V Městci pobudli sme tri dni, videli na výlete veľkolepe usporiadanom hrad Lichnicu, z nehož je čarokrásna vyhliadka ďaleko na východ i juh, videli sme ďalej Pardubice, kde prijala nás opäť s opravdovou slovanskou pohostinnosťou národnia intelligencia s mešťanostom, reáln. professormi a riaditeľom Jahnom (spisovateľom a básnikom českým) v čele, videli sme hrad Kunětický a z neho zasňažené končiare hôr krkonošských so Sněžkou v mohutnom strede, a tu na tých velebných rozvalinách, kde nesčíslné upomienky historické, slavné i neslavné, derú sa do hlavy, zadumali sme sa opäť a opäť nad tým milokrásnym krajom, kde zlatozelené šíre polia, posiate chumáčami lesov, pretkané striebornými

vodami, biele vesnice s modravým dymom z nich vystupujúcim a šíre úrodné nivy tiahnu sa až ta k modrým horám obzor lemujúcim, že, veď i my máme kraj doma raju podobný, zem krásnu, lež nešťastnú, neskonale nešťastnú! — — — *Jaroslav Vlček.*

Vukana.

(Zo srbského *Ogneslav Dobrodružský.*)

(Dokončenie.)

VI.

Celé veľké srbské carstvo ozývalo sa radostnými piesňami. Spievajúc vracali sa vojnici do svojho domu, ktorí za otčinu krv prelievali; spievajúc dočkala jich doma rodina. Zas blahoslavený pokoj rozostrel zlaté kriedla nad krásnou srbskou zemou a spokojnosť opanovala každého.

Prizren za týdeň slávil víťazstvo nad buričmi. Kráľ vše nové a nové hostiny usporiadal k pocte Vladislavovej, ktorého Prizrenčania na rukách nosili, žehnali ho a v piesňach vencami krášlili.

A či bol Vladislav šťastný v toľkej radosti, či sa on súčastnil v nej, či požíval to, čo vydobyl, zničiac pri tom vlastné srdce? . . . To by nebol nikto v stave povedať, ani jeho milá sestra, ktorej on aj tie najväčšie tajnosti sveril. On mlčal ako nemý kameň a na dotazy odpovedal trpkým úsmechom, ktorý mu vždy kolo bľadých perí obletoval od toho okamihu, ako vrele pobozkal mramorové čelo omdletej, nesúdenej mu milej! . . .

Divný bol to úsmech! Jeho krásny obličaj sa tratil v tom úsmechu ako červené slnce, ktoré sa nemôže zbaviť množstva čiernych oblakov, ktoré zo všetkých strán zakryli a nedovolia mu, aby zasvietilo jasnými lúčami.

Kráľ a rodičia vidiac, ako jim zo dňa na deň jich nádeja vädne, zaklínali ho, aby jim povedal, čo ho trápi; ale on sa usmieval, vždy usmieval . . .

Len sestre Vladislavovej napadlo, aké je to súženie, keď sa jej zrak stretol s tým trpkým úsmevom a od žalosti vždy zaplakala. Niekedy si sadla vedľa neho, nežne ho objala a dlho mu do očú hľadela. Poznať bolo na nej, že aj ju bolelo srdiečko, ako brata; preto Vladislav vždy srdečne jej ruku stisol, bozkával ju a pošepkal jej:

„Či ti je ľúto, že je tvoj brat šťastný? Ver mi, ja som šťastný, celkom šťastný!“

Medzitým kráľ vymýšľal všakové prostriedky, akoby mohol vyliečiť svojho Vladislava. Napokon prišiel na myšlienku, že ho ožení.

„Mladý je,“ myslel Milutin, „ľahko zabudne na žiaľ v náručí milej a vernej žienky!“

Ale keď oslovil Vladislava, zpýtajúc sa ho, z ktorého domu chce, aby mu nevestu vypýtal, on sa chutne zasmial:

„Či sa môžu aj mrtví ženiť, drahý strýče?“

A opravdu, on bol mrtvý. Jemu Vukana milá bola sťa život, ale otčina mu bola nad život mnoho drahšia; preto zomrel za ňu, vytrhnúc srdce z hrudi, v ktorom je všetek život! . . .

* * *

Zas je krásny, tichý, čarovný letný večer. Ó, keby vedel vypovedať všetky tie city, ktoré sa mu v srdci vzbudia, keď slnce zapadá a celý vesmír sa zaligoce v najjasnejšej, v najmilšej svojej kráse, keby vedel vypovedať, vypovedal by najsvätejšie, najčistejšie, najvznešenejšie okamihy svojho života.

Na krásnej, čistej oblohe, ktorá nad omoľskými vrchami tak krásne modrá je, niektorá hviezda počína sa ukazovať, počína svojím večným mihotom vyprávať o slasti nebeskej, ktorá na ľudí čaká po smrti . . .

V Ždrele ležia všetky hrádky v rumoch a len z rozvalín hlavného hradu dvíhajú sa stĺpy hustého dymu, nesúc sebou do neba duše zhynutých nešťastníkov.

V radosti, že zostali víťazi, zabudli kráľovskí pohrobiť mrtvoly zhynuvších, ale len podpálili hrad, aby nikdy nemohol byť útulkom buričov, potom odišli a mrtvoly nechali ležať rozhádzané ako snopy, žeby jich oplakaly sovy a kuvici a pohrobily dravé zvery.

Vukana, sediac v jaskyni, čakala na Jelicu; ale tej nebolo. Ona často chcela, nemohúc od netrpelivosti na jednom mieste sedeť a chodiac po jaskyni, výnsť von; ale stražár ju nepustil. Prosila, hrozila, ale všetko darmo, musela čakať a počúvať.

Napokon aj trpelivosti ubudlo. Začala sa starať, prečo Jelice niet... Objal ju strach... Veď samotná bola tam ako za živa pochovaná. Darmo chcela voľnejšie dýchať, dusilo ju, mala zahynúť, preto sa rozbehla von, trebars ju stražar usmrtí, veď ona aj tak nemá pre koho žiť . . .

A hľa! Niet stražara!

Poponáhľala sa cestou, ktorá von viedla a ktorá v skale vykresaná bola. Nemohla sa predivit, ako ju mohol stražar nechať a nepovedať ani slova. Ona nevedela, čo sa v hrade dialo, pokým ona v jaskyni druhými myšlienkami zaneprázdnená bola. Nevedela, že boly okamihy, v ktorých musel stražar na povinnosti zabudnúť a svoju vlastnú kožu chrániť.

Nieje potrebné, aby som rozprával, ako bolo nešťastnému dievčaťu, keď do hradu vstúpila, ktorý v najväčšej sile zanechala, v ktorom zanechala otca s mnohym vojskom, a teraz je len hrstka pospolu, po ktorom je niekoľko hŕbov mrtvých, krvavých, okaličených trupov . . .

Skríkla a bez seba tu stála. Pritisnúc jednou rukou hruď, a akoby sa bála, že sa jej pukne, druhou rukou zastrela oči, akoby sa chcela presvedčiť, či nespí... Pošla niekoľko krokov neistých, potom sa zastavila. Nevedela, chudera, na ktorú stranu sa má obrátiť. Všade len chladné mrtvoly a ešte chladnejšie steny; teraz len videla, že je na seba nechaná, od každého opustená.

„Otče môj!“ skríklo dievča, keď uzrelo všetko to, „kde si? Či ste ma všetci zanechali? Čo som vám zlého urobila? Jelica, sladká moja Jelica!“

Ale nikto neodpovedal. Len steny skál z tej strany Mlávy niekoľkoráz opakovaly:

„Jelica, sladká moja Jelica!“ akoby sa posmievaly jej bôľu.

Sirôtka sa zatriasla a spustila sa na skalu, na ktorej dlho ležala a z ktorej možno nebola by ani stala, keby ju neboly zobudily nejaké vzdychy.

Akoby z druhého sveta počuť bolo temné stenanie:

„Pomôz mi, sestro, pre Boha ťa prosím!“

„Ó, či jestvuje živá duša na týchto rúmoch?“ obrátila sa Vukana, naslúchajúc na všetky strany; „kde si, kto si?“

Z jednej hŕby mŕtvol namáhal sa niekto vytiahnuť sa, ale od mnohých rán nemohol viac trupov so seba shodiť.

Vukana dobehnúc zhrozila sa nad ranami, keď ho vytiahla.

„Vodu — vodu — až Boha znáš!“ šeptal nešťastník, svíjajúc sa a rukami zapchával ranu, akoby chcel zadržať tej veľa krve, ktorá zo srdca tiekla, akoby chcel rukami zastaviť život, aby neodletel tak chytro — veď je ešte mladý a žiť je tak sladko! . . .

Vukana vo veľkom žiali nepočula, o čo ju zomierajúci prosí, ale ho zaklínala, aby jej povedal, čo sa to stalo, kde je jej otec?“

„Všetkých — kralevič pobil — pán — spálil — odišiel — vodu, vodu!“

Ó, dievča by rado bolo seba s nejakým oružím zaklalo, keby vedelo, že jej krev premenila sa v chladnú vodu, aby zahasilo ňou smäd nešťastníka, ale ináč nemôže mu vody podať . . .

Ranený vzdychol. Vukana dlho naňho sa dívala, akoby mu závidela, že zomrel; potom sa náhle odvrátila od neho.

„Kralevič!“ prehovorila pre seba. Ach, on mal pravé kráľovské srdce . . . A ja som ho, nešťastnica, milovala, ja ho aj teraz milujem, aj teraz, keď mi všetko usmrtil a odňal! . . . Vladislave, Vladislave! . . .“ Po týchto slovách uzrela nenazdajky za hŕbou skál ženský oblek. Nezadivila sa, keď videla svoju priateľku. Jelica akoby v smrti krajšia bola bývala, a keby nebolo dokaličené jej telo, Vukana by bola myslela, že spí.

Vukana ju zodvihla a bozkávala jej bľadú tvár, ktorá pri mesiačku žltou sa zdala byť.

„Aj teba majú rozniesť čierni havrani, drahá priateľka moja? Nie, nie, to nebude, to ja nedovolím!“

Takto shovárajúc sa s mrtvou Jelicou, prišla Vukana k najväčšej, k najstrmšej pre-

pasti, potom vrele objala mrtvolu, tisnúc ju k sebe a s ňou — skočila dolu . . .

Čím viac dolu letela, neborká, tým viac sa od stien odrážala, pokiaľ ju neobjaly búrne vlny Mlávy.

Ešte niekoľko ráz osvietil mesiac dve krásne dievčenské tváre, s ktorými hraly sa vlny Mlávy; ešte niekoľko ráz zabelel sa biely odev, potom všetko zmizlo . . . Len Mláva večne šomre, večne sa náhli, aby čím skôr ušla z nešťastného Ždrela . . .

* * *

Či sa mne toto snívalo na starých rozvalinách Vukany, učičíkanej divným hučaním Mlávy v tej ešte divnejšej dobe, alebo mi všetko to niekto rozprával? . . ..

Nesnívalo sa mi; zpýtaj sa bárs ktorého pastiera alebo vozku, ktorý ťa vezie cez čudné Ždrelo, zpýtaj sa ho, či vie voľačo rozprávať o rumoch, ktoré sú po vrchoch rozprestreté, a on ti začne dlhú poviedku o kraleviču Vladislavovi a o nešťastnej Vukane, ktorá do Mlávy skočila z najväčšej strminy; preto tá celá stena nazvaná je po jej mene: Vukan. Povie ti, že je to čiročistá pravda a že jemu práve tak rozprávali jeho starí . . .

Literatúra a umenie.

Slovenský Letopis pre historiu, topografiu, archaeologiu a ethnografiu. Roč. IV. Sošit 2. Obsah: Záhadné dejepisné otázky (Sv. Štefan ustanovil svojho nástupcu? Peter kráľ. uh. Samuel kráľ. uh. Dočasný vojvoda Slovenska r. 1042, Pád kráľa Samuela. Smrť Samuela. Povaha Samuela.) Cyrillo-methodejská bohoslužba bola slovenská. Kronika u Jana Thurociho. Vzatie Nových Zámkov r. 1633. Cechovné listiny. Počžet obecznу miesta Skalicze. Listy ženské. Listy (slovenské) Benických (z Turca). K dejepisu fary vo Valaskej. Knihozor. Drobnosti.

V Moskve vyšiel tretí sväzok zajímavej sbierky pod názvom: **„Listy písané M. P. Pogodinovi zo slovanských krajín“** (1835—1861). Vydal Nil Popov. Nákladom carskej spoločnosti pre pestovanie historie a starožitností pri moskevskej universite. Je tu 22 veľkých cestovných listov O. M. Boďanského, 140 dopisov Pavla J. Šafárika, 22 listov od Hanku, 24 dopisov od Zubrického, 22 listov od Karadžiča, 12 dopisov Bagilevičových a po nekoľko listov od Lindeho, Maciejowského, Kopitara, Kollára, Štúra, Gaja, Miklošiča a jiných.

„Osvěta,“ listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Ročník X. Díl II. Číslo 7. Obsah: Obětovaný. Historický obraz od Aloise Jiráska. Díl I.: V zajetí. Dřevorubec. Kresba ze Šumavy od Adolfa Heyduka. (Dokončení.) O chemické synthesi. Píše Zdeněk Jahn. (Dokončení.) Zolovy sensační romány. Otázka židovská. Píše František Schwarz. Rozhledy v umění výtvarném: Z výstavy Žofínské. Píše Dr. M. Tyrš. (Dokončenie.) Styky M. P. Pogodina se západními Slovany. Od Jar. Hrubého. Nové písemnictví: Básně. Posuzuje Ferdinand Schulz.

III. zpráva pohádkové kommisse v r. 1879—80.

Jak z předešlé naší zprávy jest zřejmo, hodlali jsme vydati letos úplnou sbírku „Písní Slovenských,“ avšak panu Prorokovi, pořadateli naší sbírky, sešlo se tolik látky, že jsme se odhodlali rozděliti „Písně Slovenské“ na dva díly. První zakončíme objemnějším třetím sešitem, jenž vyjde v nejbližších dnech; na to vydáme, jak již oznámeno, hned po prázdninách „Pohádky a pověsti“ a po nich ukončíme sbírku „Písní Slovenských.“ Toť programmem naším na rok budoucí.

Z pohádkové kommisse lit. řeč. spolku „Slavia.“

V Praze, v červnu 1880.

K. V. Dvořák, předseda. J. L. Kubín, jednatel.

OBSAH: Ľalija. Povesť od Vajanského. (Pokračovanie.) — Ku dňu 6. júna. — o. — Nepokojný odpočinok. (Pokračovanie.) — Útek. Ballada. Z A. Mickiewicza M. Dumný. — Apoštol. Poviedka. Rozprava Jozef Škultéty. — Anthropologické úvahy. Dľa Karola Rosenkranza a Emanuela Kanta P. H. — Kritické listy. Miloslav. — Listy z Čiech. XI. Jaroslav Vlček. — Vukana. Zo srbského Ogneslav Dobrodružský. (Dokončenie.) — Literatúra a umenie.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledního každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. júla 1880. **Číslo 7.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

VIII.

Na pohovke, okrášlenej čipkovanými poduškami, sedela baronka Perlingová oblečená vo vkusnom domácom obleku, ktorý jej o mnoho lepšie pristal jako hodbabný skvost a mnoho šperku. Trebárs už dávno prešumela ponad jej hlavu doba zralej mladosti, bola predsa svieža a pomerne k svojmu veku i pekná. Belunká koštička jej tváre s tenunkým náterom bieleho prášku, len tak svietila. Mierna plnosť tela, podporovaná kosmetickými prostriedkami preztierala jej pár rokov. Veľké oko, ošatené dlhými viečkami prezradzovalo živosť, bárs bolo niečo vpadnuté. Pri nej na nízkom taburette sedel Masloň, namrzeno zíval a z jeho tvári zrkadlila sa mrzutá zlosť. Vo svojej melancholii počal trhať listy z kamelií, ktoré pred ním stály v krásnej váse.

„Čo vám urobily moje kvety, vy barbar!“ pohodila laskavo sa usmejúc barónka a odstrčila ďalej kvetovú nádobu, „človek svetský nesmie tak zrejmo ukazovať na vonok svoje city a myšlienky! Vy sa chystáte na diplomatickú dráhu, tak ste sa aspoň onehdy pochválili. Veľmi by ste sa na nej potkýňali s tak otvorenými kartami. Vidíte, už teraz viem všetky vaše tajnosti, všetky úskoky, predo mnou tak pozorne ukrývané, ležia na bielom dni, i to viem, čo si myslíte, pane diplomat!“

„Nevedel bych,“ roztržite poznamenal Masloň, a ledva zadržal zívnutie.

„Ale ja viem. Viem že ste nehovorili pravdu, keď som vám po dlhšom vnútornom boji tak veľkodušne dovolila dvoriť tej dedinskej húske! Ukazovali ste sa jako rozumný muž, chcejúci urobiť karieru. S chladnou, vraj, rozvahou chceli ste vstúpiť do manželského svázku s Annou Bysterskou — vy ste úprimne vyznali, ba skoro až cynicky úprimne, že jej veľký majetok je vám veľmi vítaný, ba prepotrebný k postupu. Hovorili ste naozaj veľmi rozumne, ale jednali ste — poviem pravdu — nerozumne, pane diplomata!“

„A kde sú tu úskoky?“

„V tom leží falošnosť, že tá rozvaha bola pretvárkou. Oj mojím očiam, ktoré sa dívaly na nekonečné osnovy dvorských intríg, neujde taký nováčik.“ Baronka sa prívetive usmiala, ale za tým smiechom trčala dosa tajenej mrzutosti, nato položila hlavu na rameno a hľadela priamo na svojho suseda.

„Uprimne vyznám — že tak ďaleko nedospel som v záhadných zvratoch ženskej diplomacie, abych rozlúštil hádky duchaplnej sfingy!“ Slovo „ženskej“ prízvukoval silno.

„To ešte chybälo, aby ste boli urážlivým,“ riekla baronka, a úsmev zmizol z jej tváre. Zpriamila sa v pohovke a s povýšeným trochu hlasom doložila: „moje dovolenie dostali

ste k sňatku, ale nie k náruživosti, nie k laske!“

„Aj teraz ešte nerozumiem vás.“ Masloňovi vbehla krev do tváre.

„Ale vaša krev tomu rozumie, vy hanblivý pane! Ona vám všetko povie, opýtajte sa jej. Oj krev je zvláštny mok, hovorí Mefisto, a čo hlavne pravdomluvný.“

„Pani baronka ráči sa srdiť, a ja som taký nešťastný, že neviem prečo.“

„Nesrdím sa. S pánom Bohom, pane pastierko, len hrajte svoju idylku aj ďalej! Hrkútajte jako holúbok! Čo mňa konečne do toho? Avšak zaslúžila by som trochu viac úprimnosti. Ženská mnoho odpustí, najmä tá, ktorá zná mužský svet v celej jeho nevypočítanej vrtkavosti. Vy ste ale nadužili moju dôveru, nepekne nadužili,“ hlas baronky sa počal lahodne triasť, dlhé viečka sklonily sa a pokryly čierny lesk očú.

„Vy sa hneváte!“

„Nehnevám,“ s tupým hlasom preriekla a vtisla sa lenivo do pohovky. „Vy ste vraveli, jako džentleman o svojom sňatku, a v skutku ste boli veterný rojko. Na vašej tvári zrkadlí sa zaľúbenosť, detský, študentský cit nezralej vášne! To som nezaslúžila. Ja som zabudla na svet, na svoje vysoké a príjemné známosti, abych prežiť mohla ešte raz sladkosť života v zátiší týchto hôr a medzi nivami raže a jačmeňa. Vy ste sa tak ochotne a radostne nabídnul za spoločníka mojej samoty. A tu zrazu zbadám, že som prijala do svojho ohraničeného sveta človeka, ktorý neuspel vytrezvieť z pleták, z idyll a rojčenia, ktoré mi zaráža dych a tvorí nudu nekonečnú.“

„Ešte raz vám hovorím, že Vás neponímam!“

„Ľudia nášho stupňa spoločenského nezvyknú chytať sa tak podivných predmetov — bez rukavičiek. Vy ale dedinská prostota chcete mať všetko na tanierku. Nuž dobre! Vy ste zaľúbený do Anny Bysterskej až po uši! Ona vás odvrhla, Vy sa idete preto biť s mužom, o ktorom predpokladáte, že bol príčinou vášho koša! Koša od dedinskej húsky! Nie sú to Don-Quixotiády? V tomto vonkovskom vzduchu, v tejto sfére, duelly? Robte sa len ešte aj smiešnym. To chybälo; robte slavnou meštiansku dievčicu, robte ju nasadením života interessantnou.“

Masloň sa opätne začerveňal, ale už viac od zlosti.

„Vzduch vonkovský tohoto kraja práve tak nedopúšťa snášanie drzkého obrazenia, jako mrazivý vzduch vášho Petrohradu. Sú veci, ktoré neposúdi správne jemná mysel ženská! Sú delikátne záležitosti kavalírske, ktoré je hriešno nazývať smiešnymi, hriešno, najmä takým ústam, od ktorých by človek očakával práve posilnenie a obodrenie v mužnom hájení cti!“ Masloňovi bolo príjemne zahrať sa na hrdinského kavalíra pred baronkou.

„Egoismus, púhy egoismus,“ povedala baronka, „ba detinské prenáhlenie. Dajme tomu, žeby vaše krátke sblíženie k Anne pretrhol bol ten — jako sa volá — Branský — či je to dosť vážne aby ste v našom patriarchálnom kúte zavádzali neslýchanú a nevídanú komediu súboja? Či by ste to samé učinili, a to síce na príhodnejšom mieste, keby niekto ku pr. obrazil, a hlboko obrazil mňa?“ Oči baronky zvedavo uprely sa na Masloňovu tvár.

„Jako môžete pochybovať?“

„Nuž teda! Gróf Žuljnský ku pr. dovolil si urážlivé poznámky na mňa v peštianskom kasíne. Mne to za tepla referovali, a vám som to riekla s tichým očakávaním, že sa veci ujmete. Vy ste pohodili plecom, jako by bola reč o lanskom snahu. Ale za zvetralú mladú pobehajku, bez rodiny, bez mena chytáte sa pištolí! To je jednanie zúrivej náruživosti, a nie kavalirských pochopov o cti! Vy jako kavalír môžte rozšíriť svoje ľúbostné pomery — jako sa vám len vidí a páči, ale prichádzať do pathosu, hrať železoloma — na kopaniciach, to je predsa smiešne!

„Váš sluha,“ pretrhol rychlý prúd baronkinej reči Masloň, a vstanúc z taburetta bozkal jej krásnu ruku. U dám pominie sa dosť rýchlo bájny plameň očú, sviežosť hrudi a lesk mladistvý tváre. Ale ruka veľmi dlho odporuje vplyvom času, najmä ruka pečlivo chránená a opatrovaná. Baronka Perlingová mala krásnu, podlhovastú rúčku, bielu jako ala-

baster. Útle belasé žilôčky tiahly sa pod priehľadnou kožkou. Masloň s ohňom bozkal túto krásnu ruku. Jemu nevdojak napadol zdravý kolorit Anninej ruky, ktorá bola o niečo širšia a mocnejšia.

Perlingova vyňala ruku z Masloňovej, pokryla čipkovanou šatkou tvár a počala plakať. Masloň bol zase von zo svojho neba. Nemôhol vystáť ženský plač. Pri všetkej svojej ľahkej povahe, veľmi dôstupnej okamžitým dojmom, mal srdce bezcitné a pusté. On sa bil životom jako lopta, bežiaca dolu vrchom. Náhoda hádzala ho od jedného kameňa do druhého, z kaluže na sucho, zo sucha zase do kaluže. Obdarený prirodzeným rozumom, bez náležitého vzdelania, povrchný, za mladý už okúsivší všetky nízke náruživosti, slabý proti každému pokušeniu, silný v chvastúnstve, protekciami rozšírenej rodiny zmalátnelý, myslel, že sa okolo neho krúti stolica P—ská, okolo P—skej Uhorsko, okolo Uhorska ale celý ostatný svet. Povrchnosť a chvastúňstvo jeho trčalo mu z každého pohybu. Jestli sa niečo závažnejšieho stalo v stolici, na zasadnutí v obciach — vtedy hovoril o tom Masloň v prvej osobe: „ja som to a to previedol; mne povedali o tom a inom; ja som riekol, ja som upozornil, ja som zvíťazil!“ Staval sa stoličný špitál — Masloň na to: „stavám špitál.“ Uväznili pädesiat občanov z Hrachovín pre horskú krádež a pytláctvo, Masloň na to: „dal som pozatvárať tie sedliacke bestie! Udusili nekde dosť zavčasu požiar, Masloň na to: „ja som ratoval tú lebo tú obec od požiarovej záhuby,“ a pri tom vedel každý, že stoličný špitál stavia sa z peňazí po kanoníkovi Z., testamentárne zanechaných; sedliakov zavreli bez Masloňa, a pri ohni ani nebol, lebo hral v Prachove piket. Perlingová znala všetky tieto jeho vlastnosti, ale pri tom všetkom cítila k nemu podivnú náklonnosť, ona zle spala a potratila chuť k jedlu keď neprišiel. Snáď preto, že sa v istých bodoch veľmi srovnávali. I jej život bol hrou náhody. Sama nevedela jako prišla na prkná, a z prkien pod baronskú korunku. Jej život tiekol jako dážďová riava, bez istého koryta, ta kde ho hnal zákon o gravitácii. Silnejších potrasení sa bála, svetský prúd, jeho zmietanie, jeho poryvy a úklady hrozily útlym rozdráždeným čuvom obstarnej nekdajšej krásavice celkovitým rozkladom. Ale dom Záhajského bol jej milý, tam šumel svet, ale nie tak náružive, nie takým obrovským rozmerom jako vo výškach veľkého života. A predsa bol on, jakoby odbleskom a ztrateným zablúdeným lúčom z krajín ohňom nasýtených, Masloň ale bol miniatúrny obraz svetských levov, a bárs aj niekdy prechádzal do karikatúry, to nemýlilo barónku, ktorá musela mať voždy niekoho okolo seba.

Masloň sa chápal klobúka. „Ste veľmi nervosna, Vaša milosť,“ povedal roztržite ba skoro nevrlo. „Nechcem svojou nepríležitou prítomnosťou drážiť vaše čuvy! Cítim sa nesvojsky, a tak nemožno mi vám zpríjemniť okamihy tieto. Vaše naučenia prijímam — budem od dnes učenlivejším žiakom, bárs sa v hlavnom bode mýlite. Len jedno vás prosím: sama mňa haníte pre naivné kúsky, a predsa popúšťate i vy úzdu jakejsi mäkkosti, ktorú musím pomenovať naivnou! Škoda tých vašich jasných očú!“

Perlingova vstala. Na tvári nebolo poznať žiadne stopy plaču, zato ale mala zasmušilý výraz. Masloň sa odobral.

Jako sa zmenila po jeho odchode tvár baronky! Graciosne pohyby, hra očú, hra ťahov — to všetko zmizlo. Prostá hodne požilá ženská, upamätujúca veľmi život na zazastaralé herkyne, potrativšie s krásou i talent a dobré svedomie, tak vyzerala o samote. Veľmi by bolo žiadúcno, aby sme človeka, ktorého studovať chceme, videli o samote, a zahľadeli sa vtedy do jeho ťahov, keď sa on v bezpečnej nepozorovanej osamelosti cíti. Jestli ani vtedy nevyjde na površie chmúra, lebo vibrirovanie celkom inakších odtienkov, jako obyčajne hrajú mu tvárou, teda môžme skoro s istotou zaklúčiť, že sme ho dobre cenili a správne poznali. Premení-li sa značne hra ťahov, pohybov a vôbec celé chovanie, môžme iste vedeť, že je to človek nebezpečný, a takého sa treba chrániť. Perlingova premenila sa, jakoby čarovným prútom pošibaná, v inú bytnosť. Oko unavene hľadelo, jej krok komnatou bol krokom starej ženy. Plecia jej

zvisly, jakoby jich nevládala niesť, ba sa aj niečo shrbila. Vidno bolo, že nebola už viac schopná horúcej náruživosti, blassirovaný pocit vyronil sa na povrch, avšak zvyk nútil ju aspoň zovnútorné formy vašnivého života podržať. Masloň mal byť štafážou starého zvyku, a dosť dobre sa k tomu hodil. Ona bola spokojná a ticho-šťastná v jeho prítomnosti. Zato ju ale z tohoto podivného mieru vyrušila zaľúbenosť Masloňova. Ona Masloňa nemilovala, a tak ani žiarlivosť necítila; i jako ženatý už bol by jej býval milým hosťom. Ale keď vyskumala bystrým svojím pohľadom, že Masloň neide uzavreť sväzok manželský z „konveniencie,“ že sa ho zmocnila náruživosť, že je mrzutý, ba nešťastný nad prvým nezdarom, že všetko možné podujíma, aby vzdor odpovedi nepriaznivej, následkom to jakejsi premeny v Anne, dosiahol svoj cieľ; keď videla jako zanedbáva ju, jak roztržite hrá piket — to všetko znepokojilo a pobúrilo jej život. Ona zas pocítila bôl, starý to neduh rozorvaného, za mlady zahubeného srdca. Cítila zrazu šikmú plochu, dolu ktorou letela až na dno hluchého, zabudnutého života. Videla, že nežila vlastne pre nič, za nič, ani len pre seba. Sama si sotva vedela vysvetliť, prečo ju Masloňova záležitosť srdečná tak znepokojuje; „treba ho zahodiť!“ pošepla sama k sebe. „Zahodiť!“ pokračovala, „zahodiť môžme len to, nad čím vládneme! Či som ja vládla nad Masloňom? Nie! Či som kedy previedla uňho svoju vôľu! Z dlhej chvíle a pre blesk môjho titulu delil so mnou hodiny, ktoré nemôhol ináč vynaložiť! Veď ja už nepružná, ohorčená, vyčerpaná do poslednej kvapky.“ V tom sa napružila. Oči zas počaly svietiť, plecia sa zdvihly a celá postava sa zpriamila. „Nie, tak nesmiem sama seba opúšťať! Ľahostajnosť premôžem najprv v sebe, potom zobudím vášeň! Mladosť sa dá nahradiť umom.“ Líca baronky začerveňaly sa, prse dýchaly rychlo. Skoro na to klesla do apatie a počala sa modliť z knižky obtiahnutej aksamitom a obitej okrasami zo slonovej kosti.

IX.

Kandidatúra Záhajského stála na veľmi slabých nohách. S Masloňom odpadol od neho i Kaprossy i Parák, a čo je hlavné, i Masloňova rodina, držiaca siete stoličných intríg vo svojích rukách. Stoličné boje nie sú nič inšieho jako rodinné pôtky. Každá stolica má svojich Welfov a Gibelinov. Raz panujú Hrabovskovci, a obsadia úrady a úradky od županstva až po posledného pisára, pravda že s istými koncessiami na slabšie rodiny, ktoré stály po jích strane. Druhýkrát vydriapu sa na povrch Potomskovci, a klientela jích shrnie sa s veľkým apetitom na korisť. V oboch pádoch trešti chudák sedliak, chúďa sirota! Ubitá rodina utiahne sa do dedín a robí dlhy, zplatiť sa majúce príležitosťou najbližšieho víťazstva. Oposícia pomaly rastie, nespokojenci sa množia. O pár rokov sú Potomskovci dole, a sláva Hrabovských povstala zase z mrtvých. Chudák sedliak, chúďa sirota!

Záhajský vyvinul zimničnú činnosť. Jeho kandidatúru podporovaly vplyvy z hora. Ale v tých časiech nemaly vysoké dikasteria tak na šnúrke stolice jako dnes: bolo v ních viac samostatnosti. Nadto nado všetko rozšírili neprajníci chýry o Záhajského krypto-panslavisme. K tomu zavdalo vhodnú príležitosť jeho mierne smýšlanie v otázkach politiky a národnosti. Stalo sa, čo môhol každý predvídať: Záhajský prepadol na voľbe a Žulinský sadol na podžupanské kreslo.

Sotva že priletela prvá zvesť o tom zo stoličného mesta do Krakovian, už sadal Abraham Diamant na starú bričku a letel k Záhajskému. Prvýkrát šiel shrbeno hore schodami a klepal na dvere tichunko — v dlhých pausach. Na druhý deň šiel hore schodami o mnoho rovnejší, a klepal hlasnejšie. Na tretí deň už ani neklepal, ale vnišiel rovno do panskej izby a sadol bez ponuku na divan s tureckými bordúrami zašpiniac jemné okrasy svojím hnusným kabátom. V jeho tmavošedých okáloch tleje drzá iskra, pohyby sú cynické a odporné, hlas jeho chraptí jako chrestýšov chvosť. Záhajský ho pri prvej visite vyhodil von. Pri druhej sa s ním vyvadil, pri tretej — mlčal.

Návštevy Diamantove nezostaly tajnosťou práve tak, jako ani jích príčina. Pošeptávalo sa, že Záhajský ide na mizinu. Kde jaký veriteľ, bežal mu na hrdlo.

Zato ale život na letohrade tiekol tak bujno, jako nikdy. Iba osoby sa menily. Prišiel jakýsi Menitozzi, Talian a dobrodruh, prišiel Korytár znamenitý hráč v karty — a vôbec kto len sblížil sa, musel byť hosťom Záhajského. Oproti Anne bol Záhajský veľmi vľúdny, až otcovsko nežný. Indické šály, drahocenné šperky, parížske roby zaplňovaly formálne jej chyžku. A ona bola predsa nešťastná. Bujný a nepokojný život rozdráždil jej krev, rozdráždil čuvy — ale neuspokojil srdce.

Pod večer pred súbojom s Masloňom, odhodlal sa Branský na letohrad. Našiel tam jako obyčajne mnoho hostí. Záhajský mu bežal vľúdne oproti, tiskol mu ruku a viedol ho do svojej pracovne.

„Prepadli sme, pane Branský, ale jako vidíš, nás to veľmi nebolí. Jedine čo mňa teší je, že som mal hodného a čestného protivníka, proti ktorému prepadnúť nenie hanba. Ty si mi nechcel v ničom byť po ruke — konečne, čí chlieb jiedáš — toho pieseň — atď.“

„Ja jiedám svoj chlieb, a preto spievam svoju pesničku,“ odpovedal sucho Branský.

„Pardon — veď som ťa nechcel nadurdiť,“ hovoril s úsmevom Záhajský a podával Branskému krásnu mahagonovú škrynku s cigarami.

„Vidíš, to všetko ženské pletichy, a aj ty si v ních! Masloň pýtal ruku Anny — konečne som nebol ja kameňom na jeho ceste, ale odium padlo na mňa! Apropos, čože je s vaším súbojom, o ktorom už osem dní hovorí celá stolica?“

„Nechajme tieto a podobné pletky,“ pohodil ľahko Branský, a jeho tvár prijala zasmušilý výzor, „na teraz mám istú prosbu k tebe. Vieš, že som bol úzkymi priateľskými svätkami pripútaný k rodine Bysterských, ba že ma k nebohému Edušovi viazala dobrobná vďačnosť. Už som sa díval v oči hanobnej smrti v hnusných komárňanských temniciach, keď otec tohoto dievčaťa, ktoré je u teba hosťom, zjavil sa jako anjel vysvoboditeľ.“

„To všetko dobre viem, jako i to, žes' dlžobu svoju dvojnou mierou zplatil tým —“

„Nie nie! Taká dlžoba sa nedá tak ľahko zaplatiť — ona zostáva večne dlžobou! Moje protislužby, záležajúce v sriadení a čistení majetku bysterského, neváži tak veľmi, žebych môhol a smel s dobrým svedomím zabudnúť na všetko!“

Veď ťa upomína na svatosvaté povinnosti — mladé dievča!“ pretrhol Branského Záhajský a pozrel zlostne.

„Ano, mladé dievča, zanechané celkom na seba v dome, ktorého vzduch nenie veľmi zdravý pre mladé!“

„Ty vzdušný kritik! Myslím, že sa vieš mierniť v svojích výrazoch! Nepoznám ťa tak ohnivého! Iste ťa rozpaľujú tvoje dobrobné povinnosti. Vieš, že nenie radno rozprávať so mnou v takom tóne. Posaváď sme dobre nažívali, bárs ty ničím nezaslúžil si moju uznalosť. Bol som ti nepriateľom! Ale do vnútorných vecí môjho domu sa mi nesmie miešať nik! Nik! počuješ?“ Hlas Záhajského sa triasol. Branský sedel nepohnute jako socha.

„Neidem oceňovať mravnú hodnotu tých ľudí, ktorí sú tvojími hosťmi. Ani nechcem uvažovať nakoľko pristojí poriadnemu dievčaťu pod jednou strechou bývať s Apoloniou Skálky!“

Tvár Záhajského nabehla krvou. Žily na sluchoch sa napäly. Branský pokračoval:

„Ale som prišiel opýtať sa ťa po priateľsky, jako že to stojí s majetkom Anny Bysterskej? O predajoch paranských hôr, o predajoch vyšehradského majetku, o predaji pašienok krakovanských som počul, ale neviem, jako sú umiestené tie kapitále! Hovoril som, že mám isté povinnosti oproti rodine Bysterskej. A preto sa nečuduj, keď sa opovážim pýtať na majetok siroty, ktorý ty manipuluješ.“

„To znie jako podozrenie, pane! Kto že vás k tomu oprávnil! Kto že je povinný účtovať vám!“

Branský vstal.

„Ano podozrenie! Keď nechcete účtovať mne, budete účtovať inému.“ A chcel isť. Na odchode sa ešte raz obrátil.

„Záhajský! Z duše ťa prosím, rob poriadok. Tri dni ti dávam srok! Všetko viem! Ešte môžeš ratovať hynúci kvietok, ktorý nenie ničím, jestli ztratí svoj rodičovský majetok! S Bohom!“

Vo dverach stretol Branský Abrahána Diamanta. Nevyhol sa mu ale búšil doňho plecom, tak že sa žid potočil. Branský mu hodil opovržlivý pohľad a vyšiel. Nevdojak sa ohliadal po Anne, ale jej nebolo. Stúpajúc dole pešinkou, stretol ju v sade. Mala červené vyplakané oči. Jích shovárka išla nehladko — s dlhými pausami. Masloňovská historia hlboko dotkla sa bola nezkúsenej duše devy — a čo na srdci to na jazyku. Dôverne vyznala Branskému rozjatrenosť svojích citov. Ona príčinou súboja! Bola to pre ňu naozaj hrozná myšlienka. Zdalo sa jej, jakoby celý svet na ňu prstom ukazoval. Prepadnutie Záhajského ju veľmi boľastne dojalo, a tu sa cítila byť prostredne vinná. Ona mala rada Záhajského, lebo bol proti nej veľmi laskavý, a preto počínali sa jej protiviť hostia, vyjedajúci dobráka. Časté hlboko do noci trvajúce zábavy zprikrily sa jej. Rumeň líc ustúpil bľadosti, iskrenný oheň očú prestal hadzať svoje ohňostroje. Svieže pocity hasly — radosti nevinných rokov bľadly, jako tie jej líca. Jakási túžba po náruživých potraseniach zkrsla časom v Anne — potom želala si mier, celkovitý bezcitný mier.

„Prisiel som sa odobrať od vás, Anna,“ počal s tichým hlasom Branský, keď boli prišli pod hustú lipu, o jejž široký peň opierala sa prútená lavička. Slnko práve zapadalo. Vtáčky živo, veselo švitorily v korunách stromov. Tichunký vetor šeptal lístim. „. . . . a ujistiť vás, že srdce moje šlachetne bilo za vase šťastie, ale ruka bola nevládna. Vy ste svieža a bezstarostná, hľaďte si čím dlžej podržať tieto vlastnosti. Ja už nikdy viac neprekročím prah tohoto domu!“

„Teda myslíte naozaj na smrť?“

„Na smrť nemyslím, dieťa, ale dnes som mal taký shovor s tútorom vaším, že sa utvorila medzi mnou a tútorom vaším veľká prepasť!“

Anna roztvorila oči a hľadela na Branského dlho, nemo, skoro bez dýchania. „Bože môj,“ myslela sama v sebe, „jako lavína valí sa nešťastný osud na tento dom! Jediný statočný priateľ opúšťa ho!“ Branský mlčal. Anna chytila ho za obe ruky, prosebne uprela oči do jeho poctivej tváre, naklonila sa až k nemu, tak že dobre cítil dych tých karmínových úst! „Pane Branský, neopúšťajte nás!“ Veľké slzy jej vyhrkly! Ona vo svojej duši cítila nešťastie, jestli sa Branský odvráti od Záhajského, a keď si chcela pravdu vyznať, trpko by jej bolo bývalo celkom postrádať spoločnosť Ľudovítovu. Už jej bolo dávno za ním teskno.

„Vás nikdá neopustím,“ preriekol vrelým citom a nevdojak pritiahol Annu k sebe.

Ona sa túlila k nemu v tichom plači. „Vy ste mi priateľom, pomôžte, pre Boha poraďte mi, čo mám robiť. Dusia ma úzkosti, trápi ma bôl! I v noci sa často budím, a trápne sa válam z boka na bok v temných mukách. Mám hrozné sny. Tu ma bolí, tak veľmi bolí.“ Anna ukázala na tylo. „Jakoby nejaký červ vŕtal mi v modzgu. Potom sa tiahne bôl k čelu — zmizne o chvíľu, ale celá hlávka moja je pustá, jakoby zamhlená. Nič ma neteší.“

„Upokojte sa slečna, sú to okamženia mladistvých búrok, ktoré musí prerobiť každá citlivejšia duša, a horúcejšia hlávka. To všetko prejde a tiché šťastie vtiahne do útrob vaších. Len musíte mať pevnú vôľu, musíte chceť byť šťastnou!“

„A vy necítite nikdy podobné pokušenie?“ pýtala sa dôverne Anna, a sadla na lavičku. Jej líca počaly horeť rozjatrením.

„Mám i ja slabé hodinky, ale dlhý život, plný bojov naučil ma premáhať seba! I táto minuta je pre mňa bojom!“

„Jakým že bojom? Veď vaše oči hľadia tak pokojne a jasne — vaša tvár je obrazom vnútorného mieru! Pozrite na moje líce — jako blčí; chyťte moju tepnu, jako tlčie! A neviem vlastne prečo! Okolo srdca zase rastie úzkosť, a hlavka počína duto boleť!“

„Ja bojujem so sebou slečna,“ hovoril ticho Branský, „a bojím sa, že podľahnem! Bojujem, abych nezneužil vašej detinnej dôvery a našej samoty. Bojuje vo mne čestná vôľa s rozpálenou krvou, s rozpáleným srdcom. Blížia sa okamženia nášho snáď dlhého rozlúčenia. Slniečko na západe! Ja som už nemladý muž, a predsa takto s vami pod ratolesťami posvätnej lipy, cítim v sebe poryvy mladosti. Dávne sny ožívajú, menia sa v sku-

točnosť. Nedovolené túžby vznikajú vo mne a rastú, rastú v obrov! Darmo sa spieram! Anna — čo čítate v mojich očiach?“

Anna zbľadla! Zase sa vyronil prúd slz z jej krásných očú. Zasmiala sa nervosným smiechom, pokryla rukami tvár! Jasnota, nebeská jasnota zlietla do jej duše! Jakoby šupiny spadly boly z jej očú! Hlávka prestala boleť, úzkosti zmizly zo srdca.

„Branský,“ zavolala čistým zvonivým hlasom, zvlneným náruživosťou, „veď vy mňa milujete!“

„Milujem ťa Anna, dávno, horúce, neskonale!“ zavolal Branský a celoval jej rúčku ohňom mládeneckým. Anna vyskočila z lavičky, a jako srnka bežala hore pieskovým chodníčkom. On hľadel za ňou v šťastí, jakého nikdy v živote nepocítil.

„A teraz ťa vytrhnem ľalija moja z tohoto močiaru!“ zavolal triumfálne a šiel pomaly ku hradskej. Potom sa obrátil polom k majerom. Vysoké kríže obilné stály na sožatom poli. Branský si ľahol pod kríž a hľadel k nebu, ktoré bolo už posiate hviezdami. Zabudol na súboj, na Záhajského i všetky svoje žravé starosti, pred jeho očami kmitala sa deva, jako anjel, ukazujúci cestu k novému životu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Jasennia duma.

Po horách našich bľadnú obrazy,
Čo na ne mladý duch si kreslieva,
Zelené stromy premenia mrazy
Na pustý skelet čierneho dreva.
Po poliach našich pustota býva,
Nevídať klasy, nepočuť spevy;
Kto ideále žníc našich sníva,
Ztúlené bolí videť ho devy!
Po holiach ovce sa nebelejú,
Po nich len vetrov píšťal si hudie
A ospieva nám tú trpkú nádeju,
Že po nich sniažok belieť sa bude.
No, slnka ešte svetom lúč letí, — —
Ach, veď nebo je nad nás vznešené, —
A snáď len preto tak jasne svieti,
By sme videli krehkosť krás zeme. — —
Mne je tak ľúto za zhaslým letom,
Mne je tak smutno nad hrobom krásy:
A darmo zraky letia mi svetom,
Potechu odzreť on, ach, nedá si!
Mne je tak ľúto, ač jiní svoje
Radosti svätia v chvíľach jaseni,
Ač aj zvú k tancom hudby nástroje,
Ač aj iskreuno pohár sa pení! —
U nich tak býva, keď dobré leto
Úlohu svoju zplnilo zdarne,
Keď prázdnych komôr viacej už nieto;
Krása so ziskom bojuje marne. —
Len mne tak ľúto teba, príroda,
Smútok tvoj tichý len môj cit delí;
I v biede syn tvoj ruku ti podá,
Jako je s tebou spolu veselý!
Spolu veselý? — — Ach, tak nebolo,
Preň zelenaly hory sa marne,
Vtákov spievalo bez chvály kolo,
A on závidel časy ti jarné. —
A teraz ešte klame sám seba,
A klame teba a klame ľudí.
Že s tebou smútiť je mu potreba,
A tvoja zkaza žiaľ v ňom že budí!!
Hej, keby kleslé leta rameno
Žehnanie bolo dalo mi božie,
Keby nádejí mojich semeno
Zkvitlo, dozrelo bolo mi v zbožie!
Tu i ja pel bych pieseň veselú,
Sprevádzajúc ťa do hrobu zimy:
Srdce je sebec, prírodu celú
Ľúbi len v shode s city vlastnými!

G. Čakovský.

Pieseň slovenských študentov.

Čo sa vám nad krivdou smútiti zazdalo,
Bratia? Len po chlapsky, čo nás je aj málo! —
Hej, sem toho vína, napime sa, bratia,
Naše rodožiale nech sa kus roztratia!
Pri pohári vína hlas tak zvučno zneje,
Dobre sa spievajú slovenské nádeje;
A keď zaspievame tie naše nádeje,
Od samej radosti zrak sa nám zaleje!
Keď zaspieva Maďar, hlas sa mu roztratí
Po tej šírej púšti, nikdy sa nevráti;
Keď zaspieva Slovák pieseňku nadšenú,
Počuje ju polsvet — dá na ňu ozvenu. —
A preto užime tej peknej výhody,
Keď ináč sa nám len zle nedobre vodí! —
Hop, bratia od zeme, veď sme chlapci v kvete,
Tancujme, nad ten náš v svete nenajdete.

Kedyže ho už raz ten gajdoško začne?
Môj groš, ač posledný, ale mu dám vďačne!
Hajduchuj, šuhaju — nepotkni sa ale,
Vylomíš si ruku, nuž dáme ti vale:
Vieš, národu nášmu jako kúsok chleba,
Zdravých rúk a pästí súrna je potreba!

Takto a podobne len ďalej veselo,
Ešte sa nám ráno, hej, nezabelelo!
A pokiaľ národu nezasvitne sláva,
Nech vždy dobrá myseľ dušou nám pohráva.
Dobrú myseľ, nádej, a čo i zhyneme,
Nezúfalý ľahnem do slovenskej zeme!!

G. Čakovský.

Nepokojný odpočinok.

(Pokračovanie.)

IV.

Pani Kvetnická dľa obyčaju svojho šla tiež do zahrady. Ako príjemne překvapená bola, vidiac ako Kamila objala pána Černého, ba počula i hlas vrelého bozku. Srdce jej vrelšie počalo tĺcť, veď videla zdar svojho neprezradeného síce, ale ako pozorovala, výtečne rozviňujúceho sa plánu. A keď po malej chvíli opätovalo sa objatie a bozk, presvedčená bola, že je už všetko v najlepšom poriadku. A poneváč nikdy nebola priateľkou prekvapujúcich výjavov, tak zachovala sa i prítomne dľa toho.

„Nuž a konečne, myslela si, zaľúbení majú vždy čo hovoriť medzi sebou, ku čomu tretieho nepotrebujú, nechajme jich o samote.“ Obrátila a vrátila sa zpät do domu, pevne si umieniac, ničím neprezradiť, že zná o koľkej bilo a ako stoja veci medzi nimi.

„Uvidíme, či sa mi zdôveria, alebo budú robiť tajomstvo. No veď ono skôr pozdej výnde na svetlo, a potom na mojej strane bude výhra, keď sa jim vysmievať budem z jich tajomkárstva. Ba, čiby nebolo na čase sestre písať, čo sa tu kľuje, aby to vopred znala, a porobila si potrebné prípravy! Najlepšie by to pravda bolo prekvapenie, keby tak sestra Hermina skôr blahoželala dcére svojej, nežli táto jej oznámi: aké šťastie sa jej triafa. — Ach! ale dnes už nemožno, zdá sa mi, že už prichodia. Tedy pozor, aby sme sa ani posuňkom neprezradili.“

Černý vedúc Kamilku vnišiel do chyže.

„Tetuška!“ vytrhnúc ruku z ramena Černého a vrhnúc sa na hrdlo pani Kvetnickej, začala so smiechom Kamilka: „len počúvaj, čo sa medzi nami udalo!“

„Smiem vám blahoželať?“ opytuje sa pani Kvetnická.

„Pravda, že smieš, drahá tetuška, i my sme ti už blahoželali.“

„Nuž, tedy prímite moje blahoželania, a Hospodin otec nebeský nech laskave požehnáva sväzok váš!“

„Náš sväzok?“ opytuje sa zadivený Černý i Kamila.

„Ach, tetuška, neuhádla si!“ a Kamila sa srdečne smiala.

„Nie? nuž a to objatie a ten bozk?“ Smiech Kamilin nahneval Kvetnickú.

„Objatie? bozk? tedy si nás pozorovala? ej tetuška, to som nečakala od teba. Veď je tu človek nie jistý —“

„Môžem ja za náhodu?“ odvetuje, akoby urazenou sa byť cítila pani Kvetnická, lebo mrzelo ju, že sa prezradila; „šla som do zahrady, aby si posedela s vami, a tu som práve videla, ako si objala a bozkala pána Černého, nechcela som vás vytrhovať, a vrátila som sa zpät! No! vidíš, tak to bolo!“

„Ráčte dovoliť, milostivá pani, niekoľko slovami objasním vám celú vec. Kamilka mi vyzradila tajomstvo svojho srdiečka, že je totižto sverená s Emilom Reigerom; no a keď dozvedela sa, že som ja ujcom tohto mladého človeka, nuž ma priateľsky pobozkala. To je všetko!“

„Taaaak?!“ neveriac i veriac, pochybujúcim hlasom znela odveta pani Kvetnickej. Černý nedržal za potrebné sdeliť pani Kvetnickej, čo sa jemu ešte skorej bolo prihodilo, a i Kamilka nemala príčinu to prednášať. „Nuž a čím že je ten tvoj sverenec?“

„Teraz praktikantom —“

„Praktikantom? a nič viac?“ preriekla opovržlivým hlasom Kvetnická.

„Ale bude i viac!“ dodal Černý, pozrúc s úsmechom na Kamilu.

„Je mi to za šťastie, praktikant!“ zase Kvetnická.

„Ale, milostivá pani, veď z praktikantov bývajú i baňskí radcovia atď.!“ odpovedal Černý, — a Kamila dodala:

„A potom nezabúdaj, drahá tetuška, ani to, že je on sestrencom pána Černého —“

„No veď to je to jediné, čo ho odporúča“ — poznamenala pani Kvetnická, aby súhlas svoj aspoň takým spôsobom prejavila. Ale poznať bolo na výraze jej tvári, že ju táto počutá novinka nie len nepotešila, ale práve rozmrzela. Tam boly všetky jej plány.

„Ešte dobre — myslela si — že som sestre nepísala. Bola by ja pochodila!“ A na hlas dodala:

„Nuž a či tvoja matka vie o tomto tvojom zasnúbení?“

„Pravda, že vie, veď ona požehnala nás!“ odvetila Kamila.

„Divno, a nič mi o tom nepísala!“ krútiac hlavou poznamenala Kvetnická.

„Ako že ti i tetuška písať mohla, keď sa to stalo len v ten večer pred mojím odchodom, a ja som v čas ráno z domu odišla.“

„Nuž tak si mi ty to povedať mala!“ nevrle zase namietala.

„Keď si sa ma neopýtala. Myslela som si, že ťa to nezaujíma, a potom, veď to zasnúbenie bolo tajomstvom. Nezamenili sme si ešte ani prstene, len slovo dali!“

„Hej, pred tetkou mlčí, a pánu Černému sa zdôverí, no či je to v poriadku? Nech pán Černý sám rozsúdi!“

„Nuž dobre, ja nedbám!“ vetí Kamilka, ktorej nebol veľmi po vôli spor s tetkou, a potom zvedavá bola, ako sa pán Černý vymotá, aby neprezradil i on svoje tajomstvo.

„Ak ja mám rozsúdiť,“ začal rozmýšľajúc čo ďalej riecť má Černý, „tak mi vyznať prichodí, že to bolo i v poriadku, ale i nebolo v poriadku, že som sa ja skôr dozvedel o tajomstve Kamilkinom, nežli jej tetuška. V poriadku bolo preto, že na môj priamy dotaz musela nasledovať priama odpoveď; a nebolo v poriadku, že ja cudzý človek skôr som urobil podobný dotaz, nežli jej vlastná drahá tetuška, pod jejžto opaterou a záštitou je. A tak —“

„Vidíš, tetuška,“ ujala sa náhle slova Kamila „nie moja ale tvoja vina —“

„To som si hneď mohla myslieť,“ smejúc sa hovorila Kvetnická, „že pán Černý nenechá vinu na tebe. Veď si si to zaslúžila tým bozkom.“

„A nebol to len jeden, alebo boly dva!“ dotušovala slečna. „Jeden znel ujcovi môjho mladoženicha, a druhý na naše budúce priateľstvo. Znať musíš, tetuška moja ľúba, že sme si s ujcom Černým potykali.“

„A to všetko za mojím chrbtom? Vidím, že nie som spôsobná strážiť samopašné dievčata. Ďaka Bohu, že nemám vlastných. No a ty si už tiež, aspoň máš byť pri rozume, keď si oddaná. Hľaďteže, hľaďte, čo toto dievča z našho poriadneho domu narobilo. Všetko na ruby obrátila.“

„Nuž a nie si spokojná so mnou? Ach, tetuška, ja viem, že sa ty tešíš a raduješ v duši tvojej, nad šťastím a blaženstvom svojej netere, len to nechceš dať na vedomie, aby si ma potrestala za moju mlčanlivosť! No či je nie tak?“ dotierala Kamila.

„Eh! daj si pokoj!“ ešte vždy nahnevanú predstavujúc slovila pani Kvetnická; „mala by som veru dosť príčin hnevať a mrzeť sa. Ale odpúšťam ti.“

„No vidíš, aká si ty dobrá,“ hrdlujúc tetku a bozkávajúc ju vraví Kamila; „ani ti nepristane byť nahnevanou. A potom čože si pán Černý bude myslet o tebe, keď vidí, že sa hneváš na mňa preto, že som ho ako ujca pobozkala!“

Černý dávno tak srdečne nezasmial sa ako teraz nad vyvádzaním Kamilkiným. Ako ona to znala vykrúcať a prekrúcať. No s takou stvorou žiť, myslel si, musí byť blaženstvom. Ale nezávidel to šťastie svojmu sestrencovi, veď už teraz i sám cítil, že je zle jaseň spojovať s jarou. Príde medzi ne lebo mrazivá zima, alebo udusí jich horúce leto. A jedno i druhé bolo by neradným.

Tento deň v celej domácnosti zase novú zmenu zapríčinil.

Černý držal sa za člena rodiny, a preto nie osobytne, ako dosiaľ, ale spoločne s pani Kvetnickou a Kamilou tak raňajkoval, ako i obedoval a večeral. A ešte i okrem toho

častejšie po obede bavil sa v jích spoločnosti, menovite keď nepriaznivé počasie nedovolovalo dlhé bavenie sa v zahrade. Ináče i Kamila rada pracúvala v zahrade. Do poludnia už vydržal v chyžach svojich, lebo znal, že vtedy snadno mohol by byť nepríležitým.

A predsa jeden deň dosť zavčasu šiel na návštevu, v ruke nesúc práve listonošom donesený mu list.

„Odpustite, že prichodím v neobyčajný čas, ale nesiem dobré zprávy, a nechcel som do obedu odťahovať so sdelením jich.“

„Aké zprávy, ujko? od koho? ach, ukáž že ten list! či poznám písmo? no veďže ho daj!“ štveráčila Kamila. „Ak poznám písmo, hneď znať budem i obsah listu. — Je to Emilovo písmo, poznám ho. No, čo stojí ujčok, že viem, čo ti píše?“

„To som predsa zvedavý —“

„Emil ti oznamuje, že dostal dekrét a menovaný je officialom baňskej zprávy vo Veľkej Bani. No uhádla som? — Ach ujčok môj drahý, veď Emil i mne poponáhľal sa oznámiť tú radostnú zprávu, a kým listonoš šiel ku tebe na prvé poschodie, ja som už prečítala jeho list!“

„Nie, ale toto je predsa hrozná vec, že teba nemožno ničím prekvapiť. — Ale predsa, ak len to vieš, čo si práve hovorila, tak ešte neznáš obsah celého listu Emilovho!“

„Nuž čožeby ešte mohol písať? na svadbu ťa ešte nemôže volať —“

„Nie, ale mi píše, že sa zasnúbil s istou Bohuznámou Kamilou Búshegyi, ktorá práve teraz baví sa pri jej tetke v tomto meste, a prosí ma, aby som ju navštívil, a tak obznámil sa s jeho budúcou družkou života. Udáva mi i adresu tej jej tetky, a ja som teraz už vo veľkých rozpakoch, pod akým zámyslom urobiť tú návštevu? Ísť zrovna a riecť: ja som toho a toho ujček, a prichodím, aby som si obzrel jeho mladuchu — to by sa vari len nesvedčilo. Preto prichodím ku tebe, prosím o laskavú poradu, ako mám previesť tú mojím sestrencom sverenú mi úlohu? On ma síce teší, že dobre prijatý budem, nuž ale je to nie tak jistá vec.“

Kamila div že nevypukla v hlasitý smiech, keď Černý toto všetko velmi vážne prednášal. Na miesto porady a odvety ale riekla:

„To sa mi vydarilo!“

„A čo?“ zpytuje sa Černý.

„Ja som Emilovi ani literkou nesdelila, že sa známe, že v jednom dome bývame, chcela som mu pripraviť prekvapenie, ak by sa mu zachcelo ma navštíviť. On tedy o našej známosti, o našom priateľstve nemá vedomie. A píše ti, akoby som ti, ujček môj drahý, bola celkom cudzou osobou. Nože mi, prosím ťa pekne, krásne, daj ten jeho list prečítať, aby som videla, ako ma opisuje pred tebou.“

„Nie veľmi lichotive, Kamilka moja!“

„Že nie?“

„Veru nie, veď mi radí, aby som dal dobrý pozor na seba, aby som sa nepopálil, ako on, lebo tvoje oko —“

„Dosť, dosť — nechcem ďalej čuť. Všetci ste rovnakí, čo sa mužmi byť chlúbite. Nech pozre dievča na vás, už ste popálení, preto sa ho vopred vystríhate. Nuž ale povedz že mi úprimne ujko, či je to pravda, že tie moje oči sú tak žiarivé?

„Kedy ako. — I pre mňa boly, ako to znáš. Dnes sú už nie!“

„Pst! ticho! aby to tetka nepočula. Dobre že je zaneprázdnená v kuchyni. Ináče by si jej už i to vyštebotal. Nie, ale je to hrozná vec, že vy mužskí neznáte držať jazyk za zubami!“

„Ale veď to verejná mienka o vás ženských, hovorí, a nie o nás!“

„O nás hovorí, bo nám ako vo všeličom jinšom, i v tomto ohľade krivdí. O vás mlčí lebo vy ste pánmi, ktorým sa korí i to, čo voláte verejnou mienkou, a čo je vlastne nič jinšieho, len náhľad mužských.“ —

Pani Kvetnická vnišla do chyže a pretrhla rozhovor ujca s neterou. Už i ona znala radostnú novinu, lebo Kamilka poponáhľala sa ju jej sdeliť:

„Vidíš tetuška, z praktikanta stal sa official, z officiála neviem čo nasleduje, ale zdá sa mi, že ešte má úfnosť ostať i banským radcom, ak nie niečo viac.“

„Len sa teš, to nestojí nič, leda žiaľ, ak nesplnia sa nádeje.“

„Vidíš tetuška moja drahá, mala som ti ja jednu priateľku, tá vydala sa za assistenta pri daňovom úrade, a tešila sa vždy s tým: že môže byť finančným radcom. A tak, keď odhodlala sa ísť zaňho, už videla v ňom finančného radcu. A to už len i ty uznáš, že je dobrá partia.“

Černý sa smial, lebo mu tieto reči Kamiline naozaj vynucovaly smiech. Prišlo mu na um, ako kedysi jeho učbár práva, svojich žiakov nazývať zvykol: excellencpánmi, osvietenými, veľkomožnými, a to všetko vraj preto, lebo že kto zná: či nebudú ministrami, tajnými radcami, županmi atď. A keby ten učbár do dnes žil, videl by, že sa jeho predpokladania vyplnily.

O niekoľko dní pozdejšie doniesol listonoš, ale nie na poschodie, len na územie, zase list, od matky Kamilkinej. Písala sestre, pani Kvetnickej, a i dcére svojej o vymenovaní Emilovom, a potom dokazovala nutnú potrebu návratu dcéry domov. On vraj nebude chceť na ďaleko odročovať svadbu, treba tedy chystať vystrojenie.

To nahliadaly i pani Kvetnická i slečna Kamila. A keď pani Kvetnickej i dosť ťažko prichodilo rozlúčiť sa s Kamilou, ktorú si veľmi obľúbila, predsa nahliadala nutnosť toho. I pán Černý dozvediac sa o skorom odchode Kamily bol jakýsi nespokojný a nemilo dotknutý. Čože to bude, keď dobrý duch, anjel veselosti opustí tento dom? A večne v ňom ostať nemôže, keď ho srdce i budúcnosť inám tiahne. Nastúpily zase nie veľmi radostné chvíle. Kamila namáhala sa všemožne svojou veselosťou rozoháňať mraky nevôle, a keď sa jej to i zväčša darilo, predsa kedys niekedys jej námahy nemaly želaného výsledku.

Blížila sa lehota určená k jej odchodu. Černý veľmi a rozhodne zpieral sa tomu, aby slečna Kamila bez spoločnici vydala sa na tak ďalekú cestu.

„Ale veď som i sem sama prišla, a nič sa mi nestalo!“ namietala Kamila.

„Ale sa ti stať mohlo,“ odtusoval Černý. „A kebych vtedy bol znal, ako to dnes znám, že si mladuchou môjho sestrenca, tak by som i vtedy nebol dovolil, aby si sa o samote vydala na cestu.“

„Nuž a čo že si počať mám?“

„Milosťpani bude tak laskavá, že ťa doprevadí domov!“

„Ja?“ ozvala sa pani Kvetnická, „z toho nič nebude. Po prvé, neviezla som sa ešte akživ na železnici, a ani sa nechcem voziť. Potom ja som už pristará a nehodím sa na ďaleké cestovanie, navykla som na pohodlnosť, a tu neprichodí mi ani za deň postrádať —“

„Pravda, pravda!“ dosviedčal Černý, „na to všetko som nemyslel.“

A nasledovalo mlčanie, všetci pohrúžili sa do myslienok: čo tu robiť. — Kamila prvá pretrhla nesnesiteľnú jej tichosť.

„Ja pôjdem i sama, to stojí. Že ale ujčok Černý nechce mi to dovoliť, dobre, podriaďujem sa jeho otcovsko-priateľsko-ujkovskej vôli. Ale nech sa on postará o sprievod. To nech je jeho starosťou. Jestli by potreboval mojej rady, vďačne slúžiť budem!“

„Prosím, prosím!“ ozval sa Černý, a pani Kvetnická tiež zvedave uprela zrak svoj na Kamilu.

„Tedy naozaj? Nuž ujko môj ľúby, obetuj ti svoju pohodlnosť, sober sa, a poď so mnou k nám. Navštíviš a prekvapíš Emila, a ja jistá cestovať budem pod tvojou ochranou. Času máš dosť, a myslím, ale nesmej sa mi, ak odídem bez teba, ľúto ti bude za mnou?“ podala mu ruku, on na znak súhlasu kývnul hlavou.

Kamila čakala, ako bude prijatý jej návrh. Pani Kvetnická podporovala ho, menovite tým dôvodom, že pán Černý potrebuje taký vylet, k svojmu zotaveniu, aby zabudnúl na zmenu, ktorá nasledovať bude po odchode Kamilkinom v jich domácnosti.

„Taká vec musí sa dobre uvážiť!“ riekol konečne Černý. Ale Kamila nesúhlasila s odročovaním. A nedala Černému pokoja, kým konečne na mnohé naliehanie neprisľúbil, že ju odprevadí do ďalekého domova.

(Pokračovanie nasleduje.)

Rybka.

(Ballada dľa národnej piesne.)

Od dvoru, zpod lesa, z viesky,
Smutná vybieha devica,
Rozpustila vetrom si vlásky,
Slzami skropila líca.

Pribieha na koniec lúčky,
Kde v jazero vpadá rieka;
Zalamuje biele rúčky,
I tak žalostne narieka:

„Ó vy, čo meškáte v' vode,
Sestry moje, Svitezianky,
Sluchajte v ťažkej príhode
Hlasu zradenej kochanky.

Ľubilam pána tak verne,
On ma prisahal zasnúbiť,
Tu kňažnu za ženu berie,
Krišu ubohú chce zhubiť.

Nechže sebe žijú mladí,
Nech sa s ňou obludník pestí,
Len nech mi tu neprichodí
Porúhať sa mej bolesti.

Čo jemu z biednej kochanky?
Ach, jej zas nenačim sveta!
Príjmite ma, Svitezianky;
Lež moje dieťa . . . ach, dieťa!"

To sloviac hlasne zaplače,
Rúčkami oči zasloní,
I z brehu do vody skáče,
V bystrých vôd norí sa tôni.

V tom z lesa, kde je dvor biely,
Tisície svieťa kahance,
Tešia sa hostia veselí,
Hudba tam, halas, i tance.

Lež mimo toho halasu
Plač dieťaťa počuť v lese,
Verný sluha vyndúc von z lesu
Dieťatko na rukách nese.

Ku vode obracia kroky
Kde je vrbina spletená,
Zdĺž vykrútenej zátoky,
Kryjúcej rieky ramená.

Tam stane v tmavom zákutku,
Plače i volá: „ó svety!
Ach, kto dá prse dieťatku?
Ach, kde ty, Kriša, ach, kde ty?

„Tu som ja v rieke u spodu,"
Tichý mu hlas odpovedá,
„Tu trasiems' celá od chladu,
A zver mi oči vyjedá.

„Pres zver, pres ostré skalušky
Moc rieky tajná ma nosí:
Pokrm môj koralky, mušky,
Tie zapíjam kvapkou rosy."

Lež sluha jak na počiatku,
Tak stále volá: ó svety!
Ach, kto dá prse dieťatku?
Ach, kde ty, Kriša, ach, kde ty?

V tom sa čos' z ľahka vykrúti,
Stred lun kryštalných zatočí,
Voda sa z ľahka zamúti,
Rybka nad vodou podskočí.

I jak skalky klzkým bokom,
Keď z ľahkých rúk chlapca plynú:
Tak naša rybka podskokom
Mokrú caluje hladinu.

Zlaté má plútvy ozdobná,
Krásne po bokach perečká,
Hlávka jak náprstok drobná,
Očká drobné jak zrniečka.

V tom ryba plútvy odvinie,
Ziera device očima;
Z hlavy jasný vlas vyplynie,
Šíjka napuchlá sa zdýma.

Na lícach ružová krása,
Prse jak jablčka mliečne,
Rybie má plútvy do pása,
Plynie pod kriaky nadriečne.

I dieťa berie na rúčky,
Do lona bieleho túli,
„Luli, volá, môj malučký,
Luli, môj malučký, luli!"

Keď dieťa plakať prestalo,
Na haluz v koši ho vešia,
I znovu stíska své telo,
I hlávku v prvšie prístrešia.

Znovu ju otočia brone,
Z bokov vyskočia plutviny,
Pláva, jej tielko jak pluje
Kypiace tvorí bubliny.

Tak v čas večera, za ránka,
Keď sluha stane v zákutku,
Hneď si pluje Svitezianka,
By dala prse dieťatku.

Prečo jednoho večera
Nik neprichodí prse dať?
Prečo je nie dnes tak jak včera?
Sluhu s dieťaťom nevídať.

Nemôže on prísť tou stranou,
Musí počakať trošičku,
Bo s vlastnou teraz pán ženou
Pošiel prechádzkou nad riečku.

Vrátil sa, čakal z delaka,
Za hustým sadnul si kriakom,
Lež darmo čaká i čaká,
Nik sa nevracia tým šľakom.

Vstane, i dlaň v trúbku svinul,
I hľadel pres palcov spáru,
Ale i deň už pominul,
I mraky na zem padajú.

Čakal dlho po západe,
A keď noc hviezdy rozžala,
Zblížil sa ľahko ku vode,
I sliedil očima zdiala.

Prebôh, div to, či moc pekla!
Poráža ho ten zjav nový,
Kde prvej riečka si tiekla,
Tam suchý piesok i rovy.

Na brehách porozhádzaná
Váľa sa odev na kopy,
Ani panej, ani pána
Nevídať, zmizli bez stopy.

Len zo zátoky — čud nový,
Trčal veľký kus kameňa,
Divnej tam vídať budovy:
Dve ľudské telá znamená.

Zčuduje sa verný sluha,
Rozprchlú myseľ nezlovil;
Prešla hodina i druhá,
Kým jedno slovko preslovil.

„Krišo, ó Krišo!“ zavolá:
Ohlas mu — Krišo — odpovie,
Lež darmo hľadí dokola,
Nik sa nezjavil v tom rove.

Hľadí na rov i skál zrazy,
Utre pot na líci zbľadlom,
I kývne hlavou tri razy,
Jakby chcel riecť: uhádnul som.

Dieťatko na ruky vloží
A smeje škľabným sa smiechom,
Odrieka otčenáš boží,
Vracia sa domov s pospechom.

Z A. Mickiewicza M. Dumný.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva *Jozef Škultéty.*

(Pokračovanie.)

III.

Tatranských hôr čisté povetrie dýcha, v hrudi mohutnej mu krásna duša prebýva, a predsa nemôže sa hnúť, predsa nemôže vzniesť hlavu a priložiť tvrdú svoju päsť k zabezpečeniu si dobrobytu. Pracuje, mozolí vytrvale, áno umne, vynalezavo, a predsa biedi, psotu tre každým tlačený ľud slovenský.

Krásoň, keď obzrel sa po svojej obci, videl, že len vampýrov treba z hrudi toho ľudu vydrhnúť, potom osvietiť ho, a pri schopnosťach svojích nastúpiť musí život šťastný, krásny, slavný.

V založenom hospodárskom spolku, ktorý mal sa stať ohnišťom všetkého toho, čo ku pretvoreniu Jelšiny svojej krásnej mysli pripravoval, poukazoval predovšetkým na priepasť, v podobe krčmy najväčšou zkazou hroziacu. Ľud náš v krčmách nielen že príde o väčšiu časť svojho ťažko zarobeného groša, nielen hyzdí výparom krčmovým a jedom pálenčeným svoje jasné čelo: lež postupne stáva sa otrokom žida-krčmára, dostane sa mu do osídel, z ktorých len jedna cesta vedie von — bubon a eksekútor.

Krásoň vdýchnul do takýchto rečí celú svatosť svojho presvedčenia, a prítomní mužovia, ač cítili, že sú v olovenej gliede uviaznutí, z ktorej ťažko je dostať sa na voľné nohy, prisviedčali mu a začínali túžiť po

živobytí ním maľovanom. Predovšetkým pochopiteľným chcel jim urobiť, že keď už musí byť krčmy, prečo by nemohla byť v rukách jích samých. Spôsoby, ako by sa to malo zaviesť, sú všetky ľahké.

„Vy pracujete ťažko, krvopotne, a žid, krčmár váš, žije a obohacuje sa bez práce. Jediné zamestknanie jeho je, značiť vám dvojitou kriedou dlhy. Vôbec chráňte sa ľudí, ktorí bez práce žijú, lebo tým o to ide, aby ste vy pracovali na nich!“

V druhom rade k tomu boly namerené snahy mladého horlivcove, aby svedomité, za všeobecné dobro oduševnené predstavenstvo viedlo záležitosti obce. Len týchto dvojích vecí docieliť, potom už nemôže so svojíma zámery na žiadnu opravdovú prekážku naraziť. Ako prvý raz vypovedal v Jelšine heslo, zhŕkli sa proti nemu známi už nám ľudia, osobujúci si, že len oni majú pravo, starať sa tým zvláštnym spôsobom o ľud. Ale zápasu s týmito nie žeby sa bol ľakal, ba práve hľadal ho.

Bol majáles. Majáles školskej mládeže. Krásoň, ač vedel, že pre istých pánov nebude milým hosťom, použil aj tejto príležitosti ku rozsievaniu dobrého semena. Keď došiel na miesto zábavy, do lesíka, tam mimo školskej mládeže boli ešte len niekoľkí rodičia. Veľkú pozornosť chcel venovať zvlášte voľným hrám dietok. Takých však sotva bolo, a čo sa predsa vyskytlo, tým nebol uspokojený. I upozornil učiteľa, jak želateľným by bolo, keby v časoch týchto, kde staré, krásne, ušľachtujúce mravy miznúť počínajú, školská mládež v hodinách ku zábavám ustanovených bola cvičená v prostonárodných všeliakých hrách, ktoré pred vstúpením do školy sú jej ešte zväčša známe. Ale rečou učiteľovou ihneď nemilo bol dojatý. Vyhováral sa mu, že je beztoho veľmi obťažený novým zákonom, že každým dňom ukladá sa vyučovanie novému predmetu a len na dôchodkoch mu nepribúda, ba horšie to ide z roka na rok, tak že onedlho nedostane sa mu z učiteľského platu ani na podbitie.

Došla aj farárska rodina, s ňou Jelšovský a notár. Pán farár, vidiac Krásoňa v kruhu školských dietok, sotva občerstvil sa prvým pohárom vína, prikročil k učiteľovi so slovami:

„Viďme teda najnovší pokrok. Tu v krásnej prírode bude sa to dobre spievať.“

Učiteľ porozumeť mohol, kam cieli farár. Malo sa spievať — maďarsky.

Ale Krásoň vzniesol sa nad nimi ako ohnivý stĺp. Nemo sa postavil, no oko a celý výraz tváre do rozpakov doviedly a zmýlily učiteľa, tak že sa obrátil, zamiešal medzi dietky a začal s nimi spievať starú v Jelšine už snaď pred storočim obvyklú majáľesovú pesničku.

Hnevom rozpálený farár ztratil sa medzi svojou spoločnosťou.

„Počúvam, že veľmi poučné texty volíte ku svojím kázňam,“ uštepačným výrazom oslovil Krásoňa, keď tento o chvíľku zašiel pozdraviť jích spoločnosť.

„Aké kázne ráčite myslieť?“ bez zarazenia pýtal sa napadnutý. „Ja nemávam žiadne kázne.“

„To už od toho závisí, ako berieme vec. Mienim váš spolok a tam povedanú reč, v ktorej vystríhali ste svojích pred ľuďmi, akí bez práce chcejú žiť preto, aby obecný človek pracoval na nich. Viete, že je to búrenie proti vrchnosťam a menovite proti nám kňazom!?“

„Pane, slovám mojím nedá sa takýto smysel podkladať,“ chladne, no s dôstojom povedomia slovil mladý muž. „A vy, pán farár,“ doložil s úsmevom, „ktorý tak vznešené postavenie máte, že záujmom, dobru svereného vám ľudu má byť posvätené všetko vaše činenie, seba snáď len nepočítate medzi tých, čo z mozoľov ľudu ku zkaze ľudu žijú.“

Notár prehodil niečo o buričstve, prešiel si rukou po bruchu a odvrátil sa. Krásoň chytil ho za ruku a k celej spoločnosti obráteno vravel:

„Páni moji, predchádzajte nás, podozrievaných, ideami k dobru biedneho ľudu namerenymi, a my vzdáme sa svojho zástoja, vzdáme sa ho natoľko, že vás budeme nasledovať, staneme sa vaším, rozkazov poslušným, verným, oduševneným obecným mužstvom. Potiaľ však, — odpusťte za úprimnosť — kým nevidíme u vás najmenšiu stopu takejto snahy, cesty naše nemôžu, nesmú byť s vašími spoločné.“

„Príde vytrezvenie a budete sa smiať nad terajším počínaním svojím,“ zamiešal sa Jelšovský.

„Nikdy!“ zvolal popúdený mladý muž.

„Bratku, predstavte si bezvýslednosť vašich fantastických snáh, abych i ja úprimne hovoril,“ pokračoval tamten, „a pomyslite si, akú ujmu robíte svojím počínaním sebe ešte aj pre budúcnosť. Mohli by ste značiť niečo v živote, a tu hynúť budete čo obeť bludu. Škoda vás! Škoda vašej mladosti!“

„Nie tak, baťko, nie tak,“ pokrútil Krásoň hlavou a ačkoľvek rozhorlený, ale s takou istotou, s takým vedomím svojej prevahy jal sa brániť, ako orol-kráľ proti opovážlivej, voči nemu však malomocnej kani. „Pravda je, že my upodozrievaní, potupovaní, prenasledovaní, zohrievame ideu, ktorá nám je životom i spasením; pravda je, že trpia tým najnežnejšie sväzky, tak že často aj tí, čo by krev svojho srdca dali pre naše blaho, keď aj nie s kliatbou, ale s plačom bôľnym odvracujú sa od nás: no, páni moji, jestli ste nie predpojatí, uznať musíte, že ten samý osud mala ešte vo svete každá veľká idea; kacírovali, ubíjali ju spolu s rozpálencami, ktorí dosť smelí boli ozdobiť ňou svoje čelá, a predsa prišla doba, kde milionom, celým národom, celému uvedomelému človečenstvu stala sa spásou. Možno, že nielen my, ale ešte jedno celé pokolenie bude trpeť, hynúť za ideu nám svietiacu; ale idea tá prv alebo pozdejšie zaligoce sa v úplnej oslave, a potupené mená v službe jej dokonavších navráťa sa vďačnej pamiatke. A zajiste pekné je, pánovia, robiť za vec pri potlesku zástupov; ale vydávať sa pre ideu hane, potupovaniu, obetovať svoj pokoj, milých, všetko, všetko — to nedovedie každý, k tomu nemá ktokoľvek posvätenia. To moja viera — kameňujte ma!“

Mrtvé ticho nastalo vo spoločnosti. Dámy bližšie pritiahly sa ku Krásoňovi, notár zabudnul obvyklým pohybom ruky postarať sa o vypuklú časť svojho drieku a Jelšovský pošepnul farárovi: „Až teraz nahliadam, jak nebezpečný je to chlap.“

Oslovený málo povšimnul si poznámky tejto, prešiel sa spoločnosťou uzatvoreným priestorom, zastál pred Krásoňom, zakrižoval si ruky za chrbtom a začal tým samým uštepačným výrazom, ktorým sprevádzal aj prvé svoje poznámky:

„Hm; odvolávaním sa na veľké príklady nikto nedokáže oprávnenosť svojej veci. Že boly idey, ktoré prv alebo pozdejšie došly víťazstva, z toho nevyplýva, žeby aj blud, ktorému zvučné slová majú dodať oprávnenosti, uznatým, k víťazstvu dovedeným mal byť.“

V kruhu prítomných malé hnutie bolo pozorovať, ba notár s pokrikom zatlieskal.

Krásoň ostrým pohľadom hodil po ňom.

„Dobre, majte si ho, presvedčenie to sotva bude vám kto závideť!“ hovoril po chvíľke zvoľna, ale trpko, nie bez bôľu. „Vám bludom je milovanie národa, národa, za jehož dobrobyt po tisíc rokov nikto nepreložil krížom slamy, národa, ktorému každý len na úpadku pracoval. Keď je to blud, tak niet vôbec pravdy, niet čistej, svätej veci! — A to vy tak hovoríte. Keďby sa city vaše sústredňovaly v jednom predmete, keď čo synovia jednoho alebo druhého národa v takej láske boli by ste tomuto oddanými, že v rozhorúčení svojom za blud považovali by ste milovanie každého iného národa, to bych vám povedal: buďte si šťastní vo svojej láske, ja v mojej, bárs ako strpčovanej, šťastným budem. Ale vy neznáte, čo sú to za city, vy nenáležíte podľa citu k žiadnemu národu, údajná láska vaša zakladá sa na podržaní výhody, na panovaní: vy nemôžete, pánovia, v tejto otázke hovoriť.“

Srážka ostrejšou bola by sa stala, ale medzi stránky postavila sa bohyňa mieru — v podobe pani farárky. Pán manžel, ač ešte dosť nekrotko šľahal očima proti svojmu protivníkovi, dal si povedať, zamlčal sa; nuž a Krásoň čo mohol inšie urobiť, ako za odpustenie prosiť pani farárku, že vo spoločnosti nie čisto-mužskej, teda tam, kde to miesta nemalo, natoľko dal sa zachvátiť. A to povedomie pravdy, povedomie svojej prevahy, aj teraz žiarilo mu na tvári. Kým farár, aj so svojimi spoločníkmi, nápadne nevrlým ostal, on, akoby pretiahnuvšia mrákava len stínom svetla bola bývala, neukázal ani najmenšiu rozčulenosť. Pridružil sa k iným spoločnosťam, rad radom vyhľadal svojich ľudí, svojich učedlníkov. Až nemilo začínalo sa ho dotkýňať, že toľko času musel stráviť vzdia-

lený od týchto jemu milých kruhov. A hovoril, narozprával sa všade ozaj štedro, pre každého mal niekoľko obsažných slov.

Zapadlo slnce, zavial večerný vánok, zem stíny začaly objímať. Dietky postaväly sa do radov, majálesová spoločnosť nastúpiť mala domov vedúcu cestu. A čokoľvek vezmeme, všetko nám je vtedy najmilším, keď ho zanechávame. Zábava teraz stávala sa najveselšou.

Školská mládež pohla sa na čele pochodu; za ňou pustila sa nepravidelne rozostavená, pestrá kolonna. Deťurence ustaté boly po celodennej zábave, len-len že doviedly nôžky prekladať. Čo odrastlejšie, to nebolo tak unavené, áno rozihraté veselé. Krásoňom povzbudené devy začaly spievať, a spev jich milo zvučal dolu dolinou, ozýval sa aj po vzdialenejších stráňach.

V pozadí kráčajúci dvaja roľníci ozaj rozumný rozhovor rozpriadli medzi sebou o hospodárskej otázke, o nejž jim Krásoň pri najbližšej príležitosti bol čítal z časopisu odborného. Dopočujúc jich slová, upozorniť chcel farára, jak vnímavý je to ľud a v čom záleží buričstvo, z ktorého je on upodozrievaný.

Pristúpil k nemu, tam však vzala ho za ruku zo svojho smierlivého prostredníctva zásluhu si robiaca pani farárka, a prv nežby prehovoriť bol mohol s jej manželom, oddala mu dcéru Marišku ku sprevádzeniu.

Z počiatku nemo kráčal mladý pár, mimo obvyklých výrazov zdvorilosti, s ktorými podal Mariške svoje rameno, neztratili slova. Ale stretnú-li sa dva elektrické, a to protivnej elektricity oblaky, stretnutie jich nemôže byť tak tiché, nemé, ako slúčenie sa, tiché splynutie dvoch vĺn na hladine jazera.

Začal sa shovor.

„Jak krásna je zvlášte takto večierkom príroda. Jak tichá, jak pokojná je všade, a predsa tak harmonicky splýva s tým jej velebným pokojom náš spev, naša vrava, naše kroky.“

Tak začal Krásoň. Vďačný predmet tá príroda! Keď nemáme myšlienky alebo chýbä nám tón, potrebný k započatiu rozmlúvania, zachytíme sa do počasia, povieme: „krásny deň,“ „nemilý dážď“ a potom už len ide shovor, nasleduje slovo na slovo, ani keď sa ťažký voz kníše cestou, jehož rebriny jednotvárne klepnú jedno za druhým.

Krásoň nenáležal síce k ľuďom, ktorí nemajú myšlienky, ktorým by chýbäl potrebný tón, ani nebol v rozpakoch; no vôbec bol akosi púdený stránit sa Marišky, neprichodila mu vhod jej spoločnosť napriek tomu, že bola dievčinou ozaj duchaplnou.

„V prírode je ozaj všetko harmonickým, ako vravíte, harmonicky rozplývajú sa v nej ešte aj naše hlasy; len my ľudia medzi sebou, sami v sebe, nebadáme akosi takúto harmoniu.“

Tak odpovedala Mariška.

„Ako to myslíte?“ prehovoril Krásoň, a až vtedy zbadal sa, aká tu môže byť odpoveď, keď už nemohol k nepočutiu zamlknúť tie tri slová.

„Nuž,“ začala deva v rozpakoch, tiež len teraz spozorujúca, akú otázku vyvolala, „nebolo by lepšie, krajšie, zo všetkých ohľadov výhodnejšie, keďby sa ľuďstvo, alebo aspoň jeho kruhy, ktoré odkázané sú vo spolku žiť medzi sebou, usrozumeť mohlo vo všetkom.“

„Slečna, veľmi krásne hovoríte po slovensky.“

„Ďakujem za poklonu sotva zaslúženú; ale teraz ja môžem sa vás asnáď zpýtať: Ako to myslíte? Nemá to viesť k obídetiu tohoto predmetu?“

„Prosím, ani z ďaleka. Ráčte nemýleno pokračovať vo svojích duchaplných poznámkach; ja práve rád mám tento predmet. Čo som vravel, bolo to výrazom môjho radostného prekvapenia.“

„Lebo pravda pochybovali ste, žebych ja vôbec mohla vedeť slovensky.“

„To nie, to by pre mňa veľmi trpkým bolo; ale —“

Mariška síce neprevzala svojmu spoločníkovi slovo, a on predsa nedokončil vetu.

Zamlčali sa.

„Napadá mi práve v súvise s rečenými slovami, pretrhla ona mlčanie, „či neboly to lepšie časy, keď vám následkom častejších stykov nebola nápadná moja slovenčina? — Ale pre Boha vás prosím!“ doložila s rozochvením, „berte tie slová podľa najjednoduchej-

šieho smyslu; povedala som to výlučne vzhľadom ku spoločenskému životu.“

„Vy, slečna, boly ste deckom, — odpusťte za použitý, ináče sladký výraz —, ja šuhajčekom. Vtedy to cele inakšie bolo. Teraz už idete smerom, vykázaným vám svojimi rodičmi; ja kráčam smerom protivným. A tieto dva smery tak sa majú jeden k druhému, ako dva konce vytiahnutej rovnej čiary. Čím ďalej idú, tým sú si vzdialenejšími.“

Medzitým akosi stíšiť museli kroky, lebo ostali v rade samými poslednými, ba zostali za celou spoločnosťou. Ruka panny pod dojmom posledných slov chvela sa v ramene Krásoňovom, dych sa jej rýchlejším stal, oči kúzelno-nepokojne žiarily v súmraku. On čím diaľ, tým väčšmi cítil, že potrebné je tu rozhodné osvedčenie. Preto temer vítané mu bolo, vidiac, že zaostali a tak môže hovoriť, bez toho, žeby aj od iných bol počutý.

„A zvláštny to ten mnou sledovaný smer, ctená slečna!“ pokračoval hneď v súvise s predchádzajúcimi slovami. „Ač presvedčený som, viem sväto-sväte, že s ideou, jejž som sa oddal v službu, žiť i mreť budem, predsa, abych v najmenšom neodchýlil sa zo svojej cesty, aby nevzniknul v srdci mojom najmenší cít, ktorý by protivu tvoril s jedinými snahami mojími, abych nikdy nezdal sa v najmenšom nedôsledným, ja vyhýbať mám stykom, aké hľadajú iní ľudia čo milé, vítané. V podstate i ja to samé srdce mám, čo každý človek môjho veku, to samé mladé, horúce, sklamaním neochladené, rozkošiami ešte neotrávené; ale poneváč každé hnutie tohoto srdca slúžiť musí onej idei, preto je tak zvláštny môj svet. Ja, aspoň kým nepominú mi roky náruživej mladosti, nemám znať objatie lásky, úst mojích, mimo bozku drahej matere, nemá sa dotknúť horúca perna ženy. A dobre to tak. Kto postaví sa v takú službu, musí byť pripravený s každou hodinou pre všetky prípady, preto sväzky takéto nie sú pre neho.“

„Veľký, hrozný úkol! A ste pri tom šťastný?“ preriekla omrazená panna.

„Šťastný, akými môžu byť len ľudia, ktorí jednej jedinej myšlienke oddajú sa so všetkým.“

Krásoň povedal si svoje, Mariška nemala čo hovoriť. Po malej chvíľke dohonili ostatnú spoločnosť. Dievčine točila sa hlava. Nevedela, či ten, v jehož ramene má svoju ruku, je ozaj tak podivným človekom, a či to azdaj len ku jej omráčeniu zmyslel tú ľadovú povesť. Ale v ušiach ešte vždy milo zvonil jej jeho hlas, oči a celý výraz tváre aj pri tých mrazivých slovách milo a bez najmenšej známky odpornosti boly sa obracaly k nej.

Došli do dediny, zastavili sa pred farou. Tam zase milo, nežne lúčil sa s ňou i s matkou, ktorej ju oddával.

Ale farár urputným pohľadom premeral tak paniu svoju ako aj dcéru a na pozdrav mladého muža len medzi zuby odvrknul.

Krásoň svoju matku, ktorá nebola na majálesi, nenašiel doma. Prešla dobrá hodina, čo sa vrátila.

Ako obyčajne, laskave prihovorila sa mu, ale v útlocitnom hlase predsa mihnul sa jej stín bôľu. Keď sa jej znepokojený dopytoval na príčinu tajného smútku, neodpovedala mu, zamlčala sa. Až o chvíľku, keď aj on nemo sedel vedľa nej, preriekla:

„Syn môj, syn môj! predsa by si nemal to robiť.“

Mladému zapálencovi vryl sa do duše prvý bôľ. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Drobné kvety.

1.

Bože môj, Bože môj
Z neba vysokého,
Keď si mi dal srdce,
Daj mi i milého.

Daj mi i milého,
Ku mne úprimného,
Čo by on bol mojím,
A ja bola jeho.

2.

Na jarmoku pred kostolom
Radom šiatre stály,
A v tých šiatroch z mädovníka
Srdcia predávali.

„Či ti kúpiť to srdiečko?“ —
Nechaj, šuhaj bledý,
Veď ja mám dosť i s tým jedným
Mojím srdcom biedy.

Na jarmoku pred kostolom
Radom šiatre stály,
A v tých šiatroch zrkadielca
Strojné predávali.

„Kúpiť ti to zrkadielko?“ —
Nekupuj šialilá,
Ešte bych sa dák do seba,
Šuhaj, zaľúbila.

Na jarmoku pred kostolom
Radom šiatre stály,
A v tých šiatroch prstenôčky
Zlaté predávali.

„Či ti kúpiť ten prstenček?!“ —
Nuž kúp — dve obrúčky,
Keď sa srdcia k sebe hodia,
Nechže sa i rúčky.

3.

Jaké by ja popísal
O láske pesničky,
Všetky by sa ver' pre ne
Zbláznily paničky.

Ale to je s tým srdcom
Tá najväčšia bieda,
Že čo najviac pocíti
Vysloviť sa nedá.

4.

Zaspievaj, slávičku,
V zelenej bučine,
Azda sa v tej piesni
Ten môj žiaľ rozplyne.

Tvoja pieseň sladká
Horké žiale morí,
Veselou nádejou
Srdce rozhovorí.

5.

Falošné ty, dievča,
Falošné oci máš,
So mnou sa shováraš,
Za druhým pozeráš.

Daj si pozor: vernosť,
Tá všade nerastie,
Abys' neprezrela
Dáko svoje šťastie.

6.

Pýtal som sa, pýtal
Zlatého slniečka:
Čože mi porába
Moja frajerečka?

Slnko sa zpýrilo
Zlatými zorami,
A bez odpovede
Skrylo za horami.

Pýtal som sa, pýtal
Bľadého mesiačka,
Mesiačik sa vtiahnul
Ta za hmly obláčka.

Pýtam sa hviezdičiek:
Je tá láska stála?! —
A každá hviezdička
Hlávkou pokrúcala.

Pýtal som sa noci:
Je to dievča verné?! —
A noc zavzdychala
A zmizla v tmy čierne.

Nepýtaj sa slnka,
Mesiaca, hviezd, noci:
Vyčítaj odpoveď,
Šuhaj, z mojích očí!

Slnko, mesiac, hviezdy,
Noc — mámenie samé:
Blesk oka mojeho,
Šuhaj, ver, neklame!

7.

Falošné ty musíš,
Dievčatko, srdce mať,
Žiaden mi o tebe
Nechce nič povedať.

Jeden sa zamračí,
A druhý zavzdychá
A prejde popri mne
Jako tá noc tichá.

8.

Ľutujem, ľutujem,
Ľutujem velice,
Že som si zmámila
S tebou moje srdce.

Mladosť som presnila,
Pod čepiec neprišla,
Pre teba som, šuhaj,
Na psí posmech vyšla.

9.

Ktorá má, ktorá má
Jako ja milého,
Na horách zelených
Valacha švárneho?

Keď ženie ovečky,
Na píšťalke píska,
Sedem si s ním dolín
Vesele zavíska.

A keď do fujary
Za večera dúcha,
Brezina s dubinou
Bez šumu poslúcha!

A keď do gajdičiek
Piskorom zaduje,
Mesiačik s hviezdami
Na nebi tancuje. —

A keď si v nedeľu
Do kostola kráča,
Všetky sa dievčatá
Ku oblôčkom tlačia.

Klobúčik, opasok
Celý vybijaný, —
Závidia mu veru
V dolománoch páni.

A havrannie vlasy,
A tie sivé oči, —
Dobre tým dievčiciam
Srdce nevyskočí.

A v tom Božom chráme
Keď sedí na trieme,
Ani tá najstaršia
Baba nezadrieme.

Keby taký pozor
Na kňaza dávaly,
Za živa by sa ver'
Do neba dostaly. —

A keď na muzike
So mnou si tancuje,
Celá sa dedina
Na neho čuduje.

K muzikantom skočí,
Do basy groš hodí,
Klobúk na bok s pierkom,
Po tichúčku chodí.

Až sa z prudka schytí
Jako príval z hory,
Skrúca ma a točí,
Až mi líce horí.

Závidia mi dievky,
Závidia mi matky,
A ja ťa tým radšej,
Šuhajko môj sladký.

Čoby prišla na nás
Priam celá zášť zeme,
Už mi len, šuhajko,
Len svoji budeme.

O. Bella.

Prvá ľúbosť.

Dedinská poviedka.

Detinské roky trávil som v Košanoch; nerozumnosť a nedbanlivosť ľudská čím prispeť môže k znešváreniu krásnej prírody, dokázali obyvatelia mojej dediny. Kde predtým zelená bučina chránila pôdu strmých briežkov, tam neriastla viac ani trávička a len biele skaliny ukazovaly svoje plešivé hlavy. Kde predtým tichý potôčok umýval nohy lipkavých jalší a snoval vôkol nich vence vonnej nezabúdky, tam vyhlbila povodeň siahové jarky, na jíchž brehoch osamotnelé kry pichľavej hložiny čakaly najbližšiu povodeň, aby jich preniesla aj so základom pár siah dolu jarkom.

Smutné bolo okolie a smutná dedina: nízke domčeky zo všetkých strán zaplavené štrkom z roka na rok hlbšie upadaly a za mojích časov sotva oblôčky vyčnievaly zo zeme. Len na konci dediny pod vŕškom postavený mlyn pyšil sa celosťou, veselo hrkotal akoby o závod s hybkými jazyky ženičiek, v ňom po práci shromaždených.

Povolanie mojích spoluobyvateľov bolo roľnícko-ovčiarske a najžiadúcnejšia doba roku bola jim žatva a najradostnejší deň — Demitra. Vrcholec túžob jejich nevyčnieval nad hojnosť žita a syra. Rozumie sa, že v tejto spoločnosti aj moje túžby nemaly vysoký vzlet, ale vzor som mal.

Každý deň okolo havránky zacvendžaly spiežové zvonce nad dedinou, „už idú valasi!“ kričali chlapci v radostnom rozochvení. Pred stádom oviec poskakovaly útlonohé kozičky, veselo potriasajúc končitými bradami, za stádom podpieral sa na ostrú valašku valach.

Celá to čierna postava, na hlave ligotal sa vymastený klobúčik, obrúbený karmažinom, na ľavom pleci visela čierna kabanica, ovesená vôkol hrdla na čierny remeň, vybíjaný lesklými krúžkami. Košeľa čierna, zamastená, nesiahala k drieku, ktorý obtáčal úzky opasok, okrášlený štvornásobným radom mosadzovej retiazky. Útle krpčeky priliehaly k nohám, poviazané čiernymi návlakami. K tomu si primysleť okrúhlu, vyhriatu tvár, pod nosom mladé fúziky, rychlý skok, prenikavé hvízdnutie na prste a máte môj vzor predstavený.

Dobrodružstvá valašského života zdaly sa mi stáť na výške ľudskej možnosti. Dľa toho riadily sa aj naše detinské zábavy; obrazotvornosť znala si zo skál ovce a z vody žinčicu utvoriť a keď tu i tu skončila sa zábava naša úderami i dávanými i prijatými, to všetko do rámca valašského života patrilo.

To boly zábavy výlučne pre chlapcov, inšieho spôsobu boly zábavy spoločné s dievčaty. Myseľ detinská vedela vynajsť hru, aby v nej oboje pohlavie rovnú účasť malo. Napodobnili sme život starších; obyčajným bolo predstavovať odvod k vojsku. Dievčatá vybraly z radu chlapcov dľa vôle svojích synov, ktorých oplakávať mali. Šli sme do mesta; po ceste vykladaly matky čo najžalostnejšie, každá vychvalovala svojho syna a keď nás za vojakov odobrali — bez výminky všetkých, bo len planých chlapcov neberú k vojsku, bolo našim príslovím — až vtedy začala sa hrozná lamentácia, zalamovanie rukami, objímanie hrdla, hlavy, a mnohorazy sbaláchali sme celú dedinu.

Býval som horlivým spoluhráčom a pozoroval na to, aby hra naša podobala sa čím najvernejšie skutočnosti, ale v napnutosti najväčšmi ma držalo, keď dievčatá ohliadly sa vôkol seba, aby si vybraly dľa vôle svojich synov. Srdce mi klopalo hlasite, tam bola Anička Kôrkovie, stála v prvom rade; už si druhé vybraly, ona váhala. Mňa nechcela žiadna. V trápnom očakávaní stál som so sklopeným zrakom, rumenec hanby vystupoval mi na líca; tu zasmejú sa mi čierne očká Aničkine, chytí ma za ruku a poď do kolesa! Prestalo srdce trápením klopať — bilo radosťou, len tú som si žiadal.

Bolo vám to hodné dievča, dcéra jednoho z majetnejších hospodárov, bystrá ako rybka, v každom kúte jej plno bolo, oči čierne ako trnky svietily radosťou, líčka červené na pripálenej slncom tvári — nebola to cukrová, ale živá krása, — čierny hrubý vrkôčik metal sa jej po zelenom vôkol hrdla obviazanom ručníku ako lesklý had po zelenej pažiti. Páčilo sa mi to dievča a ono ma rado malo; bol to nielen prirodzený súcit k nej, ale aj jej prítulnosť ku mne, čo nás spojovalo. Jej prítulnosť mala svoju príčinu. Aká bystrá bola Anička na poli, takou ostiechavou bola v škole, akým veselým žiarom svietily jej oči v svobodnom, tak pokorne klopila jich medzi štyrmi stenami školskými. Učenie školské trpčilo sladkosť jej života, roztratená myseľ nechcela sa dať sputnať smerom pána učiteľa.

Ja som bol jej pomocníkom; moje perny, z ktorých tak plynne čítala, boly jej otvorenou knihou. Akonáhle zahrmelo z úst pána učiteľa to jej osudné: Anna Kôrková! zodvihla sa a plachým pohľadom hľadela v moju stranu. Ak som na dôkaz porozumenia uprel zrak svoj na ňu, zaiskrilo sa jej oko a ona odriekala úlohu svoju tým poriadkom, ako som ja perny našpuľoval. Ale stalo sa, že pán učiteľ sledujúc pohľad Aničkin, zrazu skrútil sa a videl moju horlivú účasť na veci, ktorá netýkala sa ma. Dostal som ja svoje a Anička svoje. To moje ma nebolelo, veď to bolo pre Aničku, ale každý úder na jej štihlý driek pálil ma na srdci.

Za moju ochotu odmeňovala ma Anička rozličnými z domu do školy prinášanými darčeky, ako oriešky, jablčká a niekdy po výročitom jarmoku mädovník. Po hre som bol jej stálym párom, k tomu som si právo osoboval.

Skončil sa školský rok, Anička opustila navždy školu, prvý raz postavila sa k oltáru v pestrej parte do radu odrastlých dievčeniec. Každý jej pohyb pozoroval som; z prvu klopila oči na knižku, badala, že je predmetom pozorovania; keď osmelila sa, vybehly jej očká nad knižku a merala nesmelým pohladom svoje okolie, až udomácnená v kostole prehliadla celé shromaždenie; mimochodom pozrela aj na mňa.

Rlastlo mi srdce radosťou; netrpelive čakal som popoludnie, keď na záhumní k zábave shromaždená bude mládež.

Na záhumní stál som medzi prvými; my deti sme už dávno spievaly, behaly, skákaly, keď mládež rozdelila sa na dve strany, aby začala svoju: „Hoja Ďunďa, hoja!“ Anička spievala s mládežou, nás bývalých spolužiakov znať nechcela. Divného to nič nebolo; vyrastlá škole a prijatá do počtu starších, robila len to, čo každý v jej postavení robil; ani som Aničke nezazlieval.

Hra šla veselo; my deti sme s istou úctou sprevádzali počínanie starších, ač aj našli sa medzi nami samopašní rušitelia pokojnej hry.

„Vykrúcaj sa, vykrúcaj,
Len mi piecku nezrúcaj:
Dobrá piecka na zimu,
Nemá každý perinu“

len tak ozývalo sa dolinou.

Mládenci stáli na strane a pozorne sprevádzali hry dievčeniec, čas svoj tráviac vtipkovaním a na to nasledovavším hrmotným smiechom. Medzi nimi vyznačoval sa Janko Košík; on bol hrdinom dňa. Predtým chudobná sirota, potulujúca sa v službe od hospodára k hospodáru, stal sa minulého roku valachom. Služobný plat vynaložil na nové šaty, salašné povetrie, syr a žinčica — možno aj neváženě mäso, zbarvily do červena jeho bľadé líca. Vykresal sa z neho driečny šuhaj. Stál v popredí mládencov; Aničke pozdával sa, lebo často okom švihla po ňom.

Mňa to pálilo, ale nevoľu svoju nejakým patrným znakom dať na javo zabraňovala mi ostiechavosť pred pichľavým jazykom Ankiným, ktorá mňa, svoju pravú ruku a nevyhnutnú pomoc dosť často štipľave odbudla, a teraz? od zkúšky celý mesiac, pre ňu malá večnosť, ona má právo stávať pri oltáre! Sadol som na pažiť; po chvíľke posadaly aj ustaté dievčatá; vzdialení mládenci nemohli začuť jích slová, bo pohyblivé jazyky prišly do behu: posudzovaly.

Anička pilne naslúchala rečiam starších — nebola dosiaľ zkúsená v tom remesle a tak ani úsudok predniesť neopovážila sa, a keď už trošku sa vyznala, hľadela svojími poznámkami rozhovor živším urobiť. Ani snívať sa mi nemohlo, žeby moja chatrná osoba predmetom posudzovania byť mohla; nepatril som k mládencom a ač za chrbtom Aninkiným usadený, nezpozorovala ma, myšlienky jej lietaly ďalej. Mrzelo ma, ale snášal som trpelive, — o Jankovi nehovorila. V tom Zuzka Kútikovie nahne sa bližšie k Aničke: „A tebe ktorý páči sa?“ aj mňa bližšie potiahlo; Anička zbadala pohyb za chrbtom, obzrela sa a videla mňa, a ubezpečená o mojom bezžistnom priateľstve spokojne odpovedala: „najkrajší je Janko Košík.“ Uštiplo ma ako vretenica. „Ver' je to za chlapca,“ pokračovala Zuzka, „oči pekné, svetlé, líčka červené.“ Anička prisviedčala, ba k môjmu najväčšiemu pohoršeniu ešte dodávala: „a ten klobúčik ako mu pristane a tie krpčeky ako na nohy uliate; musí byť ľahký do ihry.“ Sotva dopovedala, zahučal huk, zapískal piskor gajd a rezkí chlapci podskakovali v kole. Ktorý prstom zakýval, k tomu vyvolená pospiechala. Janko kývnul a Anička rada poslúchla.

Prvý pocit žiarlivosti a s ňou spojenej pomsty zrodil sa vo mne. Ako ho zahanbiť? chytiť za pasy, ažby mu rebrá praštaly a šmiknúť ho o zem, — ťahať za prsty, prevládaného potiahnuť za sebou, aby na smiech celej mládeži nosom zaryl do zeme — skvel bych sa v sláve hrdiny, keby bolo sily! — Čo sila nezdolie, prevládze lesť. Zamiešam sa medzi ihrajúcich, hľadám príhodné okamženie, pozdvihnutú v ihre pravú jeho nohu zachytím svojou a on aký dlhý, taký prevalí sa na pažiť.

Smelosť moja bola pri konci. Vidiac nebezpečnosť následkov, poberiem nohy na plecia. Janko zbadal, že som to vykonal naschvál a bystré nôžky jeho, čo dubce a bučky preskakovaly, dupkaly za mnou. V smrteľných úzkostiach hľadal som priechod zo záhumnia do zahrád, ale tŕňová ohrada vytŕčala bodliaky svoje proti mne. Nič to za to, radšej do tŕňa, ako Jankovi do hrsti: napnem poslednú silu ku skoku, napružená sila a mocný úder Jankovej pästi medzi plecia preniesly ma ponad ohradu. Spadol som na trávu, posmešný krik z tamtej strany ohrady zavznieval k uchu môjmu. Zodvihnem hlavu a vidím zavesenú

na tŕni zástavu Jankovho víťazstva a mojej potupy: bol to zdrap z mojích nových nohavíc. Čo úder Jankov začal, to výprask otcovský za potrhanie nohavíc dokončil. Anička stala sa mi protivnou. Pri zpomenutí jej mena cítil som ťarchu ruky Jankovej medzi plecmi a predstava táto vzbudila vo mne novú: zdrap nohavíc na tŕni a rozpomienka rozdrapených nohavíc štípala ma nemilosrdne za dlhý čas v podobe otcovského prúta na chrbte.

Samo Samovič.

Anthropologické úvahy.

Dľa *Karola Rosenkranza* a *Emanuela Kanta* podáva *P. H*

(Pokračovanie.)

Melancholický temperament. Tento temperament spočíva fysiologicky na reprodukcii (znovutvorenie, obnovenie), ktorá látky bezústrojné predne v krv prerába, potom ale celý organismus, ktorý sa čiastočne voždy ruší a upadúva, zvláštnymi cestami doplňuje a obnovuje. Jeho podstatou je ohľadom na čas živé rozpomínanie sa na predošlosť, túženie po tom čo bolo, lebo ona má veľký záujem pre melancholika, nakoľko mu istý pôžitok podáva, tým, poneváč v nej vidí naplnenú nekdajšiu prítomnosť svoju. Ako čin cholerika v tvorení toho, čo ešte nebolo, záleží, je činom melancholika rozpomienka na to, čo už bolo, čo sa stalo. Jeho s tým súvisiaca naladenosť je opačná túžbe cholerika, majúceho pred sebou budúcnosť a síce budúcnosť lepšiu, kdežto melancholika žiaľ a bôľ sviera nad tým, čo zkúsil, čo zažil, a čoho už skutočne niet. Činnosť cholerikovu nevytvára ani melancholik od seba, lebo bez dokázanej činnosti neboľby k žiadnemu pôžitku v predošlosti došiel. Ale keď sa cholerik neurčitú ešte budúcnosť utvoriť snaží, a tým sa jeho sebecit a dôvera v seba povznáša, vtedy predmet melancholikov už určený, lebo žijúc hlavne v predošlosti, táto ako nezmenená ostáva. Pak-li sa ale melancholický temperament k budúcnosti obracia, i túto mení v určitosť, lebo ustáluje si zvláštny pochop o nej.

Melancholický temperament kloní sa positívne k hĺbke. Nie okamžite, nie kroz bezprostredný objekt býva on k tomu pobádaný, ale ten svet pôsobí to v ňom, ktorý si on v duši svojej sám utvára; on súc neodvislý od vonkajších vlivov, sám sa do seba hrúži. Preto je tento temperament aj trvalý, t. j. nie tekavý ale v sebe ustálený, lebo človek tejto prírodnej a psychickej povahy nebýva ani plynúcimi zjavami premožený, ani nie kroz ne razom k činnému protipôsobeniu púdený, ale radšej sám do seba sa uzavierajúc, sám sebe zdá sa byť dostatočným. Keď mu ale toto zahrúženie sa do svojej minulosti živú vzájomnosť s prítomnosťou nemožným činí, táto jeho hlbokosť odrodzuje sa v bizarrnosť (podivínstvo), len sebe a svojej predošlosti žiť, zavrženej prítomnosti nerozumeť a pokroku v budúcnosti cele sa vzdať. Čím väčšmi sa potom protivy subjektívnej duše s obkľučujúcou ju prítomnosťou zvyšujú, tým viacej bude v nástupstve tohoto aj jeho naladenosť z pevného stanoviska dôslednosti do svojhlavého rozmaru upadúvať. Melancholikovi odvaha a smelosť ťažko padá, a v svoju vlastnú silu, ačkoľvek mu na nej nechybí, predsa nedôverujúc, troví — ako sa Pythagorejci vyslovili — v zasmušilosti svojej vlastné srdce.

Z tohoto vidíme, že melancholický temperament ani zo zdravej složitosti tela ani z dokonále zdravej duše nepovstáva, ale má on svoj prameň v chybnom, chorobnom stave človeka. A bohužiaľ tak sa z jeho verného líčenia ukazuje, že ľudia prevažne umní, hlbokých myšlienok schopní a radi svoj duchovný svet v sebe nosiaci týmto temperamentom trápení bývajú. Lebo naskrze nemôžme túto fysicko-duševniu povahu človeka šťastnou pomenovať, kde on sám seba sužuje. Lebo či si už za mladi utvoril svoj duševní svet, jemuž skutočnosť nikdy dľa predstav, túžob a očakávaní jeho zodpovedať nechcela, on ale predsa ten svoj svet opustiť nechce; a či ho potkaly v živote veľké ztraty, nehody, smutné a bolastné zkúsenosti, ktoré jeho predošlý ráj, šťastie a blaho zničily, nemôže sa melan-

cholik s týmto svojím svetom rozlúčiť, lež o ňom porád dumá, s ním sa bavieva, v ňom žiť sa namáha, ale že mrtvý jest, nad ním žiali a ho oplakáva. Takto hľa zlý fysický stav, utrpenie telesné napomáha chorobné rojčenie ducha, alebo pohromy veľké, ktoré ho zastihly, nedovolujú mu tešiť sa prítomnosti a vzhliadať v nádeji k lepšej budúcnosti. Ináč si nemožno vysvetliť, ako človek čo do skutočnosti v plynúcom čase živý, prítomnosťou sa len predsa zaoberať nútený tomu na vzdory, v zaniklej už preň minulosti väčším dielom ako v dákych foliantoch prehŕňať a kochať sa snaží.

Kant, ač viac len povrchne uvažuje tento temperament, jako niže uvidíme, predsa spatruje jeho útrapy, ktoré zo stiesnenosti fysickej i psychickej pochodia, a my za šťastného pokládame toho človeka, jehož duch kresťanský i v takomto postavení od prílišnej zasmušilosti chráni, upomínajúc ho na božský, dokonalý svet, jaký nám kresťanstvo sľubuje a v ňomž sa sklamania a žiale poctivcov v naplnenie oprávnených nádejí a v radosť nekonečnú premeniť majú. —

Flegmatický temperament. Jestliže melancholik vo svojej vnútornej zahrúženosti málo myslí na prítomnosť a budúcnosť, ale tým väčšmi sa zaoberá s minulosťou, ktorá sa mu ako krystallizovaná pred očima vznáša: je flegmatik v tomto ohľade svobodným človekom. Jeho zvláštnosť práve v tom sa javí, že jeho duša otvorená a prístupná je všem formám a zjavom času jednako. O ňom možno riecť, že všetky rozdielnosti temperamentov sú v ňom smierené a v pokoji, on nepodlieha búrlivým vlnám náruživosti. A toto sa nenachodí v ňom len abštraktne, ale uňho spatrujeme tú opravdivú strednú cestu, ktorá nedopúšťa žiadnych výstredností. Tu po nastúpivšom vzbudení nasleduje prejav činnosti a zahlúbenosť, v čom patrná je rovnosť dráždlivosti s činnosťou. Keď cholerik proti ženúcemu ho podnetu hneď protipôsobí, vo flegmatikovi spadá tento negatívny čin s positívnym činom pohnutia v jedno. Ako je on tedy nad rozdiel času povýšený, tak je aj smýšľania a naladenosti vždy jednostajnej; rovnodušný pri všetkých zmenách času a príhod, nič ho nevyburcuje z jeho pokojnosti; on je mierny vo svojích citoch bez toho, aby sa stal tupobezcitným.

Flegmatik je teda pokojný, pri tom nenie však nepohnutý, ale pri zmene dojmov a skutkov je vždy ten istý. Pre túto súzvučnosť samého so sebou býva on jasného čela a tváre. Keď sanguinik hlasne vyráža svoj smiech zo seba, cholerik plesá až k výskajúcej rozpustilosti, a melancholik je ako vo vytržení v radosti, kde mu blahý pocit žiari z očú, flegmatik sa naproti tomu ticho usmieva, alebo smeje sa sám v sebe.

Ako pri všetkých temperamentoch, tak aj tuto z týchto výborných vlastností môžu povstať negatívne, ktoré nám flegma nerobia milým. Lebo tá pokojnosť môže sa zo svojej dobročinnej pohodlnosti v lenivosť odrodiť a jeho dobrá vôľa ako vôľa spokojnej vždy so sebou duše môže sa zmeniť v ľahostajnosť, vo špatný cynismus, ktorý vo filisterskom šlafrokovom pohodlí, v nečistotnosť a v indolentiu upadá. — —

To, čo už o temperamentoch rečeno bolo, dovedna soberúc, môžme riecť, že je sanguinický temperament positívne popudlivý, negatívne ale plachý a prchavý; cholerický positívne nadmier činný, negatívne násilnický; melancholický kladne hlboký, záporne však váhavý, nerozhodný; flegmatický pak positívne pokojný, záporne lenivý. Každý temperament prebieha v konkrétnej skutočnosti svojho objavu tie stupne, ktoré ležia medzi krajnosťami jeho možnosti. Preto je to často veľmi ťažko o daktorom jednotlivcovi v ohľade tomto pravý súd vyniesť. Či bol Wieland sanguinikom? Schiller cholerikom? Herder melancholikom? Goethe flegmatikom? Bol-li Voltaire sanguinik? Diderot cholerik? Rousseau melancholik? Buffon flegmatik? Je-li Romeo sanguinik? Macbeth cholerik? Hamlet melancholik? Fallstaff flegmatik?

Ludvik XVI. bol úplným a opravdivým flegmatikom; čítajme len jeho denník, v ňomž z jeho historie ako kráľa málo odborného najdeme, čítame tam veci liché, ako o poľovke a o spočítaní výdavkov, s tým poznamenaním, že nič neostáva. Chateaubriand na jednom zámku v Bretagne vychovaný bol melancholik.

Dôkazy toho máme v nasledujúcich charakterisujúcich ho činoch: Revolúciu presnil v pralesoch amerických; ospieval uvedenie kresťanstva do Gallie; putoval k svatému hrobu; vyhľadal a skúmal prístav starého Carthaga; v Anglicku súc, čítal Miltonov ztratený ráj; pod reštauráciou prijal úkol ministra; pokúsil sa, ačkoľvek romantikom čistého rázu bol, vo svojej nikdy nie predstavenej tragoedii Mojžiš o obranu starožitného divadla; bránil zákonnitosť Henrika V.; odtiaľ sa od svetského hluku a písal dejiny Francúzska; žaloval sa vo svojich Memoiroch, že stred najživejšieho rozvoju sveta mal dlhú chvíľu a ostal trvale rytiersko-útlym ctiteľom ľúbeznej Recamiers. Dosť na tom, že on bol vždy iba do minulosti zahrúžený, ale s ustavičným úsilím na prítomnosť vlívať. Napoleon I., ktorý svojou slávou naplnil svet, bol plastickým cholerikom. Každý čin ho pobádal opäť k novému. Vo vojne myslel na zisk pokojosmluvy: pri uzavrení pokoja premýšľal o príležitosti, akoby ho mohol zrušiť. Vo Francúzsku myslel na Rusko a v Rusku na Indiu. Na samej Heléne sa zamestknával opisom svojích vlastných skutkov alebo názorom skutkov iných slavných mužov, na pr. Caesarových. Lafontaine, básnik bájok, bol naproti tomu ideálom sanguinika a jeho básne zračia všade tú milú otvorenosť, ktorá každý dojem prijíma. Odtiaľ pochodila i jeho duševnia roztržitosť. V jeho Perette, ktorá mlieko do mesta prinášala, spatrujeme jeho vlastný obraz nastienený. — I my bysme mohli líčiť temperamenty našich významných a veľkých mužov, ktorí literárne a v spoločenskom živote nad iných vyniknuli, národ náš čo do počtu malý iste preslávili a požehnanú pamiatku po sebe zanechali; ale ťažká to vec pre toho, kto jich osobne nepoznal, na nejednom z nich ostala známka melancholie, nie tak od prírody na nich vyrazená, ako ťažkými osudami národa a osobními utrpeniami jim zpôsobená, kde v žiali a v bolasti musela sa rozplývať duša jejich, Bohu, rodu a vlasti posvätená!

Daktorí učení skúmatelia ľudstva pripodobňovali temperamenty živlom svetovým, alebo rozdielnym triedam zvierat; ale nič s tým nevyzískano, lebo povetrie, oheň, voda, zem, alebo hmyz, vtáctvo a iné živočíchy môžu nám iba dáky obraz podať, ale nie skutočnosť, a potom veľká je to chyba v človeku nad to zemské tvorstvo podstatne povýšenom, lebo fysicky i duševne docela inak ustrojenom a nadanom, zaznávať ten veliký rozdiel, ktorý medzi ním a ostatními bytnosťami prírody panuje, a chcieť mu tu vynajsť jeho týpy, zvlášte keď civilisovanú, duševne i mravne vzdelanú a nad prírodou od vekov panujúcu čiastku ľudstva dobre povážime. I o to sa pokúsili daktorí učení, aby temperamenty jednotlivých stavov ľudskej spoločnosti a rozdielnych národov určili, lež s velice chatrným prospechom. Ťažká to vec, jedou celý, zvlášte veľký národ, jedným alebo miešaným temperamentom chcieť znázorniť, keď v ňom millióny jednotlivcov obsažené sú, ale sme už aj to poznali, že niet složených temperamentov, lebo tie by nemohli v jednom individiume pôsobiť, podvracajúc sa na vzájom. O národoch by to snáď skôr platilo, keby sme jich na viac, v inom a v inom odstiene javiacich sa čiastok podeliť mohli, ale aj to by išlo ťažko. To ale slýchame a čítavame, že Španielcom pripisujú cholericko-sanguinický, Francúzom sanguinicko-cholerický a Angličanom cholericko-melancholický temperament. No čoby sme riekli o veľnárode slovanskom, o Slovanoch čulých, rezkých, sviežich, nadmier činných, tichých, pokojných, ale kde treba i hrdinských, pokorných, lež i hrdých, niekdy velice ujarmených, ale aj svobody milovných, ktorú oni však iba po zákone božom mať chcejú? Kam žeby sme vradili tento každej krivdy sa štítiaci národ? tento dobrotivý, pohostinný, spevavý, veselý i zadumený, v každom prípade fysicky i duševne bohate nadaný diel ľudstva? Ktorí sú pamätliví svojej dávnovekej, šťastnej i nešťastnej minulosti, živí múdre v prítomnosti a hľadiaci stále do budúcnosti, kam jich jejich viera a nádeja vedie a ňouž sa oni v smutnej prítomnosti najradšej potešujú! —

Poznavše hlboko-umné, vedou podporované Rosenkranzove úvahy o temperamentoch, dobre bude, keď si predložíme aj o tomže predmete vyjavené náhlady filosofa Kanta, ktorý nás v ohlade tomto svojou populár-

nosťou prekvapuje, líčiac túto fysicko-psychickú povahu ľudí jasno a jadrne a tým i nad naše očakávanie zajímave. Kant sa nasledovne vyslovuje o temperamentoch, špeciálne pred zrakom jeho bystrého ducha rozostavených:

Sanguinický temperament ľahkokrevného. Sanguinikovo smýšľanie možno z nasledujúcich výjavov poznať: On je bez starostí a dobrej nádeje, na okamženie má každá vec pre neho veľkú dôležitosť, čo ale ďalej nasledovať môže, na to bližšie nemyslí. On slúbi dač statočne, ale slovo nedrží, lebo si to predkom dobre nepremyslel, či ho aj bude môcť zadržať. On je dosť dobrodušný iným pomáhať, ale aj planým platcom, a preto požaduje voždy termíny. Je dobrým spoločníkom, žartovný, veselého rozmaru, nechce žiadnej veci veľkú váhu prikladať a má všetkých ľudí za priateľov. Obyčajne nenie zlým človekom, avšak zhreší-li, je ťažko k obráteniu, lebo je-li mu dačoho i veľmi ľúto, on na pokanie (o ktoré sa málo stará) skoro zapomína. V prácach svojich skoro ustáva a predsa zamestknáva sa bez ustania tým, čo je púhou hračkou, poneváč mu toto zajímavu premenu podáva a jemu neide o vytrvalosť v dačom.

Melancholický temperament ťažkokrevného. Človek, k melancholii naklonený, pripisuje všetkým veciam, ktoré sa ho týkajú, veľkú vážnosť; všade nachodí príčinu k obavám a svoju pozornosť venuje najdriev ťažkosťam, kdežto sanguinik oproti tomu všetko s nádejou vo zdar započína. a preto tamten hlbšie myslí, tento iba povrchne. On ťažko sľubuje dač, lebo slovo držať je mu vecou svätou, ale moc k tomu nie dosť istá. Toto všetko ale nečiní on z mravních príčin, lež z toho dôvodu, že mu protiva toho omrzlosť pôsobí, a preto ho starostlivým, nedôverlivým a rozpačitým činí, kroz to ale jeho pokojnú myseľ ruší. Ostatne je táto naladenosť duše, ak sa ona v človeku zakorenila, aspoň dľa podnetu proti ľudomilstvu obrátená, lebo kto sám radosti zažiť nemôže, i ťažko jej dopraje iným.

Cholerický temperament teplokrevného. Hovorí sa o ňom, že je ohnivý, skoro sa chytí plameňom, i horí pálčivo, dá sa ale popustením iného tiež snadno utíšiť, hnevá sa potom bez nenávidenia, ba toho pozatým ešte väčšmi miluje, kto mu skoro popustil. Jeho činnosť je rúča, ale nie trváca. On sa rád nečím zamestknáva, ale nerád sa obetuje prácam obchodu, a to preto, že nenie v práci vytrvalým, a ochotne si pohráva na rozkazujúceho pána, ktorý dozerá na tú prácu, ale ju sám k cieľu priviesť nechce, t. j. on nechce byť deluíkom, ale konateľom kroz iných. Ctižiadosťou je preplnená duša jeho, lebo to je jeho zvláštna náruživosť, a preto sa rád zaoberá verejnými záležitosťmi a chce hlasne byť chváleným. On miluje okázalosť a pompu formalít, rád berie druhých pod ochranu a je dľa zdania veľkodušný, avšak nie z lásky, lež z pýchy, lebo on sám seba najviac miluje. On drží dač na poriadok a zdá sa preto opatrnejším byť, nežli je vskutku. Takýto človek je lakomým, ale len preto aby nemusel byť skrbcom, je zdvorilý ale s ceremoniou, tuhý a jakoby na šraube v obcovaní s ľuďmi, a rád vidí pri sebe lichotníka, jehož za terč svojích vtipov používať môže; nič ho nemôže väčšmi uraziť, páliť a trápiť, jako keď ľudia nimbus (oblak) jeho slávy hryzavým vtipom dolu ztrhujú. On viacej žalostí nad tým, nežli lakomec nad škodou, ktorá ho zastihla, lebo táto sa novým ziskom dá vynahradiť, ale utratená sláva nevracia sa nazpät. Jedným slovom, cholerický temperament je medzi všetkými inými najmenej šťastný, lebo najväčšmi vyvoláva proti sebe odpor.

Flegmatický temperament chladnokrevného. Flegma znamená bezvášnivosť a nie lenivosť alebo mrtvotu duše, a preto flegmatika nesvobodno len tak prosto medzi lenivcov vriadiť. Ale flegma, považované negatívne, ako zvláštna slabosť alebo mdloba človeka, je jeho sklonnosť k hnilému pokoju alebo k nečinnosti, v ktorom prípade flegmatik ani silnými podnetami, leda žeby bol veľký lakomec a o zisk by mu išlo, k prácnemu zamestknaniu pohnúť sa nedá. Že takýto človek nemá chuti ku práci, ak chorľavosť tomu na príčine nenie, pochodí to len zo zmyseľnej náklonnosti k síteniu sa a ku spaniu. Obyčajne bývajú pritučuí ľudia takýmito lenivci.

Flegma ale, považované positívne ako sila, je tá vlastnosť človeka, dľa ktorej sa on nie

snadno a nie rýchle dá k činnosti pohýnať, ale keď je už raz k tomu vzbudený alebo privedený, vtedy pracuje síce zvoľna ale vytrvale. Ten, ktorý má hodnú dávku flegmatičnosti v sebe, len pomali sa síce sohreje, ale jeho teplota tým dlhšie potom trvá, jako je to ináč aj v prírode celkom pravidelné. Flegmatik sa nenahnevá snadno, lebo si to najdriev dobre rozváži, či sa má hnevať alebo nie? kdežto cholerik temer nad tým zúri, že toho silného muža z jeho chladnosti vybúriť nemôže.

Takýto flegmatik pospolitým rozumom, ale aj chladnou letorou obdarený, neskveje sa síce svojími vlastnosťami, avšak predsa zásadami a nie púhym pudom spravovaný, platí za človeka, ktorý nič takého nevykoná, čoby oľutovať mohol. Jeho šťastný temperament zastupuje uňho miesto múdrosti, a často ho menujú v pospolitom živote filosofom, ačkoľvek je vzdialený od toho. Týmto spôsobom máva on nad inými prevahu, bez toho aby jejich márnomyseľnosť urážal. Pokladajú ho často aj za prehnaného (furtáka), ktorý zná i ty najsilnejšie na seba činené útoky neškodnými učiniť, lebo od neho jako od dákeho vlneného vreca odrážajú sa všetky nepriateľské gule. On je snášanlivým manželom a zná si panstvo nad ženou a pokrevnými tým pojistiť, že sa ukazuje, akoby všetkých vôľu naplniť hotový bol, kdežto on iba rozumie svoju nezlomnú a horujúcu vôľu vo vôľu svojich najbližších premeniť, aby oni nebadali, že predsa len jeho poslúchajú.

Žeby sa protivné sebe temperamenty v daktorom jednotlivcovi spolu nachodiť alebo spolu smiešať sa mohly, toho nemožnosť hneď nahliadneme, ako jejich rovno oproti sebe postavené a vzájomne sa vytvárajúce vlastnosti uvážime. Je to zaiste zjavné protirečenie. Lebo ako to môžme dopustiť, žeby dobrodušná veselosť mohla sa prejavovať v človeku, ktorý je hrozným vo svojom hneve, zvlášte ale žeby v tom istom výjave jedno pri druhom sotrvávať mohlo. Taktiež nemožno, žeby muky seba samého súžiaceho človeka spojené byť mohly so spokojnosťou sebe samej postačujúcej duše. Akby sa ale nachodil človek, v ňomž by takéto protivy jedno s druhým sa zamieňaly, vtedy to môžu iba púhe rozmary byť, ale nie určitý temperament.

A tak je to iste podivínstvo, rozprávať o složených temperamentoch, na pr. o sanguinicko-melancholickom, o cholericko-flegmatickom, alebo o sanguinicko-cholerickom a o melancholicko-flegmatickom, alebo o temperamente sanguinicko-flegmatickom a o melancholicko-cholerickom, poneváč je to hotový nesmysel. Iba jedon temperament môže človeka cele opanovať a ho svojou určitosťou prenikať; miešaný temperament tak divno vypadá, ako keby sme riekli, že jedon a ten istý človek môže dvojakého charakteru byť. To je hotový vetroplach, ktorý na pr. chce sanguinicko-cholerickým byť.

K tomu dodáva ešte Kant: Veselá mysel a ľahkomyseľnosť, hlbokomyseľnosť a šialenosť, vysokomyseľnosť a svojhlavosť, konečne chladná mysel a tupomyseľnosť sú iba ako účinky temperamentu poťahom na príčinu alebo zdroj, z nehož vytekajú, rozdielne.

Našli sa aj takí ľudia, ktorí vliv temperamentu na ducha tak ďaleko ťahajú, že tvrdia, ktorak moc temperamentu i na náboženskú mysel, vieru a presvedčenie pôsobí, a síce že cholerik v náboženstve pravoverným, sanguinik svobodomyseľným, melancholik rojčiteľom alebo treštencom, a flegmatik indifferentistom alebo ľahostajníkom byť zvykol. No to sú úsudky tak povrchné a liché, že sa o nich ani dobre hovoriť nedá, že to len za vtip považovať možno, o ňomž platí: „valet quantum potest,“ t. j. má takú platnosť alebo cenu, jakú mu kto prisúdiť chce, alebo snáď sa náhodou tak pri daktorých stalo, a už by ľudia chceli z toho prípadu isté, všeobecné pravidlo učiniť. Náboženstvo musí inde mať svoje korene a nie v temperamentoch, nie vo fysickej určitosti, ktorá je viacej telesná nežli duchovná, ale v hlbinách ducha majú náboženské idey svoj vznik a svoje korene! —

Každý temperament môže mať svoju dobrú i zlú, mocnú i slabú, prospešnú i škodnú stránku, ale Stvoriteľ nám ho iste len pre naše dobré, k zvýšeniu našej činnosti a k zdo-

konáleniu nášmu pristvoril, ak ale ním toho nedosahujeme, sami sme si toho príčina. Sanguiničnosť zaiste dobre riadená, pod mocou chorozumnej vôle stojaca, môže nám život náš velice zpríjemňovať svojím veselým rozmarom a pojistiť naše blaho, ak nás neučiní nebezpečno ľahkomyseľnými, o budúcnosť nijak nepečlivými, vo vzdelanosti cele povrchnými a o dokonalosť našu nedbalými. Melancholičnosť nám neuškodí, ak nás neučiní úzkostlivými, zrazenými a naučiac sa z predošlosti múdrosti, použijeme ju pre budúcnosť i neprestaneme dúfať v prozreteľnosť Božiu. Choleričnosť nás nezabije, ak dovedieme panovať nad vášňami svojími a ohnivosť svojej prírody upotrebíme k vykonaniu skutkov v pravde dobrých a slavných. Mierne flegma nám znamenite slúžiť môže k vyvarovaniu sa skutkom nerozvažitým a nebezpečným, lebo je dobrou hamovkou pre divého pegaza fantásie! —

(Pokračovanie nasleduje.)

Kytka kvetov.

Dľa srbského od *Ogneslava Dobrodružského.*

Večer.

Cez dolinu tiahlo sa viac chodníčkov, ktoré z oboch strán tymi najpestrejšími kvetami ovenčené boly. Tam proti slncu ligoce sa váža kostola a tu zas cez hustý a vysoký les prekukáva miesty jasná obličaj slnca, akoby ešte raz chcelo spatriť tichú rieku, ktorá dolinou tak milo hučí. Tie labute, ktoré sa v nej tak divne brčkajú, akoby nemohli oči odlúčiť od štihlých jeleňov a srn, ktoré sa strachom obzerajú, a keď vidia, že živej duše niet, veselo si poskočia k prameňu . . . Vše viac a viac slnce zachádza, vrcholce vrchov sú už pozlátené a za tymito je nebo tak krásne, tak čarovné... Ten nadzemský spev slávikov, ktorých je tu v lese dosť, ten tajnosti plný výhľad do doliny, v ktorej večerné šero miesto zaujíma, všetko je to tak krásne, že človeku nechtiac slzy radosti sa vyronia... Opravdu, človek, ktorý v svojom živote nikdy šťastný nebol, pre ktorého je šťastie len klamlivou bájkou, keby v tomto okamihu v tejto doline videl, aká je príroda, keď sa trochu v nežnejšie rúcho oblečie, plný nadšenosti by zvolal, že je šťastný, veľmi šťastný.

Po chodníčku, ktorý vedie od prameňa k lavičke, prechádzal sa mladík. Ten oheň v jeho čiernych očach, ten blahý úsmev, ktorý mu pery obletoval, celý výraz tváre a držanie tela svedčily, že aj jeho preniknul tento magický večer . . . Nevedel, načo má prv pozreť, čím sa potešiť. Všetko toto ho natoľko zabávalo, natoľko jeho pozornosť na seba pútalo, že nezbadal, ako prišiel ku skupenine smutných vŕb, ktorých vetve sa tak objaly, že pomedzi ne sa sotva krásne nebo mohlo videť, ktoré v svojej krásnej modrej barve mihoce. V prostred smutných vŕb je vodoskok a okolo neho niekoľko drevených lavičiek.

Radoje, lebo tak sa menoval mladík, priblížil sa tichúčko, tak ako šedí bohoslovci so strachom akýmsi stúpajú do kostola, aj on vnišiel medzi vŕby, akoby bol tušil, že v jích lóne najde anjela. Na jednej lávke sedelo dievča, pekné ako víla, mladé ako zora a milé ako jahňa. V ľavej ručke držalo otvorenú knihu a pravou naprávalo svoje mäkké kadery, ktoré sa okolo bieleho hrdla vinuly. Pekné očká nepohnute hľadely na perliacu sa vodu, ktorá z mramorového koryta do vysosti sa snažila, aby potom v tisíc a tisíc perlách nazpak sa navrátila. Na hrudi sa jej triasla biela ruža, lebo jej hruď búrne sa dmula od voňavého poľného povetria.

Radoje hľadel na ňu s veľkým pôžitkom a po vzdychnutí k Tvorcovi obozretne vrátil sa, nechtiac ju zobúdzať zo sladkého sna.

Keď asi po hodine do mesta prišiel, stretol sa s priateľom.

„Ach, braček, kebys' vedel, aké krásne dievča som dnes videl! . . .“

Ale to bolo všetko, viac sa potom oň nestaral. —

Svätá bohoslužba.

Z väže kostola sa zvony ozývajú, volajúc národ k bohoslužbám.

Nie len po mnohom ľudstve, ktoré sa do kostola náhlilo, ale aj po hlase zvonov mohol človek poznať, že je to nielen nedeľa, ale sviatok väčší.

Aj Radoje sa poponáhľal do kostola, ale bolo už pozde. Národa bolo tak mnoho, že nebolo možné na žiadne dvere sa dostať dnu, krem na dvere žien, preto aj Radovoje ztadiaľ vnišiel a zastanúc do jednoho kútika, modlil sa.

On modlil sa zkrúšene zo srdca za svojich starých rodičov, ktorí ďaleko od neho vzdialení za ním slzy prelievajú; modlil sa za svojich priateľov, ktorých miloval ako sám seba a za ktorých žiadna obeť by mu nebola drahá bývala.

Po modlitbe prekrížil ruky na prse a počúval svaté piesne, ktoré ako blahonosný liek vplývaly na umorené, klesnuté ľudské duše.

Nenadále hodil svoj zrak z obrazov na ženské, ktoré pred ním stály, a to ho náramne pomútilo. Tie naduté tvory, preplnené drahocennosťami, ktoré Bôh vie na aký spôsob do majetku dostaly, ktoré na toto svaté miesto len preto sa ustanovily, aby sa svetu ukázaly a jedna na druhej chyby hľadaly, tak ho opovržením naplnily, že celý ten deň bol by bez vôle býval, keby sa nebol utíšil. Tam za tým veľkým stolom kľačalo od zrakov mnohých skryté dievča v bielom rúchu, majúc hlávku na prse oborenú.

Tie krásne kadery, ten hybký driečik a to pobožné držanie odtiahlo ho na druhé miesto, zkade mohol aj tvár dievčinu uzreť.

Radoja pobodlo niečo do srdca, keď uzrel jej tvár. To je tá istá milá obličaj, ktorú pri vodoskoku videl, len že teraz ten oheň očú je tuhší a líca sú o mnoho rumennejšie.

Teraz Radoje voľačo viac cítil v svojom srdci ako zapáčenie. Videlo sa mu, žeby v okamihu toho zronil, ktoby tomu anjeľovi niečím ublížil, žeby . . . žeby aj život ta dal, keby ho zaň poprosili tie mädové ústičká.

Neodtrhol oči od nej, a ona sa zahľadela na ukrižovanie Spasiteľa a ticho ústa modlitbu šeptaly.

Ach, veď ten najväčší bezbožník, keby to videl, zostal by ten najväčší ctiteľ Boha.

V divadle.

Nastala doba sviatočnej tichosti, ktorá v sebe toľko zvedavosti, netrpelivosti a pozoru obsahuje, čo obyčajne nastáva, keď odznie prvý zvonček, a najmä keď sa nový kus prednáša, ako sa to tohto večera stať malo.

Predstavenie sa začalo, všetky zraky boly na javište obrátené, len jedon nie.

To je mladík, ktorý sa blízo okna umiestil, ktorého pohľad ako blesk po shromaždení preletel, akoby dakoho hľadal; práve sa trhol a obľadol ako stena.

Že je to Radoje, netreba mi riecť, a koho tak túžobne vyzeral a našiel, to sa už vie.

Neviem, či medzi obecenstvom niekto tak netrpelive čakal začiatok, ako čo čakal Radoje koniec prvého jednania. Zdalo sa mu, akoby sa znovu zrodil, keď videl, že obraz na opone dolu padá; vstal zo svojho miesta a pretisnúc sa cez prechádzajúce sa obecenstvo, zastal si za jedon stĺp naproti prvým sediskám, v ktorých aj jeho kráska sedela, za ktorou on tak túžil. On ju zas uzrel, ach, aká to preň radosť bola, že zase smel hľadeť na tie líčka, na ktorých toľko jednoduchosti a nevinnosti sa líčilo, smel sa dívať na krásne vlasy, ktoré tohto večera v nesčíslných kaderách na svatej pannenskej hrudi sa rozosialy.

On len v tom pohľade žil, a každá druhá doba, v ktorej ju nevidel, bol sen, strašný sen.

V tom okamihu zavznela hudba; aj to je jedon z tých východných kusov, ktoré sú v stave človeka očariť, že je v tú chvíľu trúchlo-smutný, že sa na východe nezrodil; že sú v stave na človeka taký vplyv urobiť, že na okamih mu je mrzký život, keď je nie v tej zemi, ktorú poezia tak pekne okrášlila; prečo neposlúcha tú pieseň, voziac sa v člne na tichej rieke, v lône svojho ideálu, hľadiac, ako sa v diaľke naproti slncu, ktoré pomaly tonie, blyští a rumenie sňah na vrchoch Ararat.

Radoje bol bez seba od mnohých, divných citov, ktoré jeho srdce opanovaly a videl k tomu, ako to dievča, ktoré on zbožňoval, bolo zanesené tou vznešenou ariou.

Predstavenie prišlo ku koncu.

Akoby nejaká magická sila odtiahla Radoja z miesta, na ktorom stál, ku dverom, aby ju ešte raz uzrel.

Keď sa k nemu priblížila, po celom tele mu mráz prešiel, a keď sa sblížila, že počul jej rozhovor s matkou, preklínal sám seba, že prišiel do divadla, žiadal si krýdla, chtiac odletet, alebo nejakú nadzemskú silu, aby ho zničila.

Obkrúcala kolo krku modrý, tenký ručník, a zo širokých rukávov vidno bolo dve sňahobiele rúčky. Niečo s matkou hovorila, a práve keď jej kolo tváre úsmev obletoval, hodila očima na Radoja a vzdialila sa.

Radoje zapomnel na seba, na svet, na všetko, len na ten úsmev nezapomnel, na ten nebeský úsmev. Pred dušou ho mal, v odtisku ho v srdci mal, alebo lepšie on mu srdce zamieňal, ktoré nemal.

Ako z divadla vyšiel, ako sa do bytu dostal, to Radoje neznal; ale keď prišiel, tak ako bol oblečený hodil sa na posteľ a zakryl rukami tvár. Za dlho nepohnute ležal, len niekedy sa zatrasúc, skrýval si obličaj do podhlavkov, akoby sa sám pred sebou skrýval.

Čím viac sa snažil zabudnúť to krásne líce, tým viac a milšie si ho predstavoval v duši. Čím viac chcel, aby sa nerozpamätal, ako vyzerala v mihotavom svetle, ako v tej detinskej jednoduchosti medzi tymi nadutými a nasilu stvorenými krásami vyzerala ako anjel, tým viac ju zbožňoval.

Jemu je vždy ťažšie, prse mu zatajily dych, nejaká veľká žalosť, zdalo sa mu, že ho zaduší. Preto sa podvihol, otvoril okno a díval sa von. Mesiačik svietil krásne, krajšie vari ako inokedy, a predsa ten liek, ktorý ho predtým vždy od zlej vôle vyliečil, teraz mu nepomohol. Lebo keď pozrel po tej bezkonečnej modrote neba, keď pohliadol na ten pomník, ktorý pri mesiačku ako mátoha zdal sa byť, na tú Sávu, ktorá striebornú barvu má, všetko to ho malo utíšiť, miesto toho ale ho väčšmi rozžialilo, lebo jemu bolo ľúto, že už neleží pod tým pomníkom s tymi Srbmi, ktorí za vieru a zlatú svobodu padly, a keď to nie, prečo ho nenechali pri drahých rodičoch na dedine? on by teraz spokojne svoje jahnence v poli pásol, vylievajúc svoje city na krásno-zvučnej fujare, ako to teraz robí ten brat, ktorého veselý ohník Radoje tam vidí, ako sa trblieta, sťa hviezda v zelenom mori, ktorého bľakot ovečiek až do jeho ucha vetrík polnočný donáša . . . On zas zatvoril oblok, sadol si, chtiac niečo čítať; ale tu bola koruna jeho múk. Jeho malo zničiť to:

„Ach, tá biela hruď, ten havranný vlas!“

Keď všetko prečítal, kniha mu vypadla a on ako nejaká socha stál v lúčoch mesiačka, ktorý cez oblok do izby nakúkal.

Naraz striaslo ním, on ako podseknutý dub padol na stolec a oprel si hlavu na stolík.

Prse sa mu búrne dmuly a vzdych z hlbín útrob pošepol:

„Milče! . . . Sladké moje Milče!“

Murilova matka božia.

Červená sa večer, ako to vínko červené, ktoré sa blyští v čašách priateľov.

Tichý vetrík roznáša krásne piesne, ktoré tie najprebudenejšie mladé srdcia spievajú, ktoré neznajú žiadnu starosť, biedu, ktorým je vo svete všetko krásne, milé . . .

Jeden za druhým sa tichúnko otvárajú susedné obloky, aby ukázaly poniektorú vílu, ktorú za sebou skrývaly, ktorá s úľubou naslúcha tie krásne piesne.

Izba je malá, a málo aj jesto v nej, krem jednej postele a dvoch stolov, pokrytých rozhádzanými knihámi, zemevid, kančov, poháre s vínom, dohăň atď.; ale je predsa pekne po nej pozreť. V strede kolo stola sedí šesť Srblinov, pekného obličaju, ohnivého pohľadu a sebavedomého držania ako srbských sokolov. Každý drží po jednej červenej hviezde — po čaši negontínskeho.

Oni zasluhujú byť potomkami Marka. Ale najdivnejšie je podívať sa na stonohu s čiernymi fúzikami, ktorého prsty tak hbite sa pohybujú po tamburici a ktorý zná tak oduševnene zaspievať, akoby bol zo stred Sarajeva.

„Ale hľaď, Milane, hľaď, čo robí Radoje! Čo mu je, neznám!“

Milan obráťac sa meral Radoja, ktorý pred jedným obrazom stál a ktorý ho, ako vidno bolo, veľmi zajímal.

To bola Murilova bogorodica, ktorá na novom mesiaci stojac, hľadí so zaslzeným okom k trônu Večného, a tisíce anjelov ju obletuje, celujúc jej rúcho, a na každom obličaji tých anjelov znal umelec obratnou rukou tak blažený výraz znázorniť, že človek cíti sa byť pri tom obraze sám blažený. Ale Radojova duša sa nezaoberala s tým, ale okolo obličaju svätej. Ach, veď ona bola taká, keď ju v kostole spatril, tak svätá, tak božská...

Keď mu Milan ruku na rameno položil a zpýtal sa ho, čo mu je, v náhlosti sa obzrel, a rozpamätajúc sa, že sa vyzradí, premáhal sa, aby bol spokojný.

„Čo to, braček?“

„Čo si vystal zo spoločnosti?“

„Že ja? — Hahaha! To nikdy nebude! Veselo, brať! — Kde je víno? — Hľa, Boh a duša, Milane, abys' ma nebol oslovil, boli by sami vypili!“

Družina dobre pozorovala, že to nie prirodzená veselosť, ale nútená.

„Čo vám je? Vari nehráte sa v šach? Čaše do rúk! Živila svoboda, bratia, živila slavná srbská carevina! Nech Boh dá skoro s týmto výkrikom a s blyštiacou zbraňou v pästi, by sme padli pod hradbami ponosného Prizrena!“

Silné „hurrah“ a „Boh daj!“ znelo medzi štrngotom, po tomto ale nastala svätá tichosť. Radojov prípitok pretrhol rozhovor o čiernych očach a druhých krásach, v čom sa mladosť najviac kochá. Každý myslel sám za sebä, hľadiac za kotúčami dymu z čibuku, ktorý vznášal sa k učadenej povali.

„Vieš čo, Lako!“ obrátil sa Radoje k tamburášovi, „spievajme my dvaja a nechajme tých astronomov, nech vymýšľajú nové teleskopy, keď namysleli práve dnes to dokončiť.“

„Hajde, Rade, tú tvoju pieseň,“ a naprával struny.

Na chvíľu zakryl Radojovo čelo obláček, ktorý ale hneď zmizol.

„Hajde, hajde!“ zavolali všetci, počujúc, že Radoje bude spievať; „aj my vám pomôžeme!“

Ale keď Radoje začal, pomáhači zatíchli. Jeho krásny hlas bol tak cituplný, tak báječný, že Lázovi tamburica klesla.

— — — — — — —

Na žalost te i komšija doti,
A za jade niko i neznade,
Osim Boga i srdašca moga!

Radoje zamlčal sa a družina vstala hore. Každý videl z nich, že jích druh na niečo trpí, preto mali s ním spoluútrpnosť. Poznajúc ho dobre, ani sa ho nepýtali, čo mu je, ale nemo si podali ruky, stisnúc si jich vzájomne, a rozišli sa.

„Milane, brat môj!“ prosil domatina Radoje, ktorý v izbe bol zostal, „pre všetko čo ti milé, daj mi ten obraz!“

Pobratim mu bez slova obraz oddal.

„Vďaka ti, bratre!“

V náhlosti zanechal izbičku priateľovu.

(Pokračovanie nasleduje.)

Listy z Čiech.

XII.

V Zlatej Prahe, v júli.

Dramatická literatúra česká, ktorá v rokoch 70. tak nádejne rozvíjať sa počala, v posledných rokoch zaostala za ostatnými odbornmi písomníctva. Príčiny toho boly mnohé, najhlavnejšia však v českom javišti samom, ktoré už temer celé desaťročie je v rukách cudzincov, nemajúcich temer pojmu o domácej literatúre dramatickej. V najnovšej dobe pozorovať nenáhly, ale potešiteľný obrat. Pôvodnie práce zjavujú sa častejšie v roji kusov zahraničných, najmä francúzskych a nemeckých ‚zpracovaní.‘ Ovšem, že mnoho medzi tou novou produkciou je vypočítané na efemerný efekt divadelný a pre zábavu, postrádajúc hlbšej ceny literárnej. Platí to zvlášte o celom rade veselohier a frašiek Sokolových (Farizejci, Jelínek a spol., Kleopatřin prsten, Výletníci aneb Školní otázka v Modřínově a j.), o práci Puldovej (Dítě) a Hrázkého (Dostaveníčko). O čom dnes zmieniť sa chceme, sú tri práce osvedčených už spisovateľov, ktoré nevideli sme síce ešte na javišti, ale ktoré vydané boly tlačou od začiatku t. r.

Je to predne „Svatopluk a Rastislav,“ truchlohra v pateru dějstvích od Jos. V. Friča v jeho sobraných spisoch. Látka dramata tohoto je z pamätnej doby bojov Rastislavových o samostatnosť veľkomoravskej ríše, keď Svatopluk zradcom sa stal a tým domôhol sa kniežatského prestolu. Tieto dve osoby, jích revnivosť a úklady majú byť hlavnými v dramate. Ale nie sú dosť určite charakterizované, nevystupujú v obrysoch markantných a tak jimi pokladané byť nemôžu. Však drama to nemá vlastne ani hrdinu. Spisovateľ, chcejúc tragičnosť a mohutnosť celku stupňovať, dramatu podložil boj Slovanov a Frankov a tým spôsobil v práci svojej dualismus, následkom čoho postrádame pravého postupovania deju k vrcholu, zauzlenia a rozuzlenia, a práca tratí nároky na názov dramata, stávajúc sa zdramatisovaným historickým obrazom. Pri tom všetkom zostáva však veľmi milou lektúrou, k čomu nemálo napomáha kvetnatá, poetická reč, zvlášte v dialogu znamenitá, a pekná, účinná sceneria.

Veľkú radosť vzbudilo v literárnych kruhoch vystúpenie Em. Bozděcha, prvého z žijúcich dramatikov českých, ktorý dlhší čas bol mlčal. Uverejnil novú činohru „Dobrodruzi“ v troch dejstvách. Hrá v pamätných dobách Rudolfa druhého, ktorý sám vystupuje v nádherných sieňach kráľovského hradu pražského. Bozděchove staré, osvedčené vlastnosti dochodia tu platnosti novej: tážo znamenitá charakteristika, tenže dramatický, vzorný dialog, tenže ľahký, bliskavý vtip a konečne všestranná znalosť požadavkov javišťa, ktorá nikdy a nikde nemôže sa minúť účinku.

Konečne vystúpil mladý básnik dr. Miloslav Krajník, krásny epický talent, s prvým svojím dramatom päťaktovým: „Jan Roháč z Dubé,“ ktorého prevodzovanie na kráľ. zemskom českom divadle policia tunajšia zakázala, tak že ministerstvo muselo zničiť zákaz ten. Dr. Durdík vyslovil asi pred 8 rokmi nádeju, že látka tak príhodná ku dramatickým efektom nebude dlho čakať na zpracovanie dramatické, keď objavila sa v nektorých románoch a v Červinkovej veľkej básni epickej. Jako prvý plod básnikov v tomto obore drama to je práca znamenitá. Kritika vytýka mu síce, že prísnym obmedzením rozmerov kusu pole deju stalo sa miestami úzkym, nemohúc pojať všetko, jak toho historický i dramatický prúd vyžadoval, ale nemožno uprieť, že rozčlenenie látky je veľmi príhodné, zauzlenie napínavé, rozuzlenie správne, prirodzené, sceneria šťastná, všade pútajúca i dialog dramatický, a zvlášte imponuje mohutná postava hrdinova, — Roháč z Dubé je jedna z najväčších osobností historie českej vôbec. Charakteristika hlavných postáv, zvlášte cisára Sigmunda, je veľmi dobrá a škoda len, že básnik užil mluvy na dobu tu príliš modernej a pominul stránky nabožeuskej, ktorá predsa vtedy vystupovala všade do popredia, tvoriac temer najhlavnejšie hýbadlo všetkého života. Však i so svojimi nedostatkami drama toto je plodom neobyčajného nadania a vlasteneckým zápalom svojím dosiahne na javišti účinkov veľkolepých. Len viac a viac aspoň takých!

Jaroslav Vlček.

Literatúra a umenie.

Slovenské Spevy. Vydávajú Priatelia slovenských spevov. Sošit 1. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. 4°. Str. VIII a 40. Cena sošitu 1 zl. r. č. — Nepochybujeme ani najmenej, že znalci prehovoria o „Slovenských Spevoch“ obšírnejšie a my nezameškáme upozorniť na to naše ct. obecenstvo. Presvedčení sme, ako je to už v predmluve podotknuto, že „Slovenské Spevy“ poskytnú značný príspevok k slovanskému hudobnému pokladu a podajú dobrú pomoc terajšiemu živšiemu ruchu samostatnej slovanskej hudby. Prvý tento sošit obsahuje **112** r o z l i č n ý c h p i e s n í (nápev i text). Vystrojenie je úhľadné, príjemné, tlač jasná a čistá. Daj Bôh zdaru tomuto podniku ku cti mena slovenského! — „Slovenské Spevy“ vychádzajú v sošitoch po piatich hárkoch v dobách neurčitých, ale nepretržene jeden za druhým, dotedy, kým sa látka možne najbohatšie nevyčerpá. Všetky sošity budú tvoriť jedno dielo. Všetky objednávky diať sa majú najpríhodnejšie s pripojením za každý výtisk 1 zl. r. č., poťažne na

objednávky najmenej 5 výtiskov so zrážkou 25% rabattu, bezprostredne a síce u kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine (Turócz Szt. Márton. Ungarn), ktorý prevzal administráciu a expedíciu. Priatelia podujatia tohoto, menovite hudobní znalci, vyzývajú sa uctive a snažne, aby nezťažovali si podujatie toto napomáhať ochotným a bedlivým sbieraním slovenských spevov. Na odmenu jich ustávania pošle sa jim franko podľa rozsiahlosti a upotrebiteľnosti jích sbierok, po jednom alebo po viac sošitov vytlačených „Slovenských Spevov."

„Katol. Noviny." Výborové zasadnutie spolku sv. Vojtecha osvojilo si návrh, aby spolkový časopis „Katol. Noviny" s novým rokom prestal, čo dôvodnilo sa tým, že ozývajú sa hlasy, aby vydávanie tohoto časopisu do súkromných rúk prešlo a že vydávanie časopisu i tak k zaviazanosťam spolku nepatrí. Dľa tohoto je teda predsa nádej, že podobný časopis vychodiť bude.

Písně slovenské. Sešit III. Sbírky prostonárodní, které pořáda pohádková kommisse liter. řečn. spolku „Slávia" v Praze. Str. 225—410. Cena 50 kr. — O podniku sme sa už vyslovili a prítomne len opäť snažne odporúčame ho nášmu ct. obecenstvu.

Česká kritika Bottových spevov. Milý náš spevec našiel u vážnejších literátov českých úplné uznanie. **„Světozor"** jako známo priniesol jeho zdarilú podobizňu na čele čísla a malé síce, ale hlboko pocítené pojednávanie o živote a básňach jeho. — Ferdinand Schulz, výtečný kritik a literatúrno-historická kapacita, napísal obšírnu besednicu do **„Národních Listov"**; prísny ináč kritik tento je plný chvály a vyslovuje sa o „piesni bez konca," že sotvá nájde páru „vo veľkých literatúrach." „Žltú ľaliju" porovnáva s najgeniálnejšími tvorbami Goetha a Bürgera: „Celkem jest Ján Botto básník, jejž každý vzdělaný Čech povinen znáti." Tak končí svoju úvahu. Mnohé české beletristicko-liter. časopisy „Spevy" ani nespomenuli, čo zaiste tým „Spevom" neuškodí. — **„Našinec"**, pekným duchom redigovaný moravský časopis, prináša vzletnú kritiku čerstvoduchého Táborského. Posudzovateľ menuje nášho Bottu „básnickou individualitou," čo je tá najkrajšia chvála. O Táborskom môže sa povedať, že vžil sa do slovenstva, že vzal do svojho srdca prelesť tatranskej prírody a sladkosť slovenského spevu. — Pekne, bárs krátko zmienil sa časopis **„Čech"** o diele. My sme dosavád neregestrovali kritické hlasy české preto, poneváč sme chceli v súhrne podať všetky vážne hlasy; ale čas ubehol bez toho. žeby sme sa boli dočkali niektorých nami očakávaných kritik. U nás vôbec kritika bola zaspatá: že sme niektoré drzé hlúposti odrazili v stlpcoch časopisov našich, to neumenšuje našu hlbokú úctu pred statočnou umnou kritikou českou. Ďalej Urbánkov „Věstník Bibliografický," ktorý menuje Bottu balladistom prvej triedy, a „Ruch," ktorý vyslovuje sa takto: „Věru působí na nás sbírka básní Bottových tak upřímný přátelský pohled, jako srdečné stisknutí ruky uprostřed spousty nacvičených formalit a škrobené zdvořilosti vyšších salonních společností. Z toho čistého, zdravého kořene vyroste nám přece jednou poesie, jaké nám budou jiní záviděti." „Občan", „Ev. Cirk.", „Hosp. Nov.", „Pilsner Reform" a Záhrebský „Vienac", ktorý želá si, aby daktoré piesne aj do horvátštiny preložené boly. O trojlístku Čermákovej „Českej Včele", „Pozore" a „Lucerne", ktoré v protivnom smere svoju múdrosť vykrámily, píše „Paleček", že tie nemajú v Čechách žiadneho významu.

Nákladom Fr. A. Urbánka v Prahe vyšly nasledujúce spisy:

Fr. Hellwalda **Země a obyvatelé její.** Dílu I. sešit 13. a podobne dílu II. sešit 13. Oba s peknými illustráciami. Cena sošitu 45 kr.

Bibliotéky paedagogickej sväz. LXXIII. **Janua linguarum** reserata aurea. Zlatá brána jazykův otevřená aneb planiště všech řečí a umění. Od Jana Amosa Komenského. Nové vydání. Cena 1 zl.

Bibliotéka operních a operetních textův. Sv. 5. **Prodaná nevěsta.** Komická zpěvohra ve 3 jednáních. Slova od K. Sabiny. Hudba od B. Smetany. Třetí vydání. S obsahom a s úvodom od O. H. Cena 20 kr.

Zpěvník pro školní mládež. Svazek I. Oddíl II. Pro školy dívčí. Sestavili Jos. Druhorad a Fr. A. Zeman. Cena 20 kr.

Životopisný nástin **Floriana Findejsa,** někdejšího učitele měšť. škol Poličských. Podává Ant. K. Viták. S podobiznou. Cena 30 kr.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol" vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniého každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. augusta 1880. **Číslo 8.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

X.

Padaly Krakovany vždy hlbej a hlbej. Abraham Diamant nebol jediným úžerníkom, k nemu sa hodne pripojil Izak Karpeles a Jonas Grünbaum. S úpadkom hmotným išla ruka v ruke mravná zkaza, a jakoby tá bieda bola posmelujúcim momentom k rozpustilosti, množily sa krčmy, nočné hulákanie, pračky a nezdoby boly na deňnom poriadku. Zle ošatení, skoro večne podnapití pandúri mali skoro deňne prácu. Väzenia nebolo nikdy prázdne, v kriminálnom protokole slúžnovskej pisárne zaznačené boly mená niekdy statočných a majetných hospodárov. Učitelia treli biedu, lebo sa jim ani ten ináč chatrný plat nedostával. Biedne Krakovany boly na mizine. Ľudevit Branský to všetko videl, a srdce ho bolelo. On, muž diela, díval sa bezčinne na zkazu.

„Niet vo mne tej sily,“ dumal, „o ktorej snívala moja pýcha. Myslím na seba, moje vlastné záležitosti pohlcujú celú moju bytnosť. Jak nehodný som služobník. Kdeže je tá žiara citov, ktorá lučezarne svietila v prsiach mojích! Žiara potuchla! Kdeže je ten živý oheň, ktorý rozpaľoval hruď moju. Vyhasol. Do nízkych sebeckých prúdov vtrhla ma náruživosť! A či je tá náruživosť prečinom. Veď i ona je svätým svetlom a nadšenia plameňom horúcim. Život je pustina bez chvíl nadšenia. Či je to nie všetko jedno, zkadiaľ sa nadšenie to prúdi a jakým smerom z pŕs vyviera? Činnosť je omamujúci huk, ktorý zahlušuje ten vyšší, velebnejší život duše. Žijem. Cítim, jako skrsajú vo mne nové životné sily, oni vrú klokočami, šumia harmonicky, snivo, unylo. Nemožno mi prerušiť túto sladkú nehu vnútorného života, klopotom nádenníckej práce. Mňa osud nevybral zpomedzi tisícich za pravého faktora života nášho. Vychytím sa, učím, chodím, namáham sa do vyčerpania všetkých síl — a potom klesám v dumu bezplodnú, unavený na duši a tele. Či niet u nás žiadnej organickej spôsobnosti riasť a velatiť sa z vnútra na vonok? Všetko musíme prijímať iba darom, náhodou, a nutnosťou? Či lebky slovenských ľudí sú ináč utvorené jako lebky iných, či krev naša má iné chemické prvky jako krev druhých národov? Tuším, tuším! Jaká túžba činu, ostrá energia zachvátila mi hlavu — a teraz zas cítim protiveň, nudu a opovrhujem zemou, obkolesený oblakami fantásie a vystretý na mäkký vankúš dúm sladkých snov.“

Branský bol zunovaný až k mdlobe. Robil si výčitky nad vyznaním, ktoré sa mu tak vyklzlo pod lipou. O pravom smýšľaní Anny nebol na čistom. Ona mu bola opravdovou hádkou s jej nestálym, nervósnym bytom. „Ba či je moja láska pravá, naozajstná a nesmie-

šaná s pocitami, ktoré nemajú nič spoločného s láskou?" pýtal sa sám seba, a ovesil smutne hlavu. Lampu zahasol, šalokatre spustil, aby sa nachádzal v čím väčšej tme. Vo tme cítil sa byť jaksi osvobodený od ťarchy tela, predvolal dušu a svedomie pred súdnu stolicu rozumu, a poneváč oči nič nevidely, domnieval sa, že bude súd nestranný, bezprostredný a spravodlivý.

Ale ten rozum nechcel súdiť. V hlave rozkladala sa taká tma, jako v izbe. Myšlienky behaly v nesriadenom roji, a nemohly sa sosústredniť na jeden predmet. Branský cítil hlodanie nikdy nepocítenej muky.

Včasne ráno, ešte bolo slnko za obzorom, počul v polosne cvendžanie ostrôh a strmý krok. Prešiel rukou tvár a zodvihol sa v posteli. Žulinský bez klopania otvoril ticho dvere a vnišiel.

„Čakám vás, pane Branský, všetko v poriadku. Pán Ľubomirský odišiel vrchom do Dubiny."

Ľubomirský, poľský šľachtic, bol druhý sekundant Ľudovítov. Bola to živá, fantastická chlapina, s príjemnými elegantnými mravy, ktoré darmo napodobňujú brandeburskí junkeri. Vypadá jim to tak, jako keby chcel vôl napodobniť koketný chod jeleňa. Ľubomirský súčastnil sa v poľskom povstaní, upadol do zajatia, a bol na svobodu pustený s tým doložením, že sa viac nevráti do Ruska. Jeho majetky mu aboloval štát a síce veľmi bohate, čo pripisovali vysokej protekcii. Neposeda, tuhý kartár, náklonný k dobrodružnému životu, bol nič menej dokonalým kavalírom, otvoreným čestným druhom a veľkým poklonníkom ženského sveta. Radi ho videli v kruhoch spoločenských, bár často sarkasmom drážil hlavných zástupcov vonkovských spoločností. Jeho polotemná minulosť, živý ľahký rozhovor, elastické obraty, výtečnosť vo všetkých temer kavalirských cnosťach, to všetko oprávňovalo ho ku vtipkovaniu nad nezručnosťou a detinskosťou našich neokrúchaných firtlišov. Žulinský sa oboznal s ním v Pešti, a povolal ho k sebe jako hosťa.

Branský sa rychlo obliekol — a až teraz padla mu na dušu jakási tupá úzkosť. On nevrelo prešiel párkráť po izbe a zastavil sa pred zrkadlom. Hnev sa mu zbúril v útrobách, keď zbadal, že jeho tvár je neobyčajne bľadá.

Žulinský sedel na ľahkom kočiariku a švihol netrpelivo bičom. Branský sadol vedľa neho, sluha vyskočil na voz a sedel na panskom sedlisku drevene, rovno, jakoby bol ražeň zhltol. Gróf švihol do koni a voz ubieral sa rychlo smerom k Dubinej.

Medzi cestou sdelil Žulinský svojmu priateľovi do podrobna ustanovené podmienky súboja. Ustanoveno strielať sa s napredovaním, tak že po danom znaku môhol každý strielať kedy sa mu páči.

„Radím vám vyčkať jeho ranu," hovoril gróf Branskému. Nervy sú tichšie. Ľúto by mi bolo, aby ten ľahtikár lacno odišiel dnes z Dubiny! Ktožeby môhol počúvať jeho chvastúňstva po dajakom šťastnom východe.

Branský mlčal. Jeho krev bola rozbúrená hnevom, že sa nachádzal v položení práve tak smiešnom, jako nebezpečnom. Ustrnul nad vážnosťou, s jakou ponímal vec jeho pán a priateľ Žulinský, a zlosť sa mu búrila v útrobách nad povedomím, že čo robí, nerobí z vlastného pudu a presvedčenia, ale že je hračkou v rukách iných. Vojak ide smelo do boja a hľadí v okamihoch oduševnenia chladnokrevno do hrtana smrti, ale nerád človek váži životom pre hračku, a za hračku považoval všetko toto duellantstvo Branský.

Ráno bolo utešené. Hojná rosa padla z neba, a osviežila za dážďom upiace rastlinstvo. Prvé blesky slnka osvietily horu bájočným svetlom, štíhle stlpy bukových pňov odrážaly sa nápadne od temného úzadia, kam ešte nemohly vniknúť slnečné lúče. Chladný dych vial z kríkov a vôňa vystupovala z hôrskych kvetov, už navštevovaných včelmi. Belasé zvonky na dlhých stopkách kývali hlávkami v slabom vetierku. Piesková cesta, pokropená hojnou rosou bola celkom temnošedá, až kolesá grófskeho povozu zanechávaly bielu stopu za sebou, suchý piesok na povrch vytláčajúc. Kone frkali a veselo máchali chvostami.

„Sme prví," preriekol gróf dôjduc na tak zvanú „tureckú tablu," miesto to uhovorené s Kaprossym a Parákom k dnešnému dostaveníčku. Oba mužovia soskočili z voza, Žulinský vytiahol z vozovej truhly malú, krásne

pracovanú koženú skrynku, a velel sluhovi s vozom nižej. „Tam pod veľkým bukom pri studničke čakaj“, pohodil gróf svojmu sluhovi. Sluha obrátil voz a ospalým hlasom pokrikoval na kone. Medzi bučinou ztratil sa voz, a mužovia ostali sami. Žulinský sadol si nevrle na zoťatý klát.

„Nepekní páni nechajú čakať,“ mrmlal pod fúz.

„Ba i Ľubomirský kdesi mešká,“ pridal Branský, „a vravíte, že šiel napred.“

„O toho niet starosti! Len aby nevystala hlavná osoba! Neverím, žeby sa Masloň postaviť vedel pred odpor pištole. Znám pohľad tento zo zvláštnej zkúšenosti, aj to viem, že to tak roztrasené čuvy, jaké má Masloň, sotva vydržia.“

„Besnota nahradzuje zmužilosť,“ povedal Ľudovít! Cítil jakúsi nevrlosť, že mu skoro milá bola pochybnosť grófova. Avšak skoro sa našiel. Nezadlho ozval sa rachot voza. Za chvíľu prišiel Masloň so svojími sekundantmi. Bol bľädý, jeho oči behaly neisto po prítomných. Lenivým krokom pritiahol sa aj Ľubomirský. Neďaleko v húštine mal koníka priviazaného, a tak sa zdá, že sa nudilo krásne to zviera, lebo časom ozval sa jeho rehot ranným vozduchom.

„Teda k práci, pánovia,“ hovoril Žulinský, vstal a podal ruku Kaprossymu a Parákovi.

„Sme k službam,“ pohodil Kaprossy.

„Ano, k službám“, opakoval Parák.

Po obyčajných prípravách postavili sa oba protivníci na vymeranú diaľku jeden od druhého. Na zatlapkanie počať sa mal boj.

Do srdca Branského vlietol razom vztek, jeho oči blýskaly ukrutnosťou. „Jako sa rozlútil,“ pomyslel Žulinský, „a indy jaký krotký a ústupný je tento človek! Kdeže sa podela jeho mäkkosť?“

„Všetko v poriadku?“ pýtal sa na hlas. Sekundanti sa vzdialili na bok, Kaprossy hodne ďaleko v ľavo a Parák ešte za neho. Ľubomirský stál neďaleko Branského. Tento sa posmešne usmial.

„Pane Ľubomirský, vy veľmi dôverujete istej ruke môjho protivníka, mohli by ste sa sklamať!“ Sotva to vyriekol, ozval sa z ľava tlesk rúk.

Pištole sa zdvihly.

„Zvláštny to pohľad do temnej rúry pištole! Práve na čelo hľadí mi nebezpečný otvor. A nad pištolou to pychlavé oko! Nech striela kalika,“ dumal Branský a istým pevným krokom napredoval. Zarachotil výstrel. Masloňova ruka s dymiacou sa pištolou spustila sa dole.

„Hej to krásna vec,“ zazvonil príjemný hlas Ľubomirského. „Okolo ucha švihla mi guľa.“

Masloň zbľadol ešte viac. Celým telom triasla mu zimnica, že mu zuby hrkotaly, tak že jích stisol s napružením všetkých síl.

Branského ozbrojená ruka klesla, len aby sa zas pomaly pozdvihovať mohla. Úplné ticho nastalo, každý tajil v sebe dych, ba aj tie stromy prestaly šumeť svojím bitím. Protivníci boli už na samých barierach, tak že zdalo sa byť púhou nemožnosťou, aby Masloňa minula guľa. A predsa práve v túto minutu pocítil tak vrelú lásku k životu jako nikdy, lásku k životu na pokraji temného hrobu.

V tom ozval sa výkrik z blízkeho kra. Baronka Perlingová vyrútila sa z húštiny a jako vetor hodila sa k Masloňovi, a postaviac sa pred neho, zavolala traslavým hlasom: „strielajte pane, strielajte do ženskej.“

Branský odhodil pištol. Sekundanti sa shrkli na jednu hrbu, v nedorozumení povstal živý hovor.

„Predlžujem zmenku,“ zavolal Branský svojím sonórnym hlasom.

Ľubomirský pustil sa do krčovitého smiechu. „Veď je toto mytologická historia,“ zavolal, sotva dychu popadajúc, „ani Venus nepripela tak výdatne svojmu Aeneasovi jako táto — matrona svojmu — klientovi.

„Pokračovanie nasleduje,“ hovoril gróf Kaprossymu, „jako vidím, žiadna stránka nenie vinná na nemilom tomto intermezze!“

Masloň sa začerveňal. Podal baronke rameno a viedol ju preč z podivného bojišťa.

Už bolo slnko hodne nad obzorom, keď sa spoločnosť rozišla.

„Ani len poriadne raňajky nevyzerajú z tejto „komedie,“ riekol Kaprossy Parákovi, ťažko sa pratajúc do voza.

„Vec nenie dokončená," tešil ho Parák, „Branský mu svoju guľku neodpustí."

A Branský mu ju zo srdca odpustil. On bol spokojný v najhlbšom svedomí s výsledkom tohoto zriedkavého duellu. Sám prísny Žulinský tvrdil, že teraz je rad na Masloňovi, inscenovať pokračovanie. Od jeho postupu závisí jeho česť — Branský urobil svojej povinnosti zadosť. To tešilo Ľudovíta. Svobodnými dlhými ťahy ssal do svojích pľúc hôrny vozduch.

Branský sedel s grófom vo vozíku, Ľubomirsky sprevádzal jich koňmo.

„Ja by som mal veľkú vôľu tohoto vášho hrdinu Masloňa bičíkom vyhnať zpoza baronkinej sukne, ktorá ho ukryla pred guľkou!" zlobno poznamenal Ľubomirský, ktorý vždy to najhoršie predpokladal o ľuďoch.

„Nervósne, požilé ženské sú nepochopiteľné stvory," odpovedal Žulinský, „celá scena vyhútaná bola v hlave baronky. Ona sa iste dozvedela o všetkom, a poneváč je Masloň veľmi vítaným hosťom v Prachove a —" doložil so sarkastickým úsmevom, „poneváč hrá výtečne piket — jaký teda div! Za ňou je celý veľký román, plný efektov a potrasení! Zo starého zvyku nadpriadla teda pokračovanie románu tak asi jako Dumas — „Po dvadsať rokoch."

Branský hľadel s tichou spokojnosťou pred seba a skoro by sa bol usmial nad epigrammami svojho priateľa. Ale v duši jeho počalo zrazu mrkať. Dojem odohravšieho sa výstupu mizol, a na jeho miesto zasadla žravá starosť a bôl.

(Pokračovanie nasleduje.)

Lenského sloky.*)

Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a."

XXI.

Sloky sa jeho zachovaly
Mám jich: hľa tu jích milý hlas:
„Jak rychlo zmizol v temnej diali
„Vesny, ach, mojej zlatý čas!
„Čo vraví ku mne deň budúci?
„Darmo hľadá ho zrak bleskúci,
„V hlbokej hmle tají sa on.
„Marný na sudbu žiaľby ston.
„Padnem-li, guľou porazený,
„Minie-li ona moju hruď,
„Bdenie či sen? Vše dobrý súd —
„Obom čas prísno ustálený.
„Blahoslovený strastí deň,
„Blahoslavený i tmy sen!

XXII.

„Blysne za rána lúč dennice
„I rozihrá sa jasný deň,
„A ja, môže byť, ja v hrobnice
„Spustím sa v temnotajnú sieň,
„A pamäť mladého poeta
„Zhltne tok lenivého Letha.
„Svet mňa zabudne; ale ty,
„Prídeš-li, deva krásoty,
„Slzy preliať nad včasnou urnou
„A dumať: on mňa miloval,
„On mne jedinej venoval
„Zoru života s túhou búrnou!..
„Srdečná družko, anjel môj,
„Prídi, prídi: ja manžel tvoj!.."

Apostrofa na mladosť.

Zo šiestej hlavy Puškinovho „Evgenij Oniegin-a."

XLV.

Poludnie prišlo nenadále
Mizne už sila neverná.
Už teda letíš v šedé diale
Ty mladosť moja veterná?
Vďaka ti za dni roztúženia
Za smútok, bôle i mučenia
Za šum, za búre, za hody
Za sladké dary svobody,
Za všetko vďaka! Tvoje krásy
V búrlivých dňoch i tíšine
V samoty dumnej hlbine
Tak hojne v lono sypala si!
Dosť! Jasnou dušou novú púť
Nastúpim. Treba oddýchnuť.

*) Večer pred súbojom písal riadky tieto Lenský, rozochvený láskou ku svojej neveste Olge Larinej, ktorá bola príčinou súboju.

XLVI.

Dobre sa majte tiché siene
Kde tiekol žitia môjho deň.
Raz nuda a raz roztúženie
Pútalo duše dumný sen.
Lež ty, mladé oduševnenie
Rozhúpaj dušu v rozochvenie.

Driemotu srdca obživuj,
Často v kútik môj zaletuj
Nedaj ostydnúť pevca duši
Nedaj jej zdiveť osireť,
A tak konečne zkameneť
V svete čo city mrtvo kruší
U prostred pyšných chudákov
I bleskúcich sa hlupákov!

Vajanský.

Nepokojný odpočinok.

(Dokončenie.)

V.

Slečna Kamila ešte i teraz verná svojmu predsevzatiu, za každú cenu pripraviť svojmu snúbencovi prekvapenie, písala mu, kedy odíde od tetky a kedy príde domov, ale o tom, kto ju sprevodí, nezmienila sa ani slovíčkom. Ba ani nezpomenula v listoch často Emilovi písaných, žeby poznala bola jeho ujca. Čo Emilovi veľmi nápadné bolo.

Veď on dobre poznal ujca svojho po jeho dobrote a keď i tento mlčal, i Kamila nezmieňovala sa o ňom, myslel, že sa asnaď Černý na neho rozhneval pre to, že mu oznámil svoje zasnúbenie. Veď jeho ujec bol starým mládencom, a ako ho on poznal, nie veľkým ctiteľom a obdivovateľom bieleho pohlavia, ktorému, kde len môhol a slušnosť to dopúšťala starostlive vyhýbal. „Dozajista, myslel si, zasnúbenie moje držať bude za prenáhlený krok ľahkomyselnosti, a preto zanevrel na mňa, nepíše mi, ani nenavštívil mladuchu moju, bo ju nechce ani len poznať. — Ale nech len budeme svoji, potom ho navštívime, a keď i na mňa hnevá sa, Kamilka ho dozajista smieri a udobrí. Starý mládenec prichodí mi, ako z určenej koľajnice života vyvrhnutý vozeň. Sám sebe je prekážkou. Závidí šťastie jiným, ktorého sa jemu nedostalo za podiel. No, ja v tomto ohľade príklad ujcov nasledovať ani nechcem, ale ani nebudem.“

Takéto samomluvy viedol Emil Reiger po obdržaní listu vyvolenej srdca svojho. Pravda neznal, že ona verná svojmu rázu svevoľne poskytuje pohnútky k takým neradostným úvahám. A keby i bola znala, že jej mlčenie stáva sa príčinou omrzlosti a nevôle jeho, veľmi pochybujem, žeby to bola chcela napraviť. Jej jednalo sa o milé prekvapenie, a to vynahradí mnohonásobne okamžitú nevôlu.

Slečna Kamila i s ujkom Černým rozlúčiac sa s dobrou, milou tetuškou, odišli. Pani Kvetnická preliala mnoho sĺz; veď už bola až priveľmi navykla na Kamilu. A keď na železničnom nádraží rozlúčila sa s nimi, nepohla sa z miesta, kým len videla utekajúci vlak, a z jednoho vozňa máchanie bielym ručníkom. Vlak zmiznul, pani Kvetnická vzdychla i obrátila sa k odchodu:

„Boh zná, či ju ešte kedy uvidím!“ boly jediné slová, ktoré vyriekla, a v ních vyslovený bol celý žiaľ a túžba jej duše.

Nemám úmyslu do podrobna opisovať cestu slečny Kamily s pánom Černým krásnymi krajami podtatranskými. Na rýchlovlaku letí sa spešne, a človek až zadiví sa, keď tak rýchlo a skoro dôjde na miesto určenia. Niekoľko hodín, a priestor mnohých, mnohých míľ, či čo teraz už kilometrov prejdetý je, akoby vo sne. A v milej, príjemnej společnosti ešte rýchlejšie ubiehajú chvíle.

Nie div potom, že naši cestovatelia až sami zadivili sa, keď zrazu konduktor ohlasoval predposlednú stanicu. Vlak zastal, slečna Kamila vyzre oblokom vozňa:

„Emil!“ volá, a k vozni priskočil mladý junák. Šiel jej v ústrety, a ak potešil sa, že sa mu prihlásila.

„Kamila!“ a vrelé stisnutie ruky javilo vzájomné city radosti. — Emil vnišiel do vozňa, aby s Kamilou cestoval ešte do najbližšej stanice. Vrelé objatie, vrelý bozk milujúcich sa nasledoval. Až potom poobzeral sa Emil, kto ešte sedí vo vozni, ktorý doviezol mladuchu jeho.

„Ujko môj! drahý ujec!“ a vrhnul sa Černému na prsá, „i ty si tu? — aké neočakávané šťastie! aká roztomilá náhoda. Dovoľ mi, drahý ujko, aby som ti predstavil svoju verenicu.“

„Znám ju —!“

„Hahaha!“ smiala sa tlieskajúc rukama Kamila. „On myslí, že sa neznáme, a cestujeme spolu od koľkých čias!“

„A ty sa nehneváš na mňa drahý ujčok?“

„Mal bych veru dosť príčin hnevať sa. Či vieš, že —“

„Pst! ujko!“ pohrozila Kamila prstom, ujec onemel.

„Nuž ale akože je to, že ja ničoho neviem o tom, že sa poznáte?“

„To je moje dielo. Mlčala som o tom.“

„Nuž a prečo?“

„Aby som sa tešiť mohla z tvojho prekvapenia. A dobre sa mi vydarilo!“ tľapkajúc rukami vraví Kamilka.

„Tedy tak!“ a poznali ste sa už v Š.?“ opytuje sa Emil.

„Skôr, nežli som zvedel, že je tvojou mladuchou. Bývali sme spolu, v jednom dome, pod jednou strechou, a pri jednom stole sme sedávali. — A keby si ty nebol — neviem neviem —!“

„Ba vieš, ujko drahý,“ hovorí Kamila, „len nechceš hovoriť. Oh, veď ja Emilovi nezatajím, ako si mi dvoril —“

„Dobre bude, keď mu to ty všetko vyrozprávaš,“ slovil Černý, „ty mu to lepšie rozpovieš, aby znal, ak nebezpečného soka mal vo mne. Okuzlila ma táto kuzelnica; ale maj si ju, ďakujem Bohu, že si ma predišiel, lebo veru neviem, čo bych si bol počal s touto samopašnicou!“

„Tak tedy?“ prerečie Emil. „Tomu sa teším, lebo vidím, že si Kamila i bezo mňa získala tvoju lásku otcovskú, a pojistila blahosklonnosť. To je dobrý znak pre našu budúcnosť. Tedy to nie je náhoda, čo vás do jednoho vozňa doviedla?“

„Náhoda a náhoda! čo my máme s náhodámi?“ vetí Kamila. „Ujko nechcel ma samú pustiť na tak ďalekú cestu, a keď nebolo jiného východu, konečne odhodlal sa sám, že ma odprevadí. To je tá náhoda. A ja som mu veľmi povďačná za jeho sprievod.“

„Oh i ja ti úprimne ďakujem, dobrý ujko!“

„Len prosím vás neprehánajte! akoby som ja už ani cestovať nesmel. Chcel som si obzreť tieto nepoznaté kraje, chcel som i teba videť, a zavdala sa mi dobrá príležitosť, tedy — čo chcete? len nebudete mi to pripisovať za zásluhu, čo ňou nie je?“

„Aj aj aj! ako ty to pekne znáš vykrúcať, ujko!“ sloví Kamila, „naostatok ešte i to tvrdiť budeš, že som ti ja bola len prekážkou na tejto ceste? — no a to čoby si i riekol, neuverím. To tajiť len nebudeš, že ma máš rád —“

„Ani mi nenapadne!“

„Máš ma rád?“ dotiera Kamila.

„To nie, ale tajiť, že ťa milujem —“

„No veď to, a keď ma rád máš, tedy si mne k vôli obetoval svoju pohodlnosť, a kde je o obeti reč, tam je i zásluha. Či je nie tak, Emil?“

„Ako hovoríš, ty anjel môj! ach, bude že mať mama radosť, keď dozvie sa, že si pod opaterou tak spoľahlivého sprievodcu cestovala. Veľmi sa obávala o teba. Nemala pokoja!“

Zvonec železničný zacengal, stroj zakrochkal, vlak zastal. Boly na stanici, kde jich čakal Emilom zaopatrený povoz.

Na povoze nedalo sa pokračovať v rozhovore, každý mal dosť práce so sebou, aby chránil sa pred prachom, pokrývajúcim husto a vysoko kraj, ktorým viedla cesta. Slnko svietilo síce, ale jeho lúče len s veľkým namáhaním preniknúť mohly husté kotúče, ba radšej oblaky prachové, aj to zväčša len vtedy, keď vetrík zavial dolinou a z nej odniesol prse morný a vzduch otravujúci dusný prach. Málo prospel Kamilke jej závoj, drobulinký piesok predral sa i cez ten, a nie len háby a obleky, ale i tváre cestujúcich pokryté boly hrubou sivou massou, tak že vyzerali, akoby na tvárach mali čudné zverstvo neznámych krajov predstavujúce náličnice.

Darmo je, v tomto ohľade, čo sa totižto týka bohatosti prachu po hradských cestách, sotvy ktorá krajina vyrovná sa našej vlasti.

Keď i cesty sú prevažne zlé a často neschodné, za to vyznačujú sa v čas sucha a letných pálčivostí toľkým prachom, ako v čas mokra a dážďov blatom a prieľubami.

A pravda je i to, že cestovanie po takýchto cestách nepatrí do radu príjemností vezdejšieho života. A naši cestovatelia, keď i mlčali, bo pre dusenie a tlačenie sa prachu do úst, hrdla, plúc, ani hovoriť sa neopovážili, — ale v duši svojej oslavovali okamžik, keď kočiar zastanúl pred malým domom v obci R . . . Ešte nestačili z voza poschodiť, a z nútra prišla jim v ústrety, takto na prvý pohľad mladá, rezká, čo i trochu ako sa hovorí v dobrom tele, pani. Bystrým okom hodila po prišlých.

„Ach pre pána Boha, ako že to vyzeráte? —“ hovorí ku príchodzím. Kamilka bežala, aby objala matku svoju, ale nepodarilo sa jej to; kto si ju pretiekol:

„Hermína!“ a Černý objal prekvapenú peknú paniu.

„Kto to? čo to?“ opytuje sa táto: „pre Boha, veď je to Černý!“

„Ano on! — ach a vy sa znáte?“ hovorí Kamila. „Mama, nuž mňa ani neuvítaš? —“

Ale mama nepočúvala, lež vnišla s Černým do domu. Slečna Kamilka s Emilom nasledovali.

„Teraz už rozumiem,“ idúcky hovorila Kamilka k Emilovi, „čo znamenal jeho vykrik, keď ma prvý raz videl. I vtedy meno „Hermína“ ozvalo sa z úst jeho; i vtedy vrúcne podával mi ruku, mysliac na „Hermínu,“ ktorú až tu našiel.“

„Ja som počul od mojej mamky,“ slovil Emil, „že ujec v mladosti nešťastne miloval, a tá nešťastná láska bola príčinou, že ostal starým mládencom. Ale, žeby tvoja mama bola jeho vyvolenou, to sa mi ani nesnívalo. Počkaj že, čo z toho este vykvitne!“ —

Vnišli do chyže.

„Kam ste ma to doviedli, bezbožné deti?“ obrátil sa Černý k prišlym, čo medzitým pani Hermína vítala a objímala dcéru svoju, a to s takou vrelosťou a zápalom, ako to jináče nebývalo jej obyčajom. Možno, že jedna čiastka tej vrúcnosti patrila na účet neočakávaného hosťa. Aspoň Kamilka zo žiare očú maminých na prvý pohľad vyčítala, že s ňou stala sa nejaká zmena. Jej modré oko neplapolalo bez príčiny; a tú žiar nezapríčinil len šťastný návrat dcéri, ale i niečo milšieho ešte i nad to.

Černý odišiel s Reigerom do tohoto bytu, kde sa uhospodil, lebo na všeobecnú žiadosť, odhodlal sa pobaviť sa tam asi za týždeň, najviac za štrnásť dní. Ale i tieto minuly, a on ešte nepomyslel na odchod. Mal k tomu zvláštne príčiny.

S Emilom i bez neho každý deň navštevoval mladú vdovu a jej dcéru. A milé mu bolo, keď sestrenec jeho vedúc vážne rozhovory so svojou mladuchou, o budúcom ustrojení domácnosti, neprekážal mu v zábavách s pani Hermínou. Zábavy tieto zväčša záležaly v zpomínaní dávnych, zašlých časov mladistvej lásky; točily sa zväčša kolo tohto predmetu. A keď on i mlčal v dobách utrpenia zo svojej strany, nemlčala ona, ale vyznávala seba byť vinou, že zkazené bolo jich šťastie.

„Odpusť, priateľ môj! ale slabosť moja zavinila všetko. Slabosť to bola, že som sa neopovážila prezradiť otcovi a mamke, že srdce moje nenie svobodné, keď ma nútili ísť za jiného, ktorého som nemilovala.“

„Nuž ale akože je to, veď si sa ty vydala, ako som počúl, za Senického a teraz nosíš meno Búshegyi!“ opýtal sa jej Černý.

„Je to celá historia môjho utrpenia. Ťažko som trestaná bola za svoju slabosť. V srdci horúca láska k jinému, musela som žiť s mužom, ktorého nielen nemilovala som, ale priebehom času nenávidela. Z krotkého baránka, za jakého ho držali moji rodičia, stal sa ten najneporiadnejší človek. Nežiadaj, abych ti do podrobna vyprávať musela jeho výčiny. Viac razí bol už na tom, že ho zbavia úradu pre výstupný život, lebo k ničomu nebol. Aby sa udržať mohol, zmenil si meno, úfajúc, že tým nadobudne si zásluhy, mnohoplatné v očiach svojich predstavených. Konečne smrť oslobodila ma od neho.“

Černý na to poznamenal: „Nevyzpytateľné sú cesty Božie, cez oheň ťažkých zkúšiek prichodíme i my do prístavu svojho šťastia!“

„My?“ krúťac hlavou odvetila ona, „moje šťastie pohrobila som si sama. Nezaslúžim,

abych sa ho viac účastnou stala. Tá slabosť moja, ktorá podkopala základy vzájomného blaženstva nášho, bolaby večným stínom medzi nami. A minulé lętá nevráťa sa viac. Slabosť z mojej strany by bola, keby som sa dala omámiť citami srdca, keď rozum a rozvaha vývodiť má a jedine vývodiť musí!“ a prúd horkých slz lial sa jej ubľádlými lícami.

Zamráčilo sa čelo Černého, ale pevná vôla rozohnala mraky.

„Nie tak, drahá! myslíš-li, že si niečo zavinila, či nebolo už dosť trestu? a teraz z novu chceš obnoviť vinu? a ňou trestať i seba i mňa? Nikto nemá moci protiviť sa cestám Božím. A ja pevne verím, že tá ruka, ktorá nás po toľkých rokoch zblížila, je ukazovateľom tej jednej pravej cesty, ktorou daľej stúpať máme. Čo minulo, minulo. Závoj zapomenntia zahalí to. Ale jasná budúcnosť zjavuje sa nám. My prináležíme si vzájomne. — Nezdráhaj sa milá; so žiaľom pochováme ztratené doby, aby sme tým šťastnejšie boly v budúcnosti!“

Pani Hermína nedúverive pokrútila síce hlavou, ale Černý na to nepodbal, lež obejmúc ztratenú a opät nájdetú milenku srdca svojho, obnovil starý sväzok.

Príchod Emila s Kamilkou pretrhnul ďalšie výlevy.

„Mama!“ pozrúc na matku a Černého, zvolala Kamila: „smiem ti blahoželať?“ a padla jej okolo hrdla.

Pani Hermína nemohla hovoriť, ale slzy jej očú svedčily o radostnom nadšení.

„Smiete!“ odvetil miesto nej Černý, „práve sme sa dorozumeli!“

Pani Kvetnická veľmi divila sa, že sa ani Černý nevracia, ani že nedostáva od sestry žiadnej zprávy. Ona jej už dvaráz písala, keď posielala príspevky zo svojej strany ku vystrojeniu Kamily. Čo to má byť? čo to má znamenať? tieto otázky neprestajne križovaly jej hlavou. Či všetci pomreli? čo sa jim stalo? A pán Černý, čo tam tak dlho robí? čo chvíľa budú dva mesiace, čo odišiel s Kamilkou. A od tedy, ako by boli všetci zmizli, ani slychu ani chýru o nich.

A my veru uznať musíme že pani Kvetnická mala dosť príčiny byť nespokojnou, ba mrzeť sa. Napla svoje sily, aby zavďačila sa Kamile, a za to, ani jej len nedali chýru o sebe. Už chcela použiť telegraf, aby dozvedela sa o jich mlčaní. Ale — nešťastie — nevedela s ním zaobchodiť, a jinému nebola by sa za celý svet sdúverila s tým, čo neprestajne ju nepokojí.

Ona síce dala si záležať na tom, aby Černého kvety v zahrade v dobrom stave udržala. Ale na všetko nepostačila. A tie kvietky opúšťaly hlavičky, akoby želely za opatrovníkom svojím.

Jedno ráno konečne zavítal listonoš do jej domu, a odovzdal jej a to hneď dva listy.

V jednom ďakuje jej Kamila vrelými slovámi za všetky dobrodenia, ktoré jej drahá tetuška, tak vtedy, keď sa u nej bavila, ako i potom v nekonečnej laskavosti preukázala. A spolu jej oznámila, že už od týdňa je manželkou Emilovou. A prosila ju za odpustenie za svoje dosavádne mlčanie, ale že pre mnohosť práce a prípravy nemohla skorej písať. Teraz, keď jej drahý Emil, idúc po povinnosti svojej, necháva ju doma, má viac času, je o samote, a tak hneď a hneď bere pero do ruky a píše jej. Je to obyčajný spôsob výhovoriek, ako to menovite spanilé čitateľky dobre znať ráčite. O Černom v celom liste ani spomienky. To pani Kvetnickú znovu nepokojilo. Ak je tam, musela by ho len zpomenúť, myslela si: ak odišiel, i to by mi pripomenúť mala. Alebo hádam odišiel hneď, ako ta prišiel, a Boh zná, čo sa s ním stalo?

Otvorila i druhý list, a pozrúc na podpis, vyjasnila sa jej tvár. To bol list Černého, ten jej medzi jinším písal;

„Jestli nie skôr, tak jiste budúceho týdna vrátim sa. Ale nie sám. Preto ponížene prosím o to postarať sa, aby hospoda moja bola tak ustrojená, že by som do nej milého a vzácneho nám obom hosťa uviesť mohol. Znám, že tá prázdnota, zapríčinená odchodom Kamilkiným, ktorá mimochodom buď rečeno, cíti sa byť v nebi blaženosti pri boku svojho vyvoleného — ale nie viac praktikanta —; znám reku, že tá jej odchodom zapríčinená prázdnota zlý dojem i na Vás milostivá pani urobila. I mne by teskno bolo bez nej. Postaral som sa o náhradu, a tak naša domáca

spoločnosť neutrpí vonkoncom žiadnej ujmy. Budeme zase v rodinnom kole žiť spolu, ako v časiech Kamilkiných. — Som presvedčený, že i Vy so mnou súhlasiť budete."

Pani Kvetnická krúti hlavou, obracia list, číta z novu, a zas krúti hlavou, až konečne sloví:

„No nech tomu kto chce rozumie. Ja nie som v stave vysvetliť si a rozlúštiť tieto hádky jeho. Dakoho dovedie. Ale koho? o tom mlčí. — Aha!" pozrúc ešte do listu pokračuje, „ešte i tu niečo jesto, a to je ženská ruka, veď je to písmo Hermíny. Čo že tá píše? či mi vysvetlí pohádku?"

„Drahá sestra! som šťastná, a v cite svojho šťastia objímam ťa vrele v duši, až kým ťa o nedlho budem môcť pritisnúť na svoje blaženstvom prekypujúce srdce! Tvoja Hermína!"

„Ach tak!" zasvitlo pani Kvetnickej, „tedy Hermína bude ten milý hosť! Tu to máme: „stará láska nehrdzavie!"

Mladen.

Pustovník.

Tam popod háj vedie cestička skalnatá,
Pri nej Pacientia socha stojí svatá,
Vôkol spieva vtáča na kosodrevine —
Čo komu súdené, to ho ver neminie.
A tou cestou ide ach smutná postava,
Šuhaj ošarpaný, biedne postonáva.
Z tvári mu dobrota svieti lež aj psota,
Otca mater nemá nešťastná sirota,
Tlčie sa po svete — lež statočná práca,
Jak to často býva, zle sa mu odpláca.
Šťastie ten svetlonos za blázna ho vodí,
Za ním sa potkýňa — padá a to bolí! —
Už zastal ten šuhaj — dialísť sily nemá,
Tam, kde socha stojí svatá, tichá, nemá,
A dlho sa dlho na sochu prizerá, —
Jako ona čaká z rána do večera, —
A počúva vtáča, jako ono spieva...
Zrak sa rozželením bystrý mu zatmieva!
„Pravdu máte, rečie a trpko sa smeje,
Ten svet je nehodný nie jednej nádeje!
A darmo za šťastím človek prácou zajde,
Ak ho ono má najsť, i bez nej ho najde.
Na jedno vychodí pracovať a či nie,
Kto má hladom zhynúť, to ho ver neminie!
Čakať musím šťastie, len tak bez nádeje,
Ak mi je súdené však sa mi usmeje!
Čakať budem čakať, jako táto socha,
Čo z trpelivosti nevynde ni trocha. —
Unoba nebude, veď mí vtáča spieva,
Óh, ten spev zaníma čo dušu vylieva.
Od hladu nezhynem. ľudia mi chlieb dajú,
Ak že mám to šťastie, že mi ho dať majú.
A tamto hľa sa zas vodička pramení,
Musí, — veď jej stok je just pre mňa stvorený!"
Trochu v bok od cesty malá je jaskyňa,
To je šuhajova chyža i kuchyňa;
Ztade sa on v nebo, jak tá socha díva,
Pokojne, keď je čas, keď sa hrom ozýva;
Ztade on načúva, keď vtáča zaspieva,
To jedno ho teší,.. dušu mu vylieva;
Tam on šťastie svoje čaká trpelive,
Nevzdychá žalostne a nerepce dive...
Cestou ľudia chodia, pri ňom postávajú,
Opýtajú sa ho, čo robíš šuhaju,
Že tak dumno hľadíš i na to i na to,
Že tak nemo stojíš, jako socha táto?!
Šuhaj odpovedá pokojne a snive
Svoje šťastie čakám, čakám trpelive!
Čo Ty, rečú ľudia, čakáš tuná šťastie,
Synku, veď bez práce šťastie nevyrastie?!
Ach, nechajte že ma, čo robím, dobre viem,
Šťastie, ak že má prísť, prijde hockam, i sem;
Či nemôžem tu najsť bars také poklady,
Za ktoré preskvelé nastavám si hrady,
Či nemôže ma najsť deva tu spanilá,
Čo by ma ľúbila, túžbu mi zplnila?!
Počujete vtáča na kosodrevine?
Čo komu súdené, to ho ver neminie!!
Blázon, šepcú ľudia, nechaný na seba,
Smilujme sa nad ním dajme mu kus chleba,
Chleba mu podajú, — musia, on nazdá sa,
Ani len slovičko vďaky jim nehlása.
Tak tajdu dni, týdne, mesiace i letá,
Šuhaj sa zostarel, no nešiel do sveta;
Na mieste ešte vždy čaká trpelive
Nevzdychá žalostne, a nerepce dive!
A keď sa posledné mžiky priblížily,
Srdečnou radosťou zovrely mu žily,
Vítaj šťastie moje, riekol slabý, bledý,
Predsa si ma najšlo raz už voľakedy!!
A už leží mrtvý, tíško odpočíva,
Súdené mu šťastie chvatom už požíva,
Vyhráva mu vtáča na kosodrevine,
Čo komu súdené to ho ver neminie!..!

G. Čakovský.

Slabší okamih.

Keďs všetko ztratil, čo bolo by Ťa
V sebe spokojným, šťastným robilo:
Otvoríš oči, — uzreš cieľ bytia,
O ňomž sa Ti prv ani nesnilo.
Tu poznáš, že žiť za blaho svoje,
Je cieľ povšedný, malý, a hynie,
Že Teba v slavné ideí boje
Určenie volá — jedno, chceš, či nie! — —
S nadšením pozreš k novému vzoru,
Prísne sa zkúmaš, či s' mu podobný,
Urputne zhľadíš z duše obzoru,
Každý odchylok od neho drobný.
Rozkážeš srdcu nebiť viac sebe.
Nehnutým zostať v žiale, potrebe,
Triumph chceš sláviť najväčší v svete,
Že s' sa premôhol v života kvete. —
Ztratené blaho zbľadí lesk nový,
Pred zrakom Tvojím v nič ono hynie, —
Už-už sa nazdáš, že si hotový, — —
Tu lícom slza jedna Ti zplynie!
Ty ztieraš slzu, hanbíš sa za ňu
A robíš, zhliadnul-li kto Ťa z boku,
Z pekného žiaľu veselosť planú,
Hovoriac, vàzí čos že Ti v oku. —
Ale neboj sa, že slza malá
Poníži výšku mužskej hodnoty! —
Veď to nenie žien plačlivosť stála,
Na centy ju váž a nie na lóty:
Lebo veľká je tá slza malá,
Keď mužskej sily hať Ti dubovú,
Ktorou ju hrdosť pristäviť mala,
Načať vedela pevnú a novú. —
No kým oko dážď kvaplo ten tichý,
Zatiaľ dôstojne svietilo čelo, —
A tá hať stojí, — a marné vzdychy —
Slzí prúdenie prestať muselo!
A tak nehanb Ťa tá slza mladá
Jako by si bol v nej pokorený:
Kto za veľa lká a preds' nepadá,
Ten k ťažkej práci silný — zvolený!
Taktiež nehanb sa za ten mžík oka
V čas slabšej chvíle slzou zrosený;
V ňom sa zrkadlí vernosť hlboká,
Jejž nie sú ľahké zásadné zmeny.
A hrudi takej, ktorá pomaly
Ťažko od svojho bôľu sa lúči,
Dych i na novej dráhe je stály, — —
V tej slze veniec víťazstva pučí.
Kto sa zajiste s smiechom odberá
Od ztrateného mladosti rája,
Ten sa meritkom muža nemerá,
S úmyslom boja porážku spája. —
Preto nehanb sa zá ten mžík oka,
V čas slabšej chvíle slzou zrosený,
V tej slze leží cena vysoká,
V nej slávou práce si ujistený!
A hľa, už vidím úsmev Ti v tvári
Nad úzkoprsou bázňou výmluvy,
Čujem jak rečieš bez hanby chmáry
Oklamenému tón hrdej mluvy:
„Bratre, poviem Ti pravdivú vetu,
Nie smeť tú slzu z oka mi lúdi, —
A ak chceš, tajdi, a zvestuj svetu,
Že sa tá slza od srdca prúdi!!“ —

G. Čakovský.

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva *Jozef Škultéty.*

(Pokračovanie.)

IV.

Jelšina začala meniť svoju tvárnosť. Cudzinec, ktorý ju na príklad len pred trimi roky videl, dnes by už nebol prešiel bez zadivenia jej priestranným radom od jednoho konca po druhý. Zmenu badať bolo už na tvárach ľudu. Spokojnosť a sebavedomie začaly blýskať, kde predtým zamračenosť a otupelosť sedávala. Krátky čas a predsa žiaden to div! Krčma, v ktorej oko lesk, tvár sviežosť a duša pokoj utrácajú, tak prázdna začala bývať v nedelný ako v robotný deň. Židák, ktorý na šťastie ešte nemal času k nabratiu tuku, ktorý po šťastnom svojom predchodcovi len asnaď pred štyrmi rokami bol nastúpil, keď videl, akým smerom poberá sa Jelšina, prepustil prenájom samému Krásoňovi ešte pred uplynutím doby. Žid, aby zachránil svoje výrobky, hajde — šiel, kde ľahšie, kde svoj nadobudnutý kapitálik za dobrý základ môže použiť, a Krásoň postavil do krčmy pod svojím dozorom svojho človeka.

Neušlo mu pozornosti hneď na počiatku, že v poslednej dobe pozakladané peňažné ústavy vlastne len ku zchudobneniu dopomáhajú ľudu. Nebolo mu ťažko vynájsť toho príčinu. Peniaze sa ľahko dostávaly, ľahko sa strovily a v prípade potreby, bez toho, žeby

sa to svojím spôsobom bolo splácalo, pomáhalo sa zase požičkou, až kým majetok stačil. I previedol na základe dôvery, ktorú si v obci v krátkom čase bol vyzískal, že bez jeho vedomia nemohla byť žiadna požička vyzdvihnutá. A nemal dosť ani na tom. Keď niekto na to potreboval peniaze, aby si voly mohol kúpiť, šiel s ním rovno zo sporiteľne sám na trh a previedol kúpu. A keď blížila sa lehota splácania, zavčasu upomenul ho sám a mal ho ku plateniu, lebo na základe knihy, ktorú týmto cieľom tak viedol ani sporiteľne alebo pomocnice, vedel dobre o každej požičke.

Hospodársky spolok mu zakázaly. Nemal vraj stanov. Ihneď vypracoval stanovy a predostrel jích k potvrdeniu. Ale, ako to vopred vedel, stanovám nedostalo sa potvrdenia. „Krátkozrakí!“ pomyslel si, a šiel ďalej nemýleno svojou cestou. Veď ho zakázaním spolku nemôžu odtrhnúť od ľudu. Dobre! Čo spolok shromaždovali sa na určenom mieste, složením názvu spolkového schádzali sa raz tu, raz tam. Veď mu len žiadna moc nezabráni, žeby nemôhol ísť do domu svojho suseda alebo do domu ktoréhokoľvek z obyvateľov obce. A tiež nikto nič nemôže mať proti tomu, jestli si ku takejto návšteve zvolí chvíľku, v ktorej je u jeho suseda ešte niekoľko susedov a kmotrov pohromade.

Keď zo seba čerpajúc živým slovom mienil niečo poučného rozprávať, výrečnosť rozpaľovaná v duši zakorenenou pravdou, kdekoľvek mu jednako bola pohotove. Keď však asnáď v písme uložené dobré rady chcel prečítať, kníh mal u seba voždy celú zásobu. Takto pripravený mohol apoštolovať kdekoľvek pod holým nebom, trebárs aj na roli pri poľnej práci.

A na koho rozprestrel v Jelšine svoju starosť, ten ho poslúchal, ten šiel za ním. Že prv alebo pozdejšie zlomí odpor aj farárov, Tomáša Jelšovského a notárov, ohľadom toho na základe svojích doterajších úspechov pevne bol presvedčený. Boja s nimi nebál sa ani najmenej, áno posledné časy už túžil po príležitosti, ktorá by pohnúť mala proti ním namerenú akciu.

Nemusel dlho čakať. Príležitosť sa naskytla.

Maly sa odbývať voľby seniorálneho predstavenstva. Kandidátov z jednej strany na hodnosť seniora a poddozorcu práve Jelšina dala. Rozumie sa, je to pán farár a miestny pán dozorca alebo inšpektor, Tomáš Jelšovský. Túžby toho prvého už dávno obracaly sa k obsiahnutiu tejto hodnosti; ale doterajšia duchovná hlava seniorátu bol obľúbeným a napospol váženým starčokom, ktorému väčšina cirkví pri každej novej voľbe už aj zo samej šetrnosti dávala svoje hlasy. Teraz však pre svoju starobu neprijal už kandidatúru.

Krásoň, ačkoľvek čo do národnej politiky a opravdového ľudomilstva protikandidáti nič neboli lepšími, nemohol dopustiť, žeby Jelšina za svojích domácich kandidátov hlasovala. Musel jim ukázať, kam vedie nimi sledovaný smer, musel jích presvedčiť, že na tej ceste nemôžu počítať na dôveru ľudu v žiadnom prípade.

Prišla nedeľa, v ktorú po službách božích vydržiavaná mala byť voľba. Pán farár na kazateľnici tak sladkým bol ako mäd, a pán Tomáš z prvej stolice v tých šatách usmieval sa na veriace shromaždenie, v ktorých ho len v deň stoličných reštaurácii bolo vídať.

No, jestli dá niečo Jelšovský na poveru, šaty tie nevezme viac pri žiadnej voľbe na seba. Ako poprepadúval v nich čo kandidát stoličných úradov, práve tak sa mu stalo dnes aj doma. V peknom počte dostavivší cirkevníci proti nim hlasovali temer do jednoho. A mäd na ústach pána farárových premenil sa v štiplavý jed; Jelšovský zase ztratil hlavu natoľko, že zápisnicu, ktorú pod prvými dojmami rozhodnul sa nepodpísať, opatril svojím inšpektorským podpisom jedným ťahom ruky.

Cirkevníci poodchodili. Len Krásoň zostal ešte vo školskej svetlici so svojími zahanbenými odporníkmi. Nechcel, aby jích bolo posledné slovo; hotový bol odôvodniť jim hlas cirkve.

„Teda ozaj vypovedáte boj!“ postavil sa proti nemu farár; „nič nedbáte na následky takto zapríčinených roztržiek!“

„Roztržky? O roztržkách, keď je cirkev tak jednosvorná, ako sme to videli, predsa nemôže byť reč,“ chladno, pokojne slovil Krásoň.

„Jednosvorná! Je to jednota smýšlania, keď bije, zhanobuje svojích predstavených?“

„Zhanobenie nikde nevidím, jednota smýšlania je ale jasná,“ vetil tým samým pokojom.

„A my sme čo?“ rozkrĺknul sa farár. „Nenáležíme my ku cirkvi?“

To pohlo apoštolom ľudu.

„Ovšem, k nej náležite,“ zostril výraz svojho hlasu; „ale nie ste povolaní na odpor stavät sa jednomyslnej vôli cirkve, kým sa táto jednomyselnosť v takýchto žiadúcich rozmeroch javí.“

Jelšovský uderil pästou na stôl, farár skočil a zvolal:

„Tým žiaducným rozmerom prizreme sa do očú.“

„Nech sa páči. Len odpor nemôžete a nesmiete jím stavät. Sme predsa v cirkvi samosprávnej! Toto jediné slovo osvetlí nám všetko.“

„Aha, to znamenat má, žebych na príklad ja mal byť nástrojom, nechcem bližšie označiť, akými chúťkami zobudenej jednomyselnej vôle. To nestane sa nikdy! Nie; aspoň voči vaším nesmyseľným intenciam nie! Povinnosťou môjho povolania je, bdieť nad pokojom cirkve a zamedziť v nej každú nesrovnalosť. Viac nebudem sa nečinne dívať na vaše výčiny.“

„Plnenie tej povinnosti však nesmie do kolisie prísť s dobrepochopitelnými, čistými, svatými záujmami cirkve a jej vyznavačov. Ostatne, dajme zbytočným rečiam pokoj. Ja opakujem: cirkev naša je samosprávnou.“

„To jest, že môže na príklad kňaza svojho vyhodiť z fary, kedy sa jej páči,“ štipľavým prízvukovaním namietnul farár.

„Veci tak chápat nenie mojou obyčajou. Že však obecenstvo tej cirkve nemuselo by trpeť, aby ním ustanovené osobnosti proti jeho jednomyseľnej vôli a proti jeho záujmom konaly, je vec predsa jasná. A nemuselo by trpeť,“ povýšeným hlasom doložil od spravodlivého hnevu unesený mladý muž, „žeby vo fare ním vydržiavanej jeho najdrahší poklad, jeho každým ohrožované a predsa verne zachované dedictvo, to jest jeho reč, opovrhovanou a len z potreby užívanou bola!“

„To má byť ultimatum,“ zvolal farár a odchádzal s notárom za Jelšovským, ktorý, nevediac sa k slovu dostať, v hneve svojom už pred chvílkou bol sa ztratil.

„Jestli sa páči — nech je!“ privolal Krásoň odchádzajúcemu svojmu odporcovi.

Ten s ultimatumom utekal do fary, notár zastavil sa pred školou u jednoho z občanov tam stojacích.

Krásoň vedľa ních mal prejsť. Vidiac, že vážený sedliak strhnul si klobúk pred notárom, ihneď blysla mu v hlave myšlienka, že neprejde popri ních bez slova. Keď pred chvílkou nemohol sa dopratať k notárovi, ktorý pod dišputou s farárom vedenou za radnejšie držal mlčanie a len očima strieľal po ňom, aspoň teraz chcel mu dať koľkotoľko na srozumenie.

„Priateľu, prečo neprikryjete si hlavu! Uctením iného nesmieme ponížiť samého seba. A úcta tiež viac znamená, keď od sebapovedomého človeka pochádza.“

Notár zbľadnul, obyčajný pohyb ruky jeho na čiastke tela pečlive opatrovanej stal sa opravdovým úderom, od akého by sa v menej nepríjemnom okamihu zajiste bol ušetril.

Krásoň, pozdraviac občanov, pokojne ďalej kráčal.

Na fare medzitým svojou cirkvou zahanbený kandidát seniorstva rozčuleno premeriaval dĺžku svetlice. Na stole sa už parila polievka, ale k tanierom, mimo dievčaťa Margity, nikto nesadal. Sama pani farárka nemilo, snáď najboľastnejšie bola dotknutá najnovšou udalosťou. Očakávaná hodnosť mužova aj na ňu bola by svietila svojími lúčami. Počula, jak od svojho muža tak od Jelšovského, že hlas Jelšiny pravdepodobne rozhodným bude pre ních, že tá strana dostane z jednoho hlasu pozostávajúcu väčšinu, ku ktorej prípojí sa jích cirkev. Teraz teda všetko ztratené! Keď sa už tak blízko videla k dosiahnutiu svojích dávnych túžob, zasiahnuť musela do toho ruka, ktorá priviedla všetko na zmar. Ale — beda ti!

Zrazu v celej velikosti vypukla jej nenávisť proti Krásoňovi. Zabudla na všetky ohľady, ktorými riadila svoje doterajšie chovanie naproti nemu.

„Ale tak sa dať zahanbiť, ponížiť! Vy ste dvaja boli, on sám: a predsa jeho vôľa stane sa platnou.“

Manžel neodpovedal na výčitky, sadnul si ku stolu, jiedol; ale videť bolo na ňom, že zaujatý je myšlienkami. Ani nespozoroval, že chybí niekto pri stole.

Farárka vedela, že Mariška, akúsi slabosť, bolenie hlavy zpomínala a že sa ani nestrojila obedovať, predsa poslala za ňou do včelína. Tá však neprišla.

.... Slabosť! bolenie hlavy! čo to znamená?! V blízkosti tichých včiel, jichž pokojné bzučanie v takú uspávajúcu melodiu splýva, čo to za búrne myšlienky v tvojej hlave?

V pletenej zahradnej stoličke sedí s rozpálenou tvárou; pred ňou na stolíku roztvorená knižka leží, ale nečíta, zrak jej, zrak nepokojný, plamenný, von zo včelína blúdi a akoby so sebou chcel odniesť dušu dievčiny, odniesť ta, ďaleko, vysoko, tak upiera sa k jasnej oblohe, tak domáha sa výšky. Ale marné! Bárs tá duša ako ide za krokom, bárs ho aj predstihne a zodvihne sa do svetov len jej dostupných, zase padá a vracia sa ku skutočnosti trapnej, bôľnej. Mariška prešla si rukou po čele — je horúce; dotkla sa ňadier — sú rozpálené, srdce bije prudko, akoky rozbúšiť malo tú jemnú schránku.

Dievčina, čo to znamená?... Ticho! nesiahajme hrubou rukou do svätyne citov.

Včielky harmonicky bzučia a jej sa tiež pohybujú perny. Ľahunké znenie, akoby ho tichý vánok májového večera donášal čistučkým vozduchom, povstáva jej na rozpálených ústach. Nech láska hovorí bôľom alebo slasťou, je to najkrajšie, najvelebnejšie znenie hlasu.

„Srdce, srdce, ako čobys' nemalo žiadneho smilovania, toľko mi nakladáš ku pretrpeniu. A predsa, trebars bych zhynúť mala v ohni týchto múk, ja nebudem sa ti spierať; hlava mi môže klesať, dych sa tratiť a trebars bych znala slovo, ktoré by teba, srdce moje, k vytrezveniu malo priviesť a tým moju celú bytnosť k životu navrátiť, ja by som poslednou silou krčovite zavrela ústa, aby sa ono nemohlo von dostať.“

„K životu navrátiť!“ opakovala náruživo, plným hlasom. Hah! Nechcem, nechcem!“

Ale nikde nikoho. Aj včelička, akoby oľutovala bola svoj výčin, ztratila sa onemelá.

Dievčina mohla ďalej dumať, šeptať, vyvolávať svoje bôle. No, keď je srdce preplnené, ztratením jedinkého slova prekypeť by mohlo. Každý hlboký, opravdový cit je málomluvným. Nalej do hrnca vody len málo, tá ti hukotom zovre!

Mariška zatvorila na stolíku knižku, podoprela sa na ňu a zahľadela sa zase do diaľky. Po chvíľke vstala, vyšla do zahrady. Tam naprizerala sa kvetom, tráve, listu stromovému, napočúvala sa šumenia povetrného, šveholenia vtáčat, a pri všetkom len to nachodila, že je šťastnejšie, než ona.

Prišla matka, s ňou potom odišla zo zahrady. Ale pani farárka dnes mala príčinu nevrlou, omrzlou, zamyslenou byť; preto ani najmenej nebola spôsobná iný smer dať dcérinym myšlienkam.

Otec v osobitnej izbe sedel — nesedel, hore dolu dupkal a radil sa s notárom. Onedlho však zahrkotal pod oblokmi vozík, páni sa utíšili, ba notár vyšiel a sadnul si na vozík, ktorý potom obrátil sa smerom von z dediny, cestou do sídelného mesta stoličného vedúcou.

„Teda ta šiel?“ zpýtala sa pani farárka svojho muža, keď tento po odchode notárovom do jích izby nazrel, pri čom zvláštny prízvuk položila na slovo „ta.“

„Ano,“ bola farárova krátka, ale akási významuplná, triumfálna odpoveď. A nato, bez toho, žeby si bol všimnul svojích, zase začal aj tu premeriavať dĺžku izby. Hlavu pritom tak nosil, ako vojevodca, keď po ztratenej bitke v očakávaní istého víťazstva chce prekvapiť nepriateľa.

Pani jeho síce videla, že sa s ním dnes hovoriť nedá; ale nevedela sa zdržať; musela si odľahčiť, musela niekoľko rán namieriť na Krásoňa.

Odplatou zaujatý zbitý generál len vykračoval si, akoby sa ani nič nebolo hovorilo. Výrečná manželka, keď presvedčila sa, že to s ním ozaj nejde, krátkymi, úsečnými slovy

priviedla k porozumeniu veci Marišku, ktorá ešte nebola vedela, čo sa vlastne stalo.

Deve už pri predošlých slovách matkiných ťažkým stávalo sa povetrie, teraz však v prvom okamžení zatmilo sa jej v očiach a potrebovala sa ozaj premôcť, aby neprezradila stav svojej duše. Ba ešte ani nemala vedomia o predchádzajúcej udalosti, a už samá prvá otázka matkina k otcovi, narážajúca na notárov odchod, v rozdráždenom a tak nadmier citlivom stave svojích čuvov zažala jej svetlo ku poňatiu, aspoň ku tušeniu toho, čo sa tu pripravovalo.

Vyhovorila sa na svoju slabosť a šla do zahrady.

Večer bľadá vbehla do otcovej prázdnej izby, chytila pero, kúsok papieru, a pevnou rukou naznačila niekoľko slov. V lúči sviece začernelo sa toto:

„Pane! jestli Vám záleží na svobode, hľaďte sa zachrániť. Ale bez meškania!“

V.

Štyri steny žalára! — Pre ducha svobody milovného vo troch slovách nedá sa povedať nič hroznejšieho. Poviažte orlovi krýdla, to ste ho radšej prestreliť mohli!

Do miestnosti štyrmi stenami zatvorenej vniklo prvé svetlo ranné. Na stoličke, ktorá tu jediným náradím bola, hnula sa postava mladého muža, hlava sa mu zodvihla, oči sa otvorily. Poobzeral sa a skočil rovno ku dveram. Sú zatvorené. Pozrel do okna — na tom sú mreže. Hah! až teraz sa zpamätal, keď si prešiel rukou po čele, kde sa nachodí, čo sa s ním stalo.

Pozde v noci bol sem daný, a v borbe, akú sám so sebou duševne bol prekonal, privrel mu konečne sen oči.

Nepohnute postavil sa v prostriedku svojho väzenia. Zmeravela mu ešte aj tvár, len oči blýskaly sa, akoby socha velikého umelcova mala života dostávať. Dlho, dlho díval sa pred seba, hľadajúc kľúč ku hádanke tejto, ktorú rozum poctivého človeka ozaj nemôže pochopiť.

„Teda tak!“ máchnul rukou a vyrazil zo seba hlasne. „Tak platí sa za snahy najhumannejšie, najčistejšie. Ja väzňom — preto, že som v medzach božských a ľudských zákonov pomáhal na nohy tomu „chorému dieťaťu.“ Ha, ha! Ozaj, ťažko sa zdržať smiechu, smiechu, pri ktorom by ľadové slzy padaly človeku z očú. Teda zločinec!

Napnula sa krásna postava, oko sa zvláštnym ohňom zaligotalo a hrmotný hlas vzniesol sa:

„Ľudia — hej! ľuďmi radi menujú sa oni,
tí, čo ľudské i božské šliapajú zákony.
Zákon len jeden u ních, jeden — zákon vlčí;
právo v putách — a pravda na hraniciach blčí!“

Rozhorčenosť ustúpila sa mu na tvári pokojnémn výrazu, aký čistého svedomia býva odbleskom. Akej viny najdú na ňom? Prečo by sa mal mračiť! Nech prídu, nech vidia zločinca! Nech sa hanbia sami seba.

Ale zrak mu na tie zamknuté dvere a na to zamrežené okno padnul, i zdalo sa mu, že pridlávia ho tie steny, že zadusí ho to zavrené povetrie. Vo vrecku našiel si lístok farárovej dcéry. Nemilým dojmom dotknutý, dojmom, ktorý zvlášte zpomienka na jej otca zapríčinila, zmrvil ho medzi prstami, a pri pohľade na väzenie svoje predsa nemohol sa zbaviť myšlienky: či nebolo by lepšie bývalo, uposlúchnuť rady.

„Ale ako, alebo prečo? Nie, hoj nie!“

Že má byť prepustený, o tom nemal žiadnej pochybnosti. Môžu však naschvál predĺžiť vyšetrovaciu väzbu, a ľud Jelšiny, ten na dobrú cestu len upravený, ale na nej ešte neupevnený ľud vydaný bude svojím nepriateľom. Marná by mala byť práca troch rokov?

Predstavil sa mu obraz uplakanej matky: Krásoň sa zamráčil, zabolelo ho. Keď navrátená mu bude svoboda, ľud, za ktorý tak nevinne trpel, ešte väčšmi bude milovať, ešte úsilnejšie pracovať na jeho dvíhaní; ale útrapy, ktoré dostanú sa vplyvu jeho nepriateľov vystavenej matke, tie nedajú sa tak zosňať, akoby jích nebolo bývalo. On môže ju časom presvedčiť, jak nevinne trpel; ona môže sa aj oduševniť za tú ubíjanú pravdu: ale údery, ktoré teraz otrasú jej starobou oslabenú bytnosť, môžu jej podkopať zdravie a ukrátiť život pre syna tak drahý.

Krásoň by bol musel zapreť svoje srdce, keďby sa ho táto okolnosť nebola mala bôľne

dojímať. Ako pribúdaly mu potom dni väzenia, tak rástly i jeho nepokoje, bôle a ťažkosti jeho synovského srdca.

Keď prvý raz bol vypočutý, vzdoroval a sarkastickými poznámkami porážal svojích sudcov. Videl však, že veci svojej tým predsa len škodí, preto sa radšej premáhal a hlavu o niečo radšej nižšie sklonil. Popri svojom najvyššom cieli, ktorý mu v trudných dňoch väzenia len lepšie ožíval v mysli, a popri zpomienke na matku, volala ho na svobodu aj — pomsta. Z priebehu vyšetrovania, ačpráve to už predtým tušil, jasne vykukly totiž ruky, ktoré pripravily mu toto zahanbenie. „No dočkaj; budeme sa ešte vídať!“ A dupnúl nohou, že sa striasly steny. U neho, ktorý predtým v láske objímal celý svet, ktorý nevedel nenávideť ani tých, proti nímž bojovať vzal si za cieľ svojho života, teraz, medzi tymi štyrmy stenami, vyvinula sa nenávisť, že viac neznal strednej cesty: len milovať alebo nenávideť.

Myšlienka, čo bude farár robiť s opusteným ľudom Jelšiny, ako rozprestre svoju starosť na jeho zarmútenú matku, išla mu spáliť modzog. Div, že v takýchto chvíľach hlavou nerozboril väzenie!

A nemýlil sa.

Ešte ten samý večer, čo vystrela na jeho svobodu ruka „pravdy“ svojej drapy, rozniesło sa po dedine, že Krásoňová padla do mdloby a nešťastie svojho syna snáď ani neprežije. Farár nastávajúceho dňa potom hneď za rána ponáhľal sa k nej s útechou. Mohlo ním pohnúť aj svedomie, a predsa, akonáhle videl, že stav matkin nenie veľmi nebezpečným, schválne volil si slová, ktoré jej v podobe útechy rozrývať musely materinské srdce.

„Slzy, ktorých som sa ja obával, už sa teda pustily,“ končil svoju reč mädosladkými slovy.“ Ale poblúdenie mravne nezkazeného človeka nemôže byť trvalým. On spozná, čo je to za cesta, na ktorú stúpil, a keď zhrozí sa veškerých následkov svojích krokov, dielom jednej dobre rozváženej chvíľky bude, vrátiť sa a usušiť predovšetkým aj slzy na tvári milovanej matky. Teraz príde on čo chvíľa, lebo súdu záleží len na tom, dať mu pokynutie, aby sa vzdal posiaľ sledovaných cieľov.“

A dni za dňom uchodily, tvorily už celé týždne, matke syn predsa neprichodil. Ľud, ktorý zaujaty bol jeho osudom, rád rozprával si o ťažkých dňoch svojho priateľa, v naivite svojej púšťal do obehu chýry, ktoré, keď došly k nešťastnej matke, musely jej zadávať nové a nové údery.

Stav jej stal sa povážlivým. Zhrozil sa už sám farár a svedomím svojím prenasledovaný, ztratil odvahu k návštevám.

Konečne v šiestom týždni prepustený bol mučeník. Povedomie svojej pravdy tam žiarilo mu na čele, keď opúšťal väzenie; nemal žiadnej príčiny nepozreť komukoľvek smelo do očú: predsa len tmou noci ukrytý vracal sa do Jelšiny. Tíško, so zatajeným dychom kročil cez domáci prah. Matke sen bol oči privrel. Zastal nad jej posteľou, i videl, že to posteľ nemocnej. Hlava sa mu zatočila, nohy ho sotva udržaly.

Ona otvorila oči. Meravo, nemo pozrela na syna. Sklonil sa na ňu, zalialy ju slzy.

Preniknutý syn, mimo niekoľkých nesúvislých slov, nebol v stave prehovoriť, a ona plakala horko, bolastne.

Dosť by bolo na ťarchu desiatich rokov, čo mu táto jedna noc uvalila na hlavu. Ľudia sa ho druhého dňa ľakali a s hrúzou mysleli na jeho žalár, a predsa nezlomený bol sa z neho vrátil.

A čo Jelšina? čo jeho pečlivé dielo? Kamkoľvek pozrel, všade len úpadok videl. Bolo to nie zastavenie vývinu, lež zvrátenie, hodenie vecí nazpät. Mnohí vítali ho radostení, velebením, ako ducha, ktorý nevinným utrpením svojím v jích očiach len narástol; naproti tomu väčšina, ktorá nedávno ešte svoju spasu videla v ňom, nedôverive dívala sa na neho.

Keď je raz niekto ponížený, ľud, ktorý slepo verí tomu, kto má moc v rukách, keď aj neodvráti sa úplne od neho, nedôverive chová sa napotom k nemu.

Krásoň plakal v duchu. Nielen, že upadli podtým poniektorí zase do rúk úžerníkov; lež, ako ako nic, otvorená bola v Jelšine aj nová krčma.

A nemoc matkina stala sa beznádejnou.

„Syn môj jediný! Ja vidím, že blíži sa mi posledná hodinka: počuj ma, kým som ešte pri pamäti.“

Tak začala už na druhý deň po jeho návrate.

Preniknutý syn pristúpil ku nej, pritisnul ku svojím horúcim ústam jej zvädlú ruku a zahľadel sa jej do očú, akoby odtiaľ vopred vyčítať chcel materinským srdcom hýbajúce starosti. A tvár nemocnej zaliały slzy, hruď jej ťažký ston potrhával.

„Čo plačeš?“ bôlne slovil on, pričom zakrýval si oči jej suchou rukou.

„Syn môj, syn môj.“

„Čo ťa trápi, drahá matka?“ zpytoval sa ju len preto, aby si odľahčila ťažký plač slovami. Lebo veď dobre vedel o príčine jej trapov.

Matka ukázala si na srdce.

Bolí ma. Nemôžem mať pokojného skončenia. Jediným cieľom mojho života bol si ty, teba sťastným vidieť bolo by bývalo mojím šťastím, o teba nemať starosti bola by šla pokojne do hrobu. Všetko sa inakšie stalo. Ty pre iných o seba nič nedbáš; poctive síce, čestne, čo obet svojích námah, ale upadúvaš tak v očiach sveta, ako materiálne. Na čelo, ktoré bych ja svojím dychom bola chránila aj pred zaviatim vetra, uderili ti znak potupy.“

Krasoň, ač centovou tiažou bola mu hlava stlačená, povzniesol ju, akoby ukázať chcel, že matkou zpomenuté čelo ešte vždy môže hore nosiť.

„Syn môj,“ pokračovala nemocná starenka, „ty nemáš toľko, žeby si z toho iných môhol dvíhať. Ty zachraňuješ iných, rozdávaš svoje: len na seba nemyslíš. Syn môj jediný, len neobanuj, len neoplač!“

Zamlčala sa. V nastalom tichu tak sa zdalo synovi, akoby sa slová matkine v mnohonásobných ozvenách rozliehaly po izbe.

„Vravíš, drahá matka,“ začal on dojemne, slavnostne, „že ti len o moje šťastie ide; nuž navráti sa ti do duše ztratený pokoj, keď z najšlechetnejšej hĺbky svojho vnútra vzatým hlasom, prísahou svatou ujistím ťa o tom, že ja len na tejto ceste môžem byť šťastným? A nenie pritom podmienkou ani opovrhovanie svojími vlastnými záujmami.“

„Nemýľ sa, nemýľ sa.“ Pritom, ač nie bez bôlneho odstínu, láskyplne spočíval jej zrak na synovi. Hovoriť však viacej nebola v stave.

Ťažké to boly chvíle pre šlachetnú dušu mladého človeka. Pokoja dnes nikde nenašiel.

„Brat môj drahý!“ písal svojmu priateľovi. „Dávno nevieš už ničoho o mne. Raz prospechom svojích námah, po druhýraz zase svojím nešťastím zaujatý, zabúdal som na Teba. Teraz však, keď nešťastie moje vrchola dosahuje, počuj moje slová, slová, ktoré útechy, posilnenia hľadajú. Braček, pomysli si, začínam pochybovať v silu človeka, jednotlivého, o samote stojaceho človeka!

Akejsi tajomnej, čiernej mocnosti zaľúbilo sa zpätiť výsledky mojích prác: ja dostal som sa do žalára. Navrátiac sa domov, našiel som pečlivé dielo svoje poprevracané a matku — na smrtnej posteli. Umiera v žiali nado mnou.

Hlava mi klesá, smysly ma opúšťajú, len v srdci hlboko žije mi ešte iskra nádeje. Oh, iskra tá prejsť musí ponad bôle; ona musí mi ešte posvietiť! Ja ešte budem pracovať pre môj ľud! A keď som ho raz šťastným urobil, v lúčach šťastia, ktoré aj mňa ovinú, smieri sa so mnou teraz zarmútený duch matere.

Píš mi, priateľu! Tvoj — Krasoň.“ — —

Matka skonala v jeho náručí ešte ten samý deň. —

(Pokračovanie nasleduje.)

Snilo sa mi...

Snilo sa mi, snilo
Polnočnou hodinou,
Že mi srdce bolo
U mora skalinou.

Čo som vytrpela
Nešťastný pre ten sen,
Tomu na tom svete
Nikdy nezabudnem.

Lebo akonáhle
More to zpoznalo,
Že sa mi u neho
Srdce skalou stalo,

Ihneď sa ku búre
Divokej zchytilo,
Mraky sa zastrelo
Blesky zasvietilo.

Výchre besno zvyly
A na ňom stavaly
Vždy nové a nové
Duniace prívaly.

Vždy nové z hlboka
Temno sa dvíhaly
A blesky o moje,
O srdce šľahaly...

Čo som vytrpela
Pre ten nešťastný sen,
A ešte na svete
Čo sa natrpím preň.

Lebo vôd zúrenie
Tak dlho trvalo, —
A potom sa srdce
Zo sna mi prebralo.

Zo sna sa preberúc,
Bôľne rozplakalo,
Že preč' vždy u mora
Skalou neostalo.

D. Z. Lauček.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

Národní učiteľ.

V dedine S. mali od dvoch rokov nového, prevýborného učiteľa. Rodičia, ktorí pri školopovinných dietkach svojich rozdiel medzi starým a novým učiteľom skoro poznali, nevedeli sa dosť natešiť nad pokrokom milej detvy svojej. Nie len na úzkom priestore vesničky tej, ale v celej župe znela všeobecná chvála znamenitého učiteľa Rodomila Jarínského. Len v jednom nechápali prostí a jednoduchí dedinčania svojho učiteľa, v tom, jako od dietok svojich doma i na zkúške vyrozumeli, že ten mladý pán učiteľ pri štvrtom božom prikázaní dosiaľ neslýchané nauky vštepoval do útlych sŕdc jejich. On vykladal jim prikázanie toto v ten smysel, že našou matkou je i vlasť naša a otcom národ, v ktorom sme sa zrodili a že týchto práve tak, ako telesných rodičov svojích ctiť a jím slúžiť máme. Oni toto predtým nikdy a tým menej v škole nepočuli — však nerozumiac tomu, nič proti tomu nemali, áno, domnievali sa, že proti tomu ani naskrze nič mať nemôžu, keď jích dietky v škole viacej sa učia a viac vedia nežli sa učili a nežli vedia oni sami. Stalo sa ale že i dietky vo vesnici obydlených zemanov, Kornela Jesenského a Dávida Turinského; onoho dcérečka Helena, tohoto syn August do školy chodily. Kornel Jesenský a Dávid Turinský boli chudobní s hospodárstvom sa zaoberajúci zemania, držali ale mnoho, ako uhorskí zemania obyčajne, na svoj rod. Najprv mali jich dietky spoločného vychovavateľa, ale nemnoho pri ňom získali. Keď novoprišlý učiteľ dobrým byť sa dokázal, neostíchali sa dať jích do školy pod výminkou, že jích dietky panské od sedliackych oddeleno, osobytne sedeť budú. S pokrokom boli aj oni spokojní. Lež počujúc od dietok čosi o národnosti, sami boli na to zvedaví a odhodlali sa raz byť zkúške prítomnými.

A jako pekne vyzerala tá škola tej dedinky S. Jak rozumne a zretedlne odpovedali tie dietky na tej zkúške. Jak roztomile sa držali, s jakým povedomím vystupovali. Pán dekan chválil dietky po každom predmete a uradostnení rodičia si medzi sebou šeptali, že jaké to šťastie mať v obci dobrého učiteľa.

Prišiel rad na rečnenie. Nebolo to mechanické odriekanie ako obyčajne po dedinských školách, kde sa toho dietky z pamäti mnoho naučia a potom ako straky vyrapocú. Čo sa dietky v tejto škole naučili, oni tomu i rozumeli a čo rečnili, to i cítili.

S jakým sebävedomím rečnila Helena Jesenský:

„Nechte cizých, mluvte vlastní řečí
Sláva, Slávům slauži Slaviany; —"

S jakým dôrazom vyslovovala refrainy čarokrásnej básne tejto:

„Nechte cizích, hájte vlastních zvyků,
Pěknáť byla předků prostota!"

a

„Nechte cizých, hleďte vlastních zboží.
I nám dal Bůh um a ramena."

Všetko chválilo bystrú Helenku, len jej otec svrázkal čelo, len z jeho očú sršaly blesky. Prečo?... Do tejto školy jeho dcéra viacej chodiť nebude, nesmie, riekol k pánu Dávidovi. Ale pre Boha, ako to priam o chvíľu zas vyzeral pán Dávid, keď sa jeho August s nasledujúcou rečňovankou vytasil:

„Nehaňte ľud môj, že je ľud mladý.... že nemá dejov, že je ľud sprostý, že je ľud chudobný, tichý" atď. A zvlášte keď tak hlbokým, posvätným citom vyslovil záverku:

„Ale nechaj mi národ bez hany,
Národ patrí k vecam svatým!"

tu páni Kornel a Dávid — ako jich dedinčania obyčajne volali — rychle opustili školu.

Rodomil Jarinský, chudobný národní učiteľ stal sa predmetom rozmlúv v celej dedine, ba stal sa tak dôležitou osobou, že hovorili o ňom v celej župe. Nepatrný učiteľ pobúril mysle celého okolia.

V dedinskej krčme sedeli susedia a kmotrovia, glossovali spoločne s celým zápalom, debattovali ako v nejakom shromáždení a chytrý hostinský prízvukoval občanom horlive, ešte horlivejšie jim nalievajúc.

„Ľudkovia," počal sused Pivorád, „ten Jarinský je burič, to nenie s kostolným riadom, aby sa jeden učiteľ proti svojej vlasti puntoval a počuli ste, ako páni veľkomožní Jesenský i Turinský nám to vysvetlovali, že nás on mieni Rusovi zapredať.

„Divný je to človek, strašný človek," pokračoval kmotor Melohub, „vyučuje takým veciam, akým my vonkoncom nerozumieme a z našich dietok majú sa stať zradcovia vlasti. Ten mladý človek je priliš učeným; nemal byť jednoduchým školy učiteľom, ale aspoň pravotárom."

„Veru ste vy, kmotrovia moji," zamiešal sa jim do reči Vtipný, „velice smiešni ľudia. Ja vám tvrdím, že obec naša lepšieho učiteľa ešte nikdy nemala, ani nevidela. Či vám nenie dostatočným dôvodom jeho vľúdne sa ku všetkým starším i mladším, k rodičom i dietkam sa chovanie, potom pokrok dietok naších v škole, držanie sa doma, na ulici... Ja si nikdy lepšieho učiteľa nežiadam. Nech žije! Štrngite si so mnou všetci na jeho zdravie!"

„A ja hovorím švagre," slovil Nevylial, „že páni sú páni; tí viac vedia nežli my sprostí ľudia; a keď tí hovoria, že je Jarinský zhuba naša, tedy je to v skutku tak. Páni sú páni, tí to vedia."

„A ja ti švagríčku zase hovorím," odvetil Vtipný, „že páni sú páni a učiteľ je učiteľ; a môžu tí páni hovoriť čo chcú, ten učiteľ viac umie, nežli my všetci dohromady aj s našimi pány."

„No, veď ste vy sused," pretrhol mu reč sused Ulízal, „svojhlavý a zatvrdilý od jakživa. To vám rekli naši páni a to vám tuhľa, takhľa, pretohľa a v tejto príležitosti musím riecť aj ja. Keď ste vy takým velikým mudrákom, povedzte mi, čože sú to za tvory, ktorým ten náš neobyčajný učiteľ tie naše dietky učí? Čo je to, to „Slavianstvo;" čo je to ten „národ," čo tá „matka Slavia" a iné tým podobné neslýchané a nevídané veci? No, povedzte mi čo to všetko je, vy múdry sused, vy!"

„A veru vám poviem. Ale najprv dovoľte, aby vás po prstoch poklepal. Vy tomu, čo učiteľ učí, naskrze nerozumiete i ako že ho môžete súdiť; ako ho smiete odsudzovať?"

„Nám to rekli páni, páni to vedia."

„Hanbite sa. Iný myslí za vás a vy ste také slepé nástroje. Takých hlupákov a zbabelcov ako ste vy, náš Jarinský iste nevychová. To nie a nikdy nie!"

„Naši páni si svoje dietky k nemu viac do školy nedajú."

„Ale jich dali dosiaľ. To sú panské rozmary. Chudobní ľudia takých rozmarov neznajú a nemajú."

„Von s ním, to je burič!"

„To páni tak chcú mať a oni to znajú."

„Pre Boha! ľudia, kto vás tak oslepil? Nebojíte sa Boha? Chcete byť naproti najväčšiemu dobrodincovi dietok svojích nevďačnými?"

„Von s ním! Von s ním!“

Vtipný odchádzal „Bôh vás naprav!“ sloviac a za ním ozývalo sa opilcov búrlivé „von s ním! von s ním!“

Keď sa bol školský rok opäť započal, neprišlo do školy ani polovica školopovinných dietok. Nad udalosťou touto ustrnutý učiteľ oznámil to richtárovi obce prosiac ho, aby on v smysle zákona, úradňou mocou nútil dietky do školy. Avšak o niekoľko dní obdržal od neho tú odpoveď, že rodičia dietky svoje jemu viacej nesveria, lebo žeby jim jich za zradcov vlasti vychoval. O nedlho dostavil sa do obce p. služný a dal si miestneho učiteľa do farského príbytku predvolať, napomínajúc ho, aby alebo od dosavádneho spôsobu vyučovania ustúpil, alebo z obce tejto sa odstránil; ináče že bude pán služný prinútený vyšetrovanie previesť proti nemu a to žeby mu predsa len zle mohlo vypadnúť, mladému to človeku, takže by snáď celá jeho budúcnosť na kocku mohla byť postavená.

„Ja som si žiadnej viny nepovedomý, pane, neviem prečo sa takto nakladá so mnou?“

„Vy ste dietky školské poburujúcim pesničkám učili!“

„Ja som dietky nábožné i svetské pesničky učil spievať tak, jako sa to v každej dobre sriadenej škole robí a robiť má, už buďsi je ona maďarská, nemecká, alebo slovenská.“

„Vy ste učil vlastizradné piesne.“

„Piesne „Hej Slováci ešte naša slovenská reč žije!“ a „Kto za pravdu horí!“ nie sú žiadne vlastizradné piesne. Prečo by tieto nebolo volno v slovenských naších školách spievať, keď sebe Maďari v školách svojich volne spievať môžu svoje „Hazádnak rendülетlenűl,“ a Nemci „Wo ist des Deutschen Vaterland?“

„Vidím, že ste vy zarytý panslav, preto ešte raz vás napomínam, nechajte v škole učenie vlastizradných spevov a básní.“

„S dovolením, pane služný! ani tie rečňovanky, ktoré ja v škole vyučujem, nie sú vlastizradné. Keď si Maďari rečniť môžu básne Vörösmártyho, Petőfiho a iných; Nemci Schillerove, Uhlandove a iných: prečo by sme my Slováci nesmeli naše školské dietky oboznamovať s básňami Kollára, Sládkoviča, Chalupku, Bottu a iných? Čo jednomu pravo, to i druhému zdravo!“

„Ja vám, mladý človeče! mocou úradu môjho zakazujem ďalšie vyučovanie piesní a básní v škole. Nepovolal som vás sem preto, aby som sa s vami dotazoval. Vy ste na zlej ceste. Vráťte sa, pokiaľ je ešte čas, alebo sa oddialte z tejto dediny čo najskôr, pokiaľ vás rozhorlený ľud sám neoddiali!“

„Pôjdem, pôjdem radšej v šíry svet, pôjdem kam ma dve oči zanesú, a predsa nebudem nájomníkom. A ten ľud zaslepený, keď sa mu tak ľúbi, nech sa dá kántriť nájomníkom; ale potom nech nehovorí, že bol bez Jonáša.“

A Jarinský oznámil v krátičkom čase, že úrad svoj zkladá a obec túto opúšťa. Páni Jesenský a Turinský hovorili, že ten učiteľ predsa len má rozum, keď obec dobrovoľne opúšťa, bolo by sa mu vraj mohlo niečo horšieho prihodiť.

Kmotrovia, súsedia sa tešili, že zvíťazili a pili na radosť, že sa toho „vlastizradného“ učiteľa raz zprostili. Páni to vyvedli, a páni sú predsa len páni, ti to rozumejú. Len Vtipný stál verne pri nevďakou zronenom učiteľovi a potešoval ho — a dietky vzdor zákazu rodičov chodili ho navštevovať do školy a plakali za ním. Každodenne bývali vo škole Helena a August, každodeňne plakávali nad odchodom učiteľa a každodeňne prijímali od neho naučenia v smysle národňom. Pri poslednej návšteve jejich obdaril jich utešenými knihami „Zorničkou“ a inými, na pamiatku.

V deň odchodu učiteľa Jarinského premenila sa celá obec S. v plačlivé údolie. Dietky obľúbeného svojho učiteľa, vzdor bránenia rodičovského až na chotárnu hranicu obce odprevodivšie vracali sa s hlasitým horekovaním a plačom domov.

„Kto za to bude odpovedať pred Bohom?“ zpytoval sa zavedených súsedov, občan Vtipný. „Nenie-li to pohoršením dietok? A viete, čo o tom hovorí Evanjelium. Čítajte len Evanjelium Matúša 18. kapitolu v. 6.: „Kdoby pak pohoršil jednoho z maličkých těchto věřících ve mne, lépe by jemu bylo, aby zavěšen byl

žernov osličí na hrdlo jeho, a pohřížen byl do hlubokosti mořské. Běda světu pro pohoršení!“

Semä se ujalo, zakorenilo.

Zahrada Jesenského nebola síce žiadnym moderným parkom, ale čím jednoduchejšia, tým bola krajšia, tým čarovnejšia a ľúbeznejšia. Bolo v nej ovocného stromovia i kvetín dosť a vo krach ružových hniezdilo vtáctvo, hniezdili slávici. Utešene kvitly tie ruže a iného druhu kvetiny zahrady Jesenských; ale najutešenejší bol ten živý kvet zahradu túto tak často navštevujúci. Ten krásou svojou všetky kvetiny prevyšoval. Najkrajším kvetom tej zahrady bola panna Helena. Pestré motýle obletovaly tie rozvité ruže, ale o mnoho zajímavejší motýlok bol to, ktorý ten živý kvet zahrady Jesenských obletoval. Pekný šuhaj bol August Turinský. Prenikavo a ľúbezne štebotalo vtáctvo na stromoch tej zahrady, ale čože bol štebot jich proti ľúbeznému štebotu dvoch duší jednou myšlienkou, dvoch sŕdc jedným citom zaujatých? August čítal Helenke „Zorničku.“ Jaká to rozkoš! Jaký blažený pocit!

„Ach ten náš útly, mladý svet,
Spí, drieme ako v puku kvet.“

A zas:

„Vyšla zornička zpoza hôr:
Hor sa mladý svet, hor sa, hor!“ —

Utešene si spievala tá vtač, tí slávici: ale čo bol spev jejich v prirovnaní ku spevu Augusta s Helenkou? Keď si oni nôtiť počali svoje obľúbené národné, ktoré naučili sa od učiteľa Jarinského:

„Koníček môj bystrý, vranný,
Preberajže nožičkami.“ —

Alebo:

„Hoj, bystrý a smelý
Šuhaju, šuhaju,
Povedz nám, kto si ty,'
Ako ťa volajú?
Slovenský šuhaj som
A keď chcete znati;
Otec mi je Kriváň,
Tatra mi je mati.“

Taktiež:

„Slovenka som od rodu,
Slovenského pôvodu.

Tak si August s Helenkou v zahrade vyspevovali, tak si tam tie prerozkošné rozprávky „Zorničky“ jako: „Krivá hus a ručník,“ „Pavučina,“ „Starootcovský prsten“ atď. predčitovali. Čím najukrytejšie a najtajnejšie pred svojími rodičmi schádzať sa museli, tým viacej jich to vábilo, tým väčšej vňady tieto jích duševné zábavy pre mladé srdcia mávaly. Každý verš piesne, každý obraz povesti bol novou a novou drahou berlou, vzácnym drahokamom dušiam jejich. Každá sloka piesne a každý obraz povesti utvrdzoval útle srdcia tieto v národnom cite, v národnom presvedčení. —

Kto opíše tie blažené hodiny, ktoré August s Helenou spevom a čítaním sa zaoberajúc spoločne trávili? Jestli jedon, dva dni potkať sa nemohli, tu sa cítili byť v žalári, tu nebol ani jedon, ani druhý zpôsobný k ničomu. A jako to už býva na tom svete u človeka k spoločnosti stvoreného, že čo srdce jeho blaží, chce, aby to cítilo a pojalo i srdce spolublížného jeho; tak sa to isté dá pozorovať u dietok. Tak August shromažďoval okolo seba dietky dediny a rozprával jim o tých vecach, ktoré čítal v „Zorničke,“ ba áno i sám jim to predčitoval a pesničky spievať jich učil. Nie ináče otáčaly dievčiny spanilú Helenku a nôtily si s ňou pesničky nevinné, hrávaly rozličné hry a počúvaly zbožným detinským srdcom jej vypravovaniu. Akú radosť pociťoval August očujúc, že mládenci naučili sa tým rozprávkam od dietok a rozprávali jich ďalej na priadkach; jakou blaženosťou bilo srdce Helenkino, keď sa jej spevy z úst dievčat dediny ozývaly po lúčinách, sadoch, zahradách i hájoch.

Povedomie národné sa šírilo. Mladí i starí, rodičia i dietky kochali sa v tých dosiaľ netušených a nepoznaných krásach spevov utešených, v tých nikdy nechýraných povestiach roztomilých. — Tak ako mládež povesti „Zorničky,“ tak starších rozkošné národnie povesti Janka Rimavského docela očarily. Na priadkach práve tak, ako z dom na dom sa to ozývalo: „pámodaj šťastie lavička!“ A „popelvál“ a „zlatá priadka“ zabávaly nevinné duše tichých obyvateľov dediny rajským zpôsobom.

Boly to zvláštne shovory, keď sa tak sišli pán Kornel s Dávidom.

„Pane bratre!“ začal pán Dávid, „ten prekliaty učiteľ nám celú našu obec zpanslávštil. Kto slýchal pred tým také spevy, ako teraz od nášho ľudu? Všetko to tu páchne vlastizradou.“

„Baže, pane bratre!“ odvetil Kornel, „ja som toho leta mojim žnicam dosť zakazoval ten spev, ale všetko na darmo. Oni mi rekli, že radšej prácu opustia, čo sú aké chudobné, ležby si ten spev vziať dali. Je to zatrolená historia! Ja ale ufám, že tento novotný náš učiteľ to vykorení; má byť dobrým vlastencom.“

„Ale, s dovolením pane bratre,“ poznamenal Dávid, „obmedzeným človekom. Ten to neumie, čo ten predošlý.“

„Nač je sedliakovi veľké umenie?“ glossoval pán Kornel, „čím zpôsobnejší a osvietenejší sedliak, tým väčší chytrák. Nač tomu ľudu veliká osveta? Nač mu príliš učených učiteľov?“

„Hovoríte čosi, pane bratre,“ pokračoval Dávid, „ale naše dietky nemôžu viac túto školu navštevovať. Máme ešte menšie dietky; neverím, že by tento simplex frater bol v stave našu zemanskú krev vychovávať.“

Tak besedovali si páni bratia dosť často a netušili, že to svetlo, ktoré jim tak oči slepilo, z jích vlastných domov po dedine sa šírilo.

Podivenie sa pánov bratov však ešte nedosiahlo svojho vrcholu. Mali sa ešte o mnoho viac diviť a horšiť — a to veru vo svojich vlastných domoch.

U Jesenských boli jednoho večera Turinskovci a viacej známych z okolia. August sa bavil s Helenou nepozorovane svojím zpôsobom. Jako to obyčajne už pri takých večierkoch býva, pohovorilo sa o rozličnom. Prišla reč i na národnostné hnutie a reptalo sa na niektorých vodcov národa slovenského. Prišiel do spomienky i bývalý dedinský učiteľ čo veľký ultristra, ktorého sa obec zprostiť prinútená bola a všeobecne prorokovano, že o niekoľko liet bude všetko pomaďarčené; lebo vraj v uhorskej krajine musí to tak a nesmie ináč byť, keď nepôjde po dobrotky, však to pôjde po zlotky.

„My to budeme prevádzať rozličným zpôsobom,“ hovoril pán služný, „ten istý, ktorý pred nedávnom učiteľa Jarinského bol koramisoval.“ A obrátiac sa k Augustovi, poklopal mu na rameno sloviac: „ašak synku môj, z teba bude hodný magyar ember?“

„Ja som predsa Slovák, pane,“ odvetil August.

„No no, ty blázonko!“ chlácholil ho otec jeho pán Dávid, „keď sa naučíš maďarsky, potom budeš hotovým Maďarom.“

„Ako to môže byť, keď som sa ja čo Slovák narodil?“

„Pôjde to,“ dotušoval pan služný, „hľa tu máš pekný, žltý dukát; sľub mi, že keď sa naučíš jazyku, budeš hodným Maďarom.“

Čo tú spoločnosť tak pobúrilo? Čo pána Dávida tak rozčulilo? Čo pannu Helenu tak nebesky dojalo?...

Malý August vytasil sa na miesto odpovedi pánu služnému na vyzvanie jeho s Michalovičovou básňou „Mladý Slovák“ rečniac:

„Nedávno mi jeden pánik
Žltý dukát sľuboval,
Aby som reč nie slovenskú
Ale cudzú miloval.
Hoj panáčku! málo ľudí
Statočných ste vídaval,
Keď myslíte, že by Slovák
Reč za zlato predával.“

(Pokračovanie nasleduje.)

Strieborný kríž.

(Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Árvíz-könyv“-u.)

Sťaby horiaca bomba bola vletela do mojej chyže: tak neočakávane, náhle, rychlo octnul sa u môjho písacieho stolíka.

„Tu som, majstre, dobrý deň!“

„Vidím, že ste tu, ale neviem, ako ste sa tak chytro vrátili? Veď ste sa na celý mesiac odobrali do kúpeľa? Snáď vás nejaký na náhlo povstalý blatoňský víchor hodil domov, práve teraz, práve sem!“

„Ach majstre, nehovorte o povíchrici! Ja nechodím na metle stríg. ako nejaký černokňažník; ja som doletel na krielach

olympických sephirov, sťaby kráľ čarovnej povesti. Predo mnou genius — blaženstva — niesol zástavu ružovej barvy, za mnou trúbili amaretty, nado mnou sa Venus usmievala, nie Venus dobrodružstva, ale Venus blaženosti. Tak som prišiel domov, cestou dúhovou, pod sklepením kvetistým, na víťazoslavnom koči.“

„Čo to všetko do vedna nepomiešate, mladý priateľ môj?“

„Trochu povesti, ktorá je samá skutočnosť. Pozrite túto podobizňu!“

„Príjemná tvár!“

„Oh majstre, vy ste taká chladná próza, ani čoby vodová sklenica. Nie nadarmo som vás mal, keď som sa po prvý raz s vami sišiel, za anglického touristu, a ne nadarmo volám vás — s vašim laskavým dovolením — od toho času, majstrom! Vy ste sa vskutku nenarodili na zemi náruživosti a zápalu, ale na pôde kriedovej, na brehoch rybárskych, v dyme fabričných komínov, v susedstve počtovej tabule: jestli v tejto tvári nevidíte nič viac, len príjemnú tvár. Veď to je tá najpoetičnejšia, najčarovnejšia, najdivotvornejšia tvár, ktorú som kedy videl v živote.“

„Hia, vy ste videli živú tvár, a ja mám pred sebou barvoskúpy svetlopis. Odpusťte! Mal som znať, že je vám voždy tá najkrajšou, najdivotvornejšou, najnebeskejšou, ktorá sa vám naposled zaľúbila.“

„Ohradzujem sa, majstre, oproti každému upodozrievaniu. Dosiaľ ste len kopu bláznivých phráz počuli, odo mňa, odosiaľ máte len čistú pravdu slyšať. Zunoval som rozčulenosti hľadať, dnes tu, zajtrá tam, aby som dostal barvu k obrazu, ton k hudobnej skladbe, myšlienku k básni, ako mi prišla chuť maľovať, hrať, alebo básniť; teraz som vynašiel plameň, ktorý na veky má obživovať srdce moje, obrazotvornosť moju a naplní celú bytnosť moju. Neusmievajte sa majstre, toto je poslednia, lepšie rečeno: toto je prvá, ešte lepšie rečeno: toto je už tá opravdová.“

„Vy pochybujete a zase to hovoríte: nechajte tak mladý priateľu, vašim povolaním je, aby ste neprestajne behaly za devámi a múzami a kým ste ešte nedosiahli jednu, aby ste už opustili druhú. Nuž hľa, majstre, povedal som na miesto vás obyčajnú kázeň, zbytočné by sa bolo vám s ňou ustávať. Mám prísne a vážne slovo, ktorým jej cestu zahatám.“

„Prosím o to pekné slovo.“

„Ožením sa.“

Toto bolo skutočne nové, nepovedal ho ešte nikdy — a ja som sa hodne smial na ňom.

„Vy sa oženíte? Čo to myslíte? V dvaciatom štvrtom roku, kde neviete: čím budete, básnikom, maliarom alebo hudobníkom?“

„Už viem, čím budem.“

„No?“

„Blaženým človekom! Tu vás nechám a pôjdem si žiť idyllične. Za cenu dedictva od matky mi pozostalého kúpim si malý vesnický majetok a budem hospodáriť medzi romantičnými vrchami. Nebudem počúvať viac Richarda Wagnera (ako ste vy to zvykli hovoriť?) „spárové hrôzy,“ ktoré moju obrazotvornosť toľkoráz pobúrily; rozlúčim sa od mnohých barvoskúpych obrazov na stenách výkladov, a maľovať budem na miesto nich barvobohaté, kvetinámi na hriadky malej zahrady; na miesto, aby som básnil, žiť budem poeticky. Čo ja potrebujem spoločnosť desať múz, keď budem mať jednu, ktorá všetko vynahradí, moju drahú ženušku. Pravda, majstre, vy máte jednoho dobrého priateľa na Almáde, jehož rodinné hniezdatko sa od pár rokov navštíviť hotujete. Na budúci týdeň spolu pôjdeme ta. Vy uspokojíte svoju dávnu túžbu a aj mne dobre urobíte — keď budete prítomný pri mojom zasnúbení.“

„Milý Viktor, ale vy to ozaj vážne hovoríte?“

„Pravda! zase som upadol do tej chyby, že som rozprávku svoju nezačal na počiatku a tak máte príčiuu myslieť, že som ešte voždy ten starý pochábel. Ten „ani sám nevie prečo“ horliací, ako ste ma to už vy zvykli nazývať, alebo „bombový mladík,“ ktorý razom exploduje. Polepším sa tedy a rozpoviem sústavne, čo sa dialo so mnou.“

„Nuž, tak zapáľte si smodku a začnite hovoriť, počúvam.“

„Tedy šiel som do Füredu, aby som napísal „Vilu jazernú;“ viete, ten orchestrový

kus, jehož obsah — ako ste vy dobroprajne mienili — škoda by bolo bez kopy huslových, harfených a trúbových tónov nechať bývalo. Ale Füred nenie tým miestom, na ktorom by niečo väčšieho utvoriť bolo možno; tam sa do cesty vidím voždy postaviť zvyklo: kvet, ktorý zodvihnúť, hruda, ktorú na bok kopnúť treba. Predo mňa spadol na zem celý raj."

„Som tak smelý do reči sa vám zamiešať, mladý priateľu, žeby som vašu historiu lepšie rozumel, keby ste jednoducho, bez obrazov rozprávali. Veď viete, že som ja stelesnená próza."

„Nepomlúvajte samého sebä, majstre, dosť keď to ja robím. Vy velice dobre znáte moju materinskú reč — slovo mladistvého zápalu, ktoré ste ešte ani vy zabudnúť nemohli. Ale dobre, urobím si násilie a budem citovať z registru hostí. Tedy „506. číslo: vdova po Alexandrovi Deregi-mu, kameralneho úradníka v odpočinku s dvoma dcérami, tri osoby, v novokúpeľnom dome." V tejto dátke kúpeľoštatistickej bol zavretý môj los, moja budúcnosť, moje určenie. Mama je velice roztomilá, jednoduchá, dobrá paní, ktorá ohľadom mňa nepočíta nič iného, ako najvyššie svolenie: väčšia dcéra Olga je štihlá, živá, mladá deva, pekná, akých jesto dosť, ľúbi sa smiať a vie mnoho sa smiať; práve by bola súca pre vás: svojou dobrou vôľou pozlacovala by váš pracovitý, zasmušilý, jednotvárny život. Veď ju spoznáte."

„Ďakujem za laskavosť, že ste sa i na mňa rozpamätali."

„Veru by ste to zle neurobili. Tá tretia, o tej som vám nie v stave povedať, aká je. Mama ju Didou, sestra Sisou volá a na jej navštívenke to stojí, že Sidi. Taká zvláštna malá bytnosť, ktorú keď si kto raz dobre obzre, nikdy ju viacej nezabudne. Matka ju niekdy ľúbym hlasom lásky menuje: „svojím malým pliesňovým kvetom, a možno, že jesto v nej niečo z pliesne a iste velice mnoho jesto z kveta. Zase sa smejete majstre, to je znakom toho, že ste jej nikdy nevideli a nemáte pochopu o kráske, ktorá sa len sama na seba ponáša a nie na tradicielne formulované vzorky, na stránku ktorých je barva, ťahy, zrast, tváre ostrosť, všetko inventárne poznačené. — Je ona zvláštny zjav, s velikými popolavobelavými vlasy, fajnej priezračnej barvy, tváre, svetlosivých očú, snivého výrazu, nežnej, štihlej postavy. Keď sa usmieva, hovorí, smeje: voždy sa zdá snívať o voľačom. Len to sa mi zdalo byť neobyčajným, že som ju v hluku plesu pri hudbe polky vo fodravých šatách, pod lustrom, vo veselej spoločnosti potkal najprú: o vela prirodzenejšie by bolo bývalo, keby u prostred romantického cestovania, v tmavomodrej jedline, z hladiny morského oka bola sa mi usmiala, češúc svoje zlaté vlásky, ako Loreley a nezábudkami zdobiac fatelové šatočky svoje v prvých bleskoch svitu, ako nejaká víla. Úfam, že si ju teraz už budete môcť predstaviť."

„Akoby nie? a potom ste sa spoznali s tou rodinou a spolu ste večeriavali?"

„Nemiešajte zlostné účty kellnerské do poesie nášho spoznania sa. Áno! Spoznali sme sa, prechádzali sme sa, trošku sme tančili a velice mnoho hovorili. Olga sa voždy vďačne smiala mojím žartom, nápadom, kým Didi mlčky ma počúvala, o plánoch budúcnosti hovoriaceho. Jednoho dňa som jich obznámil s prvým dielom mojej hudobnej skladby. Malej dievčine sa velice ľúbila, na obrazotvornosť jej učinkovala „Jazerná víla." I ona na brehoch romantičného jäzera u starej matky svojej trávila detinský vek, a pozná vtáctvo lesov, kvetiny lúčne, čerstvé vodopady skalných prietržlín — ba, predstavte si, — aj povesti horných diablikov. Trochu poverčivé a tak milé povesti mi vyprávala: povesti, legendy, poeziu divoromantických hôr, že som sa jích nevedel nasítiť. Nekrúťte hlavou, majstre, nás ľúbosť poesie spojila, naivita, idilíta, očarenie. Odkedy som sa navrátil. dobre sa nezadusím v tomto veľkomestskom povetrí, vidím tu pôdu komínov, veľké domy žalárov, chatrnej hry celý nádherný skvost a len po tichosti hornej a kráse prírody túžim — s ňou."

„A osvedčili ste sa jej?"

„Na brehu Blatoňu, sriebrolesklými mesačnými večerami, takrečeno sme si vyrozprávali, vyspievali svoju obapolnú lasku. Ona bývala niekdy dobrej vôle a trasavým tenkým hláskom svojím tak spievala, sťaby obživlá

citara. Lepšie ten spev na mňa účinkoval, ako všetky opery sveta a symphonie. Bola to reč srdca, povzdych citlivosti, zabudnutie sa nesebâvedomia, otvorené nebo, jaké len dano je videť človeku, v hodinách čarovných. Nie, majstre, ja túto blaženosť, neodmrštím od sebä. Na prijdúci týden pôjdeme na pytačky."

„A pýtal ste jej ruku?"

„Pýtal."

„A čo vám riekli?"

„Mama to povedala, čo každá múdra mama riecť zvykla: že je jej povinnosťou najprv presvedčiť sa o tom, či budem v stave oblažiť jej dcéru? Olga slovila: že sa zdám byť hodným šuhajom a že ma prijíma za švagra. Didi len to riekla, že ma miluje a — potom plakala. A ja domov príjduc, priam som zpálil mosty: kopu svetlopisných obrázkov a listov, ktoré mi nahrádzali ľúbosť do tedy, kým som nevedel, čo je ľúbosť!

Musel som sľúbiť, že na budúci týždeň pôjdem i ja na Almád a prítomný budem pri zasnúbení; ale keď sa Viktor rychle, kvapne, so zápalom vzdialil, tak ako bol prišiel, akási ťažkomyslnosť rozprestrela krýdla svoje nado mnou, ktorá sa ma vždy vtedy zmocnila, keď som videl ako ľahkomyslne hrajú si ľudia so životom, ako čoby toho i viac bolo, nad jeden.

Mladý priateľ môj, naproti jehož schopnostiam, odkedy ho poznám, voždy sympathične som sa choval, zdal sa byť k tomu určeným, aby sa stal očislepiacich hier hrdinom. Peknej postavy, príjemnej tváre, ohnivých očú a slov mladík, ktorý napadnul všade, kdekoľvek sa len ukázal. Málo ustávania ho stálo zdar a obľubu si vyzískať oboma rukama mohol sbierať kvetiny, zvlášť pokraj cesty a k nemalej hrdosti mu bolo, že sa už hovorilo o jeho zaľúbenom dobrodružstve a súbojoch, do ktorých sa väčším dielom bez rozmyslu zapletával. Behom troch rokov bolo známe meno jeho, lebo maloval pekný obraz na výstavu umeleckú, vystúpil s vlastnými svojimi skladbami v koncertoch a uverejnil ľubozvučné básne v novinách, v albumoch. Ba i čo ochotník na divadlách ochotníckych s velikým prospechom pôsobil. Slovom bol synom sveta v dvadsiatom štvrtom roku života, ktorému aj dámy komplimenty robily a ktorý jich tak považoval, ako k vôli jemu kvitnúce kvetiny — za klobúk, do dierky kabátovej. Naproti mne, ktorému najprv sdelil básne svoje, úplnú dôveru cítil a neraz hovoril: „Vy ma môžte karhať, vy máte k tomu právo, vy ste mojím lordprotektorom." Ale on moje napomínania len strpel nezachovával, neplnil. I potom len ďalej siahal za svojimi rozmarmi, kde obraz malujúc, kde hudobný kus skladajúc, kde s básnením sa zaoberajúc, a nevedel sa ustáliť na ničom a pri nikom. Ľutoval som velice, že mal tak mnohé významné schopnosti bez všetkej stálosti a neraz som hovoril: „Vy ste sa na to narodili, aby ste boli vždy rozširujúcou sa povodňou, a nebude z vás nikdy prúd hlboký, lebo nedržíte za potrebné, aby ste si koryto vykopali." On so smiechom odvetil: „Hľa, rieku upravideľňujúci vážny majster. Ale či je to los schopnosti, aby ďaleko došla, sťa vaša upravideľnená rieka? ja chcem do výše vystúpiť, jestli možno v jednom, jestli možno v troch papršlekoch, ako vodomet; že dolu spadnem — hovoríte vy: — nič to, za čas som blýskal v svetle zlatých lúč slnečných, a či je i to nie dostatočné?" Slovom, nebral život vážne a ako v umení: aj u prostred žien skoro zamieňal ideále svoje a neminúl mesiac, žeby sa mi s novým a novým svetlopisným obrázkom nebol predstavil sloviac: „No, majstre, však ste nad túto ešte nevideli krajšej ženy na svete?" Len jedno bolo, čo nad krásu ešte viacej miloval — neobyčajnosť. Toto ho silnejšie upútalo — niekdy na celý mesiac. Obraz jednej ženy, ktorá velice čierne oči a velice jasné vlasy mala — za tri mesiace maloval, a toto bola tá najväčšia vytrvalosť, akej v živote svojom dokázal. Jestli najde ženskú, ktorej jedno oko nevädzovej a druhé jaspisovej barvy by bolo bývalo, tú by bol iste za štyry maloval. Požitok normálnej krásy by bol za štrnásť dní vyčerpal. A teraz hľa dostal sa pod očarenie nového prekvapenia. Po kokettných kráskach veľkého sveta našiel maličký „plesnivý kvet," ktorý na miesto salonov na brehoch jazera býval, na miesto moderných arií hôlne spevy

spieval, na miesto pikantných historôk povesti hôrné vyprával a nespievala tak, ako primadonna, ale citlive tremulovala, ako dáka alpská citara. Hľa čarovnosť protivy, ktorá sa ho zmocnila a teraz priam — sa ženiť chcel.

Nie, mladý priateľu! ja nepôjdem s tebou na Almád! Pre teba, ktorý si dosiaľ len samé rozčulenie poznal, nenie tá hradská cesta života, na ktorej len ľudia povinností môžu k cieľu napredovať. Ja nebudem tvojím spoluvinníkom.

Na tom som sa usniesol. Ale na druhý deň, keď ma opäť navštívil, nemôhol som naproti nemu tak prísnym byť a len toľko som hovoril:

„Priateľ môj! či vy to za nevyhnutne potrebné držíte, aby ľudia aj do uzavierania manželství zaviedli upotrebovania pary a električiny? Ja za to mám, žeby to s odvečným železničným nešťastím a trhaním sa ďalekopisných drôtov spojené bolo. Nechoďme ešte na budúci týdeň na Almád.“

„Vy mi nedôverujete, pane,“ slovil nevoľne, „myslíte, že som tým, čo dosiaľ. Vidíte, môj otec, ktorý je predsa len hrozne triezveho smýšľania sudcom, lepšie chápe vec, a moja matka, — keby žila chudera! — by pudom srdca ešte skôr vynašla potrebu toho, čo tu robiť! Môj otec mi včera večer hovoril: „Teba ani nemôže iné do pravej koľaje priviesť, mimo ženby, prv ležby si srdce a silu svoju rozdrobil!“ To je pravý náhľad! Uvidíte, cez jaké pretvorenie ja prejdem, ja to cítim, viem, sľubujem. Nepochybujte o vážnosti mojích citov!“

S takou určitosťou a tak prosebne vyriekol tieto slová, že som mu len bežným úsmevom môhol odvetiť.

„Váš pán otec svolil tedy?“

„Pod tou výminkou, jestli sa stanem oekonomom. On pozná Deregiovskú rodinu a nemá nič proti mojej voľbe. Po zasnúbení, lebo teraz nestačí, príjde aj on so mnou na Almád. Všetko bude v poriadku.“

„A vy to veríte, že ten, čo básnikom, svetovým mužom byť chcel, že sa ten bude môcť pochovať do malej dedinky?“

„Blaženosti k vôli vďačne.“

„Ktorú skoro môže zunovať.“

„Nikdy, pane! Medzi zasnúbenie a svadbu padne aspoň pol roka času a vy sa presvedčíte za ten čas, že som ja nie viac už ľahkomyseľným.“

V skutku som pozoroval na ňom premenu, že nehovorí už viac v tak veľkých obrazoch, ale počína chladnokrevne plány snovať, spriateľuje sa s tou myšlienkou, že je manželstvo len v tretine svojej blaženosť, v dvoch tretinách ale povinnosť.

O desať dní sme boli na ceste.

Druhý deň po obede veselo zakričal Viktor:

„Pozrite, tam v koryte vrchov tú štihlú bielu vážu. To je našim výkriknikom! Tam vás očakáva priateľstvo, mňa ľúbosť.“

Almád leží medzi vrchami, prekrojený dvoma malými riečkami, otočený zelenými lučinamí a vinicamí. Len dve ulice jeho sú mestom, ostatné dedinou, kde sa na každú strechu strom opiera. Tam býva jedon z mojích starých, dobrých priateľov, s ktorým sme spolu započali život. On praktickejšiu cestu nastúpil, vlastné ohnisko si založil a už kochal sa vo výžive dvoch milých dietok v tej dobe, v ktorej sa v očach a na tvári dietok anjelská nevinnosť usmieva. Sotvaj som mohol dočkať, aby som večer v jích kole ztrávil. Viktor bol ešte nespokojnejší — bol by chcel letieť, aby už videl Didu, ktorá istotne bude sa i smiať i plakať od radosti, keď ho uvidí.

Ja som sa u môjho priateľa uhospodil, on ale do malého hostinca a o štvrť hodinu stali sme sa oba (jeden tu, druhý tam) najsrdečnejšie prijatými hosťmi. Za pár hodín besedujúc s mojím priateľom a jeho paňou, hotovil som sa i ja, aby som u paní Deregičky — o nej a o jej dcérach som toľko pekného bol počul — návštevu urobil.

Jejich dom bol na kraji jednej riečky, živým plotom otočený. Cez šramkovitú bránu samý kvet a samé stromové haluze mi kynuly. Z pavlače, jejž stlpy vinúce sa zelia husto ovinulo, ľalijovej barvy kvetom pretkávajúc jednotvárnosť zelených listov, bolo počuť veselý rozhovor a živý smiech. Jakoby tam len samej blaženosti ukryté hniezdo bolo bý-

valo, ktoré stromy a kvety chráni pred búrkami vonkajšieho života. Jestli kde — myslel som — v tomto kúte mohol náš mladý priateľ vynajsť idyllu.

Všetci štyria mi v ústrety vyšli a vďačne ma prijali. Viktor mal príležitosť do ucha mi môcť pošepnuť: „To vám hovorím, majstre, aby ste sa mali okolo svojej budúcej, a buďte pyšný na to, že švagrami budeme!“ Nemal som síce ani ten najmenší vážny úmysel, ale temer za slušné som držal, aby som sa za mamou na staršú dcéru domu obrátil a s ňou po zahrade sa prechádzal prijímajúc od nej vysvetlenie o rozličných kvetoch, ktoré tieto dve devy s celou ochotou pestovaly. Ale som sa najprú dobre prizrel tomu „najkrajšiemu stvoreniu sveta.“

Na prvý pohľad zdala sa mi byť práve tak bezvýznamnou, ako neobyčajnou. Ako čoby v stínu bola vyrástla, na tvári jej chýbal lesk života. Príliśne biela, zadumená deva. Svojím bojazlivým pohľadom tak hlboko vedela pozerať a zádumčivým obličajom svojím tak mnohovravne sa vedela pýtať. Keď hovorila, pozerala, keď sa zadumala a usmievala, ako čoby kedy tedy závoj bol spadol z jej tváre, aby sme napotom hlbšie videť mohli: do sveta citlivej, nevyvinutej duše, kde ešte len teraz vzniká všetko. Čím som sa viac na ňu díval, čím ďalej som sa s ňou shovárал, tým viacej som sa presvedčoval, že Viktora, jeho po všetkom neobyčajnom sa sháňajúcu chuť, nie bez príčiny uchvátilo toto zadumené dieťa, ktoré sa v skutku na iné devy neponáša.

I jej mama — tak sa zdá — ju za neobyčajnú naturu považovala a ešte v ten večer mi s akousi obavou hovorila:

„Keby len takou citlivou nebola! bojím sa, že jej tá citlivosť mnoho trápenia zapríčiní v živote. Už v detinstve, keď jej vtáča uletelo, hodiny pozerala za ním so slzavýma očima. Koľkokoľvek kanárikov jej zhynulo, všetky oplakala, celý vtáči cintor mala na konci zahrady. Za uvädlým kvetom dlho smútila. Moja mať, jejž miláčkom bola, v lesnej samote velice vypestila jej citlivosť. Nedivte sa, pane, že sa velice bojím o ňu. Ju by v stave bolo na celý život nešťastnou urobiť toľko, koľko by inej len jednu zlú hodinku zapríčinilo. Nedivte sa, pane: že sa o ňu velice bojím!“

Potom sa počala bojazlive, útlo vypytovať na Viktorove pomery, jeho povahu a ciele. Vie, hovorila, lebo počula od každého, že má skvelé schopnosti, jeho meno je už známe, je z dobrého rodu, jeho otec je všeobecne ctený a po matke mu aj malé dedictvo pozostalo, ale aj to počula, že dosiaľ príliš radosťam sveta žil a ešte neproboval prísnu prácu.

„Pravda milosťpani!“ hovoril som s akousi chúlostivosťou „všetko je pravda, čo ste počuť a hovoriť ráčily. Nuž ale či ešte mal času inému žiť ako rozkošam mladosti? Veď čas úvah a práce ešte len teraz zavítal u neho. Dosiaľ nezameškal ničoho.“

„Je veľmi mladý!“

„To je chyba, o ktorej hovoriť zvykli, že sa každým dňom napravuje.“

„A je velice genialný.“

Zamyslel som sa. I ja tak myslím, že takéto povahy sú viacej pre strakavosť svetovú nežli pre oblažovanie jeduotlivých sŕdc určené — a na obavyplné poznámky matkine som nevedel odvetiť; ale poneváč som odvetiť musel, tedy som tíško slovil:

„Krok, ktorý zajtrá učiní, ho bezpochyby vážnym urobí. Velice ľúbi vašu slečnu dcéru a to je zárukou blaženosti.“

„Daj Bože. Didi si ho od pár dní o veľa viac zamilovala, ležby som v stave bola ju odtrhnúť od neho. Kto sa tak pridŕža kvetu, vtáčka, môžte si myslieť, nakoľko sa pridŕža srdca, ktoré za najdokonalejšie drží. Ja nemôžem iného robiť, ako modliť sa za jej blaho!“

S najhlbšou účasťou hľadel som na nežnú, milujúcu matku, ktorá bola plná prirodzených obáv a o veľa lepšie milovala dieťa svoje, ležby sa bola mohla priam ružovej barvy nádejam budúcnosti odovzdať.

Olga ľahšie brala vec a k nám prídúc, ľahko, veselo slovila:

„Drahá mamuško! Akože by neboli šťastní, keď sa tak velice milujú! Len jedno zlo sa jim môže prihodiť, prv ležby svojími boli, očima sa prehltnú —.“ S tým sa smiala, jeden kvet odtrhla a do vlasov si ho zabodla.

„O túto by som sa tak velice nebála.“ slovila matka, ku mne obrátená. „Toto je veselé, žartovné, lahkej krve dieťa. Tvoja stará mať dobre vedela, komu má dať strieborný kríž.“

Tento kríž bol rodinným talismanom, ktorý mi o pár hodín Didi ukázala, milovania hodnou naivitou ho vytiahnuc z prsú, kde ho ukrytý nosila.

Viktor sa práve s Olgou žartoval medzi kvetnými hriadkami, mama sa o večeru šla postarať, a ja som samostatný ostal s mladým dievčatkom na pavlači, ktorá vopred rozprávala, akou peknou je tá jedličná dolina, ktorú zajtrá navštívime. Je tam vraj všetko čo je pekné — skaliny, kvetisté lúčiny, vodopád, kríž na pamiatku jednoho nešťastného človeka, veliké zelené jazero, v prostriedku s ostrovom, ktorý je celý belasý od nezábudok. Ukrytý kútik divej romantiky, kde ona po boku svojej starej matky, v polesného domku, päť rokov strávila, hrave, dumave, blažene. Tam sa naučila s ozvenami drážiť, so srnkami behať, s pastierskymi devami spievať — tam by rada raz aj umreť.

S úsmevom som počúval jej reč — tento neobyčajný smrti sen u prahu života, tento melancholický povzdych uprostred uskutočnených túžob.

„Nie, slečno Didi, vy tam snívať už viac nebudete, ale medzi nami budete žiť veselo, blažene. Neverím, žeby z Viktora kedy hospodár bol, to je nie jeho schopnostiam primerané. Zunoval by namáhanie, zunoval každodennú prácu. Ani ho nenahovárajte k tejto nemožnosti. On musí na poli umenia voľačo utvoriť, nie povrchne a chvatom, ako dosiaľ, ale v jednom smere čím ďalej, tým vyššie sa šinúť. Vy budete jeho muzou, ktorá mu slávu doma s blaženosťou zamieňať bude.“

Oči mladej devy horely, ale priam sa zase zadumala.

„Tak nebude mne žiť!“

Lapil som ju za ruku a s úsmevom som slovil:

„Povolanie muža je dvojemu žiť: voľakomu a voľačomu — jednomu srdcu a práci. Ale obom len tak žiť môže, jestli si postať životnú dľa spôsobnosti svojej vyvolí.

„Moja matka sa toho ľaká, že je Viktor umelec. Aj o mňa sa obáva, že nebudem s ním šťastná. Ale nie, ja verím, že budem šťastná. Veď mám talisman.“

„V dobrote svojho srdca.“

„Nie, pane, ja mám skutočný talisman, hľaďte — tento biely kríž.“

Vyňala ho zo záňadria. Plochý, bezozdobný strieborný kríž to bol, jednoduchá práca dávnych čias, ktorý na tenkej, čiernej šnôre visel na krku.

„To je starý rodinný pozostatok, ktorý som od starej matky dostala, keď zomrela. On má už mnohú peknú historiu, lebo je on zálohom blaženosti. Dakedy na počiatku minulého stoletia to bolo, že jedna deva z našej rodiny plakať a modliť sa chodila ku kapličke pustovníkovej pri modlárskom kameni, o to, prosiac Boha, aby jej milého prinavrátil z vojny. Jeden deň prišiel ten smutný chýr, že jej milenec padol, ale pustovník tešil devu, a tento kríž jej oddal, aby mu dôverovala a každodenne sa modlila. A o mesiac za mrtvého vyhlásený mladý zať zavítal domov, potom držali svadbu i blažene žili za dlho. Tá blažená žena bola mojou prastarou materou. Od tedy štyri nosili tento kríž, ja som piata. Každú, čo ho nosila, o c h r á n i l p r e d n e š ť a s t í m a o c h r á n i i m ň a. Teraz už viete, prečo sa nebojím.“

Takou hlbokou, takou detinskou vierou to riekla, že som s podivením hľadel na strieborný kríž a badal som, ako čoby z neho lúče povery aj do mojej duše boly prenikly.

„Vždy ho nosíte?“ pýtal som sa.

„Vždy, lebo mu dôverujem. I moja stará mať mu dôverovala — veď i ona voždy blaženou bola. Moja matka nemala potrebu naň, ale ani nesvobodno ho nikomu odovzdať kým ten, čo ho nosí, smrť svoju blížiť sa necíti. Keď sme v poslednú hodinu tam stáli vôkol smrteľnej lože mojej starej matere, ona žehnajúcimi rukami mi ho podávala, šeptajúc: „Tebe ho dám, Sisika moja, lebo ty môžeš väčšiu potrebu mať naň, nežli Olga!“ Odtedy som ho nikdy nezložila, a viem, že šťastnou budem, kým ho nosiť budem.

„A niet, čoby moc tohoto talismanu zlomilo?“ pýtal som sa vediac, že taká moc vždy jestvuje.

„Ba je, ale to v našej rodine nejestvuje: nevera.“

Večer, keď sme s Viktorom spolu odchádzali, hovorili sme o striebornom kríži.

„Povedal som, majstre,“ začal blažený mladík, „že je ona trochu pôverčivá. Práve to lúbim pri nej; veď je celá poesia nič nie iného, ako samá čarovnosť, tajomstvo, slepá viera. Nemôžem vystáť tie osvietené devy, ktoré sa tam vo veľkom svete učia o Darwinovi, pochybujú o nesmrteľnosti duše, a bláznia sa za novomódnym slnečníkom!

(Dokončenie nasleduje.)

Kytka kvetov.

Dľa srbského od *Ogneslava Dobrodružského.*

(Pokračovanie.)

Anjel ochranca.

Čierna noc! div, že si nie ešte čiernejšia, hľadiac takto na žiaľ Radojov.

Šesťdesiat nocí preletelo na krýdlach čemerných vzdychov, od tedy, čo Radoje svoj ideál v tak krásnej podobe v divadle uzrel, šesťdesiať pekelných — ale nie pekelných, toto je ešte skromný výraz naproti tým hrozným mukám, ktoré pretrpel chudák mladík, ale bolo šesťdesiat dôb neprestajného tonutia do hlbky mora, ktoré dna nemá.

Koľko ráz chudák okolo pol noci, keď mu preplnená hruď mala sa puknúť, že mu rozdrobí srdce ten ozrutný kameň, ktorý ho tiská, vyšiel do poľa, koľko ráz chcel sa rútiť do chladnej Sávy v tom domnení, že mrmot vln ho natoľko zabaví, že bude môcť zapomnuť na chvíľu. tie čierne oči, tie malé ústa. —

A čo by tá noc ešte raz tak tmavá bola, ako čo je, Radoje by bol predsa v zrkadle vody jeden obraz videl, ktorý ho vždy mohol domov vrátiť.

To boli jeho starí rodičia, ktorých jediná nádeja on bol.

Preto trpel toľké muky a napokon by bol klesol, keby Bôh mu nebol poslal anjela ochrancu. To bol obraz matky božej! Radoje by tisíc ráz bol prisahal, že umelec, ktorý ten svätý obraz maloval, na jeho Milče sa prizeral.

Bolo to nesmierne šťastie preň, ten svätý obraz. Po celých dňoch mohol presedeť dívajúc sa naň.

Jeho srdcu bolo, ako keď po hroznej búre a hromobití, cez čierne oblaky, ukiaže sa ohrievajúce slnce.

On bol šťastný, hľadiac na ten obraz, tak, že zabudol na všetko, čo sa kolo neho dialo. Do izby mu vstúpil Milan, on ho nespozoroval. Priateľ sa za chvíľu naň díval, rozumel ho; letel k nemu a bratsky ho objal.

„Brat môj! prečo sa mi nezdôveríš! Ja by ti našiel liek, ja poznám celý svet.“

Radojovi sa slzy vyronily. To po druhý raz plakal. Prvý raz zaplakal, keď ho ako dieťa pre školu od matky odlúčili, ako čo to jahňa blačí, keď ho odlúčia, druhý raz — teraz.

Keď prvý, tuhý žiaľ prešiel, tiekly ticho slzy, ako v lete tichý dáždik.

Radoje vyrozprával všetko priateľovi.

„Rade, tak ako čo Bôh je na nebi, ty budeš šťastný!“

„Len ešte raz by som ju rád videl!“

„Nie len že ju uvidíš, ona je tvoja, ona musí tvoja byť, ty ju budeš objímať takto, ako ťa tvoj brat objal!“

„Objímať?“ pýtal sa Radoje nastráchane naňho hľadiac; „objímať? Oh bratre! Nebeské tvory sa nedajú ani videť a nie ešte objímať!“

Tanečná zábava.

Divné sú tie fašangy! Svojími hrami a zábavami, ktoré toľký hukot narobia, jedných urobia tak šťastnými, že oplývajú v šťastí, a druhých tak otrávia, že jim je horký celý život.

Večer má sa usporiadať hra, prvá, na ktorú Mileva šla, s ktorou vstúpila do lesklého, salonneho života, o ktorom od svojích družiek toľko báječného počula. Nech sa len rozpamätá krásna čitateľka, ako jej bolo, keď prvý raz vstúpila na bále, tak mi nebude potrebné, aby som opisoval city Milevine.

Napokon udrela čakaná hodina, do dvorany hrnulo sa obecenstvo.

Keď Mileva vstúpila do dvorany, trhla sebou. Kdekoľvek sa obrátila všade to krajšie vyzeralo, ako si predstavovala.

Hudba zavznela, všetci sa chytali do kola; ale boli aj takí, ktorých hudba ani najmieň sa nedotkla; stáli, chladnokrevne sa dívajúc. Medzi tymi je aj Radoje, aj on, ktorý aj život dal za kolo; a na každý pád by to nerobil keby bol počul hudbu, alebo videl ako sa kolo vlní.

On ani nevidel, ani nepočul.

On zas videl svoje Milče, svoje drahé Milče, aj teraz sa mu zdalo, že nikdy tak krásne nebolo.

Preto Radoje zabudol na seba, že hľadel len na havranný vlas, ktorý vidno zpod vienka ružových púčkov, ktorý skrýva bielučké hrdlo; poslúchal jej slová, a zdalo sa mu, že tak len anjelské ústa vedia hovoriť.

Radoje myslel do niektorého kúta si zastáť, a ztade sa dívať na tú krásnu tvár, ktorá ho vari raz umorí; ale Milan pristúpil k nemu, ako sa kolo dokončilo, vzal ho popod ruku a viedol ho, chtiac ho nejakým jeho priateľom predstaviť. Tie dámy ho prijaly veľmi vlúdne. Potom pristúpili k Mileve, ktorá na strane stojac shovárala sa s priateľkou ohnivého pohľadu.

„Slečny, beriem si smelosť, predstaviť Vám svojho priateľa Radoja Smilanića, hovoril Milan; obrátil sa k Radovi a predstavil mu slečny; ale tento zo všetkého rozhovoru nečul len: „Mileva.“

„Pán Radoje?“ zpýtala sa Milevina družka; „naozaj, tento deň medzi moje najblahoprajnejšie dni počítam. Pane,“ a podávala mu malú, bielu rúčku, „príjmite moju najvrúcnejšú vďaku, že ma svojími nežnými piesňami tak často zabávate!“

Tieto slová z úst mladej Srbky, mnohou radosťou naplnily srdce mladého básnika, s niekoľko slovami jej vyslovil svoju radosť, obrátil sa k Mileve, ktorá s oborenými očami vypovedala, ako je aj jej veľmi milé, že ho poznala.

Keď toto vypovedala, žiarily sa jej líčka studom. .

To bol pre Radoja rajský pôžitok.

„Nech sa Vám ľúbi, slečna, preísť,“ prehovoril Milan, ponúkol rameno Milevinej priateľke.

Jednym mihnutím oka uvedomil Milan Radoja, aby aj on Milevu pojal.

Dievča zpozorovalo, že Radojova ruka sa trasie, podvihlo ticho svoje pekné oči, a anjelským hlasom sa ho zpytovala:

„Pane, Vám akoby nebolo najlepšie?“

„Nie, mne nikdy lepšie nebolo, a nikdy mi ani nebude na tomto a tamtom svete, ako mi teraz!“ a pohliadol na ňu tak iskrenne, tak sústrastne, že musela oči zas obrátiť.

Radoje sa sám sebe divil, odkiaľ nadobudnul toľkej smelosti, že mohol s ňou hovoriť, na čo pred malou chvíľou ani pomysleť nemohol, a rozprával jej, dlho jej rozprával, uprimne z poctivého srdca.

Chúďa nevinné, nemohlo si ani vzdychnúť po Radojových slovách, jej krásnu hruď niečo tlačilo.

Keby niekto po tej tanečnej zábave sa bol Radoja zpýtal, čo toľko hovoril svojej krásko, nevedel by povedať; ale keby sa ho bol zpýtal, čo mu ona hovorila, to by mu on v najväčšom oduševnení rozprával, a nebol by mu ani do smrti vyrozprával, ako naivne, ako sladko sa zpýtala, prečo tak zriedka vychádza, prečo častejšie do divadla nechodí, a iné maličkosti, ktoré zbožňoval, lebo jich jej ústa napomenuly.

Tančila sa mazurka, aj Radoje tančil s Milevou.

Tak ako čo sa prehnaná bieda a núdza nemôže znášať, tak je aj s prehnaným šťastím, a najmä keď človek nemá s kým ho podeliť.

Radoje myslel, že je časom blázen, časom sa nazdal že žije. Snáď ho láska zmorila a on je teraz v nebi. Či je to len sen, alebo

niečo podobného; ale že je to opravdu — to nemohol veriť.

A či mohol byť spokojný a pri sebe! Veď Milče, jeho sladké Milče mu bolo v náručí, jeho ruka obvíňala jej driečik, a jej hruď sa dvíhala na jeho srdci.

Pieseň.

Slnce je najkrajšie, keď vychádza, a láska najsladšia v puku.

Radoje voňal ten púčik, ale ho natoľko opojila jeho vôňa, že myslel, že niet žiadnej moci, ktorá by ho o to šťastie priviesť mohla.

Poludnie dávno prešlo a v lesíku sa chládok rozprestrel, ako čierny závoj po zelenej tráve.

Rado sedí pri svojej milej, niečo číta, a ona vyšíva.

Poniekedy pozreli jeden na druhého.

Oh, prečo ústa nemôžu tak mnoho, tak pekne vypovedať, ako to môže len jedon pohľad!

Čím viac čítal Radoje, tým viac jich city opanovaly; Milka začala vzdychať, práca jej vypadla z rúk, na ľavú ruku podoprela si čelo, ktoré horelo žiarou ako slnce v prostried leta.

Rado jej pravú rúčku chytil, hľadiac jej dlho, dlho túžobne do očú. Slovo mal na perách, ale nemal toľko moci, aby vyriekol... Dal by bol chudák pol svojho života, keby bol mohol len vypovedať. Vstal a vzdialil sa.

*

Medzi tým Milan sediac v izbe svojho priateľa, prehrnal papiere na stole. Akých tu počiatkov a zlomkov nebolo!

Čítal všetko pozorne a s úľubou. Zdalo sa mu, že číta Odyssea.

Krem toho bolo tu po stole rozhádzaných dosť Radojových básní, v ktorých sa Radoje zrkadlil. Na vlas by ho človek poznal, po tej túžbe, nežnosti a po očarujúcej iskrennosti.

Pri jednej básni sa pozastavil Milan za dlhšú chvíľu. On ju čítal, čítal a zas čítal, nemohúc sa jej dosť nasýtiť.

To bol div. V niekoľkých riadkoch vypovedal tak mnoho, tak mohutný cit, že človek bez seba zostal.

„Toto je krásne," konečne prehovoril pre seba, po opätnom prečítaní strčil ju do vrecka.

Neprešlo niekoľko okamihov a Radoje ako bez seba sa rútil do izby.

„Teraz si asnáď len múdrejší bol?" zpýtal sa ho Milan podávajúc mu ruku?

„Nič, nič."

„Čo? Bôh a duša, ty si dieťa," riekol Milan nasrdený a obrátil sa.

„Ale Milane, Bôh mi je svedok, nemám sily, aby som jedno slovo vyhovoril, a ešte aby som jej sveril..."

„Nešťastníku, a keby ja nebol býval, ty by si bol prepadol!"

„Nebol by ju ani uzrel, a nie ešte aj poznal; ale pre naše bratstvo, už keď si mi začal pomáhať, pomôž aj ďalej!"

„Tu máš moje srbské slovo. Len že ma musíš vo všetkom poslúchnuť čo ti rozkážem, a ver mi, za mesiac bude Mileva tvojou nevestou!"

Podajúc mu ruku vzdialil sa Milan.

„Mojou nevestou?" od radosti skoro nechtiac zvolal: „Milče, moje sladké Milče!"..

Kytka kvetov.

Zas bol pekný čas, všetko sa hrnulo von do voľnej prírody, čo mladé to križovalo ulice veselosťou žartujúc sa, pritom hádžuc strely pohľadov na obločné barikády.

Aj Radoje sa prechádza s priateľom Milanom ktorý sa hrá s peknou kytkou kvetov držiac ju v ruke.

„Vieš čo, Radoje? Tu máš túto kytku, ktorú môžeš dať svojej Milke; možno že sa lepšie s ňou dohovorí, ako s tebou!"

Radoje prijal s radosťou kvety, za ktoré mu srdečne ďakoval.

„Ale," doložil Milan veľmi vážne, „daj dobrý pozor, aby si sa dajako neoklamal, aby si tie kvety..."

„Pane Milane, pane Milane!" kričal jedon chlapec, ktorý za nimi bežiac celkom zadychčaný v ruke niesol veľký list.

„Čo je Péro?" obrátil sa Milan, ktorému tento výjav nedal vyhovoriť, čo chcel povedať Rádovi; „čo je to? Od koho?"

„Depeša, Pane!" preriekol zmorený Péro.

Milan v rychlosti zdrapil depešu.

„Z Kragujevce, od otca!“ šeptal Milan, „na moju pravdu brat môj, mňa volajaká predtucha objíma...“

Čítal.

„Čo je to?“ zvolal Radoje, vidiac, že jeho pobratim zbľadol.

„Otec mi na smrteľnej posteli. — Péro, najdi mi hneď koč, nech stojí bárs čo.“

Verný slúžik cvalom sa vzdialil.

„Bratre,“ obrátil sa k Radojovi, ktorý osobytným utrpením hľadel naňho, „s Bohom, ja sa musím v tom okamihu vzdialiť. Ale prosím ťa, nech ťa to ani najmenej nermúti, veď je to nič nie, jemu sa to často stáva aj teraz to prejde, len že ma na jedon týdeň odlúči od teba.“

Pobratimovia sa pobozkali a rozlúčili sa. Milan zabudol povedať Radojovi, čo chcel.

. . . .

Radoje sa vzdialil ďaleko od mesta, nezpozorujúc to. Veľmi sa staral o svojho priateľa, zamyslený k zemi hľadel. Naraz počul nežný hlások, ktorý jeho meno vyslovil. Zodvihol hlavu a stál pred hrbkou veľmi pekných dievčeniec, medzi ktorými bola aj Ľubica, družka Milevina, z predošlých tanečných zábav. Ona na každý pád naň zavolala, lebo od kedy sa poznali, viac pozornosti venovali jeden druhému. Rovný cieľ, rovné city, najviac spojujú srdcia, Radoje ju rád mal ako vlastnú sestru, pre jej veselosť, zhovorčivosť, a najviac preto, že bola priateľkou jeho sladkej Milevy. A Ľubica? Ona asnáď pekného básnika nie len rada mala ako brata, ale...

„Ah, slečna!“ pozdravil Radoje vytrhnúc sa z myšlienok a priblížil sa k ním. Ľubica milo usmievajúc sa zastala si pred neho, držiac kvety v oboch rukách, ktoré natrhala v zahrade, z ktorej vychádzaly.

„Hľa, pane Radoje, ako sme Vás plným šťastím stretli! A budeme tak svobodné, Vám ponuknúť niektorý kvet, ako znak vďaky, že ste nás potešili voňahdy tou básňou, ktorá nás nejakou, nevídanou mocou očarila,“ a vybrala mu najkrajšie kvety.

„Ale, slečna, Vy ste sa sprisahala, mňa vždy storáz viac chváliť, ako zasluhujem. Ja teda neuznávam, že som tieto kvety zaslúžil, ale jich zadržím v čare.“

A podal jej tú kytku kvetov, ktorá bola Mileve prichystaná, pomyslel si, že ju dnes aj tak už nevidí, a zajtra jej môže druhú dať, vidiac pri tom, že Ľubica túžne pohľady na ňu hádzala, ktorá opravdu pekná bola.

Ľubica sa milo zasmiala, poďakujúc sa, potom ukiazala svojím priateľkám, ktoré jednohlasne zvolaly:

„To sú veľmi krásne kvety!“

Radoje sa jim porúčal a vrátil sa do mesta. Myslel, že vidí Milku v okne, ale sa sklamal.

(Dokončenie nasleduje.)

Literatúra a umenie.

„Nový priateľ ľudu.“

Ideme, bo *musíme* vydávať asi 10 krajciarové, *zábavnopoučné*, v neurčitých dobách vychodiť majúce svázočky pre ľud slovenský, pod názvom **„Nový priateľ ľudu,“** svázky zábavno-poučného obsahu.

Vzdelajte ľud, a zvie o sebe, kto je on.

Konať sa musí! Časy sú zlé, ale *konať sa musí!* A práve preto, že „do zlých časův živobytí naše upadlo,“ tým viac so všetkým napnutím síl *konať sa musí.* To je naše po prvé, po druhé i po tretie. Žiadno „keby, veď keby, veď keby ten a ten, to a to.“ Len ty konaj, na druhého sa neohliadaj ani na okolnosti. Rušaj, stúpaj, volaj, tiskaj! Ak nebudeme vedieť predať pár tisíc párkrajciarových svázočkov na poučenie ľudu (spojené so zábavou), na vymanenie ho zo všednosti smerujúcich, tedy by to bolo znamením po prvé, že sme nanič, po druhé, že nám ani láska k Tatrám, ani láska k reči našej, ani láska k vlasti nič nespomôže, a že pri chvalitebnej ináč nábožnosti svojej Slovák i ďalej od všelinejakých faktorov náležite zauškovaný a drvený bude, čili že hlúpy aj v kostole bitku utŕži. Nečo už síce číta náš ľud, ale to ešte zďaleka nenie dostatočné. Ani svázkami našimi neprídeme ešte do zeme zaslúbenej, ale by sa mohla nimi valne kliesniť cesta, ak budú dobré, čo dôfame. Nuž tedy akéhokoľvek stavu pokročilí bratia a sestry v národe, *bez rozdielu vyznania*, ktorí sa zavázujete rozpredať 10—20 snáď aj 50 výtiskov **„Nového priateľa ľudu“** vo svojej obci, vo svojom okolí, ráčte sa do 1. okt. r. t. hlásiť so zreteľným udaním mena, stavu, bydla a pošty u dolupodpísaného, ktorý pohnutým súc k tomu viac priateľmi pri spolupracovníctve p. G. K. Magurského redakciu „Nového priateľa ľudu“ na seba prijíma.

Program vyslovíme krátko: *Ušľachtilá zábava, vzdelanostný pokrok, — poviedky, životopisy, pírodo-, zeme- a národopisné i fyzikálne, nakoľko len možno illustrované veci, potom prosto- rozumné, pre prie-*

myseľ a obchod potrebné články z mero- a počtovedy atď. a všetkým tým viesť k vznešenosti ľudskej.

Dve veci nás oduševňujú k nášmu podniku. Po prvé skúšenosťou podoprené presvedčenie, že ľud náš, zvlášte po mestečkách a remeselnícky vôbec, ale z veľkej časti aj roľnícky ľud *rád číta*, rád sa čítaním nielen zabaví, ale aj poučí. Nič iné nám nechybí, — to je už dávno uznano — len kolportáža. Tá je u nás trochu s nesnádkami spojená. To všetko sa ale horlivosťou jednotlivcov, maličké napnutie, viac len dobrej vôle vyžadujúcou nahradiť a vybaviť môže; horlivosťou takých jednotlivcov, ktorí predsa už len majú nejakého služebníčka, a ktorí neťažobiac si popísať mená nádejných odberateľov okolo sebä, povedia slúžebníčkovi tomu: roznes to ta a ta podľa menoslovu tohoto! — Po druhé oduševňuje nás k podniku nášmu *svätý cit povinnosti*. A tento je ešte mocnejší, než možne vyrátať sa dajúci vzdelanostný prospech; bo ešte i vtedy, keďby sme videli, že málo s ľudom naším porídime, čo ale chvála Bohu naopak dôfame, tedy *povinnosť vykonať sa musí*, — nech by už potom so semenom Pán Boh naložil, ako ráči. Neobzerajme sa za pluhom!

Predplatky na žiaden spôsob *vopred neprijímame*, len *prihlasy*. Na zvyčajné nádavky pamätať budeme. Opakujeme, že ku prihlasom jedine do 1. okt. r. t. *neodvolatelnú* lehotu ustanovujeme. Ohľadom na ustálenú cenu a porto atď. dosť času bude hovoriť potom. Nuž tedy: „kto umie dobre činiť, a nečiní, hriech má.“ My pred touto výpoveďou máme veľký rešpekt, trebas nám ona častokrát robí veľké nepohodlie, a preto chceme konať. Očakávame rešpekt pred touže výpoveďou aj od milých našincov po všetkých kútoch, a dokážu ho rozpredávaním „Nového priateľa ľudu.“ Prosíme tedy prihlasovať sa *najmenej po 10 výtiskoch*, ač potom na žiadosť a poukážku aj po jednom výtisku dostať ho bude možno, ale tieto jedinky *netreba* vopred prihlasovať. Na zdar!

V Brezne (Breznobánya), dňa 12. júla 1880.

A. P. Záturecký.

„Slovenský obrázkový Kalendár“ na obyčajný rok **1881**, ktorý vydáva kníhtlačiarsky účastinársky spolok v Turč. Sv. Martine, je už k dostaniu. viazaný výtisk za 20 kr. — Popri obyčajnej kalendárnickej časti má aj tento ročník rozmanitý oddiel poučného a zábavného obsahu s illustráciami. Snažne odporúčame ho účasti nášho ct. obecenstva.

Slovenské Spevy. Vydávajú Priatelia slovenských spevov. Sošit 2. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. 4°. Str. 40. Cena sošitu 1 zl. r. č. Týmto druhým sošitom dospel počet piesní (nápev i text) k číslu 220. — Krásny tento podnik odporúčame nášmu ctenému obecenstvu čo najvrelšie.

Priateľa školy evanjelickej vyšiel svázok I. Cena s portom 32 kr. Vydáva a rediguje Adolf Peter Záturecký, ev. učiteľ v Brezne. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlač. účast. spolku. Nákladom vydavateľovým. St. 64. — Podnik tento čo najsnažnejšie odporúčame ev. učiteľstvu slovenskému, tým viac, keďže žiaľbohu niet teraz riadne vychádzajúceho učiteľského časopisu. Meno redaktora tohto podniku je dostatočným rukojemstvom za výbornosť práce.

Slovenské národnie piesne pre mužské hlasy. Máme tu pred sebou päť harmonisovaných slov. národních piesní: Nitra, Sobota nedeľa, Zaľúbenec, Odsúdený a Rozchod. Vydanie týchto piesní má svoju zvláštnu historiu. Už roku 1875 dal jich turč. sv. martinský Spevokol do tlače, vtedy boly aj z čiastky vyhotovené a predsa pre isté nepríjemnosti a zväčša ani neznáme okolnosti až teraz môžme jich oznámiť a štvorspev milovnému obecenstvu čo najsnažnejšie odporúčať. Vyšli v Prahe tiskom a nákladom Em. Starého. Cena partitury a hlasov 70 kr., jednotlivé hlasy po 10 kr. Vydanie je pekné, úhľadné.

Urbánkovho **Věstníku bibliografického** vyšlo č. 7. s velice zajímavým obsahom. Je to nahromadený bohatý i vzácny material bibliografický, umelecký, životopisný atď. Kritika je menovite hojne zastúpená, medzi iným aj obšírnejšia zpráva o „Písních slovenských“, ktoré vydáva „Slavia“ v Prahe. Tento „Věstník bibliografický“ zaslúži všelikej podpory všetkých priateľov života literárneho.

„Tesnopisnej Besedy,“ ktorá vychodí v Prerove 25. každého mesiaca, vyšlo č. 5. V tomto sošite podaná je tesnopisne aj pieseň: „Nie preto si spievam“ zo „Slovenských Spevov.“

„Světozora,“ obrázkového týždenníka českého vyšlo č. 35 s velice rozmanitým a zajímavým obsahom v obrázkovej a slovesnej části. Medzi iným je tu veľmi zdarilá a verná podobizeň nášho slavného zvečnelého Michala M. Hodžu a obšírnejší jeho životopis z pera Jar. Vlčka.

Stručného všeobecného slovníku věcného, druhého lacinného vydání vyšiel sošit 43.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 bárky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 30. septembra 1880. **Číslo 9.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Pokračovanie.)

XI.

Anna bola šťastná, a vo svojom šťastí zabudla na súboj a nestarala sa o jeho možný východ. Celý deň chodila so svietiacou sa tvárou po dome a zahrade. Všetky dumy a ťažké myšlienky, ktoré ju často trápievaly, zmizly bez stopy. Cítila v sebe jakúsi istotu, jarabé nádeje obletovaly jej hlávku jako pestré motýle čerstvo rozvinutú ružičku. V takomto naštrojení ducha našiel ju Záhajský. Bol bľadý jako stena.

„Prišiel som k tebe," hovoril chvejúcim sa hlasom, „abych ťa prosil za odpustenie!"

Anna sa zľakla. „Bože môj, čože má ujček!" zašeptala nevdojak.

„Som žobrák!" prehovoril syplo a klesol na stoličku, „a čo je najhoršie, vinník pred tebou!"

Nastala pausa, trapná pausa. Anna hľadela veľkými očiami na Záhajského.

„Tvojho majetku, Anna, niet viac!" zavolal Záhajský divým hlasom a pokryl tvár rukami. Ťažké vzdychy šumely z jeho širokých prsú. Anne sa počala hlávka krútiť, nie tak nad smutným významom jeho rečí, jako nad jeho zlomenou bytnosťou, ktorú vídala vždy vo vážnej, tichej hrdosti.

„Tu máš dáta," a tým vytiahol písma z vačku, „ktorými mňa odovzdať môžeš súdu! Ja som premárnil tvoj rodičovský majetok do posledného groša... svojho nemám — každý klinček tohoto i krakovanského majetku patrí Abrahamovi Diamantovi! Rob, čo vieš! Znáš svoje postavenie, znáš všetko!" v tom sa vyrútil von. Anna šla za ním. Dlho sa rozprávala s ním v jeho izbe.

Katastrofa nemohla vystať. Abraham Diamant žiadal prísne svoje požičky, ktoré nariastly v ohromné summy. Záhajského plány a nádeje rozbily sa: veľké kúpy, ktoré on sprostredkovať chcel, nestaly sa skutočnosťou, burzovné špekulácie nedarily sa, a peniaz, jako sa gúľal predtým k nemu, zrazu počal sa od neho kotúlať. Čím viac upádal do peňažnej nehody, tým viac tratil pod sebou pôdu. Darmo hľadel udržovať vieru vo svoje nevyčerpateľné prostriedky tropením nesmyseľného prepychu: pravda, horká pravda drala sa vždy viac na povrch. V nešťastnej chvíli siahol i po majetku Anny Bysterskej, vždy v nádeji, že sa vymaní z rumov: ale rumy sa sosypaly na jeho hlavu. Obrat sa stal náhlo.

Parák a Kaprossy navštívili Záhajského, a nevedeli sa prenadiviť, keď sa dozvedeli, že Záhajský neprijíma hosťov. Baronka Perlingová dala zastaviť kočiar svoj pred letohradom a našla ho pustý a vymretý. Noci boly tiché, dni nudné.

Branský mal dlhý rozhovor so Záhajským; Boh zná, jaké reči padly medzi oboma mu-

žami. Na druhý deň odviezol kočiar Záhajského Annu k tetke na dedinu. Služobníctvo rozpustil Záhajský, šalokatre na dome kázal spustiť a žil zatvorene; vychádzal iba pod večer do vinice.

Anna žila u svárlivej tetky život biedny a mukyplný. Na dni, prežité v Záhajského letohrade, upomínala sa jako na divný, ťažký sen. Tu v odlúčenosti od sveta zrastala a sīlila sa jej láska ku Branskému, až sa premenila v bôľnu náruživosť. Branský nepísal, neprichádzal — nedal o sebe vedeť, a už sa blížila jaseň.

Všetky nádeje vyšumely zo srdca biednej devy a ona pohrúžila sa v prepasť svojho nešťastia. Bez majetku, bez blízkych, bez súcitných ľudí žila jako rastlina nedvižný, suchý život.

A predsa bol to Branský, ktorý ju presadil zas nazpak do hluchého života dedinského. Mal on k tomu svoje príčiny.

Branský hodil sa celou svojou energiou, aby zachoval, čo sa dalo z majetku Anny. Jeho námahy boly marné. Čím ďalľ zkúmal záležitosti Bysterskej pozostalosti, tým viac presvedčil sa, že je vec celkom ztratená.

Žulinský mal pravdu: ani on nebol stvorený za reorganisátora krajov naších. Jako sa aj silil k práci, všetko čo vykonal, nebolo zdarné. Aktá a jich prach zarážal mu dych — nezdary ho hlboko zarmútily: konečne sa rozhorčil, zaďakoval za úrad a tašiel do cudzozemska, zotaviť sa od administratívnej neresti. Po ňom dostal sa úrad do rúk provisorných, do rúk rodiny Masloňovskej. Tak smutno skončila sa aera Žulinského, na ktorú chudák Branský staval veľkolepé plány pre svoj ľud. Branský ale neochabel. Zase sa hodil na svoje reformatorské pole a pracoval plnou parou. Jeho činnosť rozprestierala sa až na Krakovany, aby aspoň niečo zachránil a zachoval pred pekelnými drapami úžery a záhubným neporiadkom. Zle to išlo, ťažkosti boly neprekonateľné. Branského sily riastly s odporom. Masloň mu vyhýbal; mrzela ho tá pôžička, ktorú mu môhol Branský hockedy vrátiť, a to nemálo uľahčovalo agitáciu Branského.

Anna medzitým nyla v bôli a beznádejnosti. Posledná schôdzka s Branským vyzdvihla ju do šťastnej sféry, aby ju nasledujúce udalosti tým hlbšie nazpak uvrhly.

Jaseň rozložila svoj sychravý dvor po kraji. Žlté listie padalo zo stromov malej zahradky, po ktorej sa Anna prechádzala spešným krokom, zahalená v teplý ručník, tak že len vrchná čiastka tváre vykúkala zo šedých záhybov. Chodila pružno, jakoby chôdzou premáhala trudné myšlienky. Oblok na nízkom domku sa otvoril.

„Poď do chyže, Anna, prestydneš sa,“ volala oblokom tetka, v ruke držiac modlitebnú knižku. Anna nepočula. Tetka zavrela nevrlo oblok. Vetor podúval od severa a smutne šumel v žltých listoch živého plota. Od silnice bolo počuť dupot koňský. V dedine je všetko nové a hodné pozornosti. Anna pribehla k plotu, stala na prsty a hľadela v ústrety koňmo prichádzajúcemu mužovi. Tu zmeravela od ľaku a prekvapenia. Na koni sedel Branský!

Privítali ho ticho. Tetka sa žalovala na reuma a drahotu, Anna bola bľadá a nemluvná. Po čaji sa tetka utiahla spať, Branský použil okamžik samoty, aby vzal Annu za ruku.

„Viac času prebehlo od nášho posledného rozhovoru, ktorý ma neobral o nádej! Mnoho sa premenilo od tedy. Donášam vám samé smutné chýry! Váš ujec padol, hlboko padol do prepasti, ponad ktorou stvoril svoje veterné zámky. Vy ste šťastne prebrdla cez všetky nebezpečenstvá.“

„S tým doložením, že z bohatej dedičky zostalo chudobné dievča, ktoré možno cez mesiace zabudnúť!“ doložila Anna.

„A ktoré je tomu človeku, ktorý si ho vážil za bohatstva, ešte milšie, ešte drahšie!“

„Nehovorte v hádkach! Verte mi, dosť bolo toho utrpenia! Keby ste vedeli, jako sa mňa bôľne dotklo, keď som vás videla jachať silnicou k našemu domku! Čo ste prišli? Možno, žeby boly už dosť skoro zacelely moje rany — a vy upomínate ma opäť na život, na časy, ktoré ma tak biednou urobily! Neviem, či je to šľachetné! Čo môžte očakávať odo mňa?“

„Nádejem sa, že ste pocítili aspoň tieň toho citu, ktorý mňa k vám púta a pútať bude do hrobu!“

Anna sa podivno zasmiala trpkým, polonúteným smiechom. V Branskom srdce krvácalo nad týmto nevyzkúmateľným smiechom.

„Len rovní ľudia môžu mať rovné city. My, pane Branský, nie sme viac rovní. Ja som mala rodinu vysoko stojacú v spoločnočnosti ľudskej — a ona premenila sa na bedára prečinami obťaženého. Ja som mala majetok — a ten sa rozplynul v nič! Nie sme viac rovní, ale táto minulosť moja posiluje ma, abych neprijímala veľkodušných obetí a darov! Urážate ma, jestli ma držíte za takú chytrú k prijímaniu almužny!“

Branský bol celý zarmútený. Po ceste rojily sa mu veľkolepé myšlienky, s jakými prekvapí a podmaní si túto tvrdú hlávku. Teraz ale vystaly myšlienky, a on sedel v hnevnom rozochvení, nemohúc najsť slov. Anna bola krásna, jako socha, ale i tak studená. Teraz nevolala: „Branský, veď vy mňa milujete,“ jako v onnej blaženej chvíli, a predsa mohla byť o tom presvedčená. „Táto pýcha vaša,“ počal po nejakej chvíli Branský, „nieje na mieste, jestli som dobre pochopil vás vtedy, keď sa mi z úst vymklo vyznanie mojej lásky! Áno, lásky, slečna Anna, hovorím otvorene a priamo jako muž čestný! Jestli som sa mýlil, a vaša blažená tvár, váš plač, váš útek maly inší mne nepriaznivý smysel — teda odpusťte — jedno pokynutie vašej milej bielej ruky postačí, osvobodiť vás od mojej dotieravosti! A na ten prípad i vaša studená pýcha bude my dôkazom vášho vysokého smýšľania! Hovorme otvorene! Nechajte nepravdivé pocity — ony sa často stanú pravdivými, keď jich pestujeme urputne! Povedzte čistú pravdu, ja ju znesiem, bárs by ona podkopala všetko šťastie môjho života!“

„Čo môže znamenať slza? Zmatok zahanbenia lebo bôľ! Vyberajte si! Čo môže znamenať rychlý útek? Či mu treba vysvetlenia?“

„Utekáme radi od predmetu, ktorý nás desí, lebo ktorý nám je odporný.“

„Alebo ľahostajný!“ doložila Anna a ztisla zuby, aby zamedzila prúd slz, ktorý sa mocne tiskal do jej očú.

Branský stal. „Dobrú noc!“ povedal temným hlasom a podal Anne ruku. Cítil, že je tá ruka ľadovito studená! Odobral sa do svojej izby. Tam ho ale všetko tiesnilo, zdalo sa mu, že tie steny rúťa sa na jeho hlavu. Nemôhol, nechcel veriť na svoje nešťastie. V dome panovala hrobová tichosť. Dvere jeho chyže viedly do zahrady. On zhasol sviečku a vybral sa do zahrady. Studený vetor chladil jeho rozpálenú tvár. Prejdúc sa pár ráz po zahrade, zbadal, že sa v krajňom obloku svieti. Tichým krokom ubieral sa k svetlu. Oblok bol zastretý bielou rúškou, ktorá dopúšťala, aby rozoznal silhuetu ženskej v chyži. Dobre poznal postavu Anny. Zrazu sa oblok zatmel — dnu zhasli sviečku — a štrngot otvárajúceho obloka došiel do jeho ucha. On sa uchýlil k stene, po ktorej sa tiahol vinič, nedávno obratý zo svojho sladkého ovocia. Oblok sa tíško otvoril, a vonká hlávka Anny s rozpustenými kaderami vykukla von. Branský bol tak blízko, že počul skoro každé dýchnutie, ona ho ale nemohla zbadať pre tmu. Po nebi plávaly temné oblaky a nedovolovaly hviezdam osvecovať zem.

Jako trpol, byť tak blízkym, nepozorovaným svedkom desnej samoty! Dych sa v ňom tajil, údy meravely. Z úst dievčaťa zašumel šepot, neistý, málo srozumiteľný!

„Nechcem obete — ach, ale to bolí! Tma, tma, tma! A žiť! Začo žiť! Jeho som nevidela pre —“ zadul vetor a rozševelil listie viniča okolo ušú Branského. „Keď nemožno jemu, budem žiť jeho myšlienke! Nauka krásnych slov jeho duní mi dušou, a dunieť bude večne! Dobru, kráse, citom za náš ľud! On junák smelý, borca za pravdu — ja ztrhané dieťa svetských rozkoší — a on mňa nenechal hodiť sa vyvrheľovi do ramien — tam bolo moje miesto! Ale tak bôlno odsotiť museť tak blízke šťastie! Šťastie! Oj šťastie! Ešte nenie neskoro! Snáď, snáď udusím v sebe cit pýchy, ach, jaká to pýcha! Pýchou to nazval, ale to nie pýcha, to sám osud, sama Božia vôľa! Prečo nyjem láskou v jeho neprítomnosti, a prečo zkamenie mi srdce, keď ku mne vraví! Ach, to srdce by aj chcelo vyliať city svoje horúce a bôlne, ale tie ústa nechcú, nemôžu, tá hlávka sa búri a zpiera

vzdorovite! Poď, anjel môj! Poď do môjho náručia! Nik ťa nevychváti z týchto verných ramien! Bože, Bože!"

Ozval sa tichý plač. Na žlté listie viniča padaly hojné slzy. Branský musel počuť jích šum. Belušká kontuška devy sa slabunko belela. Branský podišiel k obloku, chytil rukama hlávku devy mocne, a horúci bozk pritlačil na jej rozpálenú tvár! Anna sa nezlakla — pohrúžená vo svojom nekonečnom bôli. Ztratila sebapritomnosť a jasné povedomie toho, čo sa dialo! Až keď opakoval Branský náružive svoje celovanie, zpamätala sa a jasný, zvonivý výkrik vyrazily jej prse. Branský držal mocne hlávku devy a zavrel jej ústa celovaním.

„Ľalija moja, ľalija bieloskvúca!" Viac nemôhol preriecť! Krásny vrkoč padal mu cez plece, on cítil jeho dotýkanie. Anna ovinula ramená okolo hlavy milovaného muža. Jej plač ustúpil hlasitému smiechu, ale slzy predsa len tiekly. Branský zmorený sladkosťou lásky a nehy pustil hlávku dievčaťa. Ona zmizla jako blesk z obloka, ktorý zazvonil. Branského ruka našla už len studenú tablu.

(Dokončenie nasleduje.)

Večný žid.

(Svobodne z nemeckého.)

Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Vlečno sa ťahá, sťa nocou mátoha,
Starec Ahasver. Blízo dva tisíc liet,
Čo mu nepokoj na svedomie hlobe
Pre jednu hroznú, ktorú spáchal vinu. —
Keď Ježiš ťarchou kríža vysilený
Na prah tamtoho sadnul odpočinúť,
Ahasver preč ho s okrikom odsotil,
Že sa mu slzy žiaľov vyronily....
V tom boží posol na zlatých peruťach
Zjaví sa s prísnym slovom k nečloveku:
„Tys' pooddýchnuť nedal Bohsynovi
Pod ťarchou kríža v mdloby upadlému?
Nuž postrádajže pokoj na pokutu...
Túlaj sa svetom od rokov po roky....
Vrhaj sa mocou lačnej smrti v obeť
A ona síta poobíde teba! —"
Stalo sa. Už ťa neposedný zloduch
Sliedi bez stania a mučí, Ahasver;
Túlaš sa svetom zoškliven bez mieru,
Bez hrany na hrob, kdebys' kosti složil...
Na Karmel-hore z desnej rozpukliny
Lezie starobou skľúčený Ahasver
S vlasom bieluškým sťa sneh na Mateja,
A čistiac z prachu odev dotrhaný —
Hádže zmútené zraky dookola.
Nuž čože vidí? zčernelé kopone
A hnáty semtam rozmetané zemou.
I porve prvé, ta hodil o skaly,
Až smutne vánkom vetra zacengaly:
„Toť bol môj otec!" šepotal so žiaľom
A porval druhé, ba sedem odrazu
A všetky horou o skaliny hodil
Kričiac: „toť matka, toť ženy, toť deti....
Otec, mať, ženy, deti — všetko moji!
Jích smrť pobrala a mňa? nechce... nechce...
Oni prach, popol a ja vyvrženec —
Túlam sa svetom v prezralej starobe!...
Veruže strašná súdba na mňa ľahla! —
V rúmoch sa slávny ztratil Jeruzalem!..
Ja vraždil, klamal, preklínal Rimanov
A kliatba táto na mňa sa shrnula:
Hľadám, volám smrť a ona nečuje,
I nechce dať ma na túžbenný pokoj.
Zahynul i ten velikán sveta — Rím!...
Koľko tam ľudských životov vyhaslo!
A ja z strediska hroznej spusty jeho
Vyšiel som na svet živý, bez úrazu. — —
Z končiara vrchu chmárou venčaného
Skočil som rovno do kotliny mora
Tak hlbokého, sťa výšava vrcha:
No mojím skokom rozochvené more
Von ma živého na breh vyhodilo. — —
Hľadím v hrtany Aetny pred výbuchom,
A v tom ma hromy divé zronia na dno,
Kde pachom syrky dusnej častovaný
Žil som pri mukách za deväť mesiacov,
Až ma na trosky vyvarená láva
Ta von živého na svet vychrlila. — —
Blčal les a ja vo striedku plameňov
Plával som sťaby v lahodnom kúpeli:
Les až do stebla strovily plamene,
Ja zostal živý na ťaž sebe, svetu. — —
Vstúpil som v tajný spolok s ubijcami
A páchal radom verejne zločiny,
Chtiac slušne padnúť mečom po zákone
A tak zavŕšiť strašnú súdbu moju.
Na pyšných Brittov kydal som hanoreč,
Vysmieval Nemcov, sebecký to národ,
Lež táto hana na prázdno odznela
A hor' vztýčené Saracenov meče
Praskly na mojom čele zbrázdovanom. — —
Zúrila bitka na hrobľavom poli
A ja sa rúcal voslep proti strele;

No ťažké rany z divočiznej ihry,
Ta do pavezy od tela padaly. — —
Slon rozsrdený dlávil ma nohami,
Splašený vranko tepal ma podkovou
Tak, že sa v iskrách svojích roztopila —
A ja len žijem na ťaž sebe, svetu. — —
Potom som zastal na kopu streliny,
A túto lúčou smolovou zapáliac
Bol som odrazu v oblaky vysoko
A zas z oblakov dolu bez života
O zem hodený . . . a predsa som ožil. — —
Obrova oceľ zlomila sa na mne,
Ruka katana na mne okľavela,
Zuby hyeny otupily na mne . . . .
Za nocľah vzal som hniezdo plné hadov,
Dráka som štípal na boľavý hrebeň:
Ten drák sbesnený trhal; neroztrhal,
Tých hadov jedy nevnikly mi v telo. — —
Nérovi nadal som do vlkolakov,
Do vlkolakov nadal som kresťanom,
Melei Ismael prijal toto meno —
A čo? na výrok hrozivý ubijcov
Trpel som, trpím a predsa len žijem . . . .

Hoj, nemôcť zomreť, jak strašná to súdba!
Mocný Jehova, ktorý si ma stvoril!
Nemožno, že máš vo trestnici svojej
Nad túto súdbu strašnejšiu pokutu . . .
Pomilujže ma! rozdráž všetky hromy
I narov do mňa starého hriešnika
A nebdám, chceš-li v najväčších bolesťach —
Len nech konečne smrti padnem v obeť
A dojdem v stánok večného pokoja!“ . . .
Ahasver sklesol bez slychu a dychu,
Mutné mu oko nocou sa pokrylo
A telo bôjom žitia skatované
Vydajúc ducha, navždy zmeravelo.
Tu boží posol na zlatých perutách
Vzal do náručia bezcitnú mŕtvolu
A ustlal v Karmel-hory rozpukline
Pri šumnom slove: „nuž spiže, Ahasver,
Sen sladký, veď Boh nehnevá sa večne,
A keď precítneš zo spánku svojeho,
Zas sa ti zjaví tebou pohanený
Ten, čo za všetkých lial krv na Golgate
A dá ti milosť za vinu velikú.“

Jozef Jančo.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

(Pokračovanie.)

V ústave.

„Jestli sa ešte raz opovážite tú ošklivú reč hovoriť, celodenným pôstom budete trestané. Načože vás rodičovia vaši sem poslali? Či nie preto, aby ste sa dokonale maďarsky naučily a tak za hodné dcéry vlasti sa vzdelaly? Hanbite sa, vy zemanské dcery, tou ohyzdnou trpáckou rečou slovenského ľudu ústa svoje si pošpiniť!“

„Prosím pani predstavenú, to je naša materinská reč a k tomu bohatá a ľubozvučná, iste nie len reč sprostého ľudu!“

„Ba ona obohatila reč maďarskú, v ktôrej nachodí sa nepočetné množstvo slov jej odcudzených.“

„Nahliadnete, zavedené devy, že ja s vami philologickú dišputu nepovediem. Ako sa opovažujete tak drzým spôsobom so mnou hovoriť? Či nepoznáte pravidlá ústavu? Či jich nemáte vytlačené a prilepené na stene v každej izbe? Tu sa nesmie len francúzsky, maďarsky a nemecky hovoriť — a s tým koniec, prestáva všetko. Komu sa to neľúbi, alebo kto sa proti tomu robiť opováži, tomu sú dvere ústavu otvorené. Zapamätajte si to a na budúce hovorte maďarskou, alebo inou z dovolených troch rečí!“

Predstavená sa hrdo odvrátila a tri devy ponechala posmechu ostatných devíc ústavu.

„Helena má obľúbenie v krpcoch,“ vysmievala ju jedna.

„Mária súcití s drotáry,“ vtipkovala druhá.

Jaj szegény, tót legény!
Mindig krumplit zabálni.
(Ó, biedny Slováčik!
Vždy len zemiaky zobe.)

spievala tretia.

„Lali, povedz nám, kde leží ten zabország?“ satyrisovala štvrtá.

Kása nem étel,
Talyiga nem szekér
Tót nem ember!
(Kaša nenie jedlom,
Taliga nie vozom,
Slovák nie človekom!)

recitovala zas piata, drážac a posmievajúc svoje spoludružky až do krve. A čoby aj nie? Veď sa tomu od svojej predstavenej naučily.

V takom ústave bola panna Helena Jesenský. Hneď akonáhle doňho vstúpila, videla, že tu len s najväčším sebäzaprením bude môcť jestvovať. Ale našla i tu dve, tri rovnosmýšľajúce devy; pravda, že ona sama jich upovedomila a cit národní v nich prebudila. Tak jej dni v ústave tom predsa len neboly tak velice nesnesiteľnými, nežli z počiatku. Mala sebou aj slovenské knihy, ktoré ale v úkryte držať a len tajným spôsobom čítať mohla. Mala „Maríuu," „Nitry" smutnohru „Šúlek a Holuby" a iné zábavné spisy, s ktorými sa tešila, ktoré ju udržiavaly, oživovaly a oduševňovaly. Bola prvou žiačkou ústavu i čo sa pokroku a pilnosti, i čo sa pozornosti a mravného držania sa dotýče. I predstavená ústavu sama, i všetky učiteľky boly jej velice naklonené. Ale netrvalo to dlho.

Irma Tužinský, deva vysokomyselná, dcéra nadžupanova, nemohla to naskrze ztrpeť, aby dcéra chudobného zemäna, jakou bola Helena, ju prevýšiť mala. Dávno stopovala Irma každé hnutie Helenino. I podarilo sa jej postihnúť Helenu v rozhovore slovenskom s jej družkami. Následkom toho bola Helena nie len ako sme videli ostro pokáraná; ale upadla i do úplnej nemilosti u predstavenej a riaditeľky, ako aj u všetkých učiteliek ústavu toho. A jako do nemilosti upadala Helena, tak sa v milosti zmáhala Irma.

Učiteľky ústavu sústavne šprihaly na Slovákov v prednáškach svojich, aby žiačkam svojím národ tento i reč jeho zhnusiť a zoškliviť mohly. Všetko to počúvať a mlčať, všetko to znášať musela uvedomelá Helena. Ťažko jej to padlo. Každý deň a zvlášte každú noc sa horko vyplakala; však tie nádavky ju v jej presvedčení ešte otúžily a upevnily.

Miera utrpenia Heleny v ústave mala sa doplniť. Falošná Irma svojím víťazstvom opojená, zamýšľala sokyňu svoju úplne zničiť. Neodpočinula si dotedy, pokiaľ sa i kníh Heleniných nezmocnila. Stalo sa to takým spôsobom, že Helena vyndúc raz von do zahrady, zabudla svoj kufor zavreť. Irme nebolo treba viac. Rýchlosťou blesku zmocnila sa tých niekoľko slovenských kníh Heleniných a odovzdala jich riaditeľke. Riaditeľka zbľadla od zlosti. Pred Irmou sa neprezradila, že slovenskej reči rozumie hovoriac, že sa príležitostne od dievčat vyzvedať bude, čo by v nich obsažené bolo. Dotedy aby to tajemstvom zostalo. Sotva ale ju Irma opustila, už sa počala zvedavo v nich prehŕňať, veď i ona bola dcérou slovenských rodičov, ač sa za rod svoj hanbila. Ona o slovenskej písemnosti nemala žiadneho pochopu, áno, toho bola domnenia, že taká vec ani nejestvuje. Tu čítala Sládkovičovu „Maríuu," „Detvana." Všetko, všetko prečítala a nemohla sa dosť nadiviť tomu, že sa to v tej opovrženej slovenskej reči tak utešene básnilo. Uplynul celý mesiac — a záležitosť slovenských kníh nebola dosiaľ v ústave verejne zpomínaná. Irma bola nedočkavou; riaditeľka ale mlčala, i Helena mlčala.

Helena mlčala, ale srdce jej pukalo. Hneď prvý deň zbadala, že jej knihy, jediná to ešte jej potecha v neľudskom tomto oproti slovenskej devici ústave, chýbäjú. Nevedela, kam sa podely; ale či mohla sa zmieniť o nich?

Irma bola nedočkavou a upomínala riaditeľku, aby pre tie slovenské knihy potrestala Helenu; ale riaditeľka odkázala ju k mlčaniu.

Jedno jediné a to nie malé potešenie zostalo ešte Helenke — listy od Augusta. Tieto listy jej nemohli odcudziť; lebo jich ukrývala vo dne na horúcich ňadrach svojich a v noci pod hlavnicou lože svojej. August študoval a zakusoval tie isté odpory a protivenstvá, jakým Helena vystavená bola. Pre presvedčenie svoje bol prenasledovaný, vysmievaný a trápený. Ó, jakou radosťou naplňovalo to srdce Helenino, keď si z listov Augustových vyčítala stejnosť losu svojho s losom jeho. I on tak trpí, tak bojuje, tak smúti a žalostí ako ona. A keď z listov Augustových čítala tie potechy, ktoré jej on v nich udeľoval; keď sa učila tým heslám veľkých mužov a bohatierov národa slovenského: „My chytili sme sa do služby ducha a preto prejsť musíme cestu života tŕnistú;" — „S mŕtvou národnosťou národ je umretý, keď ona obživne i on k sláve letí. A sláva národa hodná je obetí," atď. jak plesalo jej šľachetné srdce. I on stejne

trpí s ňou, tak trpeli a trpia; tak bojovali a bojujú uvedomelí prví bohatieri národa. A potrebovali veru posily, lebo očakávaly jich ešte väčšie boje, ešte ťažšie protivenstvá. Irma nespočinula, ona chcela Helenu docela a úplne zničiť, neupustila od svojho pátrania a špehovania — až jej zase šťastlivá náhoda vhod prišla.

Raz u brány ústavu odobrala Irma list na Helenu písaný od listonoša. Na miesto aby list tento bola Helene odovzdala, otvorila ho sama a prečítala. Bol to na nešťastie list od Augusta. Lístok ten pobúril celý ústav. Riaditeľka čítala ho v zasadnutí učiteliek a výboru. Všetci sa zhrozili. Mladé, pätnásťročné dievča dopisuje si už v ústave s mladým človekom a k tomu pestujú tí dvaja, čo nezralý mládenec a panna, už vo výchove vlastizradné pikle. Veliké nebezpečenstvo hrozí zo dvoch strán tomu, dosiaľ v tak dobrom chýre stojacemu ústavu . . . Nebezpečenstvo v mravnom, nebezpečenstvo v politicko-občanskom ohľade. Hrozné bolo ustrnutie shromaždeného výboru ústavu toho. Otázny list znel nasledovne:

„Drahá Helena!

Buď presvedčená, že ja v duchu s tebou spolutrpím, s tebou bojujem a za tebä sa modlím. Osud môj, ako som ti to už v toľkých listoch vyjavil, je docela stejný osudu tvojmu. Podobné tebe hany, úškľabky, zneucťovanie musím znášať aj ja. Ver, že mi bľenom omrzlosti horkne celý svet nad tou nešťastnou dobou zaslepeného veku nášho, v ktorej sa len jedno dieťa vlasti tejto k materinskému srdcu vinie a prituluje, jedno len starosť materinskú požíva, iné sa zanedbávajú, ba odstrkujú, prenasledujú a v macošskom nakladaní súčastňujú. Ale na nás je, aby sme my Slováci to dieťa macošsky prenasledované a potupované trpelivosťou svojou katov svojich zahanbili a k rozumu priviedli. Utrpenie národa nášho musí sa pod riadením božím premeniť v slávu jeho. Už svetlo plaší tmu — svetlo národného uvedomenia tmu netrebného živorenia — príde čas, v ktorom svetlo to rozšíri žiar svoju a v lúčach jeho slepcov oči zalejú. Trpme do času — budúcnosť je naša. My sme národ budúcnosti. My prežijeme vrahov svojich a na jejich mohylách víťazstvo svoje sláviť budeme . . ."

„To dievča sa v našom ústave ďalej trpieť nesmie!" vykríkla riaditeľka.

„Vonkoncom nie. Vec je tým horšia, že Irma nadžupanova lístok ten našla, prečítala a otcovi svojmu, prvému to mužovi župy, zmienku o ňom urobiť nezabudne a my sa môžeme v záujme nášho ústavu toho najhoršieho obávať." Tak hovoril jedon úď výboru.

„A keby i to nie," poznamenal úd iný, náš ústav je vlasteneckým ústavom a práve preto nesmie takéto vlastizradné výhodky chovať v lone svojom. Nesmieme zabúdať na vznešený cieľ ten, k jakému bol ústav náš obeťou vlasteneckou založený a ňou aj stále býva subvencionovaný."

„Ale to nenie dosť, to dievča len z ústavu vylúčiť, musí sa pre výstrahu iných aj potrestať," navrhovala jedna prísna učiteľka.

A našla u väčšiny podporu. Helena Jesenský bola za dva týdne každodenným čítaním, rečnením a spievaním maďarských básní a piesní a o suchom chlebe a vode zavrená. Každú druhú hodinu prišla iná učiteľka k nej a neraz cez celú hodinu trýznila ju tím, že musela pesničku: „Hazádnak rendületlenül" za celú hodinu vyspevovať. Tak bola pokutovaná pre svoj národní cit.

Keď v ústavnom žalári dva týdne vybudla, vylúčili ju z ústavu.

Helena zavítala do rodičovského domu do nepoznania zmenená. Bľadá ako stena, ztrýznená, chorá. V zápätí za ňou došiel list riaditeľkin, oznamujúci príčinu vylúčenia tej nezdarnej dcéry z ústavu. I zhabané knihy boly za ňou poslané. Tu sa potom ešte len v rodičovskom dome počalá jej bieda. Otec bol rozsršený ako lev, a div, že zoslabenej dcére svojej ešte aj telesne neublížil. Také pohanenie priniesla dcéra jeho na jeho šedíny — to bolo do zúfania. Helena trpela; Helene bol život krásnej mladosti peklom tisícorakých múk.

V e r a.

August Turinský bol už na všeučilišti. Za právnika sa hotoval, majúc v úmysle zastávať aj svoj ujarmený národ a brániť právo jeho,

S jakou radosťou uberal sa on domov, s jakou rozkošou pomýšľal na Helénku, na tú jej utešenú zahradku a ešte utešenejšie hodiny, ktoré v nej s ňou strávil. Duch jeho zaletoval vopred na tie preľúbezné miesta, ktoré tak miloval, tak rád si ustavične pripomínal. Srdce jeho zrychleno a blažene bilo predcitom tých blahých okamžení, ktoré v spoločnosti s tou stejne s ním smýšľajúcou, už od päť rokov nevídanou, iste už v utešenú pannu vyvinutou Helenkou tráviť má. Čím viac sa približoval k domovu svojmu, tým blaženejšie sa cítil, duch jeho tým viac ožíval a srdce plesalo; každý strom, každý vetrom zhýbaný ker zdal sa ho vítať, každé zavznenie vtáčeho spevu zdalo sa mu svoj pozdrav v ústrety prinášať.

A čo ešte, keď uvíta ho tá spanilá deva, tá hviezda mysle jeho, tá koruna srdca jeho, ten ideal duše jeho.

August zavítal domov. Ale akože ho to vítajú? Päť rokov uplynulo od toho času, čo doma nebol, čo rodičov a — Helenku nevidel. V ústave si boli dopisovali. To razom prestalo. On písal i do ústavu, i domov niekoľko listov, ale odpoveď neprichádzala. Rodičia mu na jeho listovné otázky o Jesenských len toľko odpovedali, že ho pozdravujú; i to nebolo pravda. Čo a ako sa to všetko doma zmenilo?

Otec Dávid vysvetlil svojmu synovi Augustovi, aké nešťastie jeden list jeho zapríčinil, káral ho z jeho citu a smýšľania národného a zahrozil mu, že sa ho odrekne, jestli i na ďalej v tom bludnom smýšlaní sotrvá. Oznámil mu aj to, aby do Jesenských nešiel, lebo starý pán Kornel sa až na smrť naň hnevá.

„Hnevá sa i panna Helenka na mňa?“

„To neviem, to som nepočul.“

Augustovi odľahlo. Ešte toho istého dňa dostavil sa do Jesenských. Ako mu tĺklo srdce, ako sa triasly jeho ruky, keď nimi dvere domu Jesenských otvárať počal. Otvoril a pevným krokom chcel postúpiť do chyže. Služobná ho uvítala, oznamujúc, že panstvo nenie doma.

„Ani slečna Helenka nenie tu?“

„Nenie, mladý pane! Práve jej k vôli šlo panstvo do mesta i s tým pánom služným, čo tak často k nám chodieva; zdá sa mi, hovorili, že majú byť v meste kočujúci maďarskí herci a hrajú divadlo — to si tedy šlo panstvo obzreť.“

„Do maďarského divadla? A či pán služný často chodieva sem?“

„Hovorí sa, že si bude milosťslečinku brať. To by mu veru bolo k závideniu! Z tej našej slečinky bude manželka ako mäd, tak dobrého stvorenia málo jest na svete.“

Augustovi sa hlava točila. Už sa viac neopytoval. Šiel.

Ale kam to ísť?

Domov? V chyži by mu bolo úzko, šiel von, von preč do poľa, do hôr, do svobodného priestoru. Zchodil kríž na kríž mnoho honov poľa, ale hlava mu horela, srdce tĺklo ako zvon: čo sa to len s ním dialo?

Ani nevedel, ako zablúdil do zahrady Jesenských. Odrazu sedel na tej pohovke, na ktorej tak často s Helenkou sedával, keď „Zorničku“ čítavali. Tu sa mu zdalo byť lepšie, ľahšie, voľnejšie. Rad radom išiel po všetkých tých miestach, ktoré tak blažené upomienky v srdci jeho budily. Ó, jaké blažené to boly chvíle, jaké rajské okamihy! To bolo tedy... a teraz? . . . Ona je v maďarskom divadle so slúžnym... Vyskočil. Ona ho zradila... zklamala, zavrhla . . . Utekal ďalej; srdce mu tĺklo, hlava mu horela.

(Pokračovanie nasleduje.)

Apoštol.

Poviedka.

Rozpráva *Josef Škultéty.*

(Dokončenie.)

VI.

Hrudy, čo na rakev matkinu boly padly, už dávno uľahly sa, a predsa tlačily — nie zomrelú, tlačily dušu, celú bytnosť synovu.

Časy uchodily, na hrobe narástla, rozzelenala sa po druhý, už aj tretíraz tráva, a v jeho hrudi je vždy jednako, v tej nechcú sa roztaviť ľady krutej zimy. Tá v srdci

hlboko tlejúca iskra ešte vždy len iskrou zostávala; lúče šťastia, v ktorých smieriť sa mal s ním zarmútený duch matere, ešte vždy hustou tmou boly kryté. Za Jelšinu, za ľud svoj, pracoval síce, ba videl aj výsledkov, no bôľom hnetený duch mu ustával a on nahliadať musel, že pre tak veľké veci nenie dostatočne schopným.

Zúfal, že nenie tým, čím chcel byť. Chvíľami potom, zčiastky aby umrtvil hlasy svojho svedomia, zčiastky aby previedol, za čím predsa horela mu duša, zimnične chytil sa do práce. V časiech takýchto samo obyvateľstvo dedinky krútilo nad ním hlavami. Lebo nebol žiaden div, videť ho v cudzej zahrade alebo na cudzej roli robotiť ako nádenníka. Keď na príklad priviesť mal niekoho k tomu, aby si racionálnejšie, pokrokom hospodárstva primeranejšie pristrojil pluh, a videl, že sa ten toho nechytá, sám vzal sekeru, kresačku alebo nože a rúbal, kresal, strúhal, ako to len na svojom vlastnom možno robiť.

Ale čím viac uteká niekto v zúfalosti, tým skorej narazí na predmet, ktorému vyhnúť chcel.

Nad Jelšinou na kopci stál cintorín. Krásoň nemohol mu vyhýbať, nemohol si pred ním oči zakrývať. Len zďaleka spočinulo mu na ňom oko, už rozjatrily sa jeho bôle a hlava volnej myšlienky, rameno práce nebolo schopné.

Aké protivy z toho samého prameňa! Slasť i bôľ, spasenie i peklo jeden a ten istý koreň maly v jeho duši. Snahou, ktorá ho k nebu vynášala, zabil si matku.

„Áno, ja, ja som ju umoril!“ bola hrozná myšlienka, ktorej nevedel sa sprostiť. „Mimo povinnosti, ktorú mi oná idea uložila, znal som povinnosť a lásku k matke. Tej som neprospel, túto som zabil. Ah, ja nemal som povolania, nemal som spôsobnosti v službu veľkej veci sa postaviť!“

Sobral sa a šiel na cesty. Nie žeby sa do hluku veľkého sveta bol chcel ponoriť a tam vyraziť sa zo svojej ťažkomyselnosti: chcel videť nový svet, nový život, nabrať nových dojmov, a tak ožiť alebo aspoň pozabúdať trapy, otupeť.

A vlastne utekal pred Jelšinou. Nie tak pred Jelšinou, ako pred jej cintorínom. Veď dedinku svoju, kruh ten, v ktorý položil cieľ svojho života, nebol by chcel opustiť ani na deň.

Revnivosť medzi ním, z druhej strany medzi farárom a tohto spoločníkmi už mnoho bola ztratila na svojom ostrí. Tomáš Jelšovský sa docela utiahnul, vzdal sa nárokov a žil každodennosti, trápil sa s materialnými starosťami; notár zanevrel na svoju sídelnú a péče svoje na ostatné obce vynakladal; farára bola sa zmocnila akási omrzelosť, ustával, bez toho, žeby sa v niečom bol napravil. Nedarilo sa mu nič, zavítaly teda následky marných námah. Ani v rodine svojej nemal nejaké zvláštne potešenie. Žena stala sa mu nervosnou, mrzutou storáz viacej, než bol on sám.

Mariška vydala sa už pred rokom. Láska povstala i prestáva. Dakomu väčšmi otrasie bytnosťou, ale aj konečne, keď je bezvýsledná, marná, nesdielaná, utopí sa sama v sebe. Ňou otriasla v úplnom smysle slova, pretvorila ju v mnohom ohľade, sotrela jej sviežosť duše; nuž ale — dievča musí sa vydať.

Na jej miesto dorástla Margita. Ale táto od svojho detinstva málo radosti vedela spôsobiť rodičom. Smer, akým sa poberala, jích doprosta domŕzal. Krotkosť, akási zádumčivosť, bola hlavnou známkou jej povahy. Pre sbližovanie sa ku ľudu, v súcite a s priazňou, matka ju zrovna „sprostou sedliačkou“ zvala.

Takto rozplynula sa nad Jelšinou hromovina oblakov a tam, kde sa blesky križovaly, zaľahla hmla.

VII.

Zvláštne zaľúbenie mám v jaseni.

Za jasného dňa stromy sviežosť svoju potrativšie, z ních na zbladnutú pažiť padajúci lístok mocne dojíma mi dušu. Nič neznám v prírode tak hovorného, ako je list, ktorý už na počiatku jasene odpadúva zo stromu. A to predsa na pominuteľnosť upomína. Jaro šíri, dvíha hruď; pod vdýchnutím jasenného povetria sa oná akosi rozplýva. Jaro je nádeja, čin: jaseň zbladnutie tých oboch. Kto zná, či to moje zaľúbenie neznamená hasnutie nádejí...

Krásny jasenný deň bol; na nebi nebolo ani obláčka.

Opodial cintorína nad Jelšinou zišiel niekto z vozíka. Vozík sa obratil, odišiel cestou nazpät, muž z neho zosadnuvší vnišiel do cintorína.

Rovným krokom obrátil sa ku hrobu Krásoňovej, obnažil si hlavu a kľaknul na hrob. Dlho ostal tak, hlava sa mu vše sklonila, vše zase vzniesla do výšky. Vstávajúc objal nad hrobom čnejúci pomník, potom sa voľným krokom vzdialoval.

Slnce neobyčajne hrialo, zbožnú povinnosť vykonavší pocestný posadil sa opodial hrobu medzi stromy.

O chvíľku ľahunkým krokom zjavila sa medzi hrobmi dievčina, s vencom z kvetov jasenných uvitým v ruke. Na sviežej tvári sa jej pokoj, až blaho javí; mrtvého tu teda sotva má, na jehož hrob by ten veniec bola doniesla. Snáď z púhej zábavy uvila ho, a keď je už hotový, keď ho už má, dobrota jej duše nevie preň krajšieho upotrebenia, ako položiť ho na niektorý z hrobov. Veď živo pamätá sa na mnohých, čo tu spia svoj večný sen; ba keď by aj nebola znala nikoho, keďby nad neznámymi hrobmi stála, ešte i vtedy vďačne posvätila by skromnú prácu svojích rúk takému cieľu.

Tieto myšlienky mohly sa zablysnúť v hlave devy, čo zastavily sa jej na chvíločku kroky. Výraz tváre úplne harmonisoval jej s takýmito city.

Pod stromami sediaci muž, tak sa zdalo, nemilo bol dotknutý prítomnosťou inej osoby; keď však panna neďaleko od neho, nebojasnou tvárou práve k nemu obrátená zastala, keď sa jej vo veľkom modrom oku vyrazila oná zbožná myšlienka, zmiznul jeho nemilý dojem a napnuto začal pozorovať.

Sklonila čiernym bujným vlasom krytú hlavu, zase ju vzniesla, pokývala akoby na prisvedčenie myšlienke svojej a s vencom dohora zodvihnutým schytila sa z miesta.

„Áno, ta náleží; jej hrob nemá kto ovenčiť.“

I umiestila veniec na pomník Krásoňovej.

V úkryte stromov sediacemu mužovi slza sperlila sa na tvári. Nevidel okolo seba ničoho, len anjelský zjav devy nad hrobom. Dielom jednoho okamženia bolo mu, vstať a postaviť sa pri nej.

„Slečna! príjmite moju horúcu vďaku,“ vyrazil zo seba s pohnutím a vrelo stisnul jej ruku. „Šľachetné srdce vaše zajiste nepočitovalo na poďakovanie, bo ste nemilo prekvapená mojím podivným zjavením; no videť to, synovi nenie možno utajiť sa. Vďaka, vďaka vám!“

Margita zdupnela, sotva vediac vysloviť: „Vy doma, pane Krásoň?“

„Áno; práve teraz prichádzam a váš vznešený čin zpríjemnil mi návrat.“

Deva stydlive prestupovala z miesta na miesto. Krásoň, aby jej pomohol z rozpakov, nabídnul jej svoj sprievod. I pohli sa ku dedine. On ešte raz obzrel sa na matkin hrob.

A keď doprevadil Margitu po faru, odporúčal sa jej a obrátil sa ku svojmu domu; aj tu sa obzrel. Videl ju rastnúť, vídaval zjavovanie jej pekného ducha a teraz predsa pomyslel si: „Škoda ťa, dieťa, takému otcovi!“

Bol teda zase doma, v Jelšine. A tak sa mu zdalo, že sa voľnejšie cíti. Nové a nové dojmy na cestách, ač nepokoj svoj všade sebou niesol, predsa pripravily mu úľavy. Navštívil viac zemí slovanských, precestoval slovenské kraje, ktoré mu dosiaľ neznáme boly. A v týchto posledných všade ten dobrý, ale nešťastný ľud nachodil. To hnalo ho potom domov, to malo ho k ďalšiemu účinkovaniu.

Predovšetkým bedlive zkúmal, či počas neprítomnosti jeho nezamiešaly sa mu nepriateľské ruky do diela. Ale nebadal nič nápadného, čo potom značne zmiernilo jeho proti farárovi namerené smýšľanie. Už začal veriť, že zmudrie, že prestane prekážať rozvoju obce. Preto náchylný bol odhliadnuť od inej chyby jeho, ktorej, ačpráve ináč opatrne, správne zvyknul konať, dopustil sa bol v posledné časy.

Tomuto pokojnejšiemu stupňu činnosti svojej nemohol sa však dlho tešiť.

Náhlym odomretím doterajšieho učiteľa, ktorý nemal ani smyslu, ani dostatočného vzdelania pre idei Krásoňove, nastávalo zaplnenie významnej učiteľskej stanice. Krásoň, ač v nebožtíkovi ľutoval človeka, plesal v duchu nad zmenou, ktorú novou voľbou zamýšľal

previesť. Mal spôsobného, vzdelaného, ním pestovanej idei dušou i telom oddaného mladého muža.

Blížil sa deň voľby. Všetko bolo pripravené k docieleniu prajného výsledku. Tu farár, akoby sa z driemot bol prebral, vydá heslo, že on nedopustí dovedenie takého učiteľa do cirkve, nech si ho volia, ale potvrdenia seniorálneho nedostanú.

Popúdeného Krásoňa toto k bezohľadnosti primalo. V rukách držal zbroj, ktorou ho zničiť mohol. Chcel ju použiť.

Jelšovskému to bez obalu vyznal.

„Nech sú záujmy cirkve ním bárs ako ohrožené, nech je nad slnce jasnejšie, že dobrobytu, materiálnemu i duševnému rozvoju je v cestu postavenou zkazou, ustanovizne svobodnej cirkve povedia, že nemá kanonickej chyby. Nuž dobre, tu je aj táto!“

A Jelšovský, tušiac, kde je achillovská päta farárova, nebral Krásoňovo vyjadrenie za maličkosť, ihneď ponáhľal sa na faru.

Ako, ako nie, nasledujúceho dňa sišla sa Margita s Krásoňom. On práve vo svojej zahrade bol dolu pod dedinou, tam, kde niekdy prvé semeno pozdejšej otravy bolo vštiepené do srdca jeho matky rečou farárovou. Nevedel, kto a či vôbec nachádza sa niekto v susednej zahrade. Nemohol mu vyhnúť.

Náhoda a či niečo iného zapríčinilo, že ako povzniesol oči, v blízkosti, ktorú len nepatrná ohrada delila, uzrel pred sebou Margitu. Čo teraz? Čo oprávňuje ho ku neslušnosti v oči nevinnej devy?

Na prvé, spoločenskou obyčajou vyvolané slovo nasledovalo druhé, tretie a tak ďalej.

Krásoň trpnul. Bál sa možných následkov citu, citu mohutného, ktorý zjavovať začal sa mu v posledné časy, bárs ako usiloval sa ho umrtvovať.

„Pane, odpusťte môjmu otcovi,“ začala deva náhlym obratom. „Odpusťte! smilujte sa nad matkou, ktorá v slzách ide sa utrápiť.“

Toľko útlocitu, toľko vrelosti bolo v týchto jednoduchých slovách prejaveno, že Krásoň, ktorý, počujúc slová „môjmu otcovi,“ bez smyslov mal sa hodiť na útek, zostal k ohrade prikovaný.

„Ja privediem vám svoju matku; ona spolu so mnou bude vás prosiť.“

„Slečna, vy nepotrebujete nikoho priviesť,“ slovil Krásoň, a že ona nepotrebuje, to tak zvláštne prízvukoval, že Margita kvapom uprela na neho oči, hneď zase sklopila jich.

„Ja o vás neverím, žeby ste pre zachovanie rodiny nevedeli odpustiť hlave tej rodiny.“ Tu zase ona dala zvláštny prízvuk na to, že o ňom neverí, a prosebne, neoddolateľnou vrúcnosťou doložila: „Vy odpustíte môjmu otcovi.“

„Slečna, Margita! keby ste vedely, čo žiadate odo mňa,“ tupým, dutým hlasom, ako rachot zpod ťažkých mrákav, vydralo sa z hrudi mladého muža. „A žiadosť, slová vaše sú predsa tak prirodzenými, že ja nemôžem vám povedať, aby ste jich zadržaly.“

Dievča slzy zalialy.

„Neplačte,“ mäkko, nežne vravel on, a dotknul sa jej ruky.

Ale Margita plakala.

Ah, slzy, slzy! Keď ste opravdovými, keď ste kvapkami dotknutého, ba rozboleného srdca, kameň je to, čo ho nepohnete.

V blízkom kroví spustil slávik svoju rozkošnú melodiu.

City v Krásoňovi úplne premohly chladnú rozvahu.

„Neplačte,“ prosil devu.

„Teda — môžete mu odpustiť?“

„Odpustím, pre vás, Margita.“

„Vďaka, vďaka!“ zaradovalo sa dievča hlasom, ktorý mohol byť akkordom vo zvukoch slávičieho spevu. Povzniesla uslzené oči, roztvorila ľahunké ramená akoby v nadšení do výšky, ponad hlavu, a chcela dodať: „Pre —?“

„Pre vás; áno, pre vás, drahá duša,“ zachytiac jej pravú rúčku, ujisťoval ju citom svojím unesený Krásoň.

A Margita plakala i smiala sa. Krajšou, milšou, viacej citu prezradzujúcou ešte nikdy nebola.

* * *

Krásoňovi, akoby pokoj duše, kto zná kedy, ťažkou kliatbou bol býval vyhostený z jeho hrudi, akoby mu vždy len s bôľom zápasiť bolo súdeno, zase nastaly trapné,

nepokojné chvíle. Čomu vyhýbal v dobe náruživejšej svojej mladosti, nemôhol mu ujsť, dostihlo ho teraz. City, prísnym rozumom tak dlho premáhané, zovrely a on potopil sa v jích víre. Miloval. Náružive miloval.

A pomyslenie, že predmet horúcej jeho lúbosti dcérou zovie človek, s nímž by on nebol mal zastaviť bezohladný boj, zapríčiňovalo mu nad všetko ťažké muky. Desil sa sám seba, preklínal svoju slabosť, dovolával sa svojho nekdajšieho predsavzatia; ale marne, cit veľký, mohutný, cit vznešený dobýjal sa površia.

„Predstúpiť pred neho? Hah!... Neklam sa. V zápase, k nemuž nemal si ani dosť pevnej vôle, ani dostatočného posvätenia, oko tvoje lesk, čelo hladkosť dávno potratilo; cit, ktorý potreboval by si k oštasteniu iného, máš otrávený a terajšie vrenie jeho je ztrateným bleskom zahynutej hviezdy."

Predstavila sa mu ale náručie svoje proti nemu roztvárajúca Margita, on zabudnul na všetko a šiel, šiel rozhodný krok urobiť.

Dievča uvelebené dalo mu svoju ruku, otec sa zamračeno odvrátil a odišiel, ale matka jich požehnala.

*

Roky uchodia.

Krásoňovi vznešenej duše žena pomáha v ludomilných snahách; ale v lone mu blabotavé decko sedáva, pohlad na toto, otcovský, starostlivý pohlad, nové ciele začína predpisovať jeho životu.

V snách, túžbach, v svätom predsavzatí svojej mladosti zapomínal na seba, nemal smyslu pre svoje záujmy, obetoval všetko vyvedeniu svojích zámerov, čoho následky začaly sa zjavovať v rozviklaných majetkových pomeroch. Aby sa ho časom nemohlo pýtať, kam to dal, on snahy svoje k tomu obracia, aby to blabotavé decko, čo už teraz s toľkou láskou vznáša ku nemu svoje očká, zabezpečenú malo budúcnosť.

Margita znepokojená pozoruje, že zamračí sa jej mužovi čelo, kedykoľvek vznikne u neho ukradomky zpomienka na jeden deň.

Deň ten prichodí. Krásoň odcestovať má.

Majú sa sísť priatelia z mladosti k ustanovenému dňu, aby si porozprávali, čo vykonali v mysle svojho slubu za národ, aby sa docielenými výsledkami na vzájom povzbudili k ďalším činom.

Krásoň odcestoval smutný, s ťažkým svedomím.

A čo našiel? Ako postavili ho pred súd bývalí priatelia?

Duša sa mu ešte väčšmi rozsmútila. Na miesto desiatich dostavili sa traja. Jeden, ztratená existencia, nespokojný so životom, ktorý nie pre národ, ale ani pre seba nedoviedol niečo urobiť; druhý satyrisuje, vysmieva sa ideálom mladosti svojej a bez obalu soznáva, že ho púha zvedavosť doviedla. Nuž a tí, čo sa ani nedostavili!

Krásoň vzdychnul:

„Teda ja som ešte najlepší. Národe, čo bude z teba?"

Pozdrav D. Z. L—ovi.

Ticho! — Netraste struny sa lýry
Pod hlbokých bôľov dychom;
Veď bôľ hlboký mlčí, nevíri
Skrehlý v srdci — hrobe tichom. —
Ticho! — Nač trhať zastráble rany,
Načože žiale klásť v hruď zvlnenú,
Nač krv zpomienkou máte zbúrenú
Vyháňať hore do zbľadlej skráni?

* * *

Hach, preč' rušíte zlostnými vresky
Kľud čarovného nadšenia,
Keď city v hlahol vžité nebeský
Zem nízku s oblohou menia?

Preč' zdvihujete hlas váš kuvičí?
Či jemnej lutny bájnym výlevom
Hruď nakazená zlosynským hnevom
A srdce jedom plné nežičí?

Smelou On rukou v sladkom nadšení
Siahol po hudbe Aeola; —
Tá k nohám Jeho slietla s ozveny
Plného aether-prestola.
Spev Jeho ladný opojí sluchy,
Kradne sa v srdce, vlieta do duši.
Hach, prečo krik, škrek váš spev ten ruší? —
Vy pre zvuk hudby neba ste hluchí. — —

Jasno. — Nadzemské svetlo vydáva
Druh slnka, Jeho lampáda; —
Až zkrehlých duší noc, tma mlhavá
Mizne, dnu v podsvet zapáda.
Tá zraky svetlom svojím oslní. —
A vy tajíte lesk slnka žiare; —
Hoj, veď bezvidné sú vaše tváre,
Slepí vy menom, tmou plní.

Slepí vy skutkom, slepí dľa mena;
Daromná pre vás tá krása.
Hoj, vy neviete, čo to znamená,
Keď svet pod bleskom sa zjasa.
Nevidíte tú žiar slnka jasnú,
Ktorá z lesklého čela Mu žiari,
Rozlieva svetlo vo tmavé chmáry;
Tú, ktorej lúče nikdy nehasnú?

Hach, blbý — kto — On? U vied prameňa
Čo dávno slial smäd pálčivý; —
Jemuž umenia vlahu z kameňa
Sviedly prútov božských divy?
Hoj, Jeho veda, umenie zdobí,
Vo ktoré vždy dial a dial sa vhĺba.
Hľaďte, no hľaďte, tu tá ozdoba!
Nič nevidíte? — Bo vy ste blbí.

Hor' sa do boja, zlosynov chasa,
Hor' na Nebo v šíky, rady. —
Hoj, veď závidíš, že tak sa jasá
Nie vám, lež nám veľum mladý.
Hor'! Asnáď ťarcha mnohej pohromy,
Časté nápady, husté údery,
Ktoré Mu v srdce jed tvoj zamerí,
Tú silu vôle, moc ducha zlomí. — —

Stoj silne, mužný Ty junák Tatry,
V tomto divochov návale.
Chyť pancier vedy, meč, čo Ti patrí,
Šík rúťací sa čo zkále.
Spievaj — až krásne Slovenska nivy
Zazvučia v piesní čarovnom zvuku, —
A krásou zvládly naposled ruku
Vraždu nosiacu skloní roj divý.

* * *

Ticho! — Nie — zhučte zvuky varita.
Naplňte srdce Jeho ozvenou,
Ktorá nech bôle Jeho roschytá,
Nahradí slasťou dávno ztratenou;
Neste sa k Nemu v sladkom pozdrave,
Zdvižte Mu ruku hor' do strún lýry, —
Nech spev zaplače, ozon zavíri,
Nech v nich vyleje city boľavé.

—a.

Strieborný kríž.

(Rozprávka od Karla Vadnai-ho, z „Árvíz-könyv"-u.)

(Dokončenie.)

V druhý deň bolo zasnúbenie, (Viktora som ešte nikdy nevidel s vážnejšou a pohnutejšou tvárou;) potom nasledoval skvelý priateľský obed a po obede výlet do romantickej doliny modlárskej skaliny.

Môj mladý priateľ bol vo veľkom vytržení; niekdy predsa už bude mať príležitosť videť svoju vílu v jej prirodzenom obrube. Tvár mu žiarila a nikdy ešte v celom svojom živote nevidel tak romantickej doliny. Každá skalina, každý rozkonárený strom, každá malá žilka hôrneho prameňa, nezábudky jazerného nábrežia, to všetko boly čarovné písmeny v očach jeho tej velikej pastierskej básne, ktorá o čarovnej dobe detinstva Didínho rozprávala. I my, ktorým tieto stromy, skaliny a vody nič viac nevedely riecť mimo svojej prirodzenej krásy, sme jich dosť malebnými našli, ač vzdialené od toho, aby vo velikánskej obrázkovej knihe prírody božej viacej boly vyznamenávaly nad peknú obrubnú kresbu. Tým dvom však tu bol raj. Kolísali sa na obstarnom člnku pri ustavičnom ľakaní sa mamy, sbierali celé kopy nezábudok na ostrove, na pobreží vesele spievali, pre pár kvietkov vydriapali sa hore na skaliny, aby si jich vzájomne podali, necítili horúce lúče letného slnka, ani to nevedeli, či sme my ostatní tam niekde v jich blízkosti, strieborným zvukom jich smiechu napĺňovalo sa priezračné povetrie a keď sa nebo, zem, slnko zaroveň na nich usmievaly, mama obavyplným srdcom zavzdychla si pri mojom boku:

„Ó, keby vždy takými šťastnými ostali!"

Tento vzdych, jakoby z hlbín duše mojej sa bol vyvinul, akési ťažké, dusné povetrie zostavil po sebe; ja som sa poponáhľal dobrého rozmaru Olginho dovolávať, ktorá sa práve s jedným objemným, velice ustalým dvoriteľom svojím prekárala. Cítil som, že sa utisnem na časť jej mladistvého rozmaru a bavilo ma to, jako táto vnadná mladá

gazdinká s primeranými vtipy vedela rozdávať chutné kúsky hosťom svojim, na pažiti stán svoj rozloživším. Próza hladu len šťastných zasnúbencov nevytrhovala, ktorí ešte aj vtedy kopili ustavične množstvo lesných a lúčnych kvetín, akoby v neohraničenej svojej dobrej vôli celú prírodu boli chceli zošarpať.

Ešte nezapadlo slnko, keď sme sa na kočach domov poberali. Zo stínov úžiny horskej vyšedších dusné letné povetrie nás vítalo od mestečka.

„Tejto noci dostaneme dážď!“ slovil jedon obstarný pán.

Olga ho vysmiala, že chvíľu predpovedá — veď nebolo nikde ani len obláčka! Z lúk kosci, z viníc nevestičky v červených šatkách, devy s motykami na plecach spiechaly domov. Všetky vesele spievaly, akoby ani neboly ustaly v tvrdej dennej práci.

Po uliciach sa deti hraly s krikľavým štebotom a v pivnicach na pokraji pahorku, pri mestečku ležiacom, blýskaly svetlá, na znak, že tam niekoľko dobrých priateľov sedí spolu pri fajke a pri pohári, pri čom základne popretriasajú beh mestečka i celého sveta, chváliac lepší starý svet a požívajúc terajší.

Všetko bolo také veselé, priateľské, priťahujúce: po dennej práci starosti zapomínajúci večer so svojimi malými, voždy sa opätujúcimi radovankami; iba povetrie sa nechcelo miernejším stať a len obloha dostávala vždy tmavšiu barvu.

Viktor ešte tam zostal pri Didi na pár hodín, ja ale náhlil som k môjmu priateľovi, aby som s ním ztrávil nočné hodiny, lebo som zajtrá mal odcestovať. Rozprávali sme o minulej dobe, o dobrodružstvách, pekných plánoch, o pretrhnutých krásnych snoch utešenej mladosti, o tom, čo ešte môže a o tom, čo už snáď ani byť nemôže a časom sa nás akýsi neobyčajný nepokoj zmocnil. Jakoby krýdlo neviditeľnej hrôzy bolo zasiahlo duše naše.

„Už desať hodín minulo,“ hovoril som, „a ešte je voždy taká spara.“

„Niekdy tu pred nočnými búrkami tak byť zvyklo,“ slovil; „možno, že i tejto noci bude búrka. Aspoň budete mať príjemnejšie cestovanie.“

Knihu som si vzal sebou do spiacej chyže, aby som sa preberal v nej, kým by mi sen zavrel oči. I táto kniha bola len prostriedkom oproti takým myšlienkam, ktorými som sa nechcel zaoberať, lebo mi búrily svedomie. Od dvoch dní nie po prvý raz oľutoval som, že som prišiel na Almád. Obviňoval som dobré srdce svoje, ktoré mi nedovolilo zralé uváženie. Nemal som očúvať priam zápalistého mladíka prosby a uveriť jeho slubom. Nebol by som mal smieť poznať túto mladú devu, ktorá je tak citlivá, tak nežná; ani jej matku, ktorej srdce sa teraz od strachu trasie, keď na budúcnosť týchto dvoch dietok pomýšľa. Otvoril som knihu, aby som v nej čítal. Vytrvalý, pracovitý, vierou a neohroženosťou označený život starých mnichov líčila, ako s krížom a motykou v rukách v neprístupných, divých horách kláštory zakladali, nevykolčovanú pôdu obrábať počali a uprostred krvavých nepokojov sveta kus skaliny za miesto tichosti, modlitby a odpočinku pripravovali. Ale moja duša nebola spolu s nimi v divokom pohorí, pri prácach vytrvanlivosti a za cieľ jeden oduševnenosti plných — večne lesklý plameň šľahal predo mňa, do nehož v takej sebäzabudlej bezstarostnosti letia dva motýle. Kriedelká majú zlatom obrúbené — a priam si jich spália. To, čo som o sluhoch viery čítal a to, čo som si myslel o motýloch do plameňa letiacich, to sa pomaly pomiešalo v mojom ume a vždy tlstejším uzlom sa stanúc, tlačilo môj modzog. Dlho som mohol ležať takto vysilený, nebdiac ani nespiac, keď som sa na hrozný hrmot prebudil.

„Vstaň! hrozné prekvapenie máme! Súdny deň, pretrhnutie oblakov, povodeň! Nakoľko v tme nočnej možno rozoznať, voda je už na uliciach. Počuješ ten krik?“

Hroznú trmu-vrmu som počul — hukot veľkých, strašlivých lún, zdesené hlasy mužov a lamentovania žien.

„Až sem sa môže vyliať voda?“ pýtal som sa priateľa.

„To nemyslím, lebo náš dom leží na vršku, ale spodok mojej zahrady už iste pláva, lebo pod ňou plynie jedna z riek našich, na šťastie tá menej dravá. Ale tvoji noví známi — chudiaci Deregovci majú zlú noc. Oni sú

práve na brehu Žitvy, a to je nešanovná, zlostná rieka, keď sa rozvodní.

„Poďme jim na pomoc!“ slovil som.

„Nemožno. Povodeň je už na uliciach, vlečúc sebou strechy domov, sudy, hrady. Proti týmto je ruka ľudská nevládna. A noc je tiež tak tmavá, že človek nič nevidí. Kým nesvitne, dotedy sa rušiť nemôžeme.“

Boľastne som pomýšľal teraz na tú prídomnú zahradku, na kvietim ovinutú pavlač a na tie štyrmi rukami dvoch devíc tisícorakými starosťmi pestované množstvo kvetných hriadok, na ktorých ešte včera tak sladko spočívalo moje oko. Ako môžu tie teraz vyzerať zkántrené, zpustošené, štrkom a múľom zanosené. A matka s dcérami ako sa ratovaly, snáď bez jednoho obleku, bojac sa rána, ktoré jim zasvitne? A Viktor, ten mladík rychlého zápalu, či jim neletel ku pomoci a či nezahynul tam vo víre kalných vôd povodne?

Ako sa minula uprostred kriku, lomozu a sem a tam behania táto letnia noc, neviem! Môj priateľ bol jeden z tých najšťastnejších, u nehož len po prah domu voda dosiahla a matka predsa v náručí nosiac menšie dieťa svoje a druhé na pôjd vynesúc, hodiny strachu a zúfalstva prežila, mysliac si, že bič súdu božieho ani jích príbytok nezašanuje. A ktorým domy zmietla bezohľadná, ukrutná povodeň! Jedno okamženie som mrznul od zimy, druhé som sa potil od horúčosti! Ustavične mi tá otázka bola na mysli: „Čo sa stalo s úbohou dobrou rodinou vo kvetistom dvore?“

„Dúfajme to najlepšie,“ potešoval ma môj priateľ; „bezpochyby sa zachránili!“

Keď sa prvé lúče svitu octly nad tou dolinou plaču, kde sme včera ešte šumné mestečko stáť videli, sotvaj sme smeli von bránou pozreť. Nevideť to, už bolo dosť hrozné v slepej noci; ale videť, to je ešte hroznejšie na úsvite. Zamútená voda temer všetka bola ubehla, žltý múľ nechajúc po sebe a rumy domov, náradia domáceho, náčinia, roztrieskaných brán pri stĺpoch zrútených plotov. Plačúc, rukami zalamujúc chodily biedne ženičky — mužov alebo dietky svoje hľadajúc, ktorí v čas nešťastia bez stopy jim boli zmizli.

Vyšli sme tú hrôzu si obzreť, ale sme nemohli ďaleko, bo voda zmietla bola všetky mosty. Ta, kde Deregovci bývali, nebolo možno preísť. Len v jednej rozbúranej ulici sme sa točili, v ktorej tiež mnoho bolo rumov a na tých všade plačúce rodiny. U stĺpov mostových natarasilo sa mnoho dosák a iných vecí nakopených tam do vysoka, ako väže. Zver, človek, majetok bol pochovaný vo vnútornostiach týchto strašlivých barrikád.

Strašné chýry počaly kolovať, ktoré zahynutie viac sto životov ľudských zpomínaly. Priam prišli povedať, že do sieni hasičov pädesiat mrtvých išli vyložiť. Koľko matiek, bratov, sestár a priateľov bude tam omdlievať, poznajúc toho, koho na veky utratili v tejto strašnej noci, bez toho, aby si spolu aspoň rozlučné slovo boli riecť mohli!

„Tá sieň,“ hovoril môj priateľ, „nenie ďaleko ztato, jestli chceš, mohli by sme ju obzreť, aspoň sa tam snáď dačoho dozvieme o našich známych.“

Brali sme sa smutnou cestou, každú menšinu so zúfalými ľuďmi sa stretávajúc, čo ta kvapili. Na slame boli vystretí nešťastníci, tak ako jich hrozná náhoda dovedna bola hodila; pri dieťaťu drahých šiat, ktoré sa len spať zdalo, ležal starý žobrák, ktorého od zunovaného života vysvobodil rozzlobený živel; bohatí a chudobní, mladí i starí, bez všetkého rozdielu osôb, bez milosrdenstva stali sa obeťami nočnej hrôzy.

Sotvaj som pokročil niekoľko krokov, za ktorý čas som tieto obrazy hrôzy pozoroval, keď mi do očú padla malá nožička, ktorá zpod múľom zafúľanej sukienky vyzerala. Panská deva musela byť, chudina, ktorá svoje biele nedbalky napochytre čiernou stužkou previazala. Na očach mala šatku hodenú, ale jej plavé vlasy ako zlatý plášť ležaly na vlhkej slame. Nebol by som mal smelosť odokryť tú šatku, aby som pozrel tu mladú a snáď peknú tvár, ktorú boj smrti zohavil, keď som sa razom i očú i srdca chytil.

„Bože môj!“ zvolal som, „strieborný kríž!“

Celá krev mi zmrzla a odrazu som tak cítil, akoby som všetku silu svoju bol utratil. Pohnúť som sa chcel, ale som nebol v stave. Meravo hľadel som pred seba. Vskutku bol to strieborný kríž na čiernej šnôrke. Šiel som ku hlave mrtvoly a sňal šatku z tváre.

Ubohá Didi to bola, tá ešte včera taká veselá a blažená Didi, ktorá tak dôverovala čarovnej moci tohoto kríža.

Slzy ma zalialy a srdce mi tuho klopalo. Založil som ruky a spolu letela modlitba moja zo srdca môjho k Bohu milosrdenstva s reptaním oproti nemilosrdnému osudu. A zase som sa dlho zadumal, hľadiac na mladú tvár, ktorá takou prenikavou bola. Nezohavila ju smrť, ktorá ju snáď bez všetkej bolasti usmrtila, razom, v okamžení. Na útlom jej prstočku tam blýskal snubný prstienok, ktorý od včera nosila. Ale na žiadnu pobočnú okolnosť som nebol v stave mysleť teraz, výlučne len na smrť dieťaťa, na tú tak privčasnú, násilnú, nemilosrdnú smrť.

Ešte som tam ľútal vedľa nej, keď srdce prenikajúci výkrik prerazil povetrie. Matka bežala v zablatenom, ufúľanom čiernom odeve, s rukami na čele zalomenými, za ňou staršia jej dcéra plačúc a trasúc sa.

Matka ma poznala a pridusenými, zúfalým hlasom volala na mňa:

„Či je pravda, že je tu?“

Nesmel som ani odpovedať, ani luhať. Ale z obľadlej tváre mojej a z trasúcich sa ťahov mohla vyčítať porážajúce odvety slovo: pravda!

V druhom okamžení už tam ležala úbohá matka na prsach svojej mŕtvej dcéry. Ruky zalamujúc plakala aj Olga, vysilená bôľom, s tvárou nad tej mŕtvej tvár bôľom zohavenejšou.

Za dlhý čas som ju nechal tam plakať, potom som ju oslovil:

„Najlepšie by bolo, keby sme ztato odviedli pani matku!“

Ale vyšše pol hodiny to trvalo, kým sme ju prebrali, kým v hroznom stave bôľu k sebe prišla. Vtedy som ju celou silou zodvihol od mŕtvoly, zaniesol preč zo sieni a na jedon vozíček položil. Tvár v dlaňach si ukrývajúc, tak bez pohnutia zostala tam, sťaby kameň. Olga vedľa nej stála a bojazlive na ňu hľadela. V tomto okamžení starosť o matku priniesla u nej do rovnováhy hlbokú jej bolast nad ztratou mŕtvej sestry.

„Slečno Olga,“ slovil som po tíšku, „na hrdle nešťastného dieťaťa visí strieborný krížik, dávny pozostatok rodinný, či by ten nebolo preč odniesť ztato?“

„Oh nie, nie!“ odvetila zhrozená. „Veď ju ten nešťastný kríž o život pripravil! Ten treba spolu s ňou pochovať! nech ho matka viac nevidí!“

Priduseno, zhrozeno, pretrhovano, temer bez súvisu vypravovala, že preberúc sa na huk povodne, vybehly na pavlač, keď tamže už po kolená siahala rýchlo rastúca voda. Od susedov prišli dobrí ľudia, aby jich zachránili, keď Didi zakričala: „Kríž som v chyži zabudla!“ a vrátila sa preň — viac ju nik nevidel. Až po pás hlbokou vodou preniesli jich na pôjd jednoho vysokého susedného domku, tam ztrávili tú hroznú noc. — O Didi nič viacej nevedeli. Tu ju videli opäť — mŕtvu, ležiacu na mokrej slame. Od strážiacich hasičov som sa dozvedel, že ju na úsvite pri jednom stĺpe mostovom našli, ako tam visela, za bielu sukňu zachytená. Odkiaľ ju priniesli sem a zakryli tvár šatkou.

Onedlho prišli potom príbudzní, priatelia domu, s ktorými sme sa ešte pred pár hodinami tak veselo zabávali v utešenej divoromantickej doline a ktorí teraz tak zronene smútili. Na voze odviezli mŕtvolu, na druhom živú mŕtvolu, matku. Nikdy som ešte nevidel takýto srdce prenikajúci pochod.

Keď mi zmizli z očú, na rohu jednej ulice mi prišiel na um Viktor. Musím ho vyhľadať priam, čo za akú cenu. Vtedy už tenké lavice prekladali cez uprázdnené vytrhané jarky, aj mne bolo možno dôjsť k tomu domu, v ktorom Viktor bol uhospodený. Ten dom tiež stál v mláke, ale som ju prebrodil a bežal hore schodami. Práve mi v ústrety prichodil Viktor, na smrť bľadý.

„Desaťráz som sa proboval tej noci sblížiť k jich domu,“ hovoril, „ale nebolo mi možno. Fakla mi ruku spálila, nič som spraviť nemohol. Čo viete o nich?“

„Vy nič neviete?“ pýtal som sa.

„Nič. Zachránily sa?“

„Pani Deregičku a Olgu som práve videl.“

„A Didi?“

„Ju som nevidel.“

„Vy všetko viete, keď ste s nimi hovorili. Povedzte mi!“

„Priateľ môj,“ slovil som ťahavo, „neviem vám iného povedať, ako to, že v túto hroznú noc sme sa na všetko museli pripraviť.“

„Keď ste vy Didi nevideli s jej matkou a sestrou, tak táže zomrela!“

Na miesto odpovede som ho objal so slzami vraviac:

„Viktor, zmužte sa! Vy ju viacej nevidíte!“

Ledva som ho bol v stave v náručí udržať. Vykríknul:

„Tak je koniec všetkému!“

V okamžení vbehol do chyže a uchvátil na stole ležiacu pištol, aby ju proti sebe nameril. Ja som mu ju vykrútil z ruky a volal som naň:

„Niet takej bolasti, v ktorej by sa muž smel zabudnúť. Vy máte aj otca!“

„Ja nemám nikoho a ničoho!“

Sadol si, pred sebä hľadel, kým v jeho vnútornostiach ukrutná bolasť zúrila. Zase na mňa pozrel a tíško ma prosil: aby som mu rozpovedal, čo som videl. Rozpovedal som mu. On plakal i smial sa — blízky zbláznenia. Zlorečil, sem tam chodil nepokojne, konečne s výčitkou na mňa sa obrátil:

„Načo ste prišli sem? Tak by teraz už všetkému koniec bol býval. Nevedel, necítil by som nič. Bol by som s ňou.“

„Preto som prišiel, aby som vás zaviedol ta, kam vás žiaľ váš tiahne a aby som pri vás bol. Chcete videť to úbohé dieťa?“

„Nemám sily pozreť ju!“

„Alebo spolu plakať s jej matkou?“

„Ešte by som ju viac do zúfalstva priviedol.“

„Tak ešte dnes odcestujeme.“

O hodinu pozdejšie bol Viktor takým ako bez vôle a duše stroj — mohol som ho viesť, kam som chcel. Večer sme spolu sedeli vo vozne železničnom, domov nás vezúcom a ja ako čoby som s odsúdencom na smrť bol spolu sedel. Len niekdy zavzdychal: „Konec všetkému!“ Netešil som ho, nekojil s balzamom času. Odviedol som ho domov k otcovi, ktorý ho laskave objímal sľubujúc mu, že sa bolasť jeho srdca časom uľaví. On tupo odpovedal: nikdy!

Na tretí deň večer som nazrel do hostínca, kam chodiť zvyknul. Dal si vyhrávať a sám pil, a veľmi mnoho pil.

„Viktor,“ hovoril som mu, „tento žiaľ je nie dôstojný vášho srdca.“

„Chcel som sa zastreliť,“ slovil trpko, „a vy ste mi nedovolili; teraz chcem žiaľ vo víne udusiť, ani to mi nedovoľujete; čo už chcete odo mňa?“

„To, aby ste pracovali. To je najlepšia úľava a jedinná potecha.“

O dva týdne na žiadosť otcovu odcestoval do Švajciarska. Dlho som nič nepočul o ňom, kým mi jednoho dňa niekoľko elegií neposlal o svojej ztratenej láske. Zaradoval som sa, lebo kto je už teraz vstave do rýmov pozbierať svoj boľ, ten následkom neho už nezomre. O mesiac „smútočnú“ skladbu hudobnú dal vytlačiť na pamiatku svojej milenky, a keď sa navrátil, môhol som v príručnej skizzovej knihe jeho aj pár ľahko na papier hodených šumných ženských tvár pozorovať.

Práve rok tomu, ako ho tá hrozná noc verenice jeho pozbavila. A nebol koniec všetkému, ako sa vyslovil. Minulej zimy cítil náš priateľ Viktor už potrebu toho, aby sa trochu vyrážal. Ale trochu vyraženia nebolo dosť na takýto veliký úder! Dnes je už celkom dnu v zabudnutí. Vyrážal sa tedy veľmi. Vídam ho tu i tu s jednou druhou kokettnou osobou tajomne pošepkávať, usmievať sa. K výstave obrazov teraz maľuje podobizňu jednej, o ktorej hovorí, že je krásna. Ba i nový nápad mal: tanečnú povesť složil pre jednu modernú ballerínu, ktorú tým cieľom častejšie navštevoval. Predvčerom sa už aj o jednom dobrodružstve jeho hovorilo.

A ja si od niektorého času často myslievam, že ten malý strieborný krížik predsa len dobrým talismanom byť mohol: mohol usmrtiť toho, kto ho nosil ale to nedopustil, aby ho nešťastie usmrtilo.

Preložil *Miloslav Dumný.*

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvaru slavného ľudského umenia rozvíjaných).

Dľa všeobecného nástinu *Karola Rosenkranza* určitejšie pojednáva *P. H.*

Vlohy.

Čo máme pod vlohami rozumeť, ktorými je každý človek zvláštne a preto od iných rozdielne, dľa individuálnosti svojej Bohom obdárený, to už samé naše vec trefne vyrážajúce slovo označuje. Lebo vloha je to, čo je do nás vloženo, a čo je do nás vložené? Do nás je vložená Stvoriteľom istá sila, či telesná, či duševná, ktorá rozvíjajúc sa v nás a upotrebená súc k istej práci alebo k dielu, dospieva ku skutkom dľa tej miery, v ktorej sa v nás nachodí a v nás pôsobí i v skutkoch sa prejavuje, objavujúc, k čomu či v telesnom ústroji a či v duchu svojom, zvláštne schopnosti máme. A preto vloha nič nenie iného, ako zvláštna do nás vložená schopnosť k dačomu, ako dar boží, a v tomto ako účinok prírody a ducha, ktoré sú vždy sredstvom pôsobenia božieho na svete. Jakékoľvek schopnosti v sebe máme, tie sa v nás, v útlej mladosti našej, v driemajúcom stave nachodia, a preto musia byť zvláštne budené a rozvíjané; na jaký spôsob? to istotne iba dobrý znateľ a vychovávateľ človeka uhádne. Daktoré deti dosť skoro prejavujú isté, dač zvláštneho veštiace schopnosti, čo sa menovite pri jejich ihrách zjavovať zvyklo; o iných naproti tomu myslíme, že z nich málo alebo nič zvláštneho sa nevyvinie; ba daktoré deti zdajú sa byť pres dlhý čas zatupenými, jakoby duch jejich zakrnel v tej telesnej hmote, no že sme neraz na omyle boli, zkúsenosť k podivu dokazuje. Však máme toho príklady, že tieto prirodzené schopnosti človeka, ktoré neprajnými okolnosťmi, alebo snáď chorobou a úrazom na hlave a väzách v prejave a vývine svojom velice prekážané boly, niekdy jako divom k činnosti sa chápu, tak že mnohý žasne nad schopnosťami alebo vlohami, jaké daktorý už zaznaný a zapomenutý človek prejavovať počína, čo je nám upomenutím k tomu, aby sme nad domnelou nezdarnosťou daktorého dieťaťa hneď nezúfali a ho nenechali v tom stave zakrnieť, majúc ešte voždy nádej na klíčenie semena, matkou prírodou — do neho zasiateho.

V nemčine sa menujú vlohy: Anlage, to jest dač prírodou v človeku založeného, alebo nákresy, náčrtky, plán k vyvedeniu dačoho a tymi sú isté driemajúce z počiatku, potom ale prebudené a rozvíjajúce sa schopnosti, bez nichž z človeka nič byť nemôže. Preto je nešťastný ten človek a pochybený celý úkol jeho života, ktorý sa k takému povolaniu pripravuje, jemuž jeho prirodzené schopnosti nezodpovedajú; lebo sa oddáva takému povolaniu, v ňomž nič zdarného neprevedie a nič výtečného nepreukáže, aniž komu na svete prospeje; kdežtoby nasledujúc svoje opravdivé vlohy a jakoby hlas a upomenutie prírody, mohol v obore tom, k nemuž je stvorený, s velikým prospechom a snáď i slávou účinkovať.

Ako temperament jednostrannou prevahou vnímavosti alebo samočinnosti v nás povstáva, tak vlohy naše prevažovaním jednej strany myslivosti (Sinnigkeit) v človeku podmienené bývajú. Jednotlivci, ač sú si čo do temperamentu rozdielni, môžu predsa čo do vloh istú srovnalosť prejavovať; stáva sa však aj opačne. Temperament je dač takého v človeku, čo ho vo všetkých rozpoloženiach a okolnosťach opanúva, čomu je človek tak podrobený, že je to jeho zvláštnou známkou. Vlohy sú ale zvláštny smer našej myslivosti k takej objektívnosti, ktorá jednomu z naších smyslov zodpovedá, a to v najvšeobecnejšom smysle toho slova. Než vlohy bývajú nám práve tak vrodené ako aj temperament, alebo plemenná určitosť. Keď ale pri týchto dvoch prírodních určitosťach, ktoré z pomiešania sa krve a z preniknutia sa dvoch osobností na vzájom povstávajú, k čomu aj vliv ducha pristupuje, predpovedať možno i tú novú určitosť, ktorá takto povstať môže, totiž v detoch, jako v plode dvoch osôb; menovite pri križovaní sa rôznych plemien miešanú barvu, a že ohľadom temperamentu dieťa otcovi alebo matke

sa rovná: pri vlohách zdá sa, že sú tieto v určitosti svojej dač prípadného a preto nie prírodou dané, zprostredkované a podmienené. Je to však domnienka mýlna, už tým podvrátená, že nijaká pilnosť človeku chybujúce mu vlohy nahradiť nemôže, a že k čomu človek tak rečeno stvorený nenie, tomu sa nikdy ani dokonále nenaučí, ani v tom žiaden prospech nepreukáže. Na onnú mýlnu domnienku mohli učení ľudia len tak príjsť, že zjavujú sa hustejšie toho príklady, ktorak deti slavných, nekdy v istom obore zvláštne vynikavších mužov, alebo celkom iné vlohy prejavujú, nežli tie jejich otcov boly, alebo sú ďaleko slabšie a podriadenejšie; tohoto však príčina nemusí ležať v spomenutej prípadnosti, ale radšej v takých činníkoch a podmienkach, ktoré sa nám hneď zjaviť nemôžu a ktoré preto totožnosť alebo nepretrženosť kroz plodenie zprostredkovaného dedenia vloh absolútne podvrátiť nevládzu. Lebo tu prichodí aj to uvážiť, či v otcovi dieťaťa aj všetky jeho schopnosti vyvinuté boly, či teda tie zdedené vlohy dieťaťa neboly doplňkom tých neobjavených, ale iba v možnosti v ňom driemavších vloh jeho prírody. Menovite ale preto vypadajú naše úsudky o pomeru detských vloh k otcovským tak chybne a nedostatočne, poneváč primálo uvažujeme vliv matkinej prírody na dieťa, ako druhého rovne oprávneného činníka v ohľade tomto, od nejž deti tak jako aj od otca svoje vlohy zdediť mohly, ačkoľvek z týchto pri otcovi ani stopy nenachodíme! Schopenhauer práve to tvrdí a zajímavými príkladmi dokazuje, že dieťa svoju myslivosť voždy od matky dedí, o nejž pravda historia často velice málo zná. A kto vyzkúma všetky tie zvláštne vlivy a okolnosti, ktorým dieťa v živote matkinom podlieha, od ktorých aj schopnosti dieťaťa podmienené byť môžu?! Konečne ale môžeme aj to dodať, že svoboda ducha smeje sa všetkým takým pozorovaniam, ktoré od jednotlivca k jednotlivcovi pevný most staväť sa usilujú, a to je v tomto ohľade najpodstatnejšie! Tak rečená tradiciálnosť je pre pochop individuality velice nedostatočná materiálna zásadnosť. Ostatne i tú hypothesu zde vystaviť možno, že práve pri vlohách detských môže i zvláštna božská moc a milosť pôsobiť, ktorá chcejúc rodinu, národ, ľudstvo zvláštnym spôsobom oblažiť, klade do duše dietok pri jejich tvorení také mimoobyčajné dary, že keď sa tieto deti mužmi stali a velikú i mimoriadnu duševniu nadanosť prezradzujú, pospolitý svet to ani pochopiť nezná! Či nemáme dosť príkladov na to, ktorak často pospolití, svetu málo známi, jeho bliskavej vzdelanosti prázdni a všetkej zovnútornej slávy postrádajúci rodičia dávajú ľudstvu veľkých duchov, veľkých geniov! Kto nám to vysvetlí cestou anthropologickou, kde sa vzali slávni historickí mužovia starého i nového veku? Menovite Mojžiš, Jozue, Eliáš, Izaiáš, Jeremiáš, Ezechiel a Daniel, Dávid, Ján Krstiteľ; kde čínsky Confuc; grécky Sokrates, Platán a Aristoteles; kde veľkí reformátori cirkevného i politického sveta, rôznych časov a národov, a kde mnohí vo vede i v umení, jako i v literatúre vôbec epochy tvorivší, preslávení mužovia?!

Vo vlohách nachodí sa už aj rozdiel smyslu pre dačo, potom aj talent a genius jakožto stupňovanie vloh. Všeobecne berúc vec, je každý človek sám v sebe všetkým iným ľuďom rovný, nakoľko sa táto rovnosť na bezprostredný dôstoj človeka ako človeka, alebo na reálnu možnosť rozumnosti a svobody jeho vzťahuje. Avšak rozoznávať a deliť sa môžu ľudia od seba sťa dákou priehradou, konajúc určité práce a diela, ktoré jim nemôžu dľa ľubovôle vyznačené byť, ale ktoré oni tvoria nadaní súc k tomu svojou prirodzenou individualitou, koreniacou sa v jednote telesnej sústavy s temperamentom, jaková kroz výchovu a priaznivé okolnosti síce rozvíjať sa môže, ale nikomu sa mimo prirodzených vloh a spomenutej sústavy pristvoriť nedá. Tak nemožno na pr. nikoho ani sochárom, ani maliarom, ani hudebníkom učiniť, kto k tomu vrodzených schopností v sebe nemá. Výrazy: talent a genius bývajú často veľmi neurčite upotrebované, ale mali by sa aspoň vždy len pri označovaní ľudských vloh užívať, lebo čo aj zviera má isté vlohy, ktoré vzdelané byť môžu, môže tu iba o dressúre byť reč, nie ale o svobodnej produktívnosti. Kto teda o ta-

lentoch zvierat rozpráva, ten schopnosti do prirodzeného pudu vložené mieša s duševnou činnosťou človeka, čo je ale veľký blud! —

Smyseľ pre niečo.

Najvšeobecnejšia určitosť človeka spočíva v jeho vnímavosti a schopnosti pre daktorý objektívny kruh. Ona záleží vo väčšej živosti jednoho smyslu nad iný, ktorý sa s príslušnou jemu objektívnosťou do nekonečna podeliť môže, lebo objektívnosť tá, s ktorou sa zrak náš rád zaoberá, a tak stvorenstvo, je v jednotkách svojich nesmierne. Obyčajne delíme prírodu na tri hlavné diely, ktoré sa aj kráľovstvámi alebo ríšami dosť chybne menujú, a síce na nerasty, na bylinstvo a živočíšstvo, alebo na ústrojné a bezústrojné bytnosti, na tuhé a pevné, a zase na mäkké, tekuté a plynové; a koľké tu v každom diele pododdiely, triedy a druhy, menovite v bylinstve a živočíšstve celá nekonečnosť rastlín a živočíchov vystupuje, kde si teda oko to, čo je pozoru jeho najhodnejšie, a čo ho najviac k sebe púta, vyberá.

Každý smyseľ je sám pre seba činný a hľadá pre seba zodpovedajúci svet. Oko na pr. dychtí po dialke priestoru alebo výzoru a snaží zasýtiť sa barvami, nákresmi, obrubami a formami. No jaké množstvo i tu foriem hneď pre merníka a staviteľa, hneď zase pre sochára, maliara, farbiara a iných umelcov alebo aj technikov pútajúcich, z ktorých potom pri bohatom rozvoji priemyslu a umelectva za naších časov každého iné a iné veci a to z rozdielneho stanoviska zajímajú. Je-li tento smyseľ výtečne ustrojený, osvojí si predmet snadno a podnet k vidu bude veľký. A poneváč pomyseľnosť človeka nachodí týmto pre seba látku, preto aj sama velice býva ňou priťahovaná a povstáva v nej túžba, účinkovať a pohybovať sa na tejto ceste k zaspokojeniu sebä samej. Každý zkúmateľ teda si to vybere za predmet pozorovania a študiumu svojho, alebo za predmet svojho kreslenia a svojej malby, čo dušu jeho kroz smyseľ vidu na tie tvary a útvary pozerajúcu najväčšmi baví a oduševňuje. Konkrétne určenie, ktoré si myslivý jednotlivec takto vyberie, bude teda záviseť od zvláštnych popudov, ktoré ho k tomu vedú a navňaďujú, na pr. či sa smyseľ vidu, oko, aj zaspokojeným byť cíti, alebo správnejšie rečeno, či duša, ktorá sa okom díva, natrafí na predmet svojej oddielnej zvláštnosti?

Majúc päť smyslov, o týchto vôbec podotýkame, že oko je smyslom pre všetko viditeľné a tak pre stvorenú objektívnosť i pre to, čo človek v dielach svojich zpredmetnil; sluch je smyslom pre všetko slyšiteľné, čo či jako zjav prírody a či jako prejavovanie ducha pomocou hlasu a reči človeka poznať sa dáva, odokrývajúc nám tak rečeno subjektívnu stranu bytnosti. Čuch, vonenie, je zase smyslom pre jakosť veci, vnímajúc ňou do seba jej príjemnosť alebo nepríjemnosť, rozkošnú alebo protivnú vôňu, zápach milý alebo zápach špatný a odporný, i povedali by sme, že tu dobrý alebo zlý duch k nám zaváňa, lebo tu materia vzduchom už zo vzdiali k nám prichodí. I smyslom chuti jakosť vecí pociťujeme, keď táto jakosť látky chemicky slinou rozpustená, jazykom okúsená býva, a ktorú jako dobrú a rozkošnej chuti radi požívame, jako zlú a odpornej chuti ale od seba odmietame, vyvrhujúc ju von z úst svojich. Tento smyseľ, ač jedon z nižších, je tiež veľký dar boží, lebo potrebný nám k assimilácii materie s telom naším a k vyvarovaniu sa toho, čo telu a zdraviu nášmu škodiť môže. Konečne máme hmat, ktorý k poznaniu tvrdých i mäkkých, pevných i tekutých a plynových, jako aj drsných a hladkých vecí nám slúži, ktorý smyseľ je pre nás zvlášte pri technických prácach naších velice dôležitý, jakož vieme, že človek bez jemného hmatu, ktorý v jeho prstách a dlani sídli, žiadne jemné dielo by previesť nevládal. Hovorí sa aj o smyslu pre všeobecný pocit, pomocou kože ľudskej a jej porósnosti (dierkavosti), a o smysle špeciálne živočíšnom pre rozkoš telesnú, ktorý však — jako smyseľ obškúrny — blížе nastieniť nechceme; domyslí sa ho i tak každý snadno! —

Mohli by sme o vlive týchto smyslov na pomyseľnosť našu a tejto opäť na smysly hovoriť, nečiníme to však jednak preto, žeby

nad mieru vzrástlo toto pojednanie naše, jednak ale preto, že predmet, o ňomž je reč, chceme iba účinkami dvoch vyšších, najušľachtilejších smyslov objasniť, a síce videním i slyšaním.

(Pokračovanie nasleduje.)

Nevesta.

Nevestička, nevesta,
Po čo ideš do mesta?! —
Idem čarov nakúpiť,
Chcem sa chlapcom zaľúbiť.

Po čo chodiť do mesta,
Máš dosť čarov, nevesta, —
Tvoje vlasy jako noc,
V tvojich očiach tajná moc.

Komu pozreš do očí,
Hneď sa s ním svet zatočí, —
Jedno sladké slovenko
Ukradne mu srdienko.

Kadiaľ ideš, roháčia
Zastanú a len páčia, —
Každý nedbal svet by dať,
Keby ťa smel milovať.

Choďte, pánko, preč z cesty,
Nerobte smiech z nevesty.
Keď ja vyjdem z chalupy,
Každý sa mi vystúpi.

Len tie moje dvojčiatka
Každý pekne pohladká,
Pre chudobnú nevestu
Neprejde nik cez cestu.

Poďme spolu, nevesta,
Ja tiež idem do mesta,
Pomôžem ti nakúpiť,
Že sa musíš zaľúbiť.

*

Hej, kramárka z Opavy,
Zač ten rubáš beľavý?! —
Za dva tvrdé doláry —
Odlož sebe na čary.

Hej, pán majster z Bystrice,
Zač tie žlté črievice?! —
Za dva biele a žltý — —
Môžeš si jich obuti.

Hej, čipkárko z Štiavničky,
Zač tie čipky, stužtičky?! —
Jeden lokeť za zlatý —
Dobre budem merati.

Ale deťom —
Aj deťom
Po perníku s bábäťom,
Pár orieškov, jablčka, —
Buď ti duša ľahučká.

*

Hej, bola to robota,
Keď zamrkla sobota,
A keď svitla nedeľa,
Len tak chyža zbelela.

Od samého svitania
Nevestičke niet stania,
Pred zrkadlom skrúca sa, —
Jaký to stkvost a krása.

Keď na omšu kráčala,
Dedina sa jagala,
Staré baby zastaly
A nevesty hýkaly.

No na omši nevesta
Nemá stania, ni miesta,
Hneď na rubáš, na stužky
Zablúdi zrak mladušký.

Dosť preberá pátriky, —
Ale ký div veliký, —
Hods až k zemi sa sohla,
Pomodliť sa nemohla.

Hneď jej rubáš zšuchoce,
Hneď sa stužka v tvár moce,
Hneď zavrzgne črievica —
Nedaj, nedaj modliť sa.

*

Od hostinca muzika
Do chalupy preniká
A veselej spev chasy
Okienkom sa dnu hlási.

A nevesta pri hajde
Dobre žiaľom nezajde, —
Každý svoju prevodí,
Pre ňu — nikto nechodí.

Hajdu prudko kolísa,
A nevinna zbudí sa,
Začne plakať žalostná,
Druhá ztrhne sa zo sna.

Spieva jim mať, čičíčka,
Marne — hladné ústičká
Nechcú zmlknuť — netušia,
Prečo sa mať nerúša.

Nechce zkrkvať víganec,
Dnes chce ešte na tanec.
Doniesla jim vodičky:
„Pite, moje detičky!“ —

Plačú, plačú chúďatá,
Až tak zuní tá chata,
Mať jich zprudka okríka:
„Hneď zavolám bobíka!“

V tom zarinčí okienko:
„A tys' doma, srdienko?
Celá vieska u Chloma,
Ty jak mníška len doma.“

Rada bych sa podívať,
Ale deti nechcú spať.
Daj jim tuto koláčka,
Hneď prestane plakačka.

A okienkom jak vtáčik
Vlietol dnuká koláčik.
Jak delila ho matka,
Už sa smialy dieťatká.

Džavotaly premilo,
Že sa srdce tešilo,
Len čo koláč očuchly,
Hnedky v sníčku začúchly.

Nevesta sa zodvíha,
Okom sem i tam mihá,
Chladným okom na deti,
Žiarnym v oblok odvretý.

Od hostinca muzika
Do chalupy preniká
A nevestou potŕha.
Pán pod oknom oddŕha:

„Nejdeš sa kus čudovať,
Tvoje čary sprobovať? —
Veď si taká čarovná, —
Nik sa ti ver' nerovná.

„Nedbám, no len na málo“ —
Pozrela sa v zrkalo,
Prihladila si vlasy,
Napravila si riasy.

Biely ručník schytila,
Kladku u dvier zpustila,
A už stúpa chodníkom
Bok pri boku s páníkom.

Divná, čudná chlapina,
Dák sa v ľavo potkýna,
Bárs rovná jak dlaň cesta —
No nebadá nevesta.

Vlas červený, kudravý,
Zrak ohnivý, pichlavý,
Tvár vyškudlá, žltästá, —
No nebadá nevesta.

Zrazu pána zopälo;
Zastal, udre na čelo:
„Jaj, čiže som len sprostý,
Zabudnul som v náhlosti

Hľa tu tieto koraly —
Tie ti ešte chýbaly.
Odhoď preč ten črep starý —
V týchto, v týchto sú čary.“

A nevesta už mžikom
Ztrhla perly s krížikom,
Odhodila do trávy,
Založila koraly.

Hudie rezká muzika,
Pár sa cez stisk premyká;
Hodil panák do basy,
Už sa krútia v stred chasy.

Hučí, hučí muzika,
Pár sa zeme netýka,
Jako pierce v zátočí,
Pár sa skrúca a točí.

Dievky z kola vybehly,
Kŕdeľ neviest sa rehlí,
A parobci mrmrajú:
„Čo sa tí sem vtískajú?“

Ale panák nehľadí,
Blýska sa mu zrak hadí,
Mladú stíska a zvŕta
Kolom z kúta do kúta.

A nevesta zmámená
Bližšie túli ramená,
Chasy smiech, hnev nebadá,
Že tancuje — je rada.

Ztíchlo jako v kostole,
Ktosi sklenkou pri stole
Prasknul, že sa roztreskla,
Na stá črepov rozpreskla.

„Kto sa nám to tu vtíska,
Či z ďaleka či z blízka,
Či z prava a či z kriva —
My sme chasa poctivá!“

Nevesta na smrť zbľadla,
Dobre tam z nôh nezpadla,
A panák ju nechal tak,
Zmizol, že mu ani šľak.

*

Potupená nevesta
Nevie ani kde cesta,
Letí jako šialená,
Bije sa v tvár a stená.

Voletela do chaty,
Ztŕha z seba dol' šaty,
Ale, Bože, prebože,
Kúska ztrhnúť nemôže.

Ku hajde sa sblížila,
Nad deti sa schýlila,
Pohľadí jích mäkký vlas,
Pobozká jich raz a raz.

Jaj! vari ju štipnul had — —
Líčka chladné jako ľad,
I tie sladké ústečká, —
Nečuť buchot srdiečka.

Schytila lúč, zažala,
Ku hajdičke bežala:
Krásne ústka zsinuté,
Hviezdne očká zhasnuté.

Zkríkla, na zem upadla,
Lúč jej z ruky vypadla — —
A v jednom okamžení
Stála chata v plameni.

*

Prešly týdne i roky,
Chata šivar vysoký,
Ľud sa bojí, obchodí,
Bo tam nocou vraj chodí

V streď šivaru strašlivá
Nevestička márnivá.
Na nej rubáš beľavý
Od kramárky z Opavy.

Na nej žlté črievice
Od pán majstra z Bystrice,
Na nej čipky, stužtičky
Od čipkára z Štiavničky.

A na prsiach rozdrených
Dvoje hadov zelených
Cicia chvatom za šera
Hruď márnivej matera.

Keď polnoc sa premiká,
Divá zhučí muzika
A polovník priskočí,
S nevestičkou sa točí.

Hučí, hučí muzika,
Pár sa zeme netýka,
Jako pierce v zátočí
Pár sa skrúca a točí.

Až sa krik a lom strhne,
Zem sa v šíro rozvrhne,
A v jedinom ameni
Prepadne pár v plameni.

O. Bella.

Kytka kvetov.

Dľa srbského od *Ogneslava Dobrodružského.*

(Dokončenie.)

Dôvera.

Jestvuje-li niečo krajšieho, ako keď sa dve mladé srdcia vzájomne milujú, jedno bez druhého nemôže žiť, čo jedno cíti, to aj druhé v tú istú dobu s ním delí, bola-li to radosť alebo súženie. Keby nebolo takých sväzkov, mnohé srdcia by popukaly.

Nič vznešenejšieho, nič krajšieho nad priateľstvo.

Takýto sväzok spojoval peknú Milevu a zhovorčivú Ľubicu. Ony sa milovaly ako dve sestry, hynuly jedna za druhou, po celé dni sa nerozdvojily, a keď sa za rána videly, zdalo sa jim, že sa už Bôh vie odkedy nevidely. Ani najmenšiu tajnú vec nemala jedna pred druhou, ale predsa . . . len. Milka nesmela svojej družke sdeliť, čo cítila po tej tanečnej zábave na ktorej poznala Radoja. Nie, že nesmela, ale ani neznala, aké sú to zamotané, divné a nerozumné pocity. Zakliala by sa životom matke, že nevie, prečo nemohla včera v noci zaspať, trápiac sa, a plakala ako dieťa, studený pot sa jej ronil ako v najväčšej bolasti.

Ona opravdu bola nemocná, a nebolelo ju nič. Jej milá Ľubica často obsypala líca, na ktorých ružičky prekvitaly, sesterskými bozky, pritom ju prosila, aby sa jej zdôverila čo ju

tak trápi. Milka sa vždy len rozplakala, a schovávajúc na hrudi priateľky svoje slzy, zaklínala sa jej, že ani sama nevie.

Ale málo, pomaly sa jadrilo v modrom nebi, duši Milevinej. Mhla nerozumných citov sa pomaly dvíhala z jej srdca, toto zajasalo, keď prvý raz v svojom mladom veku uzrelo jasnosť a vznešenosť, s ktorou v ňom slnce lásky vychádzalo.

Taký to ten silný tajný pocit? Oh, bola to krásna zora, ktorú ona teraz požívala!

Čím krajšou bola tá zora, čím viac bola preplnená ľúbosťou, tým ťažšie jej padlo, v tajnosti ju udržať.

Sedí teraz v besiedke v zahrade. Nikdy tak netrpelive nečakala svoju priateľku, nikdy tak pozorne nenaslúchala na vánok vetríka, nespokojne na všetky strany sa ohliadajúc. Vy už badáte, odkiaľ toľko netrpelivosti, viete že túto schôdzku určila že sa zdôverí. Rozmýšľala chudera všakovo, vyberala slová, s ktorými začne, má strach, nebude vedeť, vypovedať svatosť tak ako sa sluší, bojí sa...

A ešte keď jej na um príde ostatná schôdzka s Radojom, koruny jích schôdzok, keď si ho predstaví, aký bol rozhorlený, keď jej to čital v zahrade, ako strašne z celej duše a srdca na ňu pohliadol, nevie, ako vypovie družke, ako ju Radoje vrele, srbskou láskou miluje.

Dvierka vrzgly a Ľubica vnišla. Šuchot hodbabnej šaty zobudil Milevu, a zdalo sa jej že sa blíži jej anjel ochranca a potešiteľ.

Družky sa srdečne objaly a bozkaly a usadily sa na mäkkú trávu, aby sa do sýtosti nashováraly. Ale ač boly žiadostivé rozhovoru, predsa obe mlčaly, tak, že zretedelne počuly bzučanie včelky, ktorá od kveta do kveta poletovala.

Napokon Ľubica pretrhla mlčanie, pustila tarkavé pletivo do lôna a pojala Milkine ruky do svojích, pozrúc na ňu tak divným pohľadom, že túto nejaká predtucha objala.

„Milevo, sestro drahá! Mám ti niečo povedať. Mám sa ti s niečím zdôveriť, čo hlboko siaha do života môjho. Ja viem, že na svete nikoho nemám, ktorému by som sa mohla zdôveriť, prv ako tebe. Či je nie tak?“

„Prečo sa zpytuješ, Ľubica?“ zpýtala sa Mileva, tisnúc ju vrele na hruď.

Ľubica vypravovala. Zprvu trasavým hlasom, pomatenými slovmi; ale vždy viac a viac otvorenejšie a otvorenejšie. Zdôverila sa.

„Ľubica, ty miluješ? Oh... Čo bys' znala, ako ťa dobre rozumiem, ten popretŕhaný rozhovor, ten búrny tlkot srdca.“

Nastala zas tichosť, ale nie úplná. lebo sa srdcia zhováraly.

„A kto je Ľubica, kto je ten človek, ktorého si tak ctím, bez toho žeby som ho poznala, lebo on šťastnou urobí moju Ľubicu, moje všetko...“

„A nevieš?“ Bojovala sama so sebou, ako má vypovedať to meno. „Ty musíš vedeť...“

„Odkiaľ to môžem vedeť?“

„On sa volá... Oh, Milevo!... Jeho meno je — Radoje...“

Aby sa bol v blízkosti nachádzal v tom okamihu obratný znalec výrazov tváre, bol by mal dobrú korisť. Mohol by celú knihu rozličných citov prepísať, z obličaja Milevinho.

To bolo niečo hroznejšieho od hroma z jasnej, letnej oblohy.

„Radoje?“

„A či sa nepamätáš na tú láskyplnú zdvorilosť, ktorú mi preukázal? Ako ma pred tebou chválil...“

Znám... ale... to je len ctenie tvojho rodoľubstva.“

„A čiby mi on s takými pohľady kvety dával?“

„Kvety? On ti aj kvety dal?...“

„Tu mám na srdci ešte tie, ktoré mi včera dal!“ Ľubica vybrala z náder krásnu kytku.

„Bôh daj, Ľubica, Bôh daj, ale —“ vrtela hlavou Mileva.

„Ó, ty ešte neveríš? Tu máš jasnejší dôkaz. Toto som našla v kvetoch.“ A vyňala Ľubica tú báseň, ktorú Milan vybral.

Milka poznala jeho rukopis, poznala dušu básne; zdalo sa jej, že sa svet prepadne, že ho nejaká búra rozdúchala po všemíre...

„Ó, never, never ani tomuto, Ľubica! On aj mňa o jeho láske ujisťoval, aj teba oklame, ako čo aj so mnou urobil.“

„On? Aj teba sklamal? Nie, nemožné!“

Mileva pohliadla otvorene na priateľku.

„Ha, Milevo, verím ti. Ten tvoj iskrenný pohľad . . . Verím ti . . . Nech sa trasie tá kukavica!“

Milka nastráchane skočila za priateľkou, ktorá sa v náhlosti zdvihla, a chytila ju za ruku.

„Počkaj, Ľubica, ja som mnoho hovorila. On mňa nemiloval, on ani slovom nepripomenul, a nie aby ma sklamal. Utíš sa, Ľubica, on tebe píše, on tebe básni, a vy šťastní, veľmi šťastní budete. Ó, veď som si ja to len namyslela.“

Ľubica sa obrátila, aby sa na ňu nežne podívala.

„Divná, veľká duša, ty sa namáhaš, sama seba ničiac, abys' len tvojho ničiteľa obránila!“

„Ľubica, Ľubica!“ zpýtalo sa chúďa dievča, ale jej družka zmizla; padla na zem a horko si vzdychla:

„Rado, Rado, čo si to urobil?“

. . . .

V tom istom okamihu Radoje klesol od mnohej práce, hodil pero a vrhnul sa na pohovku v lono sladkých myšlienok, v ktorých on znal potechu najsť. Ústa jeho ticho šeptaly:

„Milče, sladké moje Milče!

Večierková zábava.

Dosť divno! — Radojovi nezíde na um, že okolo tejto doby počínaly sa očarujúce zábavy, lebo sú ešte krátke noci. Ale nič to preto; veľmi sa tešil, že dnes večer bude zábava; a znajúc, že prvý domovný priateľ nepotrebuje pozvanie, začal sa chystať.

Ako túžobne čakal, aby sa stmilo! On bude tančiť s Milkou; táto myšlienka mu zmiatla pamäť, lebo sa mu teraz zdalo, že v tanci môže požívať toľkého šťastia; tančiť s Milevou, jej anjelský dych do seba ssať, jej svatú hruď, jasné nebo na prsach mať! Nikdy nikto nemrzel sa na deň ako Radoje na tento. Keby bol mohol, bol by zemeguľu na poly zvrtol.

Napokon aj bez toho sa stmilo a Radoje sa poponáhľal k bielym dvorom Ľubiciným, kde ho tak jasné šťastie čaká.

Už že len neprešiel cez prah, ktorý je osvietený a zastretý tilimom*), už počuje z dvorany veselý smiech mladých dievčeniec.

Radoje nezpozoroval, že keď do dvorany vnišiel, že naraz povstala v spoločenstve svatá tichosť; jemu nič nenapadlo. Po pozdravení domatinej, ktorá ho úctive prijala, hľadal svoju Milevu, lebo v jeho duši len jej obraz sa stkvel; pošiel k nej.

Milka mu tak odvetila jeho pozdrav a úsmev, akoby bol celkom nepoznatý človek.

On jej rozprával o žartoch, o maličkosťach, ktoré jich predtým zabávaly. Za ten čas, pokiaľ on v najväčšom ohni rozprával, merala ho Milka od hlavy do päty, a keď prestal, riekla mu:

„Odpusťte, pane, vy ste sa na každý prípad prehliadli, ja nemám šťastie vás poznať!“

„Milka!“ s najväčším zarazením pýtal sa, chtiac ju za ruku chytiť.

„Prosím,“ odpovedala Milka, ruku vytrhnúc; pozrela na Ľubicu, akoby sa jej chcela pýtať, kto je ten človek.

„Neviem, drahá Milko! Pánik si na každý prípad vzal svobodu, aby nepovolaný prišiel, lebo ja doista viem, že sme ho nepozvali.“

Toľká potupa, o ktorej by sa nebol ani vo sne ponazdal Radoje, priviedla ho na tú myšlienku, že je to uhovorený žart; lebo dojista žiaden človek by nepomyslel, že je to opravdu; preto aj on sa jim v žarte poklonil a pomiešal sa medzi druhé slečny, ktoré sa všetky ukázaly, že ho neznajú.

Medzitým Ľubica oduševňovala Milevu, aby neklesla, ktorú to pretváranie mnoho stálo.

Tanec sa začal.

Radoje, kdekoľvek zaprosil o tanec, surove bol odpravený.

Urobil poklonu Ľubici.

„Ďakujem,“ povie táto; „nežiadam si s vami tancovať, čo nikdy nebudem tancovať.“

Pristúpil k Mileve, ale aj táto ho odpravila.

„Odpusťte, nemôžem, pane,“ vyhovorila sa trasúcim hlasom.

V tom vystúpil na prostred izby domatin, otec Ľubicin, ktorý bol z tých ostrých starcov,

---

*) Srbkyne samé si tkajú tilim = pekný koberec.

čo mnoho okolkov nerobia, a s tymi najsurovejšími slovmi mu vypovedal, aby nenavštevoval jeho dom. S úžasom počul to Radoje.

Ja nemám toľko sily, aby som mohol opísať, čo Radoje v svojom dobrom srdci v tom okamihu cítil, ani ako sa k bráne a von dostal.

V tú istú dobu, keď on vychádzal, Mileva prenikavo zkríkla, nakoľko jej hlas postačil — chudera nemohla sa ďalej zdržať a padla v lono priateľke.

„Ľubica, Ľubica, za toto budeme pred Bohom zodpovedať! Oh... to je strašné!...“

Hostia, ktorí boli sa sišli okolo Milevy, ešte sa nerozišli a z vonku sa začul krik.

Mileva skočila a všetci leteli von.

Chudák Radoje!

On ležal v krvi, jeho rozbité čelo a zlomená ruka krvácaly.

Nešťastná obeť neprajného osudu, nohy mu podlomila nejaká moc.

Čistá jeho krv mu obliala pekné a biele jeho líce, ale jich Mileva zmyla svojími slzami, utrela ho bielymi rúčkami a bozkávala ho.

On nebol ešte mrtvý, ba čo viac, istil lekár, že mu nič nebude, keď sa dobre opatrí. Neviem, či to povedal z presvedčenia, alebo len preto, aby tým utíšil domatina, ktorý nechtiac také nešťastie urobil. Neviem, či to len preto riekol, aby utíšil ten plač pekných dievčeniec, ktoré boly nástrojmi Ľubicinej pomsty.

Milka nevidela a nepočula nič.

Chúďa nevinné len neťne celovala ústa Radojeva; videlo sa jej, že Radoje niečo hovorí.

Ona sa rozpamätala, že raz z jednoho vrchu načúchala, ako v nejakej zelenej doline smúti mladý pastier za svojím zlatom, spievajúc tichú pieseň rozlúčenia, aj teraz sa jej zdalo, že niekto z tajomnej hlbiny spieva; „Milče, sladké moje Milče!...“

Jedna noc.

Hľa, či jestvuje aj taký žiaľ a bieda, ktorá mesiačku slzy vynúti?

Či sú to asnáď nie slzy, čo ho tesnou zásterou, hustým obláčkom pred svetom ukrýva.

Opravdu, to sú slzy; ale čo by si ty bol pohliadol oblôčkom skromného domčeku, čo bys' videl tie bôle matkinho srdca, ktoré ho trhajú, ktoré hľadí ako sa jej jedinec trápi, čo bys' len raz bol pohliadol na ten obličaj, ktorý je bľadý ako u každého mučedlníka, žltý ako kykyrič, a čo bys' videl toho súženého starčeka v kúte, ktorý pokradomky pozeral na svojho syna, predstavujúc si svoj čierny osud, a konečne kebys' videl, akou bratskou starosťou opatroval Milan svojho pobratima v nešťastí — aj ty by si prelial nie jednu slzu.

Chudák Radoje, on nemohol ani vyzdraveť ani umreť. Keď sa rozpamätal, čo mu urobila jeho Milka, jeho sladké Milče, ktoré on väčšmi miloval, ako čo sa hovorí zbožňovať, tak strhoval všetky lieky, ktorými ho starostlive liečila stará matka a verný priateľ, na ďaleko rozhadzoval tie obväzky, ktoré ho maly pri živote zadržať, pri živote tak mrzkom. Strašne kričal:

Ej svete, čierny svete!

Milan bol privykol na takéto okamihy, tak ho ani tento v nádeji nezronil, ale sa zblížil k nemu, aby väčšiemu nešťastiu predišiel; ale videl, že to tak viac nemôže zostať, lebo ak len ešte raz Radoje urobí, to čo urobil teraz, tak dokoná púť života. Preto Milan celú svoju silu upotrebil, aby trochu priateľa utíšil, aby ho prichystal, žeby to, čo mu povie, rozumel.

Radoje stíchol, bol pri sebe.

Milan ho prosil, preklínal, aby taký detinský nebol, aby sa sám neničil, lebo on tým nezabije len sám seba, ale aj svojho staručkého otca, svoju dobrú matku, ktorým je on všetko čo majú, tým zničí svojho verného pobratima, ktorému by až po hrob bol tento život čierny.

Hovoril živo maľujúc mu tak strašnými barvami, ako jeho rodičia biedni, s najväčším žialom horekujú, že nemocný sa striasol.

Keď videl Milan, že jeho slová účinkujú, vytasil zbroj.

„Bratre Radoje, brat môj, pre lásku našu, pre všetko čo ti zostalo ešte milé, ťa preklínam, rozpamätaj sa na tú svatú prísahu, ktorú sme oba složili, ktorou sme pobratimovia zostali, že len preto žiť budeme, ako raz až bude potrebné, za otčinu zomreme!“

Milan sa neskłamal.

Nemocný sa zdvihol, nežne objal priateľa, bozkávajúc ho.

„Milane môj,“ šeptal mu, „my vyplníme svoju prísahu. Nechcem, aby na mňa kliatba padla. Oh, odpusť mi, odpusť, že som na okamih zabudol, že som Srblin.“

Za týmto sa k matke obrátil, ktorá pri jeho posteli klačala, bozkával jej ruku, ktorá ho vychovala, hovoriac:

„Matko! Matko moja dobrá! Sotri slzy; tvoj Radoje neumre!“

„Nie! Nie!“ zvolali naraz matka a otec, lebo ač jich bieda natoľko prenasledovala, že na život nedbali, predsa slová Radojove boly v stave jich okriať.

„Syn môj!“

„Milí rodičia moji!“

Bol to pekný výjav.

„Áno, ja budem žiť, ale len pre vás, a za priateľa; vy budete môj svet, lebo ja nechcem vedeť, že jestvuje aj iný, môj život bude robota, a okolo vás opatera, až po vašu smrť.“

Tak aj tu Srblin vystúpil, nad človeka...

*

V tú istú noc v bielych dvoranách bola tichosť, ako je obyčajne v nemej dobe nočnej.

Tam v tmavej izbičke ešte svieti kahančok pred obrazom matky Božej.

Mladé dievča kľačí pred svatým obrazom a modlí sa, ako dieťa, modlí sa nábožne, o milosrdenstvo Všemohúceho.

Slzy perlové sa jej ronily z krásneho čierneho oka, ale daromne, lebo veľký, veľmi veľký hriech spáchala.

Nadarmo jej vetrík donášal prosbu hviezd.

„Dosť, pekný náš miláčok,“ pekne ju prosily, „dosť si plakala, dosť si sa už modlila. Tvoje útle telo potrebuje odpočinku, tvoja zronená duša tichosti...“

Ona na to nedbala, spínala ruky, a vždy sa jej zdalo, že počuje:

„Milče, sladké moje Milče!“ čo počula otatný raz z úst polomrtvého Radoja.

Keď sa zora na Milevinom oblôčku ukiazala, v tej nádeji, že ju už raz v sladkom sne najde, našla bľadé dievča v modlitbe.

Ona sa ešte modlila...

Oráč.

Vrzgocú pomaly pluhové kolieska a pluh horko ťažko rozrýva tvrdú, spečenú zem; volky pomaly sa hýbu, lebo vystali, nie toľko od práce, ako od veľkej horúčavy.

Len mladého oráča, ktorý pluh napráva idúc za ním, ani práca ani horúčosť nezmoria.

Keď unované volky zastali, v ten čas sa obliadne po širokej rovine, diví sa krásnym doliam, ktoré sa žltejú a zas vesele zelenajú, požíval tú krásnu modrotu oblohy, ktorá sa nad planinou rozprestiera.

A hľa, aký to panský kočiar sbližuje sa k jeho domčeku, ktorý sa pri potoku belie.

Kto to môže byť, čo vyšiel z kočiaru a do jeho dvora vnišiel?

Na každý pád nejakí vyšší hostia, ale nič to, veď jich jeho matka uhostí.

Oráč vypriahol svoje volky, sám ale si sadol trocha odpočinúť do chládku.

Akoby tá mäkká tráva pod stromovím nebola obyčajná, tak sa do nej zahľadel mladý oráč, že ani nezpozoroval, ako sa k nemu zblížily dve mladé ženské v samom hodbábe.

Tá, čo bola mladšia, ktorá mala čierne oči plné slz, dívala sa za niekoľko okamihov nepohnute, potom padla na zem pred neho a zvolala:

„Radoje!...“

Mladík skočil, vidiac bohatú a mladú slečnu ktorá pred ním klačala, hlboko sa poklonil, nemotorne strhnúc z hlavy starý fez.

„Radoje, odpusť, odpusť!...“

„Ja vám aby odpustil?“ zpýtal sa nastráchane mladík; „ja biedny oráč? Prosím vás, nežartujte so sprostým sedliakom!...“

„Radoje, pre Boha, čuj nás, aspoň naše ospravedlnenie,“ a krásna panička rozprávala nejakú rozprávku, ktorá veľmi smutná bola, ale chudák sedliak len sa niekoľko ráz prekrižoval, počujúc o nejakej kytke kvetov a nejakom veľkom šťastí, ktoré by sa dosiahnuť dalo, keby on odpustil...

Radoje jich zaklínal, aby ho prestaly vysmievať.

V najväčšom žiali sa vzdialily mladé dámy.

Keď slnce najväčšmi pripekalo a horúčosť človeku dych zastavila, vtedy padol biedny oráč na tvrdé hrudy čiernej zeme, ticho si vzdychnúc:

„Milče, sladké moje Milče!...“

Tatranská elegia.

V spiacej prírode ešte posvätný nič neruší mier.
Lež čo tu jíma zrak? — Veľkolepý je to chrám.
V skvost nachovej zory krásno odiate Tatry velebné
Tak sa jak oltár pnú v blankytovú neba výš.
Hľaď, ako tamto obláčky ľahunké, dym sťa kädidlá
Kol čela obrovskej Lomnice hor' sa vinú!
Úžasom až mi jatá sa duša chveje; káže mi: kor sa!
Kľakni! a tu pred tvár Stvorcovu srdce vylož!
Nuž slyš! slyš, synu, dcéro Tatier, slyš! brat čo želá vám,
Veď po Bohu ste tu vy, v mysli mojej čo leží:
„Tak jako ten neprehľadný zraku rad velikáňov,
Čo pred okom každým obdiv, až úctu budí,
Dôstojne vzdoruje zkazonosným víchrom a búram,
Nad vami drží stráž, chlúba a pýcha je vám;
Národu vášmu taký ja želám vrelo rad bohatierov
Nad svet povznešených, krásno- a mocnoduchých.
Tak jako tie končiare Tatier v zory ohňu sa žiaria,
Tak nech vždycky horí srdce, mysel k rodu vám!
Jak toto ľúbezné, krásne rano, nechže taký deň
Vášmu i národu raz svitne a bozk v čelo dá!
Lež hromy nechže perú tatranské v prsa neverné,
Blesky sa nechže sypú na hlavy odrodilé!“ . . .
Jak vzrušené keby touto kliatbou sa chveje lístia
A v pažiti zrosenej žblnkoce Poprad: amen.

V. Vraný.

Listy z Čiech.

XIII.

V Zlatej Prahe, v septembri.

„Vzdělanstvo české budiž sobě toho vědomo, že žije v době písemnictví domácího velmi krásně, že jest čemu těšiti se doma v umění literarním . . . V básnictví, zvláště ve směru epickém, nadešel u nás ruch, jehož marně bychom hledali v dějinách slovesné produkce domácí od té doby, co umlkli skladatelé hrdinských zpěvů z rukopisu Královédvorského.“ Tak Ferdinand Schulz charakterisuje stav literatury českej naších dňov v jednej z posledných svojích rozprav literárnych. Tejto novej epike chceme dnes venovať niekoľko slov.

Tri temer výlučne výpravné sbierky básnické pútajú tu našu pozornosť: Čechova, Zeyerova a Staškova. Mimo to však v časopisoch krásoumných všade prevláda epika: „Osvěta“ nedávno dokončila utešenú veľkú báseň nášho Heyduka, „Dřevorubec“ nazvanú; „Květy“ krášli znamenitá historická pejma Čechova: „Václav z Michalovic,“ ktorú tunajšie liter. kruhy sledujú s nemalou účasťou (nenie ešte dokončená); „Lumír“ neustále prináša nové epické skladby Vrchlického, a „Světozor“ v básnickej časti svojej tiež väčšinou pestuje epiku. A nakoľko vieme, i poetické sbierky, do zimnej liter. sesony chystané, budú výpravné: cyklus prekrásnych Heydukových „Snův královských,“ tohože kniha epických básní z látok slovenských; Vrchlického „Nové epické zpěvy;“ Pokorného nová sbierka „Z hor,“ väčšinou poesie rozpravné obsahujúca (niektoré zo slovenskej povesti i života); Elišky Krásnohorskej čisto epická kniha „K slovanskému jihu“ a v. j., nepočítajúc ani básne rozpísané, nehotové ešte, jako je Čechov „Sekyrník,“ Pokorného „Mrtvá země“ atď.

Básnik „Adamitův,“ Svatopluk Čech, obdaroval nás knihou: Nová sbírka veršovaných prací. Je to v poslednom desaťročí najveľkolepejšia sbierka poetická, ktorá Sv. Čechovi prisudzuje miesto prvého českého epika. A čo do lyriky môže merať sa s ktorým-

koľvek básnikom českým: ani Heyduk, ani Vrchlický, ani Hálek neni väčší. Knihu zahajuje báseň „Evropa." Tak volá sa veľká loď, ktorá do vyhnanstva vyváža evropských komunistov. Títo zbúria sa proti kapitáňovi, vzplane boj na lodi, zdvihne sa morská búra, všetko miesi sa v hroznú trmu-vrmu — tu loď vyletí do povetria, pušným prachom vyhodená, všetko hynie, nedočkajúc sa ochranných brehov, od nichž odbíjajú sa práve trosky korábu. Čím je tedy vlastne báseň? Fotograficky verným obrazom terajšej Evropy. „Všetko to, čo z filosofie vekov vyrostlé, prechodí teraz v život praktický, čo vyvinulo sa v Evrope ľudstvom preplnenej na otázku socialistickú, veškeré kypenie spoločnosti našej, jej desne vírivý var, to všetko kypí a klokoce tiež v Čechovej básni." *) Básnik nerozlušťuje tých ohromných problemov — necháva to budúcnosti. V „Evrope" poznávame Čecha nie len čo posväteného spevca, ale i filosofa, dômyseľného, velikého, pravého. Charakterisovať popisy jednotlivých osôb, kresliť skupiny, výjavy na pamätnej lodi po básnikovi temer ani nemožno. Bolo by nám uvádzať spev za spevom. Ľudské vášne a náruživosti kreslené sú v nej tak geniálne, jako krásy devine, lebo pôvaby a hrôzy mora, ktoré ani lord Byron nevykreslil mohutnejšie. Kto chceš jasne videť cenu básne, prečítaj si úvahu Schulzovu o nej („Osvěta," 1880, č. 7.), alebo lepšie ešte: zahrúž sa sám do klassických jej krás. **) — Druhá skladba knihy je „Čerkes." Dej plynie pravým tokom epickým a ohromnosť, krása kavkazskej prírody šumí do toho svoju veľkolepú pieseň. Oj, vie Čech kresliť krásy tie svojím čarovným štetcom, že zabudneš svet okolo seba a čuješ len velebný chorál kavkazských pralesov! — Tretia báseň epická, „Ve stínu lípy," je skutočným českým Dekameronom. Český vonkov, jeho rozličné typy: dôkladný roľník, neposedný, vyziably krajčírik, šňupavý učiteľ, chvastavý invalid, shovorčivá krčmárka, šelmovský pojezdný, zasmušilý hudec, vlastenecký mlynár — všetci vykreslení sú tu s neodolateľným humorom, hlbokým citom a eminentnou životnou pravdou. Keď prečítame si báseň „Ve stínu lípy," je nám, akoby sme všetky tie osoby videli, znali, s nimi obcovali, z jích vlastných úst počuli pestré osudy. Líčenie kavkazskej prírody vo vypravovaní hudcovom je opäť majstrovskou skizzou krajinárskou. — Sbierku zakľučujú: „Žižka," úryvok z epa, so znamenitými dramatickými effektmi, ktoré popri jiných vlastnosťach spevcových dokazujú, že Sv. Čech je najpovolanejší zo žijúcich básnikov českých ku spísaniu veľkého epa národnieho. „Zimní noc" je brillantná rhapsodia, v nejž obrovská fantasia Čechova druží sa s jeho velikým povedomím slovanským. Jako stúpajú tie vlny čarovnej mluvy jeho, jako príboj vĺn morských, jako roja sa skvelé obrazy, vzrastajúce v nepočetné zástupy slovanských bojovníkov na Balkáne, a jaká veľkolepá ta perspektiva vyznieva vo velebný hymn . . . „Handžár" je skvostná lyrická episoda, a poslednia báseň knihy, „Na hrob Havlasův," vrelé slovo priateľovo, cit rýdzy jako zlato a — trpká pravda. — V celku sbierka Čechova pôsobí jako šum ohromného života človečenstva, v ňomž vyznievajú jasne jednotlivé deje; najjasnejšie, najšťastnejšie ony, kde prúdi krv rodná, lebo pobratimná. Majstrovstvo jeho v kompozícii epickej je zrovna také, jako v líčení duševnom lebo prírodnom. Tá vnútorná technika je skutočne podivuhodná. Tu nevdojak vtiera sa porovnanie Čechovo s Vrchlickým, ktorých poesiu pokladali za úplne totožnú. Vezmite ktorýkoľvek obraz Čechov, je vždy čo do myšlienky sústredený, nanajvýš plastický, ani slovíčka zbytočného v ňom, a predsa vždy skvostný. Po niekoľkom prečítaní utkvie nám v mysli nevymazateľne a vždy znovu a znovu nás uchvacuje. Vrchlický oslňuje svojimi obrazmi. Nekoncentruje. Rozhodí celý rad perál, obraz stíha obraz, perioda periodu, niekdy stránka stránku, sme omráčení temer

*) Neruda.

**) K vôli zajímavosti podotýkam, že „nestranný, zasloužilý" a Boh sám vie jaký ešte „kritik" jeden, jak tituluje ho jeho chránenec Matěj Vrána, známy literárny zlodej), nemohol v „Evrope" najsť základnej myšlienky! Predstavte si ten posmech tuná všade! Veď ho znáte — jak trávnica naša hovorí —: je to o nášho Bottu nemálo zaslúžilý Čermáček ze „Včely české!"

tým leskom, skvostom, nádherou, barvami — ale celkový dojem je neodškriepne chaotický. S bohatstvom svojej fantasie nepočína si oekonomicky. Pozrite si onu úchvatnú apostrofu na ľudského ducha: „Ó, duchu člověctva, kdy dojdeš míru?“ (62 riadkov v I. speve „Evropy.“) Nenie plastickým vyslovením všetkého, o čom spieva celá najdokonalejšia kniha Vrchlického „Duch a svět?“ Ďalšie kúzlo Čechovej poesie je v bezprostredňom názore, vlastnej osobnej znalosti krajov, ktoré popisuje. Preto jeho črty Kavkazu i mora tak jímajú. Ten názor nenahradí ani studium z knihy, ani fantasia sebä mohutnejšia. Konečne pôsobia tu príbuzné nám látky. Jimi získava sa mysel naša už z predu, a priori. Vrchlického nevideli sme posial luštit otázku socialnú. Svet antický a stredový bájami sa šerejúci sú jeho najmilšou epickou látkou. Oba speveci majú svoju vlastnú reč poetickú, velmi charakteristickú, nežnú i opät mohutnú, oba sú majstrami formy (v tomto snaď Vrchlický má primat, jeho formy sú rozmanitejšie, od jednoduchej piesňovej po rozvášnenú hymnickú v najväčšej rozmanitosti), oba pôsobia hlavne koloritom — škola tak rečeno Makartova. Resumé z knihy veršov Čechových je v troch prvých básňach: „Evropa“ je myšlienkove najbohatšia, najnádhernejšia, „Čerkes“ epicky najdokonalejší, „Ve stínu lípy“ látkou svojou najjímavejšia, najbližšia, najmilšia. Studujte tie poklady, speveci slovenskí! —

Druhá kniha, na ňuž dnes upozornit chceme, je Zeyerov „Vyšehrad,“ kruh básní epických. Julius Zeyer nepísal veršov posial. Známy bol len svojou fantastickou, krásnou novellistikou, do nejž v poslednej dobe vnikajú bohužial záštahy spiritismu. Knihou svojích veršov všeobecne prekvapil. O čom spieva? O Libuši, jak mnohí rekovia chcejú jej ruku, ktorú po dlhom duševnom boji na radu bohov podá Přemyslovi; o Zelenom Víťazovi, ktorý je jedinou absolutne vybásnenou postavou knihy, zosobnenom mladom jaru; o Vlaste, zosobnenej nenávisti ludskej; o Ctiradovi, velkom rekovi, ubitom ženami, a Lumírovi, jímž báseň vyznieva, kniha sa zaviera. Je plodom velikej fantasie, neúmornej pilnosti a hlbokého studia. Dejepis nezanechal nám mimo niekolko nesúvislých zlomkov báje temer ničoho o tých mythických dobách prvého veku, kde kvety menily sa v motýlov, rieky vylievaly sa v podobe devíc, zvery menily sa na ludí, ludia na bohov, bojujúc spolu i proti sebe v magickom prísvite mythu, v ohromných podobách a rozmeroch detskej doby človečenstva. Fantasia básnikova javí sa v tom, že tie kusé zlomky doplnil, ucelil, zaokrúhlil v pät oddielov síce, ale v jediný organický celok umelecký; pilnost jeho zračí sa v sosbieraní potrebnej k tomu látky z povestí, piesní, mythologie nielen českej ale celej slovanskej, áno všeludskej vôbec; studium javí sa konečne v úplnom preniknutí a pochopení nesmiernej látky. Nenie to hyperbola, že z tých prostých, nerýmovaných jambov pätistopových dýcha to na nás jako z pralesa; že z tej vône cítime celú jeho hĺbku, tušíme všetky jeho divy; že týmto tonom človek zo žiadnej lektury sa nenaučí, ale že jich dá jedine zdravý cit a smysel pre prírodu a ona láska ku svätej rodnej zemi, „ktorá na holých stráňach Šárky vidí nádherné pralesy a na jej smutných skalách horiace žertvy starých bohov . . .“ I o tejto knihe platí: vezmi a čítaj! Rozbor širší tak znamenitých, obsahom i aestheticky tak významných diel je na tomto mieste nemožný. Tu len upozorňujeme, dodávajúc, že Julius Zeyer svojím básnickým geniom, vkusom v harmonickej stavbe i ostrej, výraznej, skvelej charakteristike ešte i tých postáv, ktoré jinému mlhovite boly by sa rozplynuly v rukách, vstúpil do radu prvých českých epikov. Vo „Ctiradovi“ prevýšil Vrchlického. V celku báječná minulost našeho národa hoví básnickej individualite Zeyerovej tak úplne, jako dejepisná poetickej nálade Svatopluka Čecha. —

Tretia nová knižka spevov epických sú Básně Antala Staška (sv. II.). Dávno už nerozchodila sa tak značne kritika o poetickej publikácii, jako pri tejto sbierke. Obsahuje dve velké básne rozpravné, z nichž prvá, „Varoň,“ líči boj mužov medzi slávou a láskou k žene, druhá, „Bořek,“ urputnú, tvrdošijnú snahu hrdinovu za domnelým právom svojim a šťastím. Naša mienka o sbierke

je táto. Prvej básni nesvedčia toľké episody, nesvedčia toľké reflexivné intermezza a balast filosofovania jakožto básni epickej: samy o sebe sú krásne, duchaplné, veľkolepé. Vo vulkanickom ohni vysokolietlych myšlienok autor zabúda miestami, čo napísal prv a tým vzniká nedôslednosť charakteristiky hlavnej osoby. Dojem celej básne je asi taký, jako zo slabších lyricko-epických básní Hálkových, kde dej tiež je zasypaný temer kvetami reflexie, utešených líčení, porovnaní, vôbec všetkých slovesných ozdôb básnických. Druhá báseň siaha do života spoločenského, líči výjavy, s ktorými stretávame sa zväčša v románe lebo novelle. Bořek utratil všetko svoje imanie pre židovského továrnika a zbytky svojích statkov vsádza do loterie. Nevyhrá však, žena jeho zomiera v zúfalstve, a on spáliac jej mrtvolu i so svojou chatrčou, putuje svetom. Po rokoch vracia sa a z pomsty zapáli továrnu židovu, v nejž tento hynie. Ale oheň zničil tiež hospodárstvo Bořkovej dcéry, usadlej na blízku továrny. Palič zachraňuje ju síce z horiacich ssutín i s dietkom, ale mrtvú. To podtne mu život. Látka zajímavá, tragická, účinne usporiadaná. Ale tie reflexie! Neroja sa síce v takom množstve jako v prvej skladbe, ale zapríčiňujú tenže nedostatok, nedôslednú charakteristiku. Ináč pri všetkých týchto nedostatkoch Staškove básne milo sa čítajú. Chmurná nálada, ktorá jako mrak jich obostiera, pretrhuje sa len na miestach, kde líči výjavy z ľudu, lebo ľud svoj sám. Tam Stašek je najpôvodnejší. Inde pôsobia naň nemálo mystické vzory poľské, najmä Krasiński. Vo verši, ktorý čo do hladkosti a nádhery nemôže sa merať s Vrchlického, ani s Heydukovým lebo Čechovým, uviazol tiež nejeden polonismus. —

A dnes ešte malé želanie. Tie veliké myšlienky, ktoré mohutná „Evropa" čarovným šplechtaním svojím o vlny morské vyvodí z príboja vôd oceánu; tie starou bájou zlátené bralá starého Vyšehradu a divokej Šárky so všetkými svojími bohami i hrdinami, zlatovlasými devami i velebnými proroctvami; ba i tie rozvášnené zvuky nešťastného Varoňa nech zaletia cez ony deliace nás končiare sňahových velikáňov do sŕdc mladých spevcov slovenských, nech „Evropa" zakotví sa do myslí jich, Čerkes nech blyskoce jim svojím handžárom, Lipa nech šumí jim vo stíne svojom tklivé zkazky, Ctirad nech hudie jim na hukotavom rohu svojom a Varoň búri proti putám osudu, — všetko to nech obrodí sa vo vnútre jejich a naučí podobnej nádhernej piesni. Potom, áno potom spev jejich vznesie sa z úzkej svojej otčiny, zaligotajúc sa veškerým pobratimným nivám sťa ten „Slovanstva orel bílý!"... *Jaroslav Vlček.*

Literatúra a umenie.

Slovenský Letopis pre historiu, topografiu, archäologiu a etnografiu. Ročník IV. Sošit 3. Obsah: Záhadné dejepisné otázky. Avarovia. Pôvod civilisácie v Uhorsku. Vzatie Sigetu. Kronika u Jána Turociho. Listy P. J. Šafárika k M. Hamuljakovi. Cechovnie listiny. Poczet Obecczny miesta Skalicze. K miestopisu liptovskej Lužnej. K poznaniu náboženských pomerov v Uhorsku. Listy Štef. Husára. Knihozor. Drobnosti. — „Slov. Letopis" vychodí v Skalici (Szakolca, via Göding) vo štvrťročných 6-hárkových sošitoch. Predplatná cena obnáša na celý rok 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl.

Piesne Ondreja Bellu. Budapešť. Tlačil Karol Münster. 1880. 16-a 100, strán. S menom Bellovým stretli sme sa už častejšie, najmä v posledné časy. V „Orle" vyšli jeho „Drobné kvety," medzi nimi pravé ružičky plné vône a nachu. Teraz máme pred sebou celú kytku drobnohladných pesničiek. Človeku zdá sa, že číta sbierku národných piesní — tak veľmi básnik prilnul k ľudovej forme. Je to dosiaľ jeho výlučné pole. Odporúčame snažne peknú kytku túto, ktorá je k dostaniu u pôvodcu: Pešť, kerepešská cesta č. 54. Cena 40 kr. Na každých 10 výtiskov jeden nádavkom. — Piesne tieto venoval pôvodca Miloslavovi Dumnému. Nuž na zdar!

„Slovenský Kalendár" na rok 1881. Vydáva Daniel G. Lichard, vysl. professor vied prírodných, t. č. redaktor hospodársko-remeselníckych novín „Obzor"-u. Cena 30 kr. V Skalici. Písmom a tlačou dedičov Jozefa Škarnicla. Str. 88. — Naše ct. obecenstvu zná už od dávnych rokov výtečné kalendáre Lichardove a my veru ani teraz nemáme čo v tomto ohľade povedať,

lebo „dobré samo sa chváli.“ Daj len Bôh zdravia a sily nášmu vysokozaslúžilému veteránovi, aby ešte mnoho rokov na tomto poli pracovať mohol!

Pútnik svätovojtešský. Kalendár pre katol. Slovákov v Uhorsku, vydaný od spolku sv. Adalb. (Vojtecha) na rok **1881.** Redaktor Martin Kollár, kňaz arcibiskupstva ostrihomského. Cena 30 kr. V Trnave. Tlačou Zigmunda Vintera. — Aj tento ročník „Pútnika“ statne druží sa svojím rozmanitým zábavno-poučným obsahom ku ročníkom predošlým.

Slavín (Pantheon). Sbírka podobizen, autografů a životopisů předních mužů československých. Oddílu II. sošit 1. Cena 30 kr. V Praze. Nakladateľ: Frant. Bartel.

„Robinson.“

Znamenitý tento spis, slúžiaci za bohatý prameň zábavy a poučenia mládeži všetkých vzdelaných národov, až posiaľ málo bol prístupný čítajúcej mladi národa nášho, poneváč nenachodí sa v slovenskom vydaní. Tomuto nedostatku chce odpomôcť za vzdelanie mládeže našej činne zaujatý „Strýčko Slavoš,“ keď s počiatkom budúceho roku zamýšľa vydať „Robinsona“ v slovenskom spracovaní.

Obrázkami ozdobené dielo toto obsahovať bude 10—12 tlačených hárkov, a cena jednoho výtisku určuje sa na 1 zl. r. č. — Poneváč ale k vydaniu „Robinsona“ len tak bude možno prikročiť, keď prihlási sa najmenej **300** odberateľov, preto vypisuje sa prítomne lehota príhlasov do konca tohoto roku. Príhlasy prosíme upraviť na podpísanú redakciu do Turč. Sv. Martina, ktorá tiežе, tak ako ony po sebe nasledovať budú, vo „Včelke“ uverejňovať bude. Ct. pp. sberatelia dostanú jedenásty výtisk nádavkom. Peniaze neprímajú sa predbežne.

Redakcia „Včelky.“

Ohlas.

Ešte len v lone matky slovenskej v túžbach národních kochaný sedával mladík a už, kŕmený vznešenými povesťami národními, sníval o „Jánošíkovi.“ Sám neodvážil sa ani neskôr prirovnať sa hrdinovi, ale čím diaľ, tým väčšmej prial si: nasledovať skutky jeho. Prijdúc na cesty krížne vo veku tom, kde načim bolo voliť postať života: zabudol stať sa Jánošíkom, lež napísal nám **„Jánošíka.“**

Miško Skačánsky v ukrytosti svojej, von zo všetkého hluku a vzdialený od každodenných trampôt naších, pohrúžil sa v národnieho života opravdové zrkadlo a zdramatizoval hrdinu **„Jánošíka“** tak zdarne, že sa uľevčí na ňom každé srdce.

Sám spisovateľ, žiadajúc byť pred svetom neznámy, požiadal ma o vydanie tejto smutnohry, ktorú povinnosť som tým ochotnejšie prevzal, bo sa domnievam poslúžiť tým národu a aspoň malým zrnom prispeť ku zveľadku našej literatúry.

Nechválim nič, lebo kto by bol nestranný, keď počuje samé meno, ktoré bleskom radosti a túžby naplní dušu Slováka?! Dráma pochváli sa sama, a jestli kto prísnym kazárom chce byť nad básnickou zovnútornosťou, len nech si zpomenie, že v duševných okolnosťach mnoho musí byť dovoleno, čo by sa ináč dopustiť nemohlo.

Keď som dielo toto ku vydaniu prijal, odhodlal som sa ku tvrdej práci; nič menej úfam, že ma národ podporí a hojným čítaním námahu moju odmení. Nech teda ráči v známosť vziať ct. obecenstvo toto oznámenie, a hojným prihlásením sa odmeniť radosťou nad plným životom naším obetovavú prácu spisovateľa a vydavateľa. Dielo je už v tlači a rozposielať sa bude prihlásiacim sa dobierkou s jedným výtiskom nádavku na 10 odobraných výtiskov.

Prihlásiť — prosím — nech čím skôr usiluje sa každý priateľ nášho literárneho rozvoju, aby som vedel, či o mnoho viac mám dať tlačiť, nežli som i tak určil. Jeden výtisk stáť bude 1. zl. r. č. Prihlásiť sa prosím pod mojou adresou s udaním úplného mena a priezviska, bydliska a poslednej pošty.

Všetky bratské noviny prosím o laskavé sdelenie prítomného príhlasu.

V B. Štiavnici, v septembri 1880.

Franko Kabina,
pravotár — vydavateľ.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniebo každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. októbra 1880. **Číslo 10.**

Ľalija.

Povesť od *Vajanského.*

(Dokončenie.)

XII.

Zima nastala s celou svojou prísnosťou. Branský namáhal sa energicky, aby ratoval aspoň zbytky z majetku svojej nevesty — ale marne. V utešenom letohrade nastala pustota — na všetkých nemovitosťach Záhajského ležala kostnatá ruka Diamantova, jako tá zima na kraji. Manželka Záhajského Eulalia dozvedela sa o páde svojho manžela a prišla do Krakovian. Medzi manželmi odohral sa výstup búrny. Eulalia ukázala veľkodušnosť zriedkavú. Záhajský, zahanbený a zronený v hlbine svedomia, nechcel prijať veľkodušné nabídnutie. Branského prostredníctvo tiež neviedlo k cieľu.

„Vo mne žije pýcha,“ hovoril k Branskému, keď už koč Eulalie odhrmel na krakovanskej ulici, „pýcha zatvrdilého zločinca. Celý môj život neznal som rodiny a jej pocitu. Sám som sa vyšvihnul po istú výšku, nikdá som neprosil pomoci od nikoho, ale i málo udeloval. Teraz nemôžem prijímať milosti. Nič nemám, nič nie som, prosím vás, nechajte mi aspoň moju bôlnu pýchu.“ Záhajský pokryl rukami tvár, a pred dušou jeho blisla postava práve na večnosť zmiznutej Eulalie. Jak rád bol by chytil sa za povlek jej šiat, jakou anjelskou bytnosťou svietila mu v bôlnu dušu! Ztrateno! všetko ztrateno! — Na druhý deň po odchode Eulalie zmizol Záhajský z Krakovan. Nikomu neriekol, kam ide. Po okolí kolovaly tie najrozmanitejšie zvesti. Jedni tvrdili, že šiel do Ameriky, druhí že spáchal samovraždu. Nik nevedel dačo istého.

Takto bez dramatických katastrof hynú naše zemanské rodiny a tratia sa jako potoky v piesku púšti.

S vyhynutým pňom bujného života odpadly i jedovaté ratolesti. Paráka poranilo v krakovanskej krčme pri tartli, Kaprossy prišiel o úrad komisársky, zbiednel, ochabel a odovzdal sa nízkej pijatike. Padal vždy hlbej a hlbej, až konečne zahynul. Z požunského špitála prišiel účeť na Krakovanskú obec, účeť urobený tam zomretým Kaprossym. Apollonia Skálky nepremenila síce život, ale pána, pravda že jej hlboký vačok pocítil rozdiel medzi bývalým a potomným jej udržovateľom. Masloň nepostúpil v hodnosti, ale stal sa manželom Perlingovej, spolu ale aj jej slúžebníkom a hračkou jej vrtoch. Predal sa starej koketke, jako už dávno bol predal česť a seba celého márnosti.

Branský žil svojej práci a svojej Anne. Žulín zkvital pod jeho vodcovstvom, práve tak jako celé panstvo Žulinského. Krakovanom nebolo pomoci, ony klesly na najnižší stupeň, na jaký klesnúť môže obec v drapoch úžerníckych. Abrahám Diamant zakupoval všetko, i obecné hory, ktoré kynožil bez všetkej prekážky.

Prišlo jaro a Branský priviedol na Rakovské majere Annu čo svoju mladú žienku. Všetka zádumčivosť zmizla z jej krásneho čela — ona prestala cítiť svoju osamelosť, svoju sirobu, a našla v Branskom náhradu za všetko, čo utratila. Z jazera nakazeného a bahnovitého vytrhol Ludovit svoju bielu laliju a presadil do zdravej pôdy slovenského života rodinného, v ňomž jedinom ukrýva sa to opravdové šťastie, ten mier, po ktorom darmo sa sháňajú ľudia po cestách rozkoše.

Sám Branský zmladol, osviežel a jeho činnosť neochabela, ale naproti tomu stala sa mužnejšou, blahodarnejšou. Už dávno býval na letohrade Diamant, vinohrad kúpila obec Žulín, zahrada ale zpustla a premenila sa na kapustnicu. Branský a jeho žena už len z ďaleka vídavali skvostnú stavbu, ktorej steny pomaly obtiahla špina. Zelené šalokátre vyblädly, piesok z pešinok pobral svobodne leják a nechal tam blato. Kde predtým bol čistý dvor, hyzdila pohľad hnojnica. Všetko ukazovalo, že dom prešiel do rúk židovských.

„Naše priateľstvo,“ hovoril ticho Branský k svojej žene, pohodlne sa opierajúc na operadlo voza, keď sa viezli raz v lete popri letohrade, „bolo tak prirodzené, jednoduché a blízke, a cez jaké kluky museli sme sa prebiť k cieľu! Ktože bol tomu vina? Iste tvoja tvrdá hlávka, Anna moja!“

„Alebo tvoje dotieravé učiteľstvo!“ s úsmevom prehovorila mladá pani, ktorej tvár svietila v bleskoch šťastia a spokojnosti. „Vy máte apoštolskú prírodu, všade chcete učiť; naprávať, professorov hrať. To je veľmi pekne a dobre pri našom ľude, ale nie pri mladých dievčencoch, ktoré pochopujú lepšie takt valčíka, jako celé vaše systémy. Vy sa vo vašej oduševnelosti za vyššie ciele celkom odtŕhate od spoločenského života, stávate sa tým podivínmi, bežíte pred svetom a predsa zo sveta utiecť nemôžete do oblakov svojích snov. V tom väzí celé tajomstvo! Tvorte vy i v spoločenskom živote!“

„Áno, v spoločnosti Maslońov a Perlingových!“

„Aj tam dá sa tvoriť. Koľko vnímavých duší a čistých sŕdc utratí vec naša tou vašou nevšímavosťou denného života! Jak blízko bola som prepadnúť v prepasť, pri všetkej, jako sám uznávaš, schopnosti, stať sa celkom vernou dcérou svojho národa! Avšak k nám nesmiete prichádzať zaobalení v oblakoch svojej filosofie. Žena je stvor konkrétny, ona rada poddáva sa citu bezprostrednému, vrelému. Pustovnícky život a askesa nie je naším prirodzeným poľom.“

Branský sa usmial a ukázal na zožidovčený letohrad:

„Tamto pravda nežila moja Anna život pustovnícky, ani o askese nevedel nič dom Záhajského! A predsa bola ona nespokojná, rozorvaná a biedna. Nádych ružový počal bľadnúť na týchto lícach, a veľa ráz ronily slzy tieto jasné, teraz usmievajúce sa oči. Jako sa to srovnávalo s tvojou theoriou.“

„Veľmi dobre srovnáva sa to! Bola som v prúde, ktorý sa protivil mojej prírode! Darmo som zalamovala rukama a chytala sa pobrežných tráv; trávy sa odtrhly a ja som bola nesená ďalej. Ten, ktorý by mi bol môhol podať silnú pomocnú pravicu, podával mi — radu, a to britkým slovom, ostrou kritikou! Tak sa nevytrhujú z prúdov zkazonosných devy.“

„Nuž dobre,“ prehovoril zadumeno Branský a stisol vrelo rúčku svojej ženy, „príjmem tvoje naučenie, ale len tak, keď obapolné naše idey spojíme v jeden celok! Ja budem i na ďalej kritizovať a „professora hrať;“ a ty udreš na strunu spoločenskú a vovedieš mňa z mojej „askesy“ ta do života, v ktorom sa tratia ľudia naši pre svatú vec.“

„A úspech nás neminie,“ prehovorila Anna; v jej krásnych očiach blísla sa slza. Ešte raz obzrela sa na letohrad, ktorý sa skrýval za pahorok. Sladký cit víťazne prestáteho boja opanoval jej dušu. Tam v tom zapustenom teraz letohrade pochovaný leží jej otcovský majetok — nezostalo z neho nič, iba rozpomienka na niekoľko veselých okamihov a v tanci prebdelých nocí. Ale ten, ktorý premrhal jej všetko, stal sa nešťastníkom a biednym snáď bludárom. Myšlienka táto pálila útroby Anny a jedine ona znepokojovala jej život, ináč tichý a jasný jako jarnie nebo. Branský tušil, prečo na tvár ženy padla temná chmára. Samému počalo byť teskno, a

zadumal sa, sotvá zbadal, keď jích vozík predtiahol pred jich pekný byt. Ztrhol sa a na mocných svojích ramenách zniesol žienku z podušiek voza a postavil ju na stupne schodíkov, vedúcich do chodby. Slnko zapadalo za vrchy a osvecovalo malebné rumy zámku. Letný vetor vial ponad bujné polia a rozhúpal vysoké raže vlnisto. Okrem vetru panovalo posvätné ticho nad krajinou. Robotníci idúci z lúk pozdravovali prívetive manželský párik, stojací pred domom a nemohúci sa odtrhnúť od krásneho pohľadu. Slnko zašlo a stíny topoľov, dlhé, siahajúce cez celé pole, zmizly.

„Vidíš,“ preriekol Branský k svojej žene, tiahnúc ju za rúčku do príbytku, „tento večer upomína ma na môj vek a ten lúčiaci sa blesk na teba, žienka moja! Lúč zkrášlil môj večerný život, žiaľbohu že len večerný.“

„Nech len trvá ten tvoj večer dlho, dlho — on mi je slasťou, svetom a perlou, on mi je životom a krásou, ktorá ma vytrhla z tamtoho palčivého poludnia“ a ukázala smerom k letohradu.

XIII.

Podvečer prechádzal sa Branský so svojou ženou po čistých uliciach Žulína. Mal veľkú radosť na svojom diele. Domky, úhľadné a okrášlené malými kvetnými záhradkami, prívetivo hľadely na prechádzajúcich sa svojími oblôčkami. Na priedomí čupely kŕdle detí s buclatými líčkami a počúvaly rozprávky starších školákov. Obneskorené vozy solídne na železných osiach, tiahly dobre vysypanou cestou a tratily sa vo dvoroch. Kosci s odopatými a ku kosiskám priviazanými kosami uctive pozdravovali manželský párik. Mladé nevesty vybehúvaly z domkov a veselou prímluvou obracaly sa k panej Branskej. Radosť a uctivosť zrkadlila sa jim z očú, na polo zakrytých čipkami čepca.

Branskovci ubierali sa k domu richtára. Čierna tabula s bielym písmom pýšila sa na rohu domu. Ledva že vkročili cez úzku bránku do dvora, pribehla pani richtárka a prekvapeno vítala milých hosťov. Táto prekvapenosť nebola celkom prirodzená, lebo ctená matrona už od dobrej chvíle hľadela malým okienkom stajny v ústrety na isto očakávaným hosťom. Bola totiž celá zalúbená do Anny, ktorá svojou prívetivosťou a pritom povedomosťou svojho vyvýšeného postavenia vládla srdciami dobrých dedinských ľudí.

Hostia vstúpili do chyže. Richtárka utrela zásterkou lavicu, trebárs táto len tak svietila čistotou, a ponukla hosťov k sadnutiu.

„Môj muž je ešte na lúkach,“ prehovorila pospešno a ztratila sa v pitvore. Onedlho pribehla v jednej ruke držiac obrus zo žltkavého zle vybieleného plátna, v druhej tanier koláčov. Pokryla stôl a položila naň koláče.

Dvere sa otvorily a dnu vstúpil sluha s bičom v rukách. „Tajdi, tajdi,“ volala naňho žienka, a pratala ho do pitvora. Sluha spravil hlúpu tvár a ušiel i so svojou veliteľkou.

„Jak krásne žije ten ľud,“ povzdychla si Anna, „keď rozumie sa sám sebe! Mne táto žienka prichádza jako malá kráľovna v svojej obmedzenej ríši. Na každý pád je ona viac vo svojom jako ku príkladu ja. Ona rozumie dokonále všetkým záujmom svojho domu, svojho muža! Ona s ním myslí a cíti na jednom stupni! Ja ale a mne podobné sme jakoby nájomnice, ktorým sa dáva určitý plat k vedeniu domácnosti. Starosti naších mužov sú nám zemou neznámou, a keď sa do nich vhĺbiť chceme, prekračujeme hranicu svoju. Gombičku prišiť na košeľu — to naša úloha, ďalšie zostáva nám tajnosťou.“

„Máš pravdu,“ povedal Branský, „sedliačka je svojmu mužovi viac vzhľadom na jeho zamestknanie. U nás sú úlohy viac podelené a preto sa môžu i dokonalejšie plniť. A to je na každý pád vyšší stupeň. Aj v sedliactve nájdeš rozdiely: Čím chatrnejší a nižší je sedliak, tým menej rozdielu badať medzi prácou ženy a prácou muža, čím ďalej sa on vyviňuje, tým nápadnejšie a prísnejšie rozdelené sú hranice mužskej a ženskej práce. Žulinská sedliačka nebude o tri svety kone poháňať lebo orať. Znám ale biedne kraje slovenské, kde žena práve tak orie, jako muž konope trepe!“

Sotva stačil dokončiť Branský svoje poznámky, keď vstúpil do izby richtár a bez pozdravenia a obyčajných ceremonií počal hovoriť:

„Pane môj, hrozné chýry! Práve som stretol krakovanského posla obecného. V Krakovanoch bola zbura! Neviem prečo, lud sa shŕkol, počal biť obloky ňa dome Diamantovom, vyvalil bránu — ďalej ale nevnikol. Potom sa valila sila ludu dolu huštákom a vrhla sa na hostinec Izáka Silbersteina, potrepala v hostinskej chyži náradie a dobyla sa do sklepu. Sudy sa válaly hore schodami. V trme vrme nenašli točku, a tak sekerami povybíjali dná na sudoch. To všetko stalo sa včera. Dnes už držia nad vinníkami vyšetrovanie! Osemnásť Krakovanov sedí v temnici, a práve tých najnevinnejších. Hovoria, že celá zbura bola umele nasnovaná, aby bola príležitosť ukázať neviazaným Krakovancom silu zákona! Nešťastné Krakovany!"

Branský z počiatku ustrnul! Potom pozrel významne na svoju ženu a preriekol:

„Niekto chce mať zásluhy, lacné zásluhy, a k tým mu má dopomôcť ten zbiedený, svedený lud! Krakovanci nie sú buriči, oni sú bedári, čo v nich búri, je pálenka! Ostatne, veď sa pravda vykluje na svetlo."

Až teraz počal richtár vítať hostí! Chýr o Krakovanských neriadoch preletel medzitým celou dedinou, a občania jeden po druhom prichádzali do richtárov. Branský jích tíšil a napomínal. Lebo i v Žulíne bolo dosť nepokojných živlov, ktoré by lahko bol do ohňa doniesol Krakovanský prípad. Keď sa Branskovci odberali zo Žulína, obstúpila hodná hŕba občanov lahký vozík. Už z vozíka podával Branský ruku občanom a Anna prívetivo kynula obďaleč stojacím ženičkám.

„Kto to môže mútiť v Krakovanoch?" pýtala sa Anna svojho muža, keď sa viezli polnou cestou k majerom.

„Jeden červiak z tej bariny, kde si i ty za čas stála, biela moja lalija," odpovedal v hádke Branský a hlboko sa zamyslel.

Na druhý deň bol už Branský v Krakovanoch. Už po ceste videl pobité obloky na Diamantovom dome, steny ale zahádzané blatom. Neďaleko obecného domu stretol sa s Haštalom, ktorý pozorne vykračoval po meste. Branský zastavil vozík.

„Čože sa to stalo, pane Haštal?" zpýtal sa Branský.

„Ja neviem! Hovoria, že panslavi pobúrili lud proti židom a pánom. Ostatne s Bohom, spal bych," a s tým kráčal lenivým krokom ďalej.

Na obecnom dome stálo vyšetrovanie v najkrajšom kvete! A jaké vyšetrovanie! Známe to velmi dobre, jako zvykli vyšetrovať v tých časiech.

V kúte úradnej chyži stála celá sbierka silných lieskovíc. Masloň a komisár sedeli za stolom, traja hajdúsi stáli u dverí. Po jednom z uväznených Krakovanov vodili do chyže. Nastala inkvisícia. Osudná lavica hrala prvú rolu. Trasúca obeť lahla na lavicu a o chvílu bolo počuť pravidelný švihot lieskovíc a bolastné výkriky mučeného. Triesky z lieskovíc špatily dlážku. V konvulsivnom svíjaní padla obeť z lavice!

„Hore ho!" zavolal Masloň a hajdúsi zase natiahli bedára na lavicu, zas počal pravidelný švihot a temný rev bitého.

Práve mal lahnúť na rozkaz Masloňa starec v bieloskvúcich šedinách, keď sa otvorily dvere a dnu vstúpil — Branský. Hajdúsi nevdojak zastali v katovaní.

„Pokračujte!" zareval komissár. Masloň zbladol.

„Tento človek mi je všade kamenom na ceste," zamumlal pod bajúz a zaťal zubami.

Branský sa začervenal jako pivoňka! Svätý hnev rozzúril sa v jeho prsiach, oči jeho boly vypúlené a sršaly bleskami. Hajdúch ho chcel zastaviť. Jedným panovitým pokynutím pravice pribil lapaja k pôde. Pred domom zahrmel koč, a z neho vyskočil pružným skokom gróf Žulinský. Branský sa ani nepodíval na Masloňa, ale pristúpil k otvorenému obloku. Žulinský mu podal cez cifrované mreže ruku. Branský mu tichým hlasom povedal pár slov, cítil jako sa mu hlas trasie. Potom predstúpil pred slúžnovský tribunal. Postava jeho bola vypätá, hruď sa mu dmula, ruka kŕčovite hladila bradu.

„Som vaším dlžníkom, pane Masloň," zahrmel hlasom jarého tura, „a prichádzam zaplatiť svoju dlžobu."

Masloň bladol a bladol! Branský sa chvílu rozmýšlal čiby nemal sa vrhnúť na tohoto človeka, dosť tvrdého k hladeniu na muky svojích bezvládnych obetí, ale bladnúceho

pred jednoduchým mužom. Ale sa premôhol, a hľadel prísno do bľadej tváre slúžneho.

„Som v úradnej povinnosti — vyprosím si — pane komissár, — Janči!“ drkotal Masloň a stal zo svojho súdneho stolca.

Žulinský vstúpil do chyže a nemôhol sa zdržať smiechu nad scénou, ktorá sa mu nečakave objavila.

„Tuším, Branský vypláca pána Masloňa jeho vlastnou zbraňou!“ pohodil a obrátil sa k slúžnemu. „Nedávno som bol v Španielsku, ale takého niečo som predsa ani tam nevidel! A tam majú španielsku trstinu!“

Branského zamrzelo, že jeho pán bere vec z komickej stránky. To pozoroval gróf a vyhnal von pokynutím jazdeckej paličky hajdúchov i chudáka starca.

„Pán komissár, bude tak laskavý zanechať nás na chvíľku,“ riekol ku komissárovi s poklonou.

Keď boli traja mužovia sami, pristúpil Žulinský k Masloňovi a prosil ho o vybavenie závislého súboja.

Masloň bol zničený, „ale bez pomoci a ľadného štítu,“ doložil Žulinský a usmial sa zlostne.

„Možno snáď i pokonanie navrhnúť?“ opýtal sa Branský. Masloň ožil. „Prosím, ráčte urobiť svoje návrhy.“

„Najprv dovoľte mi malú otázku,“ riekol ticho. Branský, „ktože podpálil ožranov ku zbure? Iste panslávi?“

„Tak hovorili,“ povedal Masloň, a život počal vchodiť do jeho líc, „avšak neviem, — inkvisícia — veď sa ukáže.“

„Viem už, viem! Celá haramia je dielo vaše, pane môj! Robíte si zásluhy,“ a v tom vzal zo stolíka písmo. Bola to zpráva na stolicu o ťažkom síce, ale dokonalom premožení panslavmi nastrojenej zbury.

„Vyrovnanie našej veci závisí od vás,“ pokračoval Branský, „prosím, ráčte napísať zprávu na stolicu, ktorá aspoň priblížene hovorí pravdu. Sám seba nemusíte udávať, mne neide o znivočenie vás. Prosím len o čistú, úradnú pravdu.“ Masloň pochopil všetko. O chvíľu bola zpráva napísaná! „A teraz sa postaráme o svedomitú expedíciu,“ doložil Žulinský a vzal zapečadený už list z rúk slúžneho.

Masloň skoro plakal od zlosti, keď sa dvaja poctiví mužovia s poklonou vzdialili z izby. Odvolať nemôhol svoju zprávu, jedna zásluha bola tam.

„Niet pomoci na riadnej ceste,“ zvolal Branský, keď odchádzal z obecného domu. „Jako sa vymaní ten nešťastný ľud zpod hrozného jarma! Niet sily, niet povedomia, niet pomocnej pravice. Iba puhá náhoda pomôhla mi pri tomto páde, ale koľko pádov otročenia nenachádza lekára.“

Smutný a roztržitý navrátil sa ku svojej domácnosti.

„Nuž čože je s Krakovanci?“ pýtala sa zvedavá Anna a objala svojho muža ešte v dverach.

„Krakovanci sú už na svobode — a ja som utratil právo na dobročinnú guľku!“

Anna nerozumela cele reči svojho manžela, ale pocítila vo svojej jasnej duši celú ťarchu boja, ktorý podstupovať musel denne jej muž. Keď už ale vrázky po starostnom čele Branského dostávaly výraz žravého bolu, vtedy pohladila mu mäkkou rukou tvár a úsmev jej dobrosrdečný zahnal starosti a bôle z duše mužovej.

„Tys' môj anjel utešiteľ,“ poznamenal na celovanie Anny, „ty hasíš horúčosti mojích slychov, rozbúrených krvou nepokojnou!“

„Z ľalije anjel! jaký to skok,“ žartovala dobrá ženka!

„Z ľalije nevoňavej, voňavá sladká ruža!“ odvetil Branský a vrúcne stisol obe rúčky ženy. Ona odpovedala iba dlhým pohľadom, v ktorom sa zrkadlila vďačnosť a oddanosť ženy milujúcej.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

(Pokračovanie.)

V známej nám besiedke v zahrade Jesenských pri mesiačku sišli sa, August s Helenkou. Služobná jej riekla o jeho návšteve, a schôdzka bola skoro sprostredkovaná. I pán

Kornel i Dávid, oba otcovia, boli sa do blízkeho mesta vybrali na viac dní k voľbám úradníkov stoličných. Pán Dávid nasilu chcel syna svojho Augusta do mesta sebou vziať; ale syn mal iné zámery, zostal doma. Otec spomínal, že ani sám nemá síce velikú vôľu ísť do hluku toho, ale že sľúbil pánu Dávidovi, že na slúžnovstvo za jeho budúceho zaťa, dosavádneho to služného, hlasovať bude a sľub ten že aj zadržať mieni. Už táto okolnosť bola by k tomu postačila, aby August nebol prítomným pri voľbe nenávideného soka. August ztrávil celý deň netrpelive, v nedočkavosti. Dávno, ach dávno nebol mu deň tak dlhým, ako práve tento. Len kedy sa už zmrkne, kedy výnde už prvá hviezdička na oblohe nebeskej? Deň bol taký utešený — jeden z tých roztomilých dňov letných pod Tatrami — naň musela nasledovať aj príjemná noc. A najprv ešte musel naň nasledovať ľúbezný večer. A v tento večer sľúbila Helenka, len čo sa prvá hviezda na oblohe ukiaže, ustanoviť sa v besiedke.

Ešte o hviezde ani slýchu nebolo a August už čakal pri besiedke v zahrade. Každé zašuštenie vetví stromových, každý šelest jej lístkov trhlo ním a túžobne obracalo zraky jeho k miestu tomu, z ktorého príchod jej očakával. Neunavne pozeral August hneď k oblohe nebeskej, hneď v stranu tú, z ktorej prísť mala. A dlho aspoň jemu dlho to trvalo, keď mu každá hodina týdňom, každé okamženie dňom byť sa zdalo. I hviezdičky sa už na oblohe objavily — ale jeho hviezda ešte nevyšla, ešte sa neukázala. Zadumal sa junoch šumný, srdce ho zabolelo, zavzdychal, zrak jeho sa zarosil a ku hviezdam nebeským zamieril — čo Helena nepozorovane už pri ňom stála.

Jako najľúbeznejší akkord hudby, tak zavznelo v ušach junákových vyvolanie devino: „August!“ A zase ako povzdech snívajúceho šepotu znelo to na odvetu z úst jeho: Helenka!

Za dlhú chvíľu pozeraly dve sebe milé bytnosti nemo, bez slova na sebä; tie bytnosti, ktoré ustavične jedna ná druhú myslely, tie bytnosti dve, ktoré sa po tak dlhom čase neboly videly — stály vedľa seba bez slova. Bolo jím akoby ani nevidely, ani nepočuly. Lež August predsa videl a badal, že Helenka bola krásnou, ač istý výraz vnútorného bôľu na spanilobľadej tváričke svojej nosiacou pannou a ona tiež zpozorovala, v jak utešeného a rázneho junocha vyvinul sa August.

„Môj tešiteľu,“ počala anjelskym hlasom Helenka, „keď ťa vidím, zabúdam na všetky veľké, vnútorné bôle svoje, na všetko to nesmierno utrpenie.“

„Tedy sa na mňa nehneváš, Helenka?“ pýtal sa August rúčku jej vo svojej pravici držiac, kým sa ústa temer úst dotýkaly — tedy si na mňa ešte nezabúdla?“

A netrvalo dlho, sedeli už August s Helenkou na obľúbenej pohovke.

Ktoby mohol na svete byť tak výrečným, jakou bola Helenka, keď milenému Augustovi, držiac ruky jeho vo svojích útlych ručinkách vypravovala svoje veliké utrpenie, prenasledovanie, ktoré pre svoj národní cit a svoje presvedčenie podstúpila? A ktorý rečník šíreho toho sveta mal kedy tak povďačného, tak celou dušou v prednášku jeho pohrúženého poslucháča, jakým bol August Helenke?

Hviezdy i mesiačik pekne a milo sa z tej oblohy nebeskej usmievaly, z večera stala sa noc, ale naši mladí ešte ustavične besedovali, tešili, žalovali sa vzájomne zabudnúc na hviezdy i na mesiac, na oblohu nebeskú i zem, na večer i noc, na hodiny i čas, na všetko . . . a boli tak šťastnými, tak blaženými.

August s Helenkou zabudli na svet, ale tento nezabudol na nich. Slúžobná vytrhla jich z nebeskej jich zábavy.

„Pán otec sa práve vrátil z mesta aj s pánom Dávidom, pánom slúžnym a inými ešte mnohými pány a pýtali sa priam po slečne.“

Udrenie hromu nemohlo hroznejšie účinkovať na Helenu a Augusta, jako táto na najvýš jich prekvapujúca zvesť služobnej.

„Veď otec mal len o niekoľko dní po úplne prevedenej voľbe sa navrátiť,“ poznamenala smutne Helenka.

„I môj otec je u vás?“ pýtal sa August.

„Áno, pán veľkomožný sú tiež u nás. Nakoľko som vyrozumeť mohla, hovorili páni, že voľba pána slúžneho znamenite vypadla;

veci že už veľmi zle stáť počaly, ale náš pán a jeho privrženci ratovali vec. Následkom velikej radosti došli páni sem, chcú zasvätiť slavné víťazstvo pána služného ešte i rodinou slavnosťou. Len prosím slečno, ráčte sa na skutku objaviť.“

Služobná odbehla a náš prekvapený pár zkamenel.

„Čo to má byť za rodinná slavnosť, Helenka? Tedy je to predsa len pravda?!...“

„Čo má byť pravdou, August? Ja som nešťastné, prenasledované zo všetkych strán stvorenie to je pravda, iné neviem....“

„Tvoj otec ťa zamýšľa zasnúbiť so slúžnym!“

„Pre Boha! kto ti to hovoril?“

„Táto istá služobná, čo teraz tu bola!“

„August! počul si dnes večer odomňa, čo som všetko vytrpela a vo všetkom tom tak ťažkom utrpení ma len myšlienka na teba uspokojovala: neopúšťaj ma teraz! otec môj iste niečo zamýšľa; ale radšej volím smrť!“

„Helenko!“ zvolal blažený August a privinul ju k sebe vrelo.

Jako sa Helenka dostala z náručia Augustovho, jako do veselej spoločnosti pánov v dome otcovskom, — to nevedela. Bolo jej, akoby sa jej to všetko len bolo snívalo. Ale na to jej blažené snenie nasledovalo velice bolastné precítenie.

Žiadon z hosťov netušil, kde Helenka bola; lebo bystrá služobná vymluvila ju, že spí, a oni nemohli byť netrpelivými, bárby sa len po dlhšej chvíli bola k ním dostavila.

Celá vyhriata a zapálená zavítala ona do kola hostí. Pán služný to bral za velice dobré znamenie, veď sa tak náhlila počujúc o príchode jeho, že sa celá uhriala a uparila. Tak aspoň si to vysvetľoval on a bol celkom blažený. S objavením sa Helenky zavítal nový ruch a život do společnosti. Všetko sa rozveselilo. Helenka musela na fortepiane hrať a spievať. Darmo odporovala, tomu sa na skrze ubrániť nemohla, aby v sprievode fortepiana nebola musela zaspievať obľúbenú pieseň pána služného:

Cserebogár, sárga cserebogár!
Nem kérdem én tőled: mikor lesz nyár?
Azt sem kérdem: sokaig élek-e?
Csak azt mondd meg, rózsám-é leszek-e?“

(Žltý brúčku, ja sa chvíle tejto
Nezpytujem: Kedy bude leto?
Nevyjav mi jak dlho žiť budem?
Len to či ja s milou spojen budem.)

A keď pieseň túto už asi po tretí raz vyspievala a dokončila, priskočil k nej pán služný a vrelý bozk vtisnul na jej rúčku a pokiaľ ešte ručinka tá v jeho ruke spočívala, sblížil sa k nim Helenkin otec a slovil: „ja hovorím, aby ste vy dvaja boli jednym párom pred Bohom i pred svetom.“

„Na zdar, na zdar! Ať žije náš nový pár!“ volali nadšene hostia.

Pán služný stiahol zo svojho prstu zlatú obrúčku a chcel ju sotknúť na srdeční prst ľavej ruky Helenkinej, ale ona svoju ručinku odtiahla a prstenček kotúlal sa po zemi i zmizol, tak že ho ani viac nenašli. A s prstienkom vytratila sa i Helenka z domu, žiadon ju celú noc nevidel, nenašiel — a hostia sa nevoľne rozišli.

Dušu tvoju prenikne meč.

Kedy koľvek sa jarného večera hviezdička ukáže na oblohe nebeskej, to vždy vychodí užialená Helenka do zahrady k známej nám pohovke. Čaká na svojho milého Augusta ale ten neprichodí. Prezerá všetky kúty zahrady, zkúma besiedku celú, akoby tam mal ukrytý byť: ale nikde nič nenachodí. Časom sa jej pozdáva, akoby hlas jeho počula — obzerá sa; ale to vtáča niektoré zapysklo, — zase zdá sa jej, že badá šepot jeho, pátra z novu: ale len šelest vetierka dotýka sa jej líc. Opúšťa zahradu, ide do domu, opytuje sa tajne svojej najoddanejšej služobnej, či by po Augustovi v skutku ani slýchu, ani stopy nebolo. Verná dosiaľ čeľaď krčí ramenami a odpovedá, že nevie kde je? kam sa podel? Doma ale že ho vskutku niet. — Tak si žije Helenka, ako by nežila, rada by sa uzamkla na pokoj do svojej komôrky, keby jej to možné bolo bývalo, ale dotieravý služný je temer každodenným hosťom u nich, a tak sa drží naproti nej ako verenec ku svojej verenici. Že sa prsten zásnubný onoho večera bol zratil, to nič nerobí, pán služný kúpil iný, doniesol ho svojej milej Helenke — ako on hovorieval — a nič si ani z toho nerobil,

že ho táto na prste nenosila, ale kamsi do truhlice schovala. To sú tak dievčie rozmary, uspokojoval jej pána otca: to sa podá, až budú raz svojí. Z tých najvzdorovitejších paničiek bývajú tie najlepšie ženy a manželky. Pri takýchto pomeroch hovorilo sa u Jesenských o blízkej svadbe slečny Helenky so služným. Najprv ale použil pán služný cielom dobytia si nedobytého hradu srdca Helenkinho trochu lsti. Počujme len!

Pán Dávid Turinský navštívil jedon deň dom Jesenských a bol velice smutný, zronený. Vypravoval o smrti svojho syna Augusta. Vypravoval o nej obšírne. Práve prichádzal z pohrábu. Čím neočakávanejšie stalo sa to, tým viacej smúti rodičovské srdce jeho. Predvčerom že obdržal telegramm, aby prišiel na pohräb svojmu synovi. Bol dobrým študentom — ale mal tú velikú chybu, ktorú sa starému otcovi jeho nepodarilo u neho vykoreniť, že bol panslav a pri tejto chybe by istotne nešťastným bol býval na celý život... Na upomienku, Helenko, môžete si vziať jeho knihy, on hovorieval, že ste je rada čítavala.

Otcovia smútili nad hodným junochom; ale Helena bola zničená. Či div, že následkom takej noviny ochorela? Len čo sa trochu lepšie cítila, už sa pýtala po knihách Augustových. Sama si jich u Turinských odobrala a za celý týdeň nič iného nerobila, len tie knihy usporadovala. Jednu každú z lista na list preberala; boly to tie jej tak dobre známe knihy, s ktorými sa už neraz potešila, zabavila bola; ale nikde žiadneho znamenia v nich August po sebe nenechal a zvlášte žiadneho znamenia, ktoré by sa jej bolo týkalo. Či sa už ani na ňu nerozpomínal? Ale akožeby ju bol mohol práve teraz zabudnúť, veď len pred krátkym ešte časom ztrávili boli ten rozkošne utešený večer v besiedke zahrady. Nie, nie; to nenie možné! Snáď nemal času, nejakým znamením po sebe ju o tom uvedomiť, ako ju miluje, ako si i v poslednej života hodine na ňu spomína. Smrť ho na náhlo vyrvala z počtu živých . . . .

Vo dne v noci stál pred zakaleným zrakom Heleniným August. Už tretiu noc sa jej prisnil. Videla ho v bielych šatach. Bol sťaby nadpozemské zjavenie so zeleným vencom na hlave, ktorý jej podával. Tvrdil, že žije a že si ju spomína, ona však že mu na listy jeho odpovede nedáva. Na rozlučnú potom podával jej veniec tŕňový . . . Boly to tak živé sny, ach, a tak tráplivé bolo precítnutie po nich. Tráplivé nielen preto, že milovaného Augusta nebolo, že nadarmo čaril jej ho luzný sen čo živého; ale obzvlášte a z tej príčiny, že sa slúžny za jej zasnúbenca považoval a jej otec na kvap prípravy robil ku svadbe.

Doba svadby sa blížila a Helenka sa marne zdráhala; nemala nikoho, komu by sa bola zdôveriť mohla, nemala matičky, ktorá by ju pred nevoľným manželstvom bola mohla a bola chcela ochrániť. I matička milá i milenec ľúby — v hrobe! Otec sa uprosiť a obmäkčiť nedal; bol neústupný, prísny. Jediné svoje i dcéry svojej šťastie videl len v tej jej svadbe so slúžnym. Otec robil k nej prípravy a Helena plakala, trápila sa, zúfala. Pomoci ale nebolo.

Deň násilnej svadby zavítal. Mladoženích prišiel pre nevestu a nevesta obliekala sa v rúcho svadobné, akoby ju strojili a obliekali do hrobu. Nielen nemilovanému, ale aj svojho národnieho presvedčenia protivného smýšľania mužovi musela ona na život a na smrť ruku podať. Jak šťastné sú nevesty, podávajúce pri sňatku manželskom ženíchom svojim s rukou aj srdce svoje; jak nevoľné a nešťastné sú tie, čo s podaním ruky cítia, že puká jim zahrdúsené, úbohé srdce.

Helena sa stala pani slúžnou a tak mnohé panny jej toho šťastia závidely; pán slúžny Ivan Létášy, predtým Boh vie ako zvaný, dostal krásnu paniu, že mu ju všetci kollegovia jeho závideli. Létášy bol pyšný na to, no o Helenke vieme, že bola tým najnešťastnejším stvorením sveta.

Pred svadbou bol pán slúžny Létášy samá dobrota, koril sa Helenke a bol samé srdce, samá úslužnosť, samá laskavosť. Po svadbe sa docela preinačil. Stal sa pánom v dome a Helenkiným tyranom. Len jeho vôľa sa smela plniť, Helenka bola len nástrojom v rukách jeho. Ale čo ona dbala na všetko, uzamkla sa sama do sebä a žila len svojim upomienkam, ktoré akokoľvek boly žalostivé, predsa potechu jej poskytovaly. Mala však

i nad to ešte potechu. Kochala sa v knihách Augustových. Keď pán manžel bol v úrade, ona dlela pri nich, čerpajúc z nich posilu i potechu pre trudný ten život. Niekdy sa tak pri nich zabavila, že na všetko vôkol seba zabudla. Ale práve táto okolnosť mala byť pre ňu osudnou. Pri čítaní tých kníh prekvapil ju raz pán manžel. Ona zahrúžená v čítanie nebadala, že stojí pri nej a obzerá si knihu.

„Ach, holubica moja!“ vyvolal pán manžel a jej priam vypadla kniha z ruky, „tedy ty až po dnes čítaš ešte knihy v tej drotárskej reči, pre ktoré ťa z ústavu vylúčili?“

Dušu ubohej Helenky preniknul ostrý meč bôľu a nevole. Tedy jej manžel vedel o tom? Ó, ten jej necitný otec, ako zradil vo všetkom dcéru svoju, ako ju vydal sám katovi!

„Čo je zlého na tých knihách?“ pýtala sa po zmužilom zpamätaní sa Helenka.

„Čo? Do ohňa s nimi so všetkými a to na skutku!“

„Pre Boha! Moje knihy do ohňa? To sa nesmie stať!“

„To sa musí stať! Ja sa pre tvoje blúzneniny na každý deň hanbiť nebudem.“

„Ty sa za mňa hanbiť musíš?“

„Akoby nie? Podžupanka, dcéra županova, Irma, ma pre tieto tvoje panslávske knihy ustavične vysmieva. Pán slúžny má žienku, ktorá na našich úradníckych večierkoch a zábavách podiel neberie, do vlasteneckých spoločností nechodí; ale zlého, nevlasteneckého ducha knihy číta a snáď aj sama spisuje, začo ruské ruble dostáva. Tak hovorí o tebe paní, ktorá je nám predstavená, dcéra hlavy našej stoličnej. Vieš ty, čo to znamená? Ty si mojím nešťastím, nevďačná žena! Ja som ťa z prachu a úkrytu dedinského vysvobodil a na úslnie života spoločenského, života vznešenejšieho vyviedol! To je tá vďačnosť z tvojej strany? Knihy pôjdu do ohňa! Vieš, že nám podžupanovci dnes zajtrá vrátia návštevu. Bože! keby tie knihy tak ako v ústave Irma i tu zbadala u teba, to by muselo byť mojou smrťou. Ja by som zhorel od hanby!“

„Tedy Irma sa mi opäť i tu protistaví tak, ako v ústave? Tej neodolám. Jej pán otec na predsedníckom stolci, ona v rodinnom a spoločenskom živote je intrikantkou prvej veľkosti. Nevie-li ma manžel môj, ten, ktorý ma proti mojej vôli a násilne z blahého úkrytu spokojného môjho dedinského života vyrval a do kruhu ľudí mne nepriaznivých a zošklivených uviedol, — nevie-li ma ten obrániť: tedy ma bude brániť spravodlivý Bôh, ktorý vidí krivdu každého ujarmeného človeka na zemi.“

„Už zase hovoríš z kníh. Život je docela iný, nežli ti ho knihy zobrazujú. Tie knihy spálime a budeme si žiť vesele v spoločnosti vzdelaných ľudí a nahradíme tieto zlého ducha knihy inými, maďarskými a nemeckými. Len v tých osveta!“

„Ty nachodíš radosť a pôžitok v tej jalovej spoločnosti? Ľutujem, ale srdce moje ináč cíti. To tedy je spoločnosť vzdelaná? preto, že cudzou rečou hovorí, alebo že všetky duchaplné nápady Irmy podžupanky zvelebuje? dľa jej vkusu sa živí, šatí, chová, baví, vyráža a tak ju vo všetkom slepo nasleduje? Prečo by len oni mali mať na ňu výsadu a monopol? Materinská reč — to je najľúbeznejšia reč a v nej písané knihy hovoria k srdcu tak utešene, tak prenikave! Tam tie môžu rozum osvecovať, dovolím, ale srdce pri nich vždy len chladným zostane. Jestli si tedy muž, akým si mi byť sľuboval, keď som ti ruku svoju podať sa zdráhala, lebo srdce moje pri tom nebolo, — buď mužom a nedbaj na predsudky a módu menlivého a prevráteného sveta; buď spravodlivým k manželke svojej, buď útlocitným — a nemiešaj ju do vašej jalovej spoločnosti; neodberaj jej, nepozbavuj srdce jej utrápené jediného potešenia na svete — kníh jejich!“

„Nebuď nevďačnou, Helenka! Preto že ťa a šťastie tvoje milujem, tak činím. Človek sa musí vtesnať do okolností . . . musí . . . ty si mojou manželkou, pre blaho moje, pre blaho tvojho muža, pre blaho budúceho potomstva tvojho upusť od tvojich blúznenín . . . hľa, v krátkom čase staneš sa — matkou . . . Irmu povoláme za krstnú matku . . .“

Helena zkríkla a pretrhla ďalšiu reč manželovu, — jej dušu preniknul ostrý meč bolasti. A ten meč bodal neprestajne a ostre, rana na ranu padala — knihy prišly na oheň.

(Pokračovanie nasleduje.)

Obor v putách.

Ťažké sny obra svierajú oči,
Mohutné údy rinčiaca okov;
Prudkým dej sveta letom sa točí,
V závoj sa halí pamiatka rokov.
Zásady bludné časobeh roní,
Istiny božej stoja zákony.

Jako tien miznú v dejinách roky,
Zatrasú svetmi veľkí duchovia,
Lejú sa márne krve potoky,
V lône mier svojom výboje chová.
Všetko sa búri v svete širokom,
Obor len stuhlým nehýbe okom...

Vrahov tu besných zlobivé plemä
Chechotom zo sna mocného budí.
Nečuje obor, čuší a drieme,
V žilách sa slabo krve tok prúdi;
Posmešných vrahov hýrivé roje
Zovú ho v putách v nerovné boje.

Otravou zlosti natreté šípy
Biedny dav v telo zmučené razí,
Zmyjovým hlasom pisklavo sypí,
Dýchanie davu povetria kazí;
Namiesto srdca skalu má v hrudi,
Pekelnou zlosťou obličaj rudý.

Ľahko vám, tohto ťažia okovy,
Zmrtvené oko nevidí davy —
Mohutné rámä lieňou si hoví;
Pozor — už bronie zornica slávy,
Oko už blčí, rámä sa pruží,
V peklo vás jedným pohybom vhrúži.

D. B—ý.

Naše Tatry.

Tatry milé, dávne pamätáte časy,
Od vekov slovenské vy čujete hlasy,
Od vekov Slovákov na vás horia vatry.
Junáci slovenskí, naše sú tie Tatry!

Na vás najprv jasným slnko okom hľadí,
Posledný poľúbok vaše temä vňadí,
S ním stávate, spíte, jako vlastní bratri.
Bratia duše mojej, naše sú tie Tatry.

Vy kolíska naša, vy buďte i hrob náš,
Tu sa modlí Slovák posledný „Otče náš,“
Rod váš krásny nám vždy, náš zase vám patrí.
Sokoli slovenskí, naše sú tie Tatry!

D. B—ý.

Na Lykave.

Povesť z kuruckých vojen.

Napísal *Ant. Em. Timko.*

I.

Ešte i dnes, po uplynutí dvúch storetí, rozvalujú sa na úpätí Choča rozvaliny, kedysi pevného zámku Lykavy, a dosiaľ ešte okúzlujúci dojem pôsobia na ducha pozorovateľa. Predstavuje sa tu oku pozorovateľovmu desný obraz pomíjajúčnosti, prepevných, v predošlých stoletiach, veľkú a svetovú úlohu hrajúcich hradov, bydlovísk to strašných a mocných pánov na liptovskom Považí. Kam podely sa tie dávne slávne časy, v ktorých zemianstvo slovenské, v dejinách tejto vlasti tak znamenitú a slavnú úlohu hrávalo?

Pominuly časy jako tieň, ale svedkovia jich hrdinských činov sú tu, nepremeniteľní: Tu je onen mohutný, búram času vzdorujúci Choč, so svojími ozrutnými balvánmi skál, tu dunie lunami svojimi pohrávajúci si Váh, a tamto na severe hrdo do výšky čnejúci panuje nad šumným Liptovom praotec Tatier, Kriváň. Pominuly hrady a sláva hradov liptovských, len rozpomienka, povesť na oné blahé

i neblahé časy žije ešte dosiaľ v ústach ľudu, svieželio posiaľ národa tatranského a dediť sa bude z pokolenia do pokolenia.

Povesť ľudu nám často nahradzuje historiu dejín našej domoviny, naších predkov, ktorú nám súrodí dejepisci snáď zapomenuli opísať, alebo aspoň, jednotlivé príbehy až do nepoznania zpotvorili.

Zámok Lykava, v dobe kuruckých vojen a nepokojov, v kvete a na vrcholi slávy svojej na homolovitom kopci južných výbežníkov mohutného Choča ležiaci hral vážnu úlohu; na ňomž odohralo sa dosť pamätných dejov v zemansko-šlachtických, týmto hradom vládnuvších rodinách.

Povesť táto padá do onej doby sedemnásteho stoletia, v ktorej, po úteku Imra Tökölyho (nočnou dobou za dievku preobečeného) zámok Lykava cisárskym do rúk padol a s ktorým, z naloženia kráľovskej komory prefekt Juraj Turánsky vládnul. V ten čas bol hrad tento v dobrom obydlenom stave, stála tu Lykava, čo prepevná bašta, od jejž múrov a hradieb odrážané bývaly nepriateľské útoky s neprekonateľnou srdnatosťou.

Napriek tomu, že v horných uhorských stoliciach mnohé zámky a hrady vo svojej moci mali Kuruci, privrženci Rákocziho a Tökölyho, zámok likavský jako raz pod kráľovský fiskus sa dostal, Kuruci nazpak dobyť nemohli, ačkoľvek nejednu guľu do hradieb jeho vyhodili, a nejedon Tökölyho vojín vykrvácal pod ním.

Cisár Leopold I. prevzal vládu a dosadol na rakúsky trôn. Panovník tento našiel Uhorsko vo veľmi rozorvanom a smutnom stave. Vojna kurúcká rozmohla sa na všetky strany po vlasti: „Kuruci“ a „Labanci“ prenasledovali sa s hroznou rozhorčenosťou. Cisár a kráľ vynasnažoval sa všemožne týmto nešťastným rozbrojom učiniť koniec, ale všetky vyjednávania neviedly k cieľu. Nepokoje panovaly po celej krajine.

Prefekt Lykavy Jurko Turánsky býval v zámku každého času ostražitym. Kuruci, nepriateli jeho zjavovali sa zhusta v okolí hradu. On už od dlhšej doby chystal sa, ba i už bol úplne schystaný a pripravený na obranu oproti útokom a nápadom Kurucov, ustanoviac brániť zámok až do posledného muža a radšej voliť hrdinskú smrť na hradbách jeho, nežli na milosť a nemilosť vydať hrad, seba a posádku Kurucom. Špehári jeho donášali mu vesti, že Tökölyho hlavný kapitáň Petrovský s mocnejšími oddielami vojska tiahne, ačkoľvek od Košíc len pomaly postupuje — oproti Lykave a ešte niekoľkým zámkom na trenčianskom Považí, chtiac dostať i Trenčín do svojej moci a týmto činom vytisnúť cisárskych úplne z horného Uhorska. Labanci tiež na všetkých stranách chystali sa k rozhodujúcej bitke, od ktorej výsledku záviseť malo jích ďalšie panstvo, alebo porážka v državných stoliciach pod Tatrami.

Turánsky, na ktorého s dobýjaným hradu po samom predku rad prísť mal, bol k samoobrane úplne hotový a zdalo sa, že k odrazeniu sebe silnejšieho útoku dostatočne pripravený bol, jestli len zrada medzi žoldniermi jeho bránu Kurucom do zámku neotvorí. Z ohľadu na toto, aby v nastávajúcom ku boju čase žoldnierov svojích rozmnožil, najímal zámocký prefekt nových a nových vojínov z ľudu a neminulo temer dňa, aby sa v zámku k službe vojanskej noví cudzinci neboli hlásili.

U zámockej brány zastali si istého dňa dvaja pocestní a požiadali na stráži vždy stojaceho vrátneho za ohlásenie jich zámockému prefektovi, cieľom prijatia jich do služby. Vrátnik, starý Blažej, obzrel si prv z okna svojej strážnice oboch prespolných, premeral jich okom od hlavy do päty a zmiznul. O malú dobu nato otvorila sa malá bránka, za ňou zpustil sa dvižný mostík a oba cudzinci vnišli po ňom do priestoru spodného dvora zámku. Prislých, mohutného zrastu šuhajov, ktorým ani hlad, ani bieda z očú nevyzierala, obstúpilo hneď nekoľko zámockých zbrojnošov. Došiel sem i zámocký prefekt, starec striebrovlasý, mohutnej, skoro obrovskej postavy, prívetivého obličaja, vo sprievode zámockého kapitáňa Radiča a kasteláňa Beňku. Panstvo zámocké postavilo sa do širokého pitvorca zpodného dvora a pokynulo vrátnemu predviesť oboch cudzincov.

„Čo si žiadate od milostivého pána prefekta tohoto zámku?“ pýtal sa driečnych šuhajov kasteláň hradu Beňko Podhoránsky.

Prefekt so zaľúbením hladel na predvedených šuhajov, ktorých zovňajšok dobrý dojem na neho učiniť musel, bo čosi šeptal do ucha kapitáňovi.

„Toť ja i brat môj prišli sme sa pánom zámku tohoto ponuknúť do služby!“ prehovoril jedon zo šuhajov. „Počuli sme v našom okolí, že na Lykave najímajú šikovných šuhajov pod šable, lebo vraj má byť veľká vojna s Kurucmi. Tak teda ja a toť brat môj, soženúc do domu ovce zo salašov, a nemajúc na zimu doma čo robiť, prišli sme sa ponuknúť. Vidíte nás páni kapitáni, že sme súci parobci pod šable, a vieme veru narábať i s budzogáňmi . . .!“

„Pravda, muselo ono to vtedy hodne pršať, keď ste vy riastli!“ hlásil kapitáň, „my ale musíme drieľ vedeť, odkiaľ ste a jako vás volajú?“

„My sme deti jednej matere,“ odpovedal s vrodenou mu hrdobou jedon, „my vlastní dva bratia. Mňa volajú Ďurišom a toť brata môjho Maťkom. Tak nás krstili na Pribilinej. V chudobe sme veru vyriastli. Od mala valašíme, ale držali sme sa vždy rúče a statočne. My sme ešte pánovia nelízali dereš, ani sme nie takí ako druhí valaškovia — — zbojníci!“

Zámocký prefekt sa pousmial a tíškom opäť preriekol ku kapitáňovi svojmu pár slov. Tento oslovil znovu šuhajov.

„Dobre tak! Vy šuhajci teda radi by ste zamenili váš valaský vatrál so šablou a puškou, ale to tak ľahko u nás neide. Kto u nás službu vojenskú obdržať chce, ten veru musí voľačomu viac rozumeť, ako len zvŕtať vatrálom po holi, hajduchovať a preberať na gajdách!“

„To sme si my, pane, hneď mysleli, kým sme sa sem pobrali, že veru bojovník voľačo viac vedeť a rozumeť musí, nežli sprostý valach, nuž ale veľkomožní pánovia, nenazdávajte sa, že sme my už takí celkom naničhodní. My sa všeličomu rozumieme. Hej! však my vera vieme aj pár pekných kunštov…!“

„Preukážte, čo viete!“ riekol kapitáň Beňko.

„Čo chcete najprv vidieť?“ tázal sa Ďuriš valach. „Chcete videť, ako sa ja viem škriabať po stromoch a strechách. Ak chcem i na tento váš zámok sa vám vyškriabem. A či chcete videť ako viem skákať i ponad tie najhlbšie prepasti. A tuto môj brat…“

„To už veru i ja len už dačo viem,“ preriekol Maťko. „Ja sa trochu rozumiem ku flinte. Dajte mi pušku a ukiažte cieľ, kam mám trafiť, potom uvidíte, že neluhám. A jak netrafím do cieľa — zdržím, nedbám i pädesiat palíc na dereši. Hm! len sa vy zpýtajte pribilinských valachov, či jesto len jednoho medzi nimi, ktorého by ja nebol mal v pasoch pod kolenami. No mňa veru ešte ani jedon nehodil na zem…!“

Pánovia zámockí, ktorým sa tieto vlastnosti valachov dobre zdaly, ztratili medzi sebou pár slov a potom preriekol kasteláň k nim:

„Nuž dobre, šuhajci! Tu pred milostivým pánom prefektom zámku tohoto, ukiažete každý čo viete. Budete zkladať próbu, ekzámen zo svojho umenia. A keď sa vaše slová pravdivými byť dosvedčia — budete od nás prijatí do služby!“

Zbrojnoši obkľúčili oboch šuhajcov, chtiac každý oči svoje napásť na jich zručnosti. Kapitáň Beňko pristúpil ku bratom a jal sa hovoriť:

„Ty Ďuriš, keď hovoríš, že vieš dobre liezť po stromoch a vysokých strechách: vylez na strechu tohoto zámku, ale bez toho, žeby si si pomohol dajakým rebríkom. Zkús toho, kade si nájdeš ta hore cestu . . .“

„Ty, ale Maťko, keď si taký vycibrený strelec, ty budeš strieľať do cieľa, ktorý ti priam ukážeme!“

Ďuriš valach dostal ťažkú úlohu k vyvedeniu, ale driečny šuhaj nedal sa zahanbiť. Rozhľadel sa po stavání hradu, premeral zvýšavu múrov okom, pokrútil hlavou a zobul si krpce. Za ten čas doniesli zbrojnoši pušku a podali ju Maťkovi. Dlho nemohol Ďuriš bystrým krahulčím okom svojím naleznúť cestu ta hore na zámockú strechu, konečne zazrely oči jeho dolu pilierom vedúcu drevenú riňu, ktorou v čas pŕšky voda do zámockej priekopy odtekala. Táto cesta pozdala sa mu. Zručný valach, dieťa svobodnej prírody, neotálal dlho — poplul si ruky a ku počudovaniu všetkých prítomných divákov za pár okamihov, podobne veverici lezúcej na vrchol stroma

i on vyliezol na pokraj strechy a tu rezko vyšvihnúc sa, zastal si na nej. Diváci na javo dávali svoje prekvapenie nad nevídanou zručnosťou valacha. Ďuriš nachádzal sa čosi kamsi na štíte strechy zámockej.

Teraz pristúpil kapitáň ku druhêmu bratovi, a podávajúc mu nabitú pušku, riekol mu, že bude strielať.

Drieł zavolal na Ďuriša na streche, aby pozdvihnul z hlavy klobúk, tento že bude Maťkovi cieľom streľby.

„Nože ťy šuhaju!“ hlásil k Maťkovi kapitáň, „prestreľ bratovi svojmu cez ten klobúk, a budeme ti veriť, že si súci medzi nás...“

Maťko, ktorému sa tá streľba trochu primelou byť zdala, nerozmýšľal dlho.

„Bratku! ale že sa drž!“ zavolal na toho tam hore, namieril a vypálil . . .

Ďuriš nato shodil dolu zo strechy klobúk, a keď ho prítomní poobzerali, videli, že guľka v skutku preletela cezeň.

„Súci ste vy chłapci!“ hlásil sám zámocký prefekt. Dokázali ste pravdivosť svojích slov. Možeme vás potrebovať!“ kývnul rukou a pobral sa do svojho obydlia v zámku.

Ďuriš ešte potom, jakoby na doplnenie svojej umełosti skočil zo strechy zámku na múrovu, hrad otáčajúcu strechu, a z tejto nižšej výšky rovnými nohami skočil na zámocký dvor.

Zbrojnoši s obľubou prijali do kruhu svojho nových súdruhov, ktorým sa v umení tomto ani jeden vyrovnať nemohol. Kasteláň kázal potom uhostiť a občerstviť nových obrancov hradu jedłom a nápojom, potom upravil jích na nové bydlisko a vykázal obom každodennú službu v hrade.

Medzi zbrojnošmi, ktorých Lykava na tento čas v sebe chovala, nachádzali sa opravdu zruční a odhodlaní šuhajci, a poneváč jim ani na strave ani na nápoji a plate nechybovalo, úfal zámocký pán, postaviť sa s čeliadkou svojou na odpor i mnohonásobnej presile zovňajšieho nepriateła.

„Bratku! kamaráte!“ preriekol nový zbrojnoš lykavského zámku Ďuriš ku súdruhovi svojmu o samote: „bola ti to veru prísna zkúška tuná s nami. Bodaj beťah vychytil toho kapitáňa, ten ti vie zapínať chlapcom do živého . . .! Ale čert ma po ňom, len keď sme tu. Plán sa nám vydaril. Náš hajtman bude s nami spokojný. Muríň, bača z Lykavky mu zanesie chýr, že sme oba prijatý do služby na Lykave!“

„Ej veru bratku, veru som ti tŕpnul, keď som ti mieril do toho klobúka!“ zpomenul Maťko, „ale som ho predsa našieł!“

„A ty Maťko!“ pošepnul mu ešte Juro, „dajže si ty dobrý pozor na seba. Drž že jazyk za zubami, lebo ináč vieš, čo nás očakáva. Łahko by sme mohli vyzváňať nohami na šibeničnom vŕšku pri Ružomberku.“

„Čit, ticho buď! Na taký vysoký úrad by som ešte veru nerád vyšiel!“

Z pribilinských valachov stali sa v krátkom čase najobľúbenejší zbrojnoši na lykavskom zámku.

II.

Hustý závoj tmavej noci rozprestieral sa nad celým okolím. Z desného šera jakoby nočné strašidlá vyčnievaly biele múry a bašty lykavského zámku a podávaly krajo-obrazu bájočno-romantický vzhľad. Noc už v behu svojom valne pokročila. Na hradbách lykavského zámku prechádzaly sa nočné stráže, brnkajúc zbraňou a premieňaly sa. Ostatné obyvateľstvo hradu odobralo sa už na odpočinok, len nektorí zbrojnoši hoveli si ešte pri plnom krčahu nápoja, v hradnej izbe. Svetlá v oknách zhasly, len jedno slabé svetielko z okna, vysoko nad najstrmším úbočím hradného kopca, trblietalo sa až dosiaľ sťaby svätojanská muška. Oddelenie toto v zámku obývala prefektova dcéra, svojou krásou ďaleko rozchýrená deva: Heléna.

Elena Turánska, platila v tom čase za prvú krásavicu, ktorej medzi zemianskymi dcérami na liptovskom vidieku viac rovnej nebolo.

Elena v pozdnej dobe tejto ešte nespala. Sedela v nádhernej skvostnej komnate svojej na drahocennom operadle, zahrúžená do myšlienok, podpierajúc si alabastrovobielou rúčkou, prekvitajúcu ružami tvár. Dumala. Časom bojazlive a zkúmavým pohľadom ohliadla sa vôkol seba. Často oči svoje opierala na otvorené okno, práve na tej strane hradu, kde pod ním čnela najpríkrejšia skalitá

stráň — a pod ňou prepasť. Z toho uzatvárať sa dalo, že deva v nočnej dobe nekoho návštevou očakáva. Už už zdalo sa jej, že daromne bdie a dlie v položení tomto, keď v malom okamžení ukázala sa z tmy nočnej zvonku u okna mužská tvár, a hneď v nasledujúcom okamžení hupol do komnaty devinej — mladík krásnej postavy . . .

„Staňko!“ pološeptom hlásila Elena, vyskočiac zo sedadla, a rútila sa do náručia mladíka.

„Tu som ti už predsa raz, drahá moja!“ riekol temno mladík, objímajúc milenku svoju.

Vypustiac devu z vrelého objatia chvátal mladík ku dverom komnaty, a tu zhliadnuc zatiahnutý zápor, presvedčil sa o svojom bezpeku.

„Nemaj starosti, drahý môj!“ vetila pološeptom deva, „dvere sú dobre uzatvorené. Si bezpečný pred nápadom. Celý zámok spí. Stráž hovie si pri plných krčahoch nápoja. Dnes si tu milý môj bezpečný!“

Oba milenci Staňko Tomanovský a Elena Turánska posadili sa do sedadla. Ruka v ruke dleli ako dva nežné holúbki v úkryte. Zdalo sa, že si majú rozprávať mnoho a mnoho závažného. V tichom utlumenom rozhovore zahrúženým plynula hodina za hodinou. Strážnik odhlásil predpolnočnú hodinu a milenci ešte vždy spolu dleli.

„Nie, to nikdy nie!“ vyriekla razom hlasnejšie Elena, povstanúc, „žiadaj odo mňa Staňko môj, čo len iného chceš, ale toto, čo odo mňa žiadaš, ti vykonať, prislúbiť nemôžem, nesmiem!“

„A ty drahá, ľúba Elenka moja, predsa vždy ujisťovala si ma, že z lásky ku mne, ochotná si mi všetko učiniť, čo ťa kedy žiadať budem. A hľa, prvú prosbu moju splniť sa zdráhaš!“

„Áno, ujišťovala som ťa o nezlomnej a stálej láske mojej, prečo aj hotová som bola obetovať ti srdce, samú seba, ba i život svoj. Staňko drahý! na dotvrdenie toho, vezmi si svobodu moju, život môj, potrebuješ-li to, len čiernu a hriešnu zradu na otcovi mojom nežiadaj odo mňa. K tomu ti, ja Staňko môj, pomocou nikdy neprispejem!“

Mládenec sa zadumal, jeho tajné plány ztroskotaly sa na statočnosti devinej.

„Tak oslyšíš ma teda, Elena moja ľúba?“

„Ačkoľvek otec môj, prefekt hradu tohoto len dočasne hradom týmto vládne, a na strane Tökölyho väčšia sláva mu kynula, predsa on je verný sluha kráľov. Ja ho v ruky nepriateľov jeho nikdy nevydám. Staňko, ty žiadaš odo mňa hriešnu podlosť, pre ktorú, keby som ju vykonala, by mňa budúce veky čo nevďačnú dcéru v dejepise poznamenaly. Zrada ďaleko je odo mňa. Nie — a nikdy nie! Staňko, toto sú moje posledné slová!“

„Tak teda anjel môj, Elenka, ty prestaneš ma od tejto chvíle i ľúbiť, mňa nepriateľa otca svojho, mňa kapitáňa Kurucov?“

„O stálosti mojej ľúbosti buď ujistený!“ odpovedá deva. „Neviem síce, či nehreším proti detinskej povinnosti, keď usnadnila som ti, čo nepriateľovi nášho zámku, možný prístup do neho; ale láska, tá sa ani nepriateľstvami ohradiť nedá. Staňko, ja . . . ťa ľúbim i čo kapitáňa . . . láska moja s nepriateľstvami nemá nič spoločného . . .!“

Výpoveďou touto hrdinskej devy rozohriaty, objal Staňko Tomanovský svoju milenku a v tichom rozochvení oddali sa milenci sladkobôlnym myšlienkam.

Na dvere u komnaty zámockého prefekta zaklopal tíško hradný strážca Blažej, v tej dobe, keď milenci v komnate Eleninej zamilovaný rozhovor viedli. Prefekt čujno spávajúci, očul ten tlukot a ozval sa. Hradný Blažej žiadal o čím skoršie ho vypočutie.

„Čo mi donášaš, verný môj Blažeju, v túto pozdnú, nočnú hodinu?“ pýtal sa udivene Turánsky sluhu svojho.

„Milosť pane, prichádzam vám sdeliť nemilú, ba poviem: hroznú zvesť. Ale darmo je, moja vernosť tomuto domu od mnoho rokov preukazovaná nedá mi zanedbať a zamlčať, sdeliť pánovi môjmu, čo práve v túto dobu zbadal som v hrade!“

„Hovor skorej, Blažeju, a nenapínaj zvedavosť moju!“ preriekol prefekt.

„Jako obyčajne,“ rozprával chvatavo Blažej, „zvykol som každú noc, keď sa obyvatelia zámku už na odpočinok oderú, a stráž snom sklúčená podriemáva, popozerať

do všetkých kútov zámku, vedený ostražitosťou, zdáliž niekde oko moje nečo podozrivého, v týchto búrnych a nebezpečných časoch nezhliadne. Tejto noci, kráčajúc tíško chodbou toho oddielu zámku, kde vaša milosť slečna Elenka svoje komnaty má, zaslúchnul som v jej komnate tichý utlumený rozhovor . . .“

„V komnate mojej dcéry Eleny?“ zvolal prekvapený prefekt, „nu, hovor skoro, čo z rozhovoru toho zaletelo do čujného ucha tvojho?“

„Čo som očul, to je hrozné!“ hovoril ďalej Blažej, „očul som vňútri mužský hlas, a naslúchajúc ďalej, dobre slyšal som vyriecť vašu dcérku tie slová: Staňko môj, drahušku, a tiež i zradu spomínať som počul. Vaša dcéra dala tam tejto noci neznámemu mladíkovi milostné dostaveníčko . . .!“

„Ha! to je hrozné!“ zvolal Turánsky, „koho domnievaš sa poznať, Blažeju, v tom dobrodružníkovi?“

„Staňa Tomanovského, kapitáňa Kurucov!“

V tom okamžení zahorely oči prefektove divným plameňom, a vlasy na hlave sa mu zjažily.

„Kuruc na Lykave!“ zalomiac rukami skoro zreval prefekt, „jako sa ten dostal do komnaty mojej dcéry?“

„To mi je veru nie známo, ba nápadno. Obyčajnou cestou sa ten ta veru nedostal!“

„My ho musíme živého do moci dostať!“ zvolal pán, a už kládol na seba oblek, v čom mu bol sluha na pomoci. — „Zavolaj Blažeju v tichosti nočnú stráž,“ rozkazoval ešte prefekt, snímajúc z vešadla svoj ostrý paloš.

Blažej v pár okamihoch doviedol zámockú stráž, ozbrojenú pádnymi sekerami a posekáňmi a títo, majúc v čele prefekta, pána svojho, pri svetle pochodní pobrali sa chodbou ku komnate Eleninej.

„A prišli ta ešte dosť zavčasu.

Tichosť hrobová panovala v komnate — milenci posiaľ dleli v tichom zadumaní. Silný tlkot na dvere komnaty prerušil jich z dumania.

„Eleno, otvor!“ hlásil mohútne otec z vonku.

Jako z ložiska svojho lovcí zplašený jeleň, tak vyšvihnul sa Staňko z objatia milenky svojej, neznajúc v prvom okamžení čo činiť.

„Ha! zrada! Otec môj! Staňko prchaj! Beda mne!“ zvolala Elena, a predesená nemohla učiniť krok na pred.

Tlukot na dvere sa opakoval, ba slyšať bolo už i praskot jejich. Zbrojnoši priložili k ním železné páky k vypáčeniu jích z verají.

„S Bohom, drahá!“ zavolal Tomanovský, a jedným pohybom tela svojho bol v okne, lapil sa mocného povraza a zmizol z vonku...

Dvere praskly a povolily.

Ochromená nenadálym objavením sa otcovým v komnate svojej Elena klesla v mdlobe na operadlo.

„Nešťastné dieťa!“ hrmel prefekt Turánsky, iskriacim svojím zrakom pátrajúc po hľadanom predmete. Ale ho v komnate dcérinej nevidel.

„Kam sa podel ten padúch?“ zvolal znovu. „On musí tu byť ukrytý! Uleteť jako netopier nemohol. Ha, patrný znak svojej prítomnosti tu zanechal.“ Zámocký prefekt zodvihol z pohovky pás, jaký nosievali kapitáni Kurucov. „Kutajte za ním!“ hlásil ku stráži do komnaty sa melúcej. Elena zahrúžená v mdlobe neznala, čo sa okolo nej deje, pozbavená smyslov, ležala jako povalená socha.

Daromné bolo prekutávanie devinej komnaty.

V tom zahliadlo bystré oko Turánskeho otvorené okno, a na tráme jeho upevnený uzol tlustého povrazu. Skokom bol prefekt u okna, a nahnúc sa cez jeho operadlo, videlo oko jeho zpúšťať sa dolu povrazom do hĺbky zámockej priekopy, slabou žiarou mesiačka osvetlenú, mužskú postavu. Jedon pohyb ruky — — jedným sekom paloša preťal prefekt na okne upevnený povraz, a v tom okamžení zletel povraz i s lezcom do hlbiny. Ťažký pád a výkrik k uchu jeho doletevší, bol mu znamením, že odvážlivý lazec rozdrvil telo svoje na ostrých skalách priekopy.

„Von za ním!“ hlásil prefekt ku stráži. „Kuruca toho musíte mi priviesť živého abo mŕtveho. Strašnú pomstu prisahám tomu odvážlivcovi!“ hrmel ešte, a vyšiel v sprievode stráže von z komnaty dcérinej.

V pár okamženiach zobudení boli zbrojnoši zámockí, dané jím pochodne a malou bránkou von zo zámku vypustení šli hľadať,

stopovať a priviesť uprchlého nočného hosťa. Na čele hľadajúcich nachádzali sa i zbrojnoši Ďuriš a Maťko, kliesňaci si cestu hustým krovím, po ostrých skalinách, až ku onomu naznačenému miestu, kde uprchlík do hlbiny zpadnul. Dostanúc sa dosť namáhave na označené miesto, našli tam sliediči na ploskej skale úsek povraza, a mláku čerstvo natečenej krve, ale stopovaného uprchlíka nenašli. — „Jestli nenie sám diabol," poznamenal Ďuriš zbrojnoš, merajúc okom výšku okna od spodku hlbiny, „tak je aspoň vo spolku s ním, keď sa pádom do ohromnej hlbiny nerozdrvil na drobné kusy. Chlap ten musí byť doista z ocele!" V diaľke za tichej nočnej chvíle bolo počuť temný spešný klusot koňského kopyta. Ďalšie prenasledovanie uprchlíka zdalo sa byť všetkým bezvýsledné. Stráž zámocká a zbrojnoši navrátili sa prázdni do hradu, upovedomiac prefekta o bezvýslednosti svojej nočnej hoňby. Našli ho veľmi rozčuleného a rozzlobeného. Turánsky rozkázal znovu sedlať kone, a pospiechať za úskokom. Jemu veľmi záležalo na ňom. Ale kapitáň Beňko Podhoránsky a kasteláň hradu odradili od toho, kladúc závažie nato, že jazdec, ktorým neomýlne bol Staňo Tomanovský, kapitáň kurucký, už ďaleko od Lykavy byť musí. Turánsky burácal hnevom, ktorý teraz sústrednil sa na jeho dcére, domnelej zradkyni. Zamdletú a smyslov zbavenú, kázal ju dopraviť do zámockej dvorany, a rozhlásil, že v túto nočniu hodinu ide držať súd nad zradkyňou.

Elena dlela v pohovke, neznajúc, kde sa nachádza, keď ju zbrojnoši do dvorany dopravili a pred rozzlobeného otca predstavili.

„Zradné dieťa!" zvolal on pri spatrení jej; „ty háďa, vychované na mojích prsách!"

Elena mlčala, trasúc sa na celom tele, z okolností už poznala, v jakom položení sa nachádza. A ono to musel byť veľký priestupok devy v očiach jej otca, ľúbiť najúhlavnejšieho nepriateľa svojho otca, a sjednať mu možnosť vniknutia do vnútra zámku Kurucom pevne vzdorovavšieho.

„Zodpovedaj sa z tvojho previnenia proti svojmu otcovi, proti vlastnej krvi!" volal otec na dcéru.

„Milosť, otče môj!" zvolala Elena a klesla poznove.

„Žiadna milosť! Hadie plemä!" horlil Turánsky. „Zradcom nedávam nikdy milosti, i čoby moja vlastná krev bola. Podľahneš i ty, nočnia holubica, môjmu prísnemu súdu!"

Turánsky sa zamlčal, akoby rozmýšľal na výroku súdu nad vlastnou dcérou. Ozval sa v ňom síce i vnútorný hlas, žiaľ rodičovský, ale predsa výrok pokuty vyriecť musel na odstrašujúci príklad iným zradcom. „Ty si poskytla milencovi svojmu, Staňovi Tomanovskému, nočné milostné dostavenîčko, s úhlavným naším nepriateľom, smlúvala si sa o zrade a vydaní Lykavy v moc Kurucov?"

„Nedomýšľaj sa, otče môj, zrady na dcére svojej! Nie v tom žiadna zrada, ba ani len myšlienka nezrodila sa v srdci mojom. Otče, ku tvrdeniu toho nemáš proti mne žiadnych dôkazov!"

„Drábi!" pretrhnul reč dcéry svojej Turánsky, „ustelete tejto ponočnej holubici hospodu v temnici tohoto zámku. Zatvoríte ju tam mocne, aby slnca božieho nevidela. Tvoj holúbok ale nech si hľadá k tebe tam prístupu, nájde-li ho! Podhoránsky!" dodal k tomuto: „Môj rozkaz sa musí do slova vyplniť!" s patrným pohnutím riekol a vzdialil sa spešne do svojích komnat.

Drábi zámockí mali sa hneď k činu. Na pokynutie kasteláňa lapili úbohú obeť, a pri svetle nočných chodieb stúpajúc, viedli ju do zámockej temnice, pohrobiť ju za živa. Bol to pre Elenu, prvú krásavicu zemanôk liptovských, hrob živý, z ktorého tak snadno vysvobodenia nebolo. (Pokračov.)

Šefraník.

Povesť.

I.

Na fare olšinskej nebývalo hlučno. Pán farár, Ján Mladoch, s dušou i telom posvätený svojmu vznešenému úradu, málo staral sa o ostatný svet. Veď už položenie obce bolo k tomu príhodné. Od hluku sveta dobre od-

dialená táto dedina ležala na úpätí nebotyčných Tatier, a vzdialená nielen od miest, ale i najbližšie obce boly na míle a míle dialky. Či div potom, že pán farár za tie mnohé roky, ktoré tu úradoval, navyknul samote? nič neťahalo ho do sveta, ktorého nepriazeň a nevďak dosť často zakusoval! Áno, jeho celým svetom bola táto obec, tvoriaca jeho farnosť. — Hostia málokedy zatúlali sa do tohto zabudnutého kúta, stávalo sa to len raz do roka, keď pán dekán prišiel prezerať kostolné účty. A on sám zase len vtedy opúšťal obec svoju, keď na kongregáciu ísť musel.

Domácnosť jeho viedla a spravovala jeho sestra, panna Luiza, ako ju farníci nazývali, od prvopočiatku jeho samostatného úradovania. I ona s bratom svojím tu v tomto opustenom mieste v samote prežila pekné letá života nie veľmi radostne. Príroda nebola štedrá pre ňu. Neobdarovala ju krásou. Ba ani len stálym zdravím. I kým ešte Ján Mladoch kapláňoval a ona žila v meste, nebrala účasť na žiadnych zábavách. I tam uťahovala sa do samoty. Možno, že následkom nestálosti zdravia; možno avšak, že toho bola i jiná príčina. To nám zkúmať a vyšetrovať netreba. Dosť je na tom, že zostala starou pannou. A ako taká prišla s bratom svojím do Olšína.

Panna Luiza sedí v chyži svojej, majúcej obloky s výhľadom do zahrady. Dve ostatné izby pre seba zadržal pán farár. V jednej úradoval a býval, druhá bola hosťovská. Tie obrátené boly oblokmi do ulice dediny.

Tedy panna Luiza sedí v chyži svojej, a ako je to proti večierku jej obyčajom, keď už niet inej práce, baví sa pletením punčochy.

Pán farár strmým krokom vstúpil dnu, nehovoriac ani slova. Luiza uprela na neho svoje mdlé oko, i zarazila sa nad neobyčajným výrazom jeho tváre. Ale mlčí. Čaká, že on počne hovoriť. Ale i on mlčí. Konečne zvedavosť pohla Luizu pretrhnúť desné mlčanie. Znala, že bol tu poštársky posol, a domnievala sa, že brat dostal nejakú nemilú zprávu. Odložila prácu, vstala a pristúpila k bratovi, zastaviac ho v sem tam chodení po chyži.

„Povedz, čo ťa tlačí? čo máš na srdci? lebo že je tomu tak, vidím na tvojej tvári. Prišiel si dozajista ku mne, aby si mi sdelil vážne veci. No tedy hovor! Máš asnaď zprávy o Janíčkovi? je nemocný?“

„Nie, nemocný nieje! milšie by mi bolo, keby bol chorý, na úmor chorý!“ odvetil pán farár.

„Či sa asnaď duelloval? veď je to teraz nemoc mladých pánov.“

„Ani to nie! I to by mi ešte milšie bolo!“

„Prosím ťa, nemor ma ďalej a hovor, čo je? i to najhoršie snadnejšie prenesiem, nežli tieto škrypce nejistoty!“ prosila sestra.

Mladoch zastal pred ňou.

„Sadni si!“ Luiza uposlúchla. „A poslúchaj. Máš všetko zvedieť. Práve som dostal list od priateľa v Pešti, s ktorým stojím v spojení. Pravda, on je professorom na universite, ja len farárom v biednej Olšine, ale všetko jedno. Tento rozdiel nášho postavenia neudusil dávne city priateľstva. Tento priateľ mi píše —“

„O Janíčkovi? pre Boha, čože je s ním?“

„Len trpelivosť. Píše mi, že ten tvoj „Janíčok“ je strašný ľahkomyseľník, výstupník, slovom, čo v obyčajnom živote hovoria: lump!“

„Ach! to je všetko? neslýchali, mladosť, pochabosť,“ tešila sa panna Luiza, ktorá očakávala, že najmieň je v nebezpečeastve života jej Janíčok.

„Keby len to bolo, to by som mu odpustil. Ale, či znáš, že on už všetok otcovský majetok premárnil? a teraz robí dlhy, podpisuje zmenky —“

„Zmenky? ach, pre Boha, veď je to nešťastie!“

„Áno, zmenky, ktoré nenie v stave zaplatiť. Nechce sa mu robiť, úradu nemá, zaneprázdnenie žiadno. No, čo bude z neho?“

„Ach, môj pekný, šumný Janík!“ vzdychla Luiza.

„Veru v mravnom ohľade nenie už viac pekným, ako predtým býval. Keď premárnil ľahkomyslne ten pekný majetok, ktorý nashromaždil jeho otec, náš brat, svojou činnosťou, tak je to neodškriepnym dôkazom, že je zkaženým človekom, nemajúcim smyslu pre jinšie len pre výstupky života. No čože

bude z neho? Nič nerobí, nechce sa mu do práce, vážne zaneprázdnenie mu je strašné, a potom nemá vari ani žiadnych schopností. No čo bude z neho? To, čo zo všetkých jemu podobných lahkomyslníkov. Túlať sa po meste, chodiť z jednej kaviarne do druhej, z krčmy do krčmy, hrať celý boží deň billiard alebo karty, jiesť a piť, a keď treba platiť, odberať sa od kľučky alebo dlžníkom ostávať, až konečne i to zunuje sa krčmárom a hostinským, a títo mu ničoho nedajú, ba keď sa ukáže vo dverách, dajú ho von vysánkovať. Hľa, to bude z neho. To si si vychovala z tvojho miláčka Janíka! Len hanba, že nosí moje meno!"

Luiza zalomila rukami.

Pán farár pokračoval ďalej.

„To sme sa dožili. Ďaka Bohu, že nedožil to náš brat. Boh smiloval sa nad ním!"

Nastúpivšie mlčanie pretrhla Luiza.

„Ale veď je to hádam ani nie tak; vieš, že ľudia radi ohovárajú, pomlúvajú a očerňujú. Z komára robia velblúda!" snažila sa vyhovárať Janka.

„Čo mi priateľ oznamuje, to verím úplne. Ten len to píše, o čom sa sám presvedčil. Tak ho znám. Ešte i viac. Poslal mi i jednu Jankom vystavenú zmenku. Dostal ju od jednoho pravotára, ktorý ju drží za falošnú. Aby moje poctivé meno zachránil pred potupou, on ju vyplatil. Lebo jináče bol by Janko prišiel do trestného vyšetrovania a do väzenia. Rozumieš? tak ďaleko to už doviedol!"

„Pre Boha! veď sú to hrozné veci. Nuž a čo teraz s tou zmenkou?"

„To, že ju ja vyplatiť musím. Veď len nedopustím, aby môj priateľ platil za neho! Len kde vziať peniaze?"

Panna Luiza neznala, čo odvetiť na toľké obžaloby. Jej srdce jej síce hovorilo, že taký pekný šuhaj, ako je Janko, nemožno žeby bol zkaženého srdca. Ona ho vyhovárala, pripisujúc všetko jeho lahkomyslnosti, a asnaď že upadnul do zlej spoločnosti. Ale čo to prospelo? A keď by v jej očach bol ako slnce bez škvrny, s tým nezaplatí sa zmenka. A možno že jich je ešte i viac v obehu.

„A veľa peňazí potrebuješ?" opýtala sa po chvíli.

„Päť sto päťdesiat zlatých! — Tam pôjdu moje usporené peniaze. Za koľko rokov som jich sbieral, ty dobre znáš! a ten nezdarenec pripraví ma o ne!" horlil pán farár.

Na to zamlčal sa. I Luiza nehovorila viac. Dobre znajúc, že takým spôsobom najsnadnejšie bez úrazu pominie hrmavica. A tak stalo sa. Keď pán farár bol na čistom, čo má robiť, uspokojil sa. A hneď druhý deň ráno vybral sa do stoličného mesta, aby tam v sporitelni svoje uložené peniaze vyzdvihnul a hneď i poštou svojmu priateľovi odoslal do Pešte.

Panna Luiza zostala sama doma. Dlhý jej bol čas tak o samote. Nie preto, že nemala s kým rozprávať. Mnohomluvnosť nebola jej slabosťou, i keď brat doma bol. Ale nezchodilo jej z mysli, čo ten jej Janíčok vyviedol. Eh! keby ho mala tu, ale by ho vyškolila. Takú kázeň by mu držala, žeby sa mu ziskrilo v očiach. A keď sa tak v svojej mysli pripravovala na tú ostrú kázeň, a pre ňu pozabudla i postarať sa o obed, veď i načo, ona uspokojí sa so šáločkou kávy, ktosi zaklope na dvere a nečakajúc ani na „svobodno!" dnu vchodí mladý, pekný muž.

„Janík!" vyvolá panna Luiza a už rozpína náručie proti nemu. Zabudla na ostrú kázeň. A keď pozrela mu do bystrých tmavých očí, zabudla i na hnev, i na všetko, čo od včerajška pre neho trpela.

A on znal dobre s ňou zaobchodiť. Otvorene jej vyprával svoje poklesky, svoje hriechy i spôsoby, ako znal tak chytro premárniť toľké peniaze. Neutajil pred ňou, že priateľstvo jeho so synom zemského pána v Olšine, potom „slečny" od divadla a laskúrenie s nimi, a konečne karty pripravily ho o majetok. I ona mu vyprávala, ako sa predesil a rozhneval strýc nad listom, ktorý dostal z Pešte. Ale že sa už uspokojil. Dnes práve šiel do mesta, aby zaplatil peniaze za tú nešťastnú zmenku. A keď mu všetko vyrozprávala a i obedom ho zaopatrila:

„Nuž a teraz čo?" opýtala sa starostlivá o jeho budúcnosť tetka.

„Idem do Ameriky!" rozhodne osvedčil mladý Ján Mladoch. „Tu nemám čo hľadať. Darmo som sa uchádzal o nejaký úrad; márne

hľadal u pravotárov zamestknanie, ta pôjdem a tam začnem nový život.“

„Ty, v tak ďalekom svete? nenaučený robiť, tam zahynieš!“

„Všetko jedno, tetka drahá, či tu, či tam zkapať. Aspoň vám nebudem na očach.“

„Nie! o tom musíme prehovoriť so strýcom!“

„Ach nie, tetka. Mne je milo, že strýca niet doma. Jeho pohľad, jeho hnev by mi odobral všetku prúžnosť a odhodlanosť. Kým on vráti sa domov, ja budem preč.“ A vstal, aby to i skutkom vykonal.

„Ach, syn brata môjho, ba veď si i mojím, od malička som ťa pestovala, ľúbila ako vlastné dieťa, ostaň tu!“

„Nemôžem, nesmiem!“ odvetil on určite.

„Ale nám budeš aspoň písať?“

„Keď vám budem v stave poslať peniaze, ktoré strýc za mňa zaplatil, potom vám budem písať, jináče nie! Tetka drahá, proste v mojom mene strýca, aby mi odpustil. Čo sa stalo, už sa neodstane, ale verím v Boha, že mi toto poslúži k dobrému! Chcem sa polepšiť!“

Janko rozlúčil sa s tetkou. Horké slzy ronila nad ním, nad jeho odchodom, a prišlo jej na um i podobenstvo o marnotratnom, i o ztratenom synovi. Požehnávala ho, ako len požehnáva dieťa svoje dobrá matka, keď ho vyprává na ďalekú cestu. A pritom dala mu všetky strieborné i zlaté peniaze, ktoré od mladi naukladala si. A bola jich pekná hrbôčka.

Janko odišiel. Ona zostala zase sama. A keď prišiel domov brat farár, vyprávala mu všetko. Načo on len to riekol:

„Dobre tak! svet ho naučí poriadnosti. A ešte lepšie, že ma nedočkal. Nebol bych mu ani len ruku mohol podať na rozlučnú. Nie, mojej ruky stisnutie nepocíti, kým nestane sa poriadnym človekom!“

II.

Z jednej strany samopašnojunácky Váh, z druhej strany šumný Turiec podávajú si bratskú ruku, aby spojene slúčenou silou borily sa strečňanskou úžinou cez Margitu, Besnú Skalu, pod Starhradom a rumami strečňanského hradu ta ďalej, ďalej, do pamiatkami prešlej slávy a mohutnosti preplneného trenčanského Považia.

A tam, kde títo dvaja slovenskí bratia, Váh i Turiec, spojujú sily svoje, aby splynúc v jeden celok slúžily príkladom jích brehy obývajúcemu ľudu, ako jednou myslou, spojenou silou, jednotným sväzkom odolávať má všetkým nerestiam, prekážkam a pohromám, tam reku, kde tieto dve slovenské rieky slučujú sa v jednu, tam ležia dve slovenské obce, Horné i Dolné Vrútky, ako skúmatelia tvrdia, ztadc meno majúce, že tam riekou Turcom sosilnený Váh v r u c u j e sa do tesnej, mohutnými bralámi ohraničenej úžiny. A povyšše týchto obcí v uhle medzi Váhom a Turcom rozprestiera sa nádražie košicko-bohumínskej železnice, nosiace meno v ustách nenašincov: Rudek, Rutek, Rutka. Kto ako chce, tak ho má, len tak nie, akoby vlastne zneť malo. A tu, práve v tomto nádraží, spojuje sa so železnicou košicko-bohumínskou i severnouhorská štátna železnica. Hovoria, že tak položením svojím pred strečňanským priesmykom, ako i spojovaním sa v ňom dvoch železníc, je toto nádražie veľmi významným strategickým bodom. Možno, že je tomu tak, ale do toho nás nič. To je vec strategétov k tomu povolaných.

Pre nás je táto železničná stanica z jinej, jednoduchej príčiny vážna.

Kto žil alebo žije v Turci, zná, že na tejto stanici schádzajú sa všetci do sveta idúci obchodníci turčianski, sprevádzaní svojimi manželkami, matkami, oddaniciami. A keď prišla jaseň, prichodí deň sv. Michala, celé rady vozíkov, obsadnutých mužským i ženským svetom, pri sklone slnka ťahajú do Vrútok, zastanúc avšak na dolňom konci Sv. Martina, aby tam zásobili sa kalendármi a jinými slovenskými spisami na ceste svojej do ďalekého sveta. A keď prídu do vrútockého nádražia, tam bavia sa so svojimi milými, až kým príchod vlakov z Košíc a Pešte nevelie jim lúčiť sa a poberať sa ďalej.

Hľa, pre toto je pre nás významná železničná stanica vo Vrútkach.

Bolo to 25. septembra 187*, slnko zapadlo za vysoké hory a na nádraží vrútockom bolo živo, veľmi živo. Premávaly sa sem tam celé

tlupy operených mladých junošov, i starších mužov, a s nimi uplakané, uslzené ženštiny. Veď hľa lúčili sa na dlhé časy. A Boh zná, či všetci vráťa sa, lebo ktože to zná, čo ho v ďalekom svete čaká. A ďaleký, široký je ten svet, do ktorého idú títo naši národní obchodníci, aby tam kupectvom zarobili toľko, koľko potrebno je, žeby pri macošskej pôde i s rodinami svojimi zachránení boli pred biedou a núdzou. Nielen Rumunsko, Bulharsko, europejské Rusko, i ďaleká Ázia zná dobre našich šefranľkov. Tam oni boli, keď pred pár rokami ruské vojská ťahaly do Chívy, tam s ruskými kolonami stúpali i slovenskí šefraníci. A ztade priniesli i zárobok svoj a ním podopreli blahobyt svojich milých. Nechyrovať v Turci o tom, žeby z jeho lona ľudia vysťahúvali sa do Ameriky a jinde, ako sa to každodenne stáva v jiných stoliciach. Pod jaseň idú stá, ba tisíce mužov do cudzých krajín, menovite Ruska, kupčiť; ale vracajú sa ztade obyčajne s dobrým zárobkom. Šefraníctvo je prameňom majetnosti mnohých obyvateľov krásneho Turca.

Hej, živo bolo dňa 25. sept. 187* na nádraží vrútockom, ale nebola to živosť veselá, lež radšej sprevádzaná slzami.

V hostinci sedel mladý, asi 25-ročný muž o samote. I on putoval do sveta. Ale nikto zdá sa nesprevádzal ho. Nedotknutý pred ním na stole pohár penavého piva. Zadumený, pohrúžený v myšlienkach, akoby neznal, čo okolo neho deje sa.

Zobudil ho z hlbokých dúm cvengot zvonca. Do nádražia vbehol košický vlak. Vyšiel von. Lampy osvecovaly nádražie, ale ťažko poznať vystupujúcich z vlaku cestovateľov. Vnišiel nazad a sadnul si na svoje predošlé miesto, obzerajúc si nových príchodzích.

Hodne jich vnišlo. A každý uberal sa k stolu, aby občerstvil sa nápojom a jedlom na ďalšiu cestu.

Všetko neznámi. Ba nie. Zdá sa, že ten práve do hostinca vnišlý asi v jeho veku muž vzbudil pozornosť jeho. I ten obzerá sa dookola. Stretly sa jich zraky. Náš zadumenec strmo stane, ide k prišlému, a podajúc mu ruku, vraví:

„Ak ma neklame zrak, pozdravujem ťa, Janko Mladoch!“

„Áno, ten som,“ odvetil tento, stisnúc podatú ruku. „Ha! a ty si Štefan Bocik! Boh ťa pozdrav! Čo tu robíš?“

„Čakal som na práve došlý vlak, lebo s ním putujem ďalej!“

„A kam?“ opytuje sa Mladoch.

„Do sveta, po obchode!“ odvetil Štefan. „Ale kam ty ideš, starý kamarát?“

„I ja tak, ako ty, do sveta!“ odvetil Janko. „Ale sme sa dávno nevideli. Veď je tomu už zo šesť rokov, ako sme sa na bystrickom gymnaziume rozlúčili! A to nie v najlepšom priateľstve.“

„Veru asi toľko. Ty si šiel do Pešte na universitu. Ja domov k rodičom. Nebola to moja vina, že porúchané boly svä̈zky nášho priateľstva. Nuž ale ma teší, že sme sa takto sišli, aspoň na chvíločku; ty dlhšie zostaneš tu, lebo bezpochyby ideš do Pešte?“

„Ach nie!“ vzdychnul Janko, „i ja idem s týmto vlakom ďalej do Bohumína, Vratislavy, Hamburku!“

„Kde?“ opytuje sa zadivený Štefan. „Do Hamburku — a potom?“

„Som na ceste do Ameriky,“ s výrazom rozhodnej určitosti vraví Janko.

„Hahaha! ty do Ameriky?“ zvolal zadivený Štefan. „Nuž či ti už nestačí asnaď rodná pôda? Veď práve teraz sú najpriaznivejšie časy pre mužov tvojho smýšľania! Nie, nerozumiem ťa. A či len zo zábavy cestuješ a s túžbou, poznať tie ďaleké krajiny?“

„Porozumieš, keď ti všetko rozpoviem: Sadneme si spolu do vozňa; do Bohumína budeme mať dosť času vyrozprávať si; teraz uspokoj sa s tým, keď ti vravím, že lúčim sa s drahou vlasťou asnaď na veky! že je neuprosný „mus,“ čo ma vyháňa z Uhorska.“

Štefan hľadel na neho, neveriac vlastným ušiam, čo to ten jeho starý kamarát vypráva.

„Varín, Žilina, Čaca, Tešín, Bohumín, Vratislava, Hamburk, Viedeň, Krakov!“ volal zdĺhavým monotónnym hlasom černobradý vrátny, rozumie sa v tej samospasiteľnej reči. Cestovatelia ponáhľali sa ku vlaku, aby zaujali miesta k ďalšej púti.

Našim priateľom prialo šťastie, lebo dostali sa do polvozňa prázdneho. A tak odlúčení boli od ostatných cestovateľov. Mohli tedy pokračovať v započatom rozhovore. A ledva že konduktor zavrel dvere vozňa, Janko Mladoch vyprával svojmu priateľovi všetky udalosti svojho dosavádneho, dosť búrlivého života. Štefan počúval s veľkou pozornosťou, zaujímala ho tak úprimnosť Jankova, ako i všetky tie víry a zákruty veľkomestského života, ktoré zachvátily tohto mladého šuhaja v jeho neskúsenosti, a hlavne, že odvážil sa do prúdu cudzých živlov; až ho konečne vyvrhly na melčinu, na ktorej nebolo pre nebo viac raty. Lebo chybovala mu opora národnieho vedomia.

„Áno, priateľ môj, tak ďaleko som to doviedol; pekný, po otcovi zdedený majetok som celkom premárnil, a nielen to, ešte som i zmenky vystavil, ktoré nie som v stave zaplatiť, a ktoré nebodaj platiť bude môj strýc, aby zachránil pred škvrnou svoje poctivé meno. Nuž čože mi tedy zostáva jiného, ako v cudzine, tam ďaleko za morom hľadať novú vlasť, počať nový život!“

„Nechcem ťa odhovárať,“ preriekol po chvíli Štefan, „od toho, k čomu si sa odhodlal. Vidím pevnosť v úmysle tvojom. Ale odpusť, priateľ môj, predsa mi je len divné, že neurobil si pokus v rodnej vlasti zaujať pevnú postať, aby si si pojistil budúcnosť; že nestavieš sa na najprirodzenejšie stanovište života. Dozajista ani sám neveríš, žeby ti v Amerike bez práce a namáhania, slovom, bez úplného prevratu tvojho dosavádneho života kvitly ruže! A potom i tam budeš na cudzej póde, v cudzom živle!“

„Pravda, neverím, a pevne odhodlaný som stať sa jiným človekom!“ s celou určitosťou, prezradzujúcou pevnú vôľu a rázny úmysel, odvetil Janko.

„Práve preto,“ pokračoval Štefan, „ešte zväčšuje sa podivenie moje. Som totižto presvedčený, že takým spôsobom i tu v našej vlasti mohol by si dosiahnuť to, čo ideš hľadať do Ameriky. Tvoje schopnosti —“

„Mýliš sa. Čo som znal a vedel, urobil som. Mnohé pokusy podujal som, aby som si pojistil, čo jak biedne, postať života. Uchádzal som sa o úrad — márne; chcel som sa stať diurnistom — nadarmo; pochodil som takmer všetky pravotárske kancellárie — nikde nič. Pôda tratila sa mi pod nohami.“

„Ale, ako je to možno? Veď si predsa mal priateľov, ktorí boli by sa ťa zaujali —“

„Priateľov?“ smiech, ale nie smiech, ktorý vynucuje radosť, bol znakom, čo Janko drží a myslí o svojích priateľoch. „Áno, mal som mnohých priateľov, ktorí mi pomáhali márniť moju dedovizeň; ktorí ma práve veľmi úslužne a radi svádzali do záhubnej krútňavy — ale teraz ma neznajú, ba úzkostlive vyhýbajú každému stretnutiu sa so mnou. Takých priateľov pomoc a podpora bola by urážkou.“

Janko umlknul, ale tvár jeho bola veľmi výmluvným zrkadlom citov duše jeho. Ošklivosť zamieňala sa s bôľom, opovrženie s ľútosťou a žiaľom; zanevrenie na celý svet, v ktorom dosiaľ žil, a nevrlosť dostávaly prevahu.

„Čo mi hovoríš, priateľ môj, nie mi je k uvereniu. Veď nakoľko sa pamätám, už v gymnáziume priznával si sa, a ver mi, k môjmu žiaľu, ku tým, ktorých je teraz sláva i moc, i všetko. Neznal si o svojom slovenskom pôvode, ba, kde si len mohol, šprihal a špintal si na roduverných slovenských rodákov. A či nezavinilo toto, že priateľstvo naše utrpelo údery? Ja, ako som ťa želel, tak som si aspoň myslel, že odrodilstvo dopomôže ti istotne k úradu, lebo ono je žiaľbohu v Uhorsku zásluhou, ktorá sa výdatne vypláca!“

„Mnoho pravdy je v slovách tvojích. To teraz vidím. Dokázalo sa to pri Gáborovi Olšinskom; bol tiež naším súdruhom na gymnáziume.“

„Pamätám na neho, veď ste pozdejšie boli nerozluční priatelia, Castor a Pollux redivivus. Nuž, čože je s ním?“

„Áno, toto priateľstvo jeho bolo mojím nešťastím. Jemu rovnať som sa chcel. čo som robil, s ním spoločne sa stalo. Nebol ani o vlas lepším, nežli ja, vedno sme hýrili, márnili, lumpovali, až do vyčerpania môjho majetku. Vedno sme sa uchádzali o úrad — on ho dostal, je tajomníkom v ministerstve

obchodu, ja som bol odmrštený; ani len diurniststvo som nemohol obdržať."

„Nemožno; veď čo sa schopností týka, nebolo medzi vami rovnosti. Ty predčil si ho ďaleko, on bol slabý, ledva ledva že postúpiť mohol z jednej triedy do druhej. A s tou maturkou koľko mal biedy. Tuším v Kečkeméte a či vo Veľkom Kéreši ju zložil."

„Hej! ale on mal dve prednosti, ktoré mne chybovaly. Je zemän a jeho meno dobre zneje."

„Hahaha!" rozosmial sa Štefan; „odpusť, ale na tieto prednosti sa len zasmiať možno."

„Smej sa len, keď neznáš, že ony dnes majú možne najväčšiu cenu."

„V časiech ústavnej rovnosti?"

„Áno, v týchto časiech. Moje meno až priveľmi slovensky zneje, a to mi všade podrážalo nohy. Už som pomýšľal ho zmeniť. Ale svedomie nedopustilo mi zaprením otcovského mena obraziť svojho strýca. — A či veríš, že som už i na to myslel, vstúpiť do seminára a venovať sa duchovnému stavu? Ale ani to nieje pre mňa východom. Veď teraz i tam núťa chovancov k premene nielen národnieho smýšľania, ale i mien! Nie, nie! vzdor tomu, že fakticky odrodil som sa svojmu slovenskému národu, a činom i životom priznával k maďarskému, nezostáva mi nič inšieho, nežli sťahovať sa do cudziny a tam hľadať novú vlasť! Tu vidíš, ako som ja prišiel k tomu, že sa schodíš so mnou, postaveným na ceste do Ameriky! opúšťajúcim vlasť, rodinu i všetko, všetko, celú minulosť, s vrelou túžbou, pojistiť si aspoň budúcnosť!"

Umlkli. Štefanovi zdalo sa pri Jankovi to, že nezúfal nad sebou samým, ale veril a dúfal v budúcnosť. Koľkí v jeho postavení boli by samovraždou zakončili nezdarný život? Znak slabosti. Mladoch neutratil ešte dôveru v samého seba, a to bolo rukojemstvom spoľahlivým, že ani tam v cudzine nezahynie, ale vydobyje si postať, na ktorej očakáva ho krajšia budúcnosť. A predsa ľúto mu bolo, že takáto výdatná sila ztratená má byť vlasti, potrebujúcej mužov pevného rázu. Práve pohli sa z poslednej stanice, keď Štefan prehovoril:

„Keby som neznal tvoje zanevrenie na všetko, čo je slovanské, ačpráve z tvojich rečí pozorujem, že hodne už kleslo tvoje hraníc kedysi neznavšie horlenie za maďarstvo —"

„A či je div," pretrhnul ho Janko, „keď pri toľkých trpkých skúsenosťach, aké som ja zakúsil, padla zrak môj zaslepovavšia rúška mamu a klamu?"

„Ako to? — či ťa dobre rozumiem? — tak by si už nebol zaťatým nepriateľom svojho slovenského národu? — Ale dajme tomu pokoj! — Jestli tedy, ako vidím, z bývalej horlivosti nehromžíš na všetko, čo nosí znak slovanský, urobil by som ti návrh —"

„Aký?" opýtal sa zvedave Janko.

„To, čo urobiť zamýšľaš v cudzej Amerike, môžeš i tu bližšie urobiť. Poď so mnou do Ruska!"

„Ja a do Ruska?" zvolal prekvapený Mladoch a uprel svoj zrak na Štefana, akoby vyskúmať chcel, či opravdu to myslí a nerobí s ním žarty.

Vlak zastal. „Bohumín!" volali konduktori, a cestovatelia, súc na konci dosiaľnej železničnej čiary, ponáhľali sa opustiť vozne. — Janko nestačil odvetiť na vyzvanie Štefanovo.

III.

Minuli dva roky. Na olšínskej fare je všetko tak, ako predtým bývalo. Nezmenilo sa nič. Pán farár Ján Mladoch vždy svedomite koná povinnosti svoje, nestará sa o udalosti sveta, ani o to, čo deje sa v krajine. Miluje samotu, a len keď nutná povinnosť nakladá mu, vychodí z obce svojej. Ba teraz je ešte zamračenejším, zasmušilejším, nežli len pred troma rokmi býval. Niečo mu ťažko leží na srdci. Čoby to bolo? nikomu neprezradí. Veď mlčí o tom pred vlastnou sestrou. Lenže táto zná ho dobre a vie, že príčina jeho zasmušilosti je jej miláčok Janko. Ale čože je i jej z neho? Dva roky minuli, ako sa vybral do Ameriky, útočišťa to všetkých nespokojencov, ako i mnohých darebákov. A od dvoch rokov ani len hlásku o ňom.

Mrzel sa pán farár, a to veľmi často, keď sestru svoju, ktorú ostatne veľmi miloval, našiel so zaslzenými očami. Lebo znal, že tie slzy ronené sú za toho nezdarného vnuka,

ktorý i jemu ztrpčil celý život. A znala to dobre tetka Luiza. A preto, keď len mohla, ukrývala slzy svoje pred ním, len keď nevdojak vnišiel do jej chyže a prekvapil ju, nemala už času zotreť slzy z očú svojich.“

„Prosím ťa, sestra moja drahá, ak ti je len možno, prestaň už smokliť sa za tým nevďačníkom. Áno, nevďačník je, nemajúci ani len toľko úcty a šetrnosti k tebe, aby ti aspoň písal, kde a ako žije?“

„Veď to je práve to, čo ma najviac rmúti a nepokojí. Ó, dozajista zahynul niekde na mori a telo jeho nenie uložené ani len do posvätnej zeme,“ lamentovala sestra.

„To nemyslím. Poteš sa i ty tým slovenským porekadlom, že: „planá zelina nevykape!“

„Ach, drahý brat môj, never, že on bol planou zelinou —“

„Dokázal to celým svojím životom —“

„Ale srdce jeho bolo dobré. Ja pevne verím, že on premení svoj život, ak len žije ešte. A keď i žije, tak sa mu dozajista zle, veľmi zle vodí, jináče by bol písal, ako sľúbil, a poslal i peniaze, čo si za neho zaplatil,“ dodala s úplným presvedčením sestra.

„Tie ja nečakám, s tymi som sa ja už rozlúčil — na veky. Ak len vtedy má písať, keď tie peniaze pošle, tak, duša moja, hovorím ti, nedočkáš sa listu od neho! — Ale,“ po chvíli pokračoval pán farár, „ani slova viac; veru nezaslúži, aby sme si my pre neho ztrpčovali život.“

Kedykoľvek prišla reč na vysťahovalca, obyčajne takto končila sa. Najväčšmej to bolelo Luizu, že nemala žiadnych dôvodov k obrane Jankovej. Čo brat farár hovoril, to i jej prichodilo celkom zodpovedajúcim pravde, a predsa tak rada, veľmi rada by bola ospravedlnila svojho Janíčka i pred bratom, i pred sebou samou. Keby len bola znala, ako? ale to ťažký pre ňu oriešok. Srdce jej, materskou láskou k vzdialenému naklonené, zpieralo sa uveriť, čo rozum za pravdu uznával. Nuž tak hľa sama v sebe rozpadnutá, sama v nejistote sem tam metaná, len si ztrpčovala hodiny myšlienkou na neho.

Nedivila sa ani najmenej, že brat farár tak rozhodne ho zatracoval. Sám prísny vo všetkom, čo dotýkalo sa mravnosti a bezúhonnosti, neznal preniesť ani ten najmenší poklesok, spáchaný na týchto ujmu. No, a že toho, čo popáchal Janko za tých niekoľko rokov, ktoré prežil v Pešťbudíne, bolo hodne, to i ona pri všetkej dobrote srdca, a pri láske, ktorou vinula sa k Jankovi, nedoviedla upierať.

Prišla nedeľa. Pán farár po odbavených službách Božích vnišiel práve do fary. Za ním zapäť poštársky sluha. Zriedkavý to hosť v tomto dome.

„Čo mi nesiete dobrého?“ opýtal sa pán farár.

„A veru, prosím poníženе Jich velebnú milosť, posielajú ma pán poštmajster s týmto písmom!“ a oddal opytujúcemu sa pánu farárovi to písmo.

Mladoch vzal a čítal. Div z nôh nespadnul, tak predesil sa. Pán poštár mu totižto oznamoval, že tam pre neho leží peňažný list, ktorý len jemu osobne odovzdať smie podľa vyšších predpisov. Žiada, aby si pán farár prišiel čím skorej preň, lebo žeby ho po uplynutí toľko a toľko dní zpäť, zkadiaľ prišiel, odoslať musel.

„Aký list? z kade list? ja peňažného listu nečakám od nikoho!“

Zvedavosťou hnaná prišla i sestra do chyže, keď videla poštára.

„Nuž a ak je to od Janka? vieš, že ten čakáme túžobne,“ poznamenala.

„Od Janka? hmhm! to by bol deviaty div sveta. Divy a zázraky podobné nestávajú sa. — No veď dobre. Uvidíme. Asnáď mi len oznamuje pán poštmajster, zkade je ten list a či mnoho v ňom peňazí? — A vskutku tu je: Z Moskvy v Rusku!“ a pánu farárovi klesly ako ochromené ruky i s listom. Tak mohutne účinkovala na neho vesť o „liste z Ruska!“

„Tak je to nie od Janka,“ vzdychla tetka Luiza so žiaľom, že opäť sklamala sa vo svojej nádeji. „Nuž ale od koho?“

„Áno, od koho, to je teraz otázka. Neznám tam nikoho, so žiadnou dušou nie som, ani si nežiadam byť v nejakom spojení. Či vari je to len pravda, že tí Rusi rúbľami zaplavujú tieto naše horňouhorské slovenské kraje, ako

to vraj peštianski novinári tvrdia? A teraz vyvolili si mňa, svetom zabudnutého, a i mňa zakúpiť mieňa? — Nie, to sa jim nepodarí. Nechcem ja Ruské rúble. Nepôjdem pre ten list, nech ho pošlú zkade prišiel. Pre mamonu svetskú nechcem mať oštary s nikým, ale s nikým na tomto svete, punktum! Či viete Miško?"

„Mne je všetko jedno, prosím ponížene," odvetil opýtaný; „ja som vykonal svoju povinnosť a za to dostanem tri krajciare!"

„Daj mu tam, Luizka, i za kalištok borovičky!"

Tak sa stalo. Ale Luizka, keď vypravila posla, vrátila sa zase ku bratovi, aby sa poradili, čo s tým listom? Neprišlo jej ani na um, že zápražka posmudnúť a pečenka prihoreť môže. Nechže posmudne, nech prihorí, tu jedná sa o vážnejšie veci.

Keď vnišla do chyže, našla brata farára čítajúceho ďalej to, čo mu píše poštmajster.

„Osemsto rubľov! či čuješ, Luizka, osemsto rúbľov. To je hrúza peňazí."

„Osemsto rúbľov? a či je to viac, ako osemsto zlatých vari?"

„A to hodne viac. Nie, to nemôže byť s dobrým. To je dáke osýdlo pre mňa nastrojené. Hádam ma len ktosi podchytávať chce, aby som prišiel do biedy. I tak ma biskup má vraj v podozrení, že držím s panslávmi. Oh! ja mám mnohých nepriateľov!"

„Ty, a nepriateľov? veď je to nemožné. Ty, čo neublížiš ani tej muške. A ty by si mal mať nepriateľov?" namietala Luizka.

„No, povedz, čo mám robiť? ísť, neísť? to je teraz otázka," rozvažoval pán farár.

„A ja vravím ísť," odvetuje sestra.

„Ak je to osýdlo, nastrojené na mňa?"

„Láry fáry. Keď poštár píše, že sú peniaze, tak sú to peniaze. Tedy choď pre ne. Veď uvidíš, čo píšu v liste. Keď tento prečítaš, budeš znať, čo máš robiť. A naostatok ak nejaký dobrodinec kostolu —"

„Pravdu máš. Len ak to mne niekto posiela, aby som zapredal svoje vlastenecké presvedčenie, pošlem mu jich zpäť. Ale predsa by hádam, dobre bolo ísť sa poradiť k pánu dekánovi! — Čo myslíš?"

„I to môžeš urobiť, veď ti je po ceste!"

Pán farár Ján Mladoch hneď v pondelok vydal sa na cestu. Ale nezabudnul sa ohlásiť u pána dekána.

Sotvy otvoril dvere, a pán dekán miesto pozdravenia oslovil ho:

„Počujem, pán sused, že dostali značnú summu peňazí a to z Ruska?"

„Už to ráča vedeť, dôstojný pane?"

„Áno, viem to, a nie len ja, ale zná to celá slávna stolica. Tak počujem, že je to už úradne oznámené i stoličnému, ba rogo i kráľ. fiškálovi. Nuž a čo sú to za peniaze?" examenuje pána farára pán dekán.

„A to ja veru ani neviem, kto jích posiela. Ja rogo demisse tie peniaze nechcem. Ale aspoň to som chcel zvedieť, od koho sú? Skôr ale akoby som jích bol šiel vyzdvihnúť na poštu, považoval som si to za povinnosť, prísť oznámiť vašej dôstojnosti, a spolu poprosiť o radu, čo mám robiť? Veď na ostatok možno, že je to dar kostolu, alebo na sv. omše!" vravel Mladoch.

„Hm, hm!" toľko bolo, čo odvetil pán dekán, prechodiac sa po izbe. „Toto je rogo vec veľmi vážna. Ako hovorím, už i vrchnosti majú o tom vedomosť. Ale dobre urobili, že prišli ku mne. Znajú čo, pán farár, pojdem s nimi, aby som bol svedkom, a tak v prípade potreby mohol v jích prospech svedčiť. Ondrej!" zavolal pán dekán, „zapriahni do koča! — Jích furman môže tu ostať, kým sa vrátime!"

Nebolo jedinou príčinou len dobrá vôľa pána dekánova, aby mohol byť prípadne svedkom. Väčšiu, ba prevažnú moc mala zvedavosť.

Šli. Zastali zrovna pred poštovným úradom. Vnídúc dnu, pán poštmajster hneď odovzdal osudný, piatimi pečatiami, a to vari všetko ruského orla majúcimi, tedy úradnými pečatiami opatrený list. Ale ho farár Mladoch ešte ani nebol otvoril, už pošta naplnená bola dobrovoľnými hosťmi, zväčša úradníkami stolice, ktorí videli pred poštou zastať dvoch farárov.

„Pán poštmajster! ráča mi dovoliť, aby som tento list hneď tu mohol otvoriť?"

„Prosím, prosím, tešiť ma bude. I tak je to potrebné, pre sjistenie, či tie peniaze sú vnútri. Pečiatky nezdajú sa byť porušené,“ a podal Mladochovi úslužne nožnice.

Tento rozstrihnul obálku a vytiahnul z nej balík bankoviek.

„Ach, sú to krásne banknóty. Nechže ráča dovoliť obzreť jich.“ A ruky takmer všetkých vystieraly sa. Mladoch stisnul banknóty do jednej ruky. V druhej držal list, záležajúci len z niekoľkých riadkov. Prečítajúc ho, oddal ho dekánovi.

„Ach tak? — no to veru škoda bolo taký hluk a krik robiť!“ poznamenal pán dekán, o jehožto vlasteneckom smýšľaní nikto neopovážil sa pochybovať.

Bol to list od mladého Janka Mladocha a znel:

„Konečne môžem zplatiť môj dlh, ktorý ma dosiaľ tlačil. Drahý strýc môj! odpustite mi, že tak pozde. Posielàm tak to, čo ste vy láskave za mňa zaplatili, ako i čo mi drahá tetka dala na cestu, spolu i s úrokami. Bozkávajúc vám ruky obom, ostávam váš až do smrti oddaný, pokorný vnuk Ján Mladoch.“

Pán farár hneď v meste zamenil pekné ruské bankovky za naše a uložil jich všetky do sporiteľne. Tak zakončila sa historia s ruskými, do Olšín poslanými rubľami, ktorá za niekoľko dní celú stolicu v rozčulení udržovala.

„Vidíš? čo som vždy hovorila?“ takto ozývaly sa radosťou uvelebené ústa tetky Luizky, keď jej brat farár vyrozprával, aký to bol list, a čo za peniaze v ňom. „Ale je ten Janko len darebák, keď tak málo píše. Ani len to, ako miesto Ameriky dostal sa do Ruska!“

(Pokračovanie nasleduje.)

Bratia zbojníci.

Úvod k Puškinovej básni: „Братья разбойники.“

Nie kŕdel vrán sa spustil dole
Na kosti mŕtvol hnijúce,
Za Volgou vatry hasnúce —
Tam zbojnič sedí v divom kole.
Oj, jaká smes to šiat i líc,
I plemien, rečí čudné znenie!
Z chat, cellí, dedín i z temníc
Sem prišli dnes na koristenie.
Tu všetkým svatá jedna vec,
Bez kázne žijú, bez zákona.
Tam čuší nemo ubehlec
Od brehov hrdinského Dona,
I černovlasý škúli žid,
I divých stepov divý Skýt,
I Kalmyk, Baškír špatnotváry,
I biely Fin, a pri ňom starý,
Už kočovaním mdlý cigáň.
Tam vražda, krv a chlipnosť hán
Sú svázky tohto pokrevenstva;
Ten jejich, chladnou kto dušou
Cez stupne prešiel už zlodejstva,
Kto reže chladnou pravicou
I biedne decko s vdovicou,
Kto smiať sa môže zo stenania,
Kto neodpúšťa za svet celý,
A koho vražda rozveselí
Jak juna mladé milovania!

Čerkesská pieseň.

Z Puškinovho „Kavkazského pliennika.“

Riekou sa hatí búrny val;
Do hôr tišina nočná letí,
Kozák znavený zadriemal
Na svoju kopju podopretý.
Nespiže, kozák, nočnou tmou
Čečenec blúdi za vodou!

Kozák sa húpa na člne,
Vlečie za sebou riečne sieti.
Kozák, ztopíš sa vo vlne,
Jako sa topia malé deti,
Tvoj život vrahu ľahkou hrou:
Čečenec blúdi za vodou!

Na brehu krásnych ruských vôd
Bohaté zkvetajú stanice,
Veselý stojí chorovod;
Pre Boha, bežte preč, device,
Pospešte krásky ta domov,
Čečenec blúdi za vodou!

Tatarská pieseň.

Z Puškinovho „Bachčisarajského fontanu.“

Darujú nebesa, ver, človeku
Náhradu slz a zemných bied.
Blažen fakir, uzrevší Mekku
Na sklonku svojích strastných liet.

Blažen, kto slavný breh Dunaja
Horúcou krvou posvätí,
K nemu v náručie deva rája
S úsmevom sladkým poletí.

Lež blaženejší ten, Zarema,
Kto mier a sladkosť miluje,
Jak ružu v tišine harema
Teba, milená, celuje.

Kozák.

Z Puškinovej „Poltavy.“

Kto hviezdnou nocou, lunojasnou
Tak pozdno jazdí stepou krásnou?
Čí kôň to neunavný letí,
Jak celé chcel by preísť svety?

Na sever kozák koná púť,
On nechce sebe oddychnúť,
Ni v čistom poli, ani v hore,
Ni u riek, lebo v istom dvore.

Jak sklo sa bulat jeho lengá,
Pod pažou meštek hlasno cengá,
Hoj, nepotkne sa koník divý,
Len šumno beží, trasie hrivy.

Hoj, dukát drahý poslovi,
A bulat radosť junovi,
Kôň plný ohňa, jeho sláva,
Lež čiapku najviac v úcte máva.

Za čiapku zanechá on rád
Mech, koňa, zlato i bulat,
Lež čiapku z tuhých dá len bojov,
I to len s bujnou hlavou svojou.

Nuž prečo čiapka taká drahá?
Žaloba všitá v nej na vraha,
Na hetmana to na zlodeja
Caru Petru od Kočubeja.

Vajanský.

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvaru slavného ľudského umenia rozvíjaných).

Dľa všeobecného nástinu *Karola Rosenkranza* určitejšie pojednáva *P. H.*

(Pokračovanie.)

Smysel vidu, oko, zrak, je-li zdravý a bez úhony, t. j. bez všelikej vady, a preto bystrý, ďalekovidný, prenikavý, velice ďaleko siaha, lebo zem i obloha, pevnina a vodstvo, na pevnine i vo vodách všetko tvorstvo je prístupné jemu, keď že človek, i skryté v útrobách zeme a tak i v hlubinách vodních nachodiace sa veci, hľadá, skúma a na svetlo vynáša. K tomu nie len diela božie, ale aj diela rúk ľudských, priemyslu a umelstva poznať sa snaží. Z toho každý vidí, že objektivný kruh vidu je nesmierny, menovite keď

podotkneme, že intelligentný človek neprestáva na tom, čo mu obmedzený vidnokruh jednej osady, jednoho mesta alebo kraja k videniu poskytuje: ale preputuje najdriev celú vlasť svoju krížom krážom, a potom iné krajiny, celú časť zeme, k nejž vlasť jeho náleží, až ponavštevuje i ostatné čiastky zeme a tak poprechodí celú zem. A čo púta najväčšmi oko naše? Je to krása prírody, hneď tej horskej, kde sa i nebetyčné i nižšie vrchy a hory nám objavujú s jejích skalními balvánmi, prirodzenými hradbámi, ale aj s pohorím lesami porostlým; hneď zase príroda kroz človeka umele pestovaná, takto pak šľachtená, keď hľadíme na utešené sady dedín a miest symetricky rozložené, na žírne, dobre obrobené polia, rozkošou bohatej úrody nás naplňujúce, na hadiace sa krajinou bystré potoky a valné rieky, jejíchž dva oprotivné brehy nádherné mosty spájajú a umele sriadené prístavy nás k sebe lákajú. A možnoli nám chladno sa dívať na to, ako sa živé tvorstvo rúznych pokolení, tried a druhov zemeplazov, chrobače, motýlov, ptáctva a štvornohých živočichov, jedných tu na zemi pred nami, druhých po horách a lesoch dolu i v povetrí sa pohybuje, lieta, prespevuje a dobrú vôľu si robí. Oj a jak púta zrak náš na sebä mesto slávne z vysokého vrhu obdivované, v jeho majestátnej výstavnosti v dobre premyslených a múdre i súmerne rozostavených radoch ulíc a budov z ních vyčnievajúcich. Vstúpime-li pak do nútra a obzeráme tú krásu a velebu stavísk, jedných dokonalosťou a nádherou staviteľského umenia, iných elegantnosťou ľudských výrobkov nás okúzľujúcich. Nenačím-li nám zvlášte to ľudstvo rozmanitých obličajov, pleti, jazykov, zvykov, mravov a strihov obdivovať, ktoré si ten milý, ba čarovný ľudský svet, dľa daných jemu od Boha predivných vloh a darov stvorilo? Najme tam nás to okúzľuje, kde spatrujeme napospol v bratskej shode žiť národy, nevyvyšujúce sa v prázdnej nadutosti jedny nad druhých, lež nažívajúce v milom a požehnanom priateľstve vospolek, zachovávajúc to sväté pravidlo, že kresťanovi žiadon človek nemá byť cudzým, ale bližným, ktorý je oprávnený od ktoréhokoľvek človeka požadovať úctu a dobroprajnosť, a že nám nesvobodno nikoho pozvať driev barbarským, lež keďby bol ešte surovodivokým a bez dobrých, kresťansko-ľudských mravov.

Ale ďaleko bych zašiel v opise tomto, keď že je mojím cielom vlastne nastieniť špeciálne to umenie, jehož je schopné či oko naše a či sluch náš?

Započínajúc teda so smyslom pre niečo, prv než bysme k líčeniu talentu a genia prikročiť mohli, musíme ukázať, ako sa tento smysel čo smysel vidu a sluchu, jednak vo smysel pre mathematickú a hvezdársku vedu, jednak ale vo smysel pre krásne umenie preobrazuje, a síce pozorovánim a načúvaním prírody, čím sa on šťastne rozvíja, lebo jaknáhle to i jeho duševní zrak a sluch budí a ostrí, musí sa mu jeho nazeranie a zahlúbenie sa do prírody, tým lepšie dariť.

Merník svojími čiarami jednak z obrysov zemských, jednak ale z oblúkov nebeských vzatými a na zem prenesenými, tak ďaleko dospel, že málo už merá reťazou na siahy alebo métre rozdelenou, ale najviac čiarami rovnými alebo krivými, troj-, štvor- a viacuhelnými, a quadratom, s libellou a kompasom čo všetko zná preniesť a upotrebiť i na tie najvzdialenejšie a najneprístupnejšie priestory a predmety, a predsa s podivuhodnou precísnosťou vypočíta nie len pravú rozsiahlosť priestoru, ale aj objem jednotlivých vecí, alebo výšku väží, vrchov a stromov, najme keď pri vysokých vrchoch i pomoc barometru a hodinového kyvadla používa, pri čom mu aj kompas (zvlášť pri podzemních merbách) a optické nástroje, dobrú službu preukazujú.

Hvezdár vedomý zákonov, ktorými sa svetlo nebeských telies rozširuje na zemi a znajúci i jakosť svetla toho, z rozdielnych telies k nám prichodiaceho, pomocou optických skiel, prismatu alebo špektra vyskúmať zná nie len dialku jejích od našej zeme, alebo iných tiel nebeských vyzpytovať, ale i báječné veci o tých nám ináč neprístupných svetoch rozprávať.

Prví stavitelia ohromných, veľkolepých a podivných stavieb, čerpali svoje názory z velikánskeho a prevelebného chrámu prí

rody, berúc nákresy viacuhlových skalních balvánov v múry a steny; nebetyčné, končité vrchole temien hôr, vo vysočizné väže; homole vrchov v kupole budových striech; jednotlivé skupeniny vrchov (pohoria) v ohromné a pevné stĺpy; oblúky nebies a jaskýň v sklepenia svojich budov; vysoké, ihličnaté stromy v štíty vyčnievajúcich výšin; šero a tmu lesov, v tajuplné úzkosťou naplňujúce šero chrámov; prichladné a presvitavé svetlom utešené háje, v osvetlené oblokmi a kupolami, jasné a veselé chrámy. Tvary listnatých stromov slúžily za ozdoby a okrasy, jako na pr. dubové lístie a réva. A ktorak že sa rozvilo toto staviteľstvo tam, kde originálne predstavy, obrazy, názory a idey ducha hľadely prevýšiť neruchomú i živú prírodu a duch usiloval sa všade i so svojími citami tak rečeno stelesniť alebo znázorniť sa, ako to v chrámoch kresťanských slohu byzantínskeho a germanského, pak v slohu romano-slovanskom spatrujeme.

Sochár, majúci smysel pre zobrazenie živých, dokonálejších tvorov, a tak zvierat i ľudí v jejích skutočnej podobe, vykresáva jich z kameňa, utvára z gypsu, vystruhuje z dreva, alebo leje vedľa pripraveného vzorca z kovu. Umelci tito zobrazujúc najprv zvieratá, jako: kone, levov, tygrov, býkov, jeleňov, srny, ovce, psov, slonov, hadov, krokodílov, ryby, rakov a iné dajúce sa v soche znázorniť živočíchy, dospeli pomali i k predstaveniu človeka v jeho telesných rozmeroch alebo v pravej podobe. Čím väčšmi ale pokračovali a zdokonalovali sa v tomto ohľade umelci, tým menej jich uspokojovalo púhe telesné zobrazenie v jeho neruchomosti, než usilovali sa, na koľko to možno predstaviť ho i v jeho živosti, aby ten živý človek presvital i z tej mŕtvej látky, čo pravda nebolo možné ináč previesť, ako predstaviť človeka i z tej strany, jako duša jeho javí sa v tele v čas pokoja alebo rozčúlenosti, v spočinku alebo v činnosti, menovite v náruživosťach, čo je sochárovi o mnoho ťažšie predstaviť nežli maliarovi, jemuž svetlo a tieň, voľnejšie čiary, a duchu bližšia, subtílnejšia látka, značne v tom vypomáha, i mnohé ťažkosti odstráňuje. Živosť zvierat predstaví sochár v momente jejích napruženosti ku skoku a behu, a v okamžitom predstavení jích v bese alebo rozzlobenosti; tak sa nám predstavia kôň a jazdec ako živí, tamten sa spína, tento ale tomu primerane vo stremeni stojí, mohútne držiac koňa na úzde. Laokoon hadiskom tuho sovieraný a od neho osvobodiť sa usilujúci, javia nám obapolnú živosť a činnosť. K dokonálejšiemu zobrazeniu ducha v hmote, postúpili sochári v dobe pohanskej tedy, keď počali (menovite u Grékov a Rímanov) bohov svojích, či z jednotliva a či vo skupenine, vedľa pripisovaných jim charakteristických vlastností predstavovať v najdokonálejšej kráse podoby ľudskej. A síce Zeusa (Jupitera) v jeho vševládnosti, Apollóna v jeho múdrosti, Pallas-Athéne (Minervu) v jej duchaplnosti a ozbrojenosti, Marsa v jeho hrdinskom vzezrení ako boha vojny, Posejdona (Neptúna) v jeho vodstvo dobýjajúcej sile s vidlovou trojačkou, Dionysa (Bachusa) v jeho bujnosti, Merkúra rýchlonohého s krídlami, v jeho kupeckej prehnanosti, Dianu v jej loveckej odvahe, a Afroditu (Venus) v jej uchvacujúcej kráse a kúzelnosti, Herkulesa, polboha, ale v jeho obrovskej sile a v pocite sily tejto!

No život prírody a ducha, zvlášte život ľudský v jeho reálno-ideálnej alebo v opravdu anthropologickej povahe, zobrazuje nám najvernejšie a najmohútnejšie maliarstvo, ktoré, od stredoveku počnúc, neustále postupuje a za našich časov netušené predtým obrazy tvorí a podáva, súc najmocnejším činníkom v idealisovaní ľudského sveta a v prenášaní božských vidín do nášho, materiálnosťou všelijak kaleného zemského údolia, aby sa zem s nebom zasnubovať a ľudstvo, odvrhnúc príškvary hrubej telesnosti, v pravej sláve bohoľudského života objavovať sa mohlo. Tu tedy smysel vidu najvyššie vystupuje a duchu ľudskému, kresťanstvom oživenému, najväčšiu česť činí.

A preto rozoznávame tu maliarstvo krajolikárske, maliarstvo staviteľské (k zvelebeniu a okrášleniu budov), maliarstvo cirkevňo-náboženské, maliarstvo historické, maliarstvo divadelné, maliarstvo bitevné (bitvy zobrazujúce), maliarstvo individualít a rodinného života.

Najdriev kopírovali ľudia, t. j. kreslili a malovali jednotlivé predmety, ako vrchy a skaly, v hlavních obrysoch, potom zjednotliva, a zase stromy, byliny, zvlášť kvety, jednotlivé zvieratá a ľudí. Zatým prešli maliarskí umelci na kreslenie a zobrazenie velebou a krásou vynikajúcich okolí, majestatičného vrchu, najvyššieho štítu horstva, malebného pohoria, krásnych lesov a hájov, utešených dolín so zajímavými vieskami, pestrými lúkami, so stádom po vrchoch alebo údoliach sa pasúcim s pastiermi a pastierkami i so strážnymi dunčami a kolibami jejich. Nie menej bývajú zajímavé kraje, pretekané vaľnými riekami, z jednej i z druhej strany dediny a mestá v jejich úhľadnosti a nádhere ukazujúc. Milo nás prekvapujú nadovšetko malby kraj pekný v noci nám predstavujúce pri svetle mesiaca s plavbou po ňom. A čo rečieme o nočnom veslovaní po mori, predstavenom pri svetle a lúčach mesiaca, na ňom sa odrážajúcich?! Samé zobrazenie búrnej noci na pevnine s križujúcimi sa bleskami, jak to velebné a úžasné, a keď nám maliar predstavuje zbúrené more, či nás to pocitom božskej velebnosti a moci nenaplní a k vzývaniu božstva nepohýna? V takýchto malbách býva i príroda umom a štetcom maliara zidealisovaná, že próza materiálneho života a trapných úsilí zemských k našej potebe a k nášmu občerstveniu na duchu, na čas opúšťa nás.

I veľkolepé budovy, chrámy, paláce, divadlá, bibliotheky a musea, akademické siene a zábavné miestnosti, jako aj súkromé krajšie staviská mnoho získavajú na kráse ozdobami maliarskymi; kde buďto stenová, buďto obločná na skle, buďto pak mosaická malba na podlaze a na zvláštnejších iných predmetoch okúzluje nás; my pak v chrámoch, krásnou malbou ozdobených i leskom zlata očarených, zdáme sa do neba byť prenesenými. Kde chudobné cirkevné sbory chrámy svoje skutočným mramorom ozdobiť nevládzu, ľahko jim ho nahradí trefné barvisté mramorovanie oltára, kancla, krstiteľnice a chóru. Siene palácov a iných budov fresko-maľbami okrášlené, nádheru a slávu jejich zvyšujú, i dajú nám pocítiť moc okúzlujúcej krásy tohoto umenia, keď ono i na ušlachtenie našich citov a na posvätenie naších myšlienok patrne vlíva. Krásne budovy stávajú sa preto ozdobami sochárskymi, rezbárskymi a maliarskymi tým krásnejšími!

Najideálnejšie bývajú obrazy cirkevňonáboženské, podobu anjelov, božského Spasiteľa a veľkých Apoštolov Pána predstavujúce. Pri anjeloch, jako dokonalých duchoch nebeských, snaží sa maliar nebeskú a vyššiu povahu jejich tým predstaviť, že jich v možno najslávnejšom tele zobrazuje, kde toto telo iba nádech hmotnosti na sebe nosí, aby sa oku viditeľným stalo; ináč je ono skvejúca, temer priezračná belosť a bľado-ružová červenosť v obličaji a v údoch. Hlava je v prekrásnej oválnosti nakreslená, ktorá viac okrúhly nežli podlhovastý profil objavuje. Z nej žiari vznešenosť a veleba nadzemského pôvodu; z očí svieti a blýska oheň a život, ktorý zhasnúť a pominúť nemôže, s výrazom nevinnosti, svatosti a dobroty. Tu je vidná tá najdokonálejšia súmernosť údov, okrúhlosťou a nevýslovnou jemnosťou párená, že pri hľadení na túto postavu a podobu sýti sa duch samou krásou sťa vôňou preľúbeznou, ktorá všetok cit náš opanúva, a človek, ktorý na tento nebeský zjav patrí, je vo vytržení, neznajúci, či tento zjav vzývať alebo velebiť má?! A také asi slávyplné telo obdržia dľa božieho zasľúbenia tie ľudské duše, ktoré sa tu životom zbožným pre onen budúci večný nebeský život pripravovali. Tu je vzdialený od nás každý hriešny cit a pomyseľ, lebo človek je touto nevídanou krásou a velebou celý opojený. Anjelov malujú s kriedlami, čo jejich slávnej podobe nijak nepristane, lebo kriedlo môže iba vtákovi pristať a ho ozdobovať; no deje sa to predsa, a to preto, aby tým označili pôvod a príchod jejich z neba.

Božský Spasiteľ, ako Syn Boží, musel i v tom ľudskom tele, s nímž božstvo jeho spojené bolo, nad iných ľudí vynikať velebokrásou. Lebo duch jeho prenikal voždy to ľudské telo, preobrazujúc ho v príbytok najvyššej múdrosti, pravej svatosti, pokory, dobroty a milosti, a jeho dôstoj, prebíjajúci sa na povrch v ohni svätom, nebeskom, musel byť porážajúci; jakož diabolskí nepriatelia jeho ani nemohli sniesť takýto pohľad, keď

ho zaiste prišli do Getsemane chytať, týmto pohľadom sťa bleskom omráčení padali na zem! Jeho majestátnosť vzďalovala dlho nešľachetníkov od neho, že nemohli ho pri všetkej pekelnej nenávisti svojej jímať, až prišiel čas jeho, t. j. až on to sám dopustil a trpel. Títo nepriatelia netisli sa do predku k nemu, ale stáli v úzadí, kedykoľvek ho slyšať žiadali. V lahode, v mäkkosti a sladkosti jeho hlasu rozplývalo sa srdce ľudské; dietky nevinné sa takou príťažlivosťou k nemu vinuli, jako k nikomu inému, jakoby boli cítili, že On je najväčší jejich priateľ a milovník; no naproti tomu diablom posadlí utekali od neho s krikom a strachom náramnym, lebo moc jeho hromila zlých duchov. Vznešeným, uchvacujúcim musel byť Kristus v čas učenia a kázania svojho, pútajúcim a okúzlujúcim pri uzdravovaní chybných a nedúživých na tele, keď uzdravoval jich púhym slovom alebo dotknutím sa jich svojou bohoľudskou bytnosťou. A jaký musel byť On, keď sa samotný modlil k Otcu Svojmu nebeskému a keď kriesil mrtvých, aby jim navrátil uprchlý život a potešil skormútenú rodinu?! Učedlníci jeho boli vo vytržení, keď spatrili nevídanú po ten čas čisto-božskú slávu jeho, pri premenení sa jeho na hore Tábor, kde sa tvár jeho ako slnce zaskvela a on odial sa v skvúcu belosť najčistejšieho svetla, jehož niet na zemi. A hľa, tehdajší umelci, nemajúc smyslu k zobrazeniu tej slávy Kristovej, museli to ponechať až po vekoch zjavivším sa umelcom kresťanským, s vierou v tohoto Pána a božského Spasiteľa svojho. Či i toto umenie, ktoré božskosť cíti a chápe, i nákresy a barvami nastieniť sa ju usiluje, nenie div moci božskej, aj v smrteľných ľuďoch pôsobiacej?!

Apoštolovia, duchom svätým obdarení a zástupom kážuci Evanjelium o Kristu, činiac pri tom divy veliké, vypadali ako bytnosti vyššie od Boha k ľuďom poslané, prečo neraz padali pred nimi na kolená ľudia pohanskí, ale oni to zabraňovali, horšiac sa nad tým, lebo neboli predsa tým, čím bol a je ten, ktorý jích do sveta poslal k národom.

Tvorivá sila ľudského ducha, smyslami a myslivosťou jeho budená, rozvíja sa v netušených rozmeroch, jako sme to už z čiastky pri cirkevňom maliarstve poznali, no budeme ju i pri iných druhoch maliarstva obdivovať. A tak vidíme ďalej historické maliarstvo, ktoré nám znázorňuje v obrazoch jednotlivé doby a momenty z historie ľudstva vzaté, aby pominulý historický dej sťa prítomný k nám prehovoril. Skupeninami charakteristických osôb, ktoré istý dej konaly, alebo naň vlívaly dľa moci a vlády svojej, a dľa toho, ako sa pri historických skutkoch upotrebiť daly: znázorňnje sa nám istá doba historie, alebo radšej jedon pamätný v nej odohraný moment. A poneváč sa dramatické básnictvo tiež rado historickými dejami zaoberá, ba historia je z tej strany jeho látkou a obsahom, duch pak dejom vládnuci dušou jeho, že nám odohraný v minulosti dej sťa prítomný predvádza, je aj maliarstvo divadelné zvláštneho významu pre nás, a síce svojou prirodzenou sceneriou, miestopisom, krajom a priestorom, kde sa čo pamätného udalo, potom pak predstavením tých osôb, ktoré v istom čase, vo zvláštnych okolnosťach postavení, tou lebo inou mocou nadaní, dľa ducha, zvykov a mravov tehdajšej doby dejstvovaly, vystupujúc i v charakterističnom obleku alebo v ozbrojení. A poneváč sa za naších časov divadlo velice povznieslo a zdokonálilo, dýcha ono vo veľkej miere maliarskou sceneriou, ale aj potrebuje pomocnej ruky tohoto krásneho umenia. Preto pokiaľ divadlo mimo verného predstavenia deju i principu mravnosti slúži, je ono zobrazeným aestheticko-ethického rozvoju buďto ľudstva vekov už zahaslých, buďto pak plynúceho života, jako sa on javí vo všetkých možných formách domáceho, rodinného, spoločenského, privátneho i verejného pohybovania a žitia. Zvláštne je za naších časov i predstavenie malbou bitiev či na pevnozemí a či na mori udávajúcich sa, alebo už udavších sa, ktoré nám maliari dľa istých a bezpečných zpráv, alebo dľa vlastného pozorovania, ako sa to v novom veku i diať zvyklo, štetcom svojím verne zpredmetniť sa usilujú, tak že jich potom pomocou optických skiel, v tak rečenej panoráme, jakoby pred očima našíma odohrávané až do omámenia smyslov, menovite desné morské bitvy, spatrujeme. Význam-

nejšie však od tohoto je maliarstvo individualit, t. j. zvláštnych vynikajúcich duchom a skutkami svojími osobností, ktoré nám ako osobnosti duchaplné, vo vede, v umení sa vyznačivšie, v historii zvláštny zástoj odohravšie, alebo v prítomnosti vynikajúce a dobročinnosťou k národu a vlasti preslulé, maliarmi predstavené bývajú. Mimo toho zaoberá sa maliarstvo aj milými a krásnymi výjavy, z tichého domáceho a rodinného života pochádzajúcimi, kde ono kreslí zatrúdnenia, žiale a radosti rodín, takto pak zvyšuje cenu domácich cností a sladkých pocitov. Sem patrí aj kreslenie utešených výjavov z hospodárskeho a pastierskeho života vzatých, pod menom idylických obrazov.

Tu obdivujeme predovším tú schopnosť umelca, ducha z tváre a očí presvitajúcim učiniť, alebo zobraziť ho v celom obličaji, a tak vyraziť v ňom slasť i bolasť, radosť i zármutok, smiech i hnev, prajnosť i závisť, priateľstvo i nenávisť, dobrotu i zlobu, pokoj i nepokoj, nádej i zúfalstvo, roztúženosť lásky í nekonečnú zášť!

Takto hľa uvážili sme, ako duša naša, vnímajúc do seba tento zovnútorný objektívny svet, menovite neprehliadný razom počet jeho oddielnych bytností a týchto podobu, barvu i jakosť, nakoľko sa ona oku nášmu pomocou čarovného slnečného svetla javiť môže: a preto nastáva nám ešte povážiť a v krátkosti predstaviť, ako tento svet do duše našej kroz smysel sluchu putuje a javí sa nám tak rečeno v útrobách svojich, odokrývajúc nám svoju vnútornosť, svoje hýbanie, svoju silu a moc, svoj dych, zvuk, hlas, svoju reč, svetovú hudbu a harmoniu, jako čiastku sférickej hudby universálneho sveta, alebo Všehomíra!

Sila v prírode dľa premúdrych zákonov účinkujúca, zastupuje ducha, táto sila ale pramení sa zo živlov prírody, ktoré sú síce sami v sebe jemné látky iba, avšak prejavujú také vlastnosti, že jako prvky všech vecí považované byť musia, jejichž účinky sú mohútne a nezaznateľné. Za naších časov, kde veda natúry obrovské pokroky učinila, nemožno ako v stredoveku o štyroch živloch rozprávať, ani nesvobodno zem, vozduch, vodu a oheň za samé živly považovať, lebo práve i tieto veci sú složené, a preto žiadon čistý živel alebo nerozložiteľnú silu nepôsobia, keďže je zem miešanina živlov, voda z kyslíku a vodíku záleží, povetrie alebo vzduch sa na všelijaké plyny rozložiť dá, a čo horí a z nehož sa teplo rozvíja, to sú opäť plyny; hromovina a magnetismus sú si príbudzné sily, delené na positívnu a negatívnu, a len jednoduché kovy, ktoré ani oheň zničiť nevládze, za živly pokládať nutno. Sily prirodzené účinkujúc tedy sťa duch, a aj inštinkt alebo pud živočíchov, jimiž títo spravovaní bývajú, za dač duševného pokládať nútení súc, v obidvoch zjavoch týchto ducha prírody spatrovať musíme. Tento duch prírody pak javí sa v priťahovaní a v odstrkovaní, v pohybovaní, krútení, kolotaní, v sohrievaní, rozpalovaní, svietení a vo všetkom, čo patrné hýbanie a život, tvorenie a vrenie, menovite organický vývin, zrast, žitie a trvanie vyvodí a samú porušiteľnosť kroz ustavičné prerábanie hmoty v nové formy bytu a života, a tak kroz prelievanie síl do nových ústrojov premáha, vyvolávajúc nový a nový život. Tenže duch prírody objavuje sa i v šelestení, váni, hučaní, dunení, zvučaní, skučaní, fičení, hvízdaní, ryčaní, ručení, hrmení, rachotení a revaní, a tak zvukami a hlasmi, ktoré už u vtáctva vystupujú ako: krákoranie, štebotanie, hrkútanie, ba jako milý, ľúbezný spev, na pr.: slávika, škovránka, čížíka, stehlíka, penky a cudzého u nás kanálika. Zvuk a huk, cengot, hlas a spev, to hľa reč ducha prírody, predivne v tisíci moduláciach sa javiaci. Jaký tvor, jaká bytnosť, jaký živel, jaká vec, taký slyšiteľný prejav jejich ducha v týchže zvukoch a hlasoch spočívajúci.

Dych, dech, duch, jak príbudzné sú to výrazy, a v nich pohyb a krozeň život, odkiaľ materialisté v blude svojom i ducha a dušu ľudskú iba za vzdušnú bytnosť, silu a moc prírody vyhlásili. No čo nenie hmotné a ani vidieť, ani slyšať, ani zavoňať sa nedá, nemožno síce v reči ľudskej ináč vyjadriť; ale duch náš, ktorý je údelom božským a bytnosť nesmrteľná, sebävedomá, sebäcitná, je dač docela iného, nežli tamten duch prírody, fysickou silou a vlastnosťou zaváňajúci,

je to duch tvora jediného, od všech iných tvorov slávne sa rozoznávajúceho, a preto Duch Bohu podobný, jemu príbudzný, všelikého iného zemského ducha do svojej moci a poddanosti jímajúci, ktorý sám a sám výlučne Stvoritela svojho poznať, vedome a svobodne nasledovať, k nemu sa čo k duchu svrchovanému vinúť a ho rečou, spevom a hudbou v prekrásnej harmonii oslavovať môže; ktorý vyslovuje to, čo žiadon iný zemský duch (t. j. prírody) vysloviť nemôže, totiž večnú oslavu božstva a večnú radosť svoju v Bohu!

(Pokračovanie nasleduje.)

Literatúra a umenie.

Slovenské Spevy. Vydávajú priatelia slovenských spevov. Sošit 3. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. 4°. Str. 81—120. Cena sošitu 1 zl. r. č. — Týmto tretím sošitom dospel počet piesní (nápev i text) k číslu 325. Úprava tohoto sošitu je tak ako i dvoch predošlých skvostná. „Slovenské Spevy" tieto, ktoré nemaly by v žiadnej vzdelanejšej rodine slovenskej chýbäť, odporúčame nášmu ctenému obecenstvu čo najvrelšie.

Prostonárodnie Slovenské Povesti. Sošit 3. Cena 30 kr. Tento sošit, v ktorom je 15 rozličných povestí, ozdobený je aj illustráciou povesti „Žabina kmotra." Myslíme, že o tomto literárnom podniku nebudeme viac reči šíriť; čo je dobré, odporúča sa samo sebou, a práve pre nastávajúce dlhé zimné večery budú „Slovenské Povesti" milým čítaním. K dostaniu sú v Turč. Sv. Martine u kníhtlač. účast. spolku.

Slovenského divadelného ochotníka vyšiel svázok IV. a obsahuje veselohru „Dámy a husári" v troch dejstvách od Alex. Fredra. Turč. Sv. Martin. Nákladom priateľov ochotníckych divadelných hier. Strán 79. Cena 25 kr.

Pozyv k predplatkom.

Biedou o všestranné užitočné rozprávne spisy pre našu milú slovenskú mládež a prosbami viacero milovníkov zábavno-poučných a srdce sošľachťujúcich „rozprávok" pohnutý, upravil som do tlače viacej i v tohoročných „Katol. Novinách" uverejnených i posiaľ neuverejnených čiastočne pôvodných, čiastočne poslovenčených čo najzanímavejších povestí a rozprávok, názovne: **„Zábavno-poučná zahradka."** Spisok tento výnde počiatkom mesiaca decembra t. r. v úprave Dobšinského „Slovenských Povestí," — i vyzývam úctyplne prajúcich sebe, svojím a zvlášte drahej mladi našej čítania ušľachtilého, aby sa u mňa do prvého decembra t. r. v hojnom počte prihlásiť ráčili. Cenu ustanovil som na **30** kr. r. č., začo dostanú pp. predplatitelia dielko frankované. Na 10 výtiskov dám jedenásty nádavkom.

V Trnave (Nagyszombat), 23. okt. 1880.

Martin Kollár,
kňaz, redaktor „Katol. Novín."

Náveštie.

Pri objednávaní kat. spevníčku, sostaveného kroz Gabr. Zaymusa, temer každý dopytoval sa na nápevy k nemu. Tieto vydať mu nebolo možno, lebo tlač nót je drahá a počet prihlásivších sa nebol dostatočný, aby sa výlohy tlače zaplatily.

Chcejúc však tomuto nedostatku odpomôcť, dal som nápevy tých piesní, ktoré sú širšiemu obecenstvu menej známe, menovite všetky tie, ktoré nie sú v Egryho spevníku vynotované, úhladne napísať a pomocou kopirujúceho stroju Phönix v 36 exemplároch odtisnúť.

Celé dielko obnáša 49 str. osmorky. Papier je dobrý a prevedenie dosť čistô. Cena tuho viazaného výtisku s pláteným chrbtom 50 kr.

Vyzývajú sa teda pp. organisti, aby sa o takové u dolupodpísaného ohlásili. Kto pošle 55 kr. vopred, pošle sa mu výtisk pod krížovou obálkou.

Turzovka, 15. oktobra 1880.

(Pošta v mieste.) František Tagányi,
dekán a farár turzovský.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol" vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledneho každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 30. novembra 1880. **Číslo 11.**

Šefraník.

Povesť.

(Pokračovanie.)

IV.

Možno, že nielen tetka Luizka, ale mnohý zo shovievavých čitateľov a spanilomyslných čitateliek budú tiež zvedaví, ako Janko Mladoch, ktorý predsa vybral sa bol do Ameriky, zrazu mohol sa ozvať z Ruska; on, maďarský vlastenec, a v Rusku!

Chcejúc túto zvedavosť upokojiť, musíme vrátiť sa ta, kde sme pretrhli vyprávanie o Jankovej ceste.

„Bohumín!“ zvolali konduktory na stanici, v ktorej naši cestujúci priatelia opustili vozeň, do nehož vstúpili boli vo Vrútkach.

Bohumín je stanica riecť možno na rozhraní svetov. Tam je uzol železníc na sever a juh, východ a západ lietajúcich. Viedeň a Petrohrad, Berlín a Pešťbudín tam majú spojujúci stred. Ztade ženú rýchlovlaky cez Vratislavu do Berlína, cez Varšavu do Petrohradu, a zase do Viedne a Pešti. Tam rozlúčiť sa mali Janko Mladoch a Štefan Bocik, bo tamten mienil ísť do Hamburku a ztade paroloďou ďalej do Ameriky; tento zase cez Varšavu do vnútra Ruska. Ale nerozlúčili sa.

Janko Mladoch sadnul s priateľom Štefanom na ten jistý vlak, do jedneho vozňa, a tak spolu šli do Ruska. Len na skusy, myslel si Janko. Veď vraj i z Ruska ide cesta do spojených štátov Severnej Ameriky.

A keď tak spolu ďalej cestovali, žiadal Janko Štefana, aby, keď on mu už vyrozprával celý svoj život, i on, totižto Štefan, oboznámil ho so všetkými udalostiami svojho života.

„Ach, bratku, môj život bol a je veľmi jednoduchý,“ odvetil prostosrdečný Štefan, „nemajúci žiadnych zvedavosť a napnutosť zapríčiňujúcich udalostí, práve taký, ako i ja celý som. Nuž ale, ak predsa len chceš zvedieť, ako sa mi vodilo odtedy, čo sme sa nevideli, poviem ti to!“

„Veď len to znať chcem!“ preriekol Janko.

„Znáš, že som rovno s tebou zložil a síce s dobrým výsledkom matúrku!“

„Nebolo ani jináče možno. Bol si najlepším žiakom v celej triede. A pritom miláčkom professorov! zvlášte správcu gymnázija!“

„Je pravda, že ma professori radi mali. Ale ani nezavdal som jim akživ príčiny k nespokojnosti.“

„Pravda, pravda, bol si vždy vzorom poriadneho žiaka. No ale ďalej vyprávaj —“

„Príduc domov s výtečným vysvedčením, rodičia uradostení boli. Ale mňa len teraz očakávala ťažká otázka: a teraz už čo? Matka by nebola dbala mať zo mňa kňaza; často mi hovorievala, ako ma vidí v duši svojej slúžiť pred oltárom, alebo kázať shromaždenému ľudu. Ach vraj, keby sa tak uskutočniť chcely tieto túžby duše mojej, bola by som tou najšťastnejšou matkou na celom šírom svete. Ale mne to ani do hlavy nešlo, preto som i roz-

hodne a k velikému žármutku matky osvedčil, že ku kňazskému stavu nemám vonkoncom žiadnej vôle a necítim k tomu ani žiadno povolanie v sebe.“

„Tak jedna fakulta bola vybavená. Mal si voľbu svobodnú ešte medzi troma,“ prehodil Janko.

„Na fakulty som ja vtedy nemyslel. Ale keď tak chceš, pôjdeme po fakultách. Mediciny som akživ priateľom nebol, a menovite stav lekársky nenachodil vo mne vonkoncom žiadneho súhlasu. O tom tedy nebolo reči. Stať sa učbárom? ani za celý svet! Viem, aké sebezaprenie vyžaduje tento stav. — Ešte najviac vôle bol bych mal ku právnictvu.“

„No veď akoby i nie. Slováci sa vtedy zápustom vŕhali na právnické študia, každý chcel byť pravotárom!“ namietnul Mladoch.

„I také časy boly. Ale ja nepatril som do radu tých, ktorí túžili po dosiahnutí advokátskeho diplomu. Už moja prirodzenosť zpierala sa povolaniu pravotára. Lebo i k tomu musí byť človek zrodený. A kto nemá vlohy, nenadobudne jich ani pilnosťou, ani namáhaním. Nemať k niečomu vlohy, necítiť povolanie, a predsa vyvoliť si to za cieľ života, znamená dobrovoľne odsúdiť sa k večnému troškárstvu, polovičiarstvu. A ja chcel som byť niečim!“ tvrdil Štefan.

„No už teraz neviem ani sám, ktorú si si fakultu mal voliť!“ slovil pri krútení hlavou Mladoch.

„Hovorím ti, že najviac vôle bol bych mal ku právnictvu. Stav sudcovský, alebo politického úradníka, tak zdalo sa mi, najbližšie stál k túžbam duše mojej!“

„Prečože si tedy nenastúpil túto dráhu života?“

„A to opytuješ sa ty, ktorý si sám pri sebe skúsil, ak neradno je našincovi pripravovať sa ku takému povolaniu? Tebe len dve prednosti chýbäly, aby si bol roveň Gáborovi, mne jich chybovalo viac. Mimo toho, čo tebe preškádzalo, ja som bol ešte i osvedčený a známy národovec slovenský. No myslím, netreba ti ani slova viac povedať, čo to znamená v terajších, všetko v službu maďarstva nivellujúcich pomeroch vo vlasti našej. Už tým samým zatvorené mi boly brány všetkých úradov. No a za cenu zrieknutia sa národa, alebo práve odrodenia sa, zapretia svojho slovenského pôvodu, nebol bych prijal žiaden úrad sveta tohoto. A potom, priateľ môj, nezabúdaj, že teraz, menovite v stoliciach, nezemän nedostane sa tak snadno do úradu. A pisárom lebo práve diurnistom byť, považoval bych si bol za urážku.“

Štefan umlkol. Čakal asnaď na námietky zo strany svojho suseda. Ale i ten mlčal. Cítil ostrosť slov Štefanových. Hlbšie sa ho dotkly, nežli sa zdalo. Áno, on zriekol sa národa, odrodil sa, a čo mu to dopomohlo? Spáchal hriech, to cítil, a nepomohol si s tým. Je to predsa len inšie, keď muž smelým čelom vysloviť môže: som verným synom svojho národa, nezreknem sa ho za žiadne hodnosti a bohatstva sveta! Ako vysoko stojí takýto muž voči tomu, ktorý z akýchkoľvek príčin, či za zisk, za dary, hodnosti zrieka sa svojej minulosti, opúšťa svoj národ a vrhá sa do lona jiného národa. Tam u toho máš pevnosť rázu, tento z ďaleka zapácha zbabelstvom, podlosťou. Cíti to sám, a aby udusil tieto pocity, to trápenie vnútorného srdca, pácha a vystrája veci, ktoré vzbudzujú ošklivosť každého šľachetného človeka. A keď ho konečne i ten národ, ku ktorému by sa rád pritrel, odsocuje od seba, stáva sa vyvrheľom ľudstva. Na čele jeho vybitý je biľag odrodilstva. —

Vlak letel ďalej. Štefan vytiahnul tobolku s cigarkami a ponuknul priateľa. Zapálili si.

„Môj otec naliehal na mňa, aby som šiel odbaviť právnický beh, lebo ako matka chcela mať zo mňa kňaza, otec videl vyplnené všetky svoje ďalekosiahajúce túžby, keď budem stoličným, už akýmkoľvek, ale len stoličným pánom!“

„Dovoľ, aby som ťa pretrhnul,“ zamiešal sa do reči Mladoch; „prichodí mi práve na um, čo jeden jináče vysokovzdelaný a pritom i veľmi významné stanovisko zaujímajúci muž raz riekol, keď vrátil sa od bývalého kráľovského námestníka: „Len to si prajem, aby mi Boh dal dožiť, žeby môj syn sedeť mohol v predsieni kráľovského námestníka a zaznačoval tých, čo uchádzajú sa o pripustenie k výsluchu!“ Tiež dosť skromná žiadosť, proti

jejž vyplneniu bol by nebodaj v prvom rade vzdoroval sám jeho syn, akže jináče nebol veľmi obmedzeného ducha. Verím, žeby si i ty protestoval!"

„A ako. Otec, vidiac neústupnosť moju, a keď som ho ešte dôkladne oboznámil s terajšími pomerami, nahliadnul, že je to veru nie pre mňa. „Nuž ale čo bude z teba?" opýtal sa konečne, „veď už len niečim byť musíš!" „To reku teraz ešte ani sám neznám, čo zo mňa bude. Ale si rozmyslím." A rozmyslel som si. Keď sme o niekoľko dní znovu prišli na tento predmet v domácej rodinnej porade, riekol som k velikému prekvapeniu mojich rodičov, čím budem. Tým reku, čím je môj otec! — Matka zalomila rukami, otec krútil hlavou a nechcel sa spriateliť s touto myšlienkou. Ale keď videli, že som ja pevne odhodlaný, že niet moci, ktorá by ma od ráz umieneného kroku odvrátila, po mnohom namáhaní a ostrých zápasoch konečne i oni prikryli. Tak vidíš, stal som sa ja kupcom, alebo, ako sa obyčajne hovorí, „šefraníkom!"

„Ty? šefraníkom?" zvolal zadivený Mladoch.

„Ako ma tu vidíš. Dopustím, že mnohí ľudia názov „šefraníka" držia za urážku. Ja, priateľ môj, hrdý som na to meno, keď nie pre jinšie, tedy preto, že to meno označuje slovenského obchodníka, ktorý putuje po ďalekom svete, neprestajne prispieva k množeniu národnieho blahobytu. Osem rokov som už kupcom, a ani dnes neželiem, že som sa stal „šefraníkom."

Mladoch akoby vo vytržení hľadel na Bocika, nechcel veriť, žeby ten nevystrájal s ním žarty. Ale vidiac, že na Štefanovi všetko, výraz tváre, blesk oka prejavuje vážnosť, nepochyboval ďalej.

„Ty sa divíš? nedôverive pozeráš na mňa?" ozval sa opäť Štefan; „a asnaď si myslíš, že keby si to bol znal na Vrútkach, že som ja len šefraníkom, ani by si mi nebol podal ruku. Či je tak?" a úsmech preletel tvárou jeho.

„Nie, nie. Mýliš sa. Obdivujem tvoje sebazaprenie, odhodlanosť tvoju, to je všetko," poznamenal Janko, ale nešlo mu to od srdca.

„Aké zaprenie? Moje presvedčenie hovorí mi, že som ja volil pravú cestu. Som svobodným, od nikoho, len od vlastnej usilovnosti závislým človekom. Len sebe samému zodpovedný. Som pánom svojích činov. A toto, priateľ môj, nenajdeš pri žiadnom inom povolaní. Úradník? od koľkýchže ten závisí? nemá svobodnej vôle, vystavený je všemožným sekatúram. Tak je to i s jinými. Veď i tí pravotári neprestajne ponosujú sa na sekatúry, ktoré zakusujú pri súdoch. To všetko ja neznám. Tedy o zaprení tu nemôže byť reči!"

„Ale tvoje vedomosti, tvoje štúdia, to všetko —"

„Nenie to ztratené," pretrhnul mu Štefan reč; „to, čo som sa v škole naučil, veľmi dobré služby mi koná v mojom povolaní. A myslím, lepšie sa mi vypláca, nežli keby som si bol volil jiné zamestknanie. Vzdelanosť je i našincom potrebná. Čím vzdelanejší, tým lepšie sa mu vodí."

„Toto sú pre mňa celkom nové veci!" sloví Janko.

„Len si rozváž dobre vec. Odhodlaný si už bol, ako si mi hovoril, stať sa diurnistom, alebo pisárom. No, keby si jedno lebo druhé bol obdržal, čím by si bol? Ztratil by si bol samostatnosť, svobodnú vôľu, a stal by si sa bol púhym strojom v rukách cudzých. Mimo známosti písania všetky ostatné vedomosti bol by si mohol povesiť na klinok. No či nieje tak? a čoby si z toho bol mal? Plat tvoj sotvy by ti bol stačil na výživu, a za to by si bol obetoval všetko, ale všetko, čo človeku je vrodené a čím je milosťou Božou obdarený, rozumiem svobodnú vôľu, samobytnosť, samostatnosť."

„Nemôžem upierať," vraví zamyslený Janko, „že slová tvoje nachodia ohlas v duši mojej. Nechápem pravda jích celú významnosť, lebo ešte mnoho nejasného, odporujúceho ozýva sa vo mne. Ale nemôžem ani to tajiť, že všetko hovorí za pravdivosť, hlbokú základnosť a praktičnosť tvojích myšlienok. Dovoľ mi jednu otázku: nuž a či i ty nosíš na chrbte škatuľu, keď chodíš po podomovom kupectve?"

Štefan sa usmial, bezpochyby nad naivnosťou tejto otázky. Ale hneď dal odvetu na ňu:

„Nie, Janko môj! ja som nikdy nenosil škatuľu. Nemal som toho potrebu. Znaj, že

už môj otec mal rozsiahly obchod. Ja som vstúpil ako spoločník do neho. Nebolo mi treba chodiť a byť roznašačom. Na to boli tovaryšia. Ale chcel som i to skúsiť, a tak cestoval som i ja od dediny do dediny, od jednoho pomieščíka k druhému s tovarom, ale na vozíku. Tak som sa obznámil s mnohými podrobnostiami nášho obchodu. A teraz len niekoľko ráz idem do Varšavy, Moskvy, Nižného Novgorodu, aby som účtoval s tovaryšmi. Teraz by mi už ťažko prichodilo, baviť sa celý rok, alebo i dva v cudzine. Čožeby na to riekla moja žienka?"

„Tvoja žienka? ty si ženatý?"

„Pravdaže som, a sláva Bohu, šťastný som v manželstve. Lenže, ako hovorím, teraz už viac bavím sa doma, ako v cudzine. Ale za to obchod zkvetá a ja rastiem v majetku. Nuž vidíš, priateľ môj, toto je beh môjho života, ako som riekol, jednoduchý, ale ja som úplne spokojný!"

Prešli už i hranicu ruskú. Ktoby znal odhaliť všetky tie myšlienky, ktoré prúdily sa v hlave Jankovej? Zadumal sa hlboko, a Štefan nevytrhoval ho z nich. Videl, aký tuhý zápas bojuje so starými predsudkami, obyčajmi. Ale kto stať sa chce novým človekom, ten zlomiť musí moc v sebe starého človeka. A tak to urobil konečne i Janko.

Vlak letel na území ruskom, blížili sa ku Varšave. A div: Janko nehrozil sa už toho nenávideného Ruska. Veď odhodlal sa na ňom pokúsiť sa o pojistenie si budúcnosti. Janko stal sa šefraníkom, a po dvojročnom kupčení, ako sme to už zpomenuli, zaplatil dlh strýcovi a tetke!

V.

A bolže ten Janko Mladoch švárny šefraník. Šiel mu veru chýr i z jednej i z druhej strany mohutnej Volgy. A keď ukázal sa v niektorom panskom dvorci, i celý týdeň ho nepustili. Utŕžili mu hodne tovaru. Postaráno bolo o koňa i služobníka, ba i na cestu mu dali krmu. Ale tak ľahko nevymotal sa, keď niekam prišiel.

Dobre znal zabávať a to nielen mládež, ale i matušky a baťuškov, týchto asnaď ešte i lepšie. Preto ho tak radi mali. A dobre tak. Ale i on bol celkom zmenený v svojich náhľadoch. Predtým videl v každom Rusovi medveďa. Nuž veď novinári v jeho vlasti Rusa bez medveďa ani zpomenúť neumejú. A teraz poznal tých „barbarských" Rusov v skutočnosti, a naučil sa jich ctiť a milovať. Keď oni i niesú na západný spôsob civilisovaní; keď i nemajú a neznajú tej rafinovanej prefíkanosti, ktorá je známkou západnej osvety, ale šľachetnosť srdca, úprimnosť, otvorenosť a menovite pohostinnosť nikto jim odopreť nemože. Leda ten, ktorý si umienil lhať na ujmu Rusov. Cestovanie po Rusku Jankovi v mnohom ohľade otvorilo oči.

Nielen v dvorcoch „pomieščíkov" (statkárov) ruských, i v chatách bývalých nevoľníkov mal dosť príležitosti pozorovať veľký rozdiel v prirovnaní k našim domácim pomerom. Nechcem hovoriť o nábožnosti, ktorá je v Rusku tak hlboká, ako asnaď nikde jinde. Pravda, že to židovskí novinári západu hneď vyhlásia za znak otupelosti, rozumie sa, keď je o kresťanoch reč. Lebo pri židoch je jim ona krásnou cnosťou, značiacou vzdelanosť a osvetu. — Ale i v ohľade majetnosti, blahobytu nejedenráz divil sa Janko Mladoch, keď zavdala sa mu príležitosť nazreť do zlatom a striebrom hojne naplnených škrýň bývalých ruských „nevoľníkov."

„U nás by si to darmo hľadal u bohatými nazvaných veľmožov — výjmuc asnaď židov — čo tu nevoľník má majetku. Nikdy by som nebol uveril, a čoby mi bol trebars kto vyprával, že je možné, aby ten potupený, na západe toľko krokodílskymi slzami oplakávaný, ľutovaný ruský nevoľník mal toľko v hotovosti, ako tu nie u jednoho, ale u mnohých, mnohých vidím. Poďte sem, vy osočovatelia Rusov, nazrite sa do pomerov ruských, a ak máte i len za máčok statočnosti, zajde vám chuť k ďalším pomluvám. Znám to po sebe. Nebolo asnaď mne rovného osočovateľa všetkého, čo len bolo ruské; slepo a zaťato oškliviľ som, čo malo i len zápach ruský alebo slovanský. Dnes som už vyliečený z toho. „Coecus de colore" (slepý o barvách), práve takí sme my boli a sú všetci pomluvači ruského národa."

Dobrá to škola pre neho bola, to prevádzanie podomového kupectva. Z blízka poznal

život ruský v domácnosti. A páčil sa mu. Čože jemu záležalo na politike? S tou nemal do činenia. Nestaral sa ani o to, či je veľdržava ruská absolútna alebo ústavná. Videl, čo chcel videť, a čo videl, to zdalo sa mu. Nie div tedy, že neozývala sa v ňom neodolateľná túžba po ďalekej vlasti. Cítil sa i tu ako doma. A ďakoval Bohu, že doprial sa mu narodiť Slovákom. Našiel rodných bratov v Rusoch. Nie jedenráz divil sa zaslepenosti svojej v mladosti, ako len mohol zriekať sa vlastného národa a snažiť sa pretvoriť v člena jiného. Človek zdravého rozumu to akživ urobiť nemôže. To je tá prevrácenosť pochopov, následok neprirodzeného, na bludných základoch stojaceho vychovávania. To, čo na vlastnej, rodnej pôde rozvíjať sa mohlo a malo zdarne, to v cudzej pôde ostáva zakrpatelou bylinou, ani kvetu, ani zrna nemajúcou.

Nebolo mu veľmi ťažko osvojiť si reč ruskú. Veď nezapomenul ani v hluku viacročného peštianskeho života tie sladké hlasy, ktoré naučil sa od drahej matky. A keď i nemal pravého, čistoruského výrazu, veľmi dobre znal sa s Rusmi dohovoriť, a to nielen s pospolitými, ale i so vzdelanými. Nesmiali sa z pokleskov, ktoré asnaď v jednom druhom urobil, to nenie slovanským obyčajom. Upozornili ho na chyby, a on napotom vystríhal sa jich.

Zvláštny to bol pomer, v ktorom stál zvlášte s niektorými rodinami pomieščikov. Chodiac po obchode svojom i viacráz do roka obrátil sa v jednom druhom dome. A keď zjavil sa vo dvore, vítali ho ako starého známeho, učastovali ho, ako len milého hosťa. A musel jim vyprávať mnoho o svojich cestách, o svojich skúsenostiach. Nebol cudzým medzi cudzými. Ale svojím medzi svojskými. Nie jináč, len akoby i on ku rodine prináležal. Ale ako tešil a radoval sa tomuto pre neho veľmi príjemnému pomeru, tak nikdy nenadužil do neho vloženú dôveru.

„Idem do Nižného Novgorodu! bo tam účtovať budem!“ lúčil sa obyčajne na zpiatočnej ceste. A maťušky poverily ho s toľkými kommissiami, že až mnoho. Sverily mu značné summy peňazí. A on všetko svedomite vykonal, zariadil, čo žiadaly.

„Do Novgorodu, Ivan Michajlovič? a dobre tak!“ slovil pomieščik Sergej Alexejevič. „Mám tam platiť tisíc rubľov. Neprichodí mi samému ísť. Vezmite, Ivan Michajlovič, i zaplaťte. A keď prídete opäť ku nám, donesiete pojistenku.“

Takú dôveru požíval Junko Mladoch v Rusku. Ale nikde takú, ako u Fedora Ivaniča Koropotkina. Tam bol celkom ako vlastný syn považovaný.

Fedor Ivanič bol bohatý statkár v Kostromskej gubernii. Majetok jeho, viac tisícov desatín veliký, rozprestieral sa na brehoch bohatej na ryby Volgy. A tam v úhľadnom dvorci žil so svojou manželkou Marfou Pavlovnou. Jediná dcéra bola v pensionate.

Fedor Ivanič bol koležským sovietnikom (kollegiálny assessor), a vystúpiac zo štátnej služby, tu žil pokojne, čo vzor pravého ruského pomieščika. Nebolo pre neho ťažšej veci, nežli keď mal sa o niečo starať. A kto ho chcel pohoršiť, nech len šiel k nemu prosiť o radu. Nepotreboval viacej.

„Urob, ako vieš, a mne daj pokoj, len nech je dobre zrobeno!“ To bola stereotypná odveta. A ľudia, znajúc ho, dľa toho sa i riadili. A bolo dobre. Dôchodku bolo ďaka Bohu vždy viac, nežli výdavkov. A tak trápenie bolo by i zbytočné bývalo.

Len keď prišiel Ivan Michajlovič, ako Janka Mladocha v Rusku napospol nazývali preto, že jeho nebožký otec bol Michalom, bolože radosti v Belianke, obci to, v ktorej žil Fedor Ivanič. Nepustil ho ani za dva týdne. Keď bolo pekne, chodil s ním hore dolu, krížom krážom po panstve, ukazoval mu stáda i úrody. A radil sa s ním hneď o tom, hneď o jinom. A tak jim ubiehal čas veľmi rýchle. Jestli bolo pošmúrno alebo práve pršalo, šachovali sa vedno celé dni. Iných hostí v Belianke nebývalo.

„Musím ísť, baťuška Fedor Ivanič!“ riekol Janko.

„A kam pôjdeš, ľúbezný Ivan Michajlovič? vidíš, že je zachmúreno, hneď príde dážď a do dažďa ťa nepustím. Pobav sa u nás; zajtrá, ak dopraje milostivý Hospodin pohody, pôjdeme na polovku. Ja nechodím jináče, ale tebe k vôli pôjdem! Ostaň!“

A keď ešte i Marfa Pavlovna žiadala, aby sa pobavil, ostal.

Pravda, nebolo to vždy tak. Niekedy riekol Janko na všetky prosby:

„Nemožno! — V Nižnom Novgorode je veľtrh a ja tam byť musím, lebo jináče nebolo by dobre. Povinnosť ma volá!“ Vtedy ho nesužovali ďalej, ale prepustili.

„Sprevádzaj ťa milosť Božia, Ivan Michajlovič, a vráť sa skoro ku nám!“

A vrátil sa.

Bolo to v tretí rok jeho obchodníctva, že prišiel práve v pozdnú jar do Belianky.

Sotva vymotal sa z oblakov prachu — a toho na cestách v Rusku je práve toľko, ako u nás v Uhorsku — jeho vozík, ťažený bystrým koníkom, už kričal z krylca Fedor Ivanič:

„Ivan Michajlovič ide! sláva Bohu, ide!“

A keď Mladoch prišiel ku krylcu, Fedor Ivanič poobjímal, postískal ho len ako rodného syna:

„Ej, sláva že ti, Hospodine, že si mi ho poslal. Túžil som po tebe, Ivan Michajlovič, ako nikdy jindy. — Evrem! zaopatri tam vozík i koňa nášmu bratovi, a čo vo vozíku, vnes do chyže všetko, všetko!“ zavolal na sluhu, ktorý hneď mal sa k práci.

„A prečo tak, baťuška Fedor Ivanič?“ odvetil novou otázkou Janko.

„No nič to, keď si len tu. Dovoľ, zákuska na stole. Občerstvi sa a potom prehovoríme.“

Janko užil zákusku, keď najprv poklonil sa i pozdravil domovú paniu Marfu Pavlovnu, a sadnul k Fedorovi Ivaniči na krylci.

„Ta čo vám treba, baťuška?“ opýtal sa domového pána.

„Pôjdeš do Moskvy, bratec Ivan Michajlovič!“

„Nepôjdem, baťuška; moja cesta inam vedie!“

„Všetko jedno. A ja hovorím: pôjdeš do Moskvy! Ja nemôžem ísť. No a nechcem. Kohože pošlem, ak nie teba? Boh poslal ťa práve teraz v mojom trápení. Vec sa má takto: Vieš, moja dcéra Olga Fedorovna príde z pensionatu domov. I píše mi, aby som jej na každý spôsob kúpil fortepiano. Kde tu kúpiť fortepiano? Slovenskí kupci ho nenosia. Stupaj do mesta, do maťušky Moskvy. Tam kúp. Tam sú sklady fortepianov. A času už niet mnoho. Za dva týdne, najviac za tri príde dcéra domov. I tak ty, ľúbezný bratec Ivan Michajlovič, pôjdeš do Moskvy, i kúpiš pre moju dcéru fortepiano. A čo myslíš? vziať hneď dva vozy? na jednom pôjdeš ty, na druhom fortepiano dovezieš.“

„Odvezieme to i na jednom všetko!“ odvetil smejúc sa Janko.

„Niet! to nemôže byť. To nedopustím. Tedy zajtrá ráno pôjdeš, za nedeľu budeš nazpät, a potom zabavíme sa. A rozumieš ty, ľúbeznejší bratec Ivan Michajlovič, hudbe?“

„No niečo rozumiem!“

„Pekne. Ty rozumieš všetko. E to pravý Slovák, Slovan. On všetko zná, všetko rozumie. No dobre! Vyber dobrý inštrument, zaplať, čo bude stáť; o cenu sa nestar. Postačí dve tisíc rubľov? Eh čo! lepšie, dám ti tri tisíc, a vyber pekné fortepiano. Aby sa páčilo dcére mojej. Budeš mať u nej zásluhu. A to mnoho značí. Neznáš ju? Nie? Pravda, ona štyry roky už v pensionate.“

Janko šiel do Moskvy, vybral najkrajší, najdrahší inštrument, dopravil ho do Belianky, a Fedor Ivanič div nevyskočil od radosti, že tak podarilo sa mu bez osobného namáhania vyplniť prosbu dcéry!

„No a teraz nepustím ťa, Ivan Michajlovič, kým nepríde domov naša dcéra Olga. Musíš ju poznať a ona teba. A potom chcem, aby si posúdil, či rozumie hudbe!“

„Ej, baťuška Fedor Ivanič! akože mne súdiť vašu dcéru? ja prostý kupec, ona v pensionate vysokovzdelaná dáma. Nie, nie! ja pôjdem, i tak treba ponáhľať sa. Čas uchodí a obchod odpočíva!“ namietal Janko.

„Neboj sa, Ivan Michajlovič, dcéra pokúpi celý tvoj tovar. Znáš, to ony už také. Čo vidia, kupujú.“

„Bojím sa! ona v meste zaopatrí si, čo potrebno a môj tovar ostane nedotknutý! Za ten čas prejdem ešte celú guberniu a tak mnoho odpredám. Uznajte, baťuška Fedor Ivanič, že to tak byť musí. Prídem ja opäť v jaseni. A potom šťastný budem, poznať môcť Olgu Fedorovnu a jej pokloniť sa.“

A Janko nedal sa zdržať, lež po niekoľkých dňoch odišiel.

VI.

Práve minuli tri mesiace, ako Mladoch, nedočkajúc príchod dcéry Fedora Ivaniča, opustil bol Belianku ku veľkej tohoto a jeho manželky Marfy Pavlovnej nevôli. A už zase blížil sa k obci a dvorcu Fedorovmu. Tak ho viedla cesta. Pochodil dve gubernie z tejto i z tamtej strany Volgy a opäť vracal sa na staré chodníky. Taký je život cestujúceho obchodníka všade, a tak tedy i v Rusku. Nebola toho síce potreba, aby jednu a tú istú obec štyryráz do roka navštívil. Ale Ivan Michajlovič znal, kde ho radi majú, a preto rád sa ta vracal. A dobre mal.

Teraz ale ešte i jiná príčina bola jeho skorého návratu. Zvedavosť nenie vraj mužskou slabosťou, hovorí sa obyčajne a pospolite. Ale horkyže nie. Jestli sú ženské zvedavé — a že sú, ktoby jim to mohol za zlé mať? — tak veru sú i mužskí, a často zvedavejší, jako ženské. Mohol by som uviesť koľko len chcete príkladov na to. Ale načo. Príklady nepáčia sa, zvlášte vtedy, keď majú dokázať niektorú slabosť mužskú. Dosť na tom, že Janko Mladoch bol veľmi, preveľmi zvedavý poznať Olgu Fedorovnu. Hľa, v tom väzela hlavná príčina jeho skorého návratu.

Bol nesmierne pálčivý deň na počiatku augusta. Slnko pieklo, akoby žiarami svojimi zapáliť chcelo vyschlú trávu. Horúčosť nesnesiteľná, až dušnosť povetria ochromovala činnosť plúc. Čo len mohlo, uťahovalo sa do tône.

Ale čo to prospeje cestovateľovi s určite vyznačeným cieľom, ktorý dnes dosiahnuť chce? Ten stúpa ďalej. S nechuťou, akoby nasilu vlečie sa cestou, hadiacou sa brehom Volgy, až do úmoru zunovaný kôň, ťahajúc ľahký vozík za sebou. Sklonená hlava, odvislé uši, ospalý krok, to dnes okrasy jináče bystrého koňa. Len kedy tedy šibne chvostom, aby zahnal krvossajné ovady. Nuž a tí na tom voze sediaci? I s tymi je tak. Ba nie. Visia síce opraty v ruke Jankovej, odpočíva i bič, ale zrak jeho obzerá oblohu nebies, akoby tam vyzreť chcel zásteru, ktorá by ho chránila proti lúčam slnca. Ale kde nič, tu nič. Nikde obláčka, ani vetríka. Ba predsa. Hľa, tam od západu dvíhajú sa čierne chmáry. Vystupujú vždy vyššie a vyššie.

„Hoj, dnes ešte budeme mať búrku,“ myslí, „a beda tomu, koho zachváti na otvorenom poli. Nás už len nie. Za dve hodiny budeme v Belianke. Tam nás čaká isté, priateľské prístrešie. Hoj, koník môj, strmšie! Ale nie, prišli by sme práve, keď Fedor Ivanič i Marfa Pavlovna zažívajú svoj popoludňajší odpočinok. Načo jich prekážať v ňom? Neradno je rušiť panskú „siestu.“ Nuž poďme pomaly a driemkajme i my. I kôň, i sluha, i pán. Môjho Ondrejka veru netreba k tomu ponúkať, ubožiatko, už chrápe. A prečo by nechrápal? Nemá žiadnej starosti, žije si ako pavúk.“

A tak šli ďalej. Ale mračná sa dvíhaly, a posiaľ pokojná voda Volgy začala sa luniť. Víchor zahučal. A v zápätí za ním zadunel hrom.

„Oho! čo to znamená?“ obzerajúc sa po oblohe zvolal Janko. „Ej, už nás doháňa.“ Pošibal koňa k rýchlejšiemu skoku. „Ale ešte ujdeme. Napred, koník, napred!“

A Volga metala luny, až len tak penila sa, akoby jej riečišťom tieklo samé mlieko. Krásne divadlo. Zanímalo pozornosť Jankovu. Neprestajne na Volgu upieral svoj zrak. A čo vidí? V stred zbúrených vĺn kolimbá sa malý člnok. A v ňom stojí ženská, v ruke držiac veslo a namáhave s ním pracujúc. Modrý závoj vlál ako nejaká vlajka vetrom. Vlas belavý spojoval sa s ním. Zdvojnásobňuje prácu, napína sily, aby dostala sa ku brehu. Ale slabá jej ruka proti moci rozbúrených vĺn. Tieto ju i s člnom sem tam metajú, ako nepatrnú škrupinu.

Jankovi zdala sa byť Rusalkou. Veď povesť hovorí, že tieto vodné víly ľúbia práve takéto búrlivé chvíle, aby plávaly po zpenených lunách. Vznešený zjav. Lež čo to? víla sadá do člnu, keď zväčšily sa prúdy víchra. Bojí sa, že ju ztrhnú z nepevného dreva, na ktorom pustila sa na Volgu. Pracuje namáhave, ale bystrému pozorovateľovi zrejmé je, že ruka ustáva. Niet viac tej pružnosti, a ona ešte ďaleká brehu. Janko zadržal koňa, ten zastal, aby tým lepšie pozorovať mohol. A neodvracia zraku svojho od krásneho zjavu, zápasiaceho so smrťou na vlnách zbúrenej

Volgy. To mu už zrejmé bolo, že najbližšie okamženie pohrobí ju. Bo čo je sila človeka proti rozvzteklenému živlu? Bublina. — Ha! člnok nahnul sa až ku samému površiu vody. Veslo vypadlo z ruky omdlelej. Ešte jeden úder luny, a iste, iste koniec všetkému.

„Ondrej! chyť opraty do ruky a čakaj na mňa!“ To bolo všetko, čo riekol. Skočil z voza i bežal na breh Volgy. Idúcky zhodil kabát, vyzul čižmy a tak pripravený čakal na brehu rozbesnenej rieky.

Luny zahrávaly s člnkom, vystaveným bez vesla a kormidelníka jich zkazonosnému vlivu. Panna zalamovala rukami. Víchor uchytil jej klobúk i so závojom. Teraz už len jej mohutné vlasy metané holy vetrom. Ale i tie maly velikú podobnosť zástavky. Mráz prechodil údami jeho. Ĺež víchor hnal strmo člnok ku brehu. Len niekoľko okamihov ešte a asnaď — asnaď —

Nie, pre nešťastnú osobu spásy niet. Zahučal víchor, zodvihly sa vlny mohutnej Volgy a člnok zjavil sa Jankovmu oku hore dnom. Dokonano!

Videl to a nerozmýšľal. Už pružnými rukami pretína luny a ženie sa ta, kde stalo sa nešťastie. I jeho pokrývajú peny, ale nedbá na to, len ďalej, ďalej — hľa, pred ním zdvihla luna biele šaty. To ona. Len ešte dva údery rúk a Janko ľavou rukou zachytil driek topiacej sa panny. Pevne ju držal, pracujúc pravou rukou zpäť ku brehu. Ale breh ešte ďaleko. A on nezná, či zachránil život alebo nesie už len peknú mŕtvolu. Žiaden pohyb necítil; nič mu nejavilo život. Ba predsa. Akoby v smrteľnom zápase chytila sa chladná ruka cudzá jeho šije a svierala ju velikou silou. Ale on nedbal. Len ďalej hnal sa ku brehu. To znak života. A to dodávalo mu novej pružnosti. Ale bremeno je veľké a vždy ťažšie a ťažšie. I jeho mladistvé sily ubývajú. Pot vzdor chladnému živlu cíčkom rinie z čela. Zatemňuje mu zrak. Počína klesať. Zakryly oboch vlny. Ale Janko, napnúc posledné sily, dostal sa na povrch, nepustiac ani lunám vyrvanú pannu. Pod nohami cíti piesok. Je v plytkom prúde. Vstal a v náručí na breh vyniesol, ako sa mu zdalo, krásnu mŕtvolu.

Uložil ju na breh, i jal sa ju kriesiť. Videl márnosť namáhania svojho. Vzal ju opäť do náručia a šiel k vozu. Ondrej doniesol kabát i čižmy. Zavinul mŕtvolu do svojho plášťa a držal na lone.

„A teraz, Ondrej, cvalom napred!“

Odrej len rád uposluchnul rozkaz tento. Veď blesky križovaly sa nebom a hromy neprestajne dunely. A tých sa bál.

A keď oni strmo leteli napred, ešte väčším cvalom hnala sa proti nim trojka z panského dvora.

„Kam ženieš, Evrem?“ kričí na kočiša Janko.

„Neznám ani sám!“ odvetil tento. „Olga Fedorovna bola člnkovať na Volge, idem jej v ústrety!“

„Vráť sa zpäť!“ velel Janko.

Vbehnul do dvora. A videl, ako Marfa Pavlovna zalamuje rukami a Fedor Ivanič vo veľkom znepokojení chodí sem tam.

„Ivan Michajlovič, nevidels' tam Olgu Fedorovnu?“

„A ona tu, baťuška Fedor Ivanič! nesiem ju v plášti!“

A zaniesol sladké bremeno do chyže.

Na srdcelomný krik matky, na zúfanlivé upenie otcovo, a možno následkom otrasenia v strmom behu voza, Olga otvorila oči.

„Ona žije, ach, môj ľúbezný holubčík, anjelik môj, ty žiješ!“ zvolala matka.

„A čo sa stalo so mnou?“ opytuje sa Olga. „Ale mne je chladno, veľmi chladno, až ma trasie zima!“

Uložili ju do lože a čajom pomáhali zohriať skrehlé údy.

Marfa Pavlovna pádla okolo hrdla Ivanovi; i Fedor Ivanič poľúbil ho vo tri vrhy.

„A teraz vyprávaj, ľúbezný bratec, kde si sa sišiel s Olgou?“ nalieha otec. Matka vybehla ku dcére.

Janko vyprával všetko, ako sa stalo.

„No, sláva Bohu, ktorý zhliadol na modlitby naše a teba vyvolil k jej zachráneniu, i nám najdrahšieho pokladu. Žiadaj, čo chceš v odmenu, a dám ti. Polovica majetku môjho je tvoja, Ivan Michajlovič. Ty ma nikdy viac opustiť nesmieš.“

„Dovoľte, baťuška, o tom prehovoríme pozdejšie. Teraz povedzte vy mne, čo robila Olga Fedorovna na Volge?“

„Eh, i hriech hovoriť. Ona sa tu v samote nudí. Ani fortepiano ju už neteší. Len von, von, do poľa, to jej radosť. V dome ju nič nebaví. Tak šla i dnes. My ako obyčajne, ja totižto i Marfa Pavlovna, odpočívali sme. A ona poď sama na Volgu. Sadla v čln i bavila sa plavbou. Tak mi to hovorila jej komorná. Čo sa ďalej s ňou stalo, to znáš ty, bratec ľúbezný. Ej, ty si nám milý hosť! Požehnaj ťa Hospodin!“ A Fedor Ivanič opäť objímal Janka a neprestajne tlačil na svoje srdce. „Ty ochranca náš, ty!“

Ale Olga zaplatila svehlavosť svoju draho. Horúčka bola následkom chladného, mimovoľného kúpeľa. Za dlhé časy zápasila so smrťou a blúznila neprestajne k hrúze svojej matky. Ale mladá sila zmohla smrťonosnú nemoc. Zotavila sa. Lenže ešte dosiaľ nesmie opustiť lôžko. Lekár ručí za jej život, ale predpisy jeho nutno na vlas zachovávať. A prvý je: pokoj a lôžko.

„Aká to hudba dotkýna sa sluchu môjho?“ opytuje sa nemocná pri nej sediacej matky. „To sú mi neznáme skladby. Kto to hrá?“

„Ten, čo ti zachránil život, čo ťa vyniesol z vĺn Volgy, Ivan Michajlovič, druh náš ľúbezný!“

„A kto je Ivan Michajlovič? Ale poslúchaj. Aké krásne melodie, ako prenikajú srdce moje, ako dvíhajú ducha, ako ukolimbajú znepokojenú myseľ! Ó, krásne, velebne! Choď, maťuška, a riekni mu, že rozumiem hudbe jeho, že nachodí súcitný ohlas v srdci mojom. Ó, ako mi klope! búrne, búrne! — A už sa tíši, veď i melodia je iná. Aká smutná, aká žalostná. Ach, hneď bych plakala. Ó, povedz mu, nie tak smutne, nie, to bolasť pôsobí. — Už zase inú. Takú, takú, veselú, radostnú! Ach, to musí byť pekný človek, keď zná také krásne melodie vyludzovať zo strún fortepiana. Rada bych ho poznať. Asnaď ho môžem videť!“

„Ale čo myslíš, dcéra moja! ty v posteli nemocná a chceš —“ upozorňovala mamka.

„A či ma nevyniesol z vĺn Volgy? a či som neležala na lone jeho? a ja mu chcem zaďakovať za všetko!“ odvetila Olga, a oko zažiarilo bleskom, ktorému ľúbiaca matka vzdorovať neumela.

Matka vyšla a poradila sa s Fedorom Ivaničom, čo robiť?

„Urob jej po vôli. A Ivan Michajlovič je náš priateľ.“ Takú dal otec radu.

V sprievode Marfy Pavlovnej i Fedora Ivaniča vnišiel Janko Mladoch do chyže nemocnej.

Sotvy ho zočila Olga, vystrela proti nemu ruku.

„Blahodarím vám, Ivan Michajlovič. Ach, ja vás znám!“ a vrelo tiskla jeho pravicu.

„Vy ma znáte, Olga Fedorovna? ako to?“ opýtal sa v zadivení Janko.

„Ja vás vídam každý deň, čo tu ležím, v duši svojej. Vaša podoba, váš zrak, vaša postava, všetko, všetko. Oj! zraku duše nič nenie ukryto, on preniká do hĺbky a ztade vyvodí milé obrazy, s ktorými radi kocháme sa.“ Zarazila sa sama nad slovámi svojimi a cítila, ako jej plápolajú líca. Chcejúc zoslabiť dojem tohto obratu, slovila ďalej:

„Ale, prosím vás, zahrajte mi, ale nie tú smutnú, nie, tá bôľ pôsobí v srdci, ale tú veselú, šumnú —“

A Janko šiel, a ako málo kedy s takým hlbokym výrazom zahral jej naše slovenské trávnice. — Či vari jej slová našly ohlas u neho? —

(Dokončenie nasleduje.)

Tri stránky z mojej čiernej knihy.

I.

Ružovom na kríčku
Zkvitnul prvý púčok;
Do čích myslíte, že
Vložil som ho rúčok? —

Keď sa všade život
V jarnú rodil dobu,
Sprevádzal on môjho
Synčoka do — hrobu . . .

*

A oznov' ten kríčok
Prvá ruža zdobí;
A mne opäť vo snách
Nové hrozia — hroby...

II.

Noc, ach noc to hrozná bola!
Tma jak v zeme útrobách!
Huh! a mátoh dookola:
Žatvu smrť to mala v tmách...

Už som mraznú cítil kosu,
Už sa s telom lúčil duch;
Keď tu razom behu osu
Nový stavil jakýs' ruch.

Na mňa menom zvolal ktosi —
Anjel žitia. — „Napred v púť!
Ľúbiš národ! Preč zub kosy!
Nenechám ťa zahynúť!"

III.

Spieval by som, ale dajte reč mi!
Ľudská reč je slabá, chudičká;
Vyššej čím chcem vzletnúť, púta väčšmi.
Ruže chcem! a to len trávička.

Spieval by som Božstva o velebe;
Ospevoval duše šľachetné,
Spieval žalmy, drahý národ, tebe,
Vence vil na hroby pamätné.

Spieval by som ale dajte reč mi,
Ľudské slovo sl.abé spevcovi,
Čím chce vyššej, tým ho držia väčšmi
Slov a zvukov ťažké okovy.

V. Vraný.

Mučedlnica.

Obrázok z ·upovedomelého slovenského života.

(Pokračovanie.)

Helena bola matkou. Kto vysloví to kúzlo v tomto sladkom, lež i bolastiplnom mene spočívajúce? Vznešenejšieho názvu nemôže mať žena, nežli je názov ten. Od kráľovského trónu až po najmizernejšiu chatrč dolu rovnaké blaho, lež i rovnaké starosti a bolasti sú k menu tomu pripútané. Teší sa kráľovna, keď darovala trónu dediča; bláhajú si šľachtické matky, že majú potomkov vznešeného stavu, slávy svojej a bohatstva svojho. A nie menej radujú sa obyvatelia chatrče, keď jich Boh obdarí dietkami, najvyššími a najvzácnejšími to poklady rodičovského srdca, ktoré by ani za všetko zlato a drahé kamene nezamenili. Ale čo je všetka radosť táto v prirovnaní k blaženosti tej, ktorú cíti národne uvedomelá matka vtedy, keď národu darovala člena, a v ňom syna, zástupcu, ochráncu, bojovníka nového?

Takou blaženou radosťou šírilo sa srdce Helenino, keď porodila šťastlive synáčka svojho. Závistlivý a slovenskému národu neprajný svet bol jej odňal už všetko, čo ju tešilo, blažilo. Ale Boh sa nad ňou smiloval. V synáčkovi tom dal jej poklad nad všetky poklady, ten si ona svetu zlému odňať nedovolí.

Uradostnený pán služný, manžel jej, oznamoval jej jednoho dňa, že dieťa pôjde ku krstu a krstnou matkou že bude, ako jej to už raz bol oznámil, Irma podžupanova. Helenka tomu neodporovala, nech bude ňou kto chce, veď koná dielo bohumilé . . .

Dieťa šlo na krst a prišlo čo kresťan zpäť do rodičovského domu. Ale prečo je matka tak zarmútená?... Krstná matka zvestovala jej nadšene, že synáček obdržal pri krste utešené meno: Árpád. Helenke meno ani na um neprišlo; — teraz, keď to počula, meč bolasti prenikal ubolené jej srdce. Opäť bola zničená. —

Minulo päť rokov. Bľadá mati sedela na skvostnej pohovke a vôkol nej si veselo poskakoval pekný chlapček. Matka nazývala chlapčeka svojho Mirkom. Kochala sa s ním ako s jedinou svojou potechou. Otec vstúpil do chyže a prihovoriac sa k synáčkovi svojmu, menoval ho Árpádom, a lúčil sa i s ním i s matkou v maďarskej reči. Sotva vykročil otec z chyže, ozval sa synček:

„Maminka, teraz sa budeme spolu zas za pol dňa slovensky shovárať, a ty ma za ten celý čas ani jeden jediný raz „Árpádom“ nepozveš.“

„A či ty miluješ svoje slovenské meno, aj slovenskú reč?“

„Ó, a ako, mamička moja! Ale prečo to i apuško nemiluje?“

Bľadá matinka mlčala.

„Či je to pravda, mamička, že slovensky hovoria len drotári?“

„A kto ti to hovoril?“

„Apuško a krstná maminka.“

Bľadá matička mlčala.

„Áno, apuško mi i to hovoril, že kto má slovenské meno a slovensky hovorí, ten pánom nikdy nebude.“

Bľadá matička mlčala.

„Maminka, ty si taká smutná, zaspievaj mi, pekne ťa prosím, zaspievaj mi.“

A bľadá matička zaspievala synovi svojmu:

„Šuhaj som ja Slovák,
A keď chcete znati:
Otec mi je Kriváň,
Tatra moja mati!“

Chlapča tliapkalo rukama a matička musela pieseň opätovať.

V tom sa otvorily dvere.

„Čo to počujem, Heleno? Či už nikdy nevstúpiš do seba? Čomu to učíš Árpáda? Ja ti to dieťa odoberiem!“

Tak horlila dnu vstupujúca Irma a chlapček túlil sa k sladkej matke svojej.

„To je moje dieťa, k tomu žiaden živý človek práva nemá!“

„Uvidíme, čo na to povie otec,“ odsekla jej Irma a hrdo zvrtnúc sa, vybehla von z chyže.

Chlapček túlil sa ku sladkej matičke svojej — a jej dušu ubolenú prenikal meč boľasti.

August bol mladík vyšších letov. Tak jako sme ho videli v dome rodičovskom a na nižších i vyšších školách pokračovať, tak sa on nezmenil ani pozdejšie. Jeho ideále točily sa okolo opusteného národa a pre tie bol on hotový akejkoľvek obeti. Videli sme, že preto nie menej mal príležitosť trpeť než Helena jeho. Však čo silný muž snášal to všetko snadnejšie, bo neohrožene. Helenka sa poddala, klesla; on sa držal a svätosvätý úmysel mal držať sa a nepopustiť prez celý ten život. Jemu boly jeho ideále svätými, umienil si tedy neodriecť sa jich, nezpustiť sa jich nikdy, radšej sa odriecť života. Bez nich čímže mu bol ten život? Pustinou bezradostnou, nevnadnou. Ale predsa bol na tvrdú zkúšku postavený. Po jeho ideále národnosti nasledoval ideál krásy, nasledovala Helena. Duša jeho tak bola privykla k deve tejto, že sa mu bez nej temer nesladilo žiť na svete. Predtým si písavali, v zahrade sa schádzali. Od toho času ale, čo boli v besiedke prerušení — nastal mu otupný život. Helenka, ač bola ešte mladá dievka, mala sa vydávať; vydávať za muža, jemu najvýš zpríkreného, nenárodnieho, za muža, ktorý ubíjal ľud i ubíjal ideále. — Ten muž bol vyhrýzol i statného učiteľa Jarinského z obce jejich. V ten večer, ktorý jemu bol takým pamätným, rozkošným, posvätným večerom, v ktorom si duše jejich porozumely, vlastne dávne porozumenie svoje sdelily — v ten večer bola ona tomu nenávidenému mužovi, tomu bašovi nevoľného slovenského ľudu — zasnúbená. Pri zasnúbení bol otec Augustov prítomný, — každý hovoril o tom čo o veci skutočnej a Helenka sa mu viac — neukázala. Márne chodil po zahrade — snáď mu naschvál vyhýbala? . . . Ó, ženská vrtkavosť!

A milujúce duše sa hľadaly, hľadaly; ale nenašly. Čo div, keď nad nimi bdely oči Argusove? To boly oči otcov, ktorí akoby sa boli oproti svojím vlastným dietkam sprisahali, tak jich striehli, tak jich pred každou schôdzkou chránili. Keď August z domu vykročil, už bol otec Helenkin o tom uvedomený a znal dcéru svoju v chyži zadržať; a naopak zase, kedykoľvek Helena vyšla z chyže, už to zas vedel otec Augustov, a vedel to navliecť, aby sa syn od jeho boku nevzdialil.

O niekoľko dní musel August v rodinných záležitostiach ku strýkovi svojmu až do druhej župy cestovať. Jak krvácalo pri tom srdce jeho, snadno si domyslíme. August odcestoval bez toho, žeby bol zbožňovanú Helenu svoju len jedenraz, ako sa hovorí, len jedným jediným okom uzrel. Zanevrel na celý svet a

bôl srdca svojho vylial vo svojich zadumených básničkách, bôl duše jeho prezradzujúcich. Nemeškáme niektoré z nich tu umiestniť.

„Národ a panna — ideále moje,
Ach, vy ste moje žiale, tiesne, boje;
Pre vás ja trpím, až sa srdce trasie,
A môj bolný vzdych darmo k vám sa nesie.
Môj národ spí si v driemote sputaný,
Nevie, necíti, jak je zapredaný;
Darmo ho budiť, — on vodcov neslyší:
Ó, kedy sa môj žiaľ a bôl utíši?!
Panna prekrásna srdce mi blažila,
A teraz? Marne sa duša mi túžila; —
Unikla mi, v cudzom kochá sa náručí:
A mňa nešťastného špejný bôl umučí . . .

Tak sa súžil August dňom i nocou. Pokoja nikde nemal, ani tá spanilá príroda mu ho neposkytovala. Blúdil v nej, hľadajúc liek pre svoje choré, ubolené srdce, hľadal balsam liečivý na rany jeho, ale tak sa zdalo, že je ani tam nenašiel. Dôkazom toho sú nám nasledovné piesne jeho:

„Nešteboc mi, vtáča, pieseňku veselú,
Ty nevieš potešiť dušu osamelú;
Zaspievaj mi smutne, jak umieš spievati,
Keď sa ti tvoj párik v šírom lese ztratí.
Ale ani vtedy bôl môj neopeješ,
Ty o večnej ztrate, vtáčku, pranič nevieš.
K tebe družka iná zase sa pridruží:
Mé srdce jedinou za družkou sa súži!"

A zase:

„Podúvaj, vetríčku, po šírej doline,
S tebou môj veľký žiaľ šírym svetom plyne,
Ovievaj, vetríčku, moje bôlne skráne,
A daj uľavenia srdca môjho rane.
Povievaj, vetríčku, leť do diaľnej diale:
Zvestuj deve milej srdca môjho žiale! . . .
Ale neleť, nevej, vetríčku môj milý,
Kto vie, čiby ťa tam k sebe pripustili?
Ach, to zradné srdce mne už verné nenie,
I neprijalo by moje pozdravenie.
Povievaj, vetríčku, len po stromoch hory,
A rekni jim, aký bôl mi srdce morí!"

Tak minulo niekoľko liet. August za ten čas dokonal svoje študie a mal výhľad na samostatnosť. Mal sa do svojho rodiska prinavrátiť ku otcovi svojmu, jednak aby sa o jeho budúcnosti svolu poradili, jednak aby si on po namáhavej práci študií svojich odpočinul. V mestečku tom, v ktorom Helena vydaná bola, nemienil sa baviť. Dosť mu bude trudne doma hľadeť na tie rumy blaha jeho a na tie predtým nebeskej blaženosti plné miesta, na ktorých sa schádzali. Ale predsa len musel ísť cez to mestečko.

Od času jeho vzdialenia málo čo sa v ňom zmenilo. Akýsi divný, neoddolateľný pud nedal mu ďalej ísť, zastavil sa tedy na pol dňa v mestečku tom. Prechodil sa ulicami, potom prešiel na prechádzku do stromoradia. Vedľa stromoradia ťahaly a rozkladaly sa súkromné zahrady. U dvier jednej zočil mladú, peknú paniu s utešeným, malým synáčkom. I pani ho zočila; — tak zastali si proti sebe August s Helenou.

Jaké to shľadanie!

„Či je to duch Augustov?"

„Nie, ctená milosťpani, to je August sám."

„August zomrel!"

„Pre tebä, pyšná dámo, pravda že zomrel; on ale ešte žije, aby mohol strašiť svet!"

„Bože môj! Moje sny označovaly mi Augusta vždy čo živého; mňa smysly opúšťajú: tedy si nezomrel?!"

August dozvedel sa od utrápenej Heleny, čo si vlastní jích otcovia boli vyhútali, keď ho za mrtvého vydávali. Helena omdlievala, jej dušu prenikal zo všetkých dosavádnych najboľastnejší meč zármutku. August žije, ona ale je otrokyňou iného.

„Či je to váš synáček, milosťpani?"

„To je môj syn, menuje sa —"

„Árpád!" slovilo dieťa, vidiac cudzieho, ešte nikdy nevídaného pána pred sebou.

Dušu Augustovu na počutie toho prenikal ostrý meč boľasti.

Z patriotismu.

Na Slovensku je inquisícia hímerská z roku 1867 ešte v dobrej pamäti. Bol to shon a krik na všetky strany sveta: vlasť bola v nebezpečenstve. Prišlo sa na stopu velezrade, agitáciam v prospech Ruska, zapredávala sa matička vlasť! Prenešťastné stredné školy slovenské a zvlášte jejich učbári mali pestovať nebezpečného a zradného ducha toho. Ale už mu boli na stope. Horlivosť jednoho patriotického slúžneho mala odokryť tie tajné pikle. Energický pán slúžny prikročil k dielu. Jednu po druhej prekvapil podozrivé osoby a dal jich odviesť z pokoj-

ných príbytkov, z kola prestrašených rodín jejich rovno do — väzenia. Dal jich eškortovať a tak zachodil s čestnými ľuďmi sťaby so zločincami. Hluku bolo mnoho a v slovenských rodinách panovalo zdesenie všeobecné. Ale čo bolo utrpenie všetkých v záležitosti tejto tak nekalej a tak mnoho hluku natropivšej bližšie dotknutých osôb, proti utrpeniu tomu, ktoré trpela ubohá, sklamaná, zapredaná, mučená Helena Jesenský, vydaná Létašy? Ten energický pán slúžny (jehož my čo horlivého patriotu už od počiatku tejto povesti známe), stopujúci jednokaždé hnutie tých „panslávskych vlastizradcov," ani nemohol byť iný, nežli ten pán manžel Helenin. Doma mal živý príklad toho, ako húževnate držia sa ľudia títo svojho presvedčenia a že majú za apoštolov i rázne ženy — a ktorej zásady zaujmú sa apoštolským spôsobom ženy, tá získa si priestoru, skôr alebo pozdejšie získa si priechodu a víťazí. Čím slabšie bolo národnie presvedčenie jeho samého, on sa stával byť patriotom tretej próby, ale nie z presvedčenia; jeho presvedčenie šlo z brucha, a tým viacej nenávidel presvedčenie svojej manželky a vôbec každé opravdové presvedčenie. Ale nie dosť, že ho nenávidel; vynasnažil sa ho aj vykoreniť. So svojou manželkou bol hotový: jej knihy popálil, synáčka jeho v nezkalenom vlasteneckom duchu vychovávať pomáhala mu patriotická krstná matka dieťaťa, Irma. Ale on na tom všetkom nemal dosť. Tento zloduch má pričinením jeho byť vyhladený z tváre zeme. Bola to pekná úloha a odmena za ňu musela z vyššieho miesta za pätami jej stúpať.

Pán slúžny nezpúšťal z očú toho notorného, z dediny S. pričinením jeho vyštvaného učiteľa Jarinského. Veď to bol muž ten, ktorý tie prekliate, odbojné národnie zásady Helene ešte v dedinskej národnej škole bol tak tuho do srdca zaštepil, že z neho po celý čas jej života, vzdor manželovmu protipôsobeniu, nevyšumel. Utlumiť jich on utlumil, to znal; ale či jich i docela vykorenil: to iná otázka. Tento už v nepatrnej národnej škole tak velice nebezpečný muž, akožeby nemal byť storáz nebezpečnejším tam, kde sa teraz nachádza — na škole strednej, na gymnasiume, slovenskom. Tento muž musí mať veliké spojenie, obcuje v okolí s mnohými seberovnými, tí ľudia majú vlastizradné ciele pred sebou — to sa musí prekaziť. Ak bude výsledok skvelý, tak bude skvelá aj odmena; pán slúžny postúpi v hodnosti — touto cestou domohlo a domáha sa až po dnes tak mnoho k hodnostiam, k masným úradom, vyznačeniam a rádom — prečo by sa on toho nedomáhal? Tedy na ne! Lapanie a uväzňovanie započalo. Medzi uväznenými bol aj učbár Jarinský.

Keď Jarinského ešte s inými dvoma spoluvinníky do stoličného mesta doviezli, vyšlo sa toto hromadne na tých „vlastizradcov" podívať a preklínalo jich, nadávalo a posmievalo sa jim. Helena videla oknom svojho bytu ten transport — a jeden z tých lapených poznal ju, poklonil sa jej; i ona ho poznala.

„Ten „vlastizradca" pozdravuje našu pani slúžnu," poznamenalo viacej škodoradostných v zástupe; „to ti nespomôže, zločinec — odvisneš!"

Helena poznala Jarinského. On, na ktorého ona tak často myslela; on, jej väčší priateľ a dobrodinca nad vlastného otca; on, ktorý z dediny S. pre ňu a pre Augusta bol vyhnaný, je teraz uväznený a mučený jej vlastným — mužom. Jaké to hrozné osudy, jaké náramné mučenie!

V celom tom chladnom, od detinstva ju nemilosrdne prenasledujúcom svete mala len dve úprimné duše, v ktoré verila, ktorým dôverovala, ktoré z celého srdca milovala. Augusta milovala čo svoj ideál a Jarinského čo svojho priateľa. A hľa, vlastní otcovia rozviedli dietky svoje a na celý život jich nešťastnými urobili — a vlastný manžel jej na veky snáď nešťastným urobí šľachetného učbára a jej priateľa. Rana na ranu padala. Sotva sa zpamätala od stretnutia sa s milovaným Augustom, jehož za mrtvého považovala, už sa zas musela stretnúť s Jarinským, ktorý uberal sa do živého hrobu, do — väzenia. To bolo predsa primnoho pre slabé srdce ženské, ono pod ťarchou velikého tohoto bremena pukalo... Čo mala ešte na tom svete, na tom ohavnom a nemilosrdnom svete, ktorý ju už o všetko, o všetko olúpil?

Tedy národ svoj milovať je tak velikým hriechom, na ktorý by trest nešťastia celého života mal nasledovať?

Také zúfalé myšlienky zavládly ubolenym srdcom Helenkiným. Mala osamelá dosť času trápiť sa tak ťažkými myšlienkami. Jej manžel často už ani v noci domov neprichádzal, tak velice bol úradne zamestknaný — veď páťral po velezrade.

Jednoho dňa objavila sa u pani slúžnej čiernoodiata, milá, smutná mladá pani a žiadala si s ňou hovoriť osamote.

„Milosťpani slúžna! smilujte sa nad úbohou mladou ženou," plakala táto, „keď je celý svet tak necitný naproti manželke uväzneného. Nechcú ma pustiť k môjmu mužovi a ja som ho už vyšše mesiaca nevidela; ani toto nevinné dieťa — syna k otcovi pustiť nechcú. Ženská skorej porozumie utrápenej ženskej, ó, primluvte sa u prísneho pána vášho za nás!"

„Vy ste manželka . . .?"

„Uväzneného učbára Jarinského."

„A ten roztomilý chlapček?"

„Je môj a jeho syn Mojmír."

A dve utrápené ženy padly si do náručia. Objímaly sa a plakaly, plakaly a objímaly sa.

Helena privolala svojho Mojmírka a chlapci sa priam zpoznali. Mojmír Jarinský sa divil, že ten panský chlapček tak vľúdne k nemu sa chová a panský chlapček nie menej, ako prichodí k nemu chlapček, s ktorým sa slovensky shovárať môže.

Dlho sa chlapci bavili a dlho sa panie vzájomne tešily. Boly to nebeské okamihy pre všetky.

Helena sa za Jarinskú u manžela svojho primlúvala, ale zle sa jej to podarilo. Pán slúžny sa vztekal. Jarinská bola síce k manželovi pripustená, ale Helenu nočnou hodinou dal naložiť na voz a vypravil ju s hajdúchom k jej otcovi na dedinu až do toho času, pokiaľ uväznení zradcovia — vraj — neodvisnú. Árpáda ale odovzdal jeho krstnej materi, Irme.

(Dokončenie nasleduje.)

Na Lykave.

Povesť z kuruckých vojen.

Napísal *Ant. Em. Timko.*

(Pokračovanie.)

III.

Dvižný most na zámockej bráne sa podvihol dohora, reťaze zarinčaly, brána otvorila sa dokorán a vrátnik oznamoval obyvateľom zámku príchod troch cudzích jazdcov. Dvaja medzi nimi, v dlhé vojenské plášte zahalení a na bujných koňoch jazdiaci zdali sa byť staršími, tretí ale bol ešte mladík bujného zrastu. Sedel hrdo na bujnom vranikovi a pospiechal miernym klusom vopred. Dojdúc do brány zámockej privítal cudzincov vrátnik hlbokou poklonou, a sotvy že boli vo vnútri zámku, zatvoril bránu. Pohotove na dvore stojací sluhovia odobrali od hosťov kone, vyparené dlhším klusom, a zaviedli jich do maštál. Hostia ale brali sa do toho oddelenia zámku, v ktorom prebýval jeho prefekt.

„Čože to tuná tak smutne vyzerá, akoby živej duše v zámku nebolo, akoby ste boli všetci vymreli?" hlásil jeden zo starších pánov.

„Asnáď sa stala prefektovi dáka nemilá príhoda?" poznamenal druhý.

„Snáď len neonemocnel, alebo nezomrel?" dohodil mladík a počal klopať na svetlicu, v ktorej zdržiaval sa prefekt.

Traja hostia vnišli do svetlice k veľkému prekvapeniu Turánskeho. Vidiac tento tak z nenadála svojich najdôvernejších priateľov pred sebou, ani nemohol dlho prísť ku slovu, ktorým by jich bol privítal.

„Azda ste z neba spadli, priatelia? Svätojanský . . . Okoličánsky . . .! Ktoby sa ponazdal, že tak hupnete ku mne z nenazdania?"

„Chceli sme ťa, Jurko, návštevou prekvapiť. Nemaj nám za zle, že sme ti príchod náš vopred neoznámili. Prišli sme len tak incognito — ako chodievajú pýtači!"

„Pýtači?" poznamenal Turánsky, pohliadnuc zkúmave po hosťoch svojích a zrak jeho

utkvel na treťom mladom hosťovi, mladom to zemanovi Budatínskom.

„No, skoro si veru, Svätojanský, vyzradil priateľovi nášmu opravdivý cieľ nášho príchodu,“ hovoril Okoličánsky; „veru, mal si s tým trochu ešte počkať a zaobaliť to do krajšej formy!“

„Čo na srdci, to na jazyku, môj pán brat. Načo robiť dlhé okolky? Veď sme priatelia, starí známi — jedna krev! Nie sme vari vo Španielsku, kde všetko prísne ide dľa predpisov etiquety. Starí uhorskí zemani, tí si povedia rovno, bez okolkov, čo myslia, čo chcú, čo žiadajú.“

„A kdeže teda máte pierka? kde družbovské odznaky? keď ste pýtači,“ hovoril Turánsky ku zemanom. „U nás vám to, bratia, chodia družbovia pekne podperení!“

„Ľaľa, veď hovorím, že sa nedržíme prísne obyčaja a predpisu, s touto ceremoniou spojeného,“ odvetil Svätojanský.

„Nuž tak mi veru vaše vyjadrenie sa neočakávane a podivne prichádza.“

„Tak, milý pán brat,“ začal zase hovoriť Svätojanský, „musíme konečne s barvou von. Nemaj nám za zle, že sa bez všetkých poeticko-rhetorických pravidiel vyslovím. Známo nám je dobre, blízkemu a obďalečnému zemanstvu, že máš poriadnu, krásnu, ctihodnú a milovania hodnú dcérku Elenku. Chýr, krása, vňady telesné a cnosti duše jej doletely i do ušú tomuto poctivému mladíkovi, mladému zemanovi Budatínskemu, pánovi v Budatíne a Priedmieri. I požiadal nás tento mladý náš pán brat, aby sme mu boli prostredníkami v tej záležitosti, ktorá nazýva sa sňatkom stavu manželského. A my sme úlohu tú vďačne na seba vzali, primlúviť sa u teba, milý pán brat náš, a vyprostredkovať mu to, čo si on v srdci svojom zaumienil, po čom duša jeho túži: ruku tvojej dcérky Elenky. Vidíš ho tu pred sebou stáť — kandidáta ženby — a ďalej ti ho netreba vychvalovať,“ riekol a stisol ruku Turánskymu.

„Tak je, páni bratia!“ jal sa slova posiaľ tichý Budatinský. „Šťastie poprialo mi viac ráz spatriť a poznať vašu milú dcérušku. Jej cnosti, ktorými sa ona stkvie, okúzlily ma natoľko, že zaumienil a odhodlal som sa, pýtať vás, pane otče, o ruku vašej dcérky. Skladám teda moju prosbu, ufajúc, že snáď nevyskytne sa prekážka, pre ktorú by som oslyšaným bol,“ s hlbokou poklonou vyriekol mladý zeman.

Turánsky na tieto reči dlho neodpovedal; konečne so zrakom do zeme opretým riekol: „A jestli naskytnú sa prekážky, pre ktoré by tvoja prosba, mladý pán brat, oslyšaná byť mohla?“

„Stav jich nedelí, krve sú zemianskej!“ ozval sa Svätojanský.

„Mladí sú oba, súci za seba!“ dodal Okoličánsky.

„Poznáš ty, synku, dobre moju dcéru?“ s trpkým výrazom na tvári vyriekol Turánsky. „Či neklame ťa jej zovňajšok?“

Táto otázka pomútila natoľko mladého zemana, že si neznal vysvetliť jej pohnútku.

„Znám ju dokonále!“ odvetil Budatinský.

„A či si o tom presvedčený, že ťa ona ľúbi, alebo žeby ťa napozatým ľúbila?“ tázal sa otec.

„To bude jeho vecou,“ vmiešal sa opäť Svätojanský; „keď bude mať priazeň tvoju, priazeň a lásku dievky si vydobudne.“

„Preukázal veru,“ orodoval za neho Okoličánsky, „mladý Budatinský srdnatosť a chrabrosť svoju v boji proti Kurucom, no a hrad ľúbosti u tvojej dcérky vybojovať dovedie tiež?“

„Kto to zná?“ riekol sklopiac hlavu Turánsky. Tak to vždy nebýva. Teším sa nemálo, páni bratia, nad prejavením vašej záležitosti; veď i v tomto prípade istotne by som videl dieťa moje dobre zaopatrené a nenamietam nič proti tomu. Ale odpusťte, páni bratia, že sa vám práve v tento čas opačne vysloviť musím.“ S tymito slovy patrne zakrýval prefekt svoje vnútorné pohnutie a po malej chvíli pokračoval ďalej: „Na svadby teraz u nás nemáme času. Či nevidíte, páni bratia, okolnosti, v jakých sa práve teraz nachádzame? Zo všetkých strán chýli sa útok na zámok tento zo strany Kurucov, hôrd odbojníka Tökölyiho, čo stane sa v najbližšom čase. A tak by sa ľahko mohlo stať, že práve v tú dobu, keby sme my tu veselú svadbu vydržiavali, z vonku do nás prať by mohly

kurucké gule. Nie, páni bratia, svadbu odložíme si na pokojnejšie časy!“

Zemani stáli bez slova — takú odpoveď od Turánskeho neočakávali.

„Žeby ste sa ale neponazdávali o mojej nevoli, alebo rovno rečeno o odbytí vášho zastanca, na dôkaz môjho privolenia a k uspokojeniu mladého zaťa dovolil by som sa mu hneď tu v prítomnosti vašej s dcérou mojou zasnúbiť, keby dcéra moja práve dnes v zámku bola!“

„A kdeže dlie tvoja roztomilá Elena?“

„Elena že nenie na hrade?“ pýtali sa razom všetci.

„Niet jej tu,“ odpovedal sucho Turánsky; „pred niekoľkými dňami poslal som ju cieľom jej bezpečnosti na lupčiansky zámok ku švagrovi môjmu Dócimu na dlhšiu návštevu rodiny.“

„Tak tedy zlý čas sme si vybrali na pýtačky!“ hlásil Svätojanský.

„Nebanujte, páni bratia, veď čo sa dnes nemohlo stať, môže sa previesť napozatým. Ani Lykavu za jeden deň nevystavili. Majte úfnosť a buďte ujistení o mojej ochotnej vôli, želaniu vášmu zadosť učiniť!“

Nato prefekt lykavského zámku zavolal na sluhov, ktorí o malú dobu donášali do hosťovskej sieni sklenice vína a misy ľubozapáchajúcej pečene.

„Páni bratia! pozývam vás na skromnú večeru,“ preriekol Turánsky, pokazujúc na pristrojenú tabulu, „a môžem vás prekvapiť zriedkavou lahôdkou: medveďacími tlapami, pripravenými na studeno.“

„Výborne, pán brat!“ zvolal Okoličánsky; a kde ste ulovili medveďa?“

„Mám ja toť od nedávna v zámockej službe šikovného chlapca z Pribilinej, z toho hniezda medveďov, znamenitého puškára. Vystrelí ti, chceš-li, medenák zpomedzi prstov. Šuhaj vystopoval kdesi v Doline pod Chočom medveďa a zastrelil ho. Tieto tlapy sú z neho!“

„Šikovná chlapina tvoj zbrojnoš!“

„Nedal by ho za sto iných. Dieťa svobodnej prírody, na všetko súci. Ten má oči a uši vo všetkých kútoch zámku. A zná samý prvý všetky noviny z celého Liptova.“

Páni sadli a jedli. Pečeňu zalievali dobrým hedľalským.

Pri večeri prišla shovorka zámockých hostí na bežné záležitosti v okolici.

„Som opravdu zvedavý, čo asi vykoná náš driečny Martin Caban, stoličný kapitáň hajdúchov, na polapenie Jánošíkovej bandy zbojníckej z naloženia stolice do bocianskych hôr vyslaný. Či ozaj podarí sa mu polapať daktorých z bandy toho obávaného lotra?“ predniesol Svätojanský, podžupanský úrad v stolici zastávajúci.

„Ďura Jánošíka veru tak ľahko nelapí. Stavím sa o to!“ riekol Okoličánsky; „ten zná fortele, fígle a lesť, že ho nevykutá ani celý regiment hajdúchov!“

„Lebo má sriadenú bandu dľa predpisov vojanských, ktorým sa priučil ako Rákócziho zbrojnoš; a má i tiež dobrých špehárov, ktorí chytro dajú mu výstrahu a vesť o hroziacom mu nebezpečí. Toť nedávno sa dokázalo, že jistý stoličný hajdúch bol jeho kamarátom a špehúňom!“

„Nuž akože ho teda potom stolica lapí, keď má tak ostrý nos, že vopred vie, čo sa na neho strojí!“

„Ó, zlé časy žijeme teraz v tomto Liptove, páni bratia!“ prehovoril Turánsky. „Zbojnice plná stolica, okrem toho kurucké vojsko zdiera ľud a kúrie zemanské po mestách a po dedinách. Ba či ozaj už raz podarí sa cisárovi urobiť poriadok v krajine?“

„Ja myslím,“ odpovedal Svätojanský, „že sa mu nepodarí, kým Tökölyi, ten večný burič, žije. A po ňom príde zas druhý a tretí nespokojenec!“

Takto a tomuto podobne dlho do noci besedovali zemani, až konečne sila užitého pouklada jich k spánku.

My na chvíľenku pohliadneme do podzemia lykavského zámku a soznámime sa s obyvateľkou hlbokého žalára.

„Be, be, be!“ bľabotala shrbená postava územčistého chlapa, stúpajúceho so svazkom kľúčov v ruke dolu početnými schodami do žalára, v ktorom bola Elena. Kto bol tento podivín, úlohu, službu kľučiara zastávajúci? Nešťastný Chabo, bývalý zbrojnoš lykavského zámku. Neznal vravet, ľalotal len. Pred nie-

koľko rokami poslaný bol čo posel od prefekta zámku s vesťou na Hrádok a chytili ho na ceste Kuruci. A poneváč verný sluha pána svojho tajnosť vyzradiť nechcel buričom, ukrutníci títo odrezali úbohému zbrojnošovi kus jazyka a zohaveného prepustili. Turánsky učinil Chabu žalárnikom, poneváč ho ku vojenskej službe potrebovať nemohol. Kalika-nešťastník slúžil verne pánovi svojmu — a teraz sverený mu bol dozor nad väznenou dcérou prefektovou.

Kľúče zaštrkaly v zámku u dverí, za ktorými bola Elena už od pár dní svojho žalárovania. V jakom poľutovania hodnom stave nachádzala sa ona tu! Na drevenej lávke oproti malému okienku, dobre zamreženému, ktorým len skúpo papršleky svetla do vnútra vnikaly, sedela Elena, podobná mramoru, do poly umučená, s rozpustenými vlasy, majúc ruky v lône založené, vzdychajúc, s patrnými stopami slz na bľadých lícach, niekdy krásne prekvitajúcich.

„Be, be, be!“ prihovoril sa jej strážca, kladúc pred ňu na lávku — misu s potravou a krčah s vodou.

Elena nepohliadla na žalárnika svojho, ani donesenej potravy si nevšimla. S nemým shovárať sa nemohla a od neho ani žiadno vysvobodenie neočakávala. Trpela muky tieto, tlejúc — ale trpela s čistým svedomím; veď nebola si povedomá hnusného prečinu zrady, z ktorej obvinená bola. Trpela so sladkým pocitom na blízke vysvobodenie z tohoto hnusného podzemia — a akási tajná predtucha vznikla v jej útrobách, že väzenie jej dlho trvať nebude.

IV.

Desný dojem činí na cestovateľa rozsiahla hlboká malužinská dolina, ktorá vedie na liptovské Boce, sídlo to starodávnych kovkopov. Tie ozrutné žulové a vápencové balvány, z oboch strán strmých grúňov do doliny sa nachylujúce, podobajú sa rúcaninám pravekých zámkov, z ktorých čulý život dávno vymizol, podobajú sa nocou sťaby z celého sveta semká na snem sídeným príšerám. Dolina a braliská tie sú domom divokej zveriny. Okrem tejto ale ešte i pre inú príčinu obával sa pokojný roľník vniknúť do hĺbky tejto doliny. Široko medzi ľudom rozchýrená bola povesť, že v doline malužinskej stále svoje bydlisko v jednej podzemnej jazkyni zariadil si toho času Liptovom, Zvolenom a susednými stolicami hrúzou zatriasajúci a ľud i panstvá strachom naplňujúci zbojnícky kapitáň: Ďuro Jánošík. A povesť ľudu bola pravdivou. Len istej nohe smelého hôrneho chlapa v dostihnúť mohúcich skalinách, rumom zboreného hradu sa podobajúcich, ležala ukrytá podzemná jazkyňa: bydlo Jánošíkovo. Do jazkyne viedol úzky otvor, zatarasený hustým skoruchom. Potom bol väčší a širší otvor s viacerými bočnými kuticami. Uprostred veľkého priestoru stál kamenný stôl a okolo neho 13 otesaných balvánov skál, slúžiacich za sedadlá. Na stenách visela palná a sečná zbroj a v bočnej komore vídať bolo z hrubého dreva zhotovené škryne na potravu. Nepríjemný puch zaváňal z dier týchto. V kúte blkotala vatra, z ktorej dym uchádzal škulinou von a ztratil sa v hore. Takto vyzerala residencia Jánošíkova. Bydlovisko nebolo prázdno. Vodca tlupy svojej, Jánošík, sedel u stola v úplnom vyzbrojení, brnkajúc koncom šable o kamennú podlahu pôdy.

„Jaké chýry doniesol si mi, Ilčíku, z Lykavy?“ tázal sa hajtman oproti sebe stojacieho chlapa v hajdúšskom obleku.

„Dosiaľ dobré, kapitáne!“ riekol Ilčík. v ktorom my na prvý pohľad poznáme Ďuriša, zbrojnoša z lykavského zámku.

„Rozprávaj teda, jako stojíme?“

„Odkázali sme ti, kapitáne náš, od baču Muríňa, a to vieš, že nás do služby v zámku prijali, mňa i Hrajnohu, nešípiac ani najmieň, čím by sme vlastne boli. A dobre sa nám dosiaľ vodilo, ačkoľvek veľmi obozretnými byť musíme, aby sme žiadno podozrenie nevzbudili. V zámku majú múry oči i uši. Obzvlášťne starý Blažej, hradník, pozorným okom stopuje každé naše hnutie.“

„No len k veci hovor, Ilčíku; povedz mi radšej, či ste dačo vykutali z toho, na čo som vás vlastne ta poslal?“

„Vykutali, vykutali, kapitáne náš, ale to je ťažko previesť. Musíme dočkať na príhodnú dobu!“ odpovedal Ilčík.

„A viete vy, dozvedeli ste sa, či o tom majú známosť v zámku?“

„Nemyslím; alespoň by sme boli slovom zpomnieť počuli od starých sluhov.

„Nuž a jaké pokroky porobili ste straniva vyzdvihnutia toho — —“

„Posiaľ žiadne. Do podzemných pivníc zámku vniknúť nám nebolo ešte možno. Železné, do vnútra vedúce dvere vo dne v noci stráži nemý Chabo, žalárnik, a nepozvolí nikomu ani len nakuknúť do podzemia zámku.“

„Asnáď veru on stráži — —“

„Nie to, čo ty, kapitáň, myslíš, a za čím my pasieme, ale stráži on tam čosi celkom iného. Ty nevieš, že v jednom podzemnom žaláre zámku lykavského uväznenú drží zámocký prefekt svoju vlastnú dcéru Elenu?“

„Nuž a to prečo?“ tázal sa Jánošík zvedochtive.

„Holubička tá, poriadna stvora, sedí tam už niekolko týždňov pre frajera svojho. Pustila ona totiž jednoho kuruckého kapitáňa oknom do svojej chyžky. Smelý Kuruc vyliezol do výšavy tej po povraze. Ale zbadali ho v zámku, a Turánsky, nepostihnúc viac uprchlého Kuruca v izbe dcérinej — šípiac zradu — dal dievku svoju zavreť do žalára!“

Ďalšiu rozprávku hôrnych chlapcov pretrhnul hlasný hvizd, von z jazkyne pochádzajúci. Jánošík skočil na rovné nohy a vytiahnul zpoza opaska pekne cifrovanú pištol; popáčil, či mu je podsypaná. Druhou rukou stisnul šabľu. Hvizd sa druhý- i tretíkrát opakoval.

„To sú naši!“ riekol spokojne; „výndime von a pozrime, čo nám nesú!“ Oba zanechajúc veľký priestor, zmizli v menšom otvore.

Smerom nahor od potoka Bocianky viedli chlapi, od hlavy do päty ozbrojení, medzi sebou cudzinca so zaviazanýma očima a nazad sputnanýma rukama. Za nimi viedol hôrny chlap vranného koňa, cez balvány skál namáhave kráčajúceho. Sprievod došiel pomaly pred jazkyňu a zastal. Opätovný hvizd bol kapitáňovým znamením, že jich očakáva.

„Koho to privádzate, kamaráti moji?“ hovoril Jánošík panovite.

„Neznámeho jazdca, kapitáne náš!“ ozval sa Surovec; „polapili sme ho tu v hore a domnievame sa, že on je jeden z bandy Cabanovej, na pohon za nami od stolice vyslaný!“

„Doveďte ho dnu,“ odpovedel bystro Jánošík, „nech ho vyzkúmam. Vy ale stojte na stráži.“

Cudzý jazdec vynašiel sa v bydlisku Jánošíkovom.

Garaj sosňal mu závoj z hlavy.

„Kto si, odvážlivec!“ hrmel na prišlého kapitáň.

Mladý, driečny šuhaj nemo poobzeral sa po miestnosti, v ktorej sa z nenazdania našiel, potom smelo pozrel Jánošíkovi do očú.

„Či dobre vidím?“ zvolal udivene. „Ha, Jánošík!“

„Jánošík som, môžeš to vedeť! A tras sa pred mojou rukou!“

„Ďurko!“ uprel jazdec znovu zrak svoj na vodcu tlupy, „my dva sa dobre poznáme. Ja som Staňo Tomanovský, kurucký kapitáň! My spolu slúžili sme pod Rákócziho zástavou!“

Jánošík zblíza obzrel si Staňka a priznal sa mu.

„Tak je, bučku hrabcu prisám . . .! to ste vy, hadnaď!“ riekol s úsmevom a podal zajatcovi ruku. „Dolu tie putá, Ilčík! Pán hadnaď je naším hosťom. Ani vlas na hlave sa mu nesmie zkriviť, kamaráti. To môj dobrý priateľ!“

Putko z rúk Tomanovského padlo a situácia v Jánošíkovej jazkyni sa celkom premenila.

„Chlapci! musíme dačím uctiť pána hadnaďa,“ hovoril Jánošík. „Doneste, čo máme! A vy musíte s nami jiesť a piť, až vám brucho pukne. Hej, pamätám sa, ako ste mi hen pri Šajave, keď mi toť jeden Cabanec do ruky sekol, krev ručníkom zastavovali a nezabudol som vám to. Chlapi, upečte dáky fajnový kus mäsa a dajte z toho vína, čo sme toť vo Východnej Heisterovi odňali! Vivat chlapci, buďme veselí!“

Jánošíkovi súdruhovia dali sa na rozkaz svojho kapitáňa do pripravovania večere. Jánošík s Tomanovským zostali v jazkyni sami.

„Čože vás ale, pán hadnaď, po čertoch doviedlo do týchto hôr, či ste sa neobávali, že vás moji chlapci tuná hneď neodbakajú, alebo na prvú jedlicu nezakvačia?“

„Ďuro môj!“ hovoril Tomanovský, „mňa celkom iná pohnútka viedla cestu konať cez tieto hory a nemysli si, žeby som azda bol z bandy Cabanovej, idúcej vás prenasledovať alebo chytať. Nie! Počuj ma, rozpoviem ti príčinu mojej cesty. Idem si osvobodiť zo žalára moju milenku do Zvolenskej Ľupče. Tam ti mi ju predo mnou zavrel otec jej, Ďuro Turánsky, prefekt z Lykavského zámku.“

„Tak Elena Turánska je vaša milenka, hadnaď?“

„Ty máš o tom známosť, Jánošík?“

„Ja o všetkom viem, čo sa po svete deje. A vy ste sa k nej po povraze na Lykavu vyškriabali?“

„Tak, tak; kto ti to povedal?“

„A zase po tom istom povraze dolu zpustili, keď vám ho otec dievkin prefal!“

„Hej, od tej doby pokulhávam trochu, lebo som si pri páde v členku nohu vytkol!“

„No už o všetkom viem! A vy ani na krok ďalej nepôjdete, hadnaď!“ vetil Jánošík. „Vaša sivá holubica nenie v Ľupči, ale tam doma na Lykave v najspodnejšej temnici zavretá. Turánsky klamal svet, keď rozhlásil, že dcéru svoju poslal do Ľupče.“

„Ja tú nevinnú stvoru predsa musím vysvobodiť, a nech ma to stojí život!“ zvolal trpko Tomanovský. „Ďuro Jánošík, buď mi na pomoci a odmením sa ti po zemiansky!“

Jánošík sa trochu zamyslel.

„Bol by to čert na čerte, aby som ja to nepreviedol. Tu je moja ruka, hadnaď. Pomôžem vám. Nežiadam žiadnu odmenu!“

„Jánošík, poďakujem sa ti za ochotnosť, a ufám, že sa nám to spolu podarí,“ riekol Tomanovský a podal mu ruku.

V tom doniesol Potúčik ražeň s mäsom a súdok vína.

Nasledovala zbojnícka večera.

Okolo kamenného stola zasadli si všetci dvanásti kamaráti bandy Jánošíkovej. Plný krčah vína koloval z ruky do ruky a Tomanovský musel s nimi.

Prvý vzal do ruky krčah vodca, hajtman Jánošík.[1])

„Nech žije svoboda ľudu a nech zhynú tyrani!“ riekol pripíjajúc.

Po ňom pil Ilčík[1]), sťa jedlička štíhla postava, pravá ruka, tajomník Jánošíkov.

Pak vzal do rukú mohútny korbeľ Hrajnoha[2]), ohnivý, svalovitý, prísneho pozoru chlap, opatrovník pokladu Jánošíkovho.

Potúčik[3]), územčistý, červený obhrubný chlapec, zastával v bande zástoj krčmára a kuchára.

Zapil si i Garaj[4]), veselý, šprýmovitý šuhaj uhladenejších mravov. Bol špehárom bandy a tým cieľom sluhúval čo hajdúch u pánov v stolici.

Surovec[5]), mohútnej postavy valach. Rapavý a tvár samý svor od sekov, v potýčkach utŕžených. Bol mäsiarom bandy.

„Adamčík[6]) vyzeral ako pannenka. vždy usmievave. Vyznamenával sa veľkou bystrosťou rozumu a vtipu.

Uhorčík[7]) bol zádumčivý, ukrutný.

Tarko[8]), ubehlý študent, vedel i latinsky a konával bande dobrú službu ako špehár medzi pánmi.

Mucha[9]) a Ďurica[10]) boli jednoduchí valasi.

Gajdošík[11]), výborný gajdoš a muzikant bandy[12]).

Po vyprázdnení jednoho krčaha koloval medzi hôrnymi chlapmi druhý a tretí, až konečne v hojnosti užité výborné hedalské tak rozihralo krev v žilkách jejich, že v jazkyni čím diaľ tým veselšie bolo.

Gajdošík nadul svoje gajdence a sadol si na sud. Preberal zručne po dieročkách kozičky ani najumelejší rechtor po klávesoch organu.

Ilčík pustil sa prvý do hajduchovania a pritom vyskakoval skoro až do stropu jazkyne. Za každým skokom vystrelil z pištole.

---

[1]) Ďuro Jánošík, rodom z Ťarchovej v trenčianskej stolici.

[1]) Rodák z malej Palúdzky v Liptove. [2]) Hrajnoha neznať odkiaľ vlastne bol. [3]) Potúčik z Kysúc v hornom Trenčíne. [4]) Garaj z Trenčína. [5]) Surovec pochádzal z okolia Brezna, kde bol i obesený. [6]) Adamčík z Oravy zpod Babej Gury. [7]) Uhorčík z Klenovca. [8]) Tarko Šarišan. [9]) Mucha z Predajny a [10]) Ďurica valach z Detvy. [11]) Gajdošík z Novohradských vrchov. — [12]) Jako strážnici jazkyne jestvovali ešte pri Jánošíkovi v rozličných dobách: Šabľa, Kružnica, Mravec, Švehla a Tatár. Pôv.

Adamčík tiež ukázal svoje umenie. Desať ráz jedno sa druhým hodil nožom do steny a vždy trafil špicou jeho do jednoho a toho istého miesta.

Surovec pochytil Tarku za nohy a vyzdvihnul ho do povale. V tej polohe počal Tarko kamarátom rečniť a spievať:

„Nebojme še, braci,
tej slavnej stolice,
bárs nám vystavila
dvanác šibenice.

Čoby sme še báli,
šak máme paloše:
šibeň posekáme,
zlapac še nedáme!“

Strakatá bezuzdná zábava kamarátov Jánošíkových trvala v jazkyni dlho do noci, až konečne nektorých uložilo víno na zem, kde jich i ráno našlo.

Tomanovský včasne ráno dňa druhého vyvedený bol i s koňom svojím ďaleko od jazkyne do doliny a od chlapov Jánošíkových bez úrazu na zpiatočnú cestu upravený.

Plán na vysvobodenie svojej milenky z pivníc hradu lykavského mal hotový — zrieknutý s Jánošíkom.

(Dokončenie nasleduje.)

Prstenkár.

(Poviedka.)

Matka odumrela ho ešte čo malého chlapca, vychovával ho otec z mozolnej práce dvoch rúk.

Toľko, čo k výžive dvoch osôb dostačovalo, len zarobil otec. Martin nevedel o psote. Nárokov nemal jích dom žiadnych; čo zvýšilo sa jim od úst, z toho sa zaodievali. A zvýšilo sa ono zvlášte od tých čias, čo aj Martin vedel sa už chytiť sekery, píľky a noža.

Vo dne pracovali. Strúhali šindol. Keď sa zvečerilo, Martin vyšiel podívať sa do dediny, otec zostal doma; až keď hodne ubehnul večer, vzal sekeru a šiel — šiel do hory. Vyhľadal si pekný, rovný peň, bol s ním čo chvíľa hotový a zaniesol ho domov. Dakedy až po polnoci, nad ránom, vybral sa na takúto výpravu. Dosť na tom, klátik, z ktorého cez deň tak pomaly, pri fajočke, pílili, štiepali a strúhali šindol, bol vždy zaopatrený.

Otec do hory nebrával syna so sebou. Martin len doma pomáhal.

A prečo chodil nocou do hory? Robí sa to potajomky? Je to azdaj krádež?

Svedomie týchto ľudí za to nikdy nezabolí. Veď kam len okom pozre, všetko samý les. Keď odbudne jeden peň, zmohutnie na to miesto druhý. Panstvo preto nestane sa chudobnejším. A človek takýto nemôže vyžiť z povetria alebo z tej chudobnej zemičky, ktorú vlastnou rukou zaváža, orie a seje!

Tak to išlo od akživa a nikdy nikto nepýtal sa takéhoto priemyseľníka, odkiaľ berie drevo. Syn rástnul pri otcovi a nešlo mu o to, je to vlastná alebo cudzia hora: potreboval sa len toľko naučiť, aby nikto nevidel, keď zotína alebo domov nesie.

A Martinov otec mal obchodného ducha. Čo denne narobil, to večer nezaniesol k židovi; až keď väčšiu zásobu mal, pobrali to so synom a dopravili do mesta, kde platili jim hotovým grošom.

Namrzený vrátil sa však za jednej chladnej noci domov z hory. Martin sa prebudil a poneváč pri svetle mesiaca rozoznal otcovi temer aj ťahy tváre, neušlo mu, že je akejsi neobyčajnej zlej vôle.

Starý, kedykoľvek vrátil sa domov, nemohol sa zajsť bez toho, žeby si nebol vyložil sekeru na hradu, na miesto k tomuto cieľu slúžiace. Martin pozrel akosi na hradu — a sekeru nevidí.

„Kde vám je sekera?“

Otec mu neodpovedal.

„Kde vám je sekera?“ opakuje Martin.

Starý mlčal.

Martin obrátil sa na druhý bok a zaspal.

Ráno prišiel panský horár, vyhľadal a popísal si šindol, ktorý nahotovený mali.

Bol to horár nový, ktorého teraz videli prvýraz v tejto dedine.

A Martinovmu otcovi začalo svitať v hlave. Keď v noci pri obtínaní už zvaleného pňa schrapšťalo mu niečo za chrbtom, obzrel sa a ešte on zvolal: „Kto je?“ A keď postavil sa nad ním veliký chlap, vytrhnul mu sekeru z ruky a pýtal sa ho na meno, on mu ho smelo povedal a pritom si ešte myslel: „Veru, aby si vedel, kto som; lebo pôjdem si pre ňu!“ Ale teraz začalo mu svitať. Zpamätal sa na chýry, podľa ktorých akýsi bohatý žid mal odkúpiť rozsiahle panstvá považské.

„To je to,“ hútal si starý.

Prišiel večer. Sekery by sa ešte len bolo našlo v dome, ale ten čertov syn, čo popadnul ho tamtej noci, mohol by sa zase tam nadhodiť.

Zostal doma, bárs mu to ako ťažko padlo.

Na druhý deň odviedli ho do mesta, pred služnovský úrad, kde viacerí boli v tej istej záležitosti súčasne vypočúvaní. Martin celý deň netrpelive vyzeral, vyčkával otca; ale ten neprichodil. Aj zvečerilo sa, a starého nebolo. Keď ubehly dlhé hodiny večerné, čo mal robiť, uložil sa a zaspal. Ráno strhnul sa, otvoril oči, poobzeral sa — otcovo miesto prázdne bolo.

Deň za dňom uchodil, a Martin len samotný ostával. Už vedel, čo sa mu stalo, vedel, kedy ho až má očakávať, a predsa každé ráno s tým otvoril oči, či ozaj nedošiel v noci otec.

Tak dlho čakal, až prišli úradskí páni a Martin viac príčiny mal smutným byť. Predali mu jediný majetok: peknú dvaročnú jalovicu.

Martina zalialy slzy, keď k tomu ešte sám musel jim odopäť svoje milé hoviadko; ale opýtať sa, či teda už príde mu otec, predsa nezabudnul.

„Príde, až si vysedí.“

To bola odpoveď.

Chudák Martin! Ako sa jej tešieval, ako ju hladkával každodenne, ako sa narozprával s ňou, keď mu najsmutnejšie bolo. A ona to preto bľačala tú poslednú noc tak neobyčajne! Keďže nevedel tomu porozumeť, aby sa jej bol mohol zavesiť na krk a vyplakať sa s ňou.

V tom najsmutnejšom stave dočkal sa dňa, ktorého vrátil sa mu z temnice otec. Nemo sa uvítali. Nemali si o čom rozprávať; dosť, že cítili, na čom sú, ako stoja.

A zavítaly dni ešte smutnejšie. U starého zmizla predošlá pružnosť ducha: pracovať a starať sa o život stal sa neschopným. Martin dorástnul, v žilách sa mu dosť zdravá krev prúdila, ale keď celá obec čo deň viacej chudobnela, málo tam bolo zárobkov. Čo sami mali zemičky, pre neúrodu, ktorá neobyčajne navštevovala chudobný tento kraj, sotva mohli z nej niečo ťažiť.

Starý celé dni presedel vo dverách svojej chalupy a odtiaľ dívaval sa k horám, bôľne rozpomínajúc sa na lepšie časy.

Jednoho dňa tíško usnul — večne.

Martin zostal sám, ani osiralé vtáča. Chalupa i zemička šly na všelijaké poplatky.

Na priedomí prstenkár píska, Martin sedí vo dvore, vo dvore svojho gazdu, u ktorého je už druhý rok v službe. Je zunovaný, nechutný, akoby ani nevidel, ani nepočul, tak nepovšimne si ničoho. Len keď vybehlo z izby dvoje domácich detí, dievča krikom: „ja si prsteň,“ chlapec zas: „ja si píšťalku kúpim,“ a jedno búšilo sa o Martina, tak že rozsypalo si aj prstenkárovi nesené handry, zadudral Martin a obzrel sa, čo sa to vlastne deje.

Jest tam veci: prstenkár! Mohol ten akokoľvek preberať na svojej píšťale, mohol sa s deťmi a ženami koľkokoľvek najednať: Martin oprel sa o hrušku na dvore stojácu a ďalej sa durdil na svet.

Zrazu akosi ožila mu tvár. Lebo oči mohol síce odvrátiť, aby nič nevidel, ale natoľko predsa nešiel, žeby si bol zapchal uši. Tak teda zaslúchnul aspoň niektoré slovo zo živej vravy na priedomí. A kto zná, čo ho nepokojilo, kto zná, aké myšlienky pálily mu tvrdú lebku; ale pozornosť jeho tým bola zobudená, že sa s prstenkárom každý p e k n e shovára.

Martin začal uvažovať, akú cenu môže asi mať na chrbte nosený takýto krám, aký kapitál vyhľadáva sa k zabezpečeniu si toľkej samostatnosti. A k tomu ešte videl, že to mladý, zdravý chlap, ktorý, keďby to „remeslo“ za nič nestálo, nemal by príčiny odťahovať sa od ťažkej práce.

Vrava na priedomí zatíchla, deti, paničky a ženy rozišly sa so svojimi nakúpenými veciami, prstenkár vyhodil si vrece na chrbát, priložil si na motúžteku uviazanú píšťalu a pískal, svolával k ďalšiemu trhu.

Píšťala zvučala od kraja do kraja malou dedinou.

Už na dolnom konci vychádzali z domov oproti prstenkárovi.

Martinovi pozdávaly sa zvuky píšťalky. Odstúpil od hrušky, ktorú posiaľ vzdorovite podopieral, zašiel si predo dvor a tak díval sa dolu dedinou.

Prikry hlas gazdiny, zjavivšej sa vo dverach domu, pomýlil ho v pozorovaní. Zamračeno pobral sa za prácou.

Onedlho však došiel zase prstenkár. A Martin nielen že napnuto pozoroval, ak pekne shovára sa s ním každý, nielen že naslúchal ihravým zvukom píšťalky, lež vyšiel aj on na predomie, zkúmave prizeral sa každému kusu, v truhličke uloženému, striehnul, čo ako sa predáva a pustil sa s prstenkárom do reči.

Píšťalu vtedy už mal hotovú; robil ju sám, vlastnou rukou. Za dva dni spravil si aj truhličku, vrece dal si ušiť a niečo pozdejšie, keď už v rukách mal svoje usporené groše, privolal si gazdovi: „Pán Boh vás tu opatruj!“ a vydal sa na cestu.

Martinov dobrý rozum v pochybnosť bol uvedený; on ale nemal stihu, pozorovať úsmešky alebo sústrasť ľudí.

„Zachcelo sa mi sveta zkúsiť,“ vetil na všetky otázky a odchodil, ako čoby svet nie zkusovať, lež podmaniť si chcel.

Dobrosrdečná gazdina jeho, ktorá predtým rada pokričala na neho, upiekla mu na cestu ešte aj postruheň.

A Martin šiel; šiel uvoľnený, túžbami hnaný, šiel rovno do najbližšieho mestečka. Tam mal si nakúpiť tovaru.

Akonáhle došiel za dedinu, že ho už nikto nemohol videť, rozkrútil si vrece, zavesil truhličku na rameno a preberal na píšťale. Chcel sa videť, ako mu to pôjde.

Keď však druhého dňa už čo hotový prstenkár blížil sa k prvej dedine, nohy mu akosi oťažely, ruky sa mu nespôsobnými staly k prevedeniu včerajšej zkúšky. Píšťala nedotknutá visela mu na prsoch.

Vo službe zatvrdnutý mladý chlap premožený bol citom. Zpomenul si na mater, ktorú sotva poznal, predstavil si otca, ktorý tiež už dosť dávno nebol mu na pamäti. Keby ho oni teraz tak videli!

Martin si kľaknul. Modlil sa.

A modlitbou tou pribudlo mu sily. Pobral si veci a šiel smelo do dediny.

Píšťala zvestovala príchod prstenkárov. Už pred prvým domom stíšil kroky, zastal, lepšie zapískal. Ale nevychodil nikto. Martin len preberal na píšťalke, mysliac si, že shľadávajú handry . . . Nikde nikoho. Nikto nevolá za ním, aby čakal. Šiel a pískal ďalej, aj prišli a shŕkli sa okolo neho. Ale za málo chceli mnoho: nevedel sa pojednať.

On vychvaľoval svoje veci, vyhováral sa, že jich nemôže lacno dávať, že jich rovno z fabriky nesie.

„Ba sa vám ľahšie vidí s prázdnym vrecom chodiť — to je; preto ste taký drahý,“ volali posmešne za ním.

Zapískal a vzdiaľoval sa. Umienil si, že pojedná sa už so samým prvým kupcom, aby len dostal niečo do prázdneho vreca.

Pristavily ho dve ženičky, on rozložil svoj krám pod oblokmi. A ozaj, pojednal sa hneď; predal prvej z nich dve ihly. Ženička si jich zapínala do šatky, on utŕžené handry ešte nestihnul vložiť do vreca, keď oblokom zavolal niekto:

„Ľaľa, veď to Martin! Hahaha! — Martin!!“

Martin zchytil truhlicu zpred druhej ženy, ktorá si ešte len vyberala, zchytil vrece, bez toho, žeby bol vzal, čo utŕžil, a utekal, viac nezapísknul, utekal preč z dediny.

Až potom pomyslel si, že nemal tu začať, kde nájdu sa ľudia, čo ho znajú. Ale dve ihly mu odbudly, a vrece predsa len zostalo prázdnym.

Prešiel ešte niekoľko dedín, až začal predávať. Chcel sa dostať na miesto, kde ani on nikdy nechodil ani jeho nikdo znať nemôže. Hanbiť sa on za svoje remeslo nehanbil, ale mu ten začiatok pridivným prichodil a nechcel, aby mýlený bol známymi ľuďmi.

Začal teda v tej ďalšej dedine a — šlo mu to. Len začal, a už vžil, vpravil sa do toho, akoby ani nikdy nebol šindol strúhal, ani za volmi chodil, ale pri truhlici prstenkárskej sa narodil. V horách ku svobode narodený syn slovenskej chudoby rástol od radosti na tom voľnom povetrí, ktoré od dediny do dediny dýchal. Nesklamal sa; život tento zvláštne lahodil jeho duchu.

Bol samostaným, nič ho netlačilo, rozkazu, cudzej vôle neznal. Túžby jeho dosiahnuté!

Martin bol spokojný, šťastný.

Prstenkár píska v dedine.

Sadnul si pod oblokmi snáď najmenšieho, ale čistého domca. Píska, píska, až obstúpily ho ženičky i uradované deti. Predáva sa, kupuje sa, spokojná je tak jedna, ako druhá stránka.

Už mu poodchodili, už by ďalej mal ísť aspoň o niekoľko dvorov, ale on si len pod oblokami toho malého domca vypískava. Dnes akosi neponáhľa sa. Aj vie, že sem už sotva príde niekto za ním, a predsa len preberá na tej píšťalke.

Ako tak píska a nohama bezstarostne vyháňa, odrazu zvrtnul hlavou a obzrel sa do oblôčka malého domca.

„Odtiaľto ešte sotva bol niekto u mňa.“

A lepšie zadúchnul do píšťaly.

Dvere vrzgly a v ruke s uzlíkom vyšlo mladé dievča. Ako došlo pod obloky a tvárou v tvár uvidelo sa s prstenkárom, začervenalo sa a začalo ustupovať.

„Veď to človek mladý; možno, mládenec,“ hútala dievčina.

„Neboj sa, holúbok pekný!“ zavolal prstenkár. „Mám krásnych stužiek; na môj' pravdu, dnes dobre kúpiš odo mňa.“

„Ja by som tkanicu chcela kúpiť,“ poponáhľala sa riecť, čím vyvrátiť mienila domnienku, akoby jej potreba z márnomyseľnosti pochádzala.

„Dobre!“ slovil Martin a otváral svoju truhlicu. „Kúp si, kúp; a ja, keď som tak dobrej vôle, dodám ti stužky.“

Dievča zase ustupovalo.

„Teda len tú tkanicu — no. Aká si hanebllivá... A veru žeby ti bola stužka, ktorú myslím. Takej nedostaneš tak chytro!“

Dievča vyberalo si tkanice, a Martin zahľadel sa na ňu.

Preberajúc sa v truhličke, osmelila sa, jazýčok sa jej rozviazal, už ona rozprávala a — Martin mlčal.

„Koľko mi rýfov dáte za toto?“

Martin neodpovedal, len díval a díval sa na devicu.

Ona ukradomky kuknúť chcela na neho, prečo jej neodpovedá: oči sa jim stretly. Jaj, aký to pohľad; na ňu takým okom nedíval sa ešte nikto. Ale zato nezutekala.

Prstenkár chytil ju za ruku.

„Ako sa zovieš, duša moja?“

„Hanka,“ odpovedalo dievča so sklopenýma očima.

„Hanka... pekné meno, milé meno; aj moja nebohá mať Hanka bola,“ hovoril Martin. „A sú ti živí rodičia? Máš bratov, sestry? Si hádam len sama doma?“

„Jaj, načo toľko otázok!“ skočilo dievča, chcejúc odniesť aj svoj uzlík.

Prstenkár zachytil ju za ruku.

„Už tak len neodídeš. Z ktorých to teda chceš tkaníc?“

Hanka ukázala na sväzočok, ktorý už predtým mala v ruke; Martin priložil svoju mieru, ale miesto nej díval sa na dievča.

„A to všetko?“

„Všetko, aby si ma zpomínať mohla. — A tej stužky?“

„Teraz nepotrebujem,“ zvrtla sa Hanka.

„Ale keď druhýraz prídem, nuž príjmeš?“ volal Martin za ňou.

„Príjmem,“ rieklo dievča pritlumeným hlasom a zo dvora zašilhalo ešte na prstenkára jedným okom.

Martin sobral svoje veci a pískajúc odchodil.

Malým oblôčkom malého domca sprevádzalo ho dvoje očú ku samému sklu pritisnutej okrúhlej hlavičky.

„A keď je z toho domca, sotva bude bohatá,“ pískajúc dumal Martin, pričom mu obzvláštne zažiarily oči a píšťala zvučala, ako ešte nikdy.

Od tých čias neodchodil ďaleko od dedinky, Hankou obývanej. Každý týždeň zastavil sa tu aspoň raz a zastavil sa pod oblokmi malého domca. Hanka, ako zaslúchla prvé zapísknutie, pribehla k oblôčku, a ľahšie jej bolo okolo srdca, keď len kus partice Martinovho klobúka mohla zazreť. Prstenkár, keď sa už dosť napredával, keď porozchodili sa od neho, zapískal sladšie, zvučnejšie, pozrel do obloka, a oblokom kuklo na neho milé oko Hankino.

Pozdejšie zpod oblokov aj do izby vnišiel. Hanka nemala nikoho, len matku, a tá nezazlievala túto známosť. Veď Martin bol ozaj hodný šuhaj!

Hanka vo svojej roztomilej vôli poťažkala, čo on to za ťarchu nosí; vypytovala sa ho, či neuťahá mu to plecia, či nebolia ho nohy. Martin usmievave odpovedal jej na otázky, a už sedeli na lavici vedľa seba. Dievča vzalo mu truhličku, porozhrabúvalo mu všetky veci: a Martin sa len usmieval. Zahliadla mu píšťalu. S detinskou radosťou chytila sa jej, chcela zvedeť, ako sa to píska. Nešlo jej, smiala sa sama, smial sa Martin, smiala sa matka.

Keď odchodil, ona mu podala batoh na chrbát.

Martin šiel, pískal, tak ako prstenkára ešte nikdy nepočuli.

Martin bol šťastný, odtiaľ tie veselé zvuky jeho píšťaly; Martinovi city lásky rozhrievaly srdce, odtiaľ tie sladké hlasy, aké ešte nepočuli ľudia od prstenkára. Hanku nemohol mať sebou, nemal sa s kým tešiť, shovárať; všetko teda, čo cítil, vdúchnul do svojej píšťaly.

Len vstúpi do ktorejkoľvek dediny, len niekoľko zvukov pustí svojím spôsobom z toho jednoduchého drevca, už vedia, že on prichodí. A poneváč samé dobré veci drží, všade hrnú sa mu naproti, od iného prstenkára ani nekupujú.

Nuž a dobre to tak! Keď zarobí, zíde sa mu beztak na mladú žienku.

Prostriedkom dediny prstenkár ide.

Ľudia načúvajú, čo to za pískanie. Kto je to? Ten sa smutným práve tak rozumie, ako Martin veselým. Všetko ide do oblokov. Ah, to je len div! Čo to len má za píšťalku? Tak by predsa ani Martin nevedel.

Nestihnú ani handry shľadúvať; všetko len poslúcha, čo sa za zvuky.

Ale veď to Martin. Hia, tak je, tak; ktože by bol inší. Má príčinu k bôľnemu pískaniu.

Na samom prostriedku dediny studňa stojí; sadnul si tej na srub a tak preberá na píšťalke. Obišiel podstienku malého domca, len odtiaľto pozerá k jeho malým oblôčkom. Nejde mu nikto kupovať: a on je rád. Môže si nemýleno pískať, bez prerušovania vylievať svoje žiale.

Čo píska, to je dlhá, bôľna pieseň. Netreba k nej ani slov, porozumie jej každý. Dievča, ktoré mu tak prirástlo ku srdcu, stalo sa mu neverným: vydáva sa za iného šuhaja, za syna gazdovského. Marne sa bol tým potešoval, že chudobná je aj ona, že môže ísť za neho: prišiel iný, nie prstenkár, nie handár, ona zabudla na sľuby svoje.

A v piesni Martinovej niet hlasu rozhorčenosti; on žiali, bolí ho, ale Hanku nezatracuje. Láska jeho tak vrúcna bola, že aj oklamaná nemôže sa premeniť v zášť. Keby sa aj dovolať mohol bôľnou piesňou svojou neba, nestrhnul by na Hanku jeho hnev, lež pokoj, požehnanie.

Veď keďby sa za šťastných svojích chvíľ, zapríčinených jedine Hankou, nebol naučil tak pískať, teraz by v ubolenej hrudi svojej musel zavierať tie žhavé city!

Nepopúšťa teda píšťalôčku svoju a odchádza z dediny. Aspoň kým neprejde ešte tých niekoľko domov, kým nedostane sa na koniec, bude mu ona veľmi potrebnou.

Od tých čias dlho neprichodil Martin sem. Široký je svet, mohol sa v ňom dosť naprechodiť. A čím ďalej bol od Hanky, tým ľahšie niesol svoj bôľ, tým menej žiaľu tlumočila jeho píšťalka.

Meno Martina zamenili ľudia menom smutného prstenkára.

A píšťalka plakala z dediny na dedinu — najboľastnejšie, keď šiel pozreť do svojho rodiska alebo dakedy ta, kde bývala Hanka.

Jozef Škultéty.

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvaru slavného ľudského umenia rozvijaných).

Dľa všeobecného nástinu *Karola Rosenkranza* určitejšie pojednáva *P. H*

(Dokončenie.)

Pri tom nekonečnom rozdieli predsa, jaký medzi duchom človeka a duchom prírody panuje, javí sa i duch ľudský jako aj duch prírody, zvlášte zvukom a hlasom, a tak vnímaný býva smyslom sluchu, lebo aj pohyb hrmotný, ktorý sa v prírode deje, viac sluchom nežli okom pojať a pocítiť sa dáva; však i znenie reči ľudskej a melodie v piesni vlnami vzduchu k ušiam sa nesie, ba aj Duch Svätý, zaslúbený učedlníkom odo Pána, mohol byť iba v zvuku prudko sa valiaceho vetru, od týchto a od prítomného množstva ľudí pocítený, a len za tým zkúsili tamtí i predivný a mohútny účinok ducha toho božského, na duše jejich spôsobený. Oko môže síce kroz litery a slova, nimiž sa duch fixíruje, tiež duchovné veci si osvojovať, lež účinok zvuku, hlasu, reči a spevu je o veľa mohútnejší a účinlivejší na nás, lebo to vieme, že reč ohnivá a spev krásny hýbe srdcom a zatriasa dušou; pocit veľkej duševnej rozkoše a slasti len takto naplňuje a svätý zápal zmocňuje sa nás. A tak duch prírody i duch ľudský pomocou sluchu pôsobí na ducha nášho.

Povetrie mierno hýbané ovieva tvár i sluch náš, je to milý zefír, symbol jemnej naladenosti, šepotajúci v listoch stromov: silný vetor hučí do ušú, víchor lomcuje, burácа, hvízda, fičí, stone a plače. Vzduch, pôsobiaci na Eolovú harfu, vydáva zvláštne zvuky a hlasy; chrobač iba prudkým rozrážaním povetria kriedlami hučí a bzučí; ptactvo prostriedkom povetria, z plúc vytisnutého, vydáva svoj hlas, krákorí, kráče, gága, kváka, šveholí, šteboce a spieva; i človek týmže spôsobom plúcami, hrdlom, podnebím, zubami a jazykom modulovaný hlas v ľúbeznú reč a v premilý spev mení. O nepríjemných hlasoch štvornohých zvierat nechceme tu slovo širiť.

Vzduch pôsobí i pri hudbe, nielen tým, že pomocou jeho zvuk a hlas jedine k uchu nášmu sa nesie, ale i tým, že on pri organoch a harmoniume, v píšťalách a trúbach hučí, zvučí, duní a hlas hudebný vydáva. A či sa to isté nedeje i pri hudebních nástrojoch, do nichž človek fúka a dúcha dľa pravidiel v nótach ustálených, aby hudbu prevádzať mohol? Jako pri píšťalách, trúbach, flautách drevených i mosadzných, alebo pri drumbli a gajdách.

Vetor na riekach, jazerách a na mori vývodiaci pôsobí vlny, dvíha jich, lomcuje, udieraním o skaly a lode, hučí, zvučí a duní strašne a nesmierne, je to anjel zhubca, na vodách bytujúci. Za našich časov tak rečeným telefonom do netušenej predtým dialky nesú sa hlasy, reč, spev a hudba ľudská k zábave spanilomyseľného obecenstva.

Voda však i spádom svojím voľnejším alebo prudkejším zvuky vydáva; v tichých potôčkoch žblnkoce, v menších riekach šumí, vo väčších hučí, pri hlbokých spádoch ale temer zvukom hromu do dialky sa ozývajúcim rachotí.

Oheň, horúčosť premieňajúc vodu v pary, táto najprv klokoce a blboce, potom syčí a píska, až rúrami vedená i púšťaná odfukuje sťa obrovský kôň, alebo divý šarkan našich povestí, koľajnicami pak železníc hrmotí do ďaleka. V továrňach, strojami vodnou parou pracujúcich, prebýva pekelný lomoz, ako v bájočnej vyhni gréckych kyklopov, vypadá to teda ako burácanie zlých duchov.

Elektrina v oblakoch shromaždená, na positívnu a negatívnu rozložená, mocnou príťažlivosťou spojujúc sa rýchlosťou svetla, blýska a rachotí tak hrozne, že takéto rachotenie žiadne ľudské delo spôsobiť nevládze.

I magnetismus na točnách zemských, menovite severnej, prekrásne výjavy najrozmanitejších bariev a podôb vývodiaci, spôsobuje často desné výstrely.

Oheň i vo Vulkánoch pomocou vodnej pary a plynov strašne soptí a burácа, vo vnútornostach zeme pak šarapatiac, touto hrozne zatriasa a desivé podzemné dunenie

a hrímanie zapríčiňuje. A to je hľa duch živlov prírody, ohlašujúci nám veľkosť všemohúceho Boha Stvoriteľa, ktorý tymito hroznými výjavy k nám srozumiteľne hovorí a nás k oslave mena svojho tak rozmanitým spôsobom upomína!

Toto všetko napodobňujú ľudia v malom, v hrmotnej hudbe svojej, ktorá niesúc príjemná a nežná, i tureckou sa menuje, vyrážajúc predobre tú turecků vášnivosť, bubnami rachotiac, mosadznými taniermi cvendžiac a trúbami hučiac a vreštiac.

Medzitým kovy vo všelikej podobe v hudobné nástroje prerobené, staly sa velice dôležitými v obore hudby, lebo už zvony harmonisované milo zavznievajú, na malých zvoncoch znajú předovším Číňania pekne hrať, znion, harfa a cymbal sú strunami opatrené, a pravý umelec zná nás takou hudbou okúzliť, gitara má i čisto ovčie i šíkom okrútené struny a je nástroj ku spevu výborne sa hodiaci; lež z mosadze vyrábajú i píšťale a trúby rozdielneho druhu, a preto hľa možno i kovovými nástrojmi dojemnú hudbu prevádzať; pri znione, harfe a cymbale účinkuje však i drevo, ktoré resonančnú podlahu pôsobí a jehož výbornosť velice vlíva na zdarilú hudbu. Ba aj vnove vynajdené harmonium, velice príjemné svojimi hlasmi, skladá sa z dreva a z tlapiek mosadzných, z ktorých povetrie pomocou mechu a klavesov, klavíru podobných, utešené tóny vyluzuje.

Zvony harmonisované príjemne zavznievajú v ušiach naších, hrať síce na nich žiadne kusy nemožno, lež hlas jejich je nábožnosť vzbudzujúci a skutočne preniká vnútornosti naše, i keď volajú živých do chrámov a upomínajú jich na jejich vyššie určenie, prebúdzajúc z hriechov a pobádajúc ku pokaniu, i keď oznamujú nám ranniu, poludňajšiu a večerniu dobu, aby sme v každú zvlášť na oslavu božiu pamätali. Nadovšetko ale nás preniká hlas zvonov, keď našim mrtvým vyzváňajú a nás ku pohrabu zovú, tu oni i jako plačúci vypádajú, i jako privolávajúci „Memento mori,“ to jest: pamatuj na smrť.

Národy, smyslom sluchu vedené, menovite však kresťanské, utvorili si svetochýrnu, slávnu hudbu, jakej ľudstvo v starožitnej dobe, alebo aj v stredoveku nikdy zo seba nevyvinulo a neslýchalo. Obdivujeme zaiste chrámovú hudbu organu, výborným majstrom prevádzanú, ktorá nás nábožnými nápevami do neba unáša, a žasneme nad skladbami, jaké či pomocou znionu (fortepiano) a či harmoniumu, jak na spôsob organu, tak i spôsobom svetskej hudby, píšťalmi a trúbami opatreného, znením celého orchestru prevádzať možno, a tak jeden jediný umelec zasadnúc k nemu, môže nám nahradiť celú hudobnú spoločnosť! No či tu nestojí duch prírody v službe umenia schopného ducha ľudského?!

Pri zpomenutej už gitare a harfe možno dobre spievať, pri citare a cymbale však i spievať i tancovať, jakož i znion sa dobre ku tancu hodí.

Ale najznamenitejším hudobným nástrojom pre virtuosov v musickom umení ostanú navždy husle, ktoré sú síce starý už hudobný nástroj, ale prevýborný, pre tú najkrásnejšiu hudbu na svete, keď celý orchester spolu hrá, majúc i tak rečenú basu, ktorá hrubý hlas zo seba vydáva. Pozoruhodno, že tu púhe ovčie a hodbabné struny tak výbornú službu preukazujú!

Konečne však osvedčiť sa musíme, že nieto nad hudbu vokálnu, harmonicky prevádzanú vo veľkom, z početných spevákov záležajúcom sbore; to je už opravdu nebeská hudba, anjelským chórom sa podobajúca!

Takouto harmoničnou hudbou na stupeň vysokej dokonalosti umelcami najvzdelanejších europejských národov, menovite Vlachov, Francúzov, Nemcov a Slovanov, privedenou (ačkoľvek aj iné národy majú tu svojich výtečníkov, mimo Turkov, ktorí jako v civilisácii, tak aj v umení ničím sa vykázať nemôžu): dokazuje človek, že on je ten jediný tvor tejto zemskej planéty, ktorý všetky hlasy a myšlienky v tomto svete božom roztratené dovedna sobrať, v duši a v srdci svojom sosústredniť, a tak v pravú, úchvatnú harmoniu sliať môže, aby celým zemským svetom zavznela ta sláva Božia, ktorá sa po Vesmiere rozlieva. A že len človek, vedomý Boha a túžbou po Bohu naplnený, schopný je velebnosť a krásu božieho sveta pojať, pocítiť, vysloviť a ospievať. Nič nenie tak spôsobné

hĺbku citov a vznešenosť myšlienok ľudských vyraziť, zármutok i radosť vyjadriť, pobúrenosť i pokoj natieniť, zúfalosť a nádej nalíčiť a blaženstvo spokojného, v Bohu uradovaného srdca, ktoré nad svetom a útrapami jeho zatriumfovalo, vysloviť!

Ale jako nepovstal umelec bez výborného vidu a sluchu vôbec, tak ani znamenitý rečník a dramaturg bez neho povstať nemôže. Tieto dva v tele ľudskom osadené, s modzgom a s čuvami predivne spojené, a preto do hlbín duše a srdca vnikajúce smysly, skrze ktoré celý svet do seba vnímame a v sebe jeden bohoľudský svet prerábame: sú ten najväčší a najvznešenejší dar, ktorým nás Všemohúci obradovať a ušťastliviť mohol. My teda zdravým smyslom našim veľa, preveľa ďakovať máme, nielen ohľadom vnímania do seba stvorenej Bohom objektívnosti, ktorú vo svoju prerábame, ale aj ohľadom síl, do prírody vložených, ktoré subjektívnosť tejže prírody tvoriac a zachytené súc nami a preniknuté duchom naším, nášho ducha ako duch prírody znamenite podporujú, i ku geniálnym výtvorom uspôsobňujú, lebo príroda ostane navždy i dobročinnou pestúnkou nášho ducha!

Vidíme to i na indického pôvodu národe Cigáňov, osadenom v Uhorsku, ktorý ťažko sa dajúc vytrhnúť zo svojho sťahovavého a kolibového života po krajine, pri ňomž sa mu mozolne pracovať nechce a nehodí, jedným veľkým darom prírody vyniká, a to je dar znamenitého hudobného sluchu, ktorý sa v ňom rozvil v obdivovaný musický talent, zvlášte na husliach. Tento po osvete a zvláštnej vzdelanosti nedychtiaci syn prírody je mimoriadnym zjavom v indoeuropejskom plemeni. Škoda, že títo hudobníci, keď už z nót výtečne hrať dovedú, netúžia aspoň po toľkej vzdelanosti, ktorá by jich uspôsobila i ku skladaniu slávnych hudobných kusov, znajúc to, že hudobníci všetkých iných národov nielen dobrému hraniu, ale aj výtečnému skladaniu venujú svoje musické vlohy.

Pravda, že sa k tomu veľa vyhľadáva, lebo tu sa vyžaduje duch zbožný, krásnych ideálov, a srdce nad hmotu vysoko povznesené, harmoniu Vesmieru do hlbín svojich túžobne prenášajúce; lebo nieto ani dokonalej hudby bez viery a posvätenia. K tomu treba hudobníkovi, aby tak ďaleko dospel, nielen cudzé skladby dokonale preštudovať a jich si osvojiť, ale aby sám bol tvorivým, aby znal city a myšlienky svoje istými tóninami a nápevami vysloviť a potom tieto na papieri kroz ustálené nóty fixirovať, takto pak skladbu svoju i technicky previesť, aby čo hlava namyslela, srdce precítilo, to ruka potom v hlavných i zvláštnych, podrobných rysoch theoreticky i prakticky uskutočnila.

Každý umelec a každý poeta musí byť na prsiach matky prírody odchovaný. A jako všetky naše vlohy milosťou božou od prírody prijímame, tak sa vlohy naše opäť pomocou smyslov v nás rozvíjať a týmto v talent alebo v génia sriasť môžu, ak sme sa k tomu v ľudskej spoločnosti dostatočne pripravili a ustavične sme k tomu pobádaní, aby sme nezmarili v sebe tie telesné i duševné schopnosti, jejichž zárodok vložil do nás Boh náš všemohúci. Dľa tohoto je úlohou každého človeka, svoje Bohom a prírodou obdržané dary rozvíjať, k zrastu, k prekvetaniu a k prinášaniu slávneho ovocia privádzať, a síce ušlachtilými, neunavnými snahami, bedlivým pozorovaním a naslúchaním všeho, čo sa nám na svete predstavuje a čo smysly a ducha nášho jíma; pilným cvičením sa v každom obore vedy a umenia, s túžbou po sláve bohoľudského sveta a života, ktorá z hlbín duše našej a zo srdca svätým ohňom plápolajúceho na vonok, k činnosti na poli nášho dejstvovania prebíjať sa musí. Lebo žiadna ľudská duša nič hotového od Boha neprijala, ale iba základ, zárodok a možnosť, a tak len vlohy k tomu, čo nás v daktorom obore výtečnými a šťastnými učiniť môže! My Slováci zvlášte s mnohými prekážkami v ohľade tomto zápasiť musíme; lež Bohu vďaka, duch náš je tak intensívny a naša prirodzená schopnosť býva tak znamenitá, že s milostivou dobrotivého Boha pomocou, ktorý naše preťažké postavenie zná a vidí, i tým prekážkam odoláme a staneme sa takými, jakými nás dobrotivý Boh mať chcel, keď nás na tento svet povolal, abysme v ňom naše krásne určenie naplnili; dajž tedy, milý Pane Bože, svojho požehnania k tomu!

Athas Gavrilo.

Maloruská idylla.

Vo vsi boli tomu ľudia navyklí, že v dome starej Upoky velice pokojne nešlo. „V starej peci diabol kúri," hovorí maloruské príslovie. Za štyridsať rokov žila šťastne so svojím mužom, a poneváč ho na veky, keď opilý z krčmy domov prišiel, lomila, a on každodenne opilý z krčmy domov chodil, bila ho za štyridsať rokov každodenne, čo sa predsa tak tichúčko, ako modlitba diať nemôže. Ale takého lomu ako dnes, ešte v dome starej Upoky nikdy nebolo. Počuť bolo krik, ako čoby niekoho mordovali; bolo počuť búchať, biť, plakať; i tá posleduia ešte dobrá šiba okien v dome bola roztluknutá; pes a mačka a za nimi i krotký havran utiekli sa na ulicu.

„Čo len robí zase tá stará bosorka?" pýtala sa jedna suseda druhej.

„Tomu prekrstenému židovi, ktorý statok „Oliva" pána Pančorovského kúpil," znela odpoveď, „tomu sa ľúbi to dievča, Ursa, a stará mu ju chce dať. Čo má robiť? Nebohý prepil všetko; ona musí za to teraz hladovať a žiďák jej sľubuje zlaté hory."

„To ale nenie žiadna príčina k tomu, aby svoju dcéru bila."

„Prečo nie, keď je zatvrdilá a šťastie svoje od seba odstrkuje."

„Tedy ona nechce toho žida?"

„Veď je to práve; radšej chce do vody skočiť."

Pomaly nastalo ticho v dome Upoky a konečne vyhasilo sa i svetlo. A zas sa po malej chvíľy otvorily dvere a šumné, mladé dievča vystúpilo opatrne von. Bola to Ursa. Bežala dedinou smerom ku rieke; ale nevbehla do vody; prešla cez starý, zbútlený môstok, ktorý sa kolembal pod ňou a potom ďalej, von do noci, von do širého sveta.

Hviezdy vyšly a pôsobily plamenné znamenia na nebi, zaroveň prskajúcim iskrám na lunách rieky, na jazere. Ona nešla za tým svetlom, ktoré v najbližšej trstine svobodne jej kynulo; vedela, že je to svetlonos, a práve tak málo šla za tým mužom, ktorý na koni tade šiel, keď smelo popri cintore susednej dediny prechodila a on mimo nej šiel. Bol to nový majiteľ statku „Oliva," drzý chlap, drzého držania a ešte drzejších rečí. Darmo jej ponúkal všetky poklady, ktoré ináče v stave sú srdce maloruskej sedliackej devy okúzliť: ako červenú šatku na hlavu, červené koralle, červené čižmičky a sťa mlieko biely kožušek, a darmo sa prisahal, že on s ňou dobre mieni a za ženušku si ju pojať chce. Ona ho nechcela vypočuť, a keď jej cestu zastúpil, odlomila chytro prút šípový a trafila koňa jeho tak dobre, že divy skok v bok urobil. Preskočila potom plot cintora, popreskakovala zelené hroby, smižno ako srnka, až ju stratil z očú.

Obrátila sa k severu a celú noc putujúc i ráno ešte neustala. Okolo poludnia sedela na skale pri jednom prameni a pila vodu, ktorú si rukou načierala, a jiedla ten kúsok chleba, ktorý z domu so sebou vzala.

Starý, kože do mesta vezúci sedliak našiel ju tam sedeť. Slovo nasledovalo a podávalo druhé a starý ju vzal na voze sebou. Celý deň i celú noc sa s ním vezla, bez toho, žeby niečo okúsila; hanbila sa mu vyjaviť, žeby hlad trpela.

Keď zase svitlo, išli cez peknú dedinu; z ďaleka ligotali sa už aj väže mestečka. Odrazu skočila Ursa dolu z voza. „Ja som tu doma," slovila, ďakovala svojmu vodcovi a rýchlo sa vzdialila.

Slnko dvíhalo sa práve na pokraji roviny; zo všetkých strán bolo vidno radostný ligot a počuť spev. Rosa na tráve a kvetoch závodila s hravými vlnkami potoka v odbleskovaní lúčov slnečných; oráči spievali na poli, a zo zelených ozimín vyletovaly odovšiaď spevavé škovránky.

V dedine behali polonahé deti sem a ta. Tu i tam niesla deva vodu zo studnice. Ináč bolo ticho. Ursa prišla k malému domku, ktorý jej na prvý pohľad napadnul; lebo mal červený dach a bol tak pekne obielený, aj ležal trochu stranou od iných na malej vyšine, ktorá síce ani spomenutia nezaslúži, ale tu na rovine predsa napadla a stál uprostred

zahrady. Tie biele steny usmievaly sa tak milo uprostred zelených kríkov, a lahký z nízkeho komína vychodiaci dym, visel ako priezračný obláčok nad zelenými korunami stromov, ktoré tíško šumely, ako šum modliaceho sa shromaždenia. Ursa si myslela, v tomto dome musí duchovný otec bývať, žiadon iný, a tak vystupovala rýchlo hore zahradkou ku nemu.

Pred dvermi vyskočil jej s hlasitým brechotom biely, veliký pes v ústrety.

„Čo chceš?“ zvolala naň, „či ma chceš rozdriapať? Utíš sa, bratku!“ a bez ďalších okolkov sblížila sa k nemu, aby ho pohladila. Zviera pokojným a smelým zvukom jej pekného hlasu premožené, počalo chvostom krútiť a kráčalo vopred do domu cez malú kuchyňu, v ktorej každá rajnička a každý hrniec od čistoty sa usmieval, do veľkej, vybielenej chyže, v ktorej pod obrazom svätého Juraja, za dlhým z hrubého dreva stolom jeden muž sedel. Pred ním stála misa s mliekom a ležal biely chlieb, z ktorého si krotký čížik omelinky vyberal.

Muž ten nebol viacej mladý; ale ešte ani starý; áno on vyzeral práve pekne so svojou dlhou pobelavou bradou a veľkýma, snivýma, sivýma očima, ktoré meravo, ako sa zdalo, vo veľkom zadivení na prichodiacich upieral.

„Kto je to?“ pýtal sa.

„Úbohé, ochranu hľadajúce dievča,“ odvetila Ursa, nie málo zarazená jeho otázkou.

„Ako to?“

Oznámila svoje meno a rozpovedala svoju historiu.

„Sadni si,“ slovil pilne a pozorne vypočúvajúci muž; „ustala si, jiedz so mnou. Jestli mimo toho hľadáš dobrú radu u Athas Gavrilu, možno že ju dosiahneš, ale o ochranu?“ Usmieval sa. „Jakože ťa mám ochrániť, devo, ja sám ochrany potrebujúci, ja slepý?“

„Ty si slepý?“ Ursa pozerala temer so strachom na neho.

„Áno som.“

„Ale ti to nepoznať.“

„To nič nemení na veci,“ odvetil Athas Gavrilo; „áno bolo by to lepšie pre mňa, hneď by každý vedel, že som zraku pozbavený. Ľudia by sa mi vyhýbali, kdežto takto neraz strcaný, často až k zemi porazený bývam.“

„Či nikoho niet pri tebe?“

„Nikoho, mimo tohto psa,“ slovil Athas; „ľudia z dediny pomáhajú mi síce poriadok držať v domácnosti, za to jim niečo spievam, alebo historie rozprávam, alebo som jim na iný spôsob užitočným. Keď sa ale niekde z domu pohnúť chcem, musím sa na svoje nohy a na tohoto môjho priatela opreť. Pohladkal psa, ktorý svoju veľkú hlavu na jeho koleno položil a pozorne naň pozeral.

„Tak dovoľ, aby som ja pri tebe zostala,“ slovila Ursa; „ja chcem pre nášho Spasiteľa vďačne byť tvojou ochranou, a ty mi tiež dobrodenia preukážeš; lebo ja sa nechcem k mojej matke prinavrátiť, radšej skočím do vody.“

„Čo to hovoríš za pohanské reči, dievča,“ odvetil slepý spevák; „s pánom Bohom sa nijakým spôsobom svárit nesmieme.“

„Tebe je ťažko vo mne dôverovať,“ pokračovala Ursa, „ktorá som ako pobehlica prišla ku tebe. Ani len nemôžeš videť, či mám poctivú tvár. Ale smiluj sa a oprobuj to so mnou.“ Hodila sa mu k nohám.

„Staň,“ riekol Athas; „tvár tvoju nevidím; ale počujem tvoj hlas, tvoju reč, a moje srdce mi svedčí, že si ty poctivé dievča. Jestli ťa to neomrzí, slepého vodiť, tak zostaň tu.“

„Ďakujem ti,“ slovila Ursa; „a nebo ťa zato požehnaj!“

Tak zostala chudobná deva u slepca a riadila dom jeho. Ničoho nebolo, čoho by sa ona horlive a rozumne nebola chytila; varila chutné jiedlá; držala mu šaty a bielovizeň v najlepšom poriadku; zahrada sa pod jej rukou darila; opatrila kravu, kozy a kury; zariadila pole a spriatelila sa dosť skoro aj so psom, ktorý ju všade sprevádzal.

So slepým spevcom z počiatku len toľko hovorila, čo nevyhnutne bolo potrebné; čakala pokorne, kým ju on osloví. Bolo to v najbližšiu nedeľu pri službách Božích, keď ho po prvý raz spievať počula. Ursa ho vyviedla na chór a stála potom dolu v kostole medzi ženami.

Žiadon orchester, žiadon organ, len spev zavznieva pri omši gréckych katolíkov; hlas

ľudský jedine je hodný ku Stvoriteľovi hovoriť.

Každý raz, kde speváci na jednom mieste dľa predpisu obradu, hlasy svoje povýšily, vznášal sa jeden hlas milo a sladko vysoko nad ostatné všetky; bol to hlas srdce dojímajúci, tajný bôľ v ňom zbudiaci, ale ho priam aj uspokojujúci, pôsobiaci sťa ruka matkina, keď dieťa po čele hladká, a ešte pri premenení, keď kňaz kalich ukázal, sa tento hlas len vysoko nad tento zemský svet povznášal; podobal sa razom orlovi v povetrí, blízkemu slnku i hviezdam. Ursa mu naslúchala ako tajomnému zjaveniu.

„To spieva Athas Gavrilo,“ riekla jedna sedliačka ku svojej susede.

„Akoby aj mohol iný tak spievať,“ poznamenala posledná.

Ursa mala pred slepcom veľkú vážnosť, keď ho z chrámu domov viedla; jeho spev prezavznieval jej ešte dlho v duši.

Ona ho odteraz na všetkých jeho cestách sprevádzala; vodila ho na jarmoky, do krčiem, do maloruských šlachtických dvorov, do fár, zkrátka všade, kde spieval. Ona mu nosievala bandurku, na ktorej svoj spev sprevádzal; sbierala do jeho klobúka peniaze pre neho. Keď si tak kráčal ten slepec, o rameno tej šumnej devy opretý, so psom na povrázku vedľa sebä, zdál sa byť žobrákom, žobrákom aj keď mu jeho poslucháči strieborné a medené peniaze do klobúka hádzali a on sa jim s povďačným kývnutím hlavy poďakoval; keď si ale zasadnul na vyvýšené miesto a spieval alebo vyprával, tu stal sa kráľom, prorokom, poetom. V jeho spevoch prichodili zo šedej mhly starobylosti hrdinovia ľudu jeho, na rychlých koňoch tiahnuc; na čele všetkých Ilia Muromec, hrdinský syn sedliacky, opravdový hrdina pospolitého ľudu; vidno jich bolo bojovať, víťaziť, alebo mužne padať; bolo jich vidno smelo na odpor sa postaviť Poliakom, Tatarom a Turkom; vidno bolo i nepríjemnú postavu pána Kaniovského, najžartovnejšieho tyrana, akého kedy svet videl na dejišti sa objaviť, židovskú venušu Poľska a zbojníka Doboša, a keď rozprával, tu oživly postavy biblie a osudy jeho vlasti a kráľovia, pekné kňažny, prefíkaní židia a ešte prefíkanejší sedliacki holomci maloruskej poviestky, a duchovia hôr, vody a povetria počaly hovoriť a Ivanok prevádzal svoju bezuzdnú hru.

Tu načúvali bez dechu slepca všetci, nábožnejšie však než všetci visela na pernach jeho Ursa a jej srdce bilo oduševnene so srdcom jeho. Niemenej horlive súčastnila sa na všetkom, čo Athas Gavrilo v svojom dome hovoril a učil. Kedykoľvek ľudia k nemu prišli, povždy mala nejakú robotu v jeho chyži a chodila vždy von a dnu, a ľudia prichodili o poradu k slepcovi temer ustavične. Tie najpodivnejšie postavy stretávaly sa u neho; a ponosy a žiadosti boly pri tom rozdielne k počutiu. Prichodili k nemu zaľúbenci, čarovný prostriedok lásky od neho žiadajúci, nímž by chladné alebo pyšné srdce dobyť mohli, iní, ktorí neverného milenca alebo tekavú milenku si upútať žiadali, a zase iní, jichžto spojeniu vôľa rodičov alebo iné prekážky v ceste stály. Prichodili takí, ktorí žiarlivosťou mučení boli, rodičia, čo nezdarené dietky, mužovia, čo ľahkomyseľné ženy mali. Prichodili osoby, nejaký svár spolu majúce, a zase iné, obchod uzavrieť chcejúce; prichodili i zdraví i nemocní.

A každému vedel Athas Gavrilo, keď nie pomoc, tedy potechu a úľavu poskytnúť. Nakoľko to v jeho moci ležalo — a jeho moc nad srdciami bola veliká a nie menšia bola jeho známosť mocí prirodzených, — sotieral slzy nešťastných; vrátil milenke milenca, mužovi ženu, rodičom dieťa; upokojil každý svár; chránil každého pred škodou a prelstením a uzdravoval nemocných.

Mnohí prichodili aj tým cieľom, aby sa od neho jednomu, druhému učili, jedno, druhé od neho sa dozvedeli, a on všetkým s nevýslovnou trpelivosťou dával odpoveď a vývod: vysvetloval jim zjavy prírody, zákony, tajomstva plné učenie církve a sto iných vecí.

Ursa načúvala ustavične a s každým dňom stupňovala sa jej úcta naproti Athas Gavrilovi, a bola mu povďačnou svojím skromným, mlčanlivým spôsobom. Odkedy u neho bola, zdal sa jeden z tých dobrých duchov, ktorí dľa viery nášho ľudu s človekom spolubydlia, jeho radosti, bôle a žalosti sdielajú, v dome jeho tajne pôsobiť; všetko bolo v ňom ešte

krajším, príjemnejším a čistejším. Očividomé požehnanie spočívalo na celom hospodárstve, na hoviadkoch, stromoch, i na poli. On i ona mali lepší oblek, a oboch priateľ, verný pes, stal sa patrne okrúhlejším a liskavejším.

Večierkami, keď sami bývali, obzvlášte v zime, keď vysoký sňah slepému spevcovi cestu obťažil, alebo úplne znemožnil, spieval Athas Gavrilo jednu lebo druhú pieseň pre seba a Ursa ho počala, najprv bojazlivo a tíško, potom voždy smelšie, plným hlasom a z celého srdca sprevádzať.

„Aký pekný máš hlas,“ slovil raz slepec; „kto ťa učil spievať?“

„Ty sám,“ odvetila ona náhle, „nikto iný.“

Odteraz spievali voždy spolu a ona sa chytro všetky jeho spevy naučila, ba priučila sa i hre na bandurku a sprevádzala ho na nej.

Raz navštívil bohatý sedliak zpoza Dniestru Athas Gavrilu. „Akú to krásnu devu tu máte,“ slovil tenže, keď Ursa na niekoľko okamihov chyžu opustila.

„Tak, pekná je?“ odvetil spevec; „to ja neviem. Akože vyzerá? aké má oči? či je malá, či veľká? biela a či počerná?“

„Dievča ako srnka; to je všetko, čo riecť môžem,“ slovil sedliak.

Athas Gavrilo sa zamyslel.

A raz zase, keď v Zavalči v krčme Abela Schöps-a spieval, stalo sa, že Ursa von vyšla, aby si rozpustené vrkoče upravila, a že onedlho sa aj Athas Gavrilo ohmatávajúc stenu von vykradol a v stiene dvier stojac, jasný, mužský hlas začul, ktorý Urse polohlasite zlaté sluby robil. „Nebuď svehlavá,“ znelo to sladko a srdečne nocou; „budeš-li mojou ženou, máš žiť ako turecká cisárovna, Ursa; všetkým máš rozkazovať v mojom dome a všetci ťa musia počúvať. Budeš nosiť červenú šatku na hlave, červené čižmičky a korally; kožuštek máš mať ako mlieko. Také pekné dievča, ako ty, nemá predsa žiadnej príčiny sa obetovať.“

Athas Gavrilo sa zatriasol; ale bol ticho a počúval ďalej.

„Ja sa neobetujem,“ odvetila Ursa pokojne; „robím to z celého srdca. Nikdy neopustím slepého spevca, radšej umrem.“

Athas sa vrátil potíšku do krčmy; vedel dosť. V nasledujúci deň musela Ursa židovského faktora gruntovného panstva k nemu zavolať, a Athas hovoril dlho potajomne s ním. Keď ale žid o pár dní zas prišiel, tu zavolal Athas samotnú devu dnu, a ona sa temer uľakla, keď v jeho rukách tri veliké šnôry červených korallov uzrela a na stole pár červených čižiem, červenú šatku na hlavu a na stolci rozprestrený ako mlieko biely kožuštek.

„Toto je všetko tvoje,“ hovoril slepý.

Ursa nebola v stave ani slova povedať; hodila sa pred ním na zem a bozkávala jeho kolená.

„Čo robíš?!“ zvolal Athas; „ja nie som ani pánom, ani kňazom.“ —

A zase bola jar, bolo leto, a zase šiel slepý spevec a pekná deva okolo po kraji a spievali svoje piesne.

Tu sa stalo, že jeden večer na ceste do domu prudkým pretrhnutím oblaku boli prekvapení, a na ďaleko široko nebolo ani strechy, ani stromu, ani skaliny, kdeby sa boli ukryli. Spiechali tedy ako len bolo možno dažďom a slotou, pri ustavičnom hrmení a blýskaní ku svojej dedine. Už sa brodily až po členky vo vode, ale ešte vždy netratili ducha. Došli konečne až ku potoku a tu našli lavičku zlomenú.

Marne usilovala sa Ursa slepého spevca viesť cez potok; prúd bol prituhý; bol v nebezpečí, že ho voda odvlečie. Tu sa prežehnala, poručila svoju a jeho dušu Bohu, vzala ho chytro na chrbát a niesla tak s nebezpečenstvom života cez rozvodnený potok.

„Odplať ti to Boh,“ slovil Athas Gavrilo, keď šťastne potok prebrodili, a potom počal srdečne a hlasite plakať.

„Neplač,“ hovorila Ursa, lebo ztratím odvahu, a ač to najhoršie sme prekonali, nebezpečie je ešte nie skončené.“

„Ja som už pokojný; poďme len napred,“ odvetil Athas Gavrilo. A išli ďalej prúdiacou sa vodou, pri blýskaní a rachotení hromu, kým búrka stromy až k zemi zhýbala a táto sama silným hrmením sa otriasala, a dorazili konečne šťastlive ku svojej dedine, ku svojmu domu.

Sotva boli pod ľubým červeným dachom v bezpečnosti, zabudnul priam slepec na vy-

stalé nehody a neresti; myslel už len na svoju odvážnu vysvoboditeľku. „Poď ku mne, Ursa,“ započal; „ty musíš byť celkom mokrá.“ Chopil ju za ruku. „Ako sa trasieš; môžeš mať smrť z toľo.“

„Kto hovorí o mne, keď si len ty ratovaný,“ odpovedala ona.

„Ruháš sa!“ zvolal Athas Gavrilo; „čiby som mohol žiť bez teba? Akonáhle ťa utratím, zomrem priam.“

„Ako chceš,“ odvetila Ursa; „ja by som bola vďačne pre teba umrela, a budem pre teba žiť: moje srdce je tvoje; ja sama som tvoja; rob so mnou čo chceš.“

Athas Gavrilo zavrel trasúcu sa devu do svojho náručia a počal zase plakať. „Ach, keby som len slepým nebol!“ zvolal; „ale takto — ako môžem žiadať, aby také stvorenie, ako ty — mladé, pekné a múdre — navždy pri mne zostalo.“

„A ja predsa zostanem pri tebe,“ vetila Ursa.

„Navždy?“

„Navždy, kým nás Boh rozlúči.“

„A ty by si bola v stave sa obetovať?“ hovoril Athas Gavrilo; „ty by si sa mohla stať ženou slepcovou?“

„Tvojou ženou?“ Teraz začala ona plakať. „Ó, Athas, či sa je k tomu tak ťažko odhodlať, aby človek bol blaženým, a či jest blaho pre mňa mimo teba? Veď by ja bola spokojnou čo tvoja služka.“

„Boh ťa mne daroval,“ slovil slepý, „buď meno jeho pochváleno. Ale ako sa trasieš —“

„Od radosti,“ hovorila s úsmevom, „že som nie v stave svoje šťastie chápať.“

Ale sa Athas s tým neuspokojil; ukojil sa len potom, keď z chyže von vyšla, aby sa preobliekla, a len teraz pomýšľal tiež na to, svoj úplne zmočený oblek s iným zameniť.

Keď sa Ursa do chyže navrátila, sedel slepý spevec na lavici pri peci, v ktorej bol oheň zložil a thee k nemu postavil. „Poď ku mne, holubinka moja,“ hovoril, „zohrej sa.“ A keď bližšie prišla, pritiahol ju bližšie k sebe na lavicu. „Všetci ľudia vravia, že si taká pekná,“ pokračoval, „a ja úbohý ťa videť nemôžem.“

„Zato ma ale nevidíš ani potom, keď budem stará a špatná,“ odvetila ona so smiechom.

„Aká si ty figliarka,“ zvolal Athas smejúc sa s ňou; potom jej odhrnul rukou mokré vlásky z čielka a ovinul bojazlive rameno okolo jej štihlého tielka. „Ale či ty naozaj chceš ochorieť?“ zvolal náhlo, „kdeže máš kožuštek?“

„Už mi je viac nie zima.“

„Seď tu,“ slovil on, „a dovoľ, aby som sa o teba postaral.“

„Ak ti to radosť pôsobí.“

Stal, a ako mal v obyčaji, makajúc sem a tam po chyži, doniesol jej kožuštek, pomáhal jej obliecť sa doň, pripravil jej thee a sedel zase pri nej s rozkošou načúvajúc, ako ho pomaly chlypkala, a z času na čas lapil ju za ruku, aby sa presvedčil, či je ešte studená.

„Či ty ale vskutku budeš so mnou spokojný?“ počalo dievča ešte raz, posledný raz pokornou pochybnosťou zaujaté.

„Čiby bolo možno ťa nemilovať?“ odvetil on, „ale ty — ty cítiš iste len sústrasť so mnou.“

„Nie, môj milenký,“ hovorila ona, hlavou krútiac; „keby som bola chcela za muža ísť, ktorého neľúbim, nebola by som potrebovala utiecť od mojej matky a k tebe prísť. Teba milujem, z celého srdca ťa milujem, a na veky ťa milovať budem.“

„Bože môj! Bože môj!“ vykríkol on a padol pred ňou na kolená a ukryl tvár svoju v jej lone, a ona podvihla nežne hlavu jeho a vtisla prvý bozk na jeho perny . . .

Poslovenčil *M. Dumný.*

S týmto číslom rozposielame soznam nábožných spisov v česko-slovenskej reči.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniebo každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI. Turč. Sv. Martin, 31. decembra 1880. **Číslo 12.**

Šefraník.

Povesť.

(Dokončenie.)

VII.

„Niet, baťuška Fedor Ivanič, mne nutno poberať sa ďalej. Moje povolanie zove ma jinam. Neprichodí mi vždy na jednom mieste baviť sa. Uznajte laskave,“ hovoril Janko.

„Nič neuznám,“ odvetil mu Fedor Ivanič, „už som riekol, ty ostaneš tu, a ani slovo viac.“

„Ale ako tu ostať? to neide!“

„Pôjde, bo musí, hovorím ja!“ zase Fedor Ivanič.

„A môj tovar? a obchod?“

„Čo tovar? čo obchod? za tovar ti zaplatím, a obchod povesíš na klynok.“

„Ale drahý baťuška, nože si len dobre rozmyslite —!“

„Eh čo! ja nebudem, nechcem myslieť. Treba mi to? nie! ja už rozmyslel. Ty ostaneš tu a — punktum.“ Pohyb ruky Fedora Ivaniča tvrdil, že chce mať ukončený tento rozhovor.

„Ale ako mne tu ostať? čo budem robiť? čím mám byť v dome vašom, ja cudzinec?“

„Čo chceš. Vieš čo, budeš mojim dozorcom a správcom hospodárstva. A plat, ber, koľko chceš!“ odseknul už namrzený Fedor Ivanič.

„Ale ja nerozumiem do hospodárstva!“ namietal Janko.

„Keď chceš, rozumieš. Znám ťa ja dobre, Ivan Michajlovič. A keď nerozumieš, naučíš sa.“

„No dobre tedy. Ale ja musím ísť do Nižného Novgorodu na termín. Sriadiť si záležitosti. Oddať tovar.“

„Ten zaplatím ja!“ ozval sa Fedor Ivanič.

„Nemožno. Načo vám tovar? márne ležať. To neurobím, ako dozorca hospodárstva. To by bolo márnenie!“

„A tak? ale dobre. Pravdu máš! Pôjdem s tebou do Novgorodu.“

„A načo? nemáte tam diela!“

„A čo ty vieš? mám. A hlavné dielo je, teba nazad doviesť. Rozumieš, brat môj ľúbezný, Ivan Michajlovič?“

„Ach tak! vy bojíte sa, že bych vám ušiel? neprišiel nazad? Tak vám predsa len mnoho záleží, ma tu mať. Nebojte sa, baťuška Fedor Ivanič. Prídem nazad. Zaväzujem sa vám čestným slovom. Za to nepotrebujete rušiť svoj pokoj!“

„Pekne! verím ti!“

A Mladoch šiel do Novgorodu, ale nie na svojom koníkovi, lež na trojke Fedor-Ivanovičovej. Usporiadal si tam záležitosti. Rozlúčil sa so Štefanom Bocikom, ktorému vyrozprával, čo sa s ním deje. A vrátil sa nazad.

„Ale, baťuška Fedor Ivanič, mne neprichodí, ako dozorcovi hospodárstva, bývať pod jednou strechou s vami.“

„A ako nie?“

„Nuž tak. Sluha a pán to rozdiel!“

„Kto sluha? ty nie sluha, ty brat náš, priateľ náš!“

„A potom, akby som sa chcel ženiť?“

„Ach tak, pravdu máš. Vystav si dom, aký a kde chceš, a pri ňom zahradu, a ži tam. Len nie ďaleko od nás. Chcem ťa mať v blízkosti.“

Janko nebol síce staviteľ. Ale predsa nakreslil plán domu, aký by si žiadal. Táto práca ho niekoľko dní zanímala.

Medzitým s povolením lekárskym smela Olga opustiť chyžu a prechodiť sa po sade. Pravda slabá bola. Potrebovala podporu. Matka, zaneprázdnená v domácnosti, nemohla ňou byť. Otec nehodil sa k tomu vonkoncom. Komorná smela stúpať za Olgou, ale tejto nenapadlo opreť sa o jej rameno. Ivan Michajlovič, keď stačil, — a nemajúc práce vždy stačil — bol najpríjemnejším sprievodníkom.

Už pomaly zjavovaly sa ružičky na snahobielych líčkach panny. I oko žiarilo bleskom života. Ach a Janko tak často zahliadol sa do toho nebeského oka, ako by vyčítať chcel z neho, čo deje sa v srdci.

„Vyprávajte mi, prosím vás Ivan Michajlovič, o vašej ďalekej vlasti. Či je ona tak pekná, ako naša? či tam máte tak veliké rieky, ako je zradná Volga? akí ľudia tam žijú?“

A Janko rád vyprával. Ale i znal tak zanímavo vyprávať, že nemožno bolo nudiť sa pri ňom. Porovnával Volgu s naším Dunajom; zpomenul slovenský Váh, nebonosné Tatry, a všetky tie krásy, ktorými príroda hojne obdarila naše kraje. A prejdúc na opisovanie ľudu, až div, ako verne opisoval, znázorňoval Slovákov, nie jináč, len akoby vždy s nimi žil, akoby nebol za šesť lebo viac rokov pohyboval sa v cudzom, neslovenskom živle. Tento živel ani nepripomenul, alebo keď len musel dotknúť sa ho, robil to s nápadnou nevrlosťou.

„Pekne opisujete, Ivan Michajlovič,“ oprúc zrak svoj na neho s ľúbym úsmevom vetila Olga Fedorovna, „svoju vlasť. Rada naslúcham slovám vašim. Nemožno vám upreť nadšenie a zápal, ktoré viažu vás ku vlasti. Či asnaď i útlejšími sväzkami ste pútaný ku nej?“

„Nie, Olga Fedorovna, mňa nič nepúta viac ku vlasti. Otec i ľúba mať v tmavom hrobe. Jediný strýc a tetka asnaď zpomenú časom na mňa. Jestli ma i tí už nezabudli. A nemám ani príčiny túžiť po tej otčine, ktorá ma, riecť môžem, vyhnala z lona svojho. Ale rodná zem vždy ostane rodnou zemou, a kraje, v ktorých prežili sme sladké dni detinstva, nevymazateľne sú vyryté v zpomenkách duše!“

„A vy už ani nepôjdete zpät pod vysoké Tatry, ale ostanete tu medzi nami na veky?“ Oko Olgy spočinulo na tvári Jankovej, akoby vysloviť chcelo prosbu: ostaň tu!

„Možno, že pôjdem, rozlúčiť sa s vlasťou na veky. Ale tu, kde ma cudzinca tak úprimne, priateľsky prijali, tu mienim žiť! — Veď náš národ slovenský, je bratský národu ruskému. Som medzi svojskými rodnými bratmi!“

A také rozhovory opätovali sa deň po dni. Olga, keď i úplne nabyla svojho predošlého zdravia, na prechádzkach svojich najradšej mala Janka sprievodníkom. Konečne nemala výber žiadon. Bo mimo Mladocha sotvy vídala mladého muža. Ale nenudila sa už viac, ako predtým, kým Ivana Michajloviča nebolo.

Bola-li nepríjemná pohoda, bavili sa hudbou na znione. Lebo Janko hrať musel krásne slovenské národnie piesne, alebo Olga opery a jiné umelecké skladby, ako ju v pensionáte cvičili. Ale neupokojila sa, kým nenaučila sa od neho všetky trávnice a jiné slovenské melodie.

Janko prichytil sa ku stavbe domu. Predložil Fedorovi Ivaničovi svoj plán, aby ho odobril.

„Urob, ako chceš, bratec môj, to pre teba dom. Len hlaď, aby si bol spokojný!“ to bola odveta Fedorova.

Ale prítomná Olga chcela videť ten Jankov plán. Pravda, málo mu rozumela takto z videnia. Ale keď jej ho vysvetlil, ako si on mieni sriadiť dom, pochválila ho; len jedno nezdalo sa jej.

„A v celom dome niet alkovne?“ opýtala sa s výrazom nespokojnosti.

„Niet, a načo, dosť bude izieb!“ odvetil Janko.

„Ja by nechcela dom bez alkovne. Prečo? neznám riecť. Ale tak zdá sa mi, že je budova neúplná bez nej!“

Jankovi nápadné bolo toto poznamenanie. Zapamätal si ho, trebars neriekol ničoho.

A keď prikročilo sa ku samej stavbe a kopaniu základov, rozpomenul sa na poznamenanie Olgino. — A keď ťahali už múry, a ona prišla obzreť pokrok stavby, s jistým uspokojením poukázal jej: „a tuto bude alkoveň!“

„Pekne! to sa mi už ľúbi. V takom dome by som už i ja volila bývať, to jest cítila by som sa spokojnou v ňom!“ opravila sa, ale zradný rumenec, čo i len na okamženie, preletel jej bielunkou tváričkou.

„Teší ma, že schvaľujete usporiadanie domu. Ale ešte jedno chcem spomenuť Olga Fedorovna. Pred domom chcem sriadiť kvetnú zahradu —“

„Krásne,“ prehodila ona, „ste milovníkom kvetín?“

„Som. Mám v nich zaľúbenie. I tento úmysel tedy schvaľujete?“

„Ovšem. Naše sestry napospol ľúba kvetiny —“

„A vy, Olga Fedorovna?“ dychtive zpytuje sa Janko.

„Ja tiež. Keď hovorím o našich sestrách, myslím i seba. To náš spôsob ruský hovoriť!“

„Ach tak! ja to hneď neponímal. — Dovoľte ešte ďalej rozvinúť môj plán. Z prostrednej chyže východ do zahrady kvetnej.“

„Z chyže priamo do zahrady?“ táže sa Olga, a hlas, ktorým tú otázku predniesla, už vopred prezradzoval nesúhlas.

„Nie, Olga Fedorovna. Z chyže východ na verandu, a z tejto do zahrady.“

„Rozumiem! to zanímavý úmysel. Uskutočnite ho. A na verande sedadlá, pekne, krásne. Súhlasím!“ usmievajúc sa potuteľne, vetila panna.

Druhýraz opäť prišla pozerať pokrok stavby. Ale tvár javila nejakú nespokojnosť, ba riecť možno nevrlosť. Ivan Michajlovič vodil ju všade, vysvetloval všetko, ale ona zánovite mlčala, ani nehanila, ani nechválila. Zdalo sa mu, akoby ku všetkému ľahostajnou bola. Aká to zmena s ňou? A on blahový domnieval sa, že pre ňu stavia a buduje. Ako sa to človek mýliť môže. Toto pozorovanie znepokojilo i jeho. Oh! dnes nebolo tak, ako inokedy. Chladno rozišli sa.

„Je po všetkom,“ myslel si Janko, „tam sú všetky nádeje a túžby. Zaviedlo ma srdce. Tak je to, tomuto popustiť úzdu a neslúchať hlas rozumu. Trpké to obudenie, Ale treba mi to bolo, aby som prišiel k rozumu. Dala mi znamenitú lekciu. Dobre ti tak chlape, preceňujúc seba stal si sa smiešnym. Smiešnym? nie. Neverím, že by až k tomu náhľadu bola prišla ona! V jej oku toho nebolo. A to oko je neklamným zrkadlom duše. V ňom som vyčítal len nespokojnosť a nástin žiaľu. Uvidím, či sa vyjasní.“

A čo bola príčina ťej zmeny pri Olge? Hovorila s otcom o Ivanovi Michajlovičovi, a otec medzi jiným riekol: že sa Ivan žení! To bolo všetko.

Slnko zapadlo. Súmrak zklonil sa na zem. Na oblohe nebeskej zajasaly miriady hviezd, a konečne vyšiel i bľadolícy mesiac. Tak milo, príjemno bolo. Vozduch naplnený ľúbym zápachom kvetín vábil do prírody. Pred domom sedí celá rodinka. I Marfa Pavlovna, i Fedor Ivanič, i Olga Fedorovna, i konečne Ivan Michajlovič. Ale shovor neplynie obyčajným spôsobom. Každý, zdá sa, je pohrúžený do vlastných myšlienok. Fedor Ivanič, keď nemusí, nerád pohybuje jazykom. Milšie mu pri tichosti z pipy vynášať kotúče voňavého dymu. Marfa Pavlovna tiež nepatrí do radu tých ženštín, ktorých jazyk neobľubuje pokoj.

Olga Fedorovna dnes je veľmi mlčanlivá. Od posledného, chladnosťou vyznačovavšieho sa rozlúčenia, tak jej prichodí, akoby medzi ňou a Ivanom zavisla bola rúška, ktorá prekáža sblíženie. A Ivan mlčal preto, lebo neznal pochopiť, čo vlastne je príčinou tej chladnosti.

Ale mlčanie, zvlášte v spoločnosti nudí. A to jedno je, čo je nesnesiteľné Olge. Nezná ju ztrpeť. Odísť nechcela. To by bola zrejmá úražka. Pozrela na Ivana a karmínové ústičká slovily:

„Je to pravda, Ivan Michajlovič, že sa ženíte?“

„Že sa žením? nie, to nie je pravda, Olga Fedorovna!“

„Nuž a baťuška hovorí, že áno! že preto budujete si dom, aby ste mali kde žiť so ženou.“

„Ach tak! ja som riekol, že mi treba vlastný dom, akže by som sa chcel oženiť, že potom nemôžem bývať v dome vašom, už i pre pohodlnosť vaších rodičov a vašu!“ odvetil Janko.

„No, všetko jedno. Tedy predsa chcete sa ženiť?“

„Ovšem, to je úmyseľ môj! nechcel by som až do staroby ostať svobodným, osamotnelým!“

„A svobodno opýtať sa, s kým ženíte sa?“ krásne oko Olgino uprelo sa v zrak Jankov.

„Svobodno. Len že nemôžem dať odpovede, lebo to ešte ani sám neznám,“ odvetil on nezpustiac zraku svojho z oka Olginho.

„Nepochopujem!“ vetila ona, „objasnite že sa lepšie!“

„A predsa je tak! Srdce už volilo, ale pozorovalo dosť skoro, že mýli sa, lebo vyvolená nerozumie mu. Vrelé city moje, nevyslovené síce, ale jináče prejavené, odmenila až nápadnou chladnosťou!“ Čo nedopovedaly ústa, prejavilo oko, kde Ivan Michajlovič zakúsil tú nápadnú chladnosť.

Olga dobre porozumela tajnú výmluvnosť Ivanovho oka. Zklopila zrak. Rumenec zalial jej tvár. Cítila, že Janko len ju myslí. Ľadová obruba, ktorou v posledné dni umele a s veľkou obetovavosťou snažila sa obtočiť svoje vrelou láskou plápolajúce srdce, topila sa rýchle účinkom dvojstranného plameňa. Jedon mohutnou silou šľahal z tmavého oka Ivana Michajloviča, druhý nie menej silný, z jej vlastného srdiečka.

„O čom hovoríte vy?“ opýtala sa, akoby zo sna zbudená náhle Marfa Pavlovna, obrátac sa k Mladochovi.

Janko predesený prišiel do zmatku a neznal okamžite odpovedať.

„Oj drahá maťuška!“ ozvala sa bystro Olga, vrhnúc sa na matkinu šiju: „Ak mu rozumiem, on mňa miluje!“

Ivan Michajlovič kľaknúc ku nej vrele tisnul Olginu pravicu na svoje perny.

Mlčanlivý otec až teraz pozoroval, že deje sa niečo nadobyčajného. Olga na prsiach matkiných ukrýva rumencom poliatu tvár, Ivan kľačiac pri nej, caluje jej vrelo ruku: „Čo to s vami?“ preriekol. „Vy sa ľúbite, a netrúfate si vzájomne vyznať lásku? Ej! Ivan Michajlovič, ľúbezný brat ty, sdúver sa mne, a ja budem tvojim pytačom. Či tak Olga?“

Ale toho už nebolo način. Len rodičovské požehnanie, o to prosili oba otca i matku. A tí jim ho s radosťou udelili. Veď videli pojistené šťastie a blaho drahej dcéry, i milovaného Ivana Michajloviča!

VIII.

Sme na konci poviestky našej. Vraciame sa ta, z kade sme vyšli, na olšinskú faru.

Ostarnul pán farár, ostarnula i jeho sestra, od tedy, čo sme jich poslednýkráť videli. I len dva tri roky vo veku, v ktorom oba boli, zanechávajú zrejmé šľapeje po sebe. Mimo toho nezmenilo sa ničoho v pomeroch.

Medzi sebou málokedy pripomenuli syna svojho nebohého brata Michala. Bol si sám vina. Jeho tvrdošíjna mlčanlivosť omrzela strýca a tetke vynucovala často horké slzy zo zoslabnutých očí. Strýc mu neznal odpustiť tú hroznú nevďačnosť, zanevrel na neho a ani meno jeho nevyšlo z jeho úst.

Nie tak tetka. Ona síce tiež nehovorila o ňom, lebo znala, že je to bratovi nemilé, ale tým častejšie myslievala na neho. A veru trpké boly tie slzy, ktoré nikým nepozorovaná prelievala. Ale on o tom neznal. Veď jináče nemožno, žeby nebol mal ľútosti a neozval sa.

„Dobre sa mu vodí,“ končievala boľastné dumy svoje, „to dokázal, keď poslal tie peniaze a preto zabudnul na nás. Zachvátil ho znovu prúd bujného života, nuž akože mu mysleť na starého strýca a tetku? Boh nech ho opatruje a ostrýha!“

Nebola to obyčajná doba návštevy, keď pán farár vnišiel do chyže sestrinej. Zadivila sa neobyčajnému príchodu. Ale pán farár nezdal sa pozorovať jej prekvapenie a hovoril:

„Už je i Gábor Olšinský na čistom. Práve mi hovoril richtár, že už odpredali celý jeho majetok, a že veru ani to nestačí na zplatenie

dlžôb. Tak hľa na vnivoč idú naše zemianske rodiny. A jich majetky dostávajú sa do rúk židov. „I tento majetok dostal sa reku do rúk izraelských?“ poznamenal som ja. „Sláva Bohu nie!“ odpovedal richtár. „Nuž a znáte, kto ho kúpil?“ opytujem sa ďalej. „Bol som vraj i ja pri licitácii v pozemno-knižnom úrade pri okresnom súde, lebo sme ho chceli kúpiť pre obec, akby bolo možno. Ale boli tam inakší kupci, ako my. S tymi sme sa my nemohli pustiť do zápasu. Vypriahli sme dosť skoro. Ale sme len ostali, aby sme soznali, kto zvíťazí. Bol tam jedon kupec z Turca, Bocikom ho tuším nazývali, i s fiškálom. Tí vedno kupovali a nabíjali tak, že všetkých ostatných, zväčša židovských kupcov odpúdili. No preplatili hodne ten majetok. Nuž ale keď ho len za každú cenu chceli mať. Ale oni to nekupovali pre seba, ale pre jiného, ktorý ani prítomný nebol.“ „Nuž tak reku predsa len neviete kto ho kúpil?“ „Ej ba vieme!“ hovoril ďalej richtár. „Ako že by sme nevedeli. Keď už nikto nechcel dať viac, ako títo sľubovali, a keď jim ho už chceli prirknúť, preukázali sa títo dvaja s plnomocenstvom, a z toho vysvitlo, že kupovali pre jakéhosi Ivana Michajloviča Rusa!“ No ver mi sestra, že ma toto nepotešilo.“

„Tedy Rusa dostaneme sem?“

„Rusa. Neviem, čiby naostatok nebolo lepšie, keby ten majetok bol kúpil nejaký žid, ale Rus — Rus! to je hrozné! Čože bude z nás, ak sa nám títo tu uhostia? Smutno, smutno!“ krútil šedivou hlavou pán farár.

„Čo Boh činí, všetko dobré je!“ vyvolala Luiza skrúšeným srdcom, a tým upomenula pána brata, že veru i jemu tak urobiť prichodí.

„Pravdu máš! Staň sa vôľa Božia! — a kresťan je len vždy kresťanom, čo je i šismatik! —“

O niekoľko dní bolo veľmi živo v Olšine. Prišli zedníci, tesári, maliari a ešte jiní remeselníci, a obnovovali panský kaštiel s veľkým pospechom. Veď vraj majiteľ nový o nedlho príde a chce mať všetko v poriadku.

Ale tam bolo i práce. Pod rukami spôsobných remeselníkov tak sa znovil ten kaštiel, že nebol ani k poznaniu. Akoby bol novučičký nový!

A nie len to, ale i zapustená a burinou zarastlá veliká zahrada na vidom oči menila tvárnosť svoju, keď pod vedením spôsobného, učeného zahradníka len ako zapusta mravcov hemžilo sa pracujúce ľudstvo.

I ten Bocik, čo ho richtár pri licitácii videl, prišiel, aby poobzeral pokrok prác a v prítomnosti richtárovej hovoril, aby nehľadeli na nákladky, len usilovali sa, aby všetko čo najlepšie a najkrajšie vystrojené bolo. A dozorcovi pri týchto prácach naložil, ak budú potrebné peniaze, aby len jemu písal. „A veru tie nákladky vynesú i na desať tisícok,“ tvrdil richtár.

Nuž ale keď len všetko bolo na čas hotové. To bola hlavná vec.

Jasné boly tie slovenské Tatry, ožiarené zlatými lúčami slnka dňa 18. júla. A v tento deň prísť mal nový majiteľ do Olšín. Zvedavé bolo obyvateľstvo na jeho príchod. Veď tam nikto nebol videl ešte živého Rusa. A ako jich opisovali, to ešte zväčšovalo túto zvedavosť.

Deň ten bol naozaj sviatkom pre Olšincov. Nikomu nechcelo sa do práce. Každý chcel prvý videť nového pána, preto popri ceste stáli v radoch starí i mladí, mužskí i ženy, chlapci i dievčatá, všetko, všetko, čo sa len voľne pohybovať mohlo.

„Už idú!“ volajú tí, čo najďalej od obce stoja, keď videli prichodiť rad kočiarov a vozov. A „už idú!“ ozývalo sa z úst do úst až do obce. Počuli to i na fare.

„A či by si ty nemal ísť privítať —“ osmelila sa poznamenať tetka.

„Nie!“ pretrhnul jej reč farár, „jeho povinnosťou je navštíviť najprv mňa. Ešte, keby bol našinec, nepoviem. Ale takto, nie, neidem! Boh zná, čo je za človeka, a potom nezabúdaj, že je Rus. Čo by riekli i tam i tam, veď vieš, kde myslím, keby som mu šiel na kompliment.“

A pán farár ostal doma.

V tom ozvalo sa v obci hromovité „sláva mu! slávu mu!“ až hrkotaly obloky farské.

„Aha! už je tu. Bože môj, ten náš ľud nezná ani kto to prichodí, a volá mu na slávu. Boh daj, aby tento hlučný pozdrav zaslúžil si svojim životom a kresťanskými skutkami medzi nami!“ túžobne prial pán farár.

Huk umĺknul. Alebo asnaď len ďalej preniesli ho, ta ku kaštieľu, ktorý stál na protivnom konci obce. Ľudia, keď videli, čo videť chceli, šli každý po svojej práci, len zástupy zvedavej mládeže obtáčali kaštiel a nehýbali sa z tade, zprevádzajúc všetko veľkou zvedavosťou, čo videli.

Pán farár opustiac sestrinu chyžu a ju v nej, šiel do svojej chyže.

„Čo sa tí chlapci hrnú sem?“ volal, keď pozrel cez oblok na ulicu, a videl všetku nádejeplnú mládež olšinskú hrnúť sa ku fare. „Čo to má znamenať?“ Pán farár blížil sa ku dverom, aby rozohnal samopašné deti. Ale vrátil sa. Čul kroky v pitvore. Už sú pri dverach. Klopú. Otvoria sa dvere, a dnu vstúpi vkusne oblečený pán, na ramene vedúc riecť možno krásavicu ženu.

„Ha! to dozajista nový majiteľ panstva, pekne od neho, že ma prichodí navštíviť. Poznať, že zná slušnosť.“ Tieto asi myšlienky rýchlosťou blesku preletely mysľou pána farárovou. Pozerá na príchodzích.

Títo zastali v chyži a pozerajú na neho. Nikto nehovorí.

Tvárou cudzinca preletel úsmev. A on pustiac rameno ním vedenej krásnej ženštiny, zvolá:

„Strýc môj drahý, jedinný! nuž ma už ani vy nepoznáte? veď som to ja, syn vášho brata Michala — a to je moja ľúba ženička Olga!“ a objíme strýca svojho.

„Luiza!“ skríkne celou silou pán farár, tak že ho dobre očuť mohli u tretích susedov. A Luizka náhlym krokom pribežkala.

Zastala vo dverach. Zalamuje rukami. Divadlo nevídané, neslýchané. Čo sa to robí? Jej brat, farár v Olšine, objíma a bozkáva cudzú ženskú, a dákysi cudzinec hľadí na to, a teší sa. Luizka je vo vytržení, nič nechápe. Hlava sa jej točí, akoby závrat mala.

„Tetka ľúbezná!“ zvolá Janko. Po hlase ho poznala. A okamžite všetko rozumela. I objíma hneď Janka, hneď Olgu, ba dostalo sa i bratovi, a radosť nedá jej prehovoriť slova. Len prúd síz neprestajne leje sa upadlými lícami. O bárby nikdy trpkejších neprelievala, ani ona, ani jej milí!

Janko i s Olgou pobavili sa za dva mesiace v Olšine. Za ten čas strýc i tetka boli jich hosťmi. Potom vrátili sa do Belianky k veľkému zármutku strýca a tetky, ako i Olšincov, ktorí zakúsili mnohé dobrodenia štedrej ruky nových obyvateľov panského kaštieľa. Ale sľúbil Janko, že on každoročne prichodiť bude požiť si za niektorý čas v svojej Olšine. Dôchodok z tohoto panstva dal strýcovi, aby ho dľa svojho najlepšieho vedomia upotrebil ku dobročinným cieľom. A ten svedomite šafáril s ním.

Ale v Olšine i pozdejšie vždy bol sviatočný ten deň, keď Ivan Michajlovič, alebo Janko Mladoch, so svojou ľúbou, krásulinkou manželkou, a pozdejšie i s dietkami navštívil svoj majetok. A Olšinčania z úprimného srdca priali mu: aby dlho, dlho obnovovať mohol návštevy svoje!

Mladen.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.
(Dokončenie.)

Dávid Turinský a Kornel Jesenský, dvaja páni bratia sedeli si spolu jednoho dňa po obede, vykladajúc si svoje zkúsenosti.

„Pán brat môj drahý! ja s mojim synom Augustom budem mať nesmierny kríž, už to vidím; ten chasník nechce nasledovať múdru radu vášho pána zaťa. Pri svojom študovaní ma temer už o celý môj majetok pripravil, a teraz sa mi na ostatok ešte toho potešenia dostane, že sa chlapík stane proletárom.“

„My sme, drahý pán brat, nešťastní otcovia, glossoval pán Kornel, „viete, čo je s mojou Helenou?“

„Počul som, že je doma, že vás prišla navštíviť?“

„Áno, navštíviť. Môj zať ju vyhnal z domu. Ona sa, pomyslite si len, opovážila primlúvať sa za toho z velezrady obvineného lotra Jarinského, bývalého tunajšieho učiteľa, teraz uväzneného. Teraz mi leží tu v horúčke, celú

noc som pri nej prebdel, ustavične hovorila zo sna, spomínajúc dieťa svoje, ktoré jej odcudzili, vášho Augusta, ktorý nezomrel a ona ho už v srdci bola pochovala, potom Jarinského, ktorého vidí vliecť pod šibeň.“

„Ten prekliaty Jarinský je príčinou tohoto nešťastia, on zkazil dietky naše, vštepujúc jim už čo útlym dietkam bludné zásady do sŕdc, z ktorých jich ani celý život vyliečiť vstave nebude. Ale dôjde už ten zločinec, dôjde trestu zaslúženého.“

„Bodaj odvisnul ten planý chlap ešte dnes! Poslal som k dcére po lekára, bojím sa, že je jej nemoc nebezpečná. Je to horúčka, vo vysokom stupni horúčka. Písal som síce aj zaťovi, že s mojou dcérou predsa len tak bezohľadne nakladať nemal; ona je zavedená žena! Ja som ufal, že taký muž, ktorý i zločincov pokoriť umie, ako je služný, bude dosť silným k ukroteniu jednej ženy.“

„Ťažko je to vykoreniť, pán brat môj, čo sa tak za mladi v nás vkorenilo. Môj August dokonal svoje študie, uchádzal sa o štátnu službu čo zememerač; ale na darmo, lebo ministerium má dobré oko, prehliadne človeka skrz na skrz: tak sa stalo i jemu. Dozvedeli sa aké je jeho smýšľanie, potom dali prednosť pred Augustom takému mladíkovi, ktorý je ani z polovice nie tak vzdelaný v merníctve, ako on. Hovoril, vystríhal som ho dostatočne, ale komu niet rady, tomu niet ani pomoci. Teraz mi sedí na krku a neviem, či sa ešte kedy domôže dôstojného postavenia.“

„Tak to predsa len bolo dobre, pane brate, že som ja Helenku služnému dal za ženu. Čo by som bol robil s tou devou? August by ju istotne nikdy nebol ošťastnil. Teraz si môžem k môjmu zaťovi len gratulovať!“

„Ba nie len to, pán brat, je tu ešte aj iná okolnosť. Nech Boh chráni, aby sa tie dietky boly sebe dostaly, ony by dvojnásobne nešťastnými sa boly stať musely. Oba boli stejného národnieho smýšľania, nech by sa v tom blude obapolne boli utvrdzovali: pane Bože, chráň nás zlého, boli by oba zhynuť museli!“

„A predsa hovoríte, že si váš August moju Helenku nemôže z mysli vyraziť?“

„Áno, tak je; to mi soznal on sám, on je celý preč za ňou, a súžil sa vždy vraj pre ňu, ba tak myslí a domnieva sa, že ho vraj ani ona nezabudla.“

„Už sa to raz tak stalo, a dobre sa stalo, ako sa stalo. Len keby sebe naše dietky otcovské rady naše povšimnúť si chcely, tak by boly šťastné. Takto —“

Hovoriaci bol prerušený príchodom lekára s manželom príchodiaceho.

Stav ubohej Helenky bol beznádejný. Lekár našiel ju skutočne v najťažšej horúčke a v najväčšom paroxysme. Otec slušne dohováral zaťovi, že urobil prenáhlený krok tak nemilosrdne zachodiac s ňou. Ale tento nemal ani očí, ani slychu pre nič viac na svete. Vyzeral docela zúfalý. Či ho smutný stav manželky robil takým, alebo snáď niečo iného trápilo srdce jeho?

Tam stál spolu s otcom a lekárom u lože svojej obete, ktorá desive vyzerala a nesrozumiteľné slová hovorila. Len niekdy dopadlo jedno lebo druhé jej slovo tak k uchu, že mu prítomní porozumeť mohli. Často ju tedy počuli zpomenuť meno „Augusta a Jarinského,“ nie ináče „väzenie“ a „šibenicu.“ Potom mávala jasné okamženia, kde si bývala sebävedomá a poznala vôkol seba stojacích. Poznala i svojho manžela. Ako by sa na všetky veci len vo sne bola pamätala, tak pozerala na tých, čo vôkol bolastnej jej postele stáli. Odrazu ale zas muselo sa jej všetko pred oči ducha postaviť, čo sa s ňou dialo. Pýtala sa manžela:

„Kde je môj syn, môj Mirko, moje jedinné dieťa?“

„U svojej krstnej matky!“ bola odpoveď manželova.

„U tej pyšnej Irmy?“ slovila ona s otázkou zúfanlivou.

„Ona mu je opravdivou matkou, naučí ho všemu dobrému.“

„Nikdy!“ zaupela ťažkonemocná a klesla zpät do podušky. A zase pozdvihnúc sa a zočiac Augustovho otca Dávida, pýtala sa na Augusta.

„August je proletárom. Zkončiac školy pre svoje bludné smýšľanie nemôže sa dostať k úradu.“

„Ale veď August zomrel!" poznamenal pán služný.

„Tak ste si to boli vyhútali, vy statoční páni otcovia s pánom ženíchom; aby ste zničily blaho dvoch duší!" vyčitovala jim nemocná. „On žije, aby prišiel na môj pohräb ... A čo ste urobili s učbárom Jarinským?" pýtala sa ďalej.

Manžel prekvapený tým, že Helena poznala nepravdivé tvrdenie o smrti Augustovej, namrzený zvolal: „Ten umre na šibeni!"

Pero nenie vstave opísať tú bolasť, aká zavládla umoreným srdcom ubohej Helenky. Ona svojho manžela všetkého schopného držala v smere tomto, vedela, že pre svoj patriotismus neštíti sa žiadnej ukrutnosti. Preto trnula strachom duša Helenkina a srdce jej cítilo, že táto nemoc bude jej ostatním súžením v tomto neblahom živote. I tak ju už všetko opustilo, vlastný otec ju zapredal, manžel jej priateľov na smrť prenasleduje a a ešte i to jediné jej potešenie — syna milého — odňal a odovzdal ho najväčšej nepriateľke, tej pyšnej Irme, ktorá z neho cudzinca, matke svojej na veky odcudzeného vychová .....

A paroxysmus prišiel zas a ubohá Helenka kričala nesrozumiteľné reči a slová, bola nepokojná, búrila, strachovala a ľakala sa, utiecť chcela, utiecť — ako hovorila — von z toho nepravého a prevráteného sveta. Niekedy ju dve, tri služobné sotva boly vstave udržať.

Pán manžel Létášy, ačpráve telesne úplne zdravý, bol nie menej nepokojný, pobúrený a dešperátny nad manželkou svojou. To sa samo sebou rozumie, poviete, nemoc manželky jeho nemohla ináč pôsobiť na dušu jeho. Ale dušu jeho čosi iného trápilo. Pri tom zabudnul on i na svoju manželku i na celý svet. On bol nešťastným, zničeným človekom. Jeho slávu mu priniesť majúci, lov na panslávov, nevydaril sa a zmaril celé blaho a šťastie duše jeho. Práve vypravoval nešťastie svoje svojmu tesťovi a pánu Dávidovi, hovoriac: že nadžupan je tak rozhorlený, že mu dnes na javo dal, aby složil úrad svoj a šiel, kam ho oči zavedú, lebo že kompromittoval celú stolicu a celý sbor úradnícky. Uväznení boli na svobodu prepustení, nič sa jim nedokázalo, nič sa na nich nedoznalo — on je zničený, jemu nechce sa už ani života.

Divné to bolo rozochvenie v obecenstve, keď sa tí väzňovia boli vysvobodili. Patrioti, lepšie rečeno odrodilci škrípali zubami od hnevu nad nezdarenými pikly svojimi a uprimní národovci boli zase plní jasotu nad mravným víťazstvom bratov svojich a mravnou porážkou odporcov. Hlava hómerskej à la španielskej inkvisicie Létášy zmiznul zo župy, opustiac na smrť nemocnú manželku svoju, synáčka u Irmy a nepočetné množstvo dlhov, pre ktoré i jeho pán tesť Kornel Jesenský prišiel do odpovede, poneváč svojmu cifrovanému zaťovi bol zaručiteľom i zabavili mu úradne všetok jeho chatrný statok, kaštiel i náradia.

Teraz počali páni otcovia a patriotickí bratrankovia z bludu svojho vytrezvievať, ale čo prospievalo, keď teraz už všetko pozde bolo. August obdržal výnosne postavenie pri štátnej železnici čo merník, natrafil na zkúsených vedomcov odbornej vedy, ktorí u neho spôsobnosť (qualifikaciu) a nič iného nehľadali. Tak sa pán Dávid Turinský presvedčil, že korenie sa Molochu, nenie vždy cesta k sláve: príklad toho pán Kornel so svojim uteklým zaťom; a že i pri mužnom hájení si presvedčenia svojho môže na svet súci a rázny mladík napredovať: príklad toho opäť jeho vlastný syn.

Len niekoľko týdňov mal ešte August svobodného času, pokiaľ sa neodobral na miesto svojho úradu. Helena bola zo dňa na deň horšie, zo dňa na den bližšia hrobu. August nemohol odísť, žeby sa s ňou nerozlúčil. Veď sa tak domnieval, že toto srdce bude jeho blažiť na celý život, a hľa, teraz stojí on u prahu života, a to milované, tak trpko zkúšené, tak do krve utrápené, zmorené srdce už už vychádza zo sveta tohoto, a snáď už v tých najbližších dňoch rozlúči sa s touto časnosťou .....

August šiel k Jesenským a zočiac tú krásnu Helenku teraz tak do nepoznania premenenú — horko zaplakal. Tak biedne vyzerala, že to bol už len stín tej čarovne krásnej, pôvabnej Helenky. Poznala milovaného Augusta svojho, vystrela vychudlú, vyziablu svoju

pravicu po ňom a vzpriamila sa na loži svojej.

„Ty prichodíš ku mne a ja žila som v tom blahom povedomí v mojej trapnej nemoci, že ma ona privedie ku tebe tam v raji nebeskom, kam si ma bol predišiel.“

„Helenko, ty zostaneš pri živote, ty sa musíš za svoje nesmierne veliké utrpenia ešte tu na tomto svete odmeny dočakať.“

„Ja som s tým ošemetným a zlým svetom už hotová. Idem ta, kde človek človeka neprenasleduje, kde nenie rozdielu medzi národom a národom, kde je každý vyvoleným u Boha toho, u nehož nenie prijímanie osôb.“

„O nehovor tak, Helenko! veď si ešte mladá, k životu oprávnená.“

„Ja nechcem viac takého života. Za lásku, za tú najšľachetnejšiu a najčistejšiu lásku k rodu svojmu, musí sa tu srdce na zemi zhrýzť až do úmoru. Ja som obeťou ......“ suchý kašeľ pretrhnul ďalšiu reč nemocnej, dych sa jej krátil, bola blízka zaduseniu sa.

V tom vstúpili otcovia do chyže. S nimi spolu vstúpil aj niekto tretí s jednou paňou. Bol to Jarinský s manželkou. Vysvobodený z väzenia prišiel sa poďakovať paní služnej za jemu a manželke jeho preukázanú lásku v tom bývalom kritickom položení jeho. Ale ako ustrnul, keď videl tú obeť ľudskej zlosti na nemocnej loži. Manželka Jarinského trpké ronila slzy a Helenka vyrozumejúc, žeby Jarinský svobodným bol, a že jej manžel, ktorý mu jamu kopal, sám upadol do nej — radosťou sa usmievala, ale úsmev ten vypadol tak smutne a tak bolastne, — že sa ho všetci zdesili.

„Majte sa s Bohom, priatelia moji,“ šeptala tichým traslavým hlasom Helena, „i vy milý Jarinský! Boh vás požehnaj,“ a lapiac Augusta za ruku, hovorila: „ja som obeť vzteklého fanatismu, ale ty si ma tým tešieval:

„S mrtvou národnosťou národ je umretý,
Keď ona obživne i on k sláve letí,
A sláva národa hodná je obetí!“

„Hľa, to vaše dielo, šľachetní páni otcovia!“ hovoril v horskosti duše August. „Boh mi odpusť, že vám výčitky robiť musím v tak trapnom okamžení; ale prial by som si, aby tisíc zavedených a zaslepených otcov stálo tu s vami a bralo si výstrahu pre život. My vám odpúšťame, ač nám pri tom i srdce puká; ale povážte teraz, kam vedie ten falošný, povrchný patriotismus, ktorý nevie nič dobrého vykonať; ale len intrikami blaho duší ľudských podkopávať. Či to nenie ten Saturn, vlastné svoje dietky sožierajúci?! O, molochu tomuto padlo už stá a tisíce za obeť, tak ako mu za obeť padá naša ubohá Helenka. My nie zášťou rodinnou, ale zášťou antinárodnou otcov našich mohli sme sa stať s Helenkou novovekými Romeo a Juliou. Ó, že sa nemôžem i ja s ňou uložiť v tmavý hrob!“

Otcovia si trhali šedivé vlasy z hláv svojich a Helenka volala medzi tým dieťa svoje. Nebolo ho tu.

August upokojil nemocnú, že dieťa to bude on mať na starosti, a že nespočinie do tedy, kým ho od Irmy neobdrží, a Jarinskovci sa uvolili prijať ho k sebe a s dietkami svojimi vychovávať národne.

Ešte jedon úsmev, ešte jedno podanie pravice Helenkinej všetkým prístojacím — a jej voľný duch odletel z väzby nemocného tela. —

U prostred bolastných slz pohrobili otcovia, August a Jarinský s manželkou tú anjelskú dcéru a priateľkyňu svoju, vernú, utrýznenú dcéru národa.

Každý večer, dokiaľ sa ešte doma bavil, chodieval August na hrob Helenkin. Tam v sladkobôľnom zadumení, zpomínajúc si milú, teraz kľudne v hrobe spiacu družku duše svojej, trávil tie najsvätejšie okamihy a sväte sľuboval, nikdy žiadnej žene na svete nepodať ruky; ale nezkalenú v srdci i v živote zachovať pamiatku Helenkinu.

Nestálo to žiadneho namáhania dostať synáčka Helenkinho, keď otec jeho ušiel bol preč, od jeho krstnej matky nazpät. August odovzdal ho do opatery Jarinskovcom. Vedel, že ho lepším rukám nemohol sveriť.

Pán Kornel Jesenský prišiel o všetko. V kaštieli jeho ubytoval sa úžerný žid. August zavedených otcov ubytoval v dome otca svojho a staral sa o nich, navštevujúc jich každoročne.

Kedykoľvek na hrobe Helenkinom na jar nové kvieťa vypučalo, už on dostavil sa naň. V tom hrobe spaly jeho osobné, životné i národnie nádeje; a kedykoľvek príjduc k nemu kvieťa pučať na ňom zpozoroval, voždy oživlo srdce jeho, lebo hrob tento bol mu obrazom hrobu národnieho, v ktorom dávna jeho sláva je pohrobená, a on veril, že i na tom hrobe národa, skôr neskôr, ale iste, kvet nového života vypučí.

Miloslav Dumný.

Na Lykave.

Povesť z kuruckých vojen.

Napísal *Ant. Em. Timko.*

(Dokončenie.)

V.

Kastelán lykavského zámku, Beňko Podhoránsky, vstúpil do komnaty prefektovej, prichádzajúc mu sdeliť najvážnejšie udalosti dňa.

„Zbrojnoši Ďuriš a Matis navrátili sa z domova, kam som jich cieľom pohrobenia jejich matky na tri dni bol prepustil, zase na zámok a nastúpili v zámku svoju službu. Prestrojení za valachov, cestujúc po celom Liptove, donášajú nám nebárs potešiteľné vesti. Chlapi tí tvrdia, že sa v posledných dňoch väčšie, menšie tlupy kurucov okolo Ružomberka a Nemeckej Ľupče potĺkajú, ba sám Petrovský, hlavný kapitáň vojov Tököliho, vraj táborí s tlupou viac tisíc hláv počitujúcou okolo Hrádku. Cisárskeho vojska, okrem nepatrnej posádky v pevnôstke ružomberskej, na tento čas niet!“

„To toľko značí, milý Podhoránsky,“ odpovedal prefekt, „ako by sme i my tu už mali kurucov na chrbte. Nám sa treba mať na pozore a byť ostražitými vo dne v noci. Lepšie nám je byť pripravenými k útoku, ako ignorovať tlupy kurucké. Zkazujem teda kapitáňovi Rodičovi a všetkým dôstojníkom zámku, že chcem dnes večer držať vojenskú poradu v sieni zámockej, kde všetkých budem čakať!“

Už chcel prefekt prepustiť kastelána svojho, keď zišlo mu čosi na um, a on zavolajúc nazpäť Beňku, pristúpil bližšie k nemu.

„Čo počnem s Elenou, ak dobýjať budú sa kuruci do hradu?“ pýtal sa utlumeným hlasom.

Kastelán pokrčil ramenama.

„Ja znám, že medzi dobývateľmi zámku bude aj ten smelý odvážlivec Tomanovský, a nie len všetku možnú silu, ale i vojenskú lesť použije k dobytiu hradu a vysvobodeniu jej zo žalára, dozvie-li sa, že sa ona tam nachádza!“

„O to sa tvojej milosti netreba strachovať!“ riekol kastelán. „Kuruci sa do Lykavy nedobijú, — a Tomanovský dcéru Tvoju neukoristí!“

Tymi slovy patrne kastelán potešil prefekta — a rozišli sa.

Večerom toho istého dňa v dvorane zámockej vydržiaval prefekt Turánsky s podriadenci svojimi vojenskú poradu cieľom obrany zámku pred nápadom kurucov. Z porady vylúčení boli zbrojnoši, ktorým za ten čas nastolené bolo víno v hojnosti.

Na onej tesnej úzkej chodbe, ktorá viedla ku dverám vedúcim do podzemia zámku, vidíme večer neskoro stáť Ďuriša, zbrojnoša s plným korbeľom vína. Na lavičke u železných dverí žaláru Eleninho sedel ako obyčajne na stráži nemý Chabo. Ku nemu pristúpil Ďuriš a ponuknul ho ku pitiu.

„Napi sa starý, to najlepšie víno nášho pána. Čert vie či ho zajtrá budeš mať stihu piť. Či ti kuruci ešte druhú polovicu jazyka nevyrežú. No, pi, no len pi, no!“

Chabo zalalotal — a urobil dúšok.

„Ešte raz starý, a potiahni si, veď neplatíš zaň!“

Chabo točil hlavou, že piť nebude.

„Ba musíš prisám . . . . ., lebo ťa oblejem s ním!“

Konečne pil nemý žalárnik ešte — a ešte dúšok!

Bolo poznať patrne, že mu ho je dosť.

Ďuriš odišiel ku súdruhom, posmelujúcim sa pri korbeľoch ku nastávajúcej jim krvavej práci.

Z hradnej izby zavznieval huk, lárma a spev potrundžených zbrojnošov.

Priblížila sa predpolnočnia hodina.

V úzkej do podzemného žalára vedúcej chodbe opäť zjavily sa dve mužské postavy. Tichým, líščacím krokom blížily sa ku žalárnikovi. Mocný chrapot jeho bol jím vítaným znamením, že Chabo, vínom potrundžený — spí. S rýchlosťou dravého zvera priskočili oba zakuklenci ku spiacemu žalárnikovi — a v jednom okamžení bol Chabo poviazaný. Jedon z mužov zmocnil sa kľúčov od žalárov a v najbližšom okamžení octli sa oba zakukuklenci — vo vňútri žalára. Štrkot kľúča v zámke značil, že uzavreli bránku z vňútra. Zakuklenci nachádzali sa na schodoch vedúcich do podzemia. Tu jedon z nich rozžal pochodeň a pri temnom jej svetle poznáme v zakuklencoch Ďuriša a Maťku, zbrojnošov lykavského zámku.

„Za mnou bratku!“ hlásil jedon z nich. „Máme ťažkú prácu pred sebou — a nezbýva nám mnoho času.“

Stúpali schodami a poberali sa sem i tam križlujúcimi podzemnými chodbami. Prišli k druhým uzamknutým dverom. Kľúč zaškrypel a tie sa otvorily.

„Potrafili sme!“ riekol jedon. „Teraz pozor, kde najdeme znak?“ Ďuriš osvecoval do okola steny žalárne. Dlho nič, konečne bystré oko jeho spozorovalo na stene vyťatý kríž.

„To je znak, ktorý hľadáme!“

Ďuriš odmeral od znaku na pravo päť piadí v rovnom smere, a tam na tom mieste našiel opäť dieru pre kľúč. V jednom okamžení, sotvy že kľúč zaškrypel v hrdzavom zámku, otvorily sa samy od seba úzke dvierka. Vnišli oba dnu. Pochodňa v pokazenom vzduchu slabo horela, skoro shasla. Maťko potknul sa na jakýsi predmet. Pri slabej lúči poznali chlapi, že je to človečia kostra.

„Čo tento tu chce?“ pýtal sa Maťko kamaráta.

„Neznáš? Iste je to onen murár, ktorého sám Tököli mečom preklal, keď už bol zamuroval tu na tomto mieste jeho nesmierny poklad, aby tým istejší bol pred vyzradením zo svojho tajomstva.....!“

„Tak sme na mieste?“

„Na mieste, bratku, teraz len chyťme sa do roboty!“

Ďuriš prekrokoval ten malý priestor krížom krážom, a zastanúc v prostriedku kázal súdruhovi:

„Tuto kopaj, kamarát, tu leží složený ohromný Tököliho poklad!“

Maťo dal sa čakanom do práce, a po niekoľko mocných sekoch objavil sa chlapom vrchnák železnej truhle. O malú dobu nalezala sa truhla von zo svojho hrobu. Bola tak ťažká, že len s napnutím všetkých svojích síl mohli ju títo mocní chlapi vytiahnuť zo zeme. Ale prisilili sa k nej, veď truhla táto bola cieľom jejich posolstva na lykavský zámok.

Potešenie a nemalá radosť nad zdareným výkonom svojho posolstva dodala chlapom ozrutnej sily v nesení takej ohromnej ťarchy. Poklad s truhlou vyniesli von.

„Ešte jedna práca nám pozostáva!“ riekol opäť Ďuriš ku súdruhovi, „a tú tiež musíme vykonať. Naložil nám to prísne náš hajtman.“

„Viem, viem!“ dosvedčoval Maťo, „ešte máme vysvobodiť zo žalára Elenu — toho kurucovu milú....!“

Podali sa iným smerom chodbou až zastali pred dverami vedúcimi do Eleninho žalára.

Ač samí hôrni chlapi, zdesili sa nad hrozným stavom nevinnej obeti prísneho otca. Nazdali sa pred sebou videť mátohu. Cúvli o krok nazpät. Elena tiež predesila sa. Vidiac pred sebou stáť v nočnej dobe dvoch zbrojnošov, nemyslela ináč, lež že sa jej posledmia hodina priblížila, že ju títo idú vyviesť na lešenie.

„Preč, preč! kati!“ zvolala a hodila rukou.

„Panička!“ oslovil ju Ďuriš zbrojnoš, „vstaňte, hodina vášho osvobodenia uderila. Stanko Tomanovský očakáva vás túžobne pred hradom!“

Elena neverila zprvu slovám zbrojnošovým.

„Spechajte! Nemáme času nazbyt! Chytro, poďte s nami nechcete-li zahynuť!“

Konečne odhodlala sa Elena. Povstala a pri slabej lúči pochodne nemo nasledovala zakuklených mužov. Chôdza podzemných cestovateľov trvala dosť dlho, na prekážke bola jim ťažká korisť, ktorú títo v podzemí lykavského zámku ukoristili; potom spešnejším krokom v neznámych úzkych chodbách sledovať jich chytrejšie nemohla napoly umučená dievka.

„Ešte nekoľko sto krokov,“ preriekol Ďuriš, „máme pred sebou, a potom sme von z tajnej podzemnej chodby lykavského zámku!“ Pospiechali ako mohli.

Však v tom okamžení zaslechli za sebou v oddialených chodbách štrnk a rynk zbrane, hlasnú vravu, — ba doletela k ním i slabá lúča svetla.

„Nás prenasledujú!“ zvolal Ďuriš na súdruha. „Sú nám za pätami!“

Strach pred nápadom od obyvateľov zámockých za lúpežníkami tuho ženúcimi, dodal obom zbrojnošom ešte väčšej sily — i sama Elena, bárs ku smrti oslabená, pustila sa do behu za prchajúcimi zbrojnošmi.

Vďaka bystrosti a obozretnosti Ďurišovej, a prchajúci boli na svobode von z tajnej podzemnej chodby.

Práve dohorela a shasla jim pochodeň.

Jedon prenikajúci hvizd ozval sa z úst Ďurišových.

Prchajúci našli sa v pustej hore, do ktorej popod zem viedla tajná chodba zo zámku. Plnotvárny mesiačik práve vyzdvihnul sa nad horu, a jasno osvetloval toto skupenie.

Razom, jakoby z pod zeme na jej povrch sa dostali, boli žoldnieri s Elenou obklopení čudesnými, umúmenými postavami, na ktorých sa zbroj ligotala a štrnkotala.

„Daj Boh šťastia!“ zvolal mohutný hlas, „my sme to! Čakáme vás hodnú chvíľu! Podarilo sa?“ pokračoval ten istý hlas a my poznáme v ňom Jánošíka.

„Všetko je dobre!“ odpovedal Ilčík. „Hajtmane, tu máš žiadanú vec, tu je truhla s pokladom!“

„No,“ vmiešal sa do reči Hrajnoha, „netraťme čas s vývodami, bo ženú za nami zámockí; poobzerajme sa, kade ľahšie!“

Dosiaľ nehrubo všimli si súdruhovia Jánošíkovi medzi tlupou nachádzajúcej sa prostovlasej dievky. Elena strachom prejatá triasla sa na celom tele. Teraz zrejme zbadala, že nachodí sa medzi lúpežníkami.

Z húštiny vystúpil driečny štíhly muž. Mal na sebe rovnošatu kuruckého kapitáňa. Jeho zrak pátral po hľadanom predmete. V tlupe čiernych postáv skoro zhliadly oči jeho ženskú postavu v bielom rúchu.

„Elena moja drahá!“ zvolal hlasite Stanko Tomanovský, pojímajúc v náručie milenku svoju. Lež zhrozil sa nad jej stavom. „Ó, ty nevinná mučedlnica! Ha! pomsta hniezdu tomu!“ hrozil sa pozdvihnutou päsťou oproti Lykave, „pomsta tvojim žalárnikom!“

„Prchajme!“ hlásila slabo Elena, na ktorú čerstvé povetrie prajnejšie účinkovať počalo — a ona na svobode viac sily dostávať počala. Cítila sa dosť mocnou k obťažnému úteku cez neschodné hory.

Na dané znamenie hajtmana svojho pochytili hôrni chlapi ťažkú truhlu s pokladom, a celé skupenie stúpalo rezkými krokmi na dol rovným smerom ku Váhu.

Jako obyčajne vo zvyku mával starý Blažej, hradník lykavského zámku, v pozdních dobách noce, zvlášte ale pri takých príležitostiach, keď panstvo i zbrojnoši hradu pri plných korbeľoch sebe hovievalo, svojim ostražitým okom nakukávať do každého kútika zámku, cieľom istotného bezpeku, tak práve to učinil i v túto osudnú noc. Postrádajúc medzi tlupou polonapitých zbrojnošov oboch zbrojnošov Ďuriša a Matisa, bolo mu to nápadné, a poneváč jich nikde najsť nemohli, šiel jich hľadať a jich neprítomnosť oznámiť kapitáňovi. Prišlo mu ísť cez úzku chodbu, ktorá ku žalárom viedla. Tu našiel na zemi do kozla poviazaného, lalotajúceho Chabu. To mu bolo ešte nápadnejšie. A keď nemý ukazoval na dvere žalára, domyslel sa, že sa tu niečo neobyčajného stať muselo. Blažko urobil poplach v zámku, na ktorý sbehli sa úradníci i zbrojnoši a obstúpili Chabu. Tento patrnými známkami dával jim na známosť,

že ho poviazali — a do žalára sa podali. Teraz svitlo v hlave kapitáňovi, kto bol pôvodcom toho činu a tiež domysleli sa skoro o príčine toho skutku.

„Ďuriš a Maťo," presviedčal Blažej, „poviazali žalárnika, zmocnili sa jeho kľúčov, vnikli do podzemia, aby vašu dcéru odtamtiaľ osvobodili. Sú to oba tajní kuruckí nájomníci!" Mienka hradníkova pozdala sa každému pravdivou.

„Za nimi durte, verní moji!" hlásil Turánsky, sám postaviac sa na čelo svojich zbrojnošov.

Pravda trvalo to hodnú chvíľku, kým pohľadali sa pochodne — a čakanami mocná bránka z čapov vyrazila. Ale podnapití zbrojnoši nešanovali ničoho. Konečne bránka povolila a pri rozžatých pochodniach vstúpili do žalárnych miestností sám prefekt s dôstojníkami a zbrojnošami. Stúpali rovným smerom ku žaláru Eleninmu, — lež jako sa začudovali, keď lôžko jej našli prázdno.

Starý Blažej, znajúc smer podzemnej chodby, vedúcej ďaleko von z pod zámku, radil únoscov devy prenasledovať. A i hneď na velenie prefekta celá tlupa podala sa smerom tým. Na svojom úteku postavení prchajúci únosci pokladu a devy, počuli v úzkej chodbe ohlas blížiacej sa, jich prenasledujúcej zámockej posádky.

Družina Jánošíkova a Tomanovský s Elenou s nemalými prekážkami, ktoré pod nohy kládla jim neschodná hora, len pomaly stúpali smerom na dol ku Váhu. Ešte nekoľko sto krokov chybovalo jim k dosiahnutiu brehu, práve na tento čas neobyčajne rozvodnenej rieky, kde ku prievozu na protejší breh čakala jich prichystaná plť. Bystrému sluchu Jánošíkovmu a súdruhov jeho neušlo to presvedčenie, že v zápätí prenasledujú jich zámockí. Len dostať sa chytro a ku brehu — a bude po nebezpečí. Lež nástojte. Na určitom mieste, kde sa hôrnici s ukoristeným pokladom preplaviť mali — plti viac nebolo.

Hôrnici boli v prvom okamžení ohromení, — a Jánošík premýšľal na možný spôsob uniknutia.

Lež daromne. V tých okamženiach v najbližšej dialke spozorovali blížiť sa ku ním postavy ozbrojencov. Majúc v čele kapitáňa Radiča a prefekta Turánskeho, obkolesili zbrojnoši zámockí celé skupenie hôrnikov. Náhly útek prchajúcich nebol viac možný. Váh burácal rozvodnený, prievozu nebolo na porudzí, nepozostávalo teda hôrnikom nič iného, nežli zastať si do šiku — ku obrane.

„Poddajte sa lúpežníci!" hromovite zvolal prefekt Turánsky, bližiaci sa s vernými svojimi ku tlupe, „bo ináč rozsekáme vás na márne kusy!"

„Zprobujte toho, hrdí páni!" odpovedal na to Jánošík, „merajme svoje paloše. My nie zajaci!"

Posádka zámocká rútila sa slepo na skupenie. —

„Alou! hor sa chlapci!" zvolal Jánošík, a v tom okamžení rútilo sa desať hôrnych chlapov na mohutnú presilu zámockých zbrojnošov so svojimi valaškami.

Skupením hôrníkov až doposiaľ krytý Tomanovský s Elenou, nevládnu a soslabenú v náručí svojom držiac, — počiatok potyčky oboch tlúp použil ku odskoku na bok — chtiac útek svoj ďalej do hory previesť. Lež biely šat dievky prezradil jej miesto samému otcovi.

Nekoľkými kroky zamedzil jim cestu.

S napriahnutým palošom zvolal na Tomanovského:

„Stoj lúpežníku!"

Nepripravený ku obrane seba a milej ťarchy svojej, Tomanovský ľahúnko položil na mäkký trávnik omdlenú devu — a vytiahol paloš. A bol najvyšší toho čas. Rozsŕdený prefekt máchnul palošom po nenávidenom únoscovi svojej dcéry, že málom len hlavu jeho nerozštiepil. Tomanovský odrážal údere jeho zručne, a ačkoľvek mohol dorážajúceho naň prefekta viac ráz prebodnuť, predsa neučinil toho. Šanoval v ňom otca svojej milenky.... Dlhú dobu dorážali oba na seba.

V tom pripojila sa ku strane prefektovej druhá osoba s napraženým palošom. Turánsky poznal ju na prvý pohľad.

„Ajhľa, Budatinský, viď únosca tvojej nevesty!" zvolal naň a tento rútil sa odvážlive na Tomanovského.

Hrozná seč a potyčka vyvinula sa teraz na dvoch miestach brehu rozvodneného Váhu. Tamto sekali do hláv zbrojnošom zámockým hôrnici valaškami svojimi udatne a víťazne. Jánošík rúbal ako lev. Tuto ale dvaja dorážali na jednoho, ktorý ako zdalo sa oslabovať a cúfať počínal. Tomanovský, ačkoľvek udatne sa bránil, predsa dvom odolať nemohol.

Paloše zblisly sa ešte raz.

Z Tomanovského úst vydral sa úpenlivý výkrik.

Skoro v jednu dobu prevalili sa na trávnik dvaja potykači. — Prefekt Turánsky sklesol s preťatou hlavou ku zemi, zasiahnutý palošom Tomanovského, ale i tento hneď na to preklatý šabľou Budatinského — padol.

Budatinský začal kriesiť poraneného prefekta.

Kde sa vzal tu tak z nenazdania tento mladý zeman? Jako by bol z neba zpadol. Budatinský bol medzi obrancami pevnôstky ružomberskej. Tejto noci pošťastilo sa mu tajne vzdialiť sa z pevnôstky, obliehanej a dobývanej kurucmi, aby zvesť o nastávajúcom nebezpečenstve cisárskych, okolitou cestou doniesol zavčasu prefektovi na Lykavu. Na svojej nočnej ceste podal sa pozdlž brehu Váhu, a tam zazrúc na protejšom brehu prievozníka s plťou — za sľúbenú dobrú odmenu — dal sa od neho previesť.

Práve prišiel v príhodný čas na protejší breh.

Tu našiel prefekta potýkajúceho sa s Tomanovským i prispel mu ku pomoci.

Potyčka pre prefekta skončila zle.

S ubývajúcou krvou z hlbokej rany u prsú Tomanovského miznul i jeho život.

„Elena moja s Bohom!“ vydralo sa ešte temne z útrob jeho.

A jako by nadprirodzenou mocou z mdloby prebudená, zodvihla sa Elena zo zeme. Jej očiam predstavilo sa desné divadlo. Tu otca, tam milenca videla zápasiaceho so smrťou.

Zúfanlivý krik vyvinul sa jej z hrdla — a ona v pádnych krokoch priblížiac sa ku skonávajúcemu Tomanovskému — vrhla sa mu na prse.

„Stanko! Nešťastná ľúbosť!“ vyriekla ešte — a nastalo ticho hrobové.

Budatinský doviedol ku pamäti prefekta s roztrepanou hlavou. Smyslov zbavený potáčal sa starec z boka na bok.

Ale divno! Z miesta potyčky zbrojnošov s lúpežníkami neslyšať už viac rynkot zbrane ani pádnych sekov. Zaznievajú len úpenlivé stony ranených, medzi ktorými sú i kapitáň i kastelán hradu lykavského.

O hôrnych chlapcoch nieto tu už ani stopy. Kam' sa podeli?

S Budatinským priplulá plť odviezla jich na druhý breh Váhu, kam jich zbrojnoši viac prenasledovať nemohli.

Päť zbrojnošov zámockých zahryzlo do zeme a viacerí boli značne poranení.

Budatinský svolal posádku do hromady.

Smutné shľadanie.

„Dieťa .... dieťa, kde je moje dieťa!“ pomätene volal Turánsky, a potáčal sa po bojišti.

Blažej našiel ju pri mrtvom Tomanovskom. Chceli ju od mrtvoly odtrhnúť, — ale nemohli.

Dve mrtvoly ležaly pri sebe!

VI.

Svitalo. Povetrím zatriasajúca rana z dela rozľahla sa po okolitých horách mohutného Choča. Prvá z kusa vyhodená guľa kurucká búšila mocne a s patrným účinkom do hradieb mocnej Lykavy. Petrovský začal dobýjať a šturmovať zámok. Štastie prialo mu, bo i pevnôstka ružomberská padla včera do jeho moci. Prišiel teda rad i na Lykavu, lež v jakom poľutovania hodnom stave nachádzali sa jej obyvatelia. Prefekt dokonávajúci následkom hlbokej rany do hlavy, a dôstojníci jeho, zväčša tiež poranení, ztratili odvahu na obhajovanie zámku. Odpovedali síce i zámockí so strelbou kurucom, ale mdle, a výsledok obrany nebol pre Lykavu prajný.

Ešte toho istého dňa padla Lykava Petrovskému, hlavnému kapitáňovi vojov Tököliho do moci. On vtiahnul víťazne do zámku.

Prefekta našiel mrtvého.

Zbrojnoši a kapitáni složili zbraň.

Petrovský zaujmúc hrad v mene Tököliho, rozložil sa v ňom.

Dal častovať čaty svoje vínom z pivníc zámockých.

Sám ale s pobočníkom svojim a ešte jedným zbrojnošom pochodeň rozžatú nesúcim, podal sa do podzemia zámku. Po dlhšom v rozličných smeroch sem i tam chodení, dorazil Petrovský do tajnej komory pivnice podzámockej.

Našiel bránku otvorenú, kosti z človeka, rýl a čakan, našiel tiež i prázdnu jamu, v ktorej zakopaný bol poklad Tököliho — pokladu tam nebolo .....

Strašne zaklial náčelník zklamaný a opustil toto desné miesto.

Tökölovci vládli Lykavou len na krátky čas. —

Po úplnej porážke vojsk Rákociho pri Trenčíne pripadol lykavský zámok opäť kráľovskej komore a zostal i v jej držaní až do toho času, keď táto prepevná hradba sokolov liptovsko-považských, neskôr na rozkaz stolice od bocanských haviarov rozbúraná bola.

Tak sa pominula sláva Lykavy a jej pánov, o nejž ešte i dnes svedčia príšerné múry zboreniska.

Trenčín.

Smúti Trenčín, v mračnách ticho stojí,
V dume, činov Matúša druh verný,
Jako víťaz po ukrutnom boji;
Duje vetor vetrisko severný.
Blankyt neba tmavé kalia mraky,
Pustý rum sa pne až nad oblaky —
V hrad svieťa kiesi svetlá jasné —,
Vstávajú snáď mrtví hrdinovia?
Snáď chcú zničiť plemeno nespasné?
Asnáď časy slávy zas obnovia? —
Nie —. Tí sladko spočívajú v hrobe,
Len duch ešte pomstou hrozí zlobe — —

Keď už polnoc v temnom rúchu letí:
Slavný Matúš zjaví sa tam v hrade;
Nad ním veje vetrom prápor svätý,
Mocnú ruku on si k meču klade.

Šírym poľom blúdi jasným okom,
Od tých Tatier k sivému Dunaju;
Letí duchom k Váhu, Hroná tokom,
Po tých nivách, po slovenskom kraju.

Pozre k hoľám, na jich lisé hlavy;
Ku Poľane, Detva kde sa skryla,
K smutným brehom šumiacej Šajavy,
Čo krev bojovníkov smelých pila.

K Sitnu, drahé čo má tam poklady,
Na tie striebro-zlatonosné bralá,
Po dolinách, na tie tiché sady,
Z ktorých dedinka sa belie malá —

Lež tu slzy skalia jasné zraky,
Z masých prsú temný vzdych sa budí,
Čelo kryjú hnevu tmavé mraky,
Oj, veď vidí biedu svojích ľudí — —

A keď vidno kvitnúť zoru krásnu,
Matúš v tmách sa nočných zrazu ztratí;
Všetko zmizne, svetlá v hrade zhasnú,
Neblíska sa už meč jeho zlatý — —

Rumy naše: veniec zimou zvädlý,
Pomník časov Matúšovej slávy,
Lež ach jeho hrdinovia padli,
U nás zloba svoje hody slávi;
Sadly mraky na hradby Trenčína —
A on večne Matúša zpomína.

Bôh.

Bytnosť svätá! Duch ťa hľadať kde má?..
Snáď tam, srdce kde tma, mrtvosť morí?
Tam, kde blesk, hrom Tatier bralá borí?
Kde hluk divý? kde rybka sny nemá?
Tam, kde jasné hviezdy svieťa zhora?
A či v tmavých, búrnych hĺbkach mora?..

V smrti tichej si snáď? A či v žití?
Vo výškach, kde mladý orol letí?..
Kde hlivejú červov ztleté svety?
Si vo víroch? Si v búrke, vlnobití?
Snáď sa skrývaš v mhlistých púšťach ľadu?
A či v krajoch, kde niet zimy, chladu?..

Obraz je tvoj asnáď jaro hravé?
Krásne leto? Chmúrna jaseň zvädlá?
Zima, príroda kde v spánok padla?
Deň a svetlosť? A či noci tmavé?
Hrad tvoj svätý modrá je obloha?
Či zem, čo ju šliape ľudská noha?..

Prírody moc svet ten veriť núti,
V púšťach tmavých duch jeho sa vznáša;
Blesk, hrom, silu a hnev jeho hlása;
V hluku on i v nemom ustrnutí;
Poslúchnu ho nesmierne hviezd roje;
Jeho ruka riadi živlov boje.

Tam v oblakoch stojí jeho vláda;
On kraľuje v púšťach nocí chladných;
On tiež v krajoch pieskov nepriehľadných;
Vôľou jeho stáva červ — a padá;
V živote a v smrti sa on javí;
Nebo a zem meno jeho sláví.

D. B—y.

Jedon pohľad.

Povesť zo starého veku od A. N.

Podáva *Cyrill Gallay.*

Rozpálený kráľ náruživo uderil pohárom o stôl.

„Gyges, ja ti len toľko poviem, že si ešte takej krásy nevidel, alebo jestli si už aj videl, tak vznešená nebola, bo takej pod slncom neni, jako je moja žena: čo sú mesiac a hviezdy k slncu? Skvejú sa, svieťa jako kus mrtvého diamantu, bez toho, aby zahrievaly. Ponoriac zrak svoj v jej krásne oči, zabúdam že aj slnce páli, jej bohatý vlas tôňou zakryje mi hlavu jako tmavá noc, dotknúc sa tých sladkých jej rtov, zaznávam blaho večného života, hoviac si v jej mäkkom náručí, zapomínam na purpur a kráľovskú berlu svoju. V nej sústrednila sa krása a rozkoš, a mimo nej o týchto vravet bolo by púhym bláznovstvom. Ja Candanses, kráľ Lydie, ti to vravím. Odpusť, lež kebys nebol mojim hosťom, dávno by sa bola už tvoja hlava na striebornej mise šklabila nad bránou môjho palácu, jestli že by ti bolo napadlo tvrdiť, že môže byť na šírom svete ešte krajšej ženy, nežli je: kráľovna Lydie.“

Chladný úsmev preletel Grékovýma rtoma.

„Veľmocný pane! neni ani z ďaleka úmyslom mojim popudiť ťa k hnevu, dovoľ však, abych ti aspoň svoju skromnú mienku sdelil: Nedivím sa tomu, že tvoja zbožňovaná žena je tak krásnou, jako vravíš, a len toľko osmeľujem sa poznamenať, že čo ľúbime, obyčajne zdá sa nám krajším, nežli je skutočne. Sto a storáz bol som zaľúbený, a za každým jásal som, že moja milenka je najkrajšia, lež nie dlho na to smial som sa, ako som to mohol o onej tvrdiť, čo jedine o tejto platí? a tak do nekonečna.

Polsveta najkrajších ženštín láske som sa tešil, až ustavičné to dobývanie sŕdc otupilo srdce moje úplne, tak že lásku ženy považoval som už len ako kvet, ktorý, sotva že sme sa jeho vôňou trochu pokochaly, odhodíme, by sme utrhly zas druhý.

V prsiach mojich dutnal kedysi plameň lásky vášnivej, sotva že ale vyhasol tento, zmiznul i rumenec z tváre, ktorý ni vrelý bosk ženy, ni oheň vína, ni válečný lomoz nevylúdi viacej.

A tak ani chvála tvojej ženy, tým menej, že pochádza z úst tvojich. Na ochraniteľku svoju Venušu ti prisahám, že ľahostajne dívalo by sa moje oko na tie bájočné jej vňady, a toto srdce ostalo by chladným, jako len tá oceľ.“

Candanses rozpálil sa hnevom nad touto neslýchanou potupou a odporom Grékovým.

Tento tulák, myslel si, pôjde ďalej, a všade kde príde neopomene s posmechom roztrušovať, jako kráľ Lydie zveleboval pred ním svoju ženu, a že je skutočne tak krásnou nemôže povedať, lebo ju nevidel.

V susednej, od tejto len ťažkým čalúnom oddelenej sieni hoveli si pri bielom ciperskom

a salernskom lydickí velikáši, kedy tedy prehodiac mrzute medzi sebou:

„Neni to na svojom mieste, že kráľ pred cudzincom tak nadšene vraví o vňadách kráľovnej, on bez toho videť ju nesmie, lebo to zakazujú naše zákony.“

Candanses, zdalo sa, že porozumel reptaniu svojich radcov, lebo jako hadom uštknutý vyskočil z vyrezávanej leňošky, a rozpáleným očima obrátil sa k cudzincovi.

„Gyges, kým homok o jednu čiarku vystúpi v týchto hodinách, sme zase tuná, a pred tými, pred ktorými si mi odporoval, musíš vyznať, či som pravdu vravel, — máš vidieť kráľovnu!“

Na tieto slová priskočil ku kráľovi rozochvený jeho radca Nargos:

„Pane, zákony naše nedovoľujú, aby žena odokryjúc svoj závoj ukázala pred cudzincom svoju tvár. Pane nerob to! .....“

Lež urazený kráľ tvrdošijne trval na svojom.

„No tedy ešte pohár salernského,“ prehodil strieborným hlasom Grék kypiacim tokom naplniac kráľov a svoj pohár. Nemo štrngnúc si vypili obidvaja až do dna svoje čaše.

Ani ohnivý tento nápoj nebol vstave vylúdiť rumenec na sňahobielej Grékovej tvári.

Imposantná jeho postava bola zjavom zriedkavým.

Každý úd a každý ťah jeho tváre bol tak súmerne krásny, že mohol smelo slúžiť za vzor Phydiasovi.

Husté čierne vlasy zakrývaly na pleciach bielu tuniku, mohutné prse a ostatné telo halila hnedá tkanina, kým z pod rukávou kedy tedy objavily sa svalovité a predsa tak okrúhle ramená.

Na nemé pokynutie Candansesovo opustila stráž predsieň ložnice kráľovskej manželky, do ktorej kráľ — čalúnom zastretýma dverma — ihneď bez ďalšieho sa rozmýšlania vstúpil.

Za tymito so zkríženýma na prsiach rukama stál Gyges, dívajúci sa malým otvorom v komnatu.

Na drahocennej ebenovej kasni horelo v striebornej nádobe nočné svetlo, hneď mdlejšie, hneď zase jasnejšie lúče svoje rozlievajúc po purpurom obtiahnutých stenách a lenoške, na nejž si kráľovna Isis — sťa len v krvavé more padlá biela ľalija — hovela.

Na známy, trochu však burný krok vzchopila sa Isis a niekoľko krokov popošla v ústrety mužovi, ovinúc sňahobiele svoje ramená okolo jeho šije a oslovila ho s trpkou výčitkou:

„Zase tak dlho dáš čakať na seba, jako bys neznal jako túžim po tebe; alebo nie som viac už tou tvojou dakedajšou peknou Isis, ktorej tisíc ráz večnú lásku si prisahal, ktorej si kedysi z tváre myšlienky čítal, a pridávajúc k ním vlastniu vôľu svoju bájočne krásnu skutočnosť jej tvoril; alebo snáď neľúbiš ma viacej?!“

„Mýliš sa drahá,“ rečie laskave kráľ, srdečne vinúc k prsiam chvejúcu sa ženu, „i teraz to isté poviem, čo kedysi, že ty si jedine ten poklad, ktorý by ma i čo žobráka kráľom robil. Lež dnes prišiel som sa tešiť s tebou, odhoď teda ten sobecký závoj, ktorý mi to usmiato nebe zastiera, pobozkaj ma milostnýma svojima rtoma, a posaď sa sem ku mne, chcem byť blaženým.“

Kráľ odhodil sňahobiely závoj, z pod nehož vynoril sa ešte belší obličaj, ktorému lúče nočnieho svetla dodávaly pôvabnosti a krásy bájočnej.

Nebola to žena, — bol to zjav z vyšších svetov.

Bohyňa v žiari, ktorú vydávala vlastnia jej krása.

V Gygesovej hlave to divo vírilo.

Nikdy predsa doposiaľ nebol ešte videl toľko sosútrednenej krásy a pôvabu.

Isis bola postavy vysokej, bohaté jej havranné kadere vrúbily ač podlhovastú trochu predsa tak okrúhlu tvár, vždy živé čierne oči žiarily diamantovým leskom, a tie jej koralové rty i v mlčaní boly tak výmluvné.

„Ach, či je krásna!“ vzdychol si Grék.

Nevýslovné bolo i omámenie kráľovo, keď riekol:

„V celej plnosti chcem videť krásu tvoju, Isis: odhoď z okrúhlych svojich údov ten purpurový šat, ktorý nedovolí očiam nazreť v to nebe spásy mojej.“

Kráľovna jako plachá holubica ozrela sa do okola.

„Kážeš. Mám zhasiť svetlo?“

„Nesdielne temno zkrýva, čo svetlo videť nám popraje .... Čo zo všetkej krásy, jestli že ju obdivovať nemožno, dovoľ ....“

Kráľovna studne otočila ramenom, sponka prvý priesvitný obal spojujúca povolila, a už len závoj kaderí skromne zahaľoval belostné jej niadra.

Bľadá pred tým Grékova tvár zbarvila sa teraz do ruda, a to ľahostajné oko horelo chtíčom neukojiteľným .....

Neukojiteľným? .... Prečo?! ....

Predsa však, myslel si, dobre mal ten opilý Nargos, keď kráľa vystríhal: Pane, nerob to! ..... Videl, že pravdu mal i kráľ, keď sebäpovedome vyriekol, že najkrajšou ženou na šírom svete je: kráľovna Lydie!

Hľa tam stojí, ona, ten zvodný, na všetky strany oslňujúcu žiar vysielajúci zjav, čo len z vĺn morských vynorivšia sa bohyňa lásky — Aphrodite.

Kráľ konečne nasíťac sa krásou bájočných tých vňad, alebo snáď mysliac si, že dosť urobil pre druhého, siahol po plášti a strojil sa k odchodu.

Isis zaupela:

„Ach, zase teda odchodíš, či milšie ti je štrnganie čiaš nežli moje slovo, či sladšie ti je salernské, nežli láska moja? — Ach, neodchádzaj mi zase! .....“

Gyges vzdychol si a šeptal pre seba:

„Na Jupitera prisahám, táto žena ma ešte o rozum pripraví. Ja bedár, nemôžem ju ku srdcu privinuť, veď je kráľovnou! Blázon Candanses, že mi ukazuje vňady svojej ženy, ha! cítim to, že za jediný jej bozk rád bych dal zbytok svojho života!“

Kráľ obrátil sa ku dverám, jako by tým bol chcel dať pokynutie Gygesovi, aby sa vzdialil, a podávajúc ruku až ku dverom vyprevádzajúcej ho žene, odhalil čalún, lež nie k malému užasnutiu jeho, našiel tam vždy ešte jako mramorová socha stojacieho Gréka.

Zdesením vykríkla kráľovna, zočiac cudzieho muža, a jako keby bola chcela pred hadovýma očima sa ukryť, zdvihnúc svoj plášť zo zeme, ukryla studom horiace líca za asbestovými záclonami svojej postele.

Z krotkého holúbka stal sa hrdý orol, keď bôľne zaupela:

„Ha, zrada ...... ja pohanená ...... pomsta ti!“.....

Gyges vždy ešte stál na svojom mieste jako primrazený .....

„Blázniš?!“ okríkol ho kráľ.

Len teraz, jakoby z nejakého rajského sna prebudený, zpamätajúc sa, bez slova bral sa za týmto, a mimovoľne zmocnilo sa ho neblahé tušenie, že ho tej noci nič dobrého nečaká.

„Diva!“ zahrmel kráľ na vždy pohotove stojaceho čašníka, „vína sem!“ a máchnuc čašou naproti Grékovi, veliteľským hlasom riekol:

„Vrav!“

„Pane a kráľu môj!“ začal Grék zvučným hlasom, odvolávajúc svoje prenáhlené slová, „prosím o milosť! Som tulák hľadajúci válku a lásku; schodil som už mnoho a mnoho ríš, a na vlastné oči videl som ženy, o níchž široko ďaleko šla povesť, že nad ne nieto.

A zase pôjdem ďalej, a prisahám ti, že kdekoľvek príjdem od teraz nikde neopomeniem hlásať, že najkrajšia žena pod slncom je: kráľovna Lydie!“

Tvár jeho zase vzala na sebä výraz predošlej chladnosti, pokojne dopil svoju čašu, a siahnuc po šišaku s najvätšou úctou obrátil sa ku kráľovi:

„Kráľu, tvoj silný nápoj počína ma veľmi rozpaľovať, dovoľ, bych sa smel vzdialiť!“

A s tým stisnúc podanú mu kráľovu pravicu — odišiel.

Neprestajný huk bachanálie vymenilo nočné hrobové ticho. Kdežto zpitý kráľ nevládajúc už ani pohár udržať v ruke, drahý mok po perských kobercoch rozlieval, nebol Gyges ešte ani na pol ceste ku svojmu bytu, keď počul za sebou strmé kroky. Zastal, a videl pred sebou aetiopského otroka, ktorý bez ďalších okolkov ho oslovil:

„Poď so mnou ..... Čaká ťa kráľovna!“

Grék mimovoľne siahol po rukoväti svojho rytierskeho meča: „neni to nejaký podvod?“ myslel si, „možno že kráľ oželel svoj skutok, a aby posmech od svojej ženy odvrátil, chce ma na vždy nemým urobiť,“ lež v tom zahanbil sa, bo ho štrknutie jeho meča upomenulo na predošlé jeho činy. „Preč so zba-

belosťou!“.... a obrátil sa ku otrokovi s veliteľským: „Veď ma!....“

Za chvíľu octnul sa u dverí do ložnice kráľovnej vedúcich; teraz už sám odhrnul čalún a smelo vstúpil dnu.

Kráľovna ho už čakala.

Jasnomodré nedbalky lichotive túlily sa k hebkému jej telu, cudne kryly bohaté vlny belostných tých náder, a chránily do poly okrúhle ramená; havranné vlasy skvely sa okrasou bohatých perál, kdežto útle boky ztiahnuté boly pásom z vonných tak drobulinkých kvetín, jako len šupiny vretenice.

Zočiac Gygesa trochu zbľadla, potom ale vzmužiac sa odhodlane kročila ku nemu

„Mladý víťazu, dnes bol si svedkom neslýchaného pohanenia, môj muž ukázal ti telo moje bez závoju a obalu jako cudzincovi, čo ani ten najmízernejší tvor neurobí. V kráľovnej je urazená i žena, Candanses ztratil právo muža, ukážuc ti tvár moju, ktorú jedine on jako muž smel videť. A tak odkedy prekročil si prah tejto komnaty, patrí ono tebe, ja ho týmto bozkom prenášam na teba; teraz teda nastáva ti úloha, pomstiť pohanenie vlastnej svojej ženy: zavraždi Candansesa!“

Práve zmizla z blankytu družica zorničky, to bola hviezda jeho.

Vtedy poslednýraz vzdychol kráľ Lydie...

Gyges odhodiac krvavý svoj meč, celý blažený hodil sa v náručie kráľovny, ktorá dlhým horúcim bozkom krásnu Grékovu tvár pocelujúc, jásala:

„Gyges, zajtrá si mužom a kráľom mojim!“

A tak stalo sa, jako Isis riekla.

Gyges po dlhé roky ku všeobecnej spokojnosti poddaných svojich panoval na tróne, ktorý vydobyl si jedným pohľadom.... I na ďalej neodťahoval sa od chyosského a cyperského, o mnoho bol však opatrnejší v chvále svojej ženy, nežli jeho predchodca, on mal dosť na tom, že sa jemu ľúbila.

Čo všetko môže jedna „slabá“ žena!

O vianociach.

Obrázok zo života slovenského.

Prestaly plúšte, strhla sa zima, budú pekné vianoce. Uz len sňahu treba, aby po plúšťach, blatách pozostalá chrochoť zasypaná bola, aby predsa sane mohly hore dolu hvižďať na Božie narodzenie. Stalo sa. Pred sviatkami trimi dňami nasypalo sa sňahu, že tvárnosť zeme ozaj premenená bola. A nato zase prišla treskúca zima, že nebol by div, akby vrabce boly mrzly.

Sňah vŕzga, piští pod nohama; kto len chvíľku pobudne vo svobodnom, pokryje mu srieň každé vlákno, že takýto človek ozaj len pohybmi svojimi líši sa od predmetov prírody. A ulice alebo i cesty od mesta ku mestu, od dediny do dediny predsa živšie sú, než indy kedykoľvek.

Cestou od M. ponáhľajú sa traja mladí ľudia. Ostrý vietor reže jim do tvári, nohy kĺžu sa po zamrzlej ceste; oni však pružným krokom stúpajú ku predu. Keď prudkejšie švihne vietor, oni najviac že potrasú hlavou a obráťa sa trochu bokom; keď zkĺzne sa jim noha, pomôže pevná palica: a chlapi živo posuňkujúc shovárajú sa a kráčajú cestou.

Došli na krížne cesty. Tam je hostinec, znajú ho dávno, dym valí sa mu z komína, bude v ňom teplo, mohli by sa zohriať.

Zastali. Zastali, ale ku dveram hostinca chrbty obrátení. Nejdú dnu; nepotrebujú sa zohrievať.

„Nuž tu síjdeme sa 5. januára predpoludním,“ vraveli, podávajúc si ruky, a šli ďalej, dvaja v ľavo, tretí cestou na pravo, ku horám vedúcou.

Akoby bližšie boli ku cieľu cesty, akoby jim každým krokom rástly túžby, ktorými sú vedení, tak čerstvo, tak rýchlo kráčali.

Ten osamotený už dochodil ku hore, už zmiznuť mal svojim priateľom, tak ako oni jemu. Títo práve obozreli sa, i zvolali jednym hnutím, jedným hlasom mohutné: „Hurrá!“

On dopočul, privolal jim na vzájom a hora hučala v ozvenách viacnásobných.

Ztratili sa jedon druhému. Osamotený, šuhaj to úplne vyvinutý, na zajímavej tvári s výrazom mladému veku len zriedka danej pevnosti, namáhavo kládol nohy hore klzkým príkrym chodníkom. S priateľmi svojimi ztratil aj niť myšlienok s nimi zamieňaných: pohrúžil sa v svoj vlastný svet túžob, vidín a bôľov.

Octnul sa na vrchu. Z jednej strany dolina, v ktorej rozlúčil sa so svojimi priateľmi, z druhej neurčité obrysy rodnej dediny javily sa mu pred zrakom. A nech mu spočinulo s polohou kraja oboznámené oko na ktoromkoľvek bode týchto dvoch dolín, tam všade sú sídla ľudu, dobrého ľudu slovenského.

„Spasenie! spasenie národu slovenskému!“ zdvihly sa zvonivé zbožné zvuky z hrudi jeho.

Žiadnej ozveny — len krýdlom splašeného vtáčaťa srazená inovať zašelestila.

Mládenec ďalej kráčal, ďalej dumal. Čím zretedlnejšie vystupovala mu pred očima rodná dedinka, tým obsažnejšie vrýjal sa mu do duše obraz matky, obraz otca. Ožily mu pamiatky detinskej doby, kde v deň tento veškerá starosť rodičov temer výlučne k tomu bola namerená, akoby mohli jemu čo najviac radosti spôsobiť. Málomluvného, prísneho otca nikdy nevídal s takou žiarou pokoja a radosti na tvári, ako v okamženiach nezapomenuteľných štedrých dní. Matka, tá matka čo do lásky materinskej azdaj jediná na šírom svete, nemala posedenia na celom dni, bárs nemocou navštevovanej akokoľvek boly by sa jej podlamovaly nohy.

Už pre tieto pamiatky, vo vnímavom srdci jeho hlboko zakorenené, bol by musel nekonečnou láskou milovať rodičov svojich a požehnával jich prachy i v dobe, keď by už bez nich mal konať cesty života.

Ale on bol jim aj viac dlžen. Láska, ktorú v srdci ku rodičom prechovával, dala sa len cítiť; ale zárodok jej hľadať, určiť, to nemožno bolo.

Zpomenul si na pozdejšiu, na dobu svoju študentskú. A tu laskavosť rodičovská, preukazovaná mu čo dieťaťu, zastretá bola velikosťou toho sebazapieravého citu rodičovského, ktorý prejavovaný bol voči nemu. Navlhly mu oči, keď zobrazil si v pamäti jednotlivé výjavy zo života rodičov, výjavy z doby, keď krutým osudom zasiahnutí, s heslom „pre syna“ z nemožnosti možnosť vyvádzali, keď pohodlie syna za cenu vlastnej biedy zabezpečovali.

Mladý človek vzdychnul, mäkký, nežný výraz zmiznul mu na tvári: zamračil sa.

Vznešeným týmto citom, ktorými choval sa k rodičom a rodičia k nemu, nedostávalo sa vždy a vo všetkom jasného neba, bola okolnosť, ktorá i do takýchto nevyrovnaných sŕdc zamiešavala trpkosť.

A tu, ačpráve už menej videl tých sídiel ľudu dobrého, ľudu slovenského, vzniesol zase oči trpkým pocitom zaplavené, podíval sa dookola a hlas mu bôľne zazvonil:

„Nešťastný, nešťastný národ môj!“

Dedina už na niekoľko sto krokov vzdialenosti rozprestierala sa pred ním. Sňahom pokryté domy ešte i z takejto diaľky rozoznať bolo temer len po komínoch, ktoré v podvečer štedrého dňa rad radom sa dymily. Tlak sňahu na domoch upomínal na tlak, pod ktorým upia duchy!

Do rodičovského domu horúcou túžbou vedený syn zrýchlil kroky. Videl už strechu, pod ňouž bývajú si jeho milí, srdce mu prudkejšie bilo: potreboval aj krok spešnejší. Matka, ktorá už iste nie raz pozrela túžobne do obloka, na takúto diaľku môže ho už poznať, a otec, keď by náhodou na dvore bol, príjde mu v ústrety do brány.

Už došiel pod samé obloky, ešte ho ani z izby, ani zo dvora nikto nevíta. Čo je to? Nikoho doma alebo nejaké smutné prekvapenie očakáva ho? Prešiel aj popod oblok do dvora hľadiaci — nespozoroval ho nikto. Nie bez ustrnutia otvoril pitvorné dvere. Ale ako otvorily sa dvere, tak roztvorilo sa aj proti nemu náručie — náručie otcovo. A matkin výkrik radosti počul už cez zatvorené dvere izbené.

Ako spúšťaly sa stíny večera na dedinu sňahom krytú, bielu, tak začaly sa okamženia slavnostnejšími a slavnostnejšími stávať. Práce sú dokončené, tváre pokojné, jasné. Kde sú

dietky v dome, vybehujú na dvor, vyzerať, či už vyšla prvá hviezda, znamenie to k započatiu večere. Ručičkama tlieskajúc vracajú sa do izby, zvestujú východ hviezdy, a hľa, už je na stole aj dar Jezuliatka!

Pod oblokmi zavzneje spev, ide od domu ku domu, ozýva sa po celej dedine, a rodiny zbožne sadajú ku stolom.

„Už tri roky nesedeli sme takto spolu,“ prihovára sa uradovaná matka synovi svojmu, keď jej už celú radu otázok bol zodpovedal.

„Ozaj, tri sú tomu Janko,“ tvrdil otec.

„Tento posledný rok mi to práve najťažšie bolo prísť; ale túžil som už veľmi videť vás, videť vás zvlášte v tento významný deň. Aspoň budeme mať pamiatku toho, drahí rodičia, kedy som bol čo študent poslednýraz vo vašom vzácnom kruhu.“

Myseľ rodičov zaujalo zpomenutie posledného študentského roku. Rok ten pre nich mnoho znamenal; rokom tým mala sa otvoriť budúcnosť synova, nimi tak starostlive pripravovaná.

Dlho zostali pri stole sedeť; pod oblokmi ozývali sa noví a noví speváci.

Jako medzi rozhovorom, vedeným s rodičmi, vyňal z vrecka malú knižtičku, chcejúc si do nej zaznamenať osnovu piesne na ulici práve odspievanej. Z knižtičky vypadla mu bielo-modro-červená stužka; rodičia trpko pozreli jedon na druhého. Matka siahla po stužke a vidí na nej vyšitý nápis: „Všetko za národ!“ Pohnutie, ktoré javila teraz ešte len pred chvíľkou pokojná jej tvár, nasvedčovalo, aký zakorenený, aký žhavý musí byť cit, v srdci jej nevinnou stužkou tou na povrch vynesený.

Schytila sa a hodila stužku na oheň.

Okolo stola trapné mlčanie nastalo.

Otec smutno podoprel si rukou hlavu.

„Čo bude z teba?“ začala matka plačom. „Staneš sa potupou sveta, vývrheľom spoločnosti, a na nás, starých bláznov, prsty budú ukazovať ľudia. Aby si vedel, že si marne chodil do školy! Ale teba to nič nemýli. Zúfanie rodičov, ktorí všetky nádeje svoje v tebe skladali, nedotkne sa ťa, keď ty len máš — národ. Už teraz nesmieš sa ukázať na oči svojej rodine. Čože bude ďalej? Ako sa budú mať naproti tebe cudzí?! .... Ah, ale ak jesto pravdy, nuž zvodcovia, ktorí s tvárnosťou radcov a učiteľov dieťa moje takto zahubili, nesmú ujsť trestu!“

Zakryla si tvár rukama a bôľne nariekala.

Mladík zmeravel. Aj hľadel a nevidel, aj chcel sa hnúť a nemohol.

„Nuž a ty čo na to?“ ohlásil sa otec, vstávajúc od stola.

Janko pozrel na otca a zhrozil sa jeho vzozrenia. Navyknutý bol zo strany otcovej na prísnosť, ale v pohlade toho tvrdého muža nikdy nevidel takto ľadových iskier.

„Čo ty na to?“ opakoval otec.

Pod tlakom tých slov len len že neroztrhnul sa modzog synov. Ah, akoby sa bol bránil vo veci tejto trebars proti celému svetu! Ale zlý svet ten pošle na neho rodičov, proti ktorým, vediac, že i pomýlenie toto len z jich nekonečnej lásky pochádza, on nemá, aspoň teraz nemá slova k ospravedlneniu svojmu. A dosť sa už narozprával, naplakal pri iných príležitosťach a — všetko marné. Nemohúc pri nich stále zostávať, zlý svet zavše otrávil jim v hrudi ním zasiate semeno národnieho uvedomenia.

„Vravím ti, vzdaj sa toho bludu!“

Podíval sa do tej ľadovej tváre otcovej, ešte vyššie vzniesol čelo, potriasol hlavou a pokojne odpovedal:

„Nemôžem.“

„Nemôže! — Počula si ho?“ obrátil sa k matke.

„Otec môj, mať moja! znáte hlbokosť tohto môjho presvedčenia; viete, že s ním žijem i mrem, ale —“

„Nuž dobre, ži si s ním; ale nikdy nepovedz, že mal si rodičov!“ zvolala náruživosťou zachvátená matka.

„Od dnešného dňa sme si cudzí jedon druhému,“ volal nepochopiteľne popúdený otec. „Lepšie to, keď zúčtujeme sa hneď: ty nič nedáš na nás, nuž s Pánombohom!“

Z ulice zavznely slová piesne: „.... a pokoj ľuďom na zemi ....“ ale sluchu rodičov sotva dotkly sa, prebehly a otriasly len dušou Jankovou.

Zničený urobil niekoľko krokov po izbe. Bol by sa vrhnul k nohám rodičov, no nielen

že vedel, jak marné bolo by to, keď nemôže jim sľúbiť, čo si oni žiadajú, lež i v ňom budil sa cit, cit tvrdý, ktorý v povedomí neviny nedovolil mu marné pokorenie sa. Videl do duše svojim rodičom, vedel si vysvetliť všetko. Vedel, že aj keď mu krivdu robia, je to len prekypením nesmiernou láskou preplneného srdca. On trpí následkom jich pochybného horlenia, ale trpia aj oni.

Oko bôlom zaplavené smierlivo vznieslo sa k matke, ktorá zodvihla na okamženie z dlaní svojich tvár.

„Ztrať sa mi, ztrať sa mi z oka, neštastník!“ zvolala a rozplakala sa zase.

Janko sa zchytil a hnal sa von z izby ako postrieľaný jeleň, hnal sa, utekal, kade ho oči niesly. Ostrý, mrazivý vietor hvižďal mu okolo hlavy, hádžuc mu chvíľami drobného sňahu do tváre.

Na kopci nad dedinou, akoby mu nohy ďalšiu službu boly vypovedaly, zastal. Obzrel sa dolu, všade jasajú sa svetlá v oblokoch a povetrím zdvíha sa od dediny slavnostné šumenie. Všade radosť, všade pokoj: len jedinému domu nedostalo sa toho. A vinu za to on nesie?

„Mne nemožno inakšie konať. Tu pod hviezdnatým nebom prisahám na nezlomné zadržanie lásky k národu! Tú zachovám, len v boji s rodičmi pomáhaj mi, Hospodine i Kriste, dnes poslaný Vykupiteľu, pomáhaj mi osvietením jich mysle.“

A šiel ďalej tou samou cestou, ktorou popoludní prichodil.

Vietor hvízdal, hora hučala a mladý človek mrznul od vňútra, keď v hlasoch týchto nočných zazdalo sa mu, že to plač jeho matere a ťažký vzdych otca.

*

Kedy príjde vykúpenie národu ťažko navštívenému, národu, jehož duchovia podstupujú boje inde nemožné, inému každému ani len nepochopiteľné?!

J. Š.

O dvanástich mesiačkoch.

Sylvestrový výjav.

Maruška. (Pribehne a ohliada sa bojazlivo.)

Ja tŕpnem zimou, celá ukonaná,
Tá chôdza horou, sňahom ťažká veru:
Má naša mati ešte jednu dcéru,
A tá je milá jej a rozmaznaná.
Keď pradiem celé noci: ona v perí,
Keď periem šaty na studenej rieke,
Pred zrkadlom vám ona zuby cerí;
A zlatom, perlou zdobí ramä mäkké!
Jej koláč dáva, a mne kôrku suchú,
Ju hladká, a mňa bije, trhá, kváka, —
Jej spieva pieseň, na mňa vlkolaka
Cez oblok volá; v komoru ma hluchú
Dňom zapre; darmo volám v žialnom plači,
Kým hrdlo volať, oko slziť stačí!

Ach, Holenou sa volá pasestrica,
Čo závidí mi moje svieže líca,
A mojich očiek tiché, nežné planie —
Zas krutá mati o dcéru sa bojí,
Že v jarých junov obrnenom roji
Pre ňu nenajde žiadno milovanie!
Ja smútim večne, verím na deň spásy,
Bôh pre Marušku chystá zlaté časy!

Lež služba moja uních veľmi horká:
Dnes úlohy mi daly veru perné!
„Choď“ — rečie Holena — „ta v lono borka,
„A dokáž, že si dievča hodné, verné,
„Mne dones fialky, to drobné kvieťa,
„Nech vlasy moje voňajú a svieťa!“ —

A macocha zas tvrdým slovom rečie:
„Choď, Maruška, a dones jahôd kytu
„Tam z hory, kde tá šumná rieka tečie;
„Už bež mi — jahody chcem — ešte si tu!!
„Keď nedonesieš, — pec sa veľká kúri,
„Ta neposlušnú ruka moja štúri!“ —

Nie dosti na tom, Holena zlá reve:
„To málo úloh takej peknej deve,
„Veď chuť mi prišla na jablčka svieže,
„Bež, dones skoro, kým sa zora zbudí;
„Keď neprinesieš, nôž sa ostrý vreže
„Do tvojich bokov, ty vyvrheľ ľudí!
„Čo toľko meškáš? Ber sa ku jabloni,“
A v tom mňa sestra z dvier do sňahu zroní.

Tu hora zimná! Mráz mi telom beží,
Svet celý, celý v tuhom spánku leží;

Kde nájdem fialky a jahôd kytu?
Kde jabĺčka, čo zlostná sestra žiada?
Zo stromov srieň len na šatočky padá —
A keď sa vrátim bez ních: koniec bytu!

Už sa pec kúri, brusia na mňa nože;
(Kľakne.)
Ach pomáhaj mi, milosrdný Bože!

(Prostredná opona sa zodvihne.)

Dvanásť mesiacov okolo ohňa.

December (s berlou).

Ktože to v tajné zblúdil duchov kolá
A vrúcne Boha ku pomoci volá?

April.

Juj! či je driečno! vera za hubičku
Hneď daroval bych dní svých polovičku.

December.

Čože len hľadáš uzimený tvore,
Čo blúdiš nocou v sňahovastej hore?

Maruška.

Ach! milý báťo, fialôčky hľadám,
Tiež jablčka, i jahôd sladkej chuti,
Tak Holena ma s matkou svojou núti.
Oj, pomôž, starče, k nohám tvojim padám!

November.

Veď fujak veje, fialky sú v hrobe,
Veď mrazy treštia, strom bez listu strmí,
Kde kvet a jahôd vôňa v takej dobe?

April.

Dnes svet sa, milá, krumplami len krmí.

December.

Pod mojou berlou ľady len a mrazy.

Oktober.

Kam dýchneme my, všetko sa len kazí.

Marec.

Keď ja som vládal, fialky sa smialy.

Jún.

Keď ja som vládal, jahodenky zraly.

September.

Ku mne si mala na jabĺčka chodiť.

August.

Z tých skorých mohol som ti zo pár hodiť.

April.

To múdri páni! Každý ti len učí
A hlúpou radou devulenku mučí!

Júl.

Ty nadávaš len preto, že nič tvoje
Len vrtkavosť a deňne dažďov troje,
I sňahu dávaš, teploty i mrazu,
Dosť, april ver je pochybného rázu!

December (zdvihne berlu — mesiace začušia).

Hoj ani slova! Marec, tu máš berlu,
Ja chcel bych spasiť túto mladú perlu.

Marec.

(Prevezme berlu a kynie za kulisne: odtiaľ slabá žiara.)

Maruška (hľadí ta.)

Hoj jaká krása! Sňah sa voľne topí,
Už tráva rastie, fialôk v nej kopy!

(Odbehne ta a vráti sa s kytkou fialôk.)

December (prevezme berlu; žiara zhasne).

A že je dievča toto také zdarné,
I ty, jún, švihni berlou blahodárne.

Jún.

(Prevezme berlu a kynie; zpoza kulisní silnejšia žiara).

Maruška.

Hoj! jaká krása — sňah sa rýchlo topí,
Už hora listuá — jahôd celé kopy!

(Odbehne a vráti sa s jahodami).

December.

A že to dievča trpí toľké muky,
I ty, september, berlu ber do ruky.

September.

(Prevezme berlu, kynie za kulisne; odtiaľ silná žiara.)

Maruška.

Hoj jaká krása! Šíre kvitnú sady,
V ních jabloní a hrušiek celé rady,
Už kvety pŕchnu, ovocie už zraje
Už červenie sa! Jaké milé ráje.

(Odbehne a vráti sa s jabĺčkami.)

December.

(Prevezme berlu od Septembra; žiara zhasne.)

Maruška.

A zase pusto-zimno, neveselo.

December.

Už choď len domov, devulienka smelo!
Lež moje panstvo ku koncu sa kloní.

(Bije dvanásta.)

Či čuješ? to mi do pensie zvoní,
Ten mocný kráľ náš, čas, a jeho deti
Tie rýchlonohé hodiny a chvíle —
Veď každá z nich len šumí a len letí
Jich stanica je: aeon, letá: míle!
Ja vrátim sa zas, ale zase zhyniem,
Vždy míňam sa a predsa nepominiem,
Vždy mrem a predsa voždy sa i rodím —
Vždy stojím, a vždy behám, lietam, chodím,
Môj príchod večný, lúčenie je večné,
Môj odchod privítanie nekonečné.
Už bije, bije! — január môj drahý,
Poď, sadni sem, a dobré nastúp dráhy.

Január (vezme berlu a sadne na miesto Decembrovo.)

Tu panstvo moje, sirotenko milá,
Choď k ľuďom, povedz: január už králi —
Tys' krásou svojou duchov okúzlila,
A každý z nás ťa miluje a chváli;
Choď k rodu tvojmu, ty slovenské dieťa,
A riekni: Bôh má v zime preňho kvieťa;
A riekni: Bôh má preňho sladké dary,
Bár chumelia sa snahy na chotári.
Keď viera bude, láska vrelá verná,
Bár nebo celé mrakom sa kaboní,
Bár hrozí i noc mrazná, búrna, čierna —
Ovocie sladké z ľadu sa vyroní.
Hor sa, Maruška, sirotenko ctená,
Ty zkvitneš, ale zomre zlá Holena.

Vajanský.

Úžerník.

Upletená sieť, — osudná a skvostná,
V prostred nej žmurká jedna tvár zlostná;
Zo ktorej spadly človečenstva znaky,
Jako chladný had zvŕta sem tak zraky,
Jak hyéna hladná, keď lov hľadá v noci: —
— — *A u toho musíš hľadať si pomoci!*
Do siete vletíš, jak holub do lesa,
V jastrabe myslíš, že si najdeš brata.
— Ó máš-li srdce! — A on obrikne ťa:
Načo ti srdce? — Tebe treba zlata!

E, už si chytený, ni sám nevieš jako;
Ale z tých pazúrov nevydreš sa ľahko.
Beda ti, beda! v lichvárovej hrsti,
Aj každej obeti úžerníckej strasti!
Lebo ten padúch, onen vampýr bĺädý,
Nepustí nikoho, kým ho nevycedí.
Sieť lepšie ztiahne, obete pokúša,
Milo mu hľadeť, jak ťa mučí ztrata.
Darmo sa pýtaš: Ó, kde ti je duša?
— Načo mi duše? — Mne treba len zlata!

Čo sa viac silíš, viacej ťa zaplete,
Ach, kam ťa ešte zúfalstvo zavede!?
Možná, v slabosti, sám si život ..... ach!
Mnohých už k hriechu priviedol tento vrah.
Zver ten sa nebojí Boha ani neba,
Už ti teraz dere aj košeľu z teba,
Žena ti pred nim kľakla bosonohá,
Kľakla s drobnými dietkami pred vráta;
Preklína ho nebom: Ach máš-li ty Boha?
— Načo mi Boha? — Mne treba len zlata!

Zo srbského po Zmáj-Jovanoviču *J. P.*

Dervišova skala.

Turecko-bosenská rozprávka.

Starý Hussan beg bol najobľúbenejší Bosniak zo všetkých, ktorí tú krivolakú krajinu obývali. Kedykoľvek nás — tak vypráva jedon z našich vojínov — náhoda do Petrovca doniesla, stál on pri našom pochode vo vrátach svojho úhladného domku a občerstvoval marodov (chorých vojakov) našej stotiny krištáločistým nápojom vody z bruchatého krčaha, bez ktorého starého bega nikto a nikdy od nepamäti nevidel, a keď sa ho so zadivením pýtali o príčine takéhoto priateľského činu a ochotnej, šlachetnej úslužnosti, tak sa mu

vždy vyjasnil prívetivý úsmev na jeho beztak krásnom, starecom obličaji a hneď citoval výpovede korána: „tí, čo hladujú, nie sú mi cudzí, a ktorý žížni, nenie môj protivník.“

A predsa boli ľudia pri našej stotine, ktorí pevne tvrdili, že oni videli toho bega v čas bitky v radoch povstalcov. Poznali ho po tom krčahu, ten ho ani tam neopustil.

Starý beg bol celým fanatikom vody, od Priznicových čias, prednosti vody sotva kto s takým ohňom vychvaloval, ako tento bosenský samaritán. Ani žiadon druhý nápoj neprešiel cez jeho gamby (ústa), ani len čierna káva! a len moja vina je to, že tejto svojej zásade raz neverným zostal.

Pripravili sme boli paprikáš, a nevedomo, či tá sviečka, ktorú sme namiesto masti upotrebili, či samo to Turkom neobyčajné jedlo, a či už také nariadenie „allahovo“ zapríčinilo, že náš šlechetný beg o malej pol hodiny dostal tú najznamenitejšiu koliku, aká kedy človeka až k zúfaniu trápila. On vreštal. V tejto súre prišla mi dobrá myšlienka. Zmiešal som pol litra dobrej páleuky a jednu dózu segedinskej papriky, oboje priložil som k ústam bega, stisnul som mu nos a prisilil ho prežierať, až kým omračený nebol a pokiaľ vojenská flaška na dno nebola vyprázdnená.

Na druhý deň celkom dobre sa cítil. On pravda nemal ani najmenšie tušenie, že to čo pil, bolo tak čertovsky proti zákonu, ešte mi ďakoval v prehojných výrazoch, že som ho ja oratoval.

Od toho dňa často pohľadal ma, a podľa neho i ja idem vyprávať túto historku.

Vo vrchoch Bielajakých žil kedysi derviš, ktorého pobožný život široko ďaleko známy bol. Čas, ktorý s modlením a častým umývaním netrávil, obetoval výlučne opatrovaniu chorých. Tedy svätý ten muž nemalej cti došiel.

Nuž a keď vždy svoje cnosti a pobožnosť zvestovať slyšal, a tá chvála zo všetkých úst odznievala a slávená bola, či div, že derviš takto sladkomluvným pochlebenstvom omámený, stal sa vysokomyslným, prepyšným.

„Ja žijem na púšti — hovoril jednoho dňa — opúšťam moju chalupu len, abych dobré skutky vykonával. Ja môžem ľahko cnostným byť, keď je každé pokušenie odo mňa vzdialené. Ešte dnes opustím tieto vrchy a pôjdem do mesta, abych boj so zlým vybojoval, a z toho pokušenia v mojom svätom povolaní, dôstojne vyšiel.“

Ľudia plesali nad jeho príchodom.

Derviš pri takom plese zostal studeným; neprijal ponúkané dary; ani len nekoštoval z ovociny jemu v zlatých košiarikoch predkladanej. Jedno vrecúško pri jeho boku obsahovalo všetky články potravné, a to boly korienky, tie mu za pokrm slúžily, a najnepatrnejšiu chalupu na konci mesta za prístrešie si vyvolil.

Tu ale keď o samote bol a po devatorom umývaní a zodpovedajúcich modlitbách ten svoj pokrm strovit mal, napadlo mu: „keď ja ani len chuť tejto ovociny nepoznám — hovoril — jakoby to mohla byť cnosť, že sa od jej požívania zdržím? ha! ja musím jednu ovocinku užiť, aby rozpomienka na jej výbornú chuť mojej ďalšej zdržanlivosti tým väčšiu cenu dala.“

On tedy vzal ananasku a zahryznul do nej, zjiedol celú, potom ešte druhú, tak tretiu a hodne iných.

Druhého dňa šiel do lesa a videl tam mladú ženskú, ktorá jahody sbierala. Táto mysliac, že je v lese samotná, svoj závoj z tváre nazad odhodila, a derviš, zrak metnúc na osobu, mohol bez prekážky jej tvár poobzerať. Zdalo sa pojatému žiadosťou, že ešte nikdy nič krajšieho nevidel a v srdci mu divý plameň zplápolal. Za tri dni nevidel ho nikto v meste, a keď štvrtého dňa zo svojej chalupy vykročil, bola tvár jeho bledá, zasmužená, akási žiadosť ho sožierala.

Juzuf, pán tej otrokyne, ležal zabitý v tej hore, a všeobecne sa povrávalo, že to otrokyňa jeho Zubina vykonala, keď s ňou zle zaobodil. Mala byť tedy za ten krvavý zločin usmrtená; ale derviš sa v to postavil, prišiel ku kadimu (sudcovi) a vyprával, že sa mu vo sne zjavil prorok a rozkázal mu, aby otrokyňu Juzufovu za ženu si pojal. Pravda, kadiho to podivne pojalo a s ním divilo sa všetko množstvo nad tou divnou vôľou proroka: ale keď o úprimnosti a pravdomluvnosti „svätého“ muža nemohli pochybovať,

nuž osvobodili z väzby Zubinu a oddali dervišovi. Zmenil obydlie.

Za niektorý čas žil s tou otrokyňou šťastne, ktorá mu viacero detí darovala: skoro ale zmizlo to opojenie smyslov, a urobilo miesto druhému, totiž baženiu a sháňaniu sa po zlate a po vyznačení. I chodil často do lesa, kde tú otrokyňu po prvníkrát bol zočil a celé dni premýšľal o tom, akoby „formulu“ vynajsť mohol, ktorou by „aladin“ duchov zaklínať a vycitovať vedel. Konečne sa mu dielo podarilo. Na jeho vyvolanie zjavil sa mu „dzin“ a hovoril: „ty chceš bohatým byť? chceš Božie poklady svojimi menovať? Máš obdržať čo ti srdce žiada, ale mi musíš tvojho najmladšieho syna dať, aby som ho do jaskyne, na jejžto spodku, sto míľ hlboko, drahocenné poklady skryté sú, zavrel; tam tvoje dieťa hladom umre, a skrze svoje stonanie a ostatnie bolestné, hrúzoplné vzdychy tých zlých duchov, čo tie poklady strážia, zkrotí. Ty ale musíš tu zostať a to okamženie jeho smrti očakávať, bo iba v tom okamžení možno ti bude z tých pokladov si nabrať, koľko ti srdce žiada.“

Ukrutný otec očul úzkostný a srdcelomný nárek dieťaťa, ale ani prstom nepohnul k jeho oratovaniu. On len vyčakával až by sa vymučilo, aby vzal z tých pokladov koľko by mohol, ba zabudnul mrtvolu dieťaťa pochovať.

Od toho dňa nepotreboval derviš viac toho „dzina“ citovať; kedykoľvek sa žravá žiadosť v srdci jeho rušila, ten priepastník zjavil sa mu a svoju pomoc ponúkal. Vždy bolo ale jedno dieťa obeťou a niekdajší „derviš“ prišiel k vysokým hodnostiam a velikému bohatstvu.

Prišla ale i staroba so svojimi hrúzami a derviš pomýšľal na pokuty, ktoré po smrti na tých čakajú, čo život hriechov plný trávili. Šiel tedy do lesa, citoval „dzina“ a prosil ho za — nesmrteľnosť.

Demon sa osvedčil i na to byť hotovým, že ale musí on, bývalý derviš, svoju ženu a ostatné dieťa v tej jaskyni vlastnoručne zabiť. Ani za okamženie nerozmýšľal sa bláznivý zúrivec, a nedbajúc na horekovanie tých obetí, keď mu kolená oblapily, suchým okom vrazil obom nôž do srdca a hladel chladno na krv do piesku sa valiacu.

„No, teraz som už nesmrteľný! — vykríknul v divom triumfe — tebe som rovný „allahu!“ a tvojej pokute smejem sa.“

Černoboh „dzin“ sa plnoústym smiechom zarehotal, že sa steny jaskyne zatriasly. „Ty máš nesmrteľnosť — zvolal ešte vždy chechtajúc sa — a predsa sa pod „allahovou“ trestajúcou rukou sťa červ svierať budeš. Zločinec! ktorý si svoju ženu i deti zlatosmädným a zlým žiadosťam srdca obetoval, za tie previny budeš prekliaty, kliatba hriechu stíhať ťa bude až na večnosť. Na skalu obrátený budeš, ako skalisko medzi ostatnými skalinami stáť musíš, cítenie ti zostane a vždy budú tvárnosti tých obetí vznášať sa pred tebou.“

Ešte i dnes — zakončil starý beg svoju rozprávku — vidno na ceste medzi Bielelajou a Petrovacom rad skalín, ktorých podoba k ľudským postavám každému napadne. A že to vyčnievajúce žulové skalisko, nikto druhý nenie, nežli ten derviš, to dosvedčuje stonanie a bedákanie, ktoré v nočnej dobe zo „Skaly Dervišovej“ vyráža sa, a všetkých veriacich k oddaniu sa do vôle „allahovej“ vyzýva.

Literatúra a umenie.

Slovenský Letopis. Sošit 4. Obsah: Sv. Demeter muč. (Príspevok k dejepisu gréckej cirkve v Uhorsku. Záhadné dejepisné otázky. (Vliv zbury proti Latinom na Moravu. Bela, Belo-slav v Poľsku. Bela údelné knieža Slovenska. Válka Andreja proti císárovi. Vojna s Bretislavom). K topografii Slovenska. Ku kriminálnej pravote Alžbety Nádasdy r. Báthori. Cechovné artikule mäsiarov mijavských. Počžet Obeczny miesta Skalicze. Listy rodiny Dôczy. K dejepisu fary Teplej pri Štiavnici. Listy mestečka Mošovce. Drobnosti. Knihoznam. Ku tomuto sošitu pripojený je aj titulný list a obsah celého ročníku. — „Slovenský Letopis bude vychodiť i budúceho roku pod dosavádnymi výminkami: vo štvrťročných šesťhárkových sošitoch, s predplatnou cenou na celý rok 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl., ktoré majú sa poslať na redakciu do Skalice

(via Göding). Vydávanie „Slov. Letopisu“ spojené je s materiálnymi obeťami a preto dvojnásobne musí byť povďačné slov. obecenstvo p. Fr. Sasinekovi, že ani v budúcom roku nehodlá upustiť od tejto namáhavej a útratnej. no čo do mravných výsledkov aj požehnanej práce. Slovenskí vzdelanci mali by si dať všemožne záležať na podopretí tohto slovenským historickým pamiatkam a objasňovaniu dejov národa nášho venovaného časopisu. Budúci ročník bude menovite, ako sa dozvedáme, vážne predmety rozoberať.

Náš vysokozaslúžilý, statný veterán p. Daniel Lichard vyzýva v 34. čísle svojho „**Obzor**“-u k predplácaniu sa na 19. ročník tohto časopisu. Predplatná cena, ktorá posiela sa na redakciu do Skalice (via Göding), obnáša celoročne 3 zl., polročne 1 zl. 50 kr. „Obzor“ iste zaslúži všestrannej podpory a my ani najmenej nepochybujeme, že slovenské obecenstvo poskytne mu jej hojným predplácaním a odporúčaním, dôkazom, že „tu sme my Slováci, tu, a budeme tu, dokým bude Božia vôľa a nie vôľa našich neprajníkov.“

Pozvanie ku predplateniu
na
„Včelku“
ročník III.

Vystrojujúc posledné číslo „Včelky“ II. ročníka, prichodilo by nám povedať na mieste tomto naše slovo napokon, slovo na rozlúčenie, lebo slabé súčastnenie sa ct. obecenstva na tomto jeho mladí, jeho detve a nádeji venovanom podniku našom, zdá sa vydávať to smutné svedectvo, že v národe našom ešte ani tí lepší všetci nedošli k plnému povedomiu toho, že mládež má sa učiť čítať a myslеť, tým vzdelávať, veľadiť sa a rásť. — No nezdarom dosavádnym my predsa ešte zastrašiť sa nedáme a v diele potrebnom pokračovať chceme, nehľadiac na zisk hmotný a verne obetujúc čas i prácu ku dobrému drahého národa nášho.

Pozývame tedy ct. obecenstvo slovenské, otcov, matky, učiteľov a priateľov mládeže ku hojným príhlasom a predplatkom na **III. ročník „Včelky,“** ktorá v tej istej óprave a nakoľko dostačia prostriedky, podobne I. ročníku, obrázkami ozdobená vychodiť bude 15. každého mesiaca tu v Turč. Sv. Martine.

Predplatná cena je 1 zl. r. č. Predplatky, tak ako dochodiť budú, pojisťovať budeme vo „Včelke“ samej.

Úplnými výtiskami druhého (1880) ročníka ešte vždy môžeme slúžiť v cene 1 zl. r. č. so zásielkou. — Ročník prvý bez 1. čísla (č. 2—15) za 80 kr. *Redakcia a vydavateľstvo „Včelky.“*

Zlaté Mládí. Vínek nejpěknějších pohádek domácích i cizích, mládeži uvil Jan Karlík. Druhé rozmnožené vydání. V Hradci Králové. Nákladem Jana Pospíšila 1881. Str. 191. Cena 1 zl. 80 kr. — Spis tento ozdobený šiestimi krásnymi obrázky v barvotisku, je milým čítaním, ale aj utešeným darom pre mládež.

Potěšení malých podobne v Hradci Králové u Jána Pospíšila. Je to veľká utešená skvostná kniha rozličných vyobrazení v barvotisku: nádob, plodín, ovocia, domácich zvierat, divých zvierat a povolania. Papier hrubý, väzba pevná. Cena 1 zl. 80 kr.

K vct. obecenstvu „Orla.“

Končíme svoje dosavádne účinkovanie. Veď s číslom týmto končí sa nie len XI. ročník, ale vôbec vychodenie „**Orla.**“

V krušných, a dosť nie normálnych pomeroch, nútení okolnostiami, uviazali sme sa v redakciu opusteného sirotka, „**Orla,**“ najprv spoločne s priateľom p. *J. S. Zachejom*; po tohto dosť skorom odchode, nižepodpísaný ochotne a podľa najlepších síl svojich pokračoval v práci.

Či a nakoľko zodpovedal pripadlej mu úlohe, o tom súd vyniesť oprávnené je vct. obecenstvo slovenské, ktoré verne vytrvalo pri „**Orlovi.**“ Vôľa bola dobrá, úmysel a túžba smerovaly len v prospech záujmov národních, a len nedostatku síl pripísať prichodí, jestli nezdarilo sa nám dosiahnuť ten účinok, po ktorom túžili sme, aby sme roduverným synom a dcéram slovenským poskytli príjemnú zábavu.

Lúčiac sa prítomne s vct. obecenstvom, blahodaríme mu za laskavú podporu; za blahonosné napomáhanie tohto jediného slovenského zábave a poučeniu venovaného časopisu, a spolu za priazeň a shovievavosť, ktorú nám neprestajne dokazovalo.

Blahodaríme ale čo najvrelejšie i všetkým tým, ktorí nás pri ťažkej úlohe redigovania „**Orla**“ svojimi literárnymi príspevkami napomáhali; a keď jim jinej odmeny poskytnuť nie sme vstave, nech jim je odmenou to sladké povedomie, že bezzištne pracovali

na národa roli dedičnej; že horlive dejstvovali na rozvoji a udržovaní povedomia národnieho; že tým dušiam slovenským, ktoré túžily po zábavnom čítaní národním duchom preniknutých prác, poskytovali túžbenú zábavu. Prosíme všetkých hromadne i zvláštne, aby nám odstupujúcim z poľa poťažnej činnosti i na ďalej zachovali priateľský pomer, ktorý tak mohutne posilňoval a udržoval nás v namáhavých prácach.

Súčasne prosíme všetkých, ktorých týka sa, aby nám zaostalé nedoplatky za odberaného **„Orla“ bezodkladne** doposlať ráčili, aby sme i my svoje účty čo najskorej do poriadku uviesť a vyrovnať mohli.

Spolu oznamujeme, a prosíme to laskave v známosť uviesť i ďalším kruhom, že na sklade máme niekoľko úplných výtiskov **„Orla,“** a síce ročníky: IX. z roku 1878; X. z roku 1879; a XI. z roku 1880. Kto by jich mať chcel, nech sa čím skôr o ne hlási.

Prestatím **„Orla“** neprestane literárna činnosť na tom poli, ktoré on pestoval, ako to dokazuje nasledujúci **príhlas**, ktorý vct. obecenstvu slovenskému čo najvrelejšie odporúčame.

V Turč. Sv. Martine, 21. dec. 1880. **M. Št. Ferienčík**, v. r.
redaktor „Orla.“

Príhlas.

Od 1. januára budúceho roku vychádzať budú pod našou správou

„Slovenské Pohľady,“

časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku.

Časopis tento bude pretvorením a rozšírením poučno-zábavného **„Orla,“** ktorý posledným tohoročným číslom prestane vo svojej doterajšej forme vychádzať.

Hlavný zreteľ náš, samo sebou rozumie sa, obrátený bude na život náš slovenský, ďalej na slaviansky a konečne na úkazy vedecké, literárne a umelecké vôbec.

Usilovať sa budeme, aby sme tak stali sa hodnými starého behu **„Slovenských Pohľadov,“** ktoré za šesť rokov zohrievaly srdcia slovenské a boly prvným časopisom vo forme revue, jako aj aby sme zábavnou časťou časopisu svojho nahradili **„Orla,“** ktorý za jedenásť rokov zdarne pôsobil na poli slovenskej belletrie.

Pozývame teda vct. obecenstvo ku predplácaniu sa na **„Slovenské Pohľady.“** ktoré budú vychádzať v šesťhárkových sošitoch lexikálneho formátu, v prvý deň každého druhého mesiaca.

Celoročný predplatok 5 zl., polročný 2 zl. 50 kr.

Predplatky prosíme posielať **na administráciu „Slovenských Pohľadov“ do Turč. Sv. Martina.**

Turč. Sv. Martin, 7. dec. 1880. **Svetozár Hurban (Vajanský), Jozef Škultéty,** redaktori.

Pavel Mudroň, vydavateľ a nakladateľ.

Predpláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:
Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hárky silných, dňa posledniebo každého mesiaca.

Tlačou kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.